

Arja Hastrup
Marke Hietanen-Peltola
Johanna Jahnukainen
Marjaana Pelkonen
(toim.)

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen

Lasten Kaste -kehittämyöstä
pysyväksi toiminnaksi

RAPORTTI

Arja Hastrup, Marke Hietanen-Peltola,
Johanna Jahnukainen, Marjaana Pelkonen (toim.)

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen

Lasten Kaste -kehittämyöstä pysyväksi toiminnaksi

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

RAPORTTI 3/2013

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Rodeo.fi/Yuri Arcurs

ISBN 978-952-245-830-8 (painettu)

ISSN 1798-0070 (painettu)

ISBN 978-952-245-831-5 (verkkojulkaisu)

ISSN 1798-0089 (verkkojulkaisu)

[http://urn.fi/ URN:ISBN:978-952-245-831-5](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-831-5)

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere 2013

Esipuhe

Kaste-ohjelman ensimmäisen ohjelmakauden (2008–2011) tavoitteet olivat kunnianhimoiset. Tavoitteena oli uudistaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli sektorirajojen. Tavoitteena oli, että erityispalvelut tukevat peruspalveluja erilaisin toimintavaihtoehtoin ja ne tuodaan suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin kuten kotiin, päivähoitoon, kouluun ja vapaa-ajan toimintaan. Lisäksi haluttiin purkaa laitoskeskeisyyttä ja luoda uudenlaisia palvelujen kokonaismalleja. Ohjelman tavoitteet perustuvat lapsen ja nuoren kehitysympäristön merkitystä koskevaan tutkimustietoon.

Ensimmäisellä Kaste-kaudella on edetty ohjelman tavoitteiden ja toimeenpanosuunnitelman mukaisesti. Palvelurakenteiden uudistamiseksi lapsiperheiden hyvinvoinnin näkökulmasta on Lasten Kaste -hankkeissa kehitetty strategisen tason työskentelyä, laajoja verkostotyömalleja sekä monialaista yhteistyötä yli kunta- ja hallinnon sektorirajojen. Esimerkkinä alueellisesta palvelumallista on lapsiperheiden palvelujen kokoaminen perhekeskuksiin ja niiden johtamisjärjestelmän kehittäminen. Järjestöjen työpanosta on hyödynnetty luomalla hyvin toimivia kumppanuuksia julkisten palvelujen kanssa ja lisätty tapaamispaikkoja myös perheille. Monessa hankkeessa laajassa yhteistyössä kehitetyt toimintamallit ovat jäämässä pysyväksi toiminnaksi ja leviämässä pilottialueilta lähikuntiin.

Hankkeissa palvelujen uudistamisen lähtökohdaksi on otettu kaikille tarkoitetut universaalit peruspalvelut ja monipuoliset varhaisen tuen palvelut. Peruspalveluja on vahvistettu niin, että jokaisen lapsen ja nuoren lisätuen tarve tunnistettaisiin ja tukea tarjottaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Uudet monialaiset palvelutarpeen arviointimallit tukevat tätä työtä. Erityisen ja intensiivisen tuen palveluja on uudistettu tuomaan nopeaa ja riittävän pitkäkestoista apua jo hankaliksi muuttuneissa ongelmissa. Mitä paremmin näiden palvelujen kokonaisuus toimii, sitä vähemmän tarvitaan kalliita korjaavia palveluja kuten lastenpsykiatrasta laitoshoidtoa tai lastensuojelutoimia. Tämä on ehkäisevää lastensuojelua parhaimmillaan.

Yksi keskeisistä tuloksista liittyy perus- ja erikoispalveluiden suhteen muuttamiseen. Kun lasten peruspalveluissa on tarvittu lisätukea, on perinteinen tapa ollut lähettää lapsi erikoissairaanhoidtoon. Tätä poislähtämisen kulttuuria on pyritty aktiivisesti vähentämään ja sen sijaan kutsumaan erityisasiantuntijoiden asiantuntemusta peruspalvelujen tueksi lapsen kehitysympäristöön. Lapsen ja hänen perheensä kannalta tämä on radikaali uudistus: lasta ei siirretä pois esimerkiksi sairaalaan, vaan hän voi jatkaa arkista elämäänsä tutussa ympäristössä ja tuttujen ihmisten kanssa. Ympäristössä toimivat aikuiset saavat ohjeita ja tukea lapsen ymmärtämiseen ja tukemiseen. Aikaisemmin lasta hoidettiin erillään ja aikuiset jatkoivat vanhaa toimintatapaansa. Lapsen palattua sairaalasta hän ei välttämättä saanut tarvitsemaansa tukea. Uudistus hyödyttää kaikkia osapuolia.

Monia muitakin välttämättömiä askeleita on otettu. On havahduttu lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden merkitykseen yhteisön elämässä ja tärkeyteen omien asioiden käsittelyssä. Myös lapsen, nuoren ja heidän vanhempiansa kohtaamisessa ongelmien varhaiseksi tunnistamiseksi on edistytty. Jotta ihmisille tärkeitä ja vaikealta tuntuvia asioita voidaan ottaa puheeksi ja auttaa heitä, tarvitaan asiakkaan puheen ja siihen sisältyvien viestien todellista kuulemistä ja sitä kautta syntyvää luottamuksellista suhdetta. Suunta on oikea, mutta työtä se vielä vaatii.

Vuonna 1987 syntyneiden lasten kohorttitutkimus¹ vahvistaa tehtyjen linjausten ja uusien toimintatapojen oikeaan osuvuuden: lapsia, nuoria ja heidän vanhempiaan on tuettava riittävän varhain ja riittävän intensiivisesti. Lakisääteiset laajat terveystarvikset antavat mahdollisuuden vahvistaa lasten ja perheiden hyvinvointia, tunnistaa varhaisen tuen tarpeet ja tehostaa syrjäytymisen ehkäisyä jo raskauden ajalta lähtien. Mahdolliset käytöshäiriöt ja muut pitkäaikaisia ongelmia ja vaikeuksia ennakoivat seikat on tunnistettava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jo ennen kouluikää. Tähän ikävaiheeseen panostaminen, tarvittaessa intensiivisestikin, on välttämätöntä. Koska elämä ja nuoren kehitys ovat ennalta arvaamattomia, on palvelujärjestelmän oltava valppaana myös koko kouluajan. Erityisesti murrosiässä, jolloin nuori on varsin haavoittuvassa vaiheessa. Hanketyön kokonaisuuden jäsentäminen ja painopisteiden tunnistaminen on osoittanut tulevat haasteet. Jatkossa on panostettava pikkulasten ja heidän perheidensä intensiivisen tuen, kaikkien varhaisen tuen ja 13-16-vuotiaiden palvelujen kehittämiseen. Etenkin nuorille on tärkeää, että palvelut saisi saman katon alta.

Kaste-ohjelman ensimmäisen ohjelmakauden valtakunnallisena tavoitteena oli, että ohjelmakauden päättyessä koko maassa on menossa muutosprosessi, joka uudistaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden kehitysympäristöjä ja palveluja kokonaisuutena sekä näitä tukevia johtamis- ja yhteistyörakenteita ja työmenetelmiä. Tällainen muutosprosessi on nyt meneillään. Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistaminen on kuitenkin vielä kesken. Jo ohjelmaa suunniteltaessa tiedettiin, että näin laajaan kulttuuriseen uudistukseen tarvitaan vähintään 10 vuoden uurastusta. Haasteellisuutta lisäsi uudistuksen laajentaminen koko maahan, kun alkuperäinen ajatus oli ollut ensin kehittää ja pilotoida palveluja yhdellä rajatulla alueella.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistamistyötä jatketaan toisella Kaste-ohjelmakaudella (2012-2015). Ensimmäiseltä ohjelmakaudelta on valmiina suuri määrä erilaisia toimintamalleja ja menetelmiä - ja ennen kaikkea palvelujen ja niiden järjestämisen kokonaisuus. Lisäksi käytävissä on hyödyllistä tietoa ja kokemuksia uuden toimintatavan juurtumista edistävistä tekijöistä, kuten strategisen työn, johdon sitoutumisen ja päätöksenteon tuen sekä osaamisen vahvistamisen merkityksestä.

Kaste-ohjelman linjaukset on tarkoitettu ohjaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistä. Siksi työtä on jatkettava koko maassa. Jo kehitettyjä toimiviksi to-

---

¹ Paananen R, Ristikari T, Merikukka M, Rämö A & Gissler M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 52/2012. Helsinki.

dettuja toimintamalleja on levitettävä jokaiseen kuntaan ja siellä jokaiseen neuvolaan, päiväkotiin ja kouluun. Lasten, nuorten ja perheiden palveluilla on suuri merkitys tämän väestöryhmän hyvinvoinnin varmistamisessa ja ylisukupolvisen syrjäytymisen ehkäisemisessä. Koska näiden palvelujen kustannukset muodostavat merkittävän osan kuntien käyttömenoista, on palvelujen toimittava hyvin ja tuotettava hyötyä.

Toiselle Kaste-ohjelmakaudelle on valittu kolme strategista kärkeä ohjaamaan lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistamista. Alle kouluikäisten palvelut kootaan perhekeskuksiin siten, että ne täydentävät toisiaan mielekkäästi. Koulu- ja opiskelikäisten palveluja vahvistetaan oppilas- ja opiskelijahuollon kokonaisuutena. Näiden palvelujen tehostaminen toimii nuorisotakuun kanssa samansuuntaisesti, kun mahdollisimman moni nuori saa riittävän tuen jo opintojensa aikana. Kolmas kehittämisen kärki on lastensuojelu, jossa painotetaan avohuoltoa ja perhehoitoa. Erityisenä kehittämisen kohteena ovat lastensuojelutarpeen selvittämisen menetelmät ja toiminnot.

Kiitän kaikkia työhön tähän asti osallistuneita ja kannustan jatkamaan hyvin alkanutta työtä, kunnes jokaisella lapsella, nuorella ja perheellä on mahdollista saada tarvitsemansa tuki hyvinvointinsa ylläpitämiseen.

Helsingissä 18.1.2013

Maria Guzenina-Richardson
Peruspalveluministeri
Sosiaali- ja terveysministeriö

Förord

Målen för det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovårdens, dvs. Kaste-programmets, första programperiod (2008–2011) var ambitiösa. Ett av målen var att reformera tjänsterna för barn, unga och barnfamiljer som helhet så att den primärvård som dels stöder utvecklingen och dels förebygger och avhjälpas problem och störningar utvecklas och sammanförs över de nuvarande sektorsgränserna. Ett annat mål var att genom olika verksamhetsalternativ utveckla vården och omsorgen som stöd för specialistvården och att ta in dessa direkt i barnens och ungdomarnas utvecklingsmiljöer, såsom i hemmen, barnomsorgen, skolorna och fritidsaktiviteterna. Dessutom var ambitionen att bryta inrättningsfokuseringen och att skapa nya samlade servicemodeller. Programmålen grundar sig på forskningsdata om utvecklingsmiljöns betydelse för barn och unga.

Den första Kaste-perioden har avancerat enligt målen och genomförandeplanen för programmet. För att reformera servicestrukturerna med hänsyn till barnfamiljernas välbefinnande har Kaste-programmen för barn fokuserat på en utveckling av arbetet på strategisk nivå, vittgående modeller för nätverkssamarbete och multiprofessionellt samarbete över kommun- och förvaltningssektorsgränserna. Att tjänsterna för barnfamiljer har koncentrerats till familjecentraler och ledarskapssystemet för dessa utvecklats är ett exempel på en regional servicemodell. Organisationernas arbetsinsatser har tagits till vara genom att välfungerande kompanjonskap har etablerats mellan organisationerna och den offentliga servicen samtidigt som även mötesplatserna för familjer har utökats. I många projekt håller de verksamhetsmodeller som har tagits fram i brett samarbete på att vinna insteg som bestående verksamhet och sprida sig från pilotområdena till närkommunerna.

I projekten har dels den för alla avsedda universella vården och omsorgen och dels mångsidiga tidiga stödinsatser tagits som utgångspunkt för reformen av servicen. Vården och omsorgen har stärkts så att det merstöd som barn och unga behöver kan identifieras och stöd erbjudas så tidigt som möjligt. De nya sektorsövergripande modellerna för bedömning av behovet av tjänster stöder detta arbete. De särskilda och intensiva stödinsatserna har reformerats så att de ger snabb och tillräckligt långvarig hjälp i situationer som redan har hunnit bli besvärliga. Ju bättre denna servicehelhet fungerar, desto mindre behövs dyra korrigerande tjänster, såsom barnpsykiatrisk slutenvård och barnskyddsåtgärder. Detta om något är förebyggande barnskydd när det är som bäst.

Ett av de viktigaste resultaten hänför sig till att förhållandet mellan vård och omsorg visavi specialisttjänster har setts över. När vården och omsorgen tidigare har krävt extra stöd har barnet av tradition anvisats vidare till specialistvården. Ambitionen har varit att aktivt minska denna överföringskultur och att i stället kalla in specialisterna med sin sakkunskap som stöd i barnens utvecklingsmiljö. För barnet och barnets familj har detta inneburit en radikal reform: barnen flyttas inte bort exempelvis till ett sjukhus utan får fortsätta vardagslivet i sin bekanta miljö med från tidigare bekanta personer. De omgivande vuxna ges råd och bistås i förståelsen och stöddandet av bar-

net. Tidigare vårdades ett barn på skilt håll, och de vuxna fortsatte agera enligt invant mönster. När barnet skrevs ut från sjukhuset fick barnet nödvändigtvis inte det behövliga stödet. Reformen gagnar alla parter.

Också många andra oumbärliga steg har tagits. Man har vaknat till insikt om viktigen av barnens, de ungas och familjernas delaktighet i den sociala omgivningen och hanteringen av sina egna angelägenheter. Framsteg har gjorts också i mötet av barn, unga och deras föräldrar för att identifiera problemen i ett tidigt stadium. För att kunna ta upp för klienterna viktiga och svåra saker och för att kunna hjälpa klienterna förutsätts att man faktiskt lyssnar till det som klienten säger och varseblir själva budskapet och att man därigenom skapar en förtrolig relation. Riktningen är den rätta, men kräver ännu arbete.

En kohortstudie¹ av de år 1987 födda barnen stärker att de valda strategierna och nya verksamhetskonceptet har träffat rätt: barnen, de unga och deras föräldrar måste stödas tillräckligt tidigt och tillräckligt intensivt. De lagstadgade omfattande hälsoundersökningarna gör det möjligt att stärka barnens och familjernas välbefinnande, identifiera behoven av tidigt stöd och att effektivisera förebyggandet av marginalisering redan med början från graviditeten. Eventuella beteendestörningar och andra omständigheter som varslar om långvariga problem och svårigheter måste identifieras i ett så tidigt stadium som möjligt, redan före skolåldern. Det är nödvändighet att satsa på denna ålderfas, efter behov till och med intensivt. Eftersom livet och den ungas utveckling är oförutsägbara måste servicesystemet vara vaksamt även under hela skoltiden – i synnerhet i puberteten då den unga befinner sig i en tämligen sårbar fas. Helhetsanalysen och identifieringen av tyngdpunkterna i projektarbetet har pekat ut de framtida utmaningarna. Framöver gäller det att satsa på att utveckla det intensiva stödet för småbarn och deras familjer, det tidiga stödet för alla och tjänsterna för 13–16-åringar. Särskilt för de unga är det viktigt att tjänsterna sammanförs under ett och samma tak.

Ett riksomfattande mål för den första Kaste-perioden var att det vid programperiodens slut i hela landet skulle pågå en förändringsprocess som reformerar dels barnens, de ungas och barnfamiljernas utvecklingsmiljöer och tjänsterna för dessa grupper som helhet och dels ledarskaps- och samarbetsstrukturerna liksom arbetsmetoderna som stöd för dessa. Nu pågår en sådan förändringsprocess. Reformen av tjänsterna för barn, unga och familjer är dock inte färdig ännu. Redan när programmet projekterades stod det klart att en så här omfattande kulturreform kräver minst tio års idogt arbete. Att reformen utsträcktes till att omfatta hela landet gjorde arbetet ännu mer utmanande; den ursprungliga idén var nämligen att först utveckla och pilottesta tjänsterna i ett begränsat område.

---

¹ Paananen R, Ristikari T, Merikukka M, Rämö A & Gissler M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. (Barns och ungas välbefinnande i ljuset av forskningsmaterialet i den nationella födelsekohorten 1987.) Institutet för hälsa och välfärd, Rapport 52/2012. Helsingfors.

Arbetet med att reformera tjänsterna för barn, unga och familjer fortsätter under Kaste-programmets andra period (2012–2015). Den första programperioden resulterade i ett stort antal färdiga verksamhetsmodeller och metoder av olika slag och framför allt i en utformning av tjänsterna och ett mönster för hur dessa ska ordnas som helhet. Dessutom har vi nu tillgång till nyttig kunskap om och nyttiga erfarenheter av de faktorer som främjar förankringen av verksamhetskonceptet, såsom betydelsen av det strategiska arbetet, ledningens engagemang, beslutsunderbyggnaden och en stärkt kompetens.

Riktlinjerna för Kaste-programmet är avsedda att styra utvecklingen av social- och hälsovården. Därför måste arbetet gå vidare i hela landet. De redan framtagna välbeprövade verksamhetsmodellerna måste spridas till varje kommun och i kommunerna vidare till varje rådgivningsbyrå, daghem och skola. Tjänsterna för barn, unga och familjer är av stor betydelse för trygghandet av denna befolkningsgrupps välbefinnande och förebyggandet av nedärvd marginalisering. Eftersom kostnaderna för dessa tjänster står för en betydande del av kommunernas driftskostnader måste tjänsterna fungera väl och medföra nytta.

För Kaste-programmets andra period har utsetts tre strategiskt högprioriterade områden som ska styra reformen av tjänsterna för barn, unga och familjer. Tjänsterna för barn under skolåldern samlas i familjecentraler så att de kompletterar varandra på ett ändamålsenligt sätt. Tjänsterna för barn och unga i skol- och studieåldern stärks som en elev- och studentvårdshelhet. En effektivisering av dessa tjänster fungerar i samma riktning som ungdomsgarantin i och med att så många unga som möjligt får tillräckligt stöd redan under sin studietid. Det tredje högprioriterade utvecklingsområdet är barnskyddet där öppenvård och familjevård betonas. Särskilt ska metoderna och verksamhetsmodellerna för utredning av behovet av barnskydd förbättras.

Jag vill tacka alla dem som har deltagit i arbetet hittills och uppmuntra till fortsatt arbete på den goda vägen tills dess att varje barn, ung och familj har möjlighet att få det stöd som behövs för att upprätthålla välbefinnandet.

Helsingfors den 18 januari 2013

Maria Guzenina-Richardson
Omsorgsminister
Social- och hälsovårdsministeriet

Foreword

The objectives for the first programme period of the KASTE programme (2008–2011) were ambitious. Its purpose was to achieve a reform of services for children, adolescents and families with children across the board, developing and integrating services for supporting development and for preventing and correcting problems and disruptions, at the basic level and across sector boundaries. The idea was for specialist services to provide support for basic services with various operating options introduced directly into the development environments of children and adolescents: homes, day-care, schools and leisure activities. Another aim was to de-institutionalise services and to create new service concepts. The objectives of the programme were rooted in research findings about the developmental environment of children and adolescents.

During the first Kaste programme period, progress has been made according to the objectives and implementation plan of the programme. To achieve reform in service structures from the perspective of the wellbeing of families with children, ‘Lasten Kaste’ (‘Children’s Kaste’) projects have involved developing strategic work, extensive networking models and multiprofessional cooperation across local government and sector boundaries. Collecting services for families with children at family centres and improving their management systems is an example of a regional service model. The contribution of NGOs has been leveraged by setting up well-functioning partnerships with public services, and an increasing number of meeting places for families have also been set up. Operating models developed in broad-based cooperation in a number of projects have been adopted as permanent practice and are now being propagated from piloting regions to neighbouring municipalities.

In the programme projects, service reform is pursued at the level of universal basic services intended for everyone and also incorporates early support services. The aim behind reinforcing basic services is to enable every child and adolescent requiring added support to be recognised and support to be offered as early as possible. New, multiprofessional service needs assessment models contribute to these efforts. Specialist services and intensive support services have been revised to enable assistance to be provided rapidly and over a sufficiently long period of time in cases where problems have already become severe. The better this service system works, the fewer expensive corrective measures such as inpatient child psychiatric care or child welfare measures are needed. This is preventive child welfare at its best.

One of the key outcomes has to do with changing the relationship between basic and specialist services. Traditionally, when additional support was required in basic services for children, the children in question were referred to specialist medical care. There are now efforts to actively discourage this practice of passing the buck and instead to bring the expertise of specialists into children’s developmental environments to support basic services. From the perspective of children and their families, this is a radical change: instead of the children being taken elsewhere, e.g. to hospital, they can continue their everyday lives in a familiar environment with familiar people. The

adults in this environment are provided with instructions and support in understanding and helping the children. Previously, children were isolated for treatment, and the adults carried on as before. This meant that when the children were discharged from hospital, they did not necessarily receive the support they needed. The reform produces a win-win situation.

Many other necessary steps have been taken. We have become aware of the importance of children, adolescents and families participating in the life of a community, both for the community and for the family's handling of its own affairs. Progress has also been made in early identification of problems in encounters with children, adolescents and their parents. In order for matters important and difficult for people to be discussed for the purpose of helping them, customers must be genuinely listened to and their messages comprehended, thereby engendering a relationship of trust. We are moving in the right direction, but there is still a lot of work to be done.

A cohort study of children born in 1987¹ confirms the correctness of the policies and practices adopted: children, adolescents and their parents must be provided with early and sufficiently intensive support. Statutory extensive health examinations enable reinforcing of the wellbeing of children and families, recognising needs for early support and enhancing prevention of social exclusion, beginning as early as during pregnancy. Any behavioural disorders and other predictors of long-term problems and difficulties must be identified as early as possible, preferably before school age. It is vital to invest in this stage of life, intensely if necessary. Because life and the development of an adolescent are highly unpredictable, the service system must remain vigilant throughout the school years, particularly during puberty, when adolescents are very vulnerable. Future challenges have been identified in the overall analysis of project work and the identification of focus areas. Future investments must involve intensive support for small children and their families, early support across the board, and improved services for adolescents aged 13 to 16. It would be particularly important that services for adolescents would be available on the one-stop-shop principle.

The national objective for the first programme period of the Kaste programme was that at the end of the period a change process would be ongoing nationwide to reform the developmental environments and services for children, adolescents and families with children comprehensively, including the management and cooperation structures and working methods supporting them. Such a change process is indeed now going on. However, there is still a long way to go with the reform of services for children, adolescents and families. It was already known when the programme was planned that at least 10 years of concerted efforts would be needed to achieve such an extensive change in operating practices. The original idea was to develop and pilot services in a specific region, and the extending of the reform to cover the entire country brought an added challenge.

---

¹ Paananen R, Ristikari T, Merikukka M, Rämö A & Gissler M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimusaineiston valossa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 52/2012. Helsinki.

The reform of services for children, adolescents and families will continue in the second Kaste programme period (2012–2015). A large number of models and methods are available from the first programme period, along with the overall conception of the services involved and how they should be organised. There is also a great deal of useful information and experiences concerning how to establish new practices, concerning for instance the importance of strategy work, management commitment, decision-making support and enhancement of expertise.

The policies in the Kaste programme are intended to govern development in social welfare and health care services. These efforts must therefore be continued nationwide. Operating models that have already been developed and proven must be distributed to every municipality, and to every child care clinic, daycare centre and school in each one of them. Services for children, adolescents and families are of great importance in ensuring the wellbeing of this population group and in preventing transgenerational social exclusion. Because the costs of providing these services constitute a large portion of local government expenditure, the services must be efficient and effective.

Three strategic spearheads have been selected for the second Kaste programme period to govern the reform of services for children, adolescents and families. Services for children under school age will be brought together at family centres for synergy purposes. Services for schoolchildren and students will be improved under the umbrella of pupil and student social services. Enhancing these services will contribute to the implementation of the Youth Guarantee, as adolescents requiring support will increasingly be provided with that support while studying. The third spearhead is child welfare, where non-institutional measures and family care will be focused on. Methods and operating models for assessing the need for child welfare measures are a particular development point.

I would like to take this opportunity to thank everyone involved in these efforts so far and to encourage you to continue this work, already off to an excellent start, until every child, adolescent and family in Finland can have access to the support they need to ensure their wellbeing.

Helsinki, 18 January 2013

Maria Guzenina-Richardson
Minister of Health and Social Services
Ministry of Social Affairs and Health

Sisällys

Esipuhe peruspalveluministeri <i>Maria Guzenina-Richardson</i>	3
Förord	6
Foreword	9
1 Johdanto <i>Olli Kerola</i>	15
2 Kaste-ohjelma, uusi orientaatio kehittämistyöhön <i>Arja Hastrup, Marjaana Pelkonen, Liisa Heinämäki ja Marjatta Kekkonen</i>	17
Lasten Kaste -osaohjelma 2008–2011	18
3 Ehkäisevät palvelut kunniaan <i>Jukka Mäkelä</i>	19
4 Lasten Kaste -hankkeissa kehitettyä 2008–2011 <i>Arja Hastrup</i>	23
Tietojen kokoaminen kehittämistyöstä	24
Kehittämistyötä koskevan tiedon luokittelu	26
Kehitetyt palvelukokonaisuudet ja toimintamallit	27
Kehittämistyön painottuminen	33
5 Lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja kehitysympäristöt <i>Arja Hastrup ja Marke Hietanen-Peltola</i>	35
6 Valtakunnalliset teemaverkostot <i>Arja Hastrup ja Marke Hietanen-Peltola</i>	37
Teemaverkoston työn tuloksia	38
7 Näkökulmia hanketyöhön ja toimintamallien kuvauksia <i>Arja Hastrup, Marke Hietanen-Peltola ja Marjatta Kekkonen</i>	40
7.1 Koti ja varhaiskasvatus kehitysympäristönä, teemaverkoston tarinat	40
Perhe Mallinnuksen arkea Kuopiossa keväällä 2012	43
Perhekeskus TORIN KULMA	46
Tukevasti alkuun ja vastaamopalvelu	47
Vahva pohja elämään – hanke	49
Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen perhelähtöistä toimintamallia kehittämällä – varhainen perhetyö	50

Ehkäisevä perhetyö	51
Hoivan ja leikin elementit arjen avuksi /rajapinta	53
Palveluja lapsille, nuorille ja perheille neuropsykologisiin häiriöihin	54
Kotkan monitoimijainen perhevalmennus	56
7.2 Koulu kehitysympäristönä, teemaverkoston tarinat	57
Kasvamme yhdessä vanhempainillat	59
Kodin ja koulun kasvatuskumppanuus	63
Varhainen tuki alakoulussa	67
Vaihtoehtoinen välitunti	71
Tukevasti alkuun, vahvasti kasvuun	74
Kvartti-vanhempainiltamalli	77
ART-ryhmätoiminta nuoren tukena	80
VOIMAVARA-ryhmä nuoren tukena	83
Yhteisöllinen ehkäisevä toimintamalli koulussa	86
Monialainen palvelutarpeen arviointi - Monari	88
Kalle ja JERI – mopo kuntoon ja baanalle	92
Hoidollis-pedagoginen nivelluokka – Koulussa koko perhe -	95
TSEKPOINT	99
NUPPIS – matalan kynnyksen palvelupiste nuorille	103
RIINASTa apua koulunkäyntiin	106
MERKKARI nuoren tukena	109
Usko nuoriin	112
Vinssi – nuorten intensiiviohjelma	115
8 Oppilashuolto – huolenpitoa oppilaasta Marke Hietanen-Peltola	119
Yhteisöllinen oppilashuoltotyö	120
Yksilökohtainen oppilashuoltotyö	120
Lasten ja nuorten muut kehitysympäristöt	121
Oppilashuolto kouluteemaverkoston asiakastarinoissa	121
9 Osallisuus osaksi arkea Mikko Oranen	122
Oma asia vai yhteinen asia?	122
Kehittämistä ilman käyttäjiä?	123
Osallisuuden edellytykset	124
Onnistuneen osallisuustyöskentelyn edellytyksiä	124
Osallisuus lasten Kaste-hankkeissa	126

10	Projektinjohtajien näkemyksiä kehittämistyöstä <i>Liisa Heinämäki ja Marjatta Kekkonen</i>	
	<i>Kekkonen</i>	127
	Kehittämishankkeiden laaja-alaisuus projektipäälliköiden näkökulmasta	127
	Kuntien sitoutuminen maakuntatasoisiin hankkeisiin	128
	Hankkeiden ohjelmaston taloushallinto ja valvonta	129
	Hankkeiden ohjaus projektipäälliköiden näkökulmasta	130
	Lasten Kaste hanketyön asiantuntija- ja arviointituki	131
	Lasten Kaste -hankkeiden tulosten juurtuminen	132
	Henkilöstön kehittämistaitojen vahvistuminen	133
	Projektijohtajat yhdyshenkilöinä	134
	Hanketyön yllätyksellisyys – hyvässä ja pahassa	134
	Parantamalla eteenpäin	135
	Myrskyjen läpi ja silti hyvä saalis mukana!	136
11	Juurtumisen edellytyksiä <i>Arja Hastrup, Marke Hietanen-Peltola ja Marjaana Pelkonen</i>	
	<i>Pelkonen</i>	138
	Johdon ja päätöksenteon tuki	138
	Kehitettyjen mallien ja menetelmien hyöty ja muut ominaisuudet	139
	Arviointi ja seuranta	140
	Viestintä	142
	Osaaminen	142
	Kirjoittajat	144
	Lähteet	145
	Liite 1. Kaste 2012–2015 ohjelmakauden Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan -osaohjelma	146
	Liite 2. Lasten Kaste -hankkeet	157

1 Johdanto

On ilo saada kirjoittaa lyhyt johdanto tähän Lasten Kaste -kehittämistyön julkaisuun ja muistella samalla, mistä kehittämistyö sai alkunsa.

Vuosina 2004–2007 Suomessa oli käynnissä neljä erillistä valtioneuvoston hyväksymää valtakunnallista ohjelmaa: sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteinen tavoite- ja toimintaohjelma (ns. Tato-ohjelma), kansallinen terveyshanke, sosiaalialan kehittämishankkeiden ohjelma ja alkoholiohjelma.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteisellä tavoite- ja toimintaohjelmalla ei ollut juuri mitään merkitystä. Kansallinen terveyshanke ja sosiaalialan kehittämishankkeiden ohjelma sen sijaan tuottivat tuloksia. Sosiaalialan kehittämishankkeiden ohjelmalla toteutettiin muun muassa hyvin merkittävä lastensuojelun kehittämishanke, johon kuului myös lastensuojelulain kokonaisuudistuksen valmistelu. Kuntatason kehittämistyö oli kuitenkin hajanaista ja toteutettiin pienten projektien kautta. Vuosina 2004–2007 toteutettiin valtionavustuksella kaikkiaan n. 1 100 kunnallista kehittämishanketta; sosiaali- ja terveysministeriö teki päätökset 450 hankkeen ja lääninhallitukset 650 hankkeen osalta. Projektiväsymys iski.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteisen suunnittelujärjestelmän rakennetta haluttiin muokata radikaalisti. Säädösvalmistelun kautta luotiin yksi yhtenäinen sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämishankkeiden ohjelma (Kaste-ohjelma), joka kytkettiin suoraan hankerahoitukseen. Kaste-ohjelman keskushallinnon ja kentän vuoropuhelun takaamiseksi rakennettiin alueorganisaatio. Kunnallisista kehittämishankkeista haluttiin toteuttaa ainoastaan ne, jotka olivat merkittäviä alueellisella ja jopa valtakunnallisella tasolla.

Valtioneuvosto hyväksyi 31.1.2008 ensimmäisen Kaste-ohjelman vuosille 2008–2011. Alkuperäinen ajatus oli, että ohjelmalle ei valittaisi mitään erillistä kohderyhmää. Haluttiin, että ohjelma ylipäättänsä painottuu yleisellä tasolla tärkeisiin palvelurakenteisiin ja -prosesseihin, henkilöstön osaamiseen ja johtamiseen, hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) oli kuitenkin samanaikaisesti kehittänyt todella suurta uudistusta, lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen palveluremonttia. Uudistuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli luoda toimintamalli, jossa erityispalvelut vietäisiin peruspalvelujen tueksi lasten tavallisiin kasvu- ja kehitysympäristöihin kuten päiväkodeihin ja kouluihin. Huolestuttavat viestit lasten ja nuorten pahoinvoinnista sekä lastensuojelutilastojen karu kertoma haluttiin myös ottaa huomioon kansallisen ohjelman valmistelussa.

Niinpä ensimmäisen Kaste-ohjelman valmistelun loppuvaiheessa siihen lisättiin kohderyhmätoimenpide nro 7:

Uudistetaan lasten ja nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen (kuten terveys-

sosiaali-, nuoriso-, sivistys- ja poliisitoimi), erityispalveluja kehitetään tukemaan peruspalveluja erilaisilla toimintavaihtoehdoilla (kuten lastenpsykiatria, lastensuojelu ja kasvatusta- ja perheneuvolat), tuodaan palvelut suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin (koti, päiväkotiki, koulu, vapaa-ajantoiminta) ja puretaan laitospeskeisyttä. Kehitetään ja pilotoidaan uudenlaista palvelujen kokonaisu-mallia yhdellä alueella ja levitetään mallia asteittain koko maahan. (STM:n ja Stake-sin/myöh. THL:n johdolla)

Myös kunnallistason kehittämishankkeissa haluttiin painottaa erittäin vahvasti Lasten Kaste -hankkeita. Kaikilla viidellä Kaste-alueella haluttiin toteuttaa laajapohjaiset kehittämishankkeet, jotka verkostoititiin yhteen ensin Stakesin ja sittemmin THL:n johdolla synergiaedun ja todella merkittävän lisäedun saamiseksi. Lasten Kaste -hankkeisiin saatiin ensimmäisellä ohjelmakaudella valtionavustusta noin kolmannes koko käytettävissä olevasta määräraahasta eli yhteensä 34 miljoonaa euroa.

Lasten Kaste -hankkeiden kehittämistyöstä haluttiin tehdä pitkäjännitteistä, sillä merkittävää palveluremonttia ei tehdä vuodessa tai kahdessa. Tämä sopi hyvin yhteen koko Kaste-ohjelman ideologian kanssa. Kaste-ohjelmaa voidaankin luonnehtia sosiaali- ja terveydenhuollon pitkäkestoiseksi muutos-, modernisointi- ja innovaatioprosessiksi. Pitkäkestoisuus on toteutunut hyvin, sillä kaikki viisi Lasten Kaste -hanketta ovat saaneet jatkorahoitusta, jonka turvin ne jatkuvat 5–6 vuotta.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden osaohjelma on mukana myös Kasteen toisessa kansallisessa kehittämisohjelmassa. Valtioneuvoston 2.2.2012 hyväksymä kehittämisohjelma kattaa vuodet 2012–2015. Uudessa osaohjelmassa painopisteenä on Lasten Kaste -hankkeissa kehitettyjen toimintamallien, -tapojen, -prosessien ja -rakenteiden valtakunnallinen levittäminen ja juurruttaminen.

Tämä julkaisu kuvaa hyvin sitä rikasta tulosta, jonka olemme saaneet yhdessä aikaan Kaste-ohjelman ja etenkin Lasten Kaste -hankkeiden myötä. Haluan osoittaa kauneimmat ja lämpimät kiitokseni kaikille kehittämistyöhön osallistuneille sekä niille, jotka huolehtivat työn tulosten toimeenpanosta.

KIITOS

Olli Kerola
apulaisosastopäällikkö
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osasto
Sosiaali- ja terveysministeriö

2 Kaste-ohjelma, uusi orientaatio kehittämistyöhön

Arja Hastrup, Marjaana Pelkonen, Liisa Heinämäki ja Marjatta Kekkonen

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistamisen -osaohjelma, Lasten Kaste, on osa Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämissohjelmaa, Kastetta. Kaste-ohjelma perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annettuun lakiin. Valtioneuvosto vahvistaa kehittämissohjelman neljän vuoden välein. Ensimmäinen Kaste-ohjelma toteutettiin vuosina 2007–2011 ja toinen Kaste-ohjelma ulottuu vuosille 2012–2015.

Ensimmäiselle Kaste-ohjelmalle(2008–2011) luotiin kansallinen ohjausrakenne. Ohjelman toteuttamisesta vastaa kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta. Ensimmäisellä ohjelmakaudella sen toimintaa tukivat jaokset: konsernijaos, aluejaos ja kansalaisjaos. Neuvottelukunnassa on edustus viidestä, alueellisesta Kastejohtoryhmästä. Aluejohtoryhmät välittävät Kaste-ohjelman tavoitteet kuntiin ja linjaavat alueellista kehittämistoimintaa.

Kaste-ohjelma toi monta uudistusta erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämistyöhön: laajat hankkeet, jatkuvuuden, yhteiset linjaukset ja periaatteet sekä kansallisen tuen. Niiden keskeinen merkitys on kirkastunut ensimmäisen Kaste-ohjelmakauden aikana ja käynyt yhä ilmeisemmäksi toisen kauden alkaessa.

Kun lasten, nuorten ja perheiden palveluja ryhdyttiin uudistamaan osana ensimmäistä Kaste-ohjelmaa 2000-luvun lopussa, tilanne oli aivan toisenlainen kuin tänään. Lasten ja nuorten palveluja kehitettiin lukuisissa irrallisissa ja pienehköissä hankkeissa, joilla ei ollut yhteisiä tavoitteita eikä yhteistä perustaa. Hyvänkin kehittämishankkeen loputtua saattoivat päättyä myös kehittämistoimet sekä niiden vaikutukset.

Ensimmäisen Kaste -ohjelmakauden tavoitteeksi asetettiin väestön hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen, palveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantaminen, väestön osallisuuden kasvattaminen sekä syrjäytymisen vähentäminen. Keskeinen toimintalinja tavoitteiden saavuttamiseksi oli varmistaa henkilöstön riittävyys ja osaaminen ja eheyttää palvelukokonaisuuksia luomalla uusia, vaikuttavia toimintamalleja (STM 2010).² Ohjelman toteuttamiseksi maa jaettiin viiteen maakunnalliseen Kaste-alueeseen. Osassa kehittämissohjelmia alue kattoi useita maakuntia.

Kaste 2008–2011 -ohjelman päätavoitteeksi asetettiin osallisuuden lisääntyminen, syrjäytymisen väheneminen, hyvinvoinnin edistäminen ja terveyserojen kaventaminen sekä palveluiden laadun, vaikuttavuuden ja saatavuuden parantaminen. Tavoitteiden toteutumisen mittaamiseksi määriteltiin yhdeksäntoista indikaattoria ja 39

² Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissohjelman (Kaste) arviointi Ensimmäinen väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:8

toimenpidettä. Toimenpiteet sijoittuvat kolmen teeman alle: ongelmien ehkäisy ja varhainen puuttuminen, henkilöstön ja osaamisen riittävyys sekä eheät palvelukokonaisuudet ja vaikuttavat toimintamallit (STM 2010)²

Lasten Kaste -osaohjelma 2008–2011

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistamisen osaohjelman 2008–2011 tavoitteet linjattiin Kaste-ohjelman toimenpiteissä (STM 2009)³ numero kuusi, seitsemän ja kahdeksan. Toimenpiteissä palvelujen uudistamisen päämääräksi asetettiin lasten kehitysympäristöjen tukeminen, lastensuojelulainsäädännön kansallisen ohjauksen vahvistaminen sekä varhaisen puuttumisen työotteen levittäminen.

TOIMENPIDE 6: Nostetaan varhaisen puuttumisen ote osaksi koko kunnan päätöksentekoa. Kehitetään erilaisia avoimen osallistumisen muotoja, joilla vanhemmat, lapset ja nuoret sekä asiakkaat ja läheiset tulevat aiempaa varhemmin mukaan varhaisen puuttumisen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Levitetään tietoa varhaisen puuttumisen malleista kuntien käyttöön. Levitetään hyviä malleja, jatketaan varhaisen puuttumisen vaikuttavuuteen kohdistuvaa tutkimusta ja tuetaan kuntia luomaan ja ottamaan käytäntöön vaikuttavuuden jatkuvan arvioinnin menetelmiä. Tuetaan järjestöjen ja kuntien yhteistyötä siten, että syntyy uusia varhaisen puuttumisen malleja. (THL:n, sosiaali- ja terveystieteiden ja RAY:n yhteistyönä.)

TOIMENPIDE 7: Uudistaa lasten ja nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen (kuten terveys-, sosiaali-, nuoriso-, sivistys- ja poliisitoimi), erityispalveluja (kuten lastenpsykiatria, lastensuojelu ja kasvatus- ja perheneuvolat) kehitetään tukemaan peruspalveluja erilaisilla toimintavaihtoehtoilla, tuodaan palvelut suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin (koti, päivähoito, koulu, vapaa-ajan toiminta) ja puretaan laitoskeskittämistä. Kehitetään uudenlaisia palvelujen kokonaisuusmalleja ja levitetään työtä asteittain koko maahan. (STM:n ja THL:n johdolla.)

TOIMENPIDE 8: Lastensuojelun järjestämistä ja kehittämistä koskevaa kansallista ohjausta vahvistetaan. Viedään käytäntöön vuoden 2008 alusta voimaan tullut uusi lastensuojelulaki järjestämällä kunnille koulutusta ja muuta valtakunnallista ohjausta. (THL:n johdolla.)

---

³ Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008–2011. Sosiaali- ja terveystieteiden selvityksiä 2009:9

3 Ehkäisevät palvelut kunniaan

Jukka Mäkelä

Sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi, nuorisotoimi ja myös muut toimialat sijoittavat kasvaamaan kuntalaiseen paljon. Se on sijoittamista tulevaisuuteen. Lapsi tai nuori tuo kasvaessaan ainutkertaisen luovuuspanoksen koko yhteisölle ja yhteiskunnalle, eikä yhdenkään panoksen menettämiseen ole varaa. Mutta lapsi ei kasva omassa varassaan eikä ainoastaan perheensä voimavaroilla vaan koko yhteisön – kunnan, kuntayhtymien, palveluyhtymien, poliisilaitosten, kansalaisyhteisöjen, valtion.

Kunnat ja niiden yhtymät satsaavat lapsiin erilaisten palvelujen kautta: neuvola, päivähoito ja varhaiskasvatus, opetus, kouluterveydenhuolto ja muu oppilashuolto, kotipalvelu, perhetyö, ehkäisevä ja asiakaskohtainen lastensuojelu, kulttuuripalvelut ja nuorisotyö. Luettelo on pitkä ja palveluja tuottavien ihmisten työpanos maksaa. Jos työ tehdään huonosti, kertyy kustannuksia ilman toivottavaa vaikutusta. Kokemus siitä, että hakee apua eikä sitä saa, kuormittaa sekä vanhempia että lasta tai nuorta itseään. Hyvin toimivat palvelut lisäävät hyvinvointia, kun taas huonosti toimivat palvelut haittaavat lapsen tai nuoren kehitystä ja siten lisäävät pahoinvointia. Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hyvä tai huono vaikutus jatkuu pisimmälle. Ne siis kerryttävät hyvinvointia tai pahoinvointia eniten. On kriittisen tärkeää, että juuri nämä palvelut suunnitellaan, toteutetaan ja niitä johdetaan huolellisesti.

Kun Kaste-ohjelmaa ja siihen kuuluvaa lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kokonaiskehittämistä alettiin suunnitella vuonna 2007, päädyttiin korostamaan kolmea peruseriaatetta:

1. Eri sektorien tuottamat palvelut on saatava yhtenäisen kehittämisen piiriin: niin johtaminen kuin itse asiakastyökin tulee sovittaa yhteen lapsi-, nuori- ja perhelähtöisesti.
2. Palvelut tulee järjestää niissä kehitysympäristöissä, joissa lapset ja nuoret viettävät arkinsa: ennen kaikkea kotona, päivähoitossa ja koulussa. Se merkitsee myös niiden aikuisten tukemista, jotka vaikuttavat lapsen arjen onnistumiseen.
3. Erityistason palvelut (lasten- ja nuorisopsykiatria, kasvatus- ja perheneuvolatyö, lapsikohtainen lastensuojelu, luokkamuoitoinen erityisopetus) suunnataan tukemaan peruspalveluita.

Nämä kolme periaatetta tarvitsevat toisiaan. Vain hyvällä yhteisellä toiminnalla ja sen kehittämisellä voidaan löytää tavat tukea lasta nopeasti ja joustavasti. Onnistunut arki on tunnetusti lapsen ja nuoren kehityksen kulmakivi. Kehitystä tukevassa toiminnassa on siksi etsittävä tapoja tukea onnistunutta arkea. Lapsen arjesta vastaavien aikuisten tukeminen vahvistaa lapsen kehitystä ja samalla niitä luonnollisia ryhmiä, joihin lapsi kuuluu. Luokka- tai päivähoitoryhmä hyötyy kokonaisuutena ja sen yhteisöllisyys vahvistuu, kun se voi osallistua arvokkaalla tavalla yksittäisen, vaikeuksissa olevan lapsen tukemiseen. Näin vahvistetaan yhteisöllisyyttä käytännössä.

Kasvatusneuvolan tai lastenpsykiatrian konsultointi paikan päällä esimerkiksi päivähoitossa tai koulutoimessa voi parantaa niiden kykyä tulla toimeen ja auttaa lasta onnistumaan, vaikka lapsella olisi merkittäviäkin sosiaalisen kanssakäymisen tai keskittymisen vaikeuksia. Konsultointi paikan päällä on ainoa keino parantaa peruspalveluiden kykyä hoitaa sellaisia tilanteita, joissa nykyään tehdään lähete tai suositus eteenpäin. Esimerkiksi psykiatriassa lapsia tutkitaan tällä hetkellä läheteiden perusteella ja hoidetaan erillään kehitysympäristön aikuisista ja toisista lapsista. Tällainen ei yleensä paranna lapsen toimintaa luokassa lainkaan tai ainakaan riittävästi eikä riittävän nopeasti. Nopea apu lapsen kehityksen ongelmiin on ratkaisevasti parempi kuin myöhään tuleva apu.

Kehitysympäristöissä tehtävä työ tuottaa tuloksia. Toiminta tapahtuu lapsen arjessa eli lapsen luonnollisissa ympäristöissä. Se on rinnalle tulemista ja lähellä tukeamista. Lasta ja nuorta autetaan tutussa ympäristössä ja tuttujen ihmisten kanssa. Kehitysympäristön valitseminen työympäristöksi muistuttaa, että jokainen aikuinen on vastuussa lasten ja nuorten kehityksestä omassa arkisessa ympäristössään.

Lapsen ja nuoren kehityksen tukemisesta tulee tehdä osa perustyötä. Jos lapsi esimerkiksi käyttäytyy päiväkodissa jatkuvasti häiritsevästi, häntä ei siirretä erityisryhmään tai lähetetä perheen mukana kasvatusneuvolaan. Päiväkotiryhmässä kokeillaan ensin itse erilaisia aktiivisia tuen muotoja. Jos ne eivät riitä, haetaan lisätukea joko päivähoitoidon omilta resurssihenkilöiltä, neuvolasta, perheneuvolasta tai psykiatrian konsultaatiotiimiltä. Kun nähdään pienikin muutos parempaan, vanhemmille kerrotaan millainen lähestymistapa näyttää auttavan lasta. Se kannustaa vanhempia kokeilemaan samanlaisia kasvattamisen ja tuen tapoja myös kotona. Jos he myös rohkaistuvat kertomaan kokemuksistaan, kasvatuskumppanuus voi toimia vaikeissakin tilanteissa.

Jokaisella sektorilla ja tasolla tulisi ottaa lähtökohdaksi lapsen tai nuoren hyvän kehityksen tukeminen arjessa. Lasta tulee tukea päivittäisissä toimissa, joita ovat esimerkiksi oppiminen ja leikki, ryhmätoiminta ja omien taitojen parantaminen, uuden etsiminen ja uuteen uskaltautuminen. Kun häiriöitä ei etsitä ja hoideta erillään arjesta ja arjen tukemisesta, voimavarat voidaan käyttää vahvistavaan ja ongelmia ehkäisevään toimintaan. Se merkitsee siirtymistä nykyisestä pois lähettämisen kulttuurista kohti yhteistä vastuuta, jossa kaikki toimivat yhdessä varmistaakseen lapsen oikeuden oman ryhmän osallisuuteen. Tämä merkitsee toimintakulttuurin radikaalia muutosta.

Pois lähettämisen kulttuuri on joka tapauksessa umpikujassa. Mikään erityispalvelujärjestelmä, sen enempää lasten- ja nuorisopsykiatria tai lastensuojelu kuin erityisopetukseen, ei voi ottaa jatkuvasti lisääntyvää asiakasmäärää hoitaakseen ilman rajua kustannusten nousua. Ainoa keino muuttaa tätä suuntaa on vahvistaa ehkäisevien ja perustason hoitavien palveluiden vaikuttavuutta. On tiedettävä, mitkä ehkäisevät työtavat ja ongelmia vähentävät perustason työmuodot ovat tehokkaita. Samalla on korjattava sektoroitumisen aiheuttama rakenteellinen ongelma. Tehottomuus jatkuu niin kauan kuin kukin toimintasektori tai taso kehittää vain omaa toimintaansa.

Useimmissa kunnissa lasten, nuorten ja perheiden palveluita ei suunnitella yhteinäisiksi kokonaisuuksiksi eikä niitä johdeta yhteensovitusti. Yhteensopivien toimin-

tamallien kehittämiseen ei sijoiteta tarpeeksi vaan toimintojen annetaan jatkua kuten ennenkin. Vanhan jatkuminen johtaa väistämättä palveluiden heikkenemiseen, koska koko ajan on löydettävä säästökohteita. Palvelualoilla säästöt tarkoittavat käytännössä henkilökuntavarojen vähentämistä. Tähän asti se on aina merkinnyt sitä, että vähennetään ehkäiseviä palveluja ja varaudutaan vain hoitamaan ne, joissa välitön tilanteeseen puuttuminen on välttämätöntä.

Realistinen totuus on, että säästäminen on välttämätöntä. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa säästäminen ei ole helppoa. Niissä, jos missään, pätee vanha sanonta: minkä taakseen jättää, sen edestään löytää – moninkertaisena.

Säästäminen voi onnistua, kun palvelut toteutetaan oikein. Oikealla tavalla ehkäiseviin, tarpeenmukaisesti monialaisiin, yhteen sovitettuihin palveluihin siirtyminen vähentää kunnille koituvia kustannuksia välittömästi – ei vasta pitkän viiveen jälkeen. Kaikkein kalliimmat palvelut vievät leijonanosan kuntien lapsiin sijoitetuista euroista. VASSO:n arvioiden mukaan ehkäisevään lastensuojeluun käytetään 20 prosenttia lastensuojelun varoista, kun taas loput 80 prosenttia varataan niihin toimiin, joiden pitäisi olla viimesijaisia (Lehtinen 2012)⁴. Lasten- ja nuorisopsykiatriassa tilanne on vielä huonompi: kunnat eivät juuri järjestä tehokkaiksi todettuja ehkäiseviä mielen-terveyspalveluita. Niitä ovat ennen kaikkea ammatillisesti tuetut vertaisryhmät, jotka voivat vähentää ja poistaa käytöshäiriöitä, tai kotikäynteihin perustuva pitkäaikainen vanhemmuuden tuki, joka voi ehkäistä myöhempiä psykiatrisia ja sosiaalisia häiriöitä.

Ehkäisy on halvempaa kuin hoitaminen. Se on kaikille selvää teoriassa. Käytännössä lasten ja nuorten ehkäiseviin palveluihin sijoitetaan kuitenkin vain vähän verrattuna jo kehittyneiden häiriöiden hoitamiseen. Tähän on monia syitä. Tärkein on, ettei häiriöiden etenemisprosesseja tunneta, jolloin vakaviinkin riskeihin suhtaudutaan aivan liian kevyesti. Riskejä ovat esimerkiksi perheväkivalta, kiusaaminen, käytöshäiriöt ja vetäytyminen eroon ihmissuhteista.

Vakavien riskien kasaantuminen voi johtaa asteittain syvenevään yhteiskunnan ulkopuolisuuden kokemukseen. Kallein ulkopuolisuuden polku etenee huostaanoton ja sijoitusten kautta huonoon oppisuoriutumiseen, työttömyyteen, köyhyyteen ja seuraavan sukupolven toistuvassa riskissä. Yhden lapsen sijoittamisen keskimääräiset vuosikustannukset ovat noin 50 000 €. Lapsen tyypillisesti tarvitseman psykiatrisen hoito ja erityisluokkaopetus tuovat tähän toisen, usein yhtä suuren hintalapun lisää. Jos näillä sijoituksilla voitaisiin auttaa tehokkaasti nuorta integroitumaan yhteiskuntaan ja löytämään siinä itselleen hyvältä tuntuvan paikan, hintaa voisi ehkä pitää mielekkäänä. Valitettavasti näillä toimilla ei kuitenkaan näytä olevan hyvää vaikutusta (Heino ym. 2010)⁵. Valtiontalouden tutkimuslaitoksen mukaan näistä lapsista koituu kunnille ja muulle yhteiskunnalle jatkuvia menoja yhteensä noin miljoona euroa lasta kohden. Epäsuorat kustannukset, kuten menetetty lahjakkuus- ja tuottavuusanti,

4 Lehtinen M. 2012. Esitys Eduskunnan Valtiovarainvaliokunnassa 24.10.2012.

5 Heino T, Johansson M. 2012. Huostassa olleet nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen U, Kangas O. (toim) Perhepiirissä. KELA. Helsinki.

muille aiheutettu kärsimys ja rikollisuuden talousvahingot ovat ruotsalaisarvion mukaan vielä selvästi suuremmat (Nilsson, Wadesog 2008)⁶.

Usein lienee niinkin, ettei ehkäisyn käytännöllisiin mahdollisuuksiin itse asiaa uskota. Ajatellaan, että kiusaamista ja ulkopuolisuutta on ollut aina, että häiriintyvä käytös on lopulta ihmisen omalla vastuulla, että perheiden on normaalia pärjätä omillaan ilman ulkopuolista tukea. Tosiasiassa lapsen ja nuoren myönteistä kehitystä voidaan kuitenkin edistää. Etenevään ulkopuolisuuteen liittyviä ilmiöitä ja häiriöitä voidaan ehkäistä. Se ei edes ole erityisen vaikeata, kun toimenpiteisiin ryhdytään ajoissa ja ne toteutetaan yhteistoiminnallisesti. Menetelmiä ja työtapoja on, niitä vain harvoin käytetään.

Ilmiön vakavuutta voi peittää se, ettei sektorikohtaisten budjettien vuoksi yleensä tiedetä, kuinka paljon kunnassa kuluu rahaa korjaaviin toimenpiteisiin. Imatrala nämä häiriöpalvelumenot niputettiin yhteen, jolloin niiden havaittiin nousevan keskimäärin 16 prosenttia vuodessa koko 2000-luvun ajan – kunnes ehkäisevään toimintaan panostettiin lisää ja kustannukset tasaantuivat yhtäkkiä (Nevalainen 2012)⁷. Tanskalaisessa Gladsaxen kaupungissa intensiivinen panostaminen avotyöhön vähensi yhdessä vuodessa huostaanottojen määrän puoleen. Panostamista on jatkettu, huostaanottojen määrä on pysynyt matalana jo viisi vuotta, ja kunta on säästänyt miljoonia euroja (Sörensen 2012)⁸. Samalla tulokset ovat parantuneet – lastensuojelun nuoret eivät enää syrjäänny yhtä usein. Helsingissä puolestaan on tehty intensiivistä Nopsaperhetyötä, jolla on voitu ehkäistä useimpien asiakkaina olleiden nuorten huostaanotot (Hovi 2011)⁹. Tällainen panostaminen on pieni hinta aikaansaaduista hyvistä vaikutuksista.

Kunta voi säästää vielä enemmän sijoittamalla lasten ja perheiden tukemiseen. Varhaiset vanhemmuutta ja lasten oppimista ja sosiaalisuutta tukevat toimet ovat kansainvälisesti arvioituna parhaita investointeja. Ensin ne vähentävät erityispalvelumenoja, myöhemmin saavat aikaan suoria taloudellisia tuottoja, kun syrjään joutumisen sijaan nuorista tulee hyviä veronmaksajia – ja toisista huolta pitäviä kansalaisia.

---

6 Nilsson I, Wadeskog A. 2008. Att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga. SEE AB.

7 Nevalainen V. 2011. Imatran kaupungin tilastot (henkilökohtaisesti saatu tieto).

8 Sörensen T.V. 2012. A Danish vision on strengthening frontline services for children and families. Strengthening frontline services for children and families expert meeting 14.9.2012, Utrecht Netherlands.

9 Hovi A. 2011. Nopsa perhetyön käyntitilastot 2009, 2010, Helsingin kaupunki (henkilökohtaisesti saatu tieto).

4 Lasten Kaste -hankkeissa kehitettyä 2008–2011

Arja Hastrup

Kaste 2008–2011 -ohjelmakaudella lasten, nuorten ja perheiden perus- ja erityispalveluja on kehitetty sisällöllisesti ja rakenteellisesti viidessä alueellisessa hankekokonaisuudessa.

- Lapsen ääni – kehittämisohjelma, Etelä-Suomi
- Remontti – hanke, Länsi-Suomi
- Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke, Itä- ja Keski-Suomi
- Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden kehittämishanke Kasperin, Väli-Suomi
- TUKEVA (Tukea Kehitystä Vastuuta) – hanke, Pohjois-Suomi

Lasten Kaste -hankkeiden kantavana ajatuksena on ollut, että lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän luonnollisissa kehitysympäristöissään. Lasten ja nuorten kasvu ja kehitys tapahtuu vuorovaikutuksellisissa ihmissuhteissa lasten vanhempien, muiden aikuisten sekä toisten lasten ja nuorten kanssa kodeissa, päivähoitossa, koulussa ja vapaa-ajan eri ympäristöissä. Yhteisöllinen tuki ja pitkäaikaiset ihmissuhteet kaikissa näissä kehitysympäristöissä edistävät hyvinvointia ja terveyttä, ehkäisevät sosiaalisia ja mielenterveydellisiä ongelmia ja syrjäytetyksi tuleamista. Perinteisesti tukea ja apua tarvitseva lapsi tai nuori on lähetetty peruspalveluista erityispalveluihin tapaamaan asiantuntijaa. Lasten Kaste -hankkeissa on haettu työ- ja toimintatapoja, joilla tuetaan sekä lapsia että vanhempia viemällä asiantuntemus lapsen ja nuoren arkiympäristöön kotiin, kouluun ja päivähoitoon.

Kaste-ohjelmassa on vahvistettu peruspalveluiden ehkäisevää roolia ja varhaisen tuen osaamista. Perhekeskukset, hyvinvointineuvolat ja moniammatilliset palveluverkostot ovat esimerkkejä varhaisen tuen palvelumalleista. Monipuolistamalla ja tiivistämällä perus- ja erityispalveluiden yhteistyötä turvataan lasten ja nuorten oikeus saada apua ja tukea omassa elinympäristössään. Tämä on tarkoittanut toisaalta peruspalvelujen kehittämistä ja toisaalta erityispalvelujen asiantuntemuksen tuomista lasten kehitysympäristöön. Kaste-hankkeissa palveluihin on luotu myös intensiivisiä nopean toiminnan konsultaatio- ja yhteistyörakenteita. Pyrkimyksenä on ollut, että laitoshoitoon ja perheen ulkopuoliseen sijoitukseen jouduttaisiin turvautumaan mahdollisimman harvoin.

Tietojen kokoaminen kehittämistyöstä

Kaikissa Lasten Kaste -hankekokonaisuuksissa tehdystä kehitystyöstä kerättiin tietoja loka-joulukuun 2011 aikana haastattelemalla hankehenkilöstöä ja johtoa henkilökohtaisesti, hyödyntämällä hankkeissa tuotettua materiaalia sekä sähköpostitse tietoja täydentämällä. Tiedot keräsi sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta TUKEVA-hankkeen projektijohtaja Salla Korhonen. Koosteeseen otettiin ainoastaan sellaiset hankkeissa kehitetyt ja / tai pilotoidut toimintamallit, palvelukokonaisuudet tai menetelmät, joista on ollut tietojen keruuvaiheessa riittävät sanalliset kuvaukset (prosessinomaisesti). Valintakriteerinä oli myös se, ovatko hankehenkilöstö, hankejohtajat ja tietojenkerääjä arvioineet, että toimintamallilla voisi olla levittymismahdollisuuksia muille alueille. Aineiston keräämisen helpottamiseksi kehitettiin lomake (kuviokuva 1) yhteistyössä tietojen kerääjän, STM:n ja THL:n yhdyshenkilöiden kanssa. Alkuperäinen kooste on tämän julkaisun verkkoversion liitteenä.

Palvelukokonaisuus-, toimintamalli- ja menetelmäkuvaus saatiin yhteensä 93 kappaletta (Kasperin 27, Lapset ja perheet Kaste 14, Remontti 19, TUKEVA 18, Lapsen ääni 15). Kuvattujen toimintamallien lukumäärä ei kerro hankkeittain kehitettyjen, kuvattujen ja pilotoitujen toimintamallien kokonaismäärää, koska toimintamalleja kerätessä hankkeittain yhdistettiin eri osahankkeissa/piloteissa kehitettyjä, mutta samaan kokonaisuuteen liittyviä toimintamalleja samaan kuvaukseen. Hankkeissa ei ole ollut ainoana tarkoituksena kehittää yksittäisiä uusia toimintamalleja, joten lukumäärät ja kerätyt toimintamallit eivät myöskään kuvasta hankkeiden kehittämistyön tuloksellisuutta sinänsä. Erityisesti on huomioitava, että kooste tehtiin käynnissä olevista hankkeista, joissa kehittämistyö oli kesken eikä kaikista kehitteillä olevista toimintamalleista ja palvelukokonaisuuksista ollut kuvauksia käytettävissä. Hankkeet olivat myös eri vaiheissa, kolme hanketta jatkohankevaiheen puolivälissä (TUKEVA, Lapset ja perheet Kaste, Remontti) kun kaksi on vasta saanut ensimmäisen hankevaiheensa päätökseen lokakuun lopussa 2011 (Kasperin, Lapsen ääni). Kokonaiskuvan saaminen Lasten Kaste -hankkeissa kehitetyistä toimintamalleista ja palvelukokonaisuuksista edellyttää, että vuoden 2011 lopussa tehdyn kaltainen tiedon kerääminen toistetaan vuoden 2013 aikana.

Nimi:					
Palvelun laatu					
Kehittämis- työn kohde	Universaali (kaikille tarkoi- tettu, promotii- vinen)	Varhainen tu- ki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tu- ki (rajattu aika)	Eriytynen tu- ki (erityistason työntekijä)	Konsultatiivi- nen (ei asiakas- konsultaatiot)
Palvelu- kokonaisuus					
Toiminta- malli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus					
Kohde- ryhmän ikä					
Toiminta- tapa, toimi- jatahot, käy- tettävät me- netelmät, lomakkeet, yms.					
Osaamis- tarpeet					
Oletettu vaikuttavuus					
Käyttöön- otto (onko otettu käyt- töön, mis- sä?)					
Todetut vai- kutukset					
Kustannuk- set (pysyvä- sä toimin- nassa)					

Kuvio 1. Lomakepohja

Kehittämistyötä koskevan tiedon luokittelu

Tehty kehittämistyö luokiteltiin aluksi joko palvelukokonaisuuksiin tai toimintamalleihin ja menetelmiin kuuluvaksi. Palvelukokonaisuuksiin luokiteltiin sellaiset kehitetyt mallit, jotka sisälsivät useita eri toimintamalleja, useita toimijatahoja ja/tai jotka olivat laajoja rakenteellisia tai strategisen tason malleja. Esimerkkejä tällaisista palvelukokonaisuuksista ovat mm. perhekeskustoiminta erilaisine rakenteineen ja johtamisjärjestelmineen, kuntien käyttöön kehitetyt strategiset työkalut kuten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyön ja lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman mallit. Palvelukokonaisuuksien osalta ei aina kuvattu varsinaista asiakaspalveluprosessia vaan ylempään tason malleja, jotka koskevat lähinnä lapsiperheiden palvelujen parissa toimivia tahoja ja vasta välillisesti itse lapsiperheitä.

Kohderyhmä, lapsi, nuori tai perhe, helpotti toimintamallien ja menetelmien luokittelua. *Toimintamallit ja menetelmät jakautuivat* annetun toimeksiannon jaottelun (kuvio 1) mukaan *universaaleihin, varhaisen tuen, erityisen tuen, intensiivisen tuen, sekä konsultatiivisiin malleihin*. Osassa kuvauksista tämäkin jako oli vaikeaa, sillä mallit sisältävät niin kaikille tarkoitettuja palveluja (universaalit) kuin rajatumminkin tietylle kohderyhmälle kohdennettuja palveluja (varhainen, erityinen ja intensiivinen tuki). Varhaisen tuen mallit ovat kohdennettuja ongelmia ehkäiseviä toimintamalleja. Erityisen tuen malleihin pyrittiin luokittelemaan kaikki ne mallit, joiden toteuttaminen onnistui vain erityistyöntekijöiden tuella tai antamana. Intensiivisen tuen mallit olivat nimensä mukaisia, ajallisesti tietyn pituisia hoitajaksoja ja tapaamiset tapahtuivat tiheästi ja asioita pohdittiin syvällisesti. Esimerkkejä näistä malleista ovat mm. ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa sekä jalkautuva lasten ja nuorten psykiatrian palvelujen konsultaatio ja arviointimalli – resurssitiimi. Monissa malleissa on mukana sekä konsultaatiota erityistason perustason työntekijöille mutta myös osallistumista itse asiakasprosessiin, joten luokittelua vain toiseen oli vaikea tehdä. Luokittelussa käytetty terminologia poikkeaa neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä lasten ja nuorten ehkäisevän suun terveydenhuoltoa koskevassa asetuksessa (asetus 338/2011)¹⁰ ja perusopetuslaissa käytetystä terminologiasta.

Kehittämistyöstä kerättyä koostetta on jatkotyöstetty ja käytetty eri tarkoituksiin STM:n ja THL:n toimesta. Kevään ja kesän 2012 aikana saadut tiedot luettiin ja luokiteltiin osin uudelleen. Kehitetyt palvelukokonaisuudet, toimintamallit ja menetelmät jaoteltiin sen mukaan mihin ikäryhmään ne olivat kohdentuneet. Jaottelussa käytetyt ryhmät ovat: alle 3 - 3 -vuotiaat, >3 - 7 -vuotiaat, >7 - 13 -vuotiaat, > 13 - 16 -vuotiaat, > 16 -18 -vuotiaat ja kaikki alle 18 -vuotiaat. Jatkossa on käytetty lyhennettyä muotoa 0-3 v, 3-7 v, 7-13 v, 13-16 v, 16-18 v ja 0-18 v. Ikäryhmäkohtaisen luokittelun lisäksi jaoteltiin, oliko kehittämistyö ollut universaalien, varhaisen tuen, erityisen tuen, in-

10 Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011.

tensiivisen tuen palvelujen vai konsultatiivisiin palveluihin kohdistuvaa kehittämistä. Taulukoissa 1 ja 2 on esitetty lyhyesti saadut tulokset.

Kehitetty palvelukokonaisuudet ja toimintamallit

- Palvelukokonaisuudet
- Universaalit palvelut
- Varhaisen tuen palvelut
- Erityisen tuen toimintamallit ja menetelmät
- Intensiivisen tuen toimintamallit ja menetelmät
- Konsultatiiviset toimintamallit

Palvelukokonaisuudet

Lasten Kaste -hankkeissa on kehitetty laajoja verkostotyömalleja, joihin kiinnitty useita eri toimijatahoja ja sektoreita. Hankkeet ovat olleet myös mukana kehittämässä kuntien ja alueiden strategisen tason työskentelyä lapsiperheiden hyvinvoinnin näkökulmasta esimerkiksi hyvinvointikertomustyöskentelyn ja lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön kautta sekä perhekeskusten ja muiden keskitettyjen alueellisten palvelumallien kautta. Palvelukokonaisuuksien kehittämisen lähtökohtina ovat olleet paikalliset ja alueelliset tarpeet ja niiden kehittämiseen on osallistunut laaja joukko alueen toimijoita. On tehty suunnitelmallista yhteistyötä yli hallinnon sektorirajojen hyvinvointia ja terveyttä edistävien sekä häiriöitä ja pahoinvointia ehkäisevien ja korjaavien toimien kehittämiseksi ja eri hallintoalojen vastuiden selkeyttämiseksi. Laajalla yhteistyöllä synnytyt mallit ovat jäämässä pääsääntöisesti pysyväksi toiminnaksi hankealueilla, vaikka osin kehittämistyö oli malleissa tietojen keruuvaiheessa vielä kesken tai pilotointivaiheessa.

Universaalit palvelut

Kehittämistyönä syntyneet koko ikäluokalle tarkoitetut, universaalit, palvelut koostuvat pääasiassa neuvolapalveluiden eri toimintamalleista (monitoimijaiset perhevalmennukset, asiakasraati yms.), erilaisista ryhmätoiminnoista varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja toisen asteen toiminnassa (toiminnalliset vanhempainillat, vapaaehtoistyön kurssi, vaihtoehtovälitunti), eri siirtymävaiheiden toimintamalleista (koti-varhaiskasvatus-alakoulu-yläkoulu, joita on myös palvelukokonaisuuksissa) sekä tiedonkeruuseen liittyvistä malleista (osallisuustutkimuslomake, hyvinvointitiedon keruu -malli). On vahvistettu (moniammatillisten) toimijoiden yhteisvastuuta ja mahdollistettu perheiden yhteisiä tapaamisia.

Varhaisen tuen palvelut

Tähän luokkaan kuvatut mallit oli helpointa jaotella eri ikäryhmille kohdennettujen palvelujen mukaan. Odottaville sekä vauvaperheille on kehitetty mm. erilaisia vertaisryhmätoimintoja ja koululaisille ja heidän vanhemmilleen on esim. vanhempainkoulumalli. Varhaisen tuen palveluja kehittämällä on tuettu lasten ja nuorten kehitystä ja hyvinvointia sekä mm. vertaisryhmätoimintoja kehittämällä lisätty aikuisten kykyä tukea lapsia ja nuoria.

Erityisen tuen toimintamallit ja menetelmät

Erityisen tuen toimintamallit ja menetelmät voitiin jakaa kahteen pääryhmään: perhoidon toimintamalleihin ja lasten/nuorten psykiatrian erityisosaamista vaativiin toimintamalleihin. Perhoidon toimintamallit ovat mm. erilaisia palvelukokonaisuuksia perhoidon tueksi, perhoidon alkuvaiheen tukea sekä valintatyökalu kodin ulkopuolelle sijoitettavan lapsen tai nuoren sijaisperheen valinnan helpottamiseksi. Lasten ja nuorten psykiatrian erityisosaamista vaativien toimintamallien puolella on kuvattu erilaisia hoitajaksoja ja tukea esim. vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen ongelmiin ja neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivien lasten, nuorten ja heidän perheidensä tueksi. Lisäksi kuvauksista löytyy erilaisia jalkautuvan lasten- ja nuorisopsykiatrian työskentelymalleja. Usea toimintamalli sisältää myös konsultatiivisia osioita erityistasolta perustasolle, mutta koska mallit sisältävät myös suoraa asiakastyötä, ne on sijoitettu tähän kategoriaan.

Intensiivisen tuen toimintamallit ja menetelmät

Suurin osa intensiivisen tuen toimintamalleista on kohdennettu nuorille ja heidän perheilleen. Pienille lapsille tässä kategoriassa kohdentuu lähinnä varhaisen perhetyön toimintamalleja ja menetelmiä mm. kotiunikoulu ja vauvaperhetyö. Muutoin toimintamallit kohdentuvat pääsääntöisesti murrosikäisiin ja nuoriin aikuisiin. Keskeistä tämän kategorian toimintamalleissa ovat matalan kynnyksen palvelut nuorille sekä mm. mielenterveyspalvelut, jotka tuodaan nuorten lähiympäristöihin (koti ja koulu). Kategoriassa on kuvattu myös useampia toimintamalleja lastensuojeluilmoituksen yhteydessä tehtävään nuoren ja perheen tilanteen kartoittamiseen ja alkuvaiheen intensiiviseen tukeen.

Konsultatiiviset toimintamallit

Tähän kategoriaan on valittu vain kolme mallia. Vastaamo-palvelu on asiakkaille tarkoitettua konsultatiivista toimintaa. Resurssitiimin ja Ihmeelliset vuodet -menetelmän tuki kohdistuu työntekijöille. Useat erityisen tuen toimintamallit sisältävät myös kon-

sultatiivisia toimintoja, mutta koska ne eivät ole pelkästään työntekijätason konsultaatiivisia toimintamalleja, ne on kuvattu erityisen tuen puolelle.

Taulukko 1. Kooste Lasten Kaste -tuloksista

0–3-VUOTIAAT ASIAKASRYHMÄNÄ		
UNIVERSAALIT PALVELUT	Tukevasti-toimintamalli monitoimijaiseen perhevalmennukseen	Lapsen ääni
	Perhekeskuksen toiminnan johtaminen	Remontti
	Hyvinvointineuvolatiimi	Kasper
	Perhekeskustoiminta	Kasper
	Pikkulapsiperheiden kohtaamispaikka Perhetupa Soffa	Kasper
	Verkkopohjainen perhekeskus – www.kersanet.fi	Kasper
	Varhaiskasvatuksen Hyvinvoiva lapsi -työprosessi	Kasper
	Neuvolatyon ohjausryhmä	Lapset&perheet
	Neuvolan asiakasraati	Lapset&perheet
	Raskausajan tuen polku	Tukeva
	Perhepalveluopas	Tukeva
	Perhekeskus Oulunkaari	Tukeva
	Perhekeskus Kainuu	Tukeva
VARHAISEN TUEN PALVELUT	Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö	Lapsen ääni
	Monikulttuurinen avoin kohtaamispaikka – Helmi	Kasper
	Varhaista tukea kasvatuksellisiin kysymyksiin – Mie ite	Lapset&perheet
	Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku	Tukeva
ERITYISEN TUEN PALVELUT	Perhehoidon alkuvaiheen tuki	Remontti
	Perhehoidon tukipilarit	Lapset&perheet
	Vauva–vanhempi-vertaisryhmät	Tukeva
	Vauvatyon verkosto -malli	Tukeva
INTENSIIVISEN TUEN PALVELUT	Kotiunikoulu	Kasper
	Vauvaperhetyö	Tukeva
KONSULTATIIVISET PALVELUT		

3–7-VUOTIAAT ASIAKASRYHMÄNÄ		
UNIVERSAALIT PALVELUT	Yhteinen keskustelurunko neuvolaan ja päivähoitoon – Hyve 4	Lapsen ääni
	Nelivuotiaiden lasten hyvinvointitiedon keruu - malli	Lapsen ääni
	Siirtymävaihe päivähoidosta esiopetuksen kautta kouluun	Lapsen ääni
	Laaja terveystarkastus 4-vuotiaille (hyvinvointiarviointi – järjestelmän osana)	Tukeva
	Monialainen kasvatuskumppanuus -tuote	Kasper
VARHAISEN TUEN PALVELUT	Systemiskt arbete för barn i riskzon SABIR	Lapsen ääni
ERITYISEN TUEN PALVELUT	Lapset fokuksessa – sosiaalisemotionaalista tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa	Remontti
	Puhetta tukevien kommunikaatiokeinojen käytön tehostaminen päiväkotikäisten lasten arjessa	Remontti
	Kiintymispohjainen leikki lapsen vuorovaikutuksen tukena	Remontti
INTENSIIVISEN TUEN PALVELUT	Varhainen perhetyö – perhelähtöinen toiminta	Remontti
	Torin kulma -perhekeskus haastavassa elämäntilanteessa olevien pikkulapsiperheiden tukemiseksi	Remontti
	Hoidollispedagoginen nivelluokka	Kasper
	Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen malli	Kasper
	Ryhmämuotoinen perhekuntoutus	Kasper
	Kiintymyssuhteen vuorovaikutuksen hoitoon tähtäävä työskentelymalli – Tutki ja turvaa -malli	Lapset&perheet
KONSULTATIIVISET PALVELUT	Nettipohjainen asiantuntijaneuvonta pienten lasten vanhemmille – Vastaamo	Lapsen ääni
7–13-VUOTIAAT ASIAKASRYHMÄNÄ		
UNIVERSAALIT PALVELUT	Siirtymävaihe alakoulusta yläkouluun – Tu-kevasti- toimintamalli	Lapsen ääni
	Toiminnallinen vanhempainilta – Täysosuma	Kasper
	Moniammatilliset toiminnalliset menetelmien ohjatut vanhempainillat	Tukeva
VARHAISEN TUEN PALVELUT	Lapsen ääni koulussa -toimintamalli	Lapsen ääni
	Vaihtoehtovälitunti	Kasper
	Ohjattu vertaisryhmätoiminta	Lapset&perheet
	Vanhempainkoulu	Tukeva

ERITYISEN TUEN PALVELUT	Psykiatrinen sairaanhoitaja koululla – merkkaritoiminta	Lapsen ääni
	Sosiaalityöntekijä nuorten verkkoympäristössä	Lapsen ääni
	Lastenpsykiatrian jalkautuva verkostotyö	Remontti
	Nepsy -materiaalipankki ja lainaamo	Kasper
	Monialainen palvelutarpeenarvointitiimi – Monari	Kasper
	Nepsy-työntekijä työparina lapsen ja nuoren kasvuympäristössä	Kasper
	Konsultaatiokahvila (Nepsy)	Kasper
	Nepsy-palvelumalli	Kasper
INTENSIIVISEN TUEN PALVELUT	Lastensuojelun avohuollon tuki – Vahvuutta perheelle verkostopalvelu	Lapsen ääni
	Ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä nuoren kehitysympäristössä, erikoissairaanhoidon ja lähiverkoston yhteistyönä – Rajan lapset/Konsti	Lapsen ääni
	Aloituspalaveri-toimintamalli lastensuojeluilmoitusten tekemisen yhteyteen	Kasper
	Resurssikoulu	Kasper
	Lasten eroryhmät	Tukeva
KONSULTATIIVISET PALVELUT	Jalkautuva lasten ja nuorten psykiatrian palvelujen konsultaatio- ja arviointimalli – Resurssitiimi-malli	Kasper
13–16-VUOTIAAT ASIAKASRYHMÄNÄ		
UNIVERSAALIT PALVELUT	Kasvamme yhdessä vanhempainillat yläkoulussa	Remontti
	Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukiodien ja ammattioppilaitosten luokissa	Lapset&perheet
VARHAISEN TUEN PALVELUT		
ERITYISEN TUEN PALVELUT	Perhehoidon tuki	Remontti
	Nuorten mielenterveyden hoito peruspalveluissa lähellä nuorta ja perhettä – Merkari-toiminta	Kasper
INTENSIIVISEN TUEN PALVELUT	Nuorten intensiivipalvelumalli	Kasper
	Intensiivinen tuki nuorten kouluoloihin	Kasper
	Joustavasta joustavasti toiselle asteelle ja JOPO –nuoren ohjattu polku työssäoppimisen jaksolla	Tukeva
	Ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä nuoren kehitysympäristössä erikoissairaanhoidon ja peruspalveluiden yhteistyönä – Jeri	Lapsen ääni
KONSULTATIIVISET PALVELUT		

16–18-VUOTIAAT ASIAKASRYHMÄNÄ		
UNIVERSAALIT PALVELUT	Vapaaehtoistyön kurssi	Tukeva
VARHAISEN TUEN PALVELUT		
ERITYISEN TUEN PALVELUT	Kriisiperhetuki	Remontti
	Perhehoidon biologisen vanhemman tuen prosessi	Remontti
	Nuorten päihdehoitopolku	Remontti
	Jalkautuva konsultoiva nuorisopsykiatrian arviointiryhmä – SIHTI	Kasper
	Sijoita kotiin valintatyökalu	Lapset&perheet
INTENSIIVISEN TUEN PALVELUT	Nuorelle tarpeellista apua oikea-aikaisesti: Omin jaloin, Noste, Vinssi	Lapsen ääni
	Nuorten mielenterveyden edistäminen yläkoulussa, toisen asteen oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa – Rajapinta	Remontti
	Nuorten asioiden käsittely kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmässä	Remontti
	Perhetyön intensiivijakso toimintamalli nuorten avohuoltoon	Kasper
	Perhehoidon alkuvaiheen intensiivinen tuki (INTU)	Lapset&perheet
	Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa	Lapset&perheet
	Matalan kynnyksen palvelupiste nuorille painottuen sosiaali- ja terveysongelmien auttamiseen perus- ja erikoistason yhteistyönä	Lapset&perheet
	Nuorten neuvontapiste TsekPoint	Tukeva
	Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuki – BaroFi-menetelmä	Tukeva
	MaESTRO – nuorten stressinhallintaryhmät	
KONSULTATIIVISET PALVELUT		
0–18-VUOTIAAT ASIAKASRYHMÄNÄ		
UNIVERSAALIT PALVELUT	Hyvinvointisuunnitelman seurantajärjestelmä	Remontti
	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajat	Remontti
	Seudullinen lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma	Tukeva
VARHAISEN TUEN PALVELUT		
ERITYISEN TUEN PALVELUT	Keskitetyt perheoikeudelliset palvelut	Kasper
INTENSIIVISEN TUEN PALVELUT		
KONSULTATIIVISET PALVELUT	Ihmeelliset vuodet -menetelmää soveltava konsultointi	Remontti

TYÖNTEKIJÖIDEN OSAAMISEN VAHVISTAMINEN	
Varhaiskasvatuksen kehittämisen toimintamalli – tutkimuspäiväkotitoiminta	Lapsen ääni
Monialaisen asiakasyhteistyön kehittäminen	Remontti
Varhaisen tuen tiimi ja ehkäisevän lastensuojelun työryhmä – Vatupassi	Lapset&perheet
Korjaavat kiintymyssuhdekokemukset lastensuojeluprosessin arjessa -prosessinomainen koulutus	Lapset&perheet
Lähisuhde- ja kuritusväkivallan ehkäisyn koulutus- ja kouluttajamalli	Lapset&perheet

Kehittämistyön painottuminen

Kaste 2008–2011 -ohjelman lasten, nuorten ja perheiden teema-alueen hankkeiden kehittämistyöstä kerätyn tiedon jatkotyöstäminen toi esille sekä ensimmäisen ohjelmakauden painopisteet että myös ne kohdat, johon on kohdistunut vähän tai ei ollenkaan huomiota. Yhteenvetotaulukoissa 1 ja 2 näkyvät ikäryhmittäin Kaste 2008–2011 ohjelman lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuneen kehittämistyön painopisteet ja kehittämistyössä vähälle huomiolle jääneet kohdat.

Määrällisesti eniten hanketyötä on kohdistunut universaalien, erityisen tuen ja intensiivisen tuen palvelujen kehittämiseen. Huomattavasti vähemmän hankkeissa on tehty kehittämistyötä varhaisen tuen ja konsultatiivisten palvelujen parissa. Universaalien palvelujen kehittämisen painopiste on ollut selvästi alle 3-vuotiaissa lapsissa ja heidän perheissään. Intensiivisen tuen palvelujen kehittämistyö kohdistuu pääsääntöisesti murrosikäisiin ja nuoriin aikuisiin. Heidän kohdallaan universaalien kaikille kohdistuvien palvelujen samoin kuin varhaisen tuen ja konsultatiivisten palvelujen kehittämistyö puuttuu lähes kokonaan. Huomioitavaa on, että 13–16-vuotiaat ovat jääneet liian vähälle huomiolle kehittämistyötä tehtäessä.

Kerätyn aineiston valossa Pohjois-Suomessa kehittämistyö näyttäisi painottuvan universaalien tuen mallien kehittämiseen. Varsinais-Suomessa painopiste on erityisen tuen malleissa ja Väli-Suomen alue on kehittänyt vahvasti sekä universaalien tuen että erityisen- ja intensiivisen tuen malleja. Itä- ja Keski-Suomessa samoin kuin Etelä-Suomessa kehittämistyö on jakautunut tasaisesti universaalien, varhaisen, erityisen ja intensiivisen tuen mallien kehittämiseen. Kehittämistyöstä kerätyn aineiston hyödyntäminen tutkimuskäyttöön mahdollistaisi syvemmän tarkastelun eri näkökulmista.

Kehittämistyöstä kerättyjä tietoja on hyödynnetty mm. Kaste 2012–2015 ohjelman Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan -osaohjelman toimeenpanosuunnitelman valmistelussa (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2012–2015 toimeenpanosuunnitelma liite 3). Osaohjelma pohjaa vahvasti ensimmäisellä ohjelmakaudella tehtyyn kehittämistyöhön. Kaste 2012–2015 ohjelma-

kauden Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan -osaohjelman osiot liitteessä 1.

Taulukko 2. Lasten Kaste hankkeissa kehitettyjen palvelukokonaisuuksien, toimintamallien ja menetelmien lukumääräinen kohdentuminen ikäryhmittäin ja palvelumuodoittain Kaste ohjelmakaudella 2008–2011

16–18 v.	Universaalit palvelut	Varhaisen tuen palvelut	Eriyisen tuen palvelut	Intensiivisen tuen palvelut	Konsultatiiviset palvelut	Yhteensä
0–3 v.	13	4	4	2	0	23
3–7 v.	5	1	3	6	1	16
7–13 v.	3	4	8	5	1	21
13–16 v.	2	0	2	4	0	8
16–18 v.	1	0	5	10	0	16
0–18 v.	3	0	1	0	1	5
Yhteensä*	27	9	23	27	3	

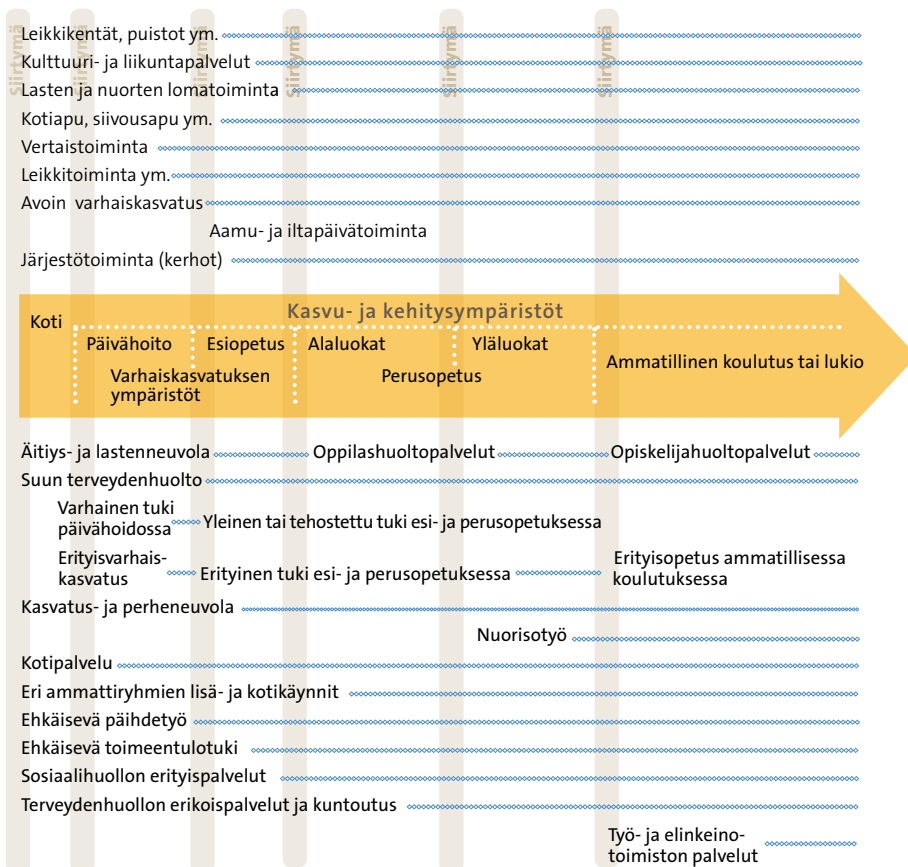
*Lisäksi: Työntekijöiden osaamisen vahvistaminen viidessä osahankkeessa

5 Lasten, nuorten ja perheiden palvelut ja kehitysympäristöt

Arja Hastrup ja Marke Hietanen-Peltola

Lapsille, nuorille ja perheille on tarjolla runsaasti erilaisia palveluja. Kunnalliset peruspalvelut muodostavat niistä suuren osan, mutta myös järjestöt, seurakunnat ym tahot ovat merkittäviä palvelujen tarjoajia. Seuraavassa kuvassa on havainnollistettu eri palveluja ja siirtymävaiheita suhteessa lapsen ikään.

LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUJA YHTEENSOVITTAVA JOHTAMINEN

Kuvio 2. Lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattuja palveluja ja siirtymävaiheita.

(Lähde: Perälä ym. 2012¹¹)

11 Perälä M, Halme N, Nykänen S (2012) Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteen sovittava johtaminen, THL, Opas 19/2012.

Pienten lasten pääasiallinen kehitysympäristö on luonnollisesti oma **koti**. Lapsen tullessa **varhaiskasvatuksen** piiriin muodostuu siitä lapselle toinen tärkeä kehitysympäristö. Ikäkausittain järjestetyistä palveluista alle kouluikäisille ja heidän perheilleen tärkeimpiä ovat **äitiysneuvola** ja **lastenneuvola**. Osa perheistä ja lapsista on myös **erikoissairaanhoidon** ja **kasvatus- ja perheneuvolan** asiakkaita.

Esiopetuksen alku ja loppu ovat toisiaan nopeasti seuraavia siirtymävaiheita. Samanaikaisesti ovat tarjolla myös varhaiskasvatus- ja lastenneuvolapalvelut. Myöhemmin **koulu** muodostaa tärkeän ja pitkäaikaisen kehitysympäristön lapselle ja nuorelle. Koulun sisällä ovat tarjolla **oppilashuollon** palvelut, **kouluterveydenhuolto** sekä **koulukuraattori- ja koulupsykologipalvelut**. Opiskeleville nuorille ovat vastaavasti tarjolla **opiskelijahuollon** palvelut; **opiskeluterveydenhuolto** sekä **kuraattori- ja psykologipalvelut**.

Kunnan **nuorisotoimen** ja **liikuntatoimen** tarjoamat palvelut ovat lasten, nuorten ja perheiden käytettävissä. Erilaiset **harrastusympäristöt** kuten urheiluseurat, musiikkiopistot, kuvataidekoulut ym., täydentävät palveluvalikoimaa. Myös **järjestöillä** ja **seurakunnilla** voi olla merkittävä rooli erilaisten perhepalvelujen järjestämisessä, esimerkiksi vaikkapa kerhotoiminta, koululaisten aamu- ja iltapäivähoito sekä perhekahvilat.

Osalle perheistä ja nuorista hyvin tärkeä osa palveluista voi tulla **sosiaalitoimen** tai **päihde- ja kuntoutuspalvelujen** taholta.

Ensimmäisen ohjelmakauden Kaste-kehittämistyö jakautui eri kehitysympäristöihin lapsen ja nuoren iän sekä perheen kehitysvaiheen mukaisesti. Myös palvelut on järjestetty ikäkausittain, minkä seurauksena eri palvelujen ja kehitysympäristöjen välille on muodostunut useita siirtymävaiheita. Näissä nivelkohdissa on tunnetusti vaarana tuen ja seurannan katkeaminen. Lapsi, nuori tai perhe saattaa jopa jäädä palvelujen ulkopuolelle. Siirtymävaiheet vaativat joustavuutta ja sopeutumista, joita erityisesti haavoittuvassa tilanteessa olevilla lapsilla, nuorilla ja perheillä ei aina ole riittävästi. Lasten Kaste -kehittämistyössä on kiinnitetty erityistä huomiota näihin nivelkohtiin.

6 Valtakunnalliset teemaverkostot

Arja Hastrup ja Marke Hietanen-Peltola

Teemaverkostot luotiin Lasten Kaste -hankkeiden toimijoiden yhteiseksi foorumiksi. Valtakunnallisella verkostoitumisella halutaan auttaa kuntia ja lasten, nuorten ja perheiden palveluista vastaavia tahoja sekä työntekijöitä löytämään ja juurruttamaan uusia työtapoja.

Kaste 2008–2011 -ohjelmakaudella toimi kolme teemaverkostoa:

- Koti ja varhaiskasvatus -kehitysympäristönä
- Koulu kehitysympäristönä
- Osallisuus

Koti ja varhaiskasvatus kehitysympäristönä -teemaverkosto

Koti ja varhaiskasvatus kehitysympäristönä -teemaverkosto kokosi yhteen kodin, äitiys- ja lastenneuvolan sekä varhaiskasvatuksen ympäristöjen kehittäjiä. Teemaverkoston jäseniä yhdistävä tekijä oli pyrkimys vanhempien tukemiseen pikkulapsiperheissä.

Teemaverkostossa vaihdettiin kokemuksia toimivista ja kehitteillä olevista asiakastyön käytännöistä ja menetelmistä. Verkoston työpajoissa pohdittiin muun muassa, millainen johtaminen tekee asiakaslähtöisestä kehittämistyöstä mahdollista ja miten organisaatio hyötyy kehittämistyöstä. Työpajapäiviä edelsi aina etukäteistehtävä. Aiheina olivat mm. ”Mikä jää elämään – minkälainen on jalkauttamissuunnitelma” ja ”Johdatus oppimisverkostojen viestinnän suunnitteluun”.

Teemaverkostossa koottiin uusien, asiakasnäkökulmasta luotujen työmenetelmien kuvauksia. Ne esitellään jäljempänä tässä julkaisussa.

Koulu kehitysympäristönä -teemaverkosto

Koulu kehitysympäristönä -teemaverkostoon koottiin kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen suunnattujen palvelujen kehittämishankkeita. Tärkein yhteinen kehittämiskohde oli moniammatillinen yhteistyö sekä koulun sisäisenä oppilashuoltotyönä että yhteistyönä nuorisotoimen, lastensuojelun, erityispalvelujen, erikoissairaanhoidon ja muiden tahojen kanssa. Useissa hankkeissa kehitettiin tapoja tehdä moniammatillista yhteistyötä asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

Kokemuksia vaihdettiin verkoston tapaamisissa, joissa tarkasteltiin kehittämistyön onnistumisia ja kohdattuja vaikeuksia. Alkuvaiheessa tuotetut hankekuvaukset

kääntyivät pikku hiljaa asiakasnäkökulmaksi ja kehitettyjä toimintamalleja tarkasteltiin asiakasperheen näkökulmasta. Nämä kuvaukset löytyvät seuraavasta luvusta.

Osallisuus-teemaverkosto

Asiakkaan eli lapsen, nuoren ja perheen osallisuus erilaisissa palveluissa ja kehitysympäristöissä on tärkeä arvo Lasten Kaste -kehittämistyössä. Useimmissa kehittämishankkeissa osallisuuden lisääminen ja tukeminen olikin tunnistettavissa läpileikkaavaksi tavoitteeksi. Osallisuus-teemaverkosto kokoontui pohtimaan osallisuuden näkökulmia ja tasoja sekä toteutumista kehittämissä. Tavoitteena oli lisätä ammattilaisten mahdollisuuksia tukea osallisuutta ja ottaa se huomioon toiminnassaan.

Teemaverkostojen työn tuloksia

Teemaverkostot kokoontuvat useita kertoja. Ne saivat yhdessä aikaan seuraavia tuloksia:

1. Saman teema-alueen kehittäjät koottiin valtakunnallisesti yhteen ja rakennettiin alueelliset hankkeet ylittäviä verkostoja.
2. Luotiin vertaisverkosto, jossa vaihdettiin tietoa kehitteillä olevista menetelmistä, toimintamalleista ja palvelukokonaisuuksista ja pohdittiin niiden juurtumista.
3. Jaettiin kokemuksia kehittämistyön prosesseista ja määriteltiin onnistuneen kehittämisprosessin edellytyksiä.
4. Vahvistettiin asiakasnäkökulman ja osallisuuden huomioimista kehittämissä.
5. Tuettiin osallistujia käytäntöjen kuvaamisessa, levittämisessä ja toimeenpanomallien luomisessa.

Käytäntöjen kuvaus Innokylään

Innokylä on sähköinen alusta, johon kootaan kehittämistyön tuloksia kaikkien hyödynnettäväksi valtakunnallisella tasolla. Lasten Kaste -hankkeet olivat pilottikokeilu, jolla kehitettiin Innopankkiin vietävien käytäntöjen kuvauksia. Kehittämissä tulokset onkin koottu sinne hyvin kattavasti. Käytäntöjen kuvauksissa on nostettu esille kehitettyjen yksittäisten palvelujen tai toimintatapojen erityispiirteet.

Asiakastarinat

Asiakastarinat ovat merkittävä teemaverkostojen tuotos. Tarinat ovat muodostuneet osin sattumanvaraisena otoksena kentällä olevista kehittämishankkeista, joten ne eivät kata kaikkea tehtyä kehittämistyötä. Toisaalta ne kuvaavat hyvin kehittämistyön moninaisuutta ja laajuutta. Teemaverkostot koottiin kutsumalla saman kehitysympäristön hankkeiden toimijoita yhteiseen kokoontumiseen. Osahankkeiden projektijohtajat toimivat viestinviejinä ja yhteystietojen välittäjinä. Hankkeita kuvaavat yleistekstit eivät tuoneet kehitettyjen toimintamallien asiakasnäkökulmia riittävästi esille, vaikka useimmissa hankkeissa asiakasnäkökulma ja asiakkaiden osallisuus olikin nostettu työtä ohjaavaksi arvoksi. Asiakasnäkökulmaa haluttiin korostaa kuvaamalla kehitetyt toimintamallit käyttäjien näkökulmasta. Asiakastarinat esitellään seuraavassa luvussa.

7 Näkökulmia hanketyöhön ja toimintamallien kuvauksia

Arja Hastrup, Marke Hietanen-Peltola ja Marjatta Kekkonen

Asiakkaan näkökulman pohtiminen on tärkeä osa lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämistä. Teemaverkostot arvioivat kehittämiensä työtapojen toimivuutta asiakkaan näkökulmasta seuraavien kysymysten avulla:

- Miltä uusi kehitetty toimintamalli näyttäisi asiakkaan näkökulmasta?
- Miltä uusi työtapo asiakkaasta tuntuisi ja mitä ajatuksia se hänessä herättäisi?

Toimintamallien ja työtapojen kuvaamiseksi luotiin kuvitteellisia asiakasperheitä, joi- ta hankkeiden työntekijät käyttivät tarinoissaan. Nämä asiakasnäkökulmasta kirjoite- tut tarinat on koottu tähän julkaisuun lukuihin 7.1 ja 7.2.

Kehitettyjä toimintamalleja on kahdenlaisia: ehkäiseviä työmalleja sekä malleja, joissa ratkotaan jo syntyneitä ongelmia. Ehkäiseviä toimintamalleja on kehitetty erityisesti eri siirtymävaiheisiin kuten päivähoidon, koulun tai yläluokkien aloittamiseen. Ongelmia ratkovia toimintamalleja on kehitetty erityisesti yläkouluikäisille nuorille. Niissä on usein päädytty tuomaan erityispalveluja sekä erikoissairaanhoidon peruspal- veluiden tueksi.

7.1 Koti ja varhaiskasvatus kehitysympäristönä, teema- verkoston tarinat

Arja Hastrup

Koti ja varhaiskasvatus kehitysympäristönä teemaverkosto käynnistyi keväällä 2011. Alueellisten Lasten Kaste -hankkeiden projektinjohtajat välittivät kutsun hanketyön- tekijöille teemaverkoston osallistumisesta. Hankkeiden työntekijöiltä pyydettiin ku- vauksia kehittämistyöstä, jonka yhteinen nimittäjä oli koti ja varhaiskasvatus lapsen ja nuoren kehitysympäristönä. Tekstin toimittaminen oli samalla teemaverkoston il- moittautuminen. Saimme paluupostissa yhteensä 33 kuvausta.

Teemaverkoston yhtenä tärkeänä tehtävänä oli verkostoida eri puolilla Suomea Lasten Kaste -hankkeissa kehittämistyötä tekevät keskenään. Tavoitteena oli etsiä hy- väksi havaittuja yhdessä tekemisen tapoja. Lisäksi tavoitteena oli auttaa teemaverkos- toon osallistuvia näkemään kehittämistyön tuloksena syntyvät palvelukokonaisuudet, toimintamallit ja menetelmät osana laajaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelu- valikkoa.

Työpajoissa pohdittiin kehitteillä olevaa mallia ”timanttia tai raakaa timanttia” seuraavien kysymysten avulla.

- Mitä hankkeessa on kehitetty?
- Mikä on kohderyhmä?
- Miten liittyy kodin/varhaiskasvatuksen kehitysympäristöön? Entä kuinka se liittyy muihin palveluihin?
- Keitä toimijoita toimintamallissa tarvitaan?
- Miten toiminta on järjestetty ja miten se toteutuu?
- Onko lähestymistapa 1) tukeva (förebyggande), 2) ennakkoiva (kohdentaminen) vai 3) hoitava
- Mitkä ovat hankkeen tulokset / tuotokset, vaikutukset myös odottamattomat
- Mitkä ovat mallin hyödyt ja mahdollisuudet?
- Millaisia kokemuksia mallista lapsilla, nuorilla ja perheillä sekä työntekijöillä on?
- Karikat?
- Mitä osaamista tarvitaan asiakastyössä ja johtamisessa?
- Mitkä ovat säilymisen, juurtumisen ja edelleen levittämisen ehdot ja edellytykset?
- Miten juurtumisesta on huolehdittu?
- Johdon sitoutuminen? Onko osa strategiaa? Onko määritelty osaksi työtänne?

Teemaverkostossa esiteltiin kuvitteellinen uusperhe Pasanen. Perheeseen kuului äiti, isä ja kaksi lasta. Perheen tarina, ja tarinan edetessä vaikeuksien lisääntyminen, viriti teemaverkoston osallistujat pohtimaan asiakasnäkökulmaa omassa hankkeessaan. Näin syntyi yhdeksän erilaista tarinaa siitä miten tai mitä asiakkaat hyötyvät kehittämistyön tuloksena syntyvistä uusista toimintatavoista tai palvelukokonaisuuksista.

PERHE PASANEN

- Äiti **Pirkko** 24 v, jakaa postia.
- Isä **Pasi** 34 v, sähköinsinööri isossa firmassa.
- Odottavat ensimmäistä yhteistä lastaan.
- Poika äidin aikaisemmasta seurustelusuhteesta, **Kalle** 3 v, päiväkodissa.
- Poika **Poju** 14 v, isän edellisestä liitosta, yläkoulussa 7 luokalla. Asuu perheessä joka toisen viikon. Äiti asuu samalla paikkakunnalla.

PASASEN PERHEEN HAASTEET I

- Äiti raskaana (16 rvk), yllätysraskaus. Väsynyt ja käy töissä.
- Isällä vaativa työnantaja, työpäivät venyvät. Viikonloppuisin haluaa harrastaa omia harrastuksiaan, perheelle jää vähän aikaa. Pojun äidin kanssa asioiden sopiminen onnistuu.
- **Kalle** on reipas päiväkotilainen, joka innolla käy päivähoidossa. Iltaisin nukkumaan mennessä pelkoja ja haluaa nukkua äidin vieressä.
- **Poju** on suosittu jalkapalloharrastuksessa. Koulu sujuu tyydyttävästi ja on levoton luokassa. Isän luona ollessa viihtyy tietokoneella omassa huoneessa.

PASASEN PERHEEN HAASTEET II

- Äiti katuu, ettei keskeyttänyt raskautta. Vastuu kodin arjen sujumisesta kuormittaa. Talven tulo vaikeuttaa postin jakelua.
- Isä arkisin väsynyt ja haluaisi levätä. Ei jaksaisi kuljettaa Pojua jalkapallotreeneihin ja toivoisi vaihtovan hoitavan kuljetuksen. Rentoutuakseen ottaa iltaisin säännöllisesti pari kaljaa. Pojun äidin kanssa välit kiristyvät.
- **Kallen** nukkumaanmenoajat venyvät ja vaatii äitiä nukuttamaan/viereensä kunnes nukahtaa.
- **Pojun** jalkapallotreenejä alkaa jäädä väliin ja valmentaja on ilmoittanut, ettei Poju pääse pelissä kentälle. Vihainen isälleen ja kotona ollessaan vetäytyy huoneeseen tietokoneen ääreen. Äidin luona viihtyisi myös yhä enemmän tietokoneen ääressä. Osa läksyistä on jäänyt tekemättä.

Perhe Mallinnuksen arkea Kuopiossa keväällä 2012

Perhe Mallinnus

Isä	Pasi Mallinnus	ikä 32
Äiti	Tea Mallinnus	ikä 31
Lapsi	Poju Mallinnus	ikä 1,6v

Tarinan muut henkilöt

Terveydenhoitaja	Kaija / lastenneuvola Kaari
Lastentarhaopettaja	Ulla / päiväkotini Linuri / Hattivatit
Lastenhoitaja	Auli / päiväkotini Linuri / Vilijonkat
Lastentarhanopettaja	Topi / päiväkotini Linuri / Eskat
Neuvolalääkäri	Mikko
Puheterapeutti	Eeva
Sosiaalityöntekijä	Pasi
Laitoshuoltaja / Pojun kummitäti	Pirkko
Perhe Mallinnuksen naapureita	Kaisa ja Vladimir
Pojun mummi	Maija
Päiväkodin liikuntamyöntääjä	Timo
Fysio- ja toimintaterapeutit	Esiintyvät nimettöminä Kasvanet- verkkoitehtävän yhteydessä
Keltot	Esiintyvät nimettöminä keltojen vuosikellon yhteydessä
Perheneuvola	Esiintyy puhelinkonsultaatio- palvelun yhteydessä

Perhe Mallinnus asuu Kuopiossa Itkonniemen uudella asuinalueella. Tea äiti on ompelija. Isä Pasi on ammatiltaan yksityisyrittäjä. Poju on Linurin päiväkodissa Hattivatien ryhmässä.

Pasi ja Tea ovat tammikuussa lastenneuvola Kaaressa Pojun 18kk laajassa terveystarkastuksessa. He ovat tuoneet mukanaan tiedonsiirtolomakkeen, johon he ovat yhdessä kuvailleet Pojun kasvua, kehitystä ja niihin liittyviä asioita. Linurin päiväkodin lastentarhanopettaja Ulla on myös kuvaillut lomakkeeseen Pojun elämää Hattivatien ryhmässä. Kaaren terveydenhoitaja Kaija tekee Pojun ikäiselle tarkoitettua uudistettua terveystarkastusta. Kaija on innostunut uusista varhaisen tuen osioista, joita on muidenkin ikäkausitarkastusten yhteydessä. ”Tästä on puhuttu usein muiden terveydenhoitajien kanssa. Yksittäinen ikäkausitarkastus voisi olla moniulotteisempi ja näin laadukkaampi. Samoin vanhemmille jaettavaa materiaalia olemme kaivanneet. Nyt sitä meillä on” pohtii Kaija itseksensä touhuttaessaan Pojun kanssa. Kun kaikki tehtävät on tehty Kaija kertoo Tealle ja Pasille, että Pojun oli välillä vaikea keskittyä tehtäviin. Kaija tulostaa syvennetystä sähköisestä tietokannasta huvileikki- ohjeen kotiin vietäväksi. Pasi haluaa tietää ketkä ovat tällaisen tietokannan laatineet. Kaija kertoo että, tietokanta on laadittu erityistyöntekijöistä koostuvassa yhteistyöryhmässä. Työryhmä jatkaa toimintaansa, jolloin tietokanta päivittyy ja uudistuu jatkuvasti. Tietokannan käyttökokemuksia on jo ehditty kysellä terveydenhoitajilta ja vaikutuksia on tarkoitus arvioida jatkossakin. ”Tullaan varmaan jossain vaiheessa kysymään myös teiltä vanhemmilta” kertoo Kaija.

Kaija kertoo myöhemmin iltapäivällä neuvola Kaareen tulleelle lastenlääkärille Mikolle uusista eri-ikäisten lasten ikäkausitarkastuksiin liittyvistä varhaisen tuen osiosta ja van-

hemmille jaettavasta syvennetystä tietokannasta. Kaija näyttää vielä mistä koko tieto- ja ohjausmateriaali löytyy ja pyytää Mikkoa hankkimaan itselleen käyttäjätunnukset kyseiselle alustalle.

Kaija jää vielä pohtimaan myös Pojun puheen kehitystä ja soittaakin seuraavana päivänä Tealle töihin ja pyytää saada lupaa konsultoida puheterapeuttia. Tea on iloinen kun Kaija jaksaa paneutua Pojun kasvun ja kehityksen tukemiseen ja antaa luvan konsultaatiopuheluun joka mahdollistuu vielä tänään, koska on torstai. Kaija ja Tea sopivat että Kaija ottaa yhteyttä Teaan seuraavan viikon tiistaina ja kertoo puheterapeutin terveiset. Puhelun aikana puheterapeutti Eeva antaa Kaijalle ohjeita siihen kuinka ohjata vanhempia Pojun monipuolisempaan ääntelyyn avustamisessa. Eeva kertoo Kaijalle, miten tutkimusnäytön perusteella katseyhteys puhetilanteissa on puheenkehitykselle ja erityisesti puheen selkeytymisen kannalta erityisen tärkeää. Kaija ja Eeva yhdessä sopivat, että Pojun kielenkehitystä seurataan tarkasti neuvolakäynnillä kaksivuotiaaksi saakka. Sitten arvioidaan uudestaan puheterapeutille lähettämisen tarve. Kaija soittaa Tealle seuraavana tiistaina ja kertoo Eevan terveiset.

Puheterapeutti Eeva soittaa seuraavana torstaina Ullalle päiväkotia Linuriin ja ohjaa Hattivattien tiimiä tulostamaan 18kk kielen kehityksen ohjeistuksen Varhaisen tuen käsikirjasta ja liittämään sen Hattivattien ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan. Myöhemmin keväällä äiti Tea näkee Pojun omassa vasussa huivileikki ja loruttelu kirjaukset ja ihmettelee miten hyvin tieto kulkee. Ulla kertoo että Kuopiossa on käytössä Kasvattajan käsikirjasta laadittu Linurin oma vasu, josta on laadittu Hattivattien oma ryhmä-vasu jossa näkyy Pojun omaan vasuun kirjatut asiat ”Miten te pysytte kaikissa näissä vasu-jutuissa mukana?” ihmettelee Tea. ”Meillä on käytössä arviointimalli, jonka avulla nähdään hienosti sanottuna pedagogisten suunnitelmien ja toiminnan prosessin toteutuminen” kertoo Ulla. ”Kuulostaa monimutkaiselta, mutta kiinnostavalta. ”Voisiko tätä asiaa avata enemmän vanhempien kanssa syksyllä tai jo kesäkahveilla?” pohtii Tea. ”Kyllä. Hieno idea” toteaa Ulla. Ulla kertoo vielä Tealle päivähoiton käyttämästä Varhaisen tuen käsikirjasta, jota on ollut laatimassa samainen erityistyöntekijöistä koostuva porukka, joka on laatinut neuvolan syvennetyn tietokannan. ”Joo sieltä syvennetystä jutusta Kaija tulostikin Pojulle huivitävän” kertoo Tea.

Ulla ja Kaija tapaavat vielä toukokuussa neuvolan ja päivähoiton alueellisessa tapaamisessa. Tuolloin he pohtivat vielä Pojun asioita laatiessaan yhteistyösopimuksen mukaista toiminnan vuosiarviointia. Tapaamisessa mukana ollut alueen sosiaalityöntekijä Pasi kertoo syksyllä toteutettavasta Huoli puheeksi- koulutuskokonaisuudesta. Kouluttajina ovat Pasiin mukaan kiertävät erityislastentarhanopettajat jolloin Ulla tietää, että asiasta löytyy enemmän tietoa keltojen vuosikellosta.

Kun Ulla on kopioimassa huivitehtävää ja kielenkehityksen ohjeita Pojulle, on Vilijonkkinen ryhmän Auli juuri soittamassa konsultaatiopuhelua perheneuvolaan. ”Keitä kaikkia tässä puhelinkonsultaatiopalvelussa oikein on mukana?” kyselee Ulla. ”Kaikkiaan seitsemän perusterveydenhuollon erityispalvelutahoa ja ilmeisesti Kuopion yliopistollisen sairaalan pikkulapsipsykiatriakin on liittymässä mukaan puhelinrinkiin. ”Oikeaa palvelualueuudistuksen mukaista toimintaa, korjaavista ennaltaehkäiseviin palveluihin” pohtivat Ulla ja Auli erotessaan. Vielä samana päivänä Linurin viikkopalaverissa eskariopetaja Topi kertoo uudesta tavasta siirtää tietoa esiopetuksesta kouluun.

Pojun kummitäti Pirkko on päiväkotikiinlinurini laitoshuoltaja ja kertoo Pojun syntymäpäivillä, että hänkin tietää Hattivattien huivileikistä!! ”Mitä ihmettä” ihmettelevät Pasi ja Tea. ”Kyllä, siivouskomerossa on laitoshuoltajien kohdekansio, johon on kuvattu Hattivattien puuhat” kertoo Pirkko. Pojun synttäreillä on myös naapurin Kaisa vastasyntyneen vauvansa kanssa. Hän kertoo terveydenhoitajan kotikäynnistä ja saamastaan Vauvasta taaperoksi oppaasta, jossa Kaisan mielestä oli lyhyesti kuvattu lapsen suotuisan kasvun ja kehityksen edellytyksiä. Ja mikä parasta, Kaisan mies Vladimir, joka on syntyjään venäläinen, oli saanut samaisen oppaan venäjän kielellä. Pirkko kaivaa laukustaan neuvolasta saamansa Lusikallisesta lautaselliseen oppaan. Hienoa että ravitsemussuunnittelija on osallistunut oppaan tekoon, tuumivat aikuiset. ”Niin ja Vladimir tykkäsi tästä Onni on pienestä kiinnisitteestä” kertoo Pirkko. Siihen kaikki pienten lasten harrastepalvelut on koottu yksiin kansisiin ajatuksella, että harraste ei maksa mitään ja koko perhe on tervetullut mukaan.

Ulla uutena kuopiolaisena lastentarhanopettajana innostuu Varhaisen tuen käsikirjasta ja päättää osallistua Pienen lapsen sensomotorinen kehitys sekä kommunikaatio ja kielen kehitys koulutukseen, jonka hän kuullut vahvistavan käsikirjan käyttöä. Ulla saa tiedon, että terveydenhoitajille ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle on eri koulutuspaketit. Ulla on tyytyväinen koulutukseen ja antaakin hyvää palautetta kehittämisehdotuksineen toisen päivän koulutuksen jälkeen. Koulutuksen jälkeen Ulla saa etätehtävän toteutettavaksi Kasvanet-verkkoympäristössä. Tehdessään toiminta- ja fysioterapeuttien laatimaa tehtävää, Ulla huomaa että videolla onkin hänen naapurin tyttänsä ja taustalla kuuluvan musiikin on säveltänyt tuttu poika Kimmo. Taitaa olla kokonaisuudessa kuopiolainen tuote, pätkäilee Ulla.

Päiväkotikiinlinurini kevätjuhlat lähenevät. Päiväkodin liikuntamyötäjä Timo on luvannut hoitaa ohjelmapuolen. Juhlat suunnitellaan toteutettavaksi ulkona, ovathan talon ulkoleikkivälineet arvioitu valtakunnallisten liikuntaväline-suositusten mukaisella arvioinnilla. Vanhemmille aiotaan jakaa juhlassa Pienet lapset liikkeelle -käsikirja ja esitellä muutenkin lasten liikuntaan ja liikkumiseen liittyvät arviointilomakkeet. Ulla muistuttaa Timoa siitä, kuinka tärkeää aikuisten ja vanhempien on käyttää heijastimia ja turvaliivejä tapautumassa.

Kesällä lapsenvahdiksi tullut Maija-mummi lähtee Pojun kanssa perheen kodin lähellä olevaan puistoon. Pojun leikkiessä mummi ehtii tutustua perhepuistossa olevaan infotauluun, jossa kerrotaan puiston leikkivälineistä. Taulun alaosassa on pienempi taulu, jota Pojukan yltää katselemaan. Poju tunnistaa taulusta kiipeilytelineen ja haluaa heti kiipeilemään. Mummi uskaltaa rohkaista pojua roikkumaan sillä lukeehan taulussa, että ongelmanratkaisutaidot kehittyvät kiipeillessä.

Lisätietoja:

Jaana Lappalainen, Kuopio

<http://tervekuopio.fi/lapset-ja-nuoret>

Perhekeskus TORIN KULMA

TORIN KULMAN tavoitteena on tukea perheen elämänhallinnantaitojen palautumista ja kehittymistä, tukea lapsen kehitystä, ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista, auttaa viranomaistahojen kanssa asioinnissa sekä ohjata perhe tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Tuen pituus määräytyy perheen tarpeiden mukaan, joka on kuitenkin enintään puoli vuotta. Tukimuodot räätälöidään perheen tarpeiden mukaisesti palvelemaan 1-4 kertaa viikossa. Asiakasperheitä TORIN KULMAssa on yhtä aikaa 3-6 kappaletta. Toiminta on asiakkaille maksutonta.

TORIN KULMA sijaitsee Aurakadulla, Nuorten taide- ja toimintatalo Vimmassa. Perhekeskus on avoinna lähetteen neuvolan terveydenhoitajalta tai diakoniatyöntekijältä saaneille perheille maanantaisin, tiistaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin klo 10-14. TORIN KULMAssa työskentelee näinä päivinä sosiaalikasvattaja ja kaksi lastenohjaajaa. Lisäksi maanantaisin paikalla on kokki, joka ohjaa ruuan ostamiseen ja valmistamiseen liittyvissä asioissa. Muutaman kerran kuukaudessa paikalla on myös perheneuvoja (psykologi) ja diakoniasihtööri. Asiakkaiden tarpeiden mukaan paikalle kutsutaan lisäksi myös esimerkiksi terveydenhoitaja, ravitsemusterapeutti tai talousalan ammattilainen.

Perhekeskus TORIN KULMA auttaa haasteellisessa elämäntilanteessa olevia pikkulapsiperheitä tai odottavaa äitiä. TORIN KULMA on tarkoitettu perheille, joista neuvolassa tai diakoniatyössä on herännyt huoli. Yhteydenotto TORIN KULMAan tapahtuu neuvolan terveydenhoitajan tai diakoniasihtöerin toimesta. Yhteydenoton syynä on perheen arjessa ja elämänhallinnassa ilmenevät vaikeudet ja riittämättömät voimavarat lasten kasvun ja kehityksen tukemiseen. Perhetyöntekijä keskustelee yhdessä neuvolan terveydenhoitajan tai diakoniatyöntekijän sekä asiakkaan itsensä kanssa siitä, millainen ennaltaehkäisevä tuki olisi perheelle paras ja tehokkain. Järjestöt ja seurakunta tuottavat myös paljon erilaisista avointa perhetoimintaa, jota voidaan perheelle suositella. Jos perhe tarvitsee enemmän tukea, suositellaan heille ennaltaehkäisevän terveydenhuollon perhetyöntekijöiden käyntiä/käyntejä asiakkaan kotiin. Perheen tarvitessa vieläkin tehostetumpaa tukea, on TORIN KULMA paikallaan. Perhe ei tällöinkään ole silti tehostetun perhetyön piirissä.

TORIN KULMAN arki koostuu hyvin pitkälti asiakkaiden toiveiden pohjalta. Kello kymmenen ja kahden välillä valmistetaan ja syödään yhdessä lounas, on mahdollisuus suihkussa käyntiin tai pyykin pesuun sekä omien arkisien asioiden hoitoon Internetin välityksellä. TORIN KULMAN asiakasperheet saavat toisiltaan vertaistukea ja saavat mahdollisuuden hengähtää hetkeksi aikaa arjen paineista. Muiden asiakasperheiden ja/tai työntekijöiden kanssa on mahdollisuus keskustella perheen toimivuuteen ja parisuhteeseen liittyvistä asioista. Vanhemmat saavat tarvittaessa tukea lapseen liittyvissä arkisissa asioissa sekä tukea lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Päivän arki luodaan yhdessä asiakkaiden kanssa.

Lisätietoja:

Nana Luoma, Turku

www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=211073&nodeid=17449

Tukevasti alkuun ja vastaamopalvelu

Perhe

Isä	Teijo
Äiti	Mari

Muut henkilöt

Terveydenhoitaja	Leena
Neuvolan perhetyöntekijä	Mikko

Vantaalaisen äitiysneuvolan asiakkaaksi tulee ensimmäistä lastaan odottava 29-vuotias Mari 33-vuotiaan avomiehensä Teijon kanssa. Lapsen syntymään on aikaa vielä neljä kuukautta. Perhe on muuttanut Vantaalle Pohjois-Pohjanmaalta, koska miehen työpaikka siirtyi pääkaupunkiseudulle. Kummallakaan ei ole sukua tai ystäviä pääkaupunkiseudulla, miehellä on muutamia tuttavuuksia työn kautta. Tulevia vanhempia vaivaa kovasti se, kuinka he tulevat pärjäämään vauvan kanssa tukiverkostonsa ollessa olematon. Tuleva äiti on myös huolissaan siitä, miten hän saa aikansa kulumaan raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen. Äiti aikoo olla kotona niin kauan, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Terveydenhoitaja Leena suosittelee perheelle osallistumista neuvolan perhevalmennusryhmään, jossa on mahdollisuus tutustua muihin alueen ensimmäistä lastaan odottaviin pariskuntiin sekä saada tietoa muun muassa alueen lapsiperheille suunnatuista palveluista. Asiakkaat ovat kiinnostuneita valmennuksesta ja ilmoittautuvat siihen saman tien.

Terveydenhoitaja Leena kertoo perheelle mahdollisuudesta keskustella tilanteesta enemmän neuvolan perhetyöntekijän kanssa varhaista vuorovaikutusta tukevan (Vavu)-haastattelun avulla. Leena kertoo, että monet perheet ovat hyötynet Vavu-haastattelusta, jonka yksi osa-alue käsittelee perheen verkostoja. Yhdessä perhetyöntekijän kanssa voidaan tarkemmin miettiä, miten perhe voisi rakentaa itselleen tukiverkostoa uudella asuinseudulla. Asiakkaat eivät ole innostuneita kuullessaan, kuinka Vavu-haastattelu on usein tapana tehdä kotona. He kokevat uuden kodin olevan vielä kovin sekaisin. Tällöin terveydenhoitaja kuitenkin muistuttaa, että haastattelu on mahdollista sopia myös neuvolaan.

Neuvolan perhetyöntekijä Mikko ottaa yhteyttä perheeseen saatuaan tiedon asiasta (lähte) ja sopii ajankohdan Vavu-haastatteluun. Lähetteen tekemisestä yhteydenottoon on kulunut sen verran aikaa, että vanhemmat ovat saaneet kotinsa kuntoon ja ovat valmiita ottamaan perhetyöntekijän vastaan kotiinsa.

Haastattelun aikana tulee ilmi, että esikoistaan odottavat vanhemmat ovat epävarmoja siitä, mitä hankintoja vauvaa varten olisi hyvä tehdä. Perhetyöntekijä Mikko kannustaa osallistumaan perhevalmennukseen, jossa voi keskustella muiden vauvaperheiden kanssa. Perheen isä Teijo kertoo, ettei ollut ajatellut osallistua perhevalmennuksen kolmannelle kerralle, jolloin käsitellään "parisuhdehömpötyksiä". Hän kuitenkin pyörittää päätöksensä kuultuaan, että samalla kerralla käsitellään myös vauvalle tarpeellisia hankintoja.

Haastattelun edetessä kumpikin sekä Mari että Teijo kertovat kokevansa omista taustoistaan johtuen epävarmuutta omasta vanhemmuudestaan. Kumpikaan ei ole asiasta niin huolissaan, että haluaisi keskustella asiasta psykologin kanssa kasvotusten, mutta asia mietityttää silti. Perhetyöntekijä Mikko ottaa puheeksi Vastaamo-palvelun, jossa muun muassa vanhemmuudesta on mahdollisuus kysyä Internetissä anonyymisti ja saada asiantuntijalta vastauksia. Tuleva äiti Mari kertoo viettävänsä paljon aikaa Internetissä seuraten

erilaisia vauva-aiheisia keskustelupalstoja. Joskus hän tuntee jopa ahdistuvansa lukemastaan. Mikko antaa kummallekin palvelusetelin Vastaamo-palveluun ja kehottaa miettimään, josko sieltä voisi saada vastauksia mielessä pyöriviin kysymyksiin. Mari-äiti on innostunut, mutta Teijo jää vielä miettimään asiaa ja haluaa tietää, voiko puoliso halutessaan käyttää kummankin setelin. Mikko kertoo tämän olevan mahdollista.

Lisätietoja:

Mari Sormunen, Tejo de Bruijn ja Leeni Löthman-Kilpeläinen, Vantaa
www.lapsenaani.fi

Vahva pohja elämään -hanke

Kehittämistyö tapahtuu Päijät-Hämeen alueen lastenpsykiatrian ja perheneuvolan yhteisessä pikkulapsityöryhmässä, jossa työskentelee ylilääkäri, psykologeja, sairaanhoitajia, sosiaalityöntekijä ja puheterapeutti.

Kohderyhmänä ovat lapset (alle 3-vuotiaat ja enimmillään 5-vuotiaat) sekä perheet, joilla on keskimääräistä suurempi varhaisen vuorovaikutuksen tuen tarve. Palveluprosesseissa ja kehittämisessä lapsi on keskiössä, koko perhe huomioiden. Hankkeessa kehitetään asiakaslähtöisiä pikkulapsi-ikäisten varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen palveluita tuomalla erityistason tukea perustasolle (päivähoitoon, perhetyöhön, neuvolaan), lähemmäksi perheiden arkea. Tavoitteena on yhteinen seudullinen näkemys varhaisesta vuorovaikutuksesta sekä puuttumisesta.

Miten perheet hyötyvät?

Hankkeen aikana on kehitetty varhaisen vuorovaikutuksen erityistason palvelut, jotka ovat aiemmin puuttuneet alueelta. Hankkeen myötä jatkossa alueen erityistä varhaisen vuorovaikutuksen tukea ja hoitoa tarvitsevat lapset ja heidän perheensä saavat palvelut oikeaan aikaan ja omissa elinympäristöissään (ts. kotona, päiväkodissa). Kehitetyt palvelut ovat lisäksi nopeita ja joustavia. Perustason toimijoiden osaamista on myös vahvistettu tuomalla erityistason tukea, konsultaatiota ja osaamista koulutuspakettien ja seminaarien myötä heitä lähemmäksi Näin perustasolla havaitaan ongelmat aiemmin ja osataan ohjata perhe oikeiden palveluiden äärelle.

Miten kerromme perheille?

Olemme laatineet perheille suunnatun esitteen toiminnastamme. Tapaamisilla ja kotikäynneillä kuvaamme työtämme osana pikkulapsityöryhmän toimintaa. Kerromme perheille työmuodoistamme mm. MIM-arvioinnista (Marschak interaction method), ja kehitystason arvioinnista. Myös perheen omien verkostojen kanssa tehtävää yhteistyötä kuvataan perheelle. Usein ennen kontaktiamme yhteistyötaho on jo kertonut asiakkaalle meistä ja heillä on jonkinlainen käsitys työstämme.

Yhteistyön rakentaminen ja avuntarjoaminen

Ensimmäinen yhteydenotto perheeseen tapahtuu puhelimitse, jolloin kerromme lähettestä ja sovimme kotikäynnistä. Ensimmäisellä kotikäynnillä esittäydymme ja kerromme pikkulapsityöryhmästä ja toiminnastamme osana sitä. Ensimmäiset kotikäynnit keskittyvät huolenaiheen ja perheen verkoston kartoittamiseen. Perheen luvalla otamme yhteyttä verkostoon ja rakennamme verkostotapaamista. Perhe saa tiedon siitä, kuinka voimme heitä auttaa (vuorovaikutuksen arviointi, hoito, ohjaus terapiaan tai muuhun hoitoon/tukeen). Toiminnan myötä kehitetään verkostotyötä ja yhdessä tekemisen mallia, työparityöskentelyä muiden perheen kanssa toimivien kanssa esim. päivähoito tai perhetyö.

Lisätietoja:

Miia Kemppi, Päijät-Häme

<http://kasperihanke.fi/fi/kasper-2-osahankkeet/vahva-pohja-elamaan>

Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen perhelähtöistä toimintamallia kehittämällä – varhainen perhetyö

Perhetyö on mahdollisuus asiakasperheelle. Se on maksutonta peruspalvelua ja tukee perhettä arjen pulmatilanteissa. Perhetyö on luottamuksellista ja avointa, jossa asiakkaan näkökulmaa ja arkea tulee kunnioittaa. Perhetyössä pohditaan yhdessä perheen kanssa ratkaisumalleja ja myös mahdollisia muita tukitoimia. Yleensä perhetyö sisältää kotikäyntejä, mutta mahdollistaa myös perhetyöntekijän tapaamisen esim. päiväkodin tiloissa, mikäli perhe ei halua työntekijää kotiinsa.

Kaikille salolaisille lapsiperheille jaetaan 2kk neuvolakäynnin yhteydessä Varhaisen perhetyön – esite ja samalla perheille kerrotaan toimintamallista. Lisäksi esitettä jaetaan varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa. Perheet voivat olla suoraan tai välillisesti yhteydessä perhetyöntekijään Näin mahdollistetaan palvelun helppo saatavuus matalan kynnyksen toimintana.

Varhaisesta perhetyöstä on tehty prosessikuvaus. Perhetyö suunnitellaan aina asiakasperheen tarpeista lähtien yhdessä perheen ja heidän kanssaan toimivien työntekijöiden kanssa. Perhetyö on yksilöllistä ja perhettä voimavaraistavaa. Oleellista on, että perhe saa tarvitsemansa avun oikea-aikaisesti ja kokee tulevansa kuulluksi. Perheenjäsenet ovat Varhaisessa perhetyössä oman elämänsä asiantuntijoita.

Varhaista perhetyötä hallinnoi terveyskeskus, jotta palvelu kattaisi kaikki salolaiset alle kahdeksan vuotiaiden lasten perheet. Ennen Varhaista perhetyötä ei Salossa ole ollut tarjolla ehkäisevää perhetyötä.

Lisätietoja:

Nina Tattari, Salo

<http://www.turku.fi/remontti>

Ehkäisevä perhetyö

Ehkäisevää perhetyötä tarjotaan, kun vanhempi ilmoittaa tuen tarpeen tai on viestittänyt useita kertoja jaksamisestaan tai perheen vaativasta arjesta ammattilaiselle. Ammattilainen voi olla kunnan palveluksessa oleva henkilö tai perheen parissa työtä tekevä kolmannen sektorin toimija. Konkreettisen materiaalin käyttäminen, kuten esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta voi tuoda esiin tarpeen vanhemmuuden tukemiseen. Perhettä autetaan eteenpäin hankalassa tilanteessa lähestymällä tilannetta lapsen silmin (työskentely lego -hahmoilla, jolloin lapsi/lapset on keskiössä ja hänen/heidän ympärilleen rakennetaan arjen todellisuutta). Perheen tilanne kuvitetaan pöydälle lego -hahmojen avulla, ja istutaan alas ja mietitään, mitä arki sisältää. Vanhempia pyydetään ottamaan lapsen rooli ja kertomaan lapsen silmin perheen tilanteesta. Jonka jälkeen vanhempi/vanhemmat kertovat omista tarpeistaan. Kuvaus (uus)perheen (äidin, isän, lapsen, lasten) tarpeista auttaa perhettä ymmärtämään sitä kokonaisuutta, mikä heidän perheessään vallitsee.

Sanoittaminen voisi mennä vaikka tähän tyyliin, kun lapsella on ADHD epäily:

Olet tehnyt paljon työtä lapsesi kanssa. Lapsesi on haastava ja päiväkotiryhmän aikuisten kanssa on laadittu yhteinen suunnitelma pulmien vähentämiseksi. Miten sinä pärjät kotona aktiivisen ja vilkkaan lapsen kanssa?

Olet kuvaillut lapsesi kasvatustehtävän haastavuutta tapaamistemme yhteydessä ja minulle itselleni on muodostunut kuva siitä, että te pärjätte kotona lapsen vaatavuudesta huolimatta. Silti mietin taas, mistä sinä löydät voimavaroja pitää yllä kotia, kun aktiivinen ja energinen lapsi vie niin paljon aikaa arjessa?

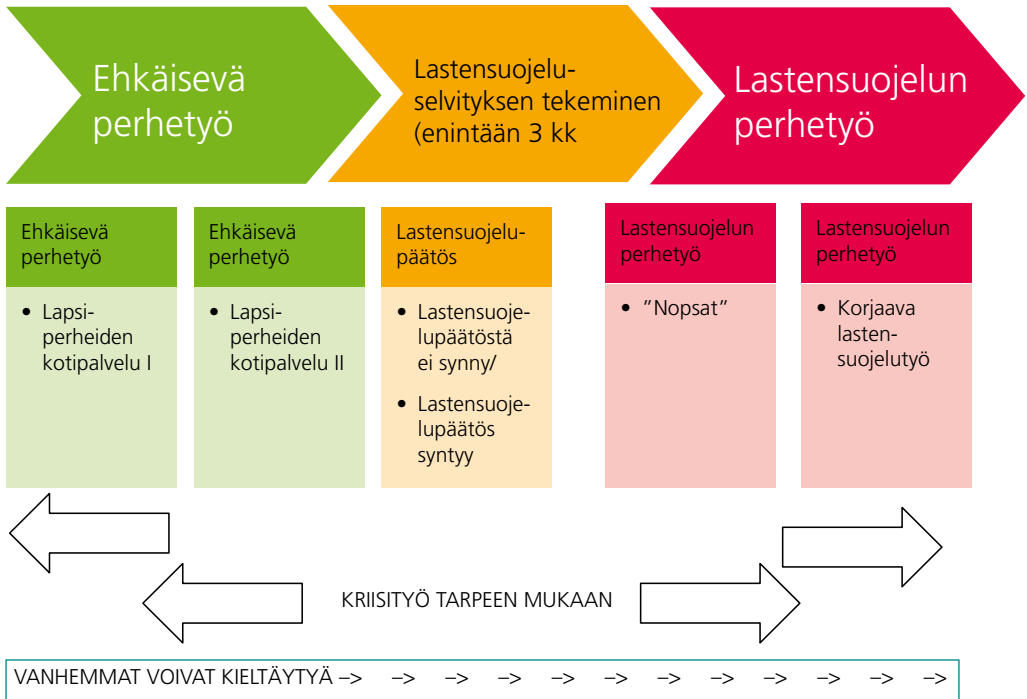
Oletko tietoinen, että kunnassamme on kaksi perhetyöntekijää?

Ehkäisevän perhetyön työntekijät ovat perheen avuksi kotiin tulevia työntekijöitä. Perhetyö tarkoittaa hyvin erilaisia asioita eri perheissä. Parasta perhetyössä on perhetyöntekijän tuleminen kotiin perheen avuksi auttamaan arjen sujumisessa. Perhetyön tärkein tehtävä on kuunnella perheen tarpeita ja etsiä yhdessä vanhempien ja lasten kanssa toimivia ratkaisuja. Perhetyön kesto on rajattu, siinä on aina alku ja loppu. Perheen tilannetta ja perhetyön tarpeen laatua arvioidaan tietyin sovituin väliajoin.

Ei ole kovinkaan harvinaista, että vaativan lapsen kanssa arki alkaa tuntua raskaalta, jos perheellä ei ole tukiverkosta (esimerkiksi isovanhempaa paikkakunnalla), joka voisi tulla tarpeen tullen auttamaan. Toimiva parisuhde tarvitsee myös hoitamista, yhdessäolo vaatii yhteistä aikaa, jolloin voi sopia yhteisten asioiden hoitamisesta. Tämä tarkoittaa vanhempien keskinäistä aikaa esimerkiksi muutaman kerran kuukaudessa.

Perhetyöntekijällä on laaja kuva kunnan palvelurakenteesta, jonka vuoksi hän voi järjestää lapsen hetkeksi esimerkiksi jonkin harrastuksen pariin. Tärkeintä on kuitenkin kotona tehtävä työ. Perhetyöntekijöitä voi tulla kotiin yksi tai useampia, riippuen perheen tilanteesta ja perhetyöntekijöiden resursseista.

Joskus perhe ei tohdi hakea perhetyötä lastensuojeluperheeksi leimaamisen pelossa. Tämä pelko on turhaa, sillä lastensuojelun piirissä olevalla perheellä ei ole mahdollisuutta saada ehkäisevää perhetyötä. Ehkäisevä perhetyö on sananmukaisesti ongelmia ehkäisevää (Kuvio 3 Ehkäisevän ja korjaavan perhetyön rajapinnat – suuren kaupungin perhetyö).

Kuvio 3. Ehkäisevän ja korjaavan perhetyön rajapinnat – suuren kaupungin perhetyö (Metsäranta & Tanhuanpää, Remontti-hanke, 2011)

Perheen omaa puhetta pyritään tukemaan:

Kerroit/ kerroitte, että... oletko tullut ajatelleeksi, että...

Perheelle tulee aina antaa harkitsemisaikaa:

Soittelen ensi viikolla, ellet ole soittanut sitä ennen

Perhettä ei jätetä oman onnensa nojaan (tarkistussoitto vie vain pari minuuttia).

Ennen perhetyön aloittamista voi miettiä seuraavia kysymyksiä:

Mitä perhetyö tarkoittaa juuri tässä perheessä?

Mitä isä ajattelee siitä, mitä äiti, entä lapset?

Voisiko joku muu aikuinen tuoda lapsille iloa ja perheelle rauhallisen hetken miettiä asioita yhdessä?

Mitä perhetyö tarkoittaa vanhempien suhteelle, onko heillä ollut aikaa toisilleen?

Miten perhetyö tulee vaikuttamaan heidän elämäänsä kuukauden aikajänteellä, entä puolen vuoden, vuoden? Mikä asia muuttuu paremmaksi?

Miten asiat olivat silloin kun kaikki oli hyvin?

Miten asiat ovat sitten, kun kaikki asiat sujuvat juuri niin kuin toivot?

Lisätietoja:

Saija Tanhuanpää, Rauma

<http://www.turku.fi/remontti>

Hoivan ja leikin elementit arjen avuksi/rajapinta

Vanhempien ja lasten välinen turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kehitystä. Näitä kehitysalueita ovat kehon ja tunteiden säätely, itseluottamus, lannistumattomuus, sosiaaliset taidot suhteessa ikätovereihin, empatia toisia ihmisiä kohtaan, symboliset leikit, ongelmanratkaisu, älyllinen kehitys, viestinnälliset ja kielelliset taidot sekä oman minuuden eheytyminen ja omanarvontunne. Vanhemman ja lapsen välinen leikki tukee näitä ihmissuhteeseen ja kehitykseen liittyviä arvokkaita tavoitteita koko lapsuusajan. Hoivaa ja leikki-ryhmät ovat osa neuvolan palvelua; ehkäisevää työtä. Vanhempia tuetaan tunnistamaan leikin arvo sekä tarjotaan tietoa, kuinka leikkiä voi sisällyttää arkielämän päivittäisiin rutiineihin. Yhdessä työskentelyn tavoitteena on auttaa vanhempia löytämään yhteisiä, jaettu-ja ilon hetkiä perheen arkeen.

Hoivan ja leikin toteuttaminen tapahtuu konkreettisen leikkiterapian avulla. Työntekijä opastaa vanhempaa antamaan lapselle uusia kokemuksia hoivasta ja tuomaan yhteistä iloa vanhemmalle ja lapselle. Yhdessä toimien molemmat saavat kokemuksen ainutkertaisuudesta ja merkittävyydestään. Kiintymyspohjaisen leikin menetelmä toimii lapsen ja vanhemman keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistamisen ja suhteen tukena. Voimavarana menetelmässä on ilo ja leikki, jotka luovat perheelle yhteenkuuluvuuden tunnetta. Työntekijät kannustavat ja tukevat vanhempia vanhemmuudessa sekä auttavat heitä oman lapsensa myönteisessä kohtaamisessa. Tavoitteena on, että vanhemmat näkevät lapsensa uusin silmin ja myönteiset vuorovaikutusmallit vahvistuvat ja tulisivat kielteisten sijaan. Leikkiterapiassa esim.yksittäinen leikkihetki kestää noin 15–30 minuuttia ja se toteutetaan kotona tutussa ympäristössä tai tutussa neuvolassa

”Näen itseni hyvänä ja arvokkaana sinun silmistäsi”

- Vastuu yhteyden luomisesta ja ylläpidosta on aikuisella
- Yhteyteen houkutellaan teoilla, ei sanoilla

”Olen rakastettu ja tärkeä”

- Hoivatuksi tuleminen on pohja itsesäätelylle

”Maailma on turvallinen ja ennakoitavissa”

- Lapsen impulsiivista käytöstä vastaanotetaan, jäsennetään ja muovataan yhteiseksi leikiksi

”Olen taitava ja voin oppia”

- Onnistumiskokemusten kautta itsetunnon vahvistuminen

”Minun kanssa on mukava olla”

- Yhdessä jaettu ilo vahvistaa yhteyttä ja antaa mahdollisuuden myönteisiin tunnekokemuksiin

Lisätietoja:

Kristiina Siirto-Honkanen, Pori

www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=231404

Palveluja lapsille, nuorille ja perheille neuropsykologisiin häiriöihin

Työparityöskentely

Työparityöskentelyn tavoitteena on palvella lasta/nuorta ja hänen lähipiiriään kokonaisvaltaisesti sekä tukea ammattilaisen työtä. Työparityöskentelyn ideana on levittää tietoa ja kokemuksellista osaamista neuropsykiatrisista häiriöistä ja kuntoutuksesta sekä auttaa ammattilaisia ottamaan käyttöön arkea helpottavia hyviä käytäntöjä. Hanketyöntekijän työparina voi olla esim. terveydenhoitaja, opettaja, kuntoutusohjaaja, sosiaalityöntekijä tai ammattilainen joka jo muutenkin työskentelee perheen kanssa. Perhe saa kädestä pitäen ohjausta kotona, ja lapsi/nuori voi osallistua esim. päiväohjelmansa suunnitteluun juuri siinä ympäristössä jossa on ja elää. Lisäksi perheet voivat saada tietoa palveluista ja niiden käyttömahdollisuuksista mm. päivähoidon, koulun, sosiaali- ja terveystoimen henkilöstöltä.

Konsultaatiokahvila

Konsultaatiokahvila on keskustelupaikka ja keskustelutilaisuus vanhemmille ja/tai lasten ja nuorten kanssa työskenteleville. Konsultaatiokahvilassa on mahdollisuus jakaa ajatuksia ja saada vertaistukea haasteellisen lapsen kanssa eteen tulevista tilanteista. Vanhempien jaksamisen tukeminen ja uudenlaisen näkökulman saaminen lapsen erityisyyteen on yksi konsultaatiokahvilan tarkoitus. Sekä vanhemmat että ammattilaiset voivat jakaa keskenään hyviä käytäntöjä sekä jatkaa niiden kehittelyä yhdessä edelleen. Kuunteleminen, puhuminen ja oivaltaminen vievät omaa vanhemmuutta ja ammatillisuutta vuorovaikutteisen oppimisen avulla eteenpäin.

Materiaalipankki ja Lainaamo

Osmo-hankkeen toimitiloissa sijaitsevasta Materiaalipankista saa maksutonta kuntoutusmateriaalia, kuten kangaslokerikkoja, kuvia sekä valmiita toiminnanohjauskortteja kotiin, päiväkotiin ja kouluun vietäväksi. Materiaalipankissa opastetaan myös materiaalin käytössä. Materiaali soveltuu käytettäväksi erilaisista syistä visuaalista tukea tarvitseville lapsille/nuorille.

Lainaamon apuvälinevalikoimaan kuuluvat mm. Time Timer –sektorikello, tiimalasi, nystyräistuinalusta, liikennevalokommunikaattori ja sensorulla. Kotiin, päivähoitoon ja kouluun lainaamon välineitä voi lainata kolmeksi viikoksi kerrallaan. Tuotteen voi sen jälkeen joko palauttaa tai hankkia omaksi. Lainattujen tuotteiden esittely ja käyttöön ottamisen ohjaus sisältyvät lainaamon toimintaan. Työntekijöillä on myös tietoa ja kokemuksia siitä, miten vanhemmat, lapset ja ammattilaiset ovat hyötäneet välineistä ja miten niiden käyttö on vaikuttanut esim. arjen sujumiseen, aistipulmiin, motivointiin ja oppimiseen. Lainaamossa perheet voivat rauhassa tutustua välineisiin ilman ostovelvoitetta ja saada uutta tietoa arkea helpottavista välineistä.

Vaihtoehtoinen välitunti

Osmo-hankkeen kehittäessä ”Vaihtoehtoinen välitunti” on mahdollisuus viettää toisenlainen välitunti, tauko tai rentoutustuokio joko koulussa, päiväkodissa tai kotona. Joillekin lapsille/nuorille perinteinen välitunti aiheuttaa tarpeetonta stressiä ja vaikka idea on lähte-

nyt neuropsykiatrisesti oireilevien lasten/nuorten tarpeista, niin vaihtoehtoinen välituntimalli soveltuu kaikille. Välitunti voidaan toteuttaa joko toiminnallisena tai rentouttavana. Lapsi/nuori voi rentoutua esim. lukemalla, pelaamalla, musiikkia kuuntelemalla, aistihuoneessa, yksin tai pienessä ryhmässä. Monet perheet ovat kokeneet, että vaihtoehtoisen välituntikäytännön johdosta lapsi viihtyy koulussa ja jaksaa keskittyä tunneilla paremmin. Lapsen ja perheen huoli ja stressi sosiaalisten tilanteiden kuormittavuudesta on aiempaa vähäisempää, koska välituntikin on strukturoitu paremmin lapsen tarpeita vastaavaksi.

Lisätietoja:

Elina Pohjankunnas, Tampere

www.tampere.fi/neptunus

Kotkan monitoimijainen perhevalmennus

Kehittämistyön tavoitteena on ollut laatia ensimmäistä lasta odottaville perheille monitoimijaisesti toteutettava perhevalmennusmalli, johon sisältyy vanhempainryhmätoimintaa. Perhevalmennus toteutetaan monitoimijaisesti hyödyntäen eri toimijoiden osaamista perheiden hyväksi. Suunnittelu- ja toteutustyössä oli ja on mukana toimijoita äitiys- ja lastenneuvolasta, varhaiskasvatuksesta ja suun terveydenhuollosta sekä Etelä-Kymenlaakson perheasiain neuvottelukeskuksesta, Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksestä, Kymenlaakson keskussairaalaista sekä pilottiaikana Väestöliitosta Vastaamo -palvelun kautta.

Perhevalmennus tukee vanhempia hoito- ja kasvatustehtävässä sekä vahvistaa vanhemmuutta ja parisuhdetta. Perhevalmennuksen toimintaperiaatteena on vertaistuen korostaminen, kunnioittava ja arvostava kohtaaminen sekä avoin vuorovaikutus.

Kehitetty monitoimijainen perhevalmennus on ryhmämuotoista toimintaa, joka rakentuu kahdeksasta tapaamiskerrasta. Tapaamisia on sekä ennen että jälkeen lapsen syntymän. Valmennussisällöt on pyritty jäsentämään odotusajan ja lapsen kehitysvaiheiden mukaan. Tapaamiskertojen aiheita ovat muuttuva elämäntilanne, vanhemmuus, uusi elämä, sairaalaan tutustuminen, elämää vauvaperheessä, yhdessä lapsen kanssa, muuttuva parisuhde sekä elämä jatkuu.

Pilottiaikana 7.9.2010–10.6.2011 aloittaneita perhevalmennusryhmiä oli 12. Ryhmiin kutsuttuja perheitä on yhteensä 139, keskimäärin 11,5 perhettä/ ryhmä. Ensimmäiselle valmennuskerralle kutsutuista perheistä mukaan on tullut 79 perhettä, joten aloitusprosentti on 56,8 %. Perhevalmennustapaamisiin osallistui keskimäärin 10,4 henkilöä/ kerta, joista miehiä 4,7 ja naisia 5,7. Asiakkailta kerätyn palautteen mukaan perhevalmennuskertojen sisältö vastasi odotuksia täysin 68,1 %, osittain 31,4 % ja ei ollenkaan 0,5 %. Vastaajat kokivat, että osallistujien toiveet huomioitiin täysin 82 %, osittain 17,9 % ja ei ollenkaan 0,1 %. Avoimissa vastauksissa tärkeimmiksi perhevalmennuksen sisällöiksi nousi odotusaikana vauvaperheen vierailu, synnytyksen jälkeen synnytyskokemusten jako äiti- ja isäryhmissä sekä yleisesti vertaisryhmän tuki.

Ryhmiin osallistuneiden kanssa käytyjen keskustelujen kautta on selvinnyt, että perhevalmennusryhmistä on syntynyt vertaisryhmiä, jotka tapaavat ryhmätapaamisten välillä sekä varsinaisten perhevalmennustapaamisten päättymisen jälkeen.

Monitoimijaisen perhevalmennuksen malli on esitelty myös Innokylän REA-työkalun avulla. Siihen voi käydä tutustumassa osoitteessa <http://www.innokyla.fi/pilotointi/viewpractice.php?id=111>.

Terveydenhoitajat antavat äitiysneuvolan vastaanotolla kaikille ensimmäistä (yhteistä) lasta odottaville perheille kutsun ryhmään. Samassa yhteydessä he kertovat asiakkaille ryhmän toiminnasta.

Lisätietoja:

Tiina Palviainen, Kotka
www.lapsenaani.fi

7.2 Koulu kehitysympäristönä, teemaverkoston tarinat

Marke Hietanen-Peltola ja Marjatta Kekkonen

Koulu on lapsille ja nuorille hyvin merkittävä ja pitkäaikainen kehitysympäristö. Parhaimmillaan koulu tarjoaa toimivan sosiaalisen yhteisön, ikätovereita, onnistumisen kokemuksia ja oppimisen iloa. Ne kaikki tukevat lapsen ja perheenkin hyvinvointia ja pärjäämisen kokemuksia. Koulu yhteisössä tarjoutuu myös loistava tilaisuus tukea yhteisöllistä hyvinvointia.

Kehitysympäristönä koulu sisältää useita siirtymävaiheita. Siirtymävaiheet varhaiskasvatuksesta esikouluun, esikoulusta kouluun, alaluokilta yläluokille ja peruskoulusta jatko-opintoihin ovat tärkeitä vaiheita sekä lapsen ja nuoren että koko perheen elämässä. Kun ne sujuvat joustavasti ja mutkattomasti, ne vahvistavat lapsen ja perheen käsitystä omasta pärjävyydestä. Niiden yhteydessä on myös luontevaa keskustella perheiden kanssa ja tarjota matalan kynnyksen mahdollisuus tuoda esiin omia huolia ja kysymyksiä.

Koulun sosiaalinen ympäristö voi olla lapselle ja nuorelle myös haaste. Kiusatuksi tuleminen, kiusaaminen, hankaluudet kaveri- ja opettajasuhteissa sekä yksinäisyys voivat uhata lapsen ja nuorten hyvinvointia. Oppiminenkaan ei aina ole helppoa. Joskus koulunkäynnin tukeminen kotona sekä tarvittavien opetusjärjestelyjen ja sopivien koulun tukitoimien löytyminen voi viedä paljon voimia koko perheeltä. Perusopetusikäisten lasten ja nuorten normaalit kehitystehtävät ja -haasteet ovat suuria ja voivat näyttäytyä koulussa monin eri tavoin. Lapsi tuo myös koulun ulkopuoliset huolet ja murheet mukanaan kouluun, missä ne näkyvät pahoinvointina, oireiluna ja oppimisen haasteina. Koulun, vapaa-ajan ja kodin kehitysympäristöt muodostavat lapsen ja nuoren elämänpiirin ja vaikuttavat toinen toisiinsa monella tavalla. Yhdessä kehitysympäristössä ilmenevät vaikeudet tai puutteet näkyvät usein muissakin. Kehitysympäristöt voivat kuitenkin myös osittain paikata toisiaan, ja onnistumiset ja vahvuudet yhdessä kehitysympäristössä voivat tasoittaa toisen kehitysympäristön puutteita.

Koulukehitysympäristön kehittämishankkeiden kirjallisissa kuvauksissa lähdettiin liikkeelle asiakasnäkökulman tuomisesta esiin. Asiakkaaksi luotiin Niemisen perhe, tavallinen uusperhe. Asiakasnäkökulmaan virittäydettiin pohtimalla, miltä perheen ja sen jäsenten vaiheet näyttäisivät uusissa toimintamalleissa. Perheelle luotiin eritasoisia haasteita, jotta kehitetyille toimintamalleille ja menetelmille löytyisi perheen tarinasta tarttumapinta ja sopiva asiakas. Perheen tarinaa oli tarpeen mukaan lupa kuljettaa eteen- tai taaksepäin sekä laajentaa muuhun sukuun ja naapurustoon.

Koulukehitysympäristöön sijoittuvia asiakastarinoita on 17. Niistä kahdeksan kuvaa jonkinlaista ennakoivaa tai ehkäisevää työtapaa (promotiivinen työote). Yhdeksässä ratkotaan jo syntyneitä ongelmia intensiivistä tukea tarjoavien mallien tai erikoissairaanhoidon konsultatiivisten palvelujen avulla.

Tervetuloa tutustumaan kuvitteelliseen Niemisen perheeseen, jonka kaltaisia kaikki asiakastyötä tekevät ovat tavanneet useita.

PERHE NIEMINEN

- Äiti **Jaana** 37 v, raskaana.
- Isä **Janne** 38 v.
- Yhteinen tytär **Olivia** 7 v, ekaluokkalainen.
- Poika äidin edellisestä liitosta, **Kalle** 14v, 8. luokalla.
- Tytär **Jenna** 16 v, isän edellisestä liitosta, asuu eri paikkakunnalla, lukiossa ensimmäistä vuotta.
Käy perheen luona joka toinen viikonloppu.

NIEMISEN PERHEEN HAASTEET I

- **Äiti** raskaana 7 kuukaudella. Sairaslomalla selkävaivojen vuoksi. Väsynyt.
- **Isällä** vaativa työ, matkustelee paljon, työpäivät venyvät. Viikonloppuisin käyttää runsaasti alkoholia. Seuraavat aamupäivät menevät toipuessa.
- **Olivia** on reipas ekaluokkalainen, joka on aloittanut koulun innolla. Lukemaan oppiminen on hankalaa. Iltaisin nukkumaan mennessä pelkoja. Haluaa nukkua vanhempien vieressä.
- **Kalle** on suosittu kaveripiirissä, ei harrastuksia. Koulu sujuu tyydyttävästi. Tupakoi ja käyttää alkoholia satunnaisesti. Kotona ollessaan Kalle on tavallisesti tietokoneella omissa huoneessaan.
- **Jenna** on hyvä koulussa, mutta vaatii itseltään paljon. Harrastaa joukkuevoimistelua.

NIEMISEN PERHEEN HAASTEET II

- **Äiti** on raskauden vuoksi kotona vuodelevossa.
- **Isä** käyttää alkoholia myös arki-iltoina karkottaakseen stressin mielestään ja saadakseen unta.
- **Oliviaa** kiusataan koulussa, ja kouluun meno pelottaa aamuisin. Joinakin aamuina kieltäytyy menemästä kouluun.
- **Kalle** käyttää alkoholia joka viikonloppu ja on jäänyt kiinni korttita ja humalassa mopolla ajamisesta. Kotona jää tietokoneen äärelle pitkälle aamuyöhön, myös arkisin.
- **Jennan** paino on alkanut laskea, ja hän on kerran pyörtnyt koulussa. On hyvin huolissaan isästään.

Kasvamme yhdessä -vanhempainillat

Kun Kalle aloitti seitsemännen luokan, minut Kallen äitinä ja koko meidän perhe kutsuttiin Kallen terveystarkastukseen syyskesällä. Terveystarkastuksessa tapasin terveydenhoitaja Kaisan. Aluksi vastaanottohuoneessa oli koko perhe, mutta myöhemmin sain olla terveydenhoitajan kanssa hetken kahdestaan. Pääsin siis kertomaan hänelle perheessä tapahtuneista muutoksista. Lopuksi saimme kotiin luettavaksi **Kasvamme Yhdessä – aikuissuuteen** -kirjansen, jossa oli paljon ohjeita nuorten kanssa esiin tulevista asioista: päihteistä, seksuaalisuudesta, ravinnosta, unesta ja tietokone-etiketistä.

Kallen uudessa koulussa järjestettiin myös kaksi **Kasvamme Yhdessä** -iltaa. Ne olivatkin erilaisia vanhempainiltoja kuin ne, joihin olin aikaisemmin osallistunut. Ensimmäisessä **Kasvamme Yhdessä** -illassa keskityttiin nuoruusiän kehitykseen ja vanhemmuuteen nuoren perheessä. Minusta onkin aina tuntunut, että lapsen kehitysasiat unohdetaan kummallisesti neuvolaian jälkeen. Meidänkin perheessä oli tapahtunut aika paljon muutoksia Kallen neuvola-ajan jälkeen. Tuli avioero, uuden kodin hankkiminen, tapasin Jannen, ja meille syntyi yhteinen tytär Olivia. Vaikka Kalle on sopeutunut hyvin, uusperheessä kasvatukseen liittyy monenlaisia koukeroita. Murrosikäisten lasten kanssa on vanhempana usein aika hukassa ja pelkää pahinta, että omalle lapselle käy ”huonosti”. Siksi oli todella hyvä, että **Kasvamme Yhdessä** -illassa oli hetki aikaa pohtia ja keskustella yhdessä nuorten ja muiden aikuisten kanssa siitä, millainen on hyvä vanhempi, miten vanhemmat voivat tukea nuorten itsetuntoa, ja mikä murrosiässä huolestuttaa nuoria ja muitten nuorten vanhempia. Yllätyin, kun myös nuoret itse toivat voimakkaasti esille sen, kuinka tärkeä rooli vanhemmilla on rajojen pitäjinä kotona. Nuoret kertoivat vastauksissaan lisäksi, että hyvä vanhempi ”auttaa hädässä”, kuuntelee, on luotettava, ei ole väkivaltainen, on päihteetön ja laittaa hyvää ruokaa. **Kasvamme Yhdessä** -illassa silmäni avautuivat näkemään, miten tärkeinä nuoret pitävät vanhempiaan ja heidän tukeaan ja turvaansa.

*Ensimmäisessä **Kasvamme Yhdessä** -illassa keskityttiin nuoruusiän kehitykseen ja vanhemmuuteen.*

Kallen äitinä minulle oli myös tärkeää, että sain nähdä Kallen kaverit ja heidän vanhempansa. Kallen luokalle oli tullut aika paljon uusia oppilaita muista alakouluista, minkä vuoksi oli hyvä, että yhteystiedot kerättiin ja jaettiin kaikille. Nyt on paljon helpompi ottaa yhteyttä, kun olen nähnyt Kallen kavereiden vanhemmat. Ensimmäisessä **Kasvamme Yhdessä** -illassa tutustuin Liisaan, Kallen kaverin äitiin. Sen jälkeen olemme jutelleet aika paljon kaikesta mahdollisesta maan ja taivaan välillä. Mielestäni on tärkeää, että tuntee nuorensa kavereita ja heidän vanhempiaan.

Toisessa **Kasvamme Yhdessä** -illassa puhuttiin arjen haasteista murrosikäisen perheessä, esimerkiksi kotiintuloajoista, tietokoneella käytettävästä ajasta ja monesta muusta arkipäivän asiasta. Oli mielenkiintoista kuulla muiden perheiden säännöistä ja rajoista ja tavoista viettää yhteistä aikaa. Tutustuin koulukuraattori Päiviin ja koulun psykologi Anniin, jotka olivat luokissa keskustelemassa perheiden kanssa. Luokanvalvoja Tiinan olin jo tavannut aikaisemmin. Hän oli myös paikalla, ja voitiin sopia ns. vanhempainvartti. Paikalla oli myös alueen nuorisotyöntekijä ja työntekijöitä muista järjestöistä.

*Toisessa **Kasvamme Yhdessä** -illassa puhutaan arjen haasteista murrosikäisen perheessä. Niitä ovat esimerkiksi kotiintuloajat ja tietokoneella käytettävä aika.*

He kaikki kertoivat omasta toiminnastaan nuorten parissa. Oli monenlaista tahoja, joista en ollut aikaisemmin kuullutkaan. Kaikkien tahojen yhteystiedot oli kerätty lappuseen, jonka sai kotiin illan jälkeen. Kotiin vietäväksi sain toisen illan jälkeen myös **Liikennevalot**, jotka ovat jääkaapin ovesa kertomassa kaikille meille perheessä, mistä päättävät vanhemmat, mistä päättävät nuoret ja mistä sovitaan yhdessä.

Kalle on tällä hetkellä kahdeksannella luokalla ja koulu sujuu kohtalaisesti. Keskiarvo oli keväällä 7,3. Opettajat ovat kyllä sanoneet, että Kallella olisi resursseja parempaankin koulumenestykseen. Opettajat ovat sanoneet tämän Kallellekin, mutta se asia ei tunnu Kallea huolestuttavan. Minua se hieman huolestuttaa, koska jatko-opintoihin on vaikea päästä, jos yläkoulu menee tosi huonosti. Kalle ei vielä kovinkaan paljon ajattele tulevaisuutta. Valinnaisaineet hän valitsi vähän sen mukaan, mikä mukavalta tuntui ja mistä ei tule liikoja kitehtäviä. Kavereita Kallella on paljon, ja hän viettää viikonloppuja heidän luonaan pääasiassa pelaillen.

Viime aikoina Kalle on kertonut olleensa myös kaupungilla hengailmassa. Minä heräsin kylmään todellisuuteen sinä iltana, kun poliisi soitti ovikelloa ja kertoi, että Kalle on ajanut mopolla humalassa. Itse olin siihen aikaan tosi väsynyt raskauden takia, ja lääkäri oli määrännyt minut selkäkipujen vuoksi lepäämään. Tilanne oli stressaava koko perheelle. Mietimme Jannen kanssa, mitä tekisimme. Jannesta ei kuitenkaan oikein ollut minulle tukea, koska hän oli itsekin stressaantunut omista työhuolistaan ja myös omasta tyttärestään Jennasta, joka oli alkanut laihtua. Minusta on alkanut tuntua siltä, että Jennalla on ongelmia syömisen suhteen. Janne on Jennasta huolissaan. Janne rentoutuu mielellään alkoholin avulla, mistä olen joskus huomauttanut hänelle.

Mopolla humalassa ajamisesta juttelimme Kallen kanssa seuraavana päivänä, kun alkoholi oli haihtunut Kallen päästä. Kalle muistutti, että **Kasvamme Yhdessä -illoissa** kerrottiin esimerkki siitä, miten nuoret voivat ottaa mallia vanhemmiltaan niin hyvässä kuin pahassakin. Koska Jannekin rentoutuu mielellään humalaan saakka alkoholin avulla, miksei Kallekin voisi niin tehdä. Janne jäi miettimään asiaa vakavasti.

Mietin asiaa myöhemmin yhdessä Liisan kanssa ja päätin kysyä neuvoa 7-luokan terveystarkastuksessa ja Kasvamme Yhdessä -illoissa tutuksi tulleelta terveydenhoitajalta. Terveystarkastaja lupasi ottaa Kallen vastaanotolleen jo saman viikon aikana. Liisa ja minä keskustelimme poikiemme tilanteesta. Liisakin alkoi olla huolissaan poikien puuhista. Oli helpottavaa, kun sai jakaa murheitaan jonkun toisen kanssa. Luimme Liisan kanssa **Kasvamme Yhdessä – aikuisuuteen -opasta** ja mietimme, miten itse voisimme jatkossa sopia perheissämme sopia yhdessä rajat, jotka ovat kaikkien perheenjäsenten tiedossa. Riittävää unensaantia helpotaisi oppaassa mainittu ohje, että tietokoneen voisi laittaa yhteiseen tilaan, jolloin valvonta olisi helpompaa. Kotiintuloajat on otettava nyt uudelleen käyttöön. Rajoja ja sopimuksia pitää alkaa tehdä yhdessä Kallen kanssa ja meidän vanhempina tulee ryhdistäytyä ja jaksaa valvoa, että yhteisesti sovittuja sääntöjä noudatetaan.

Kasvamme Yhdessä – aikuisuuteen -opasta löytyy tietoa siitä, miten perheet voivat sopia yhteisistä rajoista ja säännöistä.

Koulun terveydenhoitaja ehdotti myös, että voisimme pitää palaverin yhdessä koulukuraattori Päivin, Kallen, Kallen isän, minun ja terveydenhoitajan kanssa. Palaverissa sopisimme kodin säännöistä ja myös nyt esiin tulleesta alkoholin käytöstä. Kun molemmat vanhemmat ovat paikalla, samat säännöt olisivat käytössä molemmissa perheissä. Kalle

suostui ehdotukseen, koska kertoi itsekin olevansa hieman hukassa perheessä ja omassa it-sessään tapahtuneiden muutosten myötä. Kallen asiat alkoivatkin sitten edetä ihan mukavasti ja hän alkoi kiinnostua koulunkäynnistä.

Lisätietoja

Ehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri Hannele Kallio, hannele.kallio@turku.fi

Lisätietoja toimintamallista: www.turku.fi

Terveystapaaminen terveydenhoitajan kanssa

- Terveydenhoitajien tekemä terveystarkastus ja perheen tapaaminen kesällä ennen 7-luokalle siirtymistä tai syksyllä koulun alkaessa.
- Molemmat vanhemmat kutsutaan mukaan.
- Kartoitetaan mahdollisia terveydellisiä, psykososiaalisia tai oppimiseen liittyviä pulmia ja tarjotaan niihin apua varhaisessa vaiheessa.
- Antaa perheelle ja terveydenhoitajalle mahdollisuuden tutustumiseen, joka madaltaa yhteydenoton kynnyistä.
- Kerrotaan perheille tulevasta Kasvamme yhdessä -illoista.

Vanhempien ja nuorten yhteiset illat:

Kaksi nuorille ja vanhemmille yhteistä iltaa 7. luokan aikana.

Tukea sekä vanhemmille että nuorille.

Ensimmäinen ilta

Nuoruusiän kehitys. Perheet ovat aluksi yhdessä tilassa, jossa nuorisopsykiatrin luento illan aiheesta. Sen jälkeen nuoret ja vanhemmat siirtyvät luokkiin ja pohtivat omassa ryhmässään seuraavia aiheita:

- Mitä tunteita ja ajatuksia murrosikä herättää?
- Mikä murrosiässä huolestuttaa?
- Mikä tekee nuoruudesta tärkeän elämänvaiheen?
- Mikä tukee ja mikä vahingoittaa nuoren kehitystä?
- Mitkä voivat olla hälyttäviä merkkejä nuoren käytöksessä?
- Millainen on hyvä vanhempi?
- Miten vanhemmat voivat tukea nuoren itsetunnon kehittymistä?
- Miten kiukkua ja mielihapaa voi ilmaista hyväksyttävällä tavalla?
- Mitä kaikkea nuori voi oppia vanhempien antaman mallin kautta?
- Mitkä ovat hyvinvoivan nuoren tunnusmerkkejä?

Toinen ilta

Arjen haasteet murrosikäisen perheessä. Aluksi nuoret esittävät näytelmiä illan aiheesta ja MLL:n työntekijän ker-
too vanhemmuudesta, rajoista ja haasteista nuorten perheissä. Nuoret ja vanhemmat siirtyvät luokkiin ja jakaantuvat ryhmiin siten, että saman perheen jäsenet eivät ole samassa ryhmässä. Ryhmät miettivät seuraavia seuraavia kysymyksiä:

- Keksikää tapoja miten nuori ja vanhemmat voivat viettää yhdessä aikaa.
- Mitkä asiat tekevät arjesta hyvän?
- Mistä asioista nuorella on oikeus päättää itse? Missä asioissa nuorelle tulee asettaa rajoja? esim. kaverit? kotiintuloajat?
- Kuinka paljon aikaa on sopivaa käyttää tietokoneen, tv:n ja pelikonsolin kanssa päivässä? Ovatko näihin liittyvät ikärajat sitovia?
- Miten vanhemmat voivat opettaa nuorelle vastuullista rahankäyttöä? Mitä mieltä olet viikko-/kuukausirahas-
ta? Seuraavatko vanhemmat nuoren viikko/kuukausirahan käyttöä?
- Kuinka paljon nuori tarvitsee unta? Mikä olisi sopiva kotiintuloaika nuorelle arkena? Vii-konloppuna?
- Onko asioita, joita on vaikea ottaa puheeksi ja mitä? Miten voi keskustella vaikeista asioista loukkaamatta tai nolostuttamatta nuorta?
- Millä tavoin nuoren arkipäivän onnistumisia voi palkita? Antavatko nuoret positiivista palautetta vanhemmil-
leen?
- Miten vanhemmat voivat kotona edistää nuoren terveellistä ruokavalion toteutumista? Mitä mieltä olet ener-
giajuomien käytöstä?
- Miten vanhemmat voivat tukea nuorten koulua yläkoulussa?

Ei-ongelmakeskeinen lähestymistapa

Nuorille illat ovat opetukseen kuuluvia esim. terveystiedon tunteja

Kodin ja koulun kasvatuskumppanuus

Olivia tutustuu kouluun ja vannoo koululaisvalan

Eskarivuosi on loppuillaan. Olivia on käynyt jo monta kertaa tulevassa koulussaan. Eskarilaiset ovat saaneet viikoittain käyttää koulun jumppasalia ja syödä koulun ruokalassa. He ovat osallistuneet myös ekaluokkalaisten oppitunneille ja ulkoilleet koululaisten kanssa samassa pihapiirissä. Koulu on tullut pikkuhiljaa tutuksi eskarilaisille.

Tänään on tärkeä päivä, kun käydään eskarin arviointikeskustelu, johon osallistuvat Olivia, äiti, eskariope Minna ja luokanopettaja Mari. Tämä on samalla myös **koulun aloituskeskustelu**, jolloin opettaja tutustuu Oliviaan ja hänen vanhempiinsa ja perhe saa ensikon-taktin opettajaan. Ensin kuullaan kaikkien mielipiteitä siitä, kuinka Olivian eskarivuosi on sujunut ja sitten keskustellaan tulevasta kouluvuodesta. Olivia on ollut innokas eskarilainen ja hänellä on paljon kavereita. Hän on oppinut eskarivuonna monia koulussakin tärkeitä asioita kuten odottamaan omaa vuoroaan, pukemaan itse ja tuntemaan kellon. Olivia osaa myös kirjoittaa isot ja pienet aakkoset ja numeroitakin hän tuntee jo vaikka kuinka paljon.

Koulun aloituskeskustelu, johon osallistuvat opettaja, lapsi ja vanhemmat, valmistaa lasta siirtymään kouluun.

Olivia on tärkeä kertoa opettajalle, että Minna ja Saara ovat hänen parhaat kaverinsa ja että hän haluaa oppia lukemaan. Opettajan tapaaminen ennen koulun aloittamista tuntuu Olivialta ja äidiltä hyvältä. Mari-opettaja on kiva eikä kouluun menoa tarvitse jännittää niin paljon kuin aikaisemmin. Opettajalta voi myös kysyä koulusta ja hänelle voi jutella omista kouluun liittyvistä odotuksistaan ja tuntemuksistaan. Opettaja tuntuu erilaiselta kuin silloin, kun eskarilaiset olivat mukana ekaluokkalaisten oppitunneilla. Olivialla on semmoinen olo, että äiti ja opettaja tietävät mitä puhuvat ja Oliviankin saa osallistua keskusteluun aina halutessaan.

Toukokuun loppupuolella Olivia marssii yhdessä muiden eskarilaisten kanssa reppu selässä tulevaan koululuokkaansa. Matkalla lauletaan iloisesti, ja kurahousut tai -rukkaset heitetään päiväkodin ovenpielessä olevaan koppaan. Niitä ei tarvita enää koulussa. Tulevassa luokkahuoneessa lausutaan ekaluokkalaisten kanssa **koululaisvala**. Olivia saa laittaa oman nimilappunsa pulpetille odottamaan syksyä ja koulun alkua. Nyt hänellä on oma pulpetti odottamassa tulevassa luokassa, Saaran ja Minnan pulpettien vieressä.

Kouluun käydään tutustumassa hyvissä ajoin keväällä.

Vanhempainillassa Olivian äiti tutustuu muihin vanhempiin

Olivia on aloittanut innokkaana koulunkäynnin. Alkusyksystä on koulun ekaluokkalaisten vanhempainilta. Äiti on lähdössä tilaisuuteen yksin, sillä isä ei jaksa lähteä kuuntelemaan puoleksitoista tunniksi opettajan ”paasauksia”. Isä muistaa perheen esikoisen ekaluokan vanhempainillan tylsänä ja pitkästyttävänä opettajan yksinpuheluna, jonka aikana ”perskannikat” puutuivat.

Ekaluokkalaisten vanhempainillassa on paikalla paljon vanhempia, koulun terveydenhoitaja ja luokanopettaja Mari. Heti alussa kaikki aikuiset esittäytyvät ja tutustuvat toisiin-

sa pienissä keskusteluryhmissä. Opettaja kysyy vanhemmilta, mikä lapsen kouluasioissa on pohdituttanut heitä ja mistä he haluaisivat keskustella. Vanhemmat puhuvat vilkkaasti keskenään. Illan aikana he keskustelevat mm. läksyjen tekemisestä ja lukemaan oppimisesta sekä kyselevät opettajan näkemyksiä asiasta. Lasten nukkumaanmeno aika herättää myös vilkkaan keskustelun. Terveystoimittaja kertoo, että ”riittävä uni ja liikunta ovat lasten kasvamisen kannalta tarpeen. Väsymys näkyy stressinä, levottomuutena, keskittymiskyvyttömyytenä ja vaikeuttaa oppimista”. Aikuiset sopivat, että kaikkien lasten olisi hyvä olla sängyssä klo 21 aikoihin.

Olivian äidistä vanhempainilta oli onnistunut, kun oli saanut jutella opettajan ja toisten vanhempien kanssa. Opettaja ei pitänyt isän ennakkotien mukaista yksinpuhelua koulunkäynnistä, vaan kaikki pääsivät osallistumaan keskusteluun. Lisäksi äiti tutustui paremmin Olivian ystävien Minnan ja Saaran vanhempiin ja vaihtoi heidän kanssaan puhelinnumeroita. Äidistä tuntui hyvältä löytää **vertaisryhmä**, jota kiinnostavat samat koulu- ja kasvatuskysymykset kuin häntäkin.

Ensimmäisessä vanhempainillassa vanhemmat tutustuvat toisiinsa ja keskustelevat lapsen koulunkäynnin aloituksesta.

Olivian opettaja huolestuu

Joulun jälkeen Olivian opettaja saa tietää, että Olivian perheeseen on syntynyt vauva. Koulussa Olivia sanoo, että äidillä on selkä kipeä ja hän on väsynyt eikä aina jaksa auttaa Oliviaa läksyissä. Isäkin on kuulema iltaisin usein väsynyt. Olivia on kertonut opettajalle, että illalla häntä pelottaa käydä yksin omaan sänkyyn nukkumaan, minkä vuoksi hän pyrkii äidin viereen turvaan. Isän mielestä Olivia on jo niin iso tyttö, että hänen pitäisi nukkua omassa sängyssään.

Opettaja on huolissaan Olivian olemuksen muutoksesta, ilottomuudesta ja vetäytyneisyydestä. Olivia oli elokuussa reipas ja innokas koululainen, mutta nyt tyttö on muuttunut väsyneeksi ja haluttomaksi. Opettaja kutsuu äidin ja isän keskustelemaan kanssaan Olivian tilanteesta. Äiti menee koululle sovittuun tapaamiseen, mutta hän on harmissaan, että isä ei lähtenyt mukaan. Matkalla hän pohtii, mitä asiaa opettajalla mahtaa olla: ”Olivia ei ole vielä oppinut lukemaan. Olisiko Olivia pitänyt opettajan mielestä auttaa kotona enemmän? Mutta sehän on kyllä koulun tehtävä, ei äiti voi kaikkea jaksaa”.

Perhe on opettajalle jo hieman tuttu aikaisemmista tapaamisista, mutta oman **huolen aiheeksi ottaminen** on aina haastavaa ja edellyttää hyvää valmistautumista. Opettaja on osallistunut kasvatuskumppanuuskoulutukseen ja hän palauttaa mieleensä sieltä saatuja kokemuksia ja mietteitä: ”Nyt olisi tärkeää saada luoduksi perheen kanssa luottamuksellinen kumppanuussuhde. Minun täytyy aluksi maltaa kuunnella vanhempien näkemyksiä asioista, jotta voimme lähteä yhdessä pohtimaan Olivian tilannetta. Onkohan meillä edes yhteinen käsitys asioista? Haluan myös kertoa Olivian vanhemmille omista havainnoistani ja saada lisätietoa vanhempien näkemyksistä. Joskus tulee liian nopeasti kerrottua oma, valmiiksi mietitty ratkaisu lapsen tilanteesta, mikä ei ole kovin kunnioittavaa vanhempien omia ajatuksia kohtaan. Tärkeintä on yhdessä perheen kanssa edetä pienin askelin, niin, että pääsemme avoimesti keskustelemaan siitä, mistä Olivian ilottomuus voisi johtua. Toivottavasti pääsemme rakentamaan keskusteluun tämän tapaamisen aikana ja löydämme yhdessä tavan tukea Oliviaa niin koulussa kuin kotonakin.”

Opettaja huomaa, että äiti näyttää väsyneeltä ja ärtyneeltäkin saapuessaan tapaamiseen. Heti tervehtimisen jälkeen äiti istuu ja ryhtyy kiukkuisena syyttämään opettajaa siitä, että Olivia ei ole oppinut vielä lukemaan eikä opettaja ole puuttunut kiusaamiseenkaan. Äidin mielestä Olivian paha olo johtuu koulusta. Olivia ei halua tulla kouluun ja nukkuu huonosti. Opettaja yllättyy äidin kiukkuisesta hyökkäyksestä, mutta malttaa mielensä ja kuuntelee rauhallisena äidin purkauksen. Kun äiti on lopettanut ärtyneen puheensa, opettaja pääsee kertomaan huolensa Olivian väsymyksestä: ”Voisimmeko keksiä yhdessä, miten Oliviaa voi auttaa?” Opettaja kertoo äidille uskovansa, että lukeminen alkaa sujua vähäisen tukiovetuksen avulla, kunhan Olivian kouluhalut saadaan palaamaan. Opettaja kertoo, että lapsilla on viime viikkoina ollut jotain kitkaa ystävyysuhteissa, mitä on nyt ryhdytty selvittämään. Äiti kertoo olevansa tiedosta hämmästynyt, sillä kotona Olivia ei ole maininnut asiasta mitään.

Kun opettaja ja vanhemmat keskustelevat lasta koskevista huolista, keskusteluissa ei jaeta vain asioita, vaan myös tunteita, tunnelmia ja tulkintoja.

Opettaja ja äiti puhuvat avoimesti Olivian tilanteesta

Opettaja kysyy myös äidin omaa vointia. Siinä vaiheessa äitiä alkaa itkettää ja hän kertoo olevansa väsynyt kaikkien kotiasioiden hoitamiseen. Isä ei tullut mukaan tähänkään tapaamiseen, ja vauva valvottaa öisin. Opettaja kuuntelee äidin kertomusta ja onnistuu samalla kartoittamaan perheen tilannetta. Yhdessä he pohtivat, millaista apua perhe tarvitsee ja mistä sitä voi saada. Äiti on helpottunut, ja kertoo, että hiljaa mielessään hän oli pelännyt, että koulu syyttäisi häntä Olivian tilanteesta. Äidistä on helpottavaa saada puhua huolistaan jonkun kanssa, jolloin asiat myös selkiintyvät. Äiti myös pahoittelee, että hän oli tapaamisen alussa niin kiivas ja hyökkäävä. Äidin mielestä opettaja on selvittänyt Olivian ja koulukavereiden välejä hyvin, ja hän on tyytyväinen keinoihin, joita opettaja ehdotti Olivian lukemaan oppimisen tukemiseksi. Äiti ja opettaja sopivat, että äiti, isä tai isovelji, jos kumpikaan vanhemmista ei ehdi, auttaa päivittäin Oliviaa läksyjen teossa. Äiti uskoo, että hän jaksaa keskittyä enemmän Olivian asioihin, kun vauva hieman kasvaa ja yöt rauhoittuvat. Opettaja ja äiti ovat samaa mieltä siitä, että kotitilanteen rauhoittuminen ja luokan kaverisuhteiden selkiytyminen tukee Olivian koulussa viihtymistä ja nukkumista. He sopivat juttelevansa Olivian tilanteesta uudelleen myöhemmin keväällä kehityskeskustelussa.

Kun Olivian äiti on lähtenyt, opettaja jää vielä hetkeksi valmistelemaan huomisia tunteja. Samalla opettaja miettii, kuinka vanhemmista saatu ensivaikutelma voi helposti viedä keskustelun aivan väärille urille. Opettaja tunsi kuitenkin tyytyväisyyttä siitä, että oli malttanut kuunnella Olivian äidin ajoittain kiivasta purkauksesta, eikä pelästynyt vaikka äiti purskahti itkemään. Oikeastaan vasta sen jälkeen päästiin avoimesti puhumaan Olivian ja perheen tilanteesta. Opettajankin oli sen jälkeen helpompi kertoa omista havainnoistaan ja Oliviaa koskevasta huolesta. Oli mukava kuulla äidiltä, että hän arvosti sitä, mitä opettaja on Olivian tilanteen parantamiseksi tehnyt. Opettaja tuli tapaamisen kuluessa myös vakuuttuneeksi siitä, että Oliviasta välitetään ja huolehditaan kotona.

Kodin ja koulun keskinäinen arvostus ja luottamus edistävät avointa, varhaista yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta.

Kotiin päästyään äiti juttelee Janne-isälle ja Olivialle keskustelusta opettajan kanssa. Isä murahtelee hyväksyvästi ja sanoo yrittävänsä päästä seuraavaan tapaamiseen. Olivian miehi on kevyt, sillä hän tietää, että äiti, opettaja ja isä auttavat häntä ja ovat kiinnostuneita hänestä. Olivia menee hyvillä mielin nukkumaan: ”Huomenna on varmaan kiva päivä koulussa”.

Aloituskeskustelu on ”avainkeskustelu”, jossa vanhemmille välittyy tietoa siitä, mitä koulussa on odotettavissa. Opettaja luo ensimmäisen kontaktin vanhempiin, ja keskustelulla onkin luottamuksen rakentamisen kannalta olennainen merkitys. Lapsen siirtymävaihe helpottuu, kun hän tapaa opettajan tapaaminen ensimmäisen kerran tuttujen, turvallisten aikuisten seurassa. Samalla luodaan pohjaa kasvatuskumppanuudelle, joka jatkuu koulussa eskarivuoden jälkeen. Tässä esimerkkitapauksessa esiopetuksen kevätlukukauden arviointikeskustelu ja koulun aloituskeskustelu on yhdistetty.

Aloituskeskustelussa luokanopettaja kuuntelee aluksi, mitä eskariope, vanhemmat ja lapsi kertovat eskarivuodesta ja miten he arvioivat eskarivuoden kuluneen. Samalla hän saa tietoa lapsesta ja perheestä. Tämän jälkeen puhutaan lapsen siirtymisestä kouluun. Vanhemmat ja lapsi tutustuvat tulevaan opettajaan ja voivat kysellä kouluun liittyviä asioita. Koulun aloittaminen on sekä lapselle että perheelle iso muutos.

Siirtymäriitti, jonka luokanopettaja ja eskarinopettaja toteuttavat yhteistyössä, tekee tulevan muutoksen näkyväksi, konkreettiseksi ja hauskaksi lapsille. Eskari jää taakse, ja syksyllä lapsia odottaa koulu, uusi luokka ja opettaja. Nivelvaihe eskarilaisista isoksi koululaisiksi on iso muutos ja juhlan paikka, jossa kaikki aikuiset tukevat lapsia.

Yhteisymmärryksen rakentaminen, etenkin pulmatilanteissa, on vaativaa. Sekä ammattilaisilla että vanhemmilla on usein omat käsityksensä ja oletuksensa lapsen asioista ja vaikeuksista. Luottamuksellinen kumppanuussuhde rakentuu keskinäisen kunnioituksen ja kuuntelun avulla. Kasvatuskumppanit luovat dialogisessa vuoropuhelussa kokonais kuvaa ja yhteistä ymmärrystä lapsen tuen- ja avuntarpeista sekä sopivista auttamistavoista.

Lisätietoja

Palvelusuunnittelija Nikke Keskinen, nikke.keskinen@hameenlinna.fi

Palveluohjauksen suunnittelija Leena-Maija Hakkarainen, leena-maija.hakkarainen@hameenlinna.fi

Koulu kasvuyhteisöksi -e-julkaisu:

http://www.e-julkaisu.fi/hameenlinnan_kaupunki/matkalla_kasvuyhteisoksi/

Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi -e-julkaisu:

http://www.e-julkaisu.fi/hameenlinnan_kaupunki/monialaisesti_yhdessa/

Hämeenlinnassa toteutetut projektit:

<http://www.hameenlinna.fi/Paatoksenteko-ja-talous/Kaupungin-organisaatio/Kehittamisyksikot/Hankkeiden-esittely/Paattyneet-projektit/>

Varhainen tuki alakoulussa

Olivia oli aloittamassa koulua syksyllä. Hän ei tuntenut uudesta koulusta ketään muita kuin samassa rapussa asuvan viidesluokkalaisen Marin ja naapuritalon Mirellen, joka oli muuttanut vuosi sitten Boliviasta Suomeen. Vanhempia huolestutti koulun aloitus. Olivian äidille tuli mieleen sisarenpoikansa Aleksin koulunkäynti vuosia sitten. Kuinka hankalaa kaikki olikaan ollut silloin!

Olivia oli arka ja hiljainen lapsi, joka halusi päiväkodissa vain leikkiä. Hän ei suostunut tekemään esikoulutehtäviä. Vanhemmat pelkäsivätkin jo etukäteen koulussa tulevia haasteellisia oppimistilanteita. Päiväkoti teki yhteistyötä Olivian tulevan koulun kanssa. Päiväkodissa kiinnitettiin erityistä huomiota niihin lapsiin, jotka olivat hiljaisia ja arkoja tai joilla arveltiin olevan hankaluuksia oppia lukemaan ja kirjoittamaan. Äidistä olikin hyvä, että Olivia oli valittu ryhmään, jossa erityisesti harjoiteltiin koululaisena olemista ja lukitaitoja.

Ryhmässä tutustuttiin erityisellä huolella kouluympäristöön, opittiin tuntemaan koulun rajat, syötiin välipala ruokalassa, tutustuttiin rehtoriin, opettajiin ja koulun muuhun henkilökuntaan. Lisäksi opeteltiin viittaamaan, kuuntelemaan ohjeita ja kaiken lomasaa harjoiteltiin vähän myös lukemaan ja kirjoittamaan. Harjoiteltiin siis oppimisen taitoja jo etukäteen. Ryhmässä Olivia huomasi, että oppiminen on hauskaa ja hän selviytyy. Perhekin huomasi muutoksen Oliiviassa. Hän alkoi kotona puhua koulusta ja kesälläkin odotti koulun alkua, vaikka häntä vähän jännittikin.

Koulunkäynnin aloittamisen kynnyks madaltuu, kun lapsi on saanut tutustua kouluympäristöön etukäteen.

Koulun alettua Olivia oli ylpeä ekaluokkalainen, koska tunsikin jo koulun ja saattoi neuvoa muita lapsia. Hän tiesi, missä vessa oli ja kuinka ruokalassa käyttäytyttiin. Hän tervehti tuttua rehtoria ja jutteli kouluisännän kanssa. Vaikka koulun piha oli tuttu, Oliviaa hiukan pelotti, koska välitunneilla oli kova hälinä ja monet lapset riehuivat pihalla. Hän pelkäsi erityisesti koulun pitkiä välitunteja, jolloin hän yleensä seisoikin yksin pihalla, eikä kukaan tullut hakemaan häntä leikkimään. Olivia ilahtuikin huomattavasti, että isommat koululaiset vetivät pihaleikkejä. Heillä oli hienot leikinhajaajan liivit päällä ja iso kassi, jossa oli erilaisia leikkivälineitä kuten palloja, frisbeetä, hernepusseja, hyppynaruja, tasapainotteluvälineitä ja hula-hula-vanteita. Olivia tunsikin itsensä tärkeäksi ja arvokkaaksi, kun sai leikkiä isojen oppilaiden kanssa. Olivia sai kuulla, että leikinopettajaksi haettiin kirjoittamalla oikea ”työpaikkahakemus”, jossa kerrottiin, miksi juuri minä olisin hyvä leikinhajaaja. Hän alkoikin jo haaveilla ryhtyvänsä itsekin leikinhajaajaksi, kunhan pääsisi viidennelle luokalle.

Olivia sai ensimmäisen luokan alussa kummikseen kuudesluokkalaisen Saaran. Oliiviasta oli mukavaa saada huomiota koulupäivän aikana isommalta oppilaalta. Kummin kanssa pääsi välillä esimerkiksi askartelemaan tai kiipeilemään

Koulukummitoiminta kehittää sosiaalisia taitoja ja kasvattaa oppilaita yhteisöllisyyteen ja aktiivisuuteen.

koulun pihalla olevaan kiipeilytelineeseen. Kummitoiminta kiinnosti Oliviaa. Saara kertoi, että toimintaan kuuluu kummitunteja ja kummivälitunteja, jonka iso kummi ja pikku kummi viettävät yhdessä. Lisäksi järjestetään retkiä ja kaikenlaisia yhteisiä tapahtumia.

Edellisenä keväänä kummioppilaat olivat tutustuneet lasten liikennekaupunkiin. Mukaan otettiin eväät ja koko päivä vietettiin yhdessä. Kaikesta toiminnasta pidetään päiväkirjaa, joka on ison kummin ja pikkukummin yhteinen kirja. Siihen kirjoitetaan, piirretään ja askarrellaan muistoja siitä, mitä on yhdessä tehty. Kummipäiväkirja jää pikkukummille tärkeäksi muistoksi kummitaipaalesta. Kun pikkukummista sitten muutaman vuoden päästä tulee iso kummi, hänen on mukava lukea päiväkirjaa ja muistella omaa koulun alkuaan. Kummitoiminta huipentuu loppujuhlaan, jossa muistellaan yhteistä kummi-aikaa. Juhlaan voi tuoda eväitä ja herkkuja. Siellä leikitään yhteisiä leikkejä, pelataan pelejä, esitetään näytelmiä ja muuten vain ollaan yhdessä.

Olivia osallistui myös ekaluokkalaisten tunnetaitokerkhoon. Kerhossa askarrettiin, leikittiin, soitettiin ja laulettiin. Jokainen kerhokerta aloitettiin tunteiden nimeämisellä ja tunnistamisella. Se oli Oliviasta hauskaa.

Kerhotoiminta luo myönteisen ryhmähengen ja tukee oppilaan kasvua ja voimaantumista.

Jokainen sai ympyröidä laatikossa olevista tunteista sen, joka kuvasi hänen tunnetilaansa parhaiten. Sen jälkeen jokainen ympyröi vielä neljä sanaa, jotka kuvasivat tätä tunnetta. Sitten jokainen sai värittää omat tunteensa piirrettyyn ihmishahmon sisään. Tehtävänä oli opetella tunnistamaan, missä päin kehoa mikäkin tunne tuntuu.

Koulussa oli muitakin kerhoja. Mari kävi viides- ja kuudesluokkalaisille tytöille järjestetystä Tyttöjen kerhossa. Kerhossa pelattiin, askarrettiin, maalattiin, kuunneltiin musiikkia ja vierailtiin mm. Tyttöjen Talossa. Toiminnan lomassa keskusteltiin ystävyystyöistä, murrosiästä, toisten huomioon ottamisesta, nuorisokulttuureista jne. Tyttöjä hämmensi ja puhututti erityisesti terveydenhoitajaopiskelijan pitämät tunnit naiseksi kasvamisesta. Olipa ihanaa, tärkeistä asioista sai jutella kerhon muiden tyttöjen kanssa! Ryhmässä oli turvallinen ilmapiiri ja hiljaisimmatkin rohkaistuivat puhumaan. Kerho kokoontui kerran viikossa.

Marin luokalla oleville pojille järjestettiin puolestaan Pojasta mieheksi -teematuokioita, joissa käsiteltiin murrosiän tuomia muutoksia poikien näkökulmista. Teemoina olivat liikunta ja ravitsemus, alkoholi ja tupakka sekä seksuaalisuus ja murrosikä. Poikien liikuntatunnilla järjestettiin edellä mainituista teemoista keskustelupisteitä. Pojat jaettiin pienryhmiin ja ideana oli, että jokainen pienryhmä kiertäisi vuorollaan kaikki pisteet. Tämän jälkeen oli yhteisen liikuntahetken vuoro, poikien toiveesta pelattiin sählyä.

Olivian bolivialainen naapuri Mirelle oli pienryhmässä, joka oli tarkoitettu maahanmuuttajalapsille. Mirellen vanhemmat eivät puhuneet juurikaan suomea, eivätkä halunneet osallistua koulun tapahtumiin. Opettaja halusi tutustua oppilaidensa perheisiin ja sai idean kutsua kaikkien vanhemmat aamukahville kouluun. Luokassa paneuduttiin aamukahvilitilaisuuden valmistamiseen. Vanhemmille tehtiin kutsut yhdessä luokan oppilaiden kanssa. Oppilaat kuvittivat kortit piirtämällä niihin perheensä ja kirjoittamalla perheen äidinkielellä sanan ”Tervetuloa” ja ”Teitä odotetaan koululla”. Kutsun tekstiosassa kerrottiin, että perheen tuloa koululle pidettiin tärkeänä ja että kouluun oli kutsuttu koko luokan perheet. Aamukahvilitilaisuus oli menestys. Kaikkien lasten vanhemmat tulivat kouluun ja jopa jonkun oppilaan isovanhemmatkin. Tilaisuudessa oli lämmin ilmapiiri, ja lapset olivat haljeta ylpeydestä saadessaan esitellä vanhemmilleen luokkaansa. Vanhemmat tutustuivat toisiinsa, sähköpostiosoitteita ja puhelinnumeroita vaihdettiin. Mirelle esitteli onnellisena vanhemmille isoa puista nukkeko-

Vanhemmat kutsuttiin aamukahville kouluun.

tia, joka oli luokan tyttöjen suosituin leikkiväline. Nukkekodin avulla opeteltiin kotiin liittyvää sanastoa.

Kevätlukukaudella Olivian opettaja alkoi kiinnittää huomiota lasten syömiseen kouluruokailussa. Oppilaiden kanssa oli sovittu, että kaikkia ruokia ainakin maistetaan. Lapset kuitenkin jättivät usein väliin ainakin yhden ruokalajin. Lisäksi yhä useampi oppilas oli alkanut juoda ruoan kanssa vettä. Opettaja alkoi muistuttaa lapsia ennen syömään menoa, että luokka oli sopinut maistavansa kaikkea. Hän myös kehotti oppilaita valitsemaan maidon ruokajuomaksi. Kun opettajan silmä välitti, lapset jättivät edelleen väliin epämieluisat ruokalajit ja maidon. Opettaja koki kaipaavansa kouluterveydenhoitajan asiantuntemusta lasten terveellisten ravitsemustottumusten tukemiseen. Sovittiin, että terveydenhoitaja pitäisi lapsille terveystuokion ravitsemuksesta. Lapset saivat tuokion alussa esittää omia näkemyksiään terveellisestä ravitsemuksesta. Tämän jälkeen lasten kanssa käytiin läpi ruoka-aineenpyyrä, säännöllisen ateriarhythmin tärkeyttä ja lautasmallia. Lapset johdateltiin vertaamaan omaa ruokailuaan ruoka-aineenpyyrään ja lautasmalliin. Keskustelu oli vilkasta.

Terveyden edistämisen tuokiot perustuvat vuoropuheluun: lapsella on mahdollisuus jakaa ajatuksiaan muiden kanssa.

Olivian koulunkäynti oli lähtenyt mukavasti alkuun. Hän oli saanut apua jo esikoulussa ja heti koulun alussa. Oppimisvaikeudet oli tunnistettu ja Olivia oli ohjattu erityisopetukseen lukitaitojen vahvistamiseksi. Kun Olivian serkku Aleks aloitti koulun, asiat eivät olleet yhtä hyvin. Hänen äitinsä oli juuri eronnut ja rahahuolet painoivat. Äiti ei jaksanut keskittyä Aleksin koulunkäyntiin. Aleksilla oli usein läksyt tekemättä, hän myöhästeli koulusta ja tavaroita puuttui. Aleksista oli kehittymässä luokan pelle, joka hauskutti muita oppilaita ja janosi muiden huomiota. Opettajalla oli monenlaisia huolia Aleksin oppimisesta ja käyttäytymisestä. Hän oli turhaan yrittänyt saada Aleksin vanhempia yhteistyöhön koulun kanssa huolien hälventämiseksi. Onneksi koululla järjestettiin opettajille ja oppilashuollon jäsenille konsultaatioita, joissa käsiteltiin kodin ja koulun välistä yhteistyötä ja kumppanuuden rakentamista ja haasteita. Konsultaatioissa otettiin Aleksin tapaus esimerkiksi ja siellä mietittiin keinoja, joilla saataisiin yhteistyö rakennettua kodin ja koulun välille. Opettaja oli tyytyväinen siihen, että hän sai jakaa huolensa muiden opettajien ja oppilashuollon edustajien kanssa. Hän sai kollegoiltaan paljon vertaistukea ja toimintaideoita. Hänestä tuntui hyvältä pohtia omia ajatuksiaan muiden kanssa, opettajan työ kun on hyvin yksinäistä. Lisäksi konsultaatioissa opeteltiin ja harjoiteltiin esimerkiksi voimavaraistavaa puheeksi ottamista, dialogista keskustelua ja arvostavaa haastattelua. Näiden ohella konsultaatioissa suunniteltiin yhdessä uudenlaisia, vanhempia osallistavia vanhempainiltoja, joissa käytettiin erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Konsultaatio rohkaisi opettajaa. Hän oppi konsultaatiosta työmenetelmiä ja lähestymistapoja, joiden ansiosta koulun ja Aleksin vanhempien välinen yhteistyö parani. Äiti oli helpottunut, kun sai opettajalta tukea ja neuvoja arkeen. Aleksin isä puolestaan lupasi ottaa lisää vastuuta pojan koulunkäynnistä.

Kasvatuskumppanuutta käsittelevien konsultaatioiden avulla kehitetään vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä.

TOIMINTAMUOTO	SISÄLTÖ
Aamukahvitilaisuus (Aamuhetki)	Aamukahvitilaisuudet ovat vapaamuotoisia, luokkakohaisia kodin ja koulun yhteistyötapahtumia, joissa on tilaa keskustelulle ja keskinäiselle tutustumiselle. Oppilaat osallistuvat aamuhetken toteuttamiseen. Maahanmuuttajataustaiset ja muut perheet kutsutaan koululle oppilaan kirjoittamalla kutsulla, jossa lukee perheen äidinkielellä ”Tervetuloa” ja ”Teitä odotetaan koululla”.
Kasvatuskumppanuus- konsultaatiot opettajille	Kasvatuskumppanuutta käsittelevien konsultaatioiden avulla kehitetään koulun ja vanhempien yhteistyötä. Konsultaatioissa kartoitetaan opettajien ajatuksia ja kokemuksia vanhempien kanssa tehtävästä työstä, konkretisoidaan kasvatuskumppanuuden käsitettä ja jaetaan hyviä, toimivia käytäntöjä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Konsultaatioissa luodaan koulun käyttöön uusia työmenetelmiä. Tärkeää on myös jokaisen opettajan tukeminen kasvatuskumppanuudessa.
Kerhotoiminta viides- ja kuudesluokkalaisille tytöille	Kerhossa luodaan myönteinen ryhmähenki, jolla tuetaan tytön kasvua ja voimaantumista. Ryhmässä pelataan, askarrellaan, kuunnellaan musiikkia ja vierailaan tytöille tärkeissä paikoissa. Tärkeitä ovat keskustelut, jotka käsittelevät ystävyyttä, murrosikää, toisten ottamista huomioon, nuorisokulttuureja jne.
Koulu tutuksi tuleville ekaluokkalaisille	Koulunkäynnin aloittamisen kynnyksessä madaltuu, kun lapsi saa tutustua kouluun etukäteen. Ryhmätoiminta aloitetaan keväällä päiväkodissa. Lapset tutustuvat koulun tiloihin, henkilökuntaan, koulun sääntöihin sekä opettelevat koululaisena olemista ja sosiaalisia taitoja. Sosiaalisten taitojen kehittäminen auttaa lasta toimimaan aktiivisemmin ja luottamaan itseensä.
Kummitoiminta	Kummitoiminnan avulla luodaan kouluun oppilaiden välistä myönteistä vuorovaikutusta. Kummitoiminta kehittää sosiaalisia taitoja ja kasvattaa oppilaita yhteisöllisyyteen ja aktiivisuuteen. Kummitoiminta sisältää myös retkiä ja yhteisiä tapahtumia yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa.
Pojasta mieheksi –teematuokio viides- ja kuudesluokkalaisille pojille	Pojasta mieheksi -tuokioissa teemoina on liikunta ja ravitsemus, alkoholi ja tupakka sekä seksuaalisuus ja murrosikä. Näistä teemoista voidaan esimerkiksi järjestää kolme keskustelupistettä. Pojat jaetaan pienryhmiin, jotka kiertävät vuorollaan kaikki kolme keskustelupistettä. Lopuksi vietetään yhteinen liikuntahetki.
Terveyden edistämiseen liittyvät tuokiot	Tuokioissa tuetaan alakouluikäisten lasten terveellisiä elintapoja ja käsitellään lapsen kehitykseen liittyviä asioita. Kun tuokioiden sisältöä suunnitellaan, kohderyhmän tarpeet kartoitetaan selvitetään koulun oppilaiden ja henkilökunnan näkemyksiä lapsille ajankohtaisista asioista. Tuokiot perustuvat vuoropuheluun, jolloin lapsen on mahdollista jakaa ajatuksiaan ja käsityksiään muiden kanssa. Tuokioiden jälkeen arvioidaan, millaisia terveyttä edistäviä toimenpiteitä jatkossa tarvitaan.
Tunnetaitokerho	Tunteet nimetään lomakkeelle. Jokainen oppilas valitsee ja ympyröi laaticoissa olevista tunteista (suru, ilo, pelko, viha, rauha, riemu) sen, joka kuvaa senhetkistä mielialaa parhaiten. Seuraavaksi oppilas ympyröi neljä valitsemaansa tunnetta kuvaavaa sanaa. Toisessa vaiheessa oppilas sijoittaa omat tunteensa valmiiksi piirrettyyn ihmishahmoon eri värien avulla. Oppilas oppii tunnistamaan missä kehonosassa mikäkin tunne tuntuu. Väreinä olivat keltainen (ilo), vihreä (kateus), punainen (rakkaus), sininen (suru), ruskea (tylsyys) ja musta (viha).

Varhainen tuki alakoulussa – malli on kehitetty Lapsen ääni -hankkeessa 2008–2012.

Lisätietoja

Aino-Elina Pesonen

lehtori PsL

Diakonia-ammattikorkeakoulu

aino-elina.pesonen@diak.fi

Vaihtoehtoinen välitunti

Aloitin syksyllä luokanopettajana uusien ekaluokkalaisten kanssa. Luokallani aloitti rauhallinen ja hiljainen Olivia-tyttö, jolla oli pulmia sosiaalisissa tilanteissa ja lukemaan oppimisessa. Olivia ja muutamat muut oppilaat saivat tukea lukemisen opetteluun erityisopettajan pitämällä tunneilla. Matematiikassa Olivia oli sen sijaan erittäin taitava, suorastaan ilmiömäinen. Hän oli myös erittäin hyvä kädentaidoissa ja piirsi tarkasti ja yksityiskohdaisesti.

Ennen koulun alkua tapasin Olivian esiopettajan, kuten olin tavannut kaikkien muidenkin esikoululaisien eskariopettajat. Näissä siirtopalaveriksi kutsutuisissa tapaamisissa käy usein ilmi, että koulutuloilla on pieniä haasteita oppimiseen liittyen. Olivian eskariopettaja kertoi, että Olivialla on aistiyliherkkyyttä ja ongelmia sosiaalisissa tilanteissa. Olivia ei välttämättä osaa lähestyä kavereita kovin sulavasti ja viihtyy mieluummin omissa oloissaan. Olivia väsyi meluisassa ympäristössä nopeasti eikä pysty keskittymään hälyssä. Eskariopettajan mukaan Olivia jännittää usein muutoksia ja jumiuuu siirtymätilanteissa.

Jokainen lapsi tarvitsee tukea oppimiselleen. Aistiyliherkät lapset hyötyvät myös vaihtoehtoisista tavoista viettää välitunteja.

Hienoa on kuitenkin se, että Olivialla on tällä hetkellä hyvä ystävä Fatima. Fatima on kotoisin Somaliasta. Tytöt ystävyystyivät vähitellen eskarivuoden aikana. Nyt ystävykset ovat samalla luokalla. Esikoulussa tytöt leikkivät kuulemma rauhallisesti rinnakkain, yhteinen leikki oli ollut enemmänkin eskaritehtävien ja erilaisten sudokujen ja älypelien pelailua. Kumpikaan ei ollut kovin innostunut mielikuvituksellisista leikeistä muiden eskarityttöjen tapaan.

Koulussa Olivia ja Fatima osallistuivat vaihtoehtovälitunneille muutaman muun oppilaan kanssa. Olimme kehittäneet tällaista toimintatapaa koululla, sillä nykyinen, tavallinen välituntikulttuuri ei sovi kaikille lapsille ja nuorille. Joidenkin lasten ja nuorten, kuten Olivian, aistit kuormittuvat paljon jo oppitunnilla. Välitunnin hälinässä oppilaita vaaditaan monipuolisia sosiaalisia taitoja, ja usein oppilaat kisaavat ja kilpailevat keskenään. Välitunti voi kuormittaa Olivian kaltaisia lapsia niin paljon, että riski syrjäytyä ryhmästä tai joutua kiusatuksi kasvaa merkittävästi. Osa oppilaista näyttää selvästi virkistyvän paremmin rauhallisessa paikassa. Heille saattaa sopia pallon potkimista paremmin esimerkiksi filosofinen pohdiskelu, rentoutumismenetelmien opettelu tai leikinomainen aistikanavien ”siedättäminen”. Välitunnit ovat monien oppilaiden mielestä koulun tärkeimpiä tunteja. Välitunnin aikana saadut kokemukset – hyväksytyksi tai hylätyksi tuleminen ryhmässä – voivat vaikuttaa ihmiseen läpi elämän. Siksi onnistuneet välituntikokemukset ovat tärkeitä.

Vaihtoehtovälitunti tarjoaa oppilaille uudenlaisia keinoja virkistyä ja kerätä voimia.

Meidän koulussamme vaihtoehtovälituntia käytetään välituntien lisäksi myös oppituntien sisällä tauottamassa opetusta. Sitä on käytetty myös aamupäivä- ja iltapäiväkerhoissa ja palkkiona esimerkiksi hyvin suoritetusta tehtävästä. Käytännössä vaihtoehtoinen välitunti toimii opettajan pedagogisena apuvälineenä, jonka avulla opettaja voi tilanteen mukaan tukea niitä oppilaita, joiden oppiminen häiriintyy hälyisässä luokkatilanteessa. Vaihtoehtovälituntiin osallistuvilla oppilailta ei välttämättä ole mitään ”erityisyyttä” taustalla, vaan se on muiden toimintatapojen ohessa vain yksi vaihtoehto lisää.

Järjestämme sekä toiminnallisia että rentouttavia vaihtoehtovälitunteja. Toiminnallisessa vaihtoehdossa ideana on, että oppilaat virkistyvät aisteja stimuloivien toimintojen kuten pelien ja leikkien avulla. Rentoutusvaihtoehdossa oppilaalle tarjotaan rauhallinen paikka rentoutumiseen.

Opettaja voi käyttää vaihtoehtovälituntia pedagogisena apuvälineenä.

Toiminnalliselle vaihtoehtovälitunnille on järjestetty koulussamme tilaa keskeiseltä paikalta. Koulun aulassa olevaan kaappiin on koottu erilaisia toimintavälineitä, joilla voi harjoitella eri aistien käyttöä piirtämällä, painamalla kangasta, liimaamalla, leikkaamalla ja muovailemalla. Kaapissa on myös palapelejä, älypelejä, hienomotoriikkaa kehittäviä pujottelu- ja pinsettitehtäviä sekä erilaisia rakenteluvälineitä. Jokainen väline on omassa laatikossaan ohjeiden kera. Näitä tehtäviä voi tehdä ohjatusti tai itsenäisesti. Välitunnilla kaappin avaa valvojaopettaja, oppitunnilla luokanopettaja. Sekä Olivialle että muille lapsille on tarjottu mahdollisuutta puuhailla toimintavälineiden kanssa välituntisin joko aulassa tai omassa luokassa tunnin aikana. Olivia saa usein matematiikan tehtävät valmiiksi ennen muita, joten olen tarjonnut hänelle kiinnostavia ja haastavia lisätehtäviä tai toiminnallista puuhaa aulan kaapista. Opettaja voi valita, käyttääkö oppilas toimintavälineitä niille varatussa tilassa, omassa luokassa tai vaikkapa käytävällä.

Olivia on erityisen kiinnostunut erilaisista peleistä ja piirtämisestä, mutta lukuvuoden aikana hän on kokeillut myös muita tehtäviä ja välineitä. Oma kokemukseni on, että kaikki oppilaat pitävät vaihtoehtoisista puuhista. Taidetuokiot, rakentelu ja tietysti pelit ovat hyvin suosittuja.

Toiminnallisella vaihtoehtovälitunnilla harjoitellaan eri materiaalien ja välineiden käyttöä.

Olivia on hyötynyt myös vaihtoehtoisesta välitunnista, jota voi viettää rentoutumiseen tarkoitetussa aistihuoneessa, joka on rakennettu pieneen varastoon luokkahuoneen viereen. Aistihuone on koko koulun oppilaiden käytössä, ja opettaja varaa sen käyttöön ajan kalenterista. Aistihuone tuo lapsille pieniä lepohetkiä koulupäivään. Siellä voidaan myös käydä kasvatuksellisia keskusteluja tai jopa tavata vanhempia. Aistihuone on väritykseltään ja valaistukseltaan rauhallinen, ja siellä voi soida musiikki tai vedensolina. Aistihuoneeseen on rakennettu ryömintätunneli, riippukeinu ja piikkimatto. Aistihuoneesta löytyy myös erilaisia harjoja, fööni, höyheniä, silkkihuiveja, terapiapalloja, lämmitettäviä pyyhkeitä, hennepusseja, pölyhuisku, jalkakylpylaite, hierovat rentoutuspatjat, painopeittoja, tuntotyynyjä ja koskettelukirjoja.

Nyt syksyn kääntyessä kohti joulunodotusta, voin todeta, että Olivian ensimmäinen lukukausi on sujunut hyvin. Hänen itsetuntonsa on vahvistunut erilaisten onnistumisten myötä. Motivoivat tunnit, omaa osaaamista vastaavat tehtävät, rennot hetket aistihuoneessa ja hauskat pelituokiot ovat kantaneet iloa kotiin asti. Pelot, joista Olivia kärsi vielä syksyn alussa, ovat helpottaneet. Ystävyys Fatiman kanssa on jatkunut. Tytöt ovat syksyn aikana suunnitelleet yhdessä matemaattisen lautapelin ensi vuoden ekaluokkalaisia varten. Kun peli keväällä valmistuu, siirrämme sen ohjeineen omaan laatikkoon vitriinikaappiin muiden toimintavälineiden joukkoon.

Rentouttavalla vaihtoehtovälitunnilla lapsi rentoutuu erillisessä aistihuoneessa.

Vaihtoehtoinen välitunti

Soveltuu kaikille lapsille.

Soveltuu erityisesti lapsille, jotka kuormittuvat helposti meluisassa ympäristössä, joilla on ongelmia sosiaalisissa taidoissa tai jotka kärsivät neuropsykologisista pulmista.

Toiminnallisesti toteutetulla vaihtoehtovälitunnilla oppilas virkistyy aisteja stimuloivien toimintojen kuten pelien ja leikkien avulla.

Rentouttavalla vaihtoehtovälitunnilla oppilas voi rentoutua viihtyisässä ja rauhoittumiseen sopivassa aistihuoneessa.

Vaihtoehtoista välituntia voidaan käyttää välituntisin tai oppituntien aikana tauottamassa opetusta.

Toiminta tuo onnistumisen elämyksiä ja lisää kaikkien oppilaiden koulussa viihtyvyyttä.

Vaihtoehtoinen välitunti ei vaadi erityisiä resursseja, vaan se voidaan toteuttaa koulun tiloissa, koulun toiminta-, askartelu- ja rakenteluvälineillä ja opettajien oppilaantuntemusta hyödyntämällä.

Vaihtoehtoinen välitunti -malli on kehitetty osaksi neuropsykiatrisia erityisvaikeuksia koskevaa aineistoa, joka on luotu Kaste-rahoitteisessa Nepsy-hankkeessa Tampereella vuosina 2009–2011.

Lisätietoja

Elina Pohjankunnas

Projektityöntekijä, varhaiskasvatuksen erityisopettaja,

elina.pohjankunnas@tampere.fi

www.tampere.fi/neptunus

Tukevasti alkuun, vahvasti kasvuun

Perheessämme on 7-vuotias tytär Olivia, joka käy ensimmäistä luokkaa. Raskauden herkkämänä pysähdyin miettimään Olivian kasvua ja viimeisten vuosien vaiheita. Uuden tulokkaan myötä päivähoito tulee taas kohta ajankohtaiseksi asiaksi. Olivian kohdalla päivähoiton aloittaminen tuntui aikanaan haasteelliselta, koska hän itki usein hoitoon jäädessään. Henkilökunta oli kuitenkin asiantuntevaa ja keskustelimme päivittäin siitä, kuinka hoitajat antavat Olivialle aikaa ja lohduttavat ja ottavat syliin surun yllättäessä ja muutoinkin kiinnostavat häneen erityistä huomiota. Sekin aikanaan helpotti, että sai kertoa miltä minusta äitinä tuntui, kun jouduin jättämään Olivian ensimmäisiä kertoja hoitoon. Pikku hiljaa luottamuksen kasvaessa arki alkoi sujua. Tuntui myös hyvältä käydä henkilökunnan kanssa yhteisiä varhaiskasvatuskeskusteluja Olivian hoidosta ja kasvamisesta. Tiivis yhteistyö päiväkodin kanssa jatkui aina koulun aloittamiseen saakka.

Kouluun siirtymistä alettiin valmistella jo esiopetusvuoden keväällä. Olivian esiopetusryhmä kävi esiopettajan kanssa tutustumassa kouluun ja osallistumassa ekaluokan äidinkielen ja matematiikan tunneille. Samalla he kävivät tutustumassa koulun tiloihin ja harjoittelemassa aivan arkisia asioita kuten näkkileivän ja mehumukin kantamista tarjottimella ruokalassa. Esiopetusvuoden aikana Olivialle oli ollut ajoittain haasteellista odottaa omaa vuoroaan. Myöskään kirjaimet eivät erityisemmin kiinnostaneet häntä. Olivia suoriutui kuitenkin kouluvalmiuksia arvioivista esiopetustehtävistä ikätasonsa mukaisesti. Käynnit kouluun tuntuivat rauhoittavan Oliviaa ja lieventävän koulujännitystä.

Tukeva pohja kasvatukselliselle kumppanuudelle luodaan varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

Koululla järjestettiin toukokuussa meille vanhemmille ja Olivialle Tervetuloa kouluun -tilaisuus, jossa Olivia sai kirjoittaa nimensä koulun kirjaan. Sen lisäksi vanhemmat kutsuttiin koulutulokasinfoon, ja meillä oli silloin mahdollisuus tutustua muihin ekaluokkalaisten vanhempiin. Meille kävi onni, että saimme tavata myös Olivian tulevan opettajan. Opettaja kertoiikin jo tavanneensa Olivian esiopettajan, mikä tuntui meistä mukavalta. Kaiken tämän jälkeen tuntui turvalliselta jäädä kesälomalle odottamaan koulun alkua.

Tervetuloa kouluun -tilaisuudet järjestetään keväällä ja niissä lapset ja vanhemmat toivotetaan yhdessä tervetulleeksi kouluun.

Heti koulun alettua saimme kutsukirjeen Olivian opettajalta ensimmäiseen vanhempaintapaamiseen. Kirjeen mukana tuli keskustelurunko, joka meidän vanhempien tuli täyttää ennen tapaamista. Lomakkeen täyttäminen tuntui helpolta, koska olimme jo päivähoitossa kuvanneet Olivian kasvua ja kehitystä samantyyppisellä lomakkeella.

Ensimmäinen vanhempaintapaaminen järjestetään mahdollisimman pian koulun alkamisen jälkeen.

Olivian ekaluokan alkamisen aikaan odotin viimeisilläni uutta vauvaa. Olivian isä Janne oli tuohon aikaan paljon työmatkoilla, joten kodin- ja lastenhoito jäi minun vastuulleni. Kotona ollessaan Janne rentoutui ottamalla olutta, joskus enemmän, joskus vähemmän. Oliviakin tuntui reagoivan Jannen juomiseen, oli kai pettynyt, kun isä ei jaksanut leikkiä ja puuhata hänen kanssaan niin kuin aikaisemmin. Varsinkin nukkumaanmeno oli vaikeaa. Olivia halusi yhä useammin nukkua minun vieressäni, ja hän tuntui muutenkin joutenkin turvattomalta.

Kerroimme opettajalle Olivian, ja opettaja kyseli asioista vielä tarkemmin. Toimme keskustelussa esille huolestamme Olivian ja perheemme senhetkisestä tilanteesta. Opettaja kertoi seuraavansa tilannetta tarkoin ja sovimme yhdessä, että olisimme yhteydessä puolin ja toisin tarpeen vaatiessa. Saimme tietää, että voisimme tarvittaessa olla yhteydessä koulun kuraattoriin tai psykologiin. Jos asiat sujuvat hyvin, seuraava tapaaminen on viimeistään kevätlukukauden alussa. Opettaja kertoi, että hän tekee yhteistyötä iltapäivätoimijoiden kanssa ja varmisti meiltä, että olimme antaneet luvan tiedonsiirtoon. Meistä tuntuu helpottavalta, että lapsestamme huolehditaan hyvin koko päivän ajan.

Melko pian koulun alettua järjestettiin ensimmäinen vanhempainilta, jossa rehtori esitteli koulun henkilökunnan sekä iltapäivätoimijat. Rehtori kertoi myös, että alueemme neuvolan, päiväkodin, koulun, iltapäivätoiminnan ja seurakunnan työntekijät kokoontuvat kaksi kertaa vuodessa. Mukana on myös vanhempien edustaja. Nyt se riski häviää, että esimerkiksi vanhempainiltoja järjestettäisiin samanaikaisesti. Lisäksi alueella järjestetään yhteisiä tapahtumia. Oli mielenkiintoista kuulla, että kasvatuksellisiin asioihin kiinnitetään erityisesti huomiota. Tuli mieleeni ”koko kylä kasvatetaan” -ajatus. Tuntuu turvalliselta, kun kaikki puhaltavat yhteen hiileen ja välittävät alueemme asioista. Koulun vanhempainyhdistys kertoi myös omasta toiminnastaan ja koulussa toimivista luokkatoumikunnista. Toiminta kuulosti mielestäni kiinnostavalta, mutta tällä hetkellä aika ja energia eivät riitä osallistumiseen. Toivottavasti pystyn osallistumaan toimintaan myöhemmin.

Ensimmäisessä vanhempainillassa koulu esittelee koulun omaa sekä lähialueen kasvatusverkoston toimintaa. Kasvatusverkostoon kuuluvat koulun, iltapäiväkerhon, päiväkotien, neuvolan, nuorisopalveluiden ja vanhempainyhdistyksen edustajat. Verkosto koordinoi lähialueen palveluja ja toimintaa.

Melko pian siirryimme opettajan johdolla luokkaan. Opettaja kertoi lyhyesti käytännön asioista, koska olimme saaneet tietoa niistä jo keväällä. Kun tulimme luokkaan, valitsimme itsellemme pöydältä olevista korteista lastamme kuvaavan hyvän ominaisuuden kortin. Istuimme ympyrässä ja jokainen vanhempi esitteli itsensä sekä kertoi ottamansa kortin avulla lapsestaan. En ole oikein tottunut puhumaan näin avoimesti ja isossa ryhmässä omasta lapsesta, vähän kyllä jännitti. Olin pikemminkin valmistautunut kuuntelemaan, mitä kerrottavaa opettajalla olisi. Mutta kyllä tämäkin tapa kävi. Muut vanhemmat kertoivat kivoja asioita omista lapsistaan, Olivian luokkakavereista. Tarinoita oli mukava kuunnella ja jotenkin tuntui, että opin tuntemaan lapsetkin paremmin.

Vuoropuheluun perustuvissa vanhempainilloissa perheet kootaan luokittain yhteen, vanhemmat tutustuvat toisiinsa ja rakentavat luokkayhteisöisyyttä.

Sen jälkeen jakauduimme ryhmiin, joissa mietimme, millaisista asioista haluaisimme sopia yhdessä. Tuotokset koottiin ja niistä kirjattiin yhteiset tavoitteet. Tuntui mukavalta sopia lapsille esimerkiksi yhteinen nukku-
maanmenoaika. Sovimme myös, että seuraavassa vanhempainillassa keskusteltaisiin tietokoneen käytöstä.

Dialogisissa vanhempainilloissa vanhemmille varataan aikaa yhteisille keskusteluille ja tutustumiselle.

Vanhempainillassa kiersi lista, jonne kirjoitimme yhteystietomme toisillemme jaettavaksi. Se olikin hyvä idea, koska parin kuukauden kuluttua muutama isä järjesti luokan lapsille ja vanhemmille makkaranaistoillaan nyyttäriperiaatteella. Opettajakin oli mukana. Li-

säksi vanhempainyhdistys on luvannut järjestää helmikuussa talviriehan. Olen tutustunut moniin vanhempiin ja muutaman kanssa olen tiiviimmin yhteydessä. Olivia on saanut tätä kautta uusia ystäviä ja itsekin koen saavani muilta vanhemmilta tukea arjen pyörittämisen haasteisiin.

Tulevan lapsen syntymä lähestyy, ja jännitämme asiaa. Elämässä alkaa uusi jakso, onhan uusi ihminen aina omanlaisensa. Olivian tilanne on nyt melko hyvä jännityksestä huolimatta. Olivian isä on saanut järjestettyä työnsä niin, että matkustelu on vähentynyt. Se helpottaa hänen paineitaan monin tavoin. Hän on kai itsekin ymmärtänyt, että asioiden on muututtava, kun perhe kasvaa. Hyvät kokemukset, esimerkiksi koko perheen toivottaminen tervetulleeksi Olivian kouluun, antavat luottamusta siihen, että myös tuleva lapsemme saa hyvän polun kasvun tiellä ja me vanhempina saamme tarvittaessa tukea.

Tukevasti alkuun – vahvasti kasvuun

- **Henkilökohtaiset vanhempaintapaamiset**

Ensimmäisen kouluvuoden aikana kiinnitetään erityistä huomiota kodin ja koulun yhteistyön rakentamiseen. Huoltajilla on oikeus ensimmäisen kouluvuoden aikana vähintään kahteen ja sen jälkeen lukuvuosittain (2.–9. lk.) vähintään yhteen henkilökohtaiseen tapaamiseen lapsensa luokanopettajan tai luokanvalvojan kanssa. (Espoon perusopetussuunnitelma 1.8.2011)

- **Dialogiset vanhempainillat (oma ryhmä/luokka)**

Päiväkotien ja koulujen vanhempainillat ja muut tilaisuudet ovat vuorovaikutuksellisia siten, että aikaa on varattu yhteiselle keskustelulle ja vanhempien toisiinsa tutustumiselle. Ensimmäiselle ja seitsemännelle luokalle siirtyneiden oppilaiden vanhemmille järjestetään lukuvuoden aikana useampia tilaisuuksia. Vanhempainilloissa luokan vanhemmilla on mahdollisuus oppia tuntemaan luokan muut oppilaat ja heidän vanhempansa sekä rakentaa luokkayhteisöllisyyttä.

- **Koulutulokastapaamiset**

Keväällä kouluissa järjestetään koulutulokkaille ja heidän vanhemmilleen tutustumistilaisuus, jossa lapsi ja hänen vanhempansa yhdessä toivotaan tervetulleeksi kouluun.

- **Siirtymävaihe alakoulusta yläkouluun**

Siirtymävaiheen kehittämistyö sisältää Helsingin Kvartti-mallin, yläkouluun tutustumistilaisuuksien sekä ryhmäyttämisen- ja luokanmuodostuskäytäntöjen kehittämisen ja pilotoimisen.

- **Lähialueen kasvatustapaamiset/pedagoginen yhteisö**

Koulu ja niitä ympäröivät päiväkodit, koululaisten iltapäivätoiminnan järjestäjät, neuvolat, nuorisotoimi, muut toimijat sekä vanhempainyhdistyksen edustajat tiivistävät yhteistyötä ja muodostavat alueelle yhteisen kasvatustapaamisten verkoston. Tavoitteena on kehittää ja koordinoita paikallista toimintaa ja palveluja. Lähialueen kasvatustapaamisten järjestetään kaksi kertaa vuodessa.

- **Tiedonsiirto**

Muina aikoina kasvatustapaamisten jäsenet tapaavat eri kokoonpanoissa vuosikellossa määriteltyinä aikoina. Tiedonsiirtoon kuuluu koulun ja iltapäivätoimijoiden yhteistyö. Lisäksi kehitetään ala- ja yläkoulu välisen siirtymävaiheen tiedonsiirtoa.

Lisätietoja:

Projektisuunnittelija Merja-Riitta von Schantz, merja-riitta.schantz@espoo.fi

Mallinnus: Tukevasti päivähoitosta esiopetuksen kautta kouluun -käsikirja.

Lopuraportti: <http://www.lapsenaani.fi> -> Varhainen tuki -> Tukevasti alkuun -> Loppuraportti

Kvartti-vanhempainiltamalli

Kahdeksaluokkalainen Kalle ja hänen isäpuolensa Janne ovat kahdestaan matkalla rippikouluvanhempainiltaan. Kallen äiti Jaana on viime hetkellä joutunut jäämään kotiin raskaudesta johtuvien selkävaivojen takia. Janne lähti mielellään mukaan, koska tiesi tapaavansa Kallen uuden ystävän Tanelin isän, Anssin. Nyt olisi hyvä tilaisuus sopia Anssin kanssa poikien viikonlopun yökyläilysuunnitelmista. Perillä Janne huomaa, että samalle rippileirille on lähdössä myös Paavo, joka on Kallen kaveri alakoulusta. Kun nuorille on omaa ohjelmaa eri tilassa, Janne, Anssi ja Paavon isä Lauri istuutuvat samaan pöytään. Isät ryhtyvät muistelemaan yhteisiä Kvartti-vanhempainiltoja, joihin he osallistuivat, kun pojat siirtyivät yläkouluun.

Janne muistelee viidennen luokan vanhempainiltaa, joka alkoi opettajan ja seurakunnan nuorisotyöntekijän vetämällä Kvartti-osiolla. Aiheena oli murrosikäen tulevan lapsen vanhemmuus. Vanhempia oli pyydetty ottamaan pöydältä kaksi korttia, jotka parhaiten kuvasivat heidän vanhemmuuttaan. Tämän jälkeen vanhempia pyydettiin esittelemään itsensä muille ryhmäläisille valittujen korttien kautta. Näin vanhemmat pystyivät tuomaan itsestään esiin sellaisiakin puolia, joista ei yleensä tulisi kerrottua. Korttien avulla hiljaisimpienkin oli helppo ketoa itsestään jotakin. Janne ja Lauri olivat istuneet samassa pöytäryhmässä ja huomanneet valinneensa pöydältä hyvin samankaltaiset tunnekortit. Juttua oli riittänyt niin pitkään, että koulun vahtimestari oli saanut häätää heidät aulasta puoli tuntia vanhempainillan päättymisen jälkeen. Janne havahtuu ajatuksistaan ja kysäisee Laurilta, muistaako tämä vielä viidennen luokan vanhempainillassa yhdessä luodun Vanhemmuuden avaimet -paperin. Lauri kertoo sen olevan edelleen kotona jääkaapin ovelta.

Viidennellä luokalla vanhempia innostetaan keskustelemaan siitä, minkälaista on olla murrosikäisen nuoren vanhempi.

Janne innostuu muistelemaan, kuinka hyvälle tuulelle he olivat Jaanan kanssa tulleet kuutosluokan vanhempainillan Kvartti-osiosta nähdessään oppilaiden taiteelliset näkemykset murrosiän fyysisistä muutoksista. Myöhemmin kotona Kalle oli ylpeänä kertonut, että oli piirtänyt Paavon kanssa ukkelille kainalokarvat. Oppilaat olivat ennen vanhempainiltaa piirtäneet iloisen ja surullisen seiskaluokkalaisten, jotta vanhemmat kuulisivat, mitä he miettivät yläkouluun siirtymisestä. Jannen ja Jaanan mieleen oli jäänyt erityisesti se, että itsenäistymisen kynnykselläkin lapsista oli hyvin tärkeää, että vanhemmat osallistuivat yläkoululaisen arkeen. Jannesta oli ollut erityisen mukavaa, että Kvartti-osiosta oli opettajan lisäksi ollut mukana läheisen nuorisotalon työntekijä, joka tunsi Kallen ja Paavon, jotka siihen aikaan viettivät paljon aikaa nuorisotalolla. Kuultuaan Jannen kertomuksen Anssi toteaa, että olisi aikanaan mielellään osallistunut samanlaiseen vanhempainiltaan, mutta Tanelin silloisessa koulussa ei vastaavaa ollut. Näin olisi hänen mielestään välttytty muutamalta yhteentörmäykseltä seiskaluokan syksyllä.

Anssi tapasi muiden poikien vanhemmat ensimmäistä kertaa kahdeksannen luokan päihdeaiheisessa Kvartti-vanhempainillassa. Koulun oppilashuoltohenkilöstö kertoi oppilaiden päihdeiden käytöstä Kouluterveyskeskelyn viimeisimpien koulukohtaisten tulosten perusteella. Mukana olivat myös terveystiedonopettaja ja

Kvartti-vanhempainilloissa vanhempia rohkaistaan keskustelemaan siitä, mitä itsenäistyvä nuori odottaa ja tarvitsee vanhemmilta ja perheeltä.

alueen nuorisotyöntekijä. Lisäksi kouluterveydenhoitaja kannusti vanhempia osallistumaan lastensa terveystarkastukseen.

Anssi kertoo muille olevansa hyvin tyytyväinen lapsensa kouluun ja uusien ystävien mukaviin vanhempiin. Isät toteavat yhdessä, että yhteistyö vanhempien ja koulun kesken on ollut helppoa myös vaikeissa asioissa. Kun esimerkiksi isoa oppilasporukkaa epäiltiin päihdekokeiluista, koulun kuraattori ja nuorisotyöntekijä kutsuivat vanhemmat ja lapset koululle sopimaan yhteisistä pelisäännöistä. Nuoret kertoivat, että heillä ei ole mielekästä tekemistä nuorisotalon ollessa suljettuna viikonloppuisin. Nuoret ja vanhemmat sopivat, että vanhemmat järjestävät talkoovoimin erilaista toimintaa koululla. Tilaisuuden jälkeen kuraattori ja nuorisotyöntekijä päättivät ottaa yhteisten pelisääntöjen laatimisen esille paikallisen yhteistyöverkoston seuraavassa tapaamisessa. Tapaamisessa olikin sitten ideoitu uusia tapoja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Eräs nuorisojärjestö esimerkiksi järjesti nuorille ohjelmaa kirjastossa, kun nuorisotalo oli kiinni.

Rippikouluvanhempainillan lopussa halukkaat vanhemmat saavat Vauhdilla aikuisuuteen -oppaan virittelemään vanhempien ja nuorten välisiä keskusteluja. Opasta jaettiin myös poikien koulun seiskaluokan vanhempainiltojen Kvartti-osiossa, johon vanhemmat ja oppilaat osallistuivat yhdessä.

Kvartti-vanhempainilloissa käsitellään myös nuorten tapoja kokeilla rajoja, esimerkiksi päihteiden käytön, kotiintuloaikojen ja koulupoissaolojen ym. suhteen.

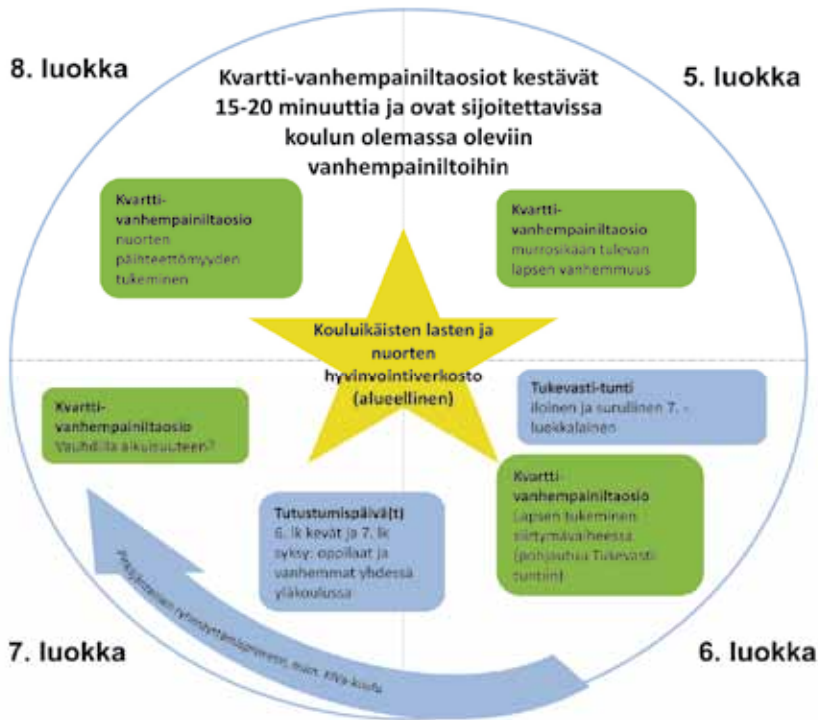
Samassa vanhempainillassa pöytiin oli jaettu paperilapuilla nuorten kirjoittamia kysymyksiä ja väittämiä omasta arjestaan. Laput innostivat nuoret ja vanhemmat keskustelemaan monista aiheista, esimerkiksi kalliiden merkkifarkkujen ostamisesta, vaikka niihin ei olisi varaa, tietokoneella valvottujen öiden aiheuttamasta joka-aamuudesta väsymyksestä ja vanhempien suhtautumista lapsensa päihdekokeiluihin. Samalla tutustuttiin lasten uusiin luokkakaveriinhin ja heidän vanhempiinsa. Lisäksi luokanvalvoja ja opinto-ohjaaja keräsivät vanhempainillassa kaikkien oppilaiden ja vanhempien yhteystiedot verkostoitumisen ja yhteydenpidon helpottamiseksi.

Janne suosittelee opasta Anssille ja ottaa vielä yhden itsekin, koska on lähettänyt oman kappaleensa toisella paikkakunnalla asuvan murrosikäisen tyttärensä äidille. Anssi toteaa, että uutena vanhempana on ollut helppo tulla mukaan kotiin ja koulun väliseen aktiiviseen yhteistyöhön. Samalla on ollut helppo tutustua mukaviin ihmisiin uudella paikkakunnalla. Illan päätteeksi miehet päättävät, että aloittavat kevään kunniaksi kunnonkohotuskauden ja sopivat yhteisestä lenkkeilystä.

Lisätietoja

Projektisuunnittelija Marinoora Alanne, marinoora.alanne@hel.fi ja
Projektisuunnittelija Leena Koskivirta leena.koskivirta@hel.fi

Kvartti-vanhempainillan kuvaus: <http://www.lapsenaani.fi>

Kuvio 4. Kvartti-vanhempainiltamalli

ART-ryhmätoiminta nuoren tukena

ART-ryhmä

Mä olen Niemisen Kalle ja käyn yläkoulun 8. luokkaa. Koulunkäynti ei oikein jaksanu kiinnostaa mua ja sen takii tuli häröilty tunneilla kaikenlaista. Lähinnä mä häiritsein tunneilla opetusta ja kiusasin luokkakavereita muiden jätkien kanssa. Ja sit just ton häröilyn takia mulle kerty istumista kait parikyt tuntii. Kaikki tää alkoi jo seiskaluokan keväällä, into kouluun ja kaikkeen muuhun loppui. Tietääkseni mun tilanteeseen vaikutti monet asiat tai niin mulle ainakin sanottiin.

Kotona meiän äiti Jaana vaan ”lepäili”, ku se odotti uutta kersaa, ja isäpuoli Janne oli viikot työmatkoilla. Tai kait äidillä oli jotain ihan oikeesti, kun se kerran oli saikulla koko ajan. Mun piti päivittäin tehdä kotitöitä, ku olin viikolla ainut ”mies talossa”. Sillon, kun ne momlemmat oli kotona, siellä oli aika kiree tunnelma eikä siellä sillon kyl jaksanu roikkua, jos ei ollu ihan pakko.

Viikonloput oli ainoita valopilkkuja mun harmaassa arjessani. Sillon tuli ”hapanta” vedetty kavereiden kanssa aina kun mahdollista. Myös mun isäpuoli Janne tykkäs ”happamasta” ja se niro sitä viikonloppusin kaksin käsin, tai siltä musta ainakin välil tuntu. Ja kyllä mun sisko Oliviakin mua mietitytti. Se oli arka ku mikä aina välillä, ei silläkää hyvin ollu asiat, jos ei ollu mullakaa. Jenna, se on mun isäpuolen tytär sen eka liitosta, on ihan jees. Yleensä Jenna oli iloinen ja jakso tehdä kaikkee Oliviankin kanssa. Me Jennan kanssa ollaan kavereita, usein tosin kinataan musiikista, meil on aika erilaiset mielipiteet siitä. Jenna käy meillä usein viikonloppuisin, ja sillon on kotonakin mukavampi olla. Tosin Jennakin oli ihan erilainen viime syksynä ja se kertoi mulle, et se oli depiksessä. Sil oli tapana yrittää ainaki mun mielestä ihan kypillä kaikkee, mitä se sit tekiki, vaiks vähempiki olis riittäny. Varmaan sen olis pitäny vähän hellittää välillä ja kyl mä sen sille sanoinkin.

No koulussa opettajat oli ollu huolissaan musta jo pidemmän aikaa ja mut ohjattiin keskusteleen kuraattori Aallon luona, jota kaikki kyl sanoo Sarzaks. Se ei ollukaan sellanen tiukkis ku luulin, vaan sen kans oli ihan kiva kelata kaikkii asioita. Yhellä kerralla se kertoi mulle, et se oli tehny yhteistyötä jonkun Rajapinta-pilotin kanssa. Se on kait järjestäny jotain ihme aggressiokoulutusta kouluissa. Se sano, et se oli keväällä ohjannut kaks tällasta ryhmää. Kavereilta, ketkä oli jo keväällä ”joutunu” siihen ryhmään, kuulin, et ryhmissä oli ollu itse asiassa ihan mukavaa, eikä mitään ryppytsaista tuhertamista. Koulun oppilashuolto päätti ”suuressa viisauudessaan”, et tätä ryhmäjuttuu jatketaan koulussa aina, kun meistä häröilijöistä saadaan ryhmä kasaan.

Äiti ja Janne oli sitä mieltä, että ryhmästä olis mulle varmasti hyötyä, jos vaikka ne ainaiset muistutukset kotiin vähenis. Ja ne allekirjoitti suostumuksensa mun osallistumisesta siihen ryhmään. Suostuinhan mä itsekin lopulta pitkin hampain, kun kuulin kavereilta, että muitakin oli siihen tulossa.

Ryhmä alkoi syksyllä. Sitä ohjasi kuraattori ja sil oli työparina sen pilotin työntekijä. Ensimmäisellä kerralla me laadittiin oikein säännöt ryhmälle ja ohjaajat kertoi meille, et meitä palkittais jotenki. Me saatais tarroja kotitehtävien tekemisestä, osallistumisesta ja vielä ekstrararroja, jos oltais aktiivisia. Lopuks kaikki ne meistä, jotka sais kasaan 30 tarraa, pääsis vika kerralla pizzalle ja vielä ilmaseks.

Tärkeänä pidettiin sellaista juttua, et tieto siitä, mitä asioita ryhmässä touhutaan menis koulun porukalle sekä meidän vanhemmille. Kuraattori kait lähetti Wilman kautta ne tiedot jokaisen ryhmäkerran jälkeen. Kun ne ties, mitä asioita me harjoteltiin, ne pystyivätkään autamaan meitä. Et me pystyttäis tekeen ryhmässä opittuja juttuja myös koulun ulkopuolella ja sitä kautta ne jäis kuulemma pysyväks osaks meidän käyttäytymistä. Ei se kuraattori tietenkään kellekään kertonut siitä, mitä porukat ryhmässä puhu ja pohti ja se olikin tärkeä juttu meille ryhmäläisille.

Ja nyt jälkikäteen ajatellen mun mielestä ryhmästä, siis ryhmän ohjaajilta ja toisilta ryhmäläisiltä saatu kannustus oli tärkeä. Mut suurimmat palkinnot mun ja muiden ryhmäläisten mielestä tuli arkielämästä, ku saatiin positiivista palautetta kavereilta, vanhemmilta ja muilta tärkeiltä tyypeiltä. Tällaisen kannustuksen avulla me mun mielestä pystyttiin muuttamaan meidän käyttäytymistä kaikkein tehokkaimmin. Kyl me sitä ”rapaa” oltiin saatu jo ihan tarpeeks niskaamme, sekä syystä että ilman syytä. Usein jos jotain tapahtu niin syytökset osu meihin, vaiks ei oltu mitään tehtykään. Nää perustelut ryhmästä kuultuaan opettajien oli helppoa ryhtyä harjoittamaan meitä koulussa. Ja mikäli vanhemmat edes vaivautu lukeen Wilmaa, niin harjoittelua ja palautetta tuli myös vapaa-ajalla, mikä tuntuu tosi mukavalta. No kaikkien meidän ryhmäläisten osalta se ei onnistunu ihan yhtä hyvin. Mut mä oon edelleen ihan tyytyväinen.

Mun käytökseni muuttui ekan ryhmäkerran jälkeen kuulemma paremmaksi. Mun mielestä siin ryhmäs oli mukavaa ja siks mä osallistuinkin siihen täysillä. Oli tosi nastaa saada hyvää palautetta eikä aina vaan sitä nalkutusta ja valitusta kun ”mitään en tee oikein”. Mä tein jopa kotitehtävät parin eka ryhmäkerran jälkeen ja aloin osallistuu ryhmässä tehtyihin juttuihin. Mun käytökseni ryhmässä muuttui kuulemma positiivisemmaksi kerta kerralta ja mä keräsin innolla niitä ”kiitostarroja” vihkoon. Vaiks alus tuntuu ihan lapselliselta, et me saadaan jotain tarroja vielä yläkoulussa.

Mulle alko tulla kannustavia kommentteja käytöksestä myös opettajilta ja vanhemmilta. Häröilyt tunneilla väheni pikkuhiljaa ja jälki-istuntojen määräkin tippu hirveesti. Kukaan ei enää valittanu siitäkään, et mä muka kiusasin. Jotenkin mä vaan tajusin, et ei mulla oo varaa kiusata ketään.

No me saatiin lopulta kaikki kerättyä tarvittava tarramäärä ja päätettiin yhdessä, missä käytiin pizzalla. Pizzareissu tehtiin marraskuun aikana. Kevätlukukaudelle noi ohjaajat on varannu meille muutaman ”boosteri-ajan” asioiden kertaamiselle, mikä tuntuu ihan mukavalta, joten niitä odotellen.

ART-ryhmät

- ART lyhenne tulee sanoista Aggression Replacement Training.
- Menetelmää on kehitetty, tutkittu ja käytetty USA:ssa 1980-luvulta lähtien.
- Toiminnallisten harjoitusten kautta pyritään sosiaalisen ja hyväksytyyn käyttäytymisen vahvistumiseen.
- Tavoitteena nuoren moraalisen ajattelun kehittyminen, vihanhallinnan sekä sosiaalisten taitojen oppiminen/parantaminen → pärjääminen paremmin arjessa.
- Sopii sekä aggressiivisesti että vetäytyvästi käyttäytyville nuorille.

Ryhmän toiminta

- Ryhmä kokoontuu kahdesti viikossa 10 viikon ajan.
- Yhden kokoontumisen kesto 1,5 tuntia.
- Kaikki osiot on suositeltavaa käydä läpi.
- Vihanhallinnalla (esim. vaikeuksien ja tappelujen välttäminen, neuvottelu) pyritään vaikuttamaan tunnetasoon.
- Sosiaalisten taitojen (esim. kuuntelu, kiittäminen, esittäytyminen) harjoittelu vaikuttaa käyttäytymiseen.
- Moraalisella päättelyllä (esim. lupauksen pitäminen, lainkuuliaisuus) pyritään vaikuttamaan arvojen ja ajattelun tasoon.
- Ryhmää suositellaan nuorille, joilla on ongelmia em. osa-alueilla.
- Tarvittaessa ryhmän ohjaajat mallintavat harjoitukset ensin.
- Yläkoululainen tarvitsee ryhmään osallistumista varten vanhemman luvan.
- Vanhemmille/huoltajille kerrotaan, miksi heidän lapsensa osallistuu ryhmään.
- Ryhmä kokoontuu koulupäivän aikana, eri viikonpäivinä ja eri kellonaikaa → poissaolot tasaisesti eri oppitunneilta.
- Koeaikataulut huomioidaan ryhmän kokoontumisia suunniteltaessa.
- Mikäli nuori lopettaa ryhmässä käynnit, asiasta ilmoitetaan hänen vanhemmilleen ja arvioidaan tilanne uudelleen heidän kanssaan.
- Opettajilta ja vanhemmilta toivotaan palautetta nuoren käytöksestä ryhmän aikana ja sen päätyttyä.
- Nuoret arvioivat myös itse omaa tilannettaan ryhmän päättyessä: mitä hän oppi ja millaisia keinoja hän on mahdollisesti ottanut käyttöönsä.

Ohjaajien koulutus

- Suomen ART-yhdistys antaa koulutusta ryhmän ohjaajaksi.
- Koulutus kestää kaksi päivää, minkä lisäksi ohjaajille järjestetään puolen päivän mittainen työn-ohjaustapaaminen.
- lisätietoja: www.suomenart.com

ART-ryhmätoiminta on kehitetty Lasten Kaste Remontti -hankkeen Rajapinta-pilotissa.

Lisätietoja:

Tiina Ilola

projektisuunnittelija, psyksh

tiina.ilola@satshp.fi

VOIMAVARA-ryhmä nuoren tukena

Mun nimi on Jenna ja mä olen Jannen tytär sen ekasta aviosta ja siis Kallen ”sisarpuoli”, vaiks ei me verisukulaisia ollakaan. Mä asun niiden naapurikunnassa äitini kanssa. Mun äiti huolestu musta viime keväänä. Se sano et, mä olin apaattinen ja se vaan lisääntyi koulun alettua elokuussa. Äiti kerto miettineensä, et mun apaattisuus johtu yläkoulun loppumisesta. Se on kuulemma monille nuorille yksi elämän ”virstanpylväistä” ennen siirtymistä elämässä eteenpäin.

Mä aloitin amiksessa liiketalouspuolella viime syksynä ja päätin samalla suorittaa kaksois-tutkinnon eli siis amiksen ja lukion. Ja kyl mun pitää itekin myöntää, et mun mieliala las-ki syksyllä entisestään. Samalla mun entinen iloisuuteni hävisi lähes kokonaan, mikään ei yksinkertaisesti naurattanu eikä tuntu hyvältä enää, eikä mitään huvittanu tehdäkään. Mä olin aikalailla 24/7 ärtynyt ja olin mielelläni yksin. Mut mun koulumenestys oli edelleen hyvää. No sit pikku hiljaa syksyn edettyä opettajat ja opiskelijakuraattorikin alko jo huoles-tua, kun mua ei huvittanut olla kavereiden kanssa ja olin koulussa usein tosi ärtyisä. Mus-ta tuntu, et kaikki voimat ponnistaen selvydyin kotitehtävistä ja sain kokeista omasta mie-lestäni tarpeeks hyvät numerot. Mulle hyvä numero alkaa vähintään ysillä. Mut muuten ei mikään jaksanu kiinnostaa mua enkä kyl olis jaksanutkaan.

Mä kävin opiskelijakuraattorin luona juttelemassa. Se on kyl niin täystyöllistetty meillä ongelmanuorilla, et oikee surettaa sen puolesta. Syksyllä se oli kuitenkin innoissaan ja ker-to saaneensa uusia ideoita jostain pilotista, miten nuoret voi kerätä ryhmiin, jossa niiden ongelmia käsitellään. Se sai työpariksi jonkun työntekijän siitä pilotista. Se kertoi, että ne aikoi aloittaa koulussa Voimavara-ryhmän, jossa käsiteltäis ryhmän jäsenten ongelmallisia asioita. Sen mukaan asioiden selvittäminen antais meille uusia voimia opiskeluun ja vapaa-aikaan. No se sai perusteluillaan mut lähteen mukaan tähän koulun kokeiluryhmään vii-den muun opiskelijan kanssa. Musta oli mielenkiintoista nähdä miten siinä tulisi käymään, ja äiti oikein hyppi kattoon, kun se kuuli, et mä aion osallistua siihen.

Me siis kokoontuttiin viikoittain 10 kertaa. Yksi ryhmäkerta kesti 1,5–2 tuntia. Aika oli liukuva siks, että me kaikki saatiin sanoa sanottavamme käsiteltävästä asiasta. Eka ker-ralla me luotiin ryhmälle säännöt. Niihin kirjattiin mm. salassapito muiden ryhmäläis-ten asioista. Se oli mulle erityisen tärkeää, en halua et mun juttuja levitellään pitkin kou-lua. Lisäksi me toivottiin, että jokainen ryhmäläinen ilmoittais, jos ei pääse jollain kerralla kokoontumiseen. Eka kerralla meille jaettiin kyselylomake missä oli luettelo asioista, joi-ta ryhmässä voitais käsitellä. Siinä oli esimerkiksi masennus/ahdistus, univaikeudet, stres-si, opiskeluvaikeudet, jännittäminen, negatiiviset ja positiiviset ajatukset ja tunteet sekä va-paa keskustelu. Ohjaaja kerto, että muiden koulujen ryhmissä just vapaata keskustelua oli pidetty tärkeänä. Jokainen meistä sai rastittaa lomakkeesta ne asiat, jotka meitä askarrutti. Mun ongelmana oli se, et olin masentunu, en saanu nukuttua kunnolla ja stressasin kou-lusta. Myös tunteista puhuminen oli mulle vaikeeta ja oon miettiny, johtuko se mun van-hempien erosta. Se ei todellakaan ollu mikään malli siististä avioerosta. Palautettujen lo-makkeiden perusteella ohjaajat kokos yhteen meille eniten ongelmia aiheuttavat asiat.

Me sovittiin aina ryhmän lopussa seuraavan tapaamiskerran aihe. Se oli hyvä juttu, ku sit pysty miettiin etukäteen, miten itse just sen asian kanssa pärjää. Ryhmän ekalla ja viimei-sellä kerralla me täytettiin erilaisia lomakkeita, joilla mitattiin masennusta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja muuta sellasta. Mä sain masennusseulasta 16 pistettä, ohjaaja sano sen

viittaavan lievään masennukseen, ja sen mä kyllä itsekin tunnistin. Jos ohjaajat olis huomannu jotain vakavampaa ongelmaa, jos vaikka jollain meistä olis ollu vakavan masennuksen pisteet kyselyssä, ne olis keskusteltu asiasta meidän ja meidän vanhempien kanssa (jos me oltais annettu siihen lupa). Sit ne olis ohjannu meidät hoitoon nuorisopsykiatrian puolelle.

Toisinaan meille annettiin kotitehtäviä, esimerkiksi meidän piti löytää ja nimetä itsestämme 5–10 asiaa, joissa me ollaan hyviä ja missä haluttais kehittyä.

Ne meistä, keillä oli univaikeuksia, sai unipäiväkirjan täytettäväksi. Sitä täytettiin kaikki ne 10 viikkoa, minkä ryhmä kesti. Siitä mä sain selville, paljonko yleensä nukun. Kun meille kerrottiin, miten paljon unta me tarvitaan, tajusin myös, että nukun liian vähän. Lisäksi mä ja pari muuta, keillä oli lievää masennusta, pidettiin mielialapäiväkirjaa. Siihen merkittiin päivän fiilis ja sen fiiliksen aiheuttaja, jos sen pystyi tunnistamaan. Sen avulla pystyi seuraamaan omia mielialan vaihteluita.

Jokaisessa tapaamisessa oli tarjolla myös kahvia, teetä tai mehua sekä leivonnaisia. Kahvitelu toi tiettyä rentoutta ryhmään ja autto ”kahvikuppineuroosista” kärsiviä nauttiin virvokkeita ryhmässä ja ryhmän ulkopuolella. Mulle ei ollut vaikeeta syödä muiden nähden.

Nyt ryhmätapaamiset on ohi. Me ryhmäläiset saatiin niiden aikana uutta tietoa asioista, jotka aiheuttaa meille ongelmia. Yksi tärkeimmistä asioista mulle oli ryhmän vertaistuki. Musta oli äärimmäisen huojentavaa, että muillakin nuorilla oli samanlaisia ongelmia kuin itselläni. Että en ole ainoa. Ryhmäläisistä tuli myös ystäviä keskenään.

Viimeisellä kokoontumiskerralla täytettiin palautelomakkeet, joihin kerrottiin omin sanoin ajatuksia ryhmästä ja parannusehdotuksia toimintaan. Ryhmälle järjestetään seurantakäynti vielä kevään aikana. Seurantakäynnillä jokainen pääsee kertomaan, miten on onnistunut käyttämään ryhmässä opittuja tietoja ja taitoja omassa arjessa. Lisäksi testataan, onko ryhmäläisillä sillä hetkellä esimerkiksi masennusta tai muita ongelmia. Useimmat meistä toivo, että ryhmäkertoja olisi ollut enemmän kuin kymmenen, vähintään 15.

VOIMAVARA-ryhmä

- Ryhmään nuoria voi ohjata tutor- tai aineopettajat, kouluterveydenhoitaja, opinto-ohjaaja tai kuraattori.
- Nuoret haastatellaan ennen ryhmän alkamista ja heille kerrotaan mistä ryhmässä on kyse.
- Ryhmä kokoontuu 10 kertaa 1,5–2 tuntia kerrallaan kerran viikossa koulupäivän aikana tai välittömästi sen jälkeen.
- Ensimmäisellä kerralla ryhmä tekee tutustumisharjoituksen, laatii ryhmän säännöt ja täyttää kyselyn ryhmässä käsiteltävistä asioista.
- Kyselyn perusteella ryhmässä voidaan käsitellä juuri ryhmän jäsenille ongelmallisia asioita mahdollisimman monipuolisesti.
- Lisäksi ryhmäläiset täyttävät kokoontumiskertojen alussa ja lopussa Beckin BDI-mielialakyselyn, SPIN-Fin itsearviointikyselyn sosiaalisten tilanteiden pelosta sekä mahdollisesti Rosenbergin itse-tuntokyselyn. Tilannetta seurataan kokoontumisten aikana. Kyselyjen avulla ryhmäläiset voivat arvioida, miten ryhmään kuuluminen on auttanut heitä käsittelemään ongelmiaan.
- Muita mahdollisia arviointilomakkeita ovat alkoholinkäyttöön liittyvät Audit ja Adsume sekä Liebowitz-lomake, jolla mitataan sosiaalisten tilanteiden pelkoa.
- Lisäksi ryhmäläisille jaetaan käsiteltävistä asioista kirjallistamateriaalia.

VOIMAVARA-ryhmätoimintaa on kehitetty Lasten Kaste Remontti -hankkeen Rajapinta-pilotissa.

Lisätietoja:

Tiina Ilola

projektisuunnittelija / psyk.sh

tiina.ilola@satshp.fi

Rajapinta-pilotti nuoret / SATSHP

Remontti-hanke

Yhteisöllinen ehkäisevä toimintamalli koulussa

Olen 8 A:n eli Kallen luokan luokanvalvoja, Mirja. Luokassa on 19 oppilasta, joista poikia 12. Minä ja monet muut opettajat olemme jo pitkään olleet huolissamme luokan huonosta ilmapiiristä. Yläkoulun alkaessa kävi pian selväksi, että tämän luokan kanssa voisi tulla ilmapiiriongelmiä. Muutamien oppilaiden vanhemmat ovat ottaneet yhteyttä, koska ovat huolissaan oman nuorensa huonosta viihtymisestä luokassa ja kiusaamisestakin. Seitsemännenten luokan kevään aikana luokkaan tuli vielä uusi oppilaskin, jonka on ollut hyvin vaikea sopeutua luokkaan ja saada kavereita. Luokassa huudellaan toisille oppilaille rumasti. Siellä on kaveriklikkejä, ja aika monet nuoret käyttävät vapaa-ajallaan alkoholia. Olemme muutaman kerran miettineet luokan tilannetta oppilashuoltotyöryhmässä, mutta luokkaan ei ole osannut ehdottaa muita käytännön keinoja kuin rangaistuksia. Tänä syksynä koulussamme on aloittanut uusi koulukuraattori, Heikki. Hän on mukava, ja nuoret pitävät hänestä. Kysyin Heikiltä oppilashuoltotyöryhmässä, keksisikö hän keinoja auttaa luokan nuoria tulemaan paremmin toimeen keskenään.

Heikki kertoi toimintamallista, josta hänellä on hyviä kokemuksia. Toimintamallilla voitaisiin ehkä parantaa luokkahenkeä ja yhteisöllisyyttä. Malli toteutettaisiin työparina, ja homma lähtisi käyntiin kyselyllä opettajalle/luokanvalvojalle ja oppilaille. Vastausten perusteella luokalle järjestettäisiin 3–5 tapaamista luokkahengen parantamiseksi.

Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli alkoi meidän luokassa siten, että kuraattori Heikki ja nuorisotyöntekijä Kaisa tapasivat luokkaa vajaan oppitunnin verran ja tekivät kirjallisen luokkatyytyväisyyskartoituksen. Kaisan mukanaolo oli hieno juttu, sillä hän on tavannut suurimman osan oppilaistani jo aikaisemmin rippikoulutoiminnassa. Heikki, Kaisa ja minä kävimme läpi kartoituksen tulokset ja mietimme, miten olisi syytä jatkaa. Kyselyssä tuli esiin se, että luokan tytöt ja pojat olivat klikkiytyneet eri ryhmiin, kuten monesti tämän ikäisillä ja lisäksi pojat olivat vielä jakautuneet kahteen eri ryhmään. Päätimme jatkaa seuraavalla viikolla erikseen tyttöjen ja poikien kanssa. Lisäksi oli tullut ilmi, että muutamia luokan pojat olivat joutuneet vaikeuksiin alkoholin käytöstä. Siitä seuranneita ongelmia on ratkottu jopa poliisin kanssa. Asiasta oli tärkeää puhua poikien ryhmässä. Olin itse tietenkin mukana kaikissa näissä tapahtumissa, koska olen osa luokkayhteisöä. Toivottavasti oppilaat huomasivat, että myös minä olen sitoutunut työskentelyyn ja pidän luokan yhteisöllisyyden parantamista tärkeänä asiana. Lähetin myös oppilaiden vanhemmille viestin toiminnasta ja sen syistä. Käytimme näihin tapaamisiin osin luokanvalvojan tunteja ja osin omia biologian tuntejani.

Luokan toisella tapaamiskerralla Heikki ja Kaisa tapasivat poikia ja tyttöjä erikseen nuorisotilassa. Aluksi nuoret pelailivat, juttelivat ja tekivät yhdessä pikkupurtavaa. Sitten Heikki ja Kaisa virittivät ryhmän kanssa keskustelua siitä, mikä luokassa on hyvin ja mikä tuo ikävän mielen tai suututtaa. Tämän jälkeen jokainen kävi vuorollaan viereisessä huoneessa kirjoittamassa lapulle kuvauksen hyvästä luokasta. Millainen se olisi? Kolmatta tapaamiskertaa varten kukin nuori sai tehtäväkseen miettiä, miten ”unelmaluokka” oikeasti voisi syntyä.

Toimintamallilla voidaan vaikuttaa oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Aluksi tehdään oppilaille ja luokanvalvojalle luokkatyytyväisyyskartoitus.

Kartoituksen pohjalta suunnitellaan ja toteutetaan toiminnallisia tapaamisia.

Nyt, kun tämä yhteisöllinen toimintamalli on viimeistä eli neljättä tapaamiskertaa vaille koettu, voin sanoa, että kyllä kannatti. Luokan ilmapiiri on muuttunut paljon positiivisemmaksi, ja ruma huutelu on selvästi vähentynyt. Myös muut opettajat ovat antaneet luokalle positiivista ja kannustavaa palautetta. Pidämme vielä yhden tapaamisen koko luokan kanssa. Tarkoituksena on käsitellä pienryhmissä hyvän luokan ominaisuuksia ja keinoja, joilla jokainen voi ottaa luokkakaverit myönteisemmin huomioon. Kokoamme yhteen kaikkien ajatukset. Lopuksi aiomme pelailla ja kisailla ja grillata syötävää.

Ennaltaehkäisevä yhteisöllinen toimintamalli koulussa

- Toimintamallilla voidaan vaikuttaa oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja toisista välittämiseen.
- Tavoitteena on aiempaa myönteisempi ja hyväksyvämpi luokkahenki.
- Mallin mukaista toimintaa voi toteuttaa kuka tahansa psykososiaalista työtä nuorten parissa tekevä työntekijä.
- Nuorisotyöntekijän ottaminen työpariksi on havaittu hyödylliseksi.
- Työskentely alkaa oppilaiden ja luokanvalvojan tai opettajan kanssa tehdyllä luokkatyytyväisyyskartoituksella.
- Kartoituksen pohjalta suunnitellaan ja toteutetaan erilaisia toiminnallisia tapaamisia, joissa käytetään hyödyksi oppilaiden omia ehdotuksia ja voimavaroja.
- Tapaamisten toteutus, kesto ja intensiteetti määritellään ennakoitujen tai jo syntyneiden ongelmien mukaan.
- Sopiva tapaamisten määrä on 3–5.

Toimintamalli on kehitetty *Nuoren hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin puuttuminen – sektorirajat ylittävän toimintakulttuurin luominen koulutus- ja kehittämisohjelman avulla* -hankkeessa. Hanke on osa Lasten Kaste -ohjelman Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja Perheet Kaste -aluehanketta.

Mukana kehittämistyössä ovat olleet myös:

Eila Laukkanen, ylilääkäri, nuorisopsykiatrian yksikkö, Kuopion yliopistollinen sairaala
Leena Holopainen, professori, Itä-Suomen yliopisto
Juha Hämäläinen, professori, Itä-Suomen yliopisto

Lisätietoja:

Seija Leinonen
erikoissuunnittelija / psykologi
seija.leinonen@muurame.fi

Harri Muhonen
koulukuraattori, Kiteen kaupunki
harri.muhonen@kitee.fi

Monialainen palvelutarpeen arviointi – Monari

Kolmen kuukauden ikäinen Topi Tapani tuhisee kopassaan, ja kevään ensimmäiset aurinkoiset päivät ovat todellisuutta. Puolisen vuotta sitten en olisi uskonut, että tällainen ilta-päivän rauha voisi olla mahdollista myös meidän kotonamme. Syksy oli raskaan sateinen, pimeä ja lumeton – raskauteni oli erityisen vaikea, ja taisin olla vaipumaisillani melkoiseen ”synkkyyteen”. Jouduin loppuraskauteni vuoksi vuodelepoon ja olin todella huolissani siitä, miten pärjäisimme.

Olivia oli juuri aloittanut ekaluokan. Opettajalta alkoi tulla viestejä siitä, ettei tytön lukeminen oikein lähtenyt käyntiin ja että hän oli luokassa hiljainen ja vetäytyvä, väsynyt ja arka. Hieman liian totinen ollakseen se innostunut ekaluokkalainen, jollaisena hän kouluun lähti. Isoveikka Kalle aloitti syksyllä peruskoulun viimeisen luokan ja huiteli kavereittensa kanssa teillä tietymättömillä. Olin narauttanut Kallen tupakanpoltosta juuri ennen lepomääräystäni, ja yhtenä viikonloppuna poliisi soitti ja kertoi Kallen olevan putkassa – hänet oli otettu talteen ojanpenkalta, jolle hän oli sammunut kaverinsa kotibileiden jälkeen. Muutkin kaverit olivat putkassa ja heidän vanhempansa olivat jo heidät noutaneet kotiin, mutta minä en voinut lähteä minnekään – piti pyytää naapurin isäntää hakemaan Kalle... hävetti ihan kamalasti... kaikkihan sen sitten saivat tietää. No, poika sai kyllä kuulla kunniansa ja lupasi, että tämä oli ensimmäinen ja viimeinen kerta, kun tällaista sattuu, mutta eihän se viimeiseksi jäänyt. Tilanne oli siis melkoinen, ja minä itkeä tuhersin kaikki illat ja öisin podin kipeää selkääni, johon ei tuntunut oikein mikään auttavan. Kipukin vain paheni tilanteen myötä. Pakkohan minun oli aina välillä nousta kotona sängystä suihkuun, laittamaan aamupalaa ja auttamaan Olivia kouluun. Illalla oli tehtävä päivällistä ja yritettävä auttaa Oliviaa läksyissä ja iltatouhuissa. Kallen perään en kyllä paljoa kerinnyt katsomaan ja poika oli mennä ihan käsistä tuon syksyn aikana.

Meille tuli tieto, että Kallesta oli tehty lastensuojeluilmoitus. Meidät kutsuttiin keskustelemaan Ankkurin sosiaalityöntekijän ja terveydenhoitajan kanssa. Ankkuri on sellainen poliisin kanssa työskentelevä työryhmä, joka puuttuu kuulemma nopeasti nuorten näpistyksiin ja kaljoitteluun. Kalle joutui käymään siellä yksin, kun minä en voinut lähteä mukaan – juttelin kyllä puhelimesta sen sosiaalityöntekijän kanssa ja kerroin tilanteestamme. Janne, siis mieheni, olisi varmaan mennyt myös Kallen mukaan, mutta hän teki todella pitkää työpäivää toisella paikkakunnalla ja joutui joskus viettämään myös viikonloppuja työmatkoilla. Häneltä ei voinut vaatia kovin paljon apua perheen arjen pyörittämiseen. Olin syksyllä tosi huolissani siitä, miten Janne jaksaa vaativaa työtään, matkustamista ja pitkiä työpäiviä. Harvoina vapaina viikonloppuina hän oli niin uupunut, ettei saanut vauhtia pysähtymään kuin juomalla itsensä uneen. Se ei kyllä vähennä kenenkään stressiä pidemmän päälle, päinvastoin. Krapulassa hänellä oli sitten aina kauhea syllisyys siitä, että kaikki arjen päätökset ja lasten asioiden hoidot jäivät minulle.

Ankkuri puuttuu nopeasti nuorten pikkurötöksiin ja ottaa yhteyttä perheeseen.

Ihan viimeinen pisara oli se, kun Janne joutui juopu- siis uupumuksen vuoksi jäämään sairaalomalalle ja meidän taloudellinen tilanteemme alkoi uhkaavasti romahtaa. Asuntolaina, ruokamenot, vaatteet, matkat, lääkkeet ja kaikki muut arkeen liittyvät menot pysyivät ennallaan, mutta tulot vähenivät huomattavasti. Elettiin ihan joulun alusaikoja ja Topi-vauvakin päätti syntyä hieman etuajassa – joulutontuksi meidän perheeseen.

Sitten tuli se puhelu. Olivian opettajalta Terhiltä. Olivia oli kuulemma koulussa kertonut, että äiti oli kiipeä ja väsynyt ja isäkin on sairaalomalla. Terhi-opettaja kertoi, että Olivia on reipas tyttö, mutta vaipuu välillä omiin mietteisiinsä, ja hänen on vaikea seurata opetusta. Opettaja oli kysynyt Olivialta, mikä häntä huolettaa, ja Olivia oli kertonut. Terhi puhui jostain Monarista. Ihmettelin, että mistähän tässä nyt oikein oli kysymys. Terhi kertoi, että Monari tarkoittaa perheen palvelutarpeiden monialaista arviointia. Monari-tapaamisessa on paikalla koulupsykologi, perheneuvolan psykologi, nuorisotyöntekijä, aikuis-sosiaalityön sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä, konsultoiva erityislastentarhanopettaja ja koululääkäri tai oman terveysaseman psykiatrinen sairaanhoitaja, jos niin sovitaan. Terhi kertoi, että myös hän tulisi mukaan aloituspalaveriin ja lähettäisi meille Olivian mukana etukäteistehtävän, jonka avulla koko perhe voi miettiä jo etukäteen, millaisiin asioihin haluaisimme apua, miten vaikeaksi koemme pulmamme, miten olemme yrittäneet ratkaista niitä ja mitä odotimme yhteiseltä tapaamiseltamme. Siitä puhelusta sain toivoa asioiden järjestymisestä kaikesta kaaoksesta huolimatta. Hieman kyllä hirvitti, kun mietin, ketä kaikkia siellä olisi mukana – miksi tarvittiin niin paljon väkeä? Huoli osoittautui ihan turhaksi.

Monari-palvelu on tarkoitettu lapsiperheille, jotka ovat monenlaisen erityisen tuen tarpeessa.

Pääsimme Monari-tapaamiseen tosi nopeasti. Terhi-opettaja oli jo sopinut muutamia aikoja, joten täytimme yhdessä kotona keskustellen sen etukäteistehtävän ja tapasimme koko köörin jo seuraavan viikon maanantaina. Olimme siellä kaikki: minä, Topi, Olivia, Kalle ja Jannekin. Tapaaminen jännitti meitä kaikkia, mutta se olikin tosi mukava ja välitön. Meidät otettiin vastaan ystävällisesti, kaikki kättelivät ja esittäytyivät. Olivialle oli varattuna leluja ja piirustusvälineitä, Kallelle sarjiksia, oli mehua ja pipareita ja saimme valita istumapaikatkin ihan vapaasti sohvalta. Mukavaa oli sekin, että Terhi-opekin oli tuttu mukana.

Aloituspalaveri eteni tosi jouheasti ja mukavasti – siinä edettiin ihan niitten meidän tekemien ajatelmien mukaan. Kaikki kirjattiin avoimesti fläppitaululle, ja jokaiselta kysyttiin mielipiteitä käsiteltävästä pulmasta ja siitä, miten sitä olisi hyvä lähteä ratkomaan. Olivia oli aluksi tosi tiiviisti siinä minun ja Jannen välissä, mutta lähti sitten piirtelemään ja leikkimään, kun huomasi, että oli saanut sanoa omia ajatuksiaan. Kalle vähän alkuun murjotti, mutta sanoi vuorollaan ihan järkeviä juttuja... se oli tainnut miettiä niitä myös aika tavalla.

Aloituspalaverissa kartoitetaan perheen palvelutarve monialaisesti, varhain ja nopeasti.

Aloituspalaverissa tehtiin arviointisuunnitelma. Siihen kirjattiin, että tapasimme aikuissosiaalityöntekijän kanssa heti saman viikon torstaina ja kävisimme läpi meidän perheen toimeentuloon vaikuttavat tekijät ja taloudellisen ja muun sosiaalityön tuen, joita meille on tässä tilanteessa tarjolla. Se helpotti heti. Sovimme myös, että koulupsykologi ja perhetyöntekijä tulisivat toimeentuloa selvittelevän sosiaalityöntekijän, Marjon, kanssa ensin meille kotiin. Sitten koulupsykologi Hanna tapaisi Oliviaa koululla 3–4 kertaa selvittellen luokkatilanteeseen, oppimiseen ja Olivian koulunkäynnin tukemiseen liittyviä asioita. Perhetyöntekijä Sari tapaisi meitä vanhempia yhdessä ja erikseen 4–5 kertaa. Näissä tapaamisissa käydään läpi sitä, mitä tukea ja apua tarvitsemme meidän perheen arkeen ja vanhempana toimimiseen. Nuorisotyöntekijä Piia tunsikin Kallen jo entuudestaan ja totesi, että Ankkurin nuorisotyöntekijä Pete on mies paikallaan tu-

Perheenjäseniä tavataan yhdessä ja erikseen monipuolisia arvioinnin menetelmiä käyttäen.

kemaan Kallea koulunkäynnissä ja kaljaporukoista irtautumisessa – sitä paitsi Kallella oli jo alkanut mennä vähän paremmin koulussakin. Kalle ja Pete kävivät yhdessä kerran viikossa pelaamassa sählyä. Parasta tässä koko jutussa oli kyllä se, että kaikki tapaamiset sovittiin jo hyvissä ajoin ja meille tehtiin kotikäyntikin. Kaiken lisäksi sovittiin, että kokoon-tuisimme viiden viikon päästä samaan paikkaan päättämään yhdessä, mitä tukea meidän perhe tarvitsee jatkossa.

Saimme heti tapaamisen jälkeen postissa muistion, josta pystyimme tarkistamaan kaikki sovitut tapaamiset. Tapaamiset toteutuivat ihan jetsulleen niin kuin oli tarkoitus. Sari-perhetyöntekijä kävi meillä kotona tapaamassa minua ja Jannea ja erikseen kävimme vielä rauhassa juttelemassa kaupungin lasten ja nuorten palvelujen tiloissa. Koulupsykologi tapasi opettajaa ja Oliviana koululla. Kallen kanssa jatkui nuorisotyön tuki. Sosiaalityöntekijän kanssa saimme heti samalla viikolla selvitettyä raha-asioitamme, ja ne huolet helpottivat tosi paljon.

Viiden viikon päästä tapasimme taas kaikki yhdessä kuin olisimme olleet vanhoja tuttuja – siis meidän perhe, sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä, koulupsykologi ja Olivian opettaja. Monta asiaa oli selkeytynyt jo tämän arvioinnin aikana: Olivian keskittymiskyky oli opettajan mukaan selvästi parantunut, hän sai tukea lukemaan oppimiseen ja oli palaa-massa omaksi iloiseksi itsekseen. Me vanhemmat olimme paremmin perillä Kallen asioista, ja poika viihtyi enemmän kotona – Topiakin suostui hoitamaan aina välillä. Minun ja Jan-nen parisuhteen pohdintaa päätettiin jatkaa perheneuvolassa – tosi hienoa oli, että myös Jannen alkoholinkäyttö otettiin puheeksi meidän aikuisten tapaamisissa. Jannen työnanta-ja ohjasi hänet pohtimaan päihteidenkäyttöä A-klinikalle, joten hän voi palata taas töihin. Janne koettaa vielä saada sovittua työnantajansa kanssa, että saisi siirron omissa kaupun-gissa sijaitsevaan konttoriin, jotta reissaaminen vähenisi ja hän voisi kantaa osansa perheen arjesta. Sieltäkin suunnalta on pilkahtelemassa vihreää valoa.

Työskentelyn tulokset arvioi-daan viiden viikon kuluttua yhdessä koko perheen kanssa.

Topi Tapani alkaa näköjään heräillä lounaalle... noniin... näin me heräillään, äidin pieni Topi-ukko! Niin, meidän perhe sai oikeaan aikaan riittävästi ja tarpeeksi monialaista tukea vielä orastavan kriisin vaiheessa... en edes uskalla ajatella, miten olisi voinut käydä, jos tilanne olisi vain jatkunut entisellään.

Monari eli Monialainen palvelutarpeen arviointi

Kenelle?

Lapsiperheille, jotka ovat monenlaisen erityisen tuen tarpeessa.

Mitä?

Monialainen, varhainen, oikea-aikainen ja nopea palvelutarpeen arviointi.

Kuka?

Perheen kanssa työskentelee monialainen palvelutarpeen arviointitiimi, johon kuuluvat perheneuvolan psykologi, koulupsykologi, varhaisen tuen perhetyöntekijä, aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijä, nuorisotyöntekijä ja konsultoiva erityislastentarhanopettaja/perusterveydenhuollon psykiatrisen sairaanhoitaja.

Miten?

Monialainen arviointi perustuu perheenjäsenten käsitykseen omasta tuentarpeestaan.

Perheenjäseniä tavataan yhdessä ja erikseen monipuolisia arvioinnin menetelmiä käyttäen. Tuentarvetta arvioidaan sekä perheen aikuisten että lasten näkökulmasta tiimin jäsenten erilaista ammatillista osaamista hyödyntäen.

Tuloksena on yhteinen suunnitelma perheen tarpeiden mukaisesta tuesta.

Lisätietoja

Marika Paasikoski-Junninen

Hämeenlinnan kaupungin psykososiaalisten palveluiden palvelupäällikkö

marika.paasikoski@hameenlinna.fi

Lisätietoja Monari-mallista:

http://www.e-julkaisu.fi/hameenlinnan_kaupunki/monialaisesti_yhdessa/

<http://www.hameenlinna.fi/Lapsiperheiden-palvelut/Lapsiperheiden-tuki/>

Kalle ja JERI – mopo kuntoon ja baanalle

Kalle

Pitääks sitä lauantaita tässä nyt taas kelata? No ookoo sit. Mulla oli jo pitkään ollu sillee väsyny ja jotenki outo ja sekava pää, ja sit ku Santtu kaivo repustaan sen pullon niin aatelin, et se vois tehota siihen omituiseen oloonki. Mut se toimiki sillee, et tuli ihan sairas olo ja päässä tako, et jotain paha tapahtuu ja pitää päästä pois, ja missä helvetissä se mopo on. Matkasta en kyl muista mitään paitsi ne siniset vilkut ja mun mutsin huudon. Sit ne sano himas, et nyt mun täytyy saada jotain apuu, kun en siel koulussakaan oo jaksanu niin ku ennen.

Kuraattori Tiina

Kallen äiti soitti ja kertoi, että Kalle oli jäänyt kiinni mopolla humalassa ajamisesta viikonloppuna. Hän oli järkyttynyt ja tosi huolissaan. Äiti kertoi myös, että lastensuojelusta oli soitettu ja ehdotettu perheen tapaamista. Sovimme puhelun aikana, että palaisin asiaan seuraavana päivänä, kun oppilashuoltoryhmä olisi ehtinyt miettiä Kallen tilannetta.

Mehän olemme tulleet Kallen äidin kanssa tutuiksi jo aiemmin tänä syksynä, koska Kallella on ollut paljon selittämättömiä poissaoloja ja arvosanat ovat romahtaneet aika lailla. Kallen opettaja Maija on tuonut viime aikoina esille oppilashuoltoryhmässä huoltaan siitä, että Kalle jotenkin unohtuu omiin maailmoihiinsa eikä näytä seuraavan opetusta lainkaan. Lisäksi Maija on kiinnittänyt huomiota siihen, että ennen porukoissa viihtynyt Kalle seisoskelee nyt välitunneilla pää painuksissa ja kaukana muista. Itsekin olen pannut merkille Kallen väsyneen ja alakuloisen olemuksen törmätessäni häneen silloin tällöin koulun käytävillä.

Keskustelimme oppilashuoltoryhmässä Kallen tilanteesta. Muistimme JERI-hankkeen työntekijöiden käynnin koulullamme. JERI tekee ennaltaehkäisevää ja verkostoituvaa mielenferveystyötä kouluissa. He olivat rohkaisseet soittamaan heille aina, kun nuori herättää tämäntyyppistä huolta. Niinpä palaverin jälkeen soitin Kallen äidille ja kerroin mahdollisuudesta olla yhteydessä JERIin. Äiti piti ajatusta hyvänä, ja Kallellekin taisi sopia, koska oli äidin mukaan todennut ”ihan sama”.

Ottaessani yhteyttä JERIin, puhelimeen vastasi JERI-työntekijä Arja, joka kyseli hieman Kallen ja perheen tilanteesta. Katsoimme kalentereistamme aikaehdotuksia perheen tapaamiselle koulun tiloissa. Pohdimme yhdessä, keiden olisi tarpeen olla mukana ensimmäisessä tapaamisessa. Koska lastensuojelu oli tahollaan aloittamassa lastensuojelutarpeen kartoittamista, totesimme, että on hyvä kokoontua saman pöydän ääreen. Tuntui, että Kallen kannalta ehkä olisi inhimillisempää jutella koulunkäynnin helpottamisesta pienemmällä kokoonpanolla. Päätimme, että aluksi minä ja JERItä tuleva työpari tapaisimme Kallen ja vanhemmat. Tapaaminen sovittiin tänne koululle minun työhuoneeseeni.

Kalle

Niin, täs on ollu sitte kaikenlaista höpötystä ja säätöä. Ensteks me oltiin mun mutsin ja faijapuolen kans siel kurtsun huonees niitten jeriläisten kanssa. Sillon me kait puhuttiin aika

paljo mun tietsikalla olost ja nukkumisesta. Ja sit mä kerroin, että aika paljon tulee iltasin funtsattua noita mun faijaan liittyviä juttuja, ku se ei voi aina ihan hyvin. Silt tulee joskus tosi outoja puheluita. Ja sit välillä se on taas ihan ookoo. Se on kai ollu jossain hoidossa tai jotain, en siit puolest paljo tiedä. Ne sit ehdotti, et voisint jutella näistä asioista Erkin kanssa, joka on siis se toinen tyyppi sieltä JERItä. Sit Janne, siis mun fajapuoli keksi, et se laittaa jotkut estot mun koneeseen niin, etten pääse enää pelaa kymppin jälkeen illalla. Se kumma kyllä on vähän jeesannu, ja se, et ne on ollu aika tarkkoi, et oon noussu aamulla. Mutsi on alkanu vääntää mulle jotain leiväntynkää ennen kouluun lähtöä. Se on oikeestaan aika jees.

Jeriläiset anto jotain lippuja ja lappuja mun täytettäväks ja sielt me löydettiin sellasia juttuja, mitä mä olin kokenu ja aatellu, että mä olin varmaan aino, jolla on sellanen elämä. Ja seki näky, et mun ajatus jotenki jumittaa ja ehkä siks en oo ihan tota matikkaa tajunnu. Kyl mä nyt voin tunnustaa, et oon lintsannu noita päiviä ihan joskus ton matikanki takia, ku on välil ollu vähä nolooki, kun en oo pysyny kärryillä. Ja sit me sovittiin, et mä alan käydä sen Anssi-open kaa koulussa matikan ja vähän kemiankin juttuja läpi sillee kahdestaanki.

Niin ja sit viel yks juttu. Mä vähän funtsasin, miten mutsi jaksaa, kun on se vauvakin tulos ja kaikkee. Kun se fajapuolikin aina skitsoo ja kantaa sikspäkkiä himaan tyyliin joka ilt. Mutsilla ja Jannella oli sit niit JERI-kokouksia välillä, ja sit taas jutskattiin porukalla. Jossain vaihees tajusin, ett mun tienestit Jannen tölkeistä ja pulloista väheni törkeen paljo. Kyl se joskus viel on aika hilpeenä, kun tulee lätkämatsist tai jostain, mut himas en oo nähny sitä enää pahemmin dokaamassa, tiedä sit. Ja sit se viel funtsas, et se vois raivata tonne talleen jonkun tilan, missä me voitais frendien kans fiksata mopoja.

Kuraattori Tiina

Tapaamiset JERIn kanssa eri kokoonpanoissa ovat nyt jatkuneet muutaman kuukauden ajan. Tässä lyhyessä ajassa on tapahtunut aika paljon asioita. Mikä tärkeintä, Kalle on käynyt melko säännöllisesti koulua. Kotona on oltu tarkkoja siitä, että Kalle nukkuu tarpeeksi, syö säännöllisesti aamupalasta alkaen ja tekee läksynsä kotona eikä kiireesti ennen tunnin alkua. Kalle on saanut matikasta tukiopetusta. Erityisopettaja Anssin mukaan se on osoittautunut tarpeelliseksi, ja tukiopetus jatkuu todennäköisesti kevätlukukaudella.

Kalle on ollut tosi aktiivinen yhteisissä palavereissa ja tuonut rohkeasti esille perhettä kuormittaneen isäpuolen alkoholin käytön. Kallen isäpuoli soitti joitain aikoja sitten minulle ja pyysi neuvoa, mistä saisi tukea oman alkoholin käytön hallitsemiseksi. Vaihtoehtoja punnittuaan hän päätti ottaa yhteyttä omaan työterveyshuoltoonsa. Vanhemmat ovat olleet muutenkin hyvässä yhteistyössä. Kallen pahaolo tuli heille näkyväksi rajulla tavalla, mutta kaikesta huomaa, että he haluavat tehdä kaikkensa tilanteen helpottamiseksi. Ja hyvin he ovat onnistuneetkin. Kalle alkaa olla taas entisensä. Hän on taas alkanut olla mukana kaveriporukassa koulullakin. Lastensuojelun työntekijä oli muutaman kerran mukana yhteisissä tapaamisissa täällä koululla, ja lastensuojelu oli aloittanut samaan aikaan oman selvityksensä. Kaiken kaikkiaan tilanne on helpottunut siinä määrin, että sovimme Kallen, perheen ja JERIn kanssa seuraavan tapaamisen vasta kevätlukukauden alkuun.

JERI-toimintamallin ovat kehittäneet HUS HYKS Psykiatrian JERI-työntekijät. JERI on Etelä-Suomen Lapsen ääni -hankkeen osahanke, joka on toiminut Espoon, Kauniaisten, Kirkkonummen, Vantaan ja Keravan alueilla 2006–2011 ja Helsingin alueella 2011–2013.

JERI-toimintamalli

- Ennaltaehkäisevän ja verkostoituvan mielenterveystyön toimintamalli kouluissa ja muissa nuorten kehitysympäristöissä erikoissairaanhoidon ja peruspalveluiden yhteistyönä.
- Kohderyhmänä 13–22-vuotiaat nuoret, joilla on kohonnut psykoosi- tai muun mielenterveyden häiriön riski.
- Yhteistyökumppaneina koulun oppilashuolto, perusterveydenhuolto ja lastensuojelu.
- Varhaista, joustavaa ja välitöntä mielenterveyspalvelua nuorille ja heidän lähiverkostoilleen.
- Nuoresta huolestunut peruspalveluiden työntekijä ottaa yhteyttä JERI-työryhmään, jossa on viisi psykiatrista sairaanhoitajaa ja yksi psykologi.
- Työskentely tapahtuu nuoren omassa kehitysympäristössä kouluissa ja kodeissa.
- Hyvinvointia edistetään vahvistamalla suojaavia tekijöitä ja vähentämällä kuormitusta.
- Toimintakykyä tuetaan tekemällä sopimuksia ja käytännön järjestelyjä lähiverkoston kanssa.
- Nuoren psyykkistä vointia ja psykoosiriskiä arvioidaan niille kehitetyillä menetelmillä.
- Työskentely jatkuu, kunnes nuoren tilanne helpottuu ja/tai riittävä jatkosuunnitelma syntyy.

Lisätietoja

Virve Edlund

projektityöntekijä/ psykiatrinen sairaanhoitaja

virve.edlund@hus.fi

Arja Itkonen

projektityöntekijä/ psykiatrinen sairaanhoitaja

arja.itkonen@hus.fi

Marjaana Karjalainen

projektisuunnittelija

marjaana.karjalainen@hus.fi

Mikko Roine

projektin johtaja

mikko.roine@hus.fi

www.facebook.com/JERItyoryhma

www.lapsenaani.fi

Hoidollis-pedagoginen nivelluokka – Koulussa koko perhe

Olivian tilanne oli mennyt yhä huonompaan suuntaan: hän oli yhä useammin poissa koulusta, koska häntä kiusattiin. Monena päivänä en yksinkertaisesti saanut itkevää Oliviaa kouluun. Olen niin huolissani hänestä! Eikö minun äitinä kuuluisi tietää, miten hänen kanssaan tulisi toimia. Olivian opettajakin tuntuu olevan neuvoton ja ärtynyt Olivian asioiden hoitamiseen. Minua huolettavat myös Kallen hölmöilyt alkoholin kanssa, vauvan vointi masussa ja Jannen väsymys työhönsä ja lisääntynyt juominen! Kamala vyyhti!

Olivian opettaja ehdotti, että Olivia hakisi siirtoa nivelluokkaan yhden jakson ajaksi, mutta en oikein tiedä, olisiko se tarpeen. Eikö niitä kiusaajia saataisi kuriin? Minä, Janne, Olivia ja opettaja osallistuimme koulun oppilashuoltoryhmään, jossa nivelluokan psykiatrinen sairaanhoitaja ja erityisluokanopettaja olivat kertomas- sa nivelluokan toiminnasta. Heistä Olivia olisi tervetullut luokkaan. Nivelluokan opettaja Elina kertoi, että niveljaksolla tärkeintä on aina lapsen hyvinvointi. Eri aineita opiskellaan lapsen jaksamisen mukaan. Aluksi rauhoitettaisiin koko tilanne ja tavoitteena olisi yksinkertaisesti se, että Olivia tulisi kouluun. Pikkuhiljaa Olivian kanssa harjoiteltaisiin koululaisen taitoja. Siten Olivia saisi onnistumisen kokemuksia koulusta.

Nivelluokka on tarkoitettu oppilaille, jotka tarvitsevat vahvoja tukitoimia koulussa selviytymiseen.

Psykiatrinen sairaanhoitaja, Siru, kertoi keskittyvänsä enemmän koko perheen kanssa työskentelyyn jopa niin, että hän kävisi meillä kotona säännöllisin väliajoin. Tarkoituksena olisi, jos oikein ymmärsin, että Siru tekisi yhdessä meidän kanssa jonkinlaisen arvion koko perheemme tilanteesta ja auttaisi etsimään tarvitsemaamme apua. Koulussa hän tapaisi Oliviaa kerran viikossa ja kartoittaisi Olivian arjen sujuvuutta leikin, piirtämisen ja keskustelujen avulla. Olivian mieltä painavista asioista voisi sitten puhua kotikäynneillä meidän vanhempien kanssa.

Loppujen lopuksi oppilashuoltoryhmässä päätettiin, että Olivia hakisi nivelluokkakajaksolle. Täytimme saman tien Olivian oman opettajan kanssa nivelluokkahakemuksen. Mielestäni opettajakin tuntui helpottuneelta. Meille kerrottiin, että Olivian hakemus tultaisiin käsittelemään asiantuntijoiden kokouksessa muutaman viikon kuluttua. Niveljaksoson pituutta ei voi etukäteen sopia, vaan se päätettäisiin sen mukaan, miten Olivian vointi paranee. Elina-opettaja kertoi, että yleensä lapset ovat niveljaksolla vähintään yhden lukukauden. Siru sopi Jannen ja Olivian kanssa tutustumiskäynnistä nivelluokkaan. Olisin halunnut itsekin mukaan tutustumiskäynnille, mutta lääkäri oli määrännyt minut lepäämään raskauteni vuoksi. Mieltä jäi painamaan, miten Olivian kouluasia hoidettaisiin, kunnes mahdollinen niveljakso alkaisi. En millään jaksaisi Olivian kanssa kotikoulua, kun Jannekin on poissa pitkiä työpäiviä!

Onneksi meitä kuitenkin kuultiin! Psykiatrinen sairaanhoitaja Siru soitti ja kertoi, että nivelluokan henkilökunta sekä rehtori olivat vielä pohtineet perheemme kokonaistilannetta ja päättäneet ottaa Olivian kriisipaikalle jo ensi viikon alusta. Mutta miten Olivian saisi kouluun? Siru lupasi tulla seuraavana päivänä kotikäynnille miettimään kanssamme, kuinka Olivian kouluunlähtö saataisiin onnistumaan.

Kotikäynnillä Siru kirjoitti keskustelujemme pohjalta yhteisen sopimuksen Olivian onnistuneen niveljaksoson alkamiseksi: Siru hakisi ensimmäisellä viikolla Olivian kouluun ja koulutaksi toisi koulusta kotiin, Janne olisi tukenani laittamassa Olivian matkaan. Seuraaval-

la viikolla Olivia kulkisi koulutaksilla menen tullen. Janne pystyi onneksi järjestämään työnsä niin, että olisi seuraavat kaksi viikkoa aamuisin kotona. Kahden viikon jälkeen Siru tulisi taas kotikäynnille, ja tarkastelisimme tilannetta. Jos tulisi ongelmia, voisimme soittaa nivelluokkaan. Oliviaa välillä itketti, mutta yhdessä muiden kanssa hän kuitenkin allekirjoitti sopimuksen. Teippasimme sen näkyvälle paikalle. Toivottavasti Olivia pystyy tähän!

Janne kävi Olivian kanssa tutustumassa nivelluokkaan. Janne kertoi, että Olivian oli vaikea irrottautua hänestä, mutta nivelluokan kouluohjaaja Seppo sai Olivian kiinnostumaan nallekorteista ja oman säkkituolin valinnasta. Olivia itse kertoi, että sai pinkin säkkituolin ja että aikuiset olivat olleet ”ihan ok”. Hän oli saanut myös pillimehun ja keksiä.

Maanantaiaamun lähestyessä minua jännitti varmaan enemmän kuin Oliviaa. Onneksi Janne sai Olivian Sirun autoon jämakällä rauhallisuudellaan, vaikka Olivia melkoisesti purnasikin. Janne lähti töihin ja minä yritin levätä jännityksestä huolimatta. Aamua helpotti se, että Kalle oli kerrankin lähtenyt ajoissa kouluun. Vaistosi varmaan äidin kireyden...

Helputukseni oli suuri, kun Olivia kotiin tultuaan pulputti iloisesti uudesta luokasta. Luokkatoverit olivat leiponeet suklaamuffinseja Olivian tulojuhliin, joita oli vietetty ensimmäisellä tunnilla. Luokassa oli viisi muuta oppilasta, mutta kaikki olivat poikia, ja uusi ope oli kertonut, ettei enempää oppilaita ollut nyt tulossa. Oliviana oli ”yäk”, kun luokassa ei ollut muita tyttöjä. Mutta välkällä kuulemma pääsee leikkimään muiden tyttöjen kanssa sitten, kun uskaltaa tai haluaa. Kouluohjaajan kanssa Olivia kertoi käyneensä tutustumassa iltapäiväkerhon tiloihin ja aikuisiin. Nivelluokan oma ohjaaja olisi myös iltapäiväkerhossa. Jospa Olivia rohkaistuisikin sinne sitten kahden viikon jälkeen. Sairaanhoidajan kanssa Olivialla olisi kerhotunteja kerran viikossa. Olivian mukaan siellä pelattaisiin, juteltaisiin, ja aina saisi tarran.

Pääpaino on lapsen psyykkisen tasapainon löytymisessä.

Reissuvihossa oli heti viestiä opettajalta meille vanhemmillekin: Olivian tulojuhlien jälkeen koko luokka oli kokoontunut säkkituoleille juttelemaan ja luokkatoverit olivat kertooneet Olivialle luokan tavoista. Myös siitä, että nivelluokan arkeen kuuluu ehdoton nollatoleranssi kiusaamisen suhteen ja siihen puututaan aina keskustelemalla pienimmästäkin tilanteesta koko luokan kesken. Olin todella tyytyväinen, että vihdoinkin asioihin puututaisiin heti. Olivialla oli ollut hyvä päivä openkin mielestä!

Kaksi viikkoa meni suhteellisen hyvin. Nyt kyllä pelottaa, saanko Olivian taksiin aamuisin, kun Janne lähtee työmatkalle. Minua myös huolettaa Jannen jaksaminen. Viikonloppuna joi taas turhan paljon eikä saanut nukkuttua vaan vaelteli ympäri taloa. Osaisikohan Siru neuvoa, mistä apua? Kehdattaisiinkohan kysyä? Olisikohan mahdollista saada koti-apua synnyttämisen ajaksi ja sitten, kun kotiudun vauvan kanssa? Entä mihinhän Kalle voisi mennä omien juttujensa kanssa? Iso poika kun ei enää oikein äidillekään kertoile asioistaan. Jännittää vähän tuleva kotikäynti. Mitenhän Olivian koulu oikein on sujunut?

Tällä kertaa Siru tapasikin koko meidän perheen lukuun ottamatta Jannen tytärtä Jennaa, joka asuu äitinsä luona. Siru toi Olivian koulukuulumisina pelkkiä hyviä uutisia! Opettaja oli lähettänyt erityisterveisinä sen, että Olivia on loistava keksimään tarinoita. Seppo puolestaan oli kehuunut Olivian rohkeutta lähteä jo toisella kouluviikolla ”isoon pihaan” tutustumaan muihin tyttöihin yhdessä hänen kanssaan. Äitinä kuuntelin kyyneleet silmissä: Ihanaa, kun joku näkee Oliviassa hyviä asioita!

Sirun kanssa oli hyvä keskustella ja uskalsimme, jopa Jannekin, ottaa reilusti esille meitä mietityttävät asiat. Kalle ja Oliviakin jaksoivat olla paikalla. Taisi olla heillekin outoa ja kiinnostavaa, kun koko perhe jutteli yhdessä. Sekalaisesta keskustelusta huolimatta Siru sai aikaiseksi suunnitelman perheemme auttamiseksi:

Oppilaan perheen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä.

- Olivia menee koulun iltapäiväkerhoon tiistaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin. Näinä päivinä nivelluokan oma kouluohjaaja on oppilaiden kanssa kerhossa.
- Siru ottaa yhteyttä Kallen luokanvalvojaan, jotta Kallelle löytyisi omaa tukea esimerkiksi koulukuraattorilta tai -psykologilta.
- Siru selvittää kotiavun saamista perheeseemme aina synnytyksen jälkeiseen aikaan asti.
- Siru on yhteydessä Jennaan ja hänen äitiinsä ja käy siellä myös kotikäynnillä.
- Janne ottaa itse yhteyttä omaan lääkäriin saadakseen apua unettomuuteen ja stressiin.
- Jos vain jaksamme, olemme tervetulleita kerran kuussa nivelluokassa kokoontuvaan vanhempien keskusteluryhmään.
- Siru tekee seuraavan kotikäynnin kahden viikon kuluttua ja siitä eteenpäin kuukausittain.

Olivia sai olla niveljaksolla koko syyslukukauden. Koulun kanssa yhteistyö sujui loistavasti. Olivia aloitti käynnit perheneuvolan psykologilla kahdesti viikossa. Ihanan prinssimme synnyttyä, minäkin olin taas remmissä.

Perhettämme auttavien työntekijöiden kanssa päätettiin, ettei Olivia siirtyisi takaisin vanhaan kouluun, vaan Olivialle etsittiin paremmin hänen tarpeisiinsa sopiva paikka pienryhmästä, jossa oli mahdollista saada jatkossakin enemmän aikuisen tukea ja läsnäoloa. Olivia oli vielä ikäisekseen henkisesti melko heiveröinen. Olivia kävi Sirun kanssa tutustumassa uuteen kouluun ja luokkaan. Siru osallistui myös useampana päivänä Olivian kanssa uuden luokan oppitunneille. Äidistä tällainen saattaminen tuntui hyvältä. Tänä aikana järjestettiin myös siirtopalaveri, jossa olivat läsnä Olivia, me vanhemmat, psykiatrinen sairaanhoitaja Siru ja nivelluokan opettaja Elina sekä vastaanottavan luokan opettaja ja kouluohjaaja. Palaverissa juteltiin Olivian taidoista ja hankaluuksista sekä sovittiin Olivian nivelluokan ”käyttöohjeiden” siirtämisestä uuteen luokkaan. Kaikki kirjattiin muistiin. Lopuksi vielä sovittiin seurantalaveri sekä Olivian ja Sirun kaksi tapaamista Olivian koulun vaihdon seuraamiseksi. Niiden jälkeen niveljakson tuki päättyisi, mutta onneksi niveljakson aikana perheellemme muualta järjestetyt tuet jatkuivat edelleen.

Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi -hankkeeseen kuuluva ”hoidollis-pedagoginen nivelluokka” -toimintakonsepti on kehitetty Lasten Kaste ohjelman Kasper-i-osahankkeessa.

Lisätietoja

Marika Tuomi
marika.tuomi@hameenlinna.fi
psykiatrinen sairaanhoitaja
Hämeenlinnan kaupunki
Lasten ja nuorten palvelut
Varhaisen tuen palvelut
Jukolan koulu/nivelluokka

NIVELLUOKKA

- Tarkoitettu oppilaille, jotka eivät selviydy koulussa edes vahvojen tukitoimenpitein ja jotka tarvitsevat monipuolista erityistukea elämässään.
- Oppilaan nivelluokkakajakson pituus ja koulutyöskentely suunnitellaan moniammatillisena yhteistyönä kunkin oppilaan yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi.
- Pääpaino on lapsen psyykkisen tasapainon löytymisessä, jotta oppivelvollisuuden suorittaminen onnistuu.
- Toimintaa ohjaa moniammatillinen kuukausittain kokoontuva nivelyryhmä.
- Tiivis yhteistyö perheen kanssa.

HÄMEENLINNAN NIVELLUOKASSA

- Kuusi oppilaspaiikkaa, joista yksi on kriisipaikka.
- Niveltiimissä työskentelee erityisluokanopettaja, kouluohjaaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja.

Erityisluokanopettaja:

- vastuu opetuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista.
- koulunkäynnin tuen määrittely.
- päivittäinen yhteydenpito kotiin.
- yhteistyö hoitavien tahojen ja koulujen kanssa.
- osallistuminen hoitoneuvotteluihin.
- nivelluokan tiimin vetäjä.

Psykiatrinen sairaanhoitaja:

- lapsen tukena oppitunneilla.
- lapsen psyykkisen hyvinvoinnin asiantuntijana koulun arjessa/koulutyössä.
- lapsen yksilötapaamiset 1 x vko (kartoitus, tuen hankinta, kuntoutus).
- lapsen äänenä toimiminen kotikäynneillä ja lasta koskevissa palavereissa.
- perheen kanssa tehtävä työ (mm. kotikäynnit, kartoitus, arviointi, tuen hankinta, osallistaminen).
- lasta koskeviin palavereihin osallistuminen.
- oppilaan siirtoprosessin toteuttaminen.
- vanhempien vertaisryhmän vetäjä 1 x kk.

Kouluohjaaja (=koulunkäyntiavustaja)

- lapsen tukena koulupäivän aikana.
- lapsen tuki iltapäivätoiminnassa.
- vastuu koulukuljetuksista.
- erityismateriaalin valmistaminen kouluun/kotiin.
- siirtymätilanteiden asiantuntija.
- vanhempien vertaisryhmän vetäjä 1 x kk.

Koko tiimi:

- toiminnan suunnittelu.
- yhteisten toimintatapojen sopiminen.
- yhteisten oppituntien suunnittelu ja pitäminen.
- oman erityisosaamisen kehittäminen ja jakaminen.
- konsultaatiot.
- arviointi.

TSEKPOINT

Eräänä syyskuisena päivänä Tsekpoint-koordinaattorin puhelin soi. Soittaja oli nuorisotalon vastaava ohjaaja Saana. Saana kertoi olleensa jo jonkin aikaa huolissaan Niemisen Kallesta. Hän oli ihmetellyt mukavan pojan käytöksen muuttumista. Nyt oli tullut esille myös kiusaamistapaus, jossa Kalle oli mukana. Kiusaaja ja kiusattu kävivät samaa koulua.

Saana: ”Ajattelin, että tää juttu olis varmaan Tsekpointin heiniä, kun se toiminta on niin hyvin verkostoitunut tässä kunnassa. Pystytkö auttamaan tässä jutussa?”

Petteri: ”Joo, kyllä voin ottaa asian hoitoon, mutta siinä tarvii kyllä olla teiltä taloltakin jonkun mukana, että saadaan käsitys, mistä on kysymys. Me voitaisiin menetellä niin, että tulen sinne jutteleen teidän kanssa ensin, niin kartoitetaan, mitä on tapahtunut. Kun tiedän asiasta enemmän, otan yhteyttä kouluun, koska koulussa toimii KiVa koulu -käytäntö ja siellä on valmiit toimintatavat ja vetäjät kiusaamisasioihin liittyen. Jututan myös kiusaajan ja kiusatun, kerron heille, miten menetellään, samalla luon vähän kontaktia heihin.”

Petteri otti yhteyttä Kalleen ja sopi tapaamisesta. Keskustelussa Kallen elämäntilannetta kartoitettiin kokonaisvaltaisesti, jotta saatiin selville, miten tähän tilanteeseen oli tultu ja mitä Kallen mielestä voitiin tehdä, että tilanne korjaantuisi. Tapaamisen aikana Kalle kertoi fiiliksistään.

Kalle: ”Mulla palo vaan pinna sen urpon kaa, se on jo pitkään ärsyttäny mua pelkälä olemuksellaan. Ku se aina kertoo niitä juttuja, kuinka hyvin sillä menee ja niistä sen vaateista ja kaikesta... ku sillä on kaikki muka niin hienosti... jotenkin mageempaa ku muilla.”

Petteri: ”Miksi sä koet niin, eikös sullakin oo kaikki ihan hyvin?”

Kalle: ”No enpä tiijä... tuntuu vaan, että kaikki on alkanu jotenkin tympiä. Kotona on vähä niin ja näin, mut eihän niistä voi kavereille kertoa, ja on niin raskasta esittää, että kaikki ois muka kunnossa. Kuteet on melkein kaikki kirpparikamaa. Koulukin on alkanu tökkii, vaikka mä yritänkin. Enkä mä sitä urpoo tahallaan lyöny, mulla vaan kilahti joku.

Äitikin on tosi väsyny ja kipee, ku se on raskaana. Isäpuolta nyt tuntuu ärsyttävän kaikki, paitsi viikonloppuna kun se on pikku hiprakassa. Mun pikkusiskolla, Olivialla, kai vähä tökkii koulussa, mutta siitä mä en oo perillä kyllä yhtään.”

Petteri: ”Nyt me tehdään niin, että mennään porukalla selvittää tää juttu perin pohjin, siis toi kiusaaminen tai mikä tuo nyt onkaan. Me mennään koululle, koska te molemmat ootte samassa koulussa ja siellä sattuu olemaan se KiVa koulu -käytäntö. Ne osaavat hoitaa nämä asiat vielä muakin paremmin, joten ei tarvitse niinku keksiä pyörää uudestaan, you know!

Ootko muuten kuullu siitä KiVa koulusta? Sinne tulee se poika, jota mojuutit, KiVa-tiimin opettaja, minä, sinä, nuokkarilta Saana ja tietysti vanhemmat. Sitten me voitaisiin nähdä vielä kahteen pekkaan ja suunnitella sinun kanssa, mitä näille muille asioille aletaan tehdä, eikö vaan?”

Kalle: ”Joo, kai me sitten jotain voitais porista.”

Verkostoitumisen tärkeys

Kiusaamisasia saatiin selvitettyä ja verkostoyhteistyö kantoi hedelmää muutenkin. Koulun ja nuorisotalon työntekijät huomasivat, kuinka tärkeää on viestittää nuorille, että koulussa ja vapaa-ajalla noudatetaan samoja pelisääntöjä. Onneksi Kallen asioihin puututtiin nopeasti ja yhdessä eri toimijoiden kanssa. Kalle tuli sovittuna aikana tapaamaan Petteriä, joka huomasi Kallen olevan jotenkin helpottunut, kun sai puhua asioistaan. He keskustelivat pitkään. Kallella oli selkeä tarve puhua ja niinpä esille tulikin asioita sen enempää ”lypsämättä”.

Petteri: ”Onpa tosi hyvä juttu, kun ruvettiin juttelee näistä asioista, tai sinähän se puhuit. Mut näätkö tai tunnetko, kuinka tärkeätä on puhua asioista, jotka askarruttaa? Eikä me aikuisetkaan aina niin pöllöjä olla, kuin voisi olettaa... vai? No, mä ehdotaisin sulle semmoista, että kun tässä on tullut monenlaista huolta sinusta ja sinun perheestäkin, jotka selkeesti vaikuttaa sinuun, niin mentäisiin yhdessä jutteleen nämä asiat sosiaalitoimistoon. Tässä on semmoisia asioita, jotka ne osaa hoitaa ja jotka kuuluu niiden työhön. Älä säikähdä! Mä tunnen sieltä yhden hyvän tyyppin, joka vois varmaan jeesata meitä tässä jutussa... luota muhun! Sinä jo äsken annoit luvan mulle ottaa sun vanhempiin yhteyttä ja puhua niille sun huolista. Niin minä voisin kertoa näistä meidän vaihtoehtoista. Onhan ne jo sillee tuttuja, kun oltiin yhdessä siellä koulullakin.”

Tsekpoin-koordinaattori Petteri soitti Kallen vanhemmille. Puhelu meni yllättävän hyvin. Kallen äiti Jaana tuntui olevan aika avoin ihminen – tai sitten syynä avoimuuteen oli perheen avuntarve. Petteri sai kuulla, että perhe oli ollut jossakin vaiheessa sosiaalitoimiston asiakas, joten sosiaalitoimen puoleen kääntyminen sopi hyvin ainakin Jaanalle.

Petteri oli yhteydessä sosiaalitoimistoon ja kertoi Kallen ja Jaanan kanssa käymistään keskusteluista. Sosiaalitoimistoon järjestettiin yhteinen tapaaminen, johon osallistui koko perhe, sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä ja Tsekpoin-koordinaattori. Kallen perheessä päätettiin aloittaa perhetyö. Se auttaisi äitiä ja isää jaksamaan tilanteessa, joka onneksi oli vain väliaikainen ja johtui Jaanan hankalasta raskaudesta. Petteri aikoi myös käydä Kallen kanssa kysymässä kunnan erityisnuorisotyöntekijältä, löytyisikö häneltä mitään Kallelle sopivaa toimintaa.

Riittävä ajankäyttö on avainsana

Jonkin ajan kuluttua perhetyöntekijät kertoivat, että perheen tilanne oli parantunut hiukan. Äidin piti vielä levätä raskausvaikeuksien vuoksi, mutta isä oli voimaantunut ja kokenut perhetyön auttavan häntä perheen pyörittämisessä. Olivian koulustakin oli tullut palautetta koulunkäynnin kohenemisestä. Perhetyö oli myös auttanut Olivian läksyissä silloin, kun se oli ollut mahdollista. Kaikki näytti ihan hyvältä, kunnes muutaman kuukauden päästä koordinaattorin puhelin soi.

Anu: ”Täällä Anu sosiaalitoimistosta terve! Kun ollaan jo tehty yhteistyötä Kallen perheen kanssa, niin soittelen sulle. Kalle on jäänyt kiinni skootterilla ajamisesta humalassa. Koululta on otettu yhteyttä poissaolojen vuoksi, ja muutenkin siellä on huoli herännyt. Jututin jo Kallea ja kerroin olevani sinuun yhteydessä. Perheen tilanne on parantunut, mutta poika se vain oireilee. Tämä kyllä tuli vähän yllättäen meillekin.”

Petteri: ”Hyvä kun soitit, voin ilman muuta kehittää Kallelle jotain. Itse asiassa tuli heti mieleen se meidän kunnan erityisnuorisotyöntekijä Paavo. Hänellä voisi olla jotain juttuja Kallelle, ja nehan on jo tavanneetkin aiemmin. Paavo voi kyllä ottaa Kallen hoiviinsa. Se onkin parempi, ettei kaikki kuormitu yhdelle.”

Petteri selvitti tilanteen ja pohti yhdessä Paavon kanssa, millaista tukea Kalle tarvitsisi päästäkseen elämässä eteenpäin. Kalle on sentään pärjännyt koulussakin ihan kohtuullisesti. Petteri ja Kalle menivät yhdessä Paavon luo, koska ”saattaen vaihtaminen” on yksi Tsekpoinin tärkeistä toimintatavoista. Palaveri tuotti tulosta. Paavo aloitti yhteistyön Kallen kanssa ja Kalle sitoutui toimintaan.

Kärsivällisyys palkitaan

Seuraavana syksynä Petteri tapasi Kallen sattumalta kaupungilla, ja he juttelivat pitkään. Petteri oli tietenkin tiennyt koko ajan, miten Kallen tapaus eteni. Eri alojen ammattilaiset tekivät kaupungissa monialaista verkostoyhteistyötä ja olivat olleet yhteydessä Petteriinkin.

Petteri: ”No moi mitä Kalle, siitähän on aikaa, kun on viimeksi törmätty! Mitä kuuluu? Mennäänkö kahville tohon kahvilaan? Minä tarjoon.”

Kalle: ”Mennään vaan, mulla on tässä aikaa ennen kun bussi lähtee. Mä kerron sulle koko stoorin. Haluat kumminkin tietää!”

Kalle ja Petteri juttelivat kahvilassa.

Kalle: ”Oli se oikeestaan hyvä juttu tuo teidän Tsekpoin. Mä taisin olla jossain vaiheessa tosi kujalla, oli se skootterijuttukin. Se Paavo on muuten tosi rento äijä, jotenkin meillä synkkas heti alussa, ja sen kanssa oli mukava tehdä kaikkia juttuja. Paavolla oli niitä leirejä ja reissuja. Varsinkin ne oli tosi mahtavia. Käytiin kalassa, eräiltiin ja otettiin vaan rennosti ja poristiin kaikista asioista, elämästä, kotiasioista, koulusta ja vaikka mistä. Parasta oli se, että mä innostuin perhokalastuksesta ihan sairaasti. Siitä löytyi tekemistä illoiksi, jotenkin koulukin ja kaikki alko sujua. Me käytiin Paavon kanssa monesti tässä lähellä kalassa, ne oli hyviä iltoja, sai samalla jutella. Kai se Tsekpoin-terkkarikin sai mut heräämään, miten arkirytmiltä olis hoidettava, ettei olisi niin pihalla koulussa ja väsyttäis niin älyttömästi.”

Petteri: ”Sä oot kyllä tässä ollut se, joka on tehnyt nää kaikki jutut, me ollaan vaan vähä jeesattu sua. On tullut töppäyksiä ja huonoja hetkiä, mutta kaikesta selvi, kun puhuu jollekin. Mitens nyt, mitä sä puuhaat?”

Kalle: ”No joo, mä innostuin siitä perhokalastuksesta niin, että se vei ihan mennessään. Opin kaloista ja niihin liittyvistä jutuista. Sitten mä aloin ajatella, että olisiko mitään ammattia liittyen tähän kalahommaan. Kysyin Paavolta, kun se tietää näistä. Paavo sanokin, että on kalatalouskoulu, jossa voi opiskella kalastusmatkailua ja kalanviljelyä. Me menttiin yhdessä Paavon kanssa meidän opolle juttelee aiheesta ja laskettiin pisteet ja muut. Nyt mä sitten oon siellä kalakoulussa. Oon tykännyt tosi paljo. Sinne mä oon siis kohta sillä bussilla menossa. On mulla muuten yks kiva tyttökin löytynyt, kesä ollaan oltu yhdessä. Sekin on varmaan rauhoittanu mua paljo, ei tarte koheltaa, kun voi olla kahestaan ja puuhata jotain kivaa. Niin että hyvin kai mulla, ainakin nyt... kiitti sullekin.”

TSEKPOINT -toimintamalli

- TsekPoint on tarkoitettu 11–29-vuotiaille lapsille ja nuorille.
- TsekPoint voi toimia tarvittaessa oppilashuollon kumppanina. Malli toimii monialaisesti yli sektorirajojen. Jokaisella toimialalla (koulutoimi, sosiaali- ja terveystoimi, työpajat, nuorisotoimi) on TsekPoint-vastaava, jonka tehtävänä on tiedottaa ja viedä asioita eteenpäin omalla alueellaan.
- Nuori, vanhemmat, tarpeen todennut viranomainen tai muu taho on yhteydessä TsekPoint koordinaattoriin.
- TsekPoint koordinaattori
  - Kartoittaa nuoren elämäntilanteen ja ongelmakohdat sekä selvittää myös mahdolliset aikaisemmat tukitoimet. Selvityksessä otetaan huomioon myös terveydelliset näkökulmat ja tarvittaessa tehdään terveystarkastus.
  - Laatii tapauskohtaisen toimenpidesuunnitelman yhdessä nuoren/vanhempien kanssa ja so-pii suunnitelman tarkistuksesta ja seurannasta.
  - Järjestää nuoren tarvitsemat palvelut.
  - Huolehtii palvelun riittävästä, tarpeenmukaisesta kestosta.
  - Huolehtii, että nuori on avun piirissä koko ajan.
  - Huolehtii saattamisesta ja seurannasta nuoren siirtyessä toiseen palveluympäristöön tai kokonaan palvelun ulkopuolelle.
- Työparitoiminta tarvittaessa.
- Tarvittaessa verkostoidutaan laajemmin.
- Eri toimialoille nimetyt yhteyshenkilöt pitävät yhteyttä nuoreen, vanhempiin ja koordinaattoriin.
- TsekPointilla tehostetaan varhaisen tuen ja matalan kynnyksen palveluja.
- Perusajatuksena on nopea ja asiakaslähtöinen toiminta. Asiakkaalle tarjotaan kokonaisvaltainen palvelujärjestelmä, jossa eri palvelualueet toimivat mahdollisimman hyvin yhteistyössä asiakkaan ongelmien ratkaisemiseksi.
- Mallin toteuttamiseksi ei tarvita välttämättä lisätä henkilökuntaa, vaan tarkastellaan monialaisen verkoston toimintatapoja uudelleen ja minimoidaan päällekkäisiä toimintoja.

TsekPoint toimintamalli on kehitetty Pohjois-Suomen TUKEVA-osahankkeessa.

Lisätietoja:

Pasi Karvonen

Sosionomi AMK

Erityisnuorisotyöntekijä, Kiimingin kunta

pasi.karvonen@kiiminki.fi

ppkarvonen@gmail.com

NUPPIS – matalan kynnyksen palvelupiste nuorille

Jenna kävi tänään vastaanotollani. Minä olen Minna ja töissä opiskeluterveydenhoitajana Jennan lukiossa. Tunnen Jennan jo ala-astevuosilta. Muistan hyvin, miten aina iloinen Jenna muuttui kolmannella luokalla yhtäkkiä hiljaiseksi ja välillä aivan syrjäänvetäytyväksi. Pian koululle tulikin tieto hänen vanhempiansa erosta, joka oli onneksi melko sopuisa. Jenna sai tukea myös opettajaltaan, ja hänellä oli mukavia kavereita niin koulussa kuin joukkuevoimisteluharrastuksessakin. Jenna näytti toipuvan vanhempiansa erosta varsin hyvin, ja koulukin sujui hienosti. Jenna on liikunnallisesti lahjakas ja pärjää muutenkin hyvin koulussa.

Jenna jäi eron jälkeen asumaan äidin luo ja tapaa isäänsä joka toinen viikonloppu ja lomilla. Isä muutti heti eron jälkeen toiselle paikkakunnalle, lähes parinsadan kilometrin päähän. Yläkouluvuosien aikana Jenna kertoi, että isän luo meneminen oli mukavaa, mutta matkustaminen viikonlopun aikana väsytti. Yläkoulu sujui Jennalta kuitenkin erinomaisesti, ja hän jatkoi paikkakuntamme omassa lukiossa. Syyslukukauden lopulla Jennan viimeksi käydessä luonani juttelemassa hän kertoi nykyään olevansa melkein aina väsynyt. Hän mietti joukkuevoimistelun lopettamista, koska se vaati paljon kilpailumatkoja ympäri Suomea. Hän mainitsi myös, ettei oikein jaksaisi mennä isän perheen luo niin usein. Siellä oli rasittavaa, koska isän uuden vaimon poika Kalle järjestää kaikenlaista ikävää ohjelmaa. Jennasta oli ikävää kuunnella, kun aikuiset riitelivät Kallen kanssa. Isä ei välillä tuntunut muistavan Jennaa ollenkaan. Jennan elämä vaikuttaa kiireiseltä ja Jenna itse väsyneeltä. Kannustin häntä pitämään edelleen yhteyttä isään ja ottamaan harmittavat asiat puheeksi isän kanssa. Harrastuksen jatkamista hänen pitää itse pohtia. Mietimme, mihin Jenna käyttäisi vapaa-aikansa, jos ei voimistelisi. Hän lupasi jutella valmentajan kanssa, mutta arveli tämän suuttuvan, koska joukkuelaisista oli pulaa. Myös äiti varmaan suuttuu, koska hänen mielestään Jenna on niin lahjakas voimistelija.

Jenna on aina ollut hyvin hoikka ja terve, ja joukkuevoimistelu on sopinut hänen rakenteelleen hyvin. Nyt kuitenkin kiinnitin huomiota Jennan kasvojen harmauteen ja jo vähän liiankin hoikalta näyttävään ulkomuotoon. Kun pyysin Jennaa puntariin, hän sanoi, ettei tarvitse punnita, koska hän oli ollut vatsataudissa juuri hiljakkoin ja oli nyt hieman tavallista hoikempi. Jenna kertoi väsymyksestään uudelleen ja sanoi, että nukkuu yöt todella levottomasti. Hän kertoi, ettei ole myöhään tietokoneella, mutta ei kuitenkaan saa nukuksi. Jenna toivoi unilääkereseptiä koululääkäriltä. Lupasin varata hänelle ajan koululääkäriltä, mutta se menee ainakin kuukauden päähän.

Kun kerroin tämän, Jenna alkoi itkeä hysteerisesti. Lopulta hän sai sanottua, että kaikki menee tällä hetkellä pieleen hänen elämässään. Koulu on alkanut mennä huonosti, koska hän ei jaksakaan lukea läksyjä. Treeneissä hän ei jaksakaan harjoitella kunnolla. Isäkin on alkanut juoda tosi usein, eikä Jennaa huvita enää käydä isällä. Kysyin, onko Jenna kertonut tuntemuksistaan äidille tai isälle. Jenna sanoi, ettei ole, koska kummallakaan ei ole aikaa. Äidillä on uusi miesystävä, ja isällä on aina kiireitä töissä ja oman perheensäkin kanssa.

Aloin todella huolestua Jennan tilanteesta. Kerroin hänelle nuorille tarkoitettusta matalan kynnyksen palvelupisteestä, Nuppikestä, josta voisi saada apua. Siellä voisi esimerkiksi jutella psykologin kanssa. Meillä lukiolla ei ole psykologipalveluita. Nuppikseen pääsee aina vii-

Nuori ja huoltaja voivat tulla NUPPIKSEEN ilman lähetettä puhelinsoiton tai netti-varauksen perusteella.

kon sisällä, ja siellä olisi myös mahdollisuus saada nopeammin lääkäriapua, jos ja kun unilääkeasia tulisi jälleen ajankohtaiseksi.

Jennan mielestä Nuppiksessa käyminen voisi olla hyvä asia. Hän ajatteli, että saisi sieltä varmaan selvyttä asioihinsa, ennen kuin kaikki menisi ihan pieleen. Nuppikseen on helpo mennäkin, kun se sijaitsee ihan keskustassa. Samassa talossa on eri järjestöjen tiloja ja kauppoja, joten kukaan ei kiinnitä huomiota siihen, minne nuori on menossa. Siltä istumalta soitimme yhdessä Jennan kanssa hänen äidilleen ja isälleen. Molemmat kuulostivat hieman yllättyneiltä, mutta lupasivat lähteä mukaan Nuppikseen. Lähetin myös sähköpostia Nuppiksen yhdyshenkilölle ja pyysin Jennalle aikaa puhelinhaastatteluun. Sovimme, että Jenna kävisi luonani, kun olisi saanut puhelinsoiton Nuppiksesta ja kuullut jotakin sinne pääsystä.

Jenna tuli käymään vastaanotolla jo kolmen päivän kulluttua. Hänelle oli soittanut Nuppiksesta sosiaalityöntekijä Anu, joka toimii päivystäjänä. He olivat jutelleet pitkään Jennan tilanteesta. Jennalle oli annettu aika Nuppikseen äidin ja isän kanssa. Siellä heidän kanssaan juttelisi sosiaalityöntekijä Anu ja hänen työparinaan psykologi Saara. Olen todella tyytyväinen ja iloinen, että Jenna saa nyt tukea. Nuppiksessa on hyvää se, että vanhemmat pääsevät mukaan juttelemaan alaikäisten nuorten asioista ja saavat itsekin tukea. Onneksi Jennan isäkin lupasi tulla mukaan Nuppikseen, vaikka matka on pitkä.

Nuppiksessa keskustellaan myös vanhempien kanssa ja etsitään tukea heille.

Tapasin Jennan tänään. Hänen ensimmäisestä Nuppis-käynnistään on noin kaksi kuukautta. Jenna, äiti ja lopulta isäkin saivat järjestettyä aikataulunsa niin, että pääsivät mukaan ensimmäiseen 1,5 tunnin Nuppis-tapaamiseen. Tapaamisessa oli käyty läpi Jennan arjen sujuminen ja huolenaiheet sekä Jennan että vanhempien näkökulmista. Jenna kertoi, että on tavannut psykologi Saaraa kerran viikossa, yhteensä jo 3 kertaa. Jennan mielestä on ollut hyvä jutella psykologin kanssa omista haaveista ja pettymyksistä. Jenna kuulostaa nyt jotenkin helpottuneemmalta kuin aiemmin. Lääkäri ei ollut antanut hänelle unilääkkeitä, mutta hän on alkanut jo nukkua paremmin. Sosiaalityöntekijä Anu on tavannut äitiä ja isää. He ovat jutelleet siitä, miten aikuisuutta lähestyvä nuori tarvitsee vanhempiensa aikaa ja tukea miettiessään muun muassa tulevaisuuden valintojaan. Jennasta ja vanhemmista on todella tärkeää, että biologiset vanhemmat juttelevat yhdessä Jennan asioista. Sekä äiti että isä viettävät nyt säännöllisesti aikaa vain kahdestaan Jennan kanssa. Jennasta on tuntunut todella ihanalta jutella äidin kanssa rauhassa vaikka kahvilassa. Äiti on käynyt katsomassa joukkuevoimistelulukilpailujakin. Jenna puolestaan on autellut äitiä kotitöissä esimerkiksi leipomalla pullaa. Isäkin on pystynyt järjestämään kahdenkeskistä aikaa Jennan kanssa niinä viikonloppuina, kun Jenna on isän perheessä. He ovat jutelleet lukio-opinnoista ja isä on auttanut Jennaa pitkän matikan tehtävissä. Jenna ja isä ovat myös käyneet pari kertaa laskettelemassa kahdestaan.

Jenna kertoi, että hänellä on vielä yksi tapaaminen psykologi Saaran kanssa ja yhteinen tapaaminen vanhempien ja sosiaalityöntekijä Anun kanssa. Tällöin mietitään, mikä tilanne Jennalla ja vanhemmilla sillä hetkellä on ja onko tarvetta muihin palveluihin. Jenna vaikutti tänään pirteämmältä kuin pitkään aikaan ja jopa hymyilikin. Mietin, että onneksi meillä on Nuppis-palvelupiste, josta nuori ja vanhemmat voivat saada apua jo silloin, kun asiat eivät vielä ole menneet aivan solmuun. Tai silloinkin, kun nuoren tilanne on ehtinyt jo kriisiytyä.

NUPPIS – matalan kynnyksen palvelupiste nuorille

- NUPPIS tarjoaa 13–21-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen ensisijaista, arvioivaa ja mahdollisuuksien mukaan hoitavaa apua perus- ja erikoistason yhteistyönä.
- Nuori ja huoltajat voivat tulla NUPPIKSEEN ilman lähetettä puhelinoiton tai nettivarauksen perusteella.
- Nuppiksessa työskentelee kokeneiden työntekijöiden vakituinen tiimi, johon voi kuulua terveydenhoitaja, sosiaalityöntekijä, psykologi, nuorisotyöntekijä ja lääkäri.
- Nuoren avuntarve arvioidaan, minkä jälkeen työtiimistä muodostetaan sopiva työpari nuoren auttamiseksi.
- Ensimmäisen tapaamisajan saa viikon kuluessa. Tapaamiskertoja on enintään viisi.
- Ensimmäisellä tapaamiskerralla työpari haastattelee sekä nuorta että vanhempia. Tapaamiseen varataan aikaa 1,5 tuntia.
- Tiimin tukena on paikallisten ja erikoistason osaajien joukko, ns. asiantuntijapankki, josta kutsutaan mukaan kulloisenkin tarpeen mukainen asiantuntija.
- Asiantuntijapankissa ovat esimerkiksi nuorisopsykiatri, lastenlääkäri, lastenneurologi, muut erikoislääkärit, erityisopettaja, ammatinvalintapsykologi jne.
- NUPPIS-palvelupiste tekee tiivistä yhteistyötä oppilas-/opiskelijahuollon, nuorisotyön, työ- ja elinkeinohallinnon sekä erikoissairaanhoidon nuorisopsykiatrian yksikön kanssa.
- NUPPIS-palvelu on mukautettu paikallisiin olosuhteisiin ja resursseihin sopivaksi SIHTI-intervention pohjalta. (Laukkanen, ym., Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 11/2009)

NUPPIS-toimintamalli on kehitetty *Nuoren hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin puuttuminen – sektorirajat ylittävän toimintakulttuurin luominen koulutus- ja kehittämisohjelman avulla* -hankkeessa, joka oli osa Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja Perheet Kaste -hanketta.

Lisätietoja:

Seija Leinonen
erikoissuunnittelija, psykologi
seija.leinonen@muurame.fi

Eila Laukkanen,
professori, Itä-Suomen yliopisto
ylilääkäri, nuorisopsykiatrian yksikkö, Kuopion yliopistollinen sairaala
eila.laukkanen@kuh.fi

RIINasta apua koulunkäyntiin

Olen raskaana seitsemännellä kuulla ja sairaslomalla vakituisesta työstäni selkävaivojen takia. Jannella on vaativa työ, jonka takia hän matkustelee paljon ja tekee pitkää päivää. Perheen arjesta huolehtiminen on pitkälti minun vastuullani, vaikken olekaan ihan parhaimmassa kunnossa. Viime aikoina Janne on alkanut käyttää alkoholia selvästi enemmän kuin ennen. Juominen ei rajoitu enää vain viikonloppuihin, vaan hän juo myös viikolla. Sunnuntait menevät usein krapulasta toipumiseen.

Lapset ovat alkaneet oireilla monin tavoin. Se johtuu varmaan tästä perheen tiukasta tilanteesta. Olen ollut yhteydessä kouluun ja erilaisiin muihin auttajatahoihin. Olemme saaneetkin jo apua ja tukea itsellemme sekä tytöille, mutta Kallesta olen tosi huolissani. Hän on käyttänyt alkoholia viikonloppuisin ja jäänyt kiinni mopolla ajamisesta ilman korttia ja humalassa. Silloin me vanhemmat jouduttiin menemään poliisilaitokselle, ja lastensuojeluilmoituskin Kallesta tehtiin.

Viikolla Kalle viettää paljon aikaa kotona ja on myöhään yöhön tietokoneella. En jaksa enää puuttua siihen, kun meille tulee siitä kauhea riita, enkä oikein tiedä miten tässä oikein pitäisi toimia. Kalle ei enää jaksa nousta aamuisin kouluun. Hän on tavannut koulukuraattoria poissaolojen vuoksi, mutta muutosta koulunkäyntiin ei ole tullut. Kaiken lisäksi Kallelta puuttuu liikuntasuoritukset tältä syksyltä, vaikka aiemmin on aina ollut hyvä just liikunnassa. Opettaja arveli, että Kalle jää luokalle, jos tilanteeseen ei saada muutosta.

Olen itse yrittänyt kannustaa Kallea käymään koulua, mutta tuloksetta. Kokeilin myös rangaistusten tehoa. Olen ottanut kännykän, tietokoneen ja lopulta taskurahatkin pois, mutta silti Kalle ei mene kouluun. Olen aivan uupunut ja minulle on jopa ehdotettu Kallen sijoittamista lastenkotiin, jotta Kallen päivärytmi saataisiin kohdalleen. En vielä kuitenkaan olisi valmis niin rankkoihin toimenpiteisiin ja en ole varma auttaisiko sekään oikeasti meidän tilanteessa.

Viime viikolla koulukuraattori kertoi vielä yhdestä mahdollisesta tukimuodosta, RIINA-toimintamallista. Hän arveli, että sillä voitaisiin ehkä auttaa Kallea. Minä puuskahdin olevani niin väsynyt tähän tilanteeseen, että senkun viette Kallen kokonaan pois kotoa, ihan sama. – En kuitenkaan ihan oikeasti tarkoittanut sitä.

Koulukuraattori järjesti tapaamisen, jossa oli Kallen, minun ja Jannen lisäksi opettaja ja pari muuta ihmistä. Pienen taivuttelun jälkeen Kalle oli valmis aloittamaan tapaamiset sosiaaliohjaaja Sannan kanssa. Taisi se Kallekin kuitenkin pelätä sitä luokalle jäämistä. Aluksi sovittiin kymmenestä tapaamisesta. Sanna kävi koulussa pari kertaa tapaamassa Kallea ja keskustelemassa opettajan kanssa, kaksi tapaamista olisi keskustelua meidän vanhempien ja Kallen kanssa ja loput tapaamiset olisivat Kallen ja Sannan kahdenkeskisiä

Toiminta alkoi haastattelulla, jolla selvitettiin tarkemmin, millaista tukea Kalle tarvitsisi. Siinä haastateltiin Kallea, minua, Jannea ja opettajaa. Kallen poissaoloja alettiin seurata tosi tiiviisti. Mikäli Kalle ei aamulla ilmaantunut kouluun, opettaja ilmoitti siitä Sannalle ja Sanna tuli meille kotiin joko heti aamusta tai ainakin saman päivän aikana. Kalle sai siirtyä vähäksi aikaa pienluokkaan, mikä oli hyvä juttu sekä Kallelle että meille vanhemmille. Lisäksi opettaja pystyi seuraamaan Kallen koulussa oloa entistä paremmin. Homma käynnistyi aika hyvin Kallen kohdalla.

Intensiivisessä työskentelyjaksossa on 10 tapaamiskertaa.

Aluksi se ei kyllä millään halunnut Sannaa tänne, mutta ei lähtenyt kouluunkaan. Sitten se Sanna vaan tuli ja tuli eikä antanut periksi, niin Kallenkin käytös muuttui ja se alkoi aamuisin herätä jo ennen kuin Sanna tuli. Lopulta Sannan ei tarvinnut kuin soittaa niin Kalle oli jo matkalla kouluun. Mun ja Kallen välit parani huomattavasti, kun ei tarvinnut aina tapella aamuisin siitä kouluun lähdöstä.

Lisäksi Kalle alkoi suorittaa rästiin jääneitä liikuntatunteja yhdessä Sannan kanssa. Kallelle tuli kai sellainen olo, että peli ei ollutkaan vielä menetetty ja että kouluun palaaminen oli oikeasti mahdollista. Se taisi antaa Kallelle paljon toivoa tulevaisuuden suhteen.

Etukäteen sovitaan miten toimitaan silloin, kun nuori ei lähde kouluun.

Kaikkien tapaamisten jälkeen järjestettiin neuvottelu, jossa Sanna kertoi meille vanhemmille, mitä kaikkea he olivat Kallen kanssa tehneet ja mihin Kalle tarvitsisi vielä tukea. Sanna oli kirjoittanut kaiken ylös paperille, jotta me voitaisiin katsoa ja miettiä sitä vielä kotona. Kirjallinen palaute sisälsi yhteenvedon työskentelyn pääkohdista sekä ajatuksia siitä, miten asioiden kanssa olisi hyvä edetä. Sanna oli saanut selville sellasenkin asian, että Kalle jännittää kovasti kouluun menoa, kun siellä on nykyään ne sähkölukot. Ovet menevät lukkoon tasan kello kahdeksan. Jos Kalle huomaa, ettei ehdi kouluun ennen koulun ovien lukkiutumista, se ei mene sitten ollenkaan. Ensin Kalle ja Sanna harjoitteli kouluun menoa täällä kotona, sitten ne meni kouluun yhdessä ja tahallaan vähän myöhässä. Sitten Kalle meni kouluun yksin eikä jännittänyt enää vaikka olikin vähän myöhässä. Sanna kertoi, että on myös sellaisia ryhmiä, jossa voi harjoitella muiden kanssa tällaisia asioita, mitä voi elämässä tulla vastaan. Meidän Kalle kun on aina ollut vähän sellainen arka poika. Kalle pääsee heti seuraavaan ryhmään, kun se alkaa.

Parasta kuitenkin oli, että meille vanhemmille järjestettiin tapaamisia muiden samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa. Se auttoi mua ja Jannea hirveästi. Meikin opittiin ehkä ymmärtämään nuoria ja niitten elämää vähän paremmin. Ja saatiin ihan käytännön vinkkejäkin siihen, miten Kallen kanssa olisi hyvä toimia. Oli helpottavaa nähdä, että on muitakin perheitä, joilla on samanlaisia ongelmia. Niin hassulta kuin se kuulostaakin.

RIINA-toimintamalli

- Nuorille, joilla on koulunkäyntiin liittyviä ongelmia.
- Toimintaan voi hakeutua joko koulukuraattorin tai sosiaalityöntekijän yhteydenottopyynnöllä.
- Toiminta käynnistyy yhteisellä neuvottelulla, jonka kutsuu koolle lähettävä taho.
- Neuvottelussa on mukana sosiaalityöntekijä/koulukuraattori, nuori, huoltaja, **opettaja tai luokanvalvoja** sekä sosiaaliohjaaja.
- Työskentely käynnistyy lyhyellä intensiivisellä jaksolla, jolloin selvitetään nuoren kokonaistilannetta.

Neuvottelussa sovitaan ainakin seuraavista asioista:

1. **Intensiivisestä työskentelyjaksosta**, jossa on yhteensä kymmenen tapaamista. Tapaamisista kaksi on yhdessä vanhempien kanssa ja kaksi koulussa, loput kuusi nuoren toivomassa paikassa. Ensimmäinen tapaaminen on aina yhdessä nuoren ja vanhemman kanssa kotona.
2. **Toimintatavasta** niissä tilanteissa, kun nuori jää pois koulusta:
Nimetään henkilö (luottoaikuisen), jokailmoittaa sosiaaliohjaajalle heti, jos nuori on poiskoulusta.
3. **Toimenpiteistä** eli siitä että sosiaaliohjaaja menee kotiin saman päivän aikana, kun poissaoloilmoitus tulee.
4. **Seurantaneuvottelu** sovitaan kuukauden päähän aloitusneuvottelustasamalla kokoonpanolla.

Intensiivisen työskentelyjakson jälkeen nuorelle tarjotaan sopivaa tukea. Nuori osallistuu itse oikeanlaisen tuen valintaan. Tukea voidaan antaa kotiin, kouluun tai kaverisuhteisiin tai kaikkiin kolmeen samanaikaisesti.

- Kotiin annettava tuki on yksilötyöskentelyä, jonka sen tavoitteena on tukea nuorta arkielämäntaitoja harjoittelemalla.
- Kouluun annettavan tuen tavoitteena on vahvistaa nuoren käsitystä itsestään oppijana. Nuori saa sosiaaliohjaajalta käytännön tukea esimerkiksi rästitehtävien tekemiseen, jolloin kouluun meno helpottuu. Joidenkin nuorten kohdalla tukitoimeksi voi riittää yhteisestä toimintatavasta sopiminen sellaisiin tilanteisiin, kun nuori ei saavu kouluun.
- Kaverisuhteisiin annettava tuki perustuu vertaisryhmätoimintaan, jossa vahvistetaan nuoren itsetuntoa erilaisten harjoitteiden avulla. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti kerran viikossa ja viettää muun muassa yhteisiä viikonloppuleirejä.

Riina-toimintamalli on kehitetty Väli-Suomen Kasperin –hankkeessa.

Lisätietoja

Anne Uppman
kehittämissuunnittelija
anne.uppman@riihimaki.fi

MERKKARI nuoren tukena

Olen Metsäsen Maria, opettaja, ja toimin 8 D:n luokanohjaajana. Luokallani on Niemisen Kalle, josta olen alkanut olla huolissani kuluvan lukuvuoden aikana. Kallen ensimmäinen lukuvuosi yläkoulussa meni mukavasti. Kalle tuntui olevan suosittu kaveripiirissä, ja koulunkäynti sujui kohtalaisesti. Kalle alkoi muuttua hiljaiseksi ja alakuloiseksi 8. luokan syksyllä. Koulu on lähtenyt luisumaan alamäkeen; tuntiosaaminen on heikkoa ja kokeet menevät huonosti. Kallea ei tunnu kiinnostavan mikään. Myös muilta opettajilta on tullut viestiä Kallen muuttuneesta käytöksestä ja siitä, että hän on tunneilla tosi väsynyt.

Pyysin Kallea jäämään hetkeksi juttelemaan luokanohjaajan tunnin jälkeen. Totesin hänen olleen viimeaikoina itseensä käpertyneen ja väsyneen oloinen, mikä näkyy selkeästi koulutyössä. Kallea ei keskustelu kiinnostanut, vaan hän kohautti olkiaan ja lähti pois luokasta. Huolestuin entistä enemmän ja päätin soittaa Kallen kotiin.

Sain Kallen äidin kiinni. Keskustelun aikana selvisi, että myös äidillä on huoli Kallesta. Äiti on sairauslomalla raskauteen liittyvien vaivojen vuoksi eikä tiedä, riittävätkö hänen voimansa Kallen huolien käsittelemiseen, etenkin kun keskustelu Kallen kanssa takkuilee. Äiti kertoi, että Kalleen on muutoinkin vaikea saada keskusteluyhteyttä. Kalle vetäytyy kotona yhä enemmän omaan huoneeseensa tietokoneelle, jonka äärellä vierähtää useasti aamuyöhön saakka. Viikonloppuisin Kalle on kavereiden kanssa, ja äiti epäilee, että porukka käyttää alkoholia. Muutama viikonloppu sitten Kalle tuli kotiin humaltuneen oloisena. Kun äiti vaati selitystä, Kalle painui kiroillen ja ovia paiskellen omaan huoneeseensa. Kallen isäpuolikaan ei juuri puutu Kallen tilanteeseen, koska on paljon poissa kotoa työmatkojen vuoksi. Kallen oma isä ei pidä Kalleen yhteyttä lainkaan. Pyysin äidiltä luvan ottaa Kallen huolestuttavan tilanteen esille moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä. Äiti antoi luvan ja kertoi olevansa huojentunut, että asiaan tartutaan.

Kerroin oppilashuoltoryhmän jäsenille (rehtori, opo, erityisopettaja, kuraattori, terveydenhoitaja, koulun mielenterveystyöntekijä eli merkkari ja sosiaalityöntekijä) Kallen koulunkäynnin ongelmista ja muuttuneesta käytöksestä. Päätimme, että merkkari tapaisi Kallen ja kartoittaisi hänen tilanteensa. Olin yhteydessä äitiin, kerroin työryhmän suunnitelmasta sekä esittelin merkkaritoimintaa.

Nuori voi ohjautua merkkarille sekä koulun ammattilaisen aloitteesta että omasta tai vanhempien aloitteesta.

...

Nuorille tuttu merkkari eli koulun mielenterveystyöntekijä olen minä, Runsalan Salla. Opettaja, kouluterveydenhoitaja, -kuraattori tai -lääkäri ohjaa nuoren luokseni. Vaihtoehtoisesti nuoren vanhempi tai nuori itse ottaa minuun yhteyttä. Kalle tuli tapaamisiin oppilashuoltoryhmän ohjaamana.

Otan yhteyttä nuoriin tekstiviestitse. Lähetin Kallellekin viestin, jossa tarjosin aikaa koulupäivän aikana. Kalle ei vastannut viestiin, mutta tuli vastaanotolleni ehdottamaani aikaan. Tapaan nuoret tutuissa terveydenhoitajan tiloissa. Kalle saapui vastaanotolle epäluuloisena ja ärtyneenä, mutta ihan tyytyväisenä siitä, että sai syyn lähteä pois historian tunnilta. Kyselin Kallelta, tiesikö hän, mikä merkkari oikein on, ja kerroin hänelle kuka olen ja millaista työtä teen. Pyysin Kallea kertomaan oman näkemyksensä siitä, miksi hänet on kut-

suttu tähän tapaamiseen. Kalle ei oikein tiennyt. Hän epäili, että asia liittyy luokanohjaajan kanssa käytyyn keskusteluun.

Sovimme, että Kalle jatkaa merkkari-tapaamisia 10 kertaa. Kallelle oli tärkeää, etten kertoisi keskustelujen sisältöä äidille. Sovimme, että toimin Kallen toiveen mukaisesti, kun kuuntelen hänen huoliaan. Päätimme kuitenkin kertoa äidille ja luokanohjaajalle, että Kalle jatkaa käyntejä luonani.

Merkkarikäynnit perustuvat vuoropuheluun nuoren kanssa. Keskustelut ovat luottamuksellisia.

Seuraavalla käynnillä tein Kallen kanssa masennuskyselyn (BDI). Tulos viittasi lievään masennukseen, mutta tarvetta jatkohoitoon erikoispalveluissa ei ollut. Kävin tuloksen ja kaavakkeen Kallen kanssa läpi kohta kohdalta. Se auttoi minua ja etenkin Kallea hahmottamaan, mitkä hänen ongelmansa ja vaikeutensa olivat.

Kävimme tapaamisissa Kallen asioita läpi keskustelemalla, mutta Kallea tuntuivat auttavan myös erilaiset toiminnalliset jutut, joita käytän nuorten kanssa. Kalle löysi itsestään uusia, toimivia puolia negatiivisten asioiden sijaan. Kalle avautui tapaamisten aikana vähitellen ja kertoi lisää perheestään, kavereistaan ja vapaaajastaan.

Merkkari työote on voimavarakeskeinen, tavoite-suuntautunut ja tukea antava sisältäen keskustelun lisäksi myös toiminnallisia työskentelymenetelmiä.

Ehdotin Kallelle, että hän voisi mennä mukaan erityisesti pojille suunnattuun ryhmään, joka kokoontuu kerran kuussa. Ryhmää vetää seurakunnan nuorisopappi Ville, joka on nuorille tuttu kaveri. Kalle saisi ryhmästä uutta mukavaa tekemistä ja ehkä uusia kavereitakin. Kalle oli hiukan epäluuloinen, mutta lupasi mennä ainakin kerran katsomaan, mitä ryhmässä tapahtuu. Myöhemmin Kalle totesi osallistuvansa ryhmään jatkossakin ja kertoi ryhmän retkistä kodalle, keilahallille, mökille sekä elokuvaillasta ja pitsaperjantaista. Kalle vaikutti myönteisemmältä. Hän oli tutustunut ryhmän poikiin, ja yhteistä tekemistäkin on löytynyt. Kalle arveli, ettei viettäisi enää niin paljon aikaa tietokoneella. Myös viikonloppujen alkoholinkäyttö oli alkanut vähentyä, mikä oli mukavaa kuultavaa.

Kalle alkoi tapaamisten, ryhmätoiminnan ja uusien kavereiden myötä rentoutua ja kertoa asioistaan enemmän. Monialainen oppilashuoltotyöryhmä pohti Kallen tilannetta uudelleen kolmen kuukauden kuluttua ja totesi, että se oli muuttunut paremmaksi. Kalle osallistuu oppitunneille aiempaa enemmän, ja koulu sujuu nyt selvästi paremmin. Myös luokanohjaajan ja äidin mielestä Kallessa on tapahtunut muutos positiiviseen suuntaan.

MERKKARI-toiminta

- Merkkari on psykiatrinen sairaanhoitaja, joka toimii koulun mielenterveystyöntekijänä.
- Käytännön työkenttänä ovat koulut, joissa on oppilaina 13–17-vuotiaita nuoria.
- Kohderyhmänä ovat erityisesti mielenterveyssyistä erityistä tukea tarvitsevat nuoret.
- Merkkari on mukana koulun monialaisessa oppilashuoltotyöryhmässä.
- Esim. koululääkäri, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, oppilashuoltoryhmä, opettaja tai vanhemmat voivat ohjata nuoren merkkarille.
- Nuori voi myös itse ottaa yhteyttä merkkariin, jos kokee tilanteensa vaikeaksi ja haluaa keskustella asioistaan.
- Merkkari tapaa nuorta yksin tai toisen työntekijän (esim. koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä) kanssa.
- Nuoren perhettä sekä muuta verkostoa tavataan tarvittaessa nuoren luvalla.
- Nuori voi käydä merkkarilla tukikäynneillä noin 10 kertaa, joiden aikana kartoitetaan tilanne ja pohditaan, millaisia tukitoimia nuori tarvitsee. Selvitellään, onko tarvetta esimerkiksi koulupsykologin tai koululääkärin vastaanotoille. Tarvittaessa nuori voidaan ohjata koululääkärin kautta jatkohoitoon ja tarkempaan arviointiin esimerkiksi nuorisopsykiatrian poliklinikalle.
- Merkkarikäynnit perustuvat vuoropuheluun nuoren kanssa. Keskustelut ovat luottamuksellisia. Tapaamisten tavoitteet määritellään nuoren kanssa yhdessä, ja työskentely etenee nuoren tahdissa.
- Merkkarin työote on voimavarakeskeinen, tavoitesuuntautunut ja tukea antava. Se sisältää keskustelun lisäksi myös toiminnallisia työskentelymenetelmiä.
- Merkkarin tarkoitus on herättää nuoren omia ajatuksia, tukea nuorta asettamaan omia tavoitteita sekä pohtia tarvittavia keinoja ja toteutuksia. Tarpeen mukaan voidaan pitää esimerkiksi unipäiväkirjaa tai ajankäytön viikkokalenteria. Merkkarin muita työvälineitä ovat esimerkiksi verkostokartta, tunnetko itsesi -kaavake, väri- tai mielikuventoutus, aarrekartta tulevaisuuden haasteista.

Merkkari -toiminta on kehitetty Väli-Suomen Kasperi -hankkeen osahankkeessa. Toiminta käynnistettiin Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishankkeen 2009–2011 aikana erillisenä pilottina. Tavoitteena oli kehittää Kuusiokuntiin toimintamalli nuorten (13–17-vuotiaiden) psyykkisen hyvinvoinnin tukemiseksi ja nuorten mielenterveyden hoitamiseksi peruspalveluissa osana Erityispalvelut Osviitan toimintaa. Hankerahoituksen jälkeen toiminta on jatkunut Kuusiokuntien terveystyöntekijöiden omana toimintana.

Lisätietoja:

ElinaPeurala

Merkkari

elina.peurala@6tk.fi

Sirpa Tuomela-Jaskari

projektikoordinaattori

sirpa.tuomela-jaskari@seinajoki.fi

Nuorten mielenterveyden hoito peruspalveluissa lähellä nuorta ja perhettä.

Jalkautuvan työn pilotti Kuusiokunnissa ”Merkkari”. Raportti: <http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/lastenjanuortenkehittamishanke/.raportit.html/40783.pdf>

Usko nuoriin

Kalle kiusasi kavereitaan ja häiriköi tunneilla. Jatkuvat jälki-istunnot eivät vaikuttaneet hänen käyttökseen, eikä Kalle lopettanut häiriköintiä useista rangaistuksista huolimatta. Myös hänen arvosanansa huononivat ja huononivat. Kallea pidettiin laiskana ja kouluvastaisena. Oppilashuoltotyöryhmässä oli pohdittu hänen asioitaan toistuvasti jo alakoulusta lähtien.

Yhdeksännellä luokalla Kalle osallistui koulussa aggression hallinta -ryhmään (ART), josta saikin selvästi apua. Hän oli rauhallisempi tunneilla eikä enää kiusannut muita. Myös sosiaaliset taidot olivat kohentuneet ja kavereitakin hänellä oli. Koulumenestys oli kuitenkin edelleen huono, ja Kalle pääsi peruskoulusta läpi ”armovitosin”. Opinnot jatkuivat ammattikoulussa ”puupuolella”, jonne oli ollut mahdollista päästä huonommallakin todistuksella.

Kalle turhautui opinnoissa helposti, jos ei heti ymmärtänyt tehtävänantoa. Varsinkaan kirjalliset tehtävät eivät kiinnostaneet häntä yhtään. Teoriatunneilla hän ei pystynyt keskittymään tehtäviin vaan turhautui kovin helposti ja alkoi häiritä muita. Pikkuhiljaa Kalle alkoi jättäytyä myös käytännön puutyötunneilta pois. Poissaoloja hän selitti muille kertomalla, ettei halunnut kuunnella melua. Lopulta Kalle hautautui kotiin eikä suostunut enää tulemaan kouluun, vaikka kuraattorikin kävi herättelemässä Kallea aamuisin.

Kuraattori otti myös yhteyttä Kallen äitiin ja pohti jatkoa yhdessä tämän kanssa. Päädyttiin järjestämään yhteinen tapaaminen kuraattorin, äidin ja Kallen kesken. Kuraattori kartoitti Kallen tilannetta ja tuen tarvetta käyttäen apuna Remontti-hankkeen USKO nuoriin -pilotissa kehitettyä opasta. Sen mukaisesti nuoren tuen tarvetta havainnoidaan laajalla kartoituksella, joka sisältää seuraavat osa-alueet: sosiaalinen verkosto, päihteiden käyttö, terveystilanne, vuorovaikutustaidot, itsenäisen elämisen taidot, aikataulut, oppiminen, tulevaisuuden suunnitelmat ja itsearviointi.

Kartoitus paljasti Kallen mielialaongelmat, heikot sosiaaliset taidot ja vaikeudet noudattaa aikatauluja. Äiti kertoi, että Kallella oli todettu matematiikan ja äidinkielen oppimisvaikeudet jo peruskoulussa. Kotona Kalle oli usein ärtynyt ja jumittui tietokoneelle. Olipa keran sattunut niinkin, että poliisi toi Kallen kotiin, kun poika oli löytynyt humalassa kadulta. Äidillä oli kova huoli Kallesta, mutta hän ei tiennyt, mitä Kallen kanssa pitäisi tehdä tai mistä saisi apua.

Kuraattori ehdotti, että Kallen tilannetta käsiteltäisiin asiakasyhteistyöryhmässä, jossa on mukana Kelan, työhallinnon, terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja toisen asteen koulutuksen edustajat. Myös koulun edustajat tulisivat mukaan työryhmään ja tietenkin Kalle itse ja äiti. Tarvittaessa sinne voisi tulla myös muita asiantuntijoita, jos Kalle, äiti tai kuraattori näkisi sen tarpeelliseksi.

Mikä tahansa nuoren asioita hoitava taho voi tehdä aloitteen asian käsittelyyn työryhmässä.

Kuraattori teki Kallesta lähetteen asiakasyhteistyöryhmään. Kalle ja äiti tarkistivat lähetteen tiedot ja allekirjoittivat asiakasyhteistyölain (497/2003) mukaisen yksilöidyn suostumuksen asian käsittelyyn. Kuraattori kertoi lisää työryhmän kokoonpanosta ja työskentelytavoista. Siellä keskusteltaisiin Kallen asioista sekä tehtäisiin jatkosuunnitelma. Kuraattori toimittaisi lähetteen työryhmän sihteerille ja jäisi odottamaan kutsua työryhmään. Kutsu

tulikin muutaman viikon kuluttua, ja Kalle, äiti ja kuraattori menivät yhdessä kokoontumiseen.

Työryhmässä äiti kertoi huolenaiheistaan ja toivoi saavansa apua Kallen tilanteeseen. Äidin kertomus oli tärkeää, koska siitä hahmottui Kallen historia koulussa ja kotona. Kokouksessa Kallea jännitti, koska paikalla oli monta ihmistä. Hän kuitenkin rentoutui vähän huomattessaan, että kuraattori ja äiti osasivat kertoa joitakin asioita hänen puolestaan. Hän kun ei itse aina kaikkea huomaa kertoa. Sen Kalle halusi kaikkien tietoon, ettei haluaisi enää jatkaa puualan opintojaan. Meteli hermostutti häntä, eikä hän pystynyt keskittymään mihinkään. Kuulosuojaimista ei ollut apua, vaan ne aiheuttavat hänelle kipua. Kuraattorin toiveesta paikalle oli pyydetty myös neuropsykiatrinen asiantuntija. Hänen mielestään Kallelle tulisikin tehdä Birgit Vuori-Metsämäen ja Kaija Pohjalaisen kehittämä arjen toimintakyvyn kartoitus eli ARTO. Kallen kokemukset ja tuntemukset kun voisivat viitata aistiyliherkkyyteen ja mahdollisesti autismin kirjoon kuuluvaan oireistoon.

Äiti kertoi olevansa kovin väsynyt sekä raskauden että kotitilanteen vuoksi. Mieliala oli matala, ja ajoittain kaikki tuntui aivan toivottomalta. Äidille tarjottiin mahdollisuutta tulla keskustelemaan omasta voinnistaan ja huolistaan aikuisten vastaanotolle, joka on eräänlainen matalan kynnyksen psykososiaalinen palvelu. Sen kautta olisi myös mahdollista päästä mukaan äitiysneuvolan terveydenhoitajan vetämään ryhmään, jossa tuetaan äidin ja syntyvän lapsen välistä vuorovaikutusta ja annetaan välineitä arjessa jaksamiseen.

Työryhmässä tuetaan lapsen kuntoutuksen lisäksi myös vanhempien voimavaroja.

Kokouksessa sovittiin, kenen vastuulla seuranta olisi. Tehtävän sai kuraattori. Myös monille muille ryhmäläisille sovittiin tehtäviä Kallen tilanteen selvittämiseksi ja kohentamiseksi. Opiskeluterveydenhuollon lääkäri osallistui kokoukseen ja sai Kallen tilanteesta hyvän kokonaiskäsitelmän. Sovittiin, että Kalle tulisi vielä lääkärin vastaanotolle, missä hän saisi lähetteen tarkempiin lääketieteellisiin tutkimuksiin.

Työryhmässä suunnitellaan asiakkaan kuntoutusta, seurataan edistymistä ja tehdään työnjakoa viranomaisten kesken.

ARTO-kartoitus olisi hyvä tehdä ennen vastaanottoa, koska siitä saataisiin läheteeseen tärkeää tilannetietoa. Ryhmän neuropsykiatrinen asiantuntija lupasikin opastaa äitiä kartoituksen tekemiseen. Kelan edustaja toi esille, että Kallen olisi mahdollista saada kuntoutusrahaa. Kuraattori lupasi auttaa Kallea ja äitiä anomaan sitä. Opiskeluterveydenhuollon lääkäri lupasi tehdä hakemukseen tarvittavat lääkärintlausunnot vastaanoton jälkeen. Työvoimahallinnon ammatinvalintapsykologi sekä neuropsykiatrinen asiantuntija kertoivat omia näkemyksiään Kallen ammatinvalintaa vaikuttavista asioista. Tämän pohjalta keskusteltiin seudulla tarjolla olevista vaihtoehtoista. Kallelta kysyttiin hänen omia näkemyksiään vahvuuksistaan, kiinnostuksen kohteistaan ja valmiuksistaan sekä halusta opiskella kotipaikkakunnan ulkopuolella. Kallen mielipide olisi tietenkin ratkaiseva.

Seurantakokoontuminen sovittiin kolmen kuukauden päähän. Siihen asti Kalle kävisi koulua räätälöidyin tukitoimin. Neuropsykiatrisiin erityisvaikeuksiin perehtynyt neopsyvalmentaja suunnittelisi Kallen koulupäivän rakenteen. Näiden tukitoimien varassa Kalle lupasi jatkaa koulua. Seurantakäsittelyyn mennessä selviäisi, tarvitsisiko muita koulutusvaihtoehtoja miettiä. Siihen mennessä saataisiin myös tietää, tarvittaisiinko neurologisia tutkimuksia. Äiti ja Kalle sekä kuraattori pitivät seurantakokoontumiseen osallistumista tärkeänä. Se olisi kaiken lisäksi lyhyempi kuin ensimmäinen kokoontuminen.

Kokoontumisen jälkeen työryhmä lähetti kuraattorille kirjallisen konsultaatiovastauksen, johon oli koottu kokoontumisessa sovitut asiat. Kuraattori keskusteli suunnitelmasta vielä uudestaan äidin ja Kallen kanssa ja antoi heille kopion työryhmän konsultaatiovastauksesta. Samassa yhteydessä äiti ja Kalle antoivat kirjallista palautetta työryhmän toiminnasta. Kuraattori toimitti sen eteenpäin työryhmän sihteerille.

Satakunnan sairaanhoitopiiri toteutti *Asiakasyhteistyöryhmien toiminnan aktivointi – USKO nuoriin* -pilotin osana Lasten Kaste Remontti -osahanketta vuosina 2009–2011.

USKO nuoriin -malli asiakasyhteistyöryhmien toiminnan aktivointiin

- Toimintamalli lasten ja nuorten asioiden käsittelyyn paikallisissa kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmissä.
- Kohderyhmänä on erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret.
- Tavoitteena varhaisin tukitoimin ylläpitää sekä kuntouttaa lapsen/nuoren toimintakykyä auttamalla lasta/nuorta ja perhettä saamaan tarvitsemansa palvelut.
- Työryhmän peruskokoonpano on kiinteä ja sillä on etukäteen sovitut kokousajat. Ryhmässä ovat mukana sosiaali-, terveys- ja opetustoimi, työhallinto, Kela. Tarvittaessa ryhmään kutsutaan muita asiantuntijoita.
- Sosiaali- ja terveystoimen sekä opetustoimen edustajat valitaan kuntien peruspalveluista asiakkaan iän mukaan (0–6, 7–14, 15–25 v.).
- Työryhmässä suunnitellaan asiakkaan kuntoutusta, seurataan edistymistä ja tehdään työnjakoa viranomaisten kesken.
- Työryhmä on konsultoiva ja sen palvelu on asiakkaalle vapaaehtoista.
- Asian käsittelyyn tarvitaan alle 15-vuotiaan asiakkaan huoltajan ja nuoren kirjallinen suostumus.
- On suositeltavaa, että nuoren lisäksi vanhemmat tai muut läheiset ovat paikalla kokouksessa.
- Tavoitteena on, että lapsen asia viedään työryhmään ennen tilanteen kriisiytymistä ja lastensuojeluilmoitusta, vaikka työryhmässä saatetaankin aloittaa lastensuojelun asiakkuus.
- Lasten- ja nuorten kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä voi olla kunnan sisäinen tai kuntien yhteinen.
- Työryhmän asiakkaaksi tullaan läheteellä, jonka saa kunnan/kuntayhtymän verkkosivuilta. Verkkosivuilla on myös ohjeet nuoren ohjaamiseksi työryhmään. Mikä tahansa lapsen/nuoren asioita hoitava taho voi tehdä aloitteen asian käsittelyyn työryhmässä.
- Ryhmä antaa kirjallisen yhteenvedon istunnosta. Tukihenkilö käy sen läpi nuoren ja vanhempien kanssa.
- Lapsiasiakkaan näkemys selvitetään ennen työryhmän käsittelyä, eikä hänen ole välttämätöntä osallistua kokoukseen.
- Työryhmässä tuetaan lapsen kuntoutuksen lisäksi myös vanhempien voimavaroja.

Lisätietoja:

Virpi Valiola
sairaanhoitaja, terveydenhoitaja (amk)
virpi.valiola@a-klinikka.fi

Vinssi – nuorten intensiiviohjelma

Mä olen Kalle, viistoista vee. Mä kerron tässä siitä, mitä mun elämässä viime vuonna tapahtu. Kaikki alkoi siitä, kun mä olin taas sählännyt. Taisin ajaa silloin sitä Peten mopoa Mintun bileiden jälkeen. Kytät oli ilmoittanu sossuille ja me jouduttiin äidin kanssa taas menemään sinne sossutoriini. Mutsi oli mulle tosi vihainen ja huusi, että taas mä järjestän sille ylimääräistä harmia. Niinhän se oli, aina mä mokasin.

Meidän sossu oli vaihtunut, ja joku uusi tyyppi alko kysellä kaikkea mun elämästä. Ihan niin kuin se ei voisi lukea tietoja sieltä ruudulta. Mä kelasin, et taas sossutyypit alkaa pyörii meidän kotona. Niin kuin silloin, kun mutsi ja faija tappeli ja erosi. Mutsi itsekin ehdotti, et jos ne perhetyöntekijät vois taas tulla, mutta sossu alkoi puhua nuorten Vinssistä. Mua ei kiinnostanut kuunnella yhtään tippaa, mut kun mutsi alko itkää, niin pakkohan mun oli siinä istua. Mutsi paljasti, että en mä ollut siellä nuorisopolillakaan käynyt, mihin koulu-lääkäri mut viimeksi määräsi, kun mä olin niin väsynyt ja niin paljon pois koulusta. Mutsi itki vielä enemmän ja mä pelkäsin, et se saa keskenmenon. Mä sanoin, et tulkoot vaan ne Vinssit, kunhan se kitinä ja kuulustelu vaan loppuisi.

Vinssit tuli meille kotiin. Äiti halusi vaan koko ajan jutella niiden kanssa, mut se toinen tyyppi Nikke tuli mun huoneeseen. Se kertoi, mitä kaikkea yhdessä vois tehdä, ja kyseli, mistä mä tykkään. Mä sanoin, et ihan sama. Se kerto, et se ohjelma kestää vuoden. Mä kelasin, et ei oo totta, nyt mun täytyis yhden moka takia käydä koko vuosi jossain terapiassa. Se sano, ettei se ole mitään terapiaa, ja mä sanoin, et ihan sama, vuosi pakkopaitaa kuitenkin. Hyvää siinä oli se, että sain tietää, milloin se loppuu. Olenpahan sit sovittanut syntini. Sinne tulee muutama toinenkin nuori, se tyyppi kertoi. Ihan sama, mä sanoin, mut kelasin, et ehkä mä voisin mennä kattomaan, ketä ne muut pipipäät on. Ja ehkä mä voisin kokeilla sitä kiipeilyä.

Ekan tapaamisen jälkeen mä vielä tapasin sitä Vinssi-tyyppiä muutaman kerran, siis mun omaohjaaja Nikkeä. Me vähän tutustuttiin ja heitettiin juttua ihan kaikista asioista, niin kuin esimerkiksi mun kouluasioista ja faijasta. Mä en kyllä tajunnu, mitä tekemistä niillä oli mun mopojutun kanssa. Se toinen työntekijä, Maija, tapasi äitiä. Äiti sopi, että me jatketaan ohjelmassa, mä sanoin, et ihan sama.

Meillä oli vielä yhteistapaaminen sossun, jonkun nuorisopolin tyypin, Vinssien ja äidin kanssa. Ne sano, että jos mä jatkan Vinssissä, mun ei tarvis toistaiseksi käydä siellä poliiklinikalla, että toiminta olisi mulle nyt hyödyllisempää. Ihan sama, mä sanoin. Mä kuitenkin lupasin, että mä oon vähemmän tietsikalla ja käyn koulua. Mutsi lupas huutaa vähemmän. Mä ajattelin, et pääsisin ainakin ilmaiseksi kiipeilemään. Se mulle jäi mieleen, että Vinssi kysy, mitä vahuuksia mulla on, ja mutsi sano, että mä aika hyvä leikkiin pikkulasten kanssa. Mua vähän hävetti...

Ryhmässä oli neljä poikaa mun lisäksi. Mä vähän yllätyin, kun ne olikin ihan tavallisia kundeja, yhden mä tunsin jo etukäteen. Alkutapaamisessa me tehtiin ryhmän säännöt ja suunniteltiin, mitä tehdään vuoden aikana. Kelaa vähän, koko vuosi aikaa! Aika pian me läh-

Selvittelyvaiheessa tutustutaan nuoreen ja perheeseen, kerrotaan heille intensiiviyöstä ja määritellään yhdessä ohjelman alustavat perhekohtaiset tavoitteet.

Sitoutumisvaiheen tavoitteena on yhteistyökumppanuuden ja luottamuksen syntyminen nuoren, vanhemman ja työntekijöiden välillä. Työskentelyssä edetään nuoren ja perheen tahdissa.

dettiin aloitusleirille ja mutsikin lähti mukaan. Se käyttäytyi siellä ihan hyvin, vaikka mä vähän jännitin sen puolesta. Siellä leirillä mä opin paremmin tunteen niitä muita. Mutsikin oli rennompia, kun sen ei tarvinnu stressata ruuasta tai pikkusiskosta. Mutsi kehu mua, kun mä voitin melkein kaikki pelit.

Niitä tapaamisia alko olla aika tiuhaan, enkä mä kyllä aina jaksanut mennä. Ne laitto kuitenkin koko ajan tekstaria ja tiesi heti, kun mä en ollut koulussa. Kerran Nikke haki mut retkelle autolla kotoa, mä olin vielä nukkumassa ja mutsi yritti herätellä. Mutsi oli hermona, mut mä pääsin sit lopulta lähtemään. Nikellä ja Maijalla ei mennyt hermot, ei mun eikä edes mutsin kanssa.

Yhtäkkiä tuli jotain hädellää koulussa, ja mä taisin vähän riehua siellä. Sitä sitten koulussa selviteltiin, ja mä kelasin, et nyt mä joutuisin varmaan laitokseen. Mut ne Vinssit kävi koululla, ja taas me neuvoteltiin, ja mutsikin rauhoittui. Ne sano, ettei kaikki tarvitse heti onnistua, asioita pitää harjoitella ajan kanssa. Ryhmässä meillä alko oleen tosi hauskaa Niken ja niiden toisten kundien kanssa. Mä aloin odottaa keskiviikkoa, meidän ryhmäpäivää.

Keskiviikkoisin me sitten tehtiin niitä juttuja, mitä oli yhdessä suunniteltu. Mentiin sinne kiipeilemäänkin, se oli tosi siistiä. Mä opin sen aika nopeasti ja Nikke kehu mua. Vinssi sopi mutsin ja sossun kanssa, et mä pääsisin kiipeilyn alkeiskurssille. Se oli hienoo, kun mulla ei oo ollu mitään harrastusta pitkään aikaan.

Intensiivivaiheessa tavoitteena on muutoksen käynnistyminen ja sen tukeminen nuoren ja perheen elämässä. Työskentely on tiivistä ryhmätoimintaa, yksilö- ja perhetyötä.

Vinssit kävi meillä himassakin ja puhuttiin, et mikä meillä sujuu ja mikä vois olla paremmin. Tehtiin kaikkia sopimuksiakin. Maija tapaili mutsia ihan kahden kesken ja välillä tavattiin taas yhdessä, mikä oli hyvä, ni ne ei päässy levitteleen ihan mitä tahansa juttuja mun selän takana. Kyllähän me vieläkin välillä otetaan mutsin kans yhteen, mut ne riidat on vähän rauhallisempia. Molemmat meistä vissiin oppi jotain ja musta tuntu, että mutsille pysty joskus puhumaankin, se kuunteli ja vastaili. Mutsi sano mulle, et kaikki sen raivarit ei oo mun syytä, vaan se on ollut masentunut ja siihen tautiin kuuluu sellaista kiukkusuutta ja silleen – vaikka en mä tajua, miks sen piti olla kiukkuinen just mulle.

Kouluasioista puhuttiin aina Niken kanssa ja aika paljon siinä oli selviteltävää, välillä opettajan ja välillä kuraattorin kanssa. Me selvitettiin muutama tappelujuttu ja järjestettiin mulle luokan vaihto. Mulla oli niin paljon poissaolotunteja, että piti sopia, miten mä ne suorittaisin, etten jäis kasille. Vinssistä mä sain liikuntasuorituksia ja leireillä tein ruokaa koko sakille, niin sain kotitalouden rästityöt tehtyä. Oli se aika urakka tehdä melkein kaksi kouluvuotta yhden aikana, mutta se onnistu, koska mulle ei tullu enää lisää poissaoloja. Uusi luokkakin oli sellainen, että siellä pysty opiskelemaan.

Leirejä meillä oli Vinssissä aika usein, viikonloppuisin ja lomilla. Yleensä reissattiin niiden kundien kanssa. Ryhmässä välillä kelattiin, että kaikille oli sattunut vähä kaikenlaista eikä kellään ollut kotona niin ruusuista, vaikka ihan kunnollisia ollaan silti. Välillä oli sellaisia perhepäiviä kaikille vinssiläisille, mihin mutsinkin piti tulla mukaan. Niihin aikoihin se pikkuskidikin syntyy. Yhdelle retkelle mutsi ei voinut tulla mukaan, mutta mun kummisetä lähti messiin. Se oli ihan kivaa, vaikka mä ensin ajattelin, et vähän noloo. Muutamille retkille mutsikin pääsi. Se sano, et siitä oli mukava olla mun kanssa, kun himassa menee kaik-

ki aika pikkupirpanan hoitoon. Mutsi vähän yllättyi, kun mä tulín kaikkien kanssa niin hyvin toimeen – aikuistenkin. Mutsi ite oli vähän ujompi. Mä luulen, että se oli ylpeä musta.

Tapaamiset alko pikkuhiljaa harveta ja Nikke sano, että se oli siirtymävaihe ja muistutti, että alussa oli sovittu Vinssin kestävän vuoden. Mua riso siinä vaiheessa kaikki ja otti aivoon Nikkekin. Sit mä tajusin, et mua kiukutti kai siksi, että Vinssi oli loppumassa. Mä kelasin, et miten mä selviäisi, jos kaikki palais taas ennalleen ja tulis samat sähläykset. Nikke rauhoitteli mua ja me tehtiin mulle Voimavarareppua, johon kerättiin kaikki jutut, mitä mä voin tehdä ja mistä mä saan apua, meinaan jos mä tartten. Siinä sovittiin myös, et mun kummiseta tapais mua vähän useammin. Mä jatkan sitä kiipeilyä ja voin ottaa yhteyttä sossuun, jos jotain sattuu. Musta tuntuu, että sekin ymmärtää mua vähän paremmin, kun Vinssit on selittänyt sille näitä mun juttuja, siis sitä, ettei munkaan elämä mitään helppoa oo ja parhaani mä yritän.

Siirtymävaiheessa tavoitteena on nuoren ja vanhempien oman vastuunoton vahvistaminen. Työskentelyssä kootaan nuorelle Voimavarareppu ja pohditaan, millaista tukea nuori ja perhe jatkossa tarvitsevat.

Mulla on nyt aika nasta olo ja tiedossa kaikenlaista jännittävää. Sossun kanssa sovittiin, ettei mun tarvii sinne nuorisopolille mennä ja koulussa menee ihan ok. Mä en vielä tiedä, mikä mä haluaisin isona olla, vaikka me ryhmässä sitä kelattiin. Jos ei muuta niin kypille tai amatsuun, vaikka autopuolelle. Oikeasti mä haluaisin skidien kiipeily-coachiksi. Nikke sanoi, että sekin voisi olla ihan hyvin mahdollista.

Nyt mulla on menossa joku seurantajuttu. Vinssin ryhmät ja toiminta on ohi, mut mun elämässä actionia riittää. Mä käyn nyt siellä kiipeilemässä ja kummisedän kanssa kalassa sen mökillä aina, kun sen vaimo päästää. Nikke soitti mulle muutaman kerran ja kerran mäkin soitin sille, kun meinas palaa hihat – mutsin kaa tietty. Me ollaan järkkäämässä Vinssiryhmän jälkitapaamista ja kait mä sinne meen. On ihan kiva nähdä, missä kunnossa kundit on. Kyllä mä oon aika hyvin selvillä niiden jutuista Facebookin kautta, vaikkei muuten olla nähtykään.

Seurantavaiheessa arvioidaan tilannetta, tarkistetaan ja ylläpidetään jatkosuunnitelmaa ja Voimavarareppussa sovittuja tukitoimia. Ohjelman loputtua tavoitteena on, että nuori ja vanhempi voivat paremmin, nuoren ja perheen arki toimii.

Mulla on kyllä kova kunto, kun täytyy pitää sitä yllä kiipeilyn vuoksi. Koulussa on poissa-olotunteja nolla, mut suunnittoa en oo lopettanut ja siitä tulee joskus noottii, mut täytyy sitä ihmisen voida vaikuttaa ja sanoo mielipiteensä. Meillä on aika hyvä porukka, johon kuuluu muutama mun kiipeily- ja luokkakaveri, pari tyttöä ja poikaa, yhdessä me yleensä hengailaan. Lomaksi me suunnitellaan ihan omaa seikkailureissua, nuorisotalon ohjaajat jeesaa meitä siinä. Mä oon ottanut sen suunnittelussa vähän niin kuin päävastuun, eikä ne ilman mua saiskaan sitä millään järkätty. Eli mitä tässä enää turhia tuhisemaan, suosittelee Vinssiä sullekin kaveri, jos sä et enää halua lojuu himassa. Vinssistä saat tsemppi!

Terveisin, Kalle

VINSSI – nuorten intensiiviohjelma

- Intensiiviohjelma tuo uuden ohjelmallisen lähestymistavan lastensuojelun avohuollon asiakkaana oleviin nuoriin ja perheisiin, jotka käyttävät useita eri palveluja sitoutumatta apuun.
- Ohjelma jakautuu viiteen vaiheeseen:
  - **Selvittelyvaiheessa** arvioidaan yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa, onko intensiiviohjelma sopiva tukitoimi nuorelle ja perheelle.
  - **Sitoutumisvaiheessa** tutustutaan nuoreen ja perheeseen, tavoitteena on yhteneväisen käsityksen muodostaminen perheen tai nuoren muutostarpeesta ja alustavista tavoitteista.
  - **Intensiivivaiheessa** tuetaan muutoksen käynnistymistä, vahvistetaan nuoren ja perheen arjessa sujumista, esimerkiksi koulukäyntiä, nukkumista, syömistä, harrastuksia ja itsestä huolehtimista. Työskentely on tiivistä ryhmätoimintaa, yksilö- ja perhetyötä.
  - **Siirtymävaiheessa** vahvistetaan nuoren ja perheen omaa vastuunottoa. Kootaan nuorelle Voimavarareppu, joka sisältää jatkotuki suunnitelman, läheisverkoston aktiivoinnin, vapaa-ajan paletin, koulutyön tukitoimet ja tulevaisuuden visiot.
  - **Seurantavaiheessa** arvioidaan nuoren ja perheen tilannetta, tarkistetaan ja ylläpidetään jatkosuunnitelmaa ja Voimavarareppua sovittuja tukitoimia.
- Ohjelman peruselementit ovat perhetyö, yksilötyö ja ryhmätoiminta.
- Ohjelman rakenne on jäsennelty, tavoitteellinen ja ajallisesti rajattu sisältäen samalla mahdollisuuden työn asiakaskohtaiseen räätälöintiin.
- Ohjelmallisen työskentelyn sisällölliset painopisteet ovat toiminnallisuus, kokonaisvaltaisuus, osallisuus, asiakaslähtöisyys ja arviointi.

Nuorten intensiiviohjelma VINSSI on kehitetty Etelä-Suomen Lapsen ääni -hankkeessa Lasten Kaste -ohjelmassa 2008–2012. Ohjelma kehitettiin ja pilotoitiin Helsingissä, Espoossa ja Hyvinkäällä (Noste) vuosina 2009–2012.

Lisätietoja:

Leena Männistö
Projektipäällikkö
leena.mannisto@hel.fi

Intensiiviohjelman vaikuttavuutta on arvioitu nuorten intensiivimittariston avulla. Alpo Heikkisen raportit ohjelman vaikutuksista ja intensiiviohjelman menetelmäopas löytyvät Lapsen ääni -hankkeen verkkosivuilta:

http://www.lapsenaani.fi/KONSULTATIIVINEN/VINSSI2/materiaalit_vinssi.html

8 Oppilashuolto – huolenpitoa oppilaista

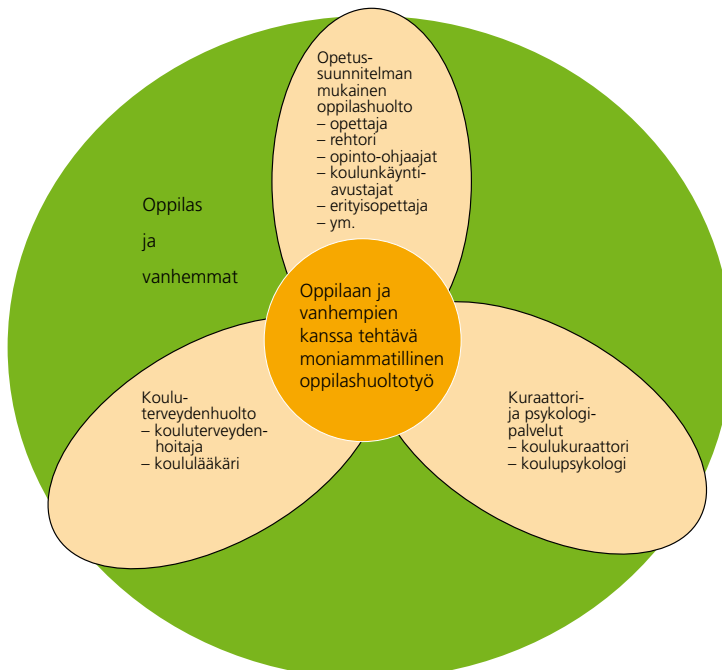
Marke Hietanen-Peltola

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu yhteisössä. Huolenpito oppilaista kuuluu kaikkien koulu ympäristössä työskentelevien työtehtäviin.

Oppilashuolto jakautuu ohjaavan lainsäädännön mukaisesti ja usein hallinnollisesti kolmeen osaan:

- opetus suunnitelman mukainen oppilashuolto, jota ohjaavat perusopetuslaki 628/ 1998 sekä Esi- ja perusopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2010
- kouluterveydenhuolto, jota ohjaavat terveydenhuoltolaki 1326/2010 sekä asetus 338/ 2011
- koulukuraattori- ja psykologipalvelut, joiden velvoite tulee lastensuojelulaista 417/ 2007

Yhdessä nämä osat muodostavat oppilashuollon toiminnallisen kokonaisuuden. Oppilashuoltotyö on sekä jokaisen ammattilaisen omaa toimintaa että moniammatillista yhteistyötä. Työtä tehdään tiiviissä yhteistyössä oppilaiden ja vanhempien kanssa.

Kuvio 5. Koulun oppilashuoltotyöhön osallistuu monia toimijoita, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään sekä oppilaan ja vanhempien kanssa.

Oppilashuollossa toteutuvat Lasten Kaste -ohjelman tavoitteet. Oppilashuollon moniammatillinen toiminta toteutetaan lasten ja nuorten kehitysympäristössä. Se on matan kynnyksen työmuoto ja peruspalvelu, joka tukee hyvinvointia mutta korjaa myös varhaisesti ongelmia.

Yhteisöllinen oppilashuoltotyö

Oppilashuoltotyön ensisijainen tavoite on edistää oppilaiden hyvinvointia, terveyttä, turvallisuutta, sosiaalista vastuullisuutta sekä vuorovaikutusta. Kouluympäristö tarjoaa loistavan tilaisuuden yhteisölliselle hyvinvoinnin tukemiselle. Käytännössä tämä tarkoittaa terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien näkökohtien huomioon ottamista opetuksessa ja koulun muussa toiminnassa (ks. *Vaihtoehtoinen välitunti*). Toimenpiteet voivat kohdistua esimerkiksi kiusaamisen ehkäisyyn, hyvän luokkahengen edistämiseen, koulurakennuksen terveydellisten epäkohtien poistamiseen jne (ks. *Yhteisöllinen ehkäisevä toimintamalli koulussa*). Pyrkimyksenä on myös lisätä oppilaiden ja perheiden omia valmiuksia huolehtia hyvinvoinnistaan, sillä koulun kautta tavoitetaan lapsien lisäksi vanhemmat (ks. *Varhainen tuki alakoulussa*). Vanhempia voidaan valmistaa lapsen ikäkauteen liittyviin kehityshaasteisiin esimerkiksi vanhempainilloissa ja terveystarkastuksissa. Tällä tavalla lasten hyvinvointia tuetaan yhdessä vanhempien kanssa (ks. *Kasvamme yhdessä -vanhempainillat, Kvartti-vanhempainiltamalli, Tukevasti alkuun – vahvasti kasvuun* sekä *Kodin ja koulun kasvatuskumppanuus*). Kouluympäristössä on myös luontevaa järjestää erilaista ryhmätoimintaa (ks. *Rajapinta-pilotin ryhmätoiminta nuoren tukena*).

Yksilökohtainen oppilashuoltotyö

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien ja koulunkäyntiin liittyvien muiden ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Myös tämä tehtävä kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville. Terveystarkastuksissa ja muissa kouluterveydenhuollon tapaamisissa pyritään lisäksi edistämään terveyttä ja hyvinvointia, tunnistamaan terveyttä uhkaavia tekijöitä ja sairauksia sekä tarvittaessa ohjaamaan nuoria jatkotutkimuksiin.

Oppilashuollon moniammatillinen henkilöstö voi tarjota monipuolista tukea lapselle ja kulkea myös vanhempien rinnalla lapsen haasteissa (ks. *Merkkari*). Ongelmatilanteita selviteltäessä oppilaan ympärille kootaan tarvittavat asiantuntijat koulun sisä- ja ulkopuolelta (ks. *Nivelluokka ja Riina*). Yhteistyö oppilaan perheen kanssa on työn onnistumisen edellytys.

Oppilashuollon kautta myös koulun ulkopuoliset palvelut saadaan tuotua kehitysympäristöön Kaste-ideologian mukaisesti (ks. *Kalle ja JERI*). Oppilashuollon tiivis yhteistyö yksittäistä oppilasta hoitavien erityistahojen ja erikoissairaanhoidon kanssa

on tärkeää. Koulun oppilashuollon toimijat ovat työskennelleet oppilaan kanssa jo ennen erityispalvelun tarvetta ja tulevat jatkamaan myös hoitajakson jälkeen (ks. *Nuppis*). Heille on kertynyt tietoa oppilaan tilanteesta, voinnista sekä niiden muutoksista. He myös pystyvät seuraamaan oppilaan tilannetta päivittäin ja voivat omilla toimillaan tukea oppilaan selviytymistä ja vahvuuksia.

Lasten ja nuorten muut kehitysympäristöt

Kouluikäisten lasten ja nuorten kehitysympäristöjä ovat myös koti ja vapaa-ajan ympäristöt. Eri kehitysympäristöjen on tehtävä yhteistyötä lapsen ja nuoren hyvinvoinnin edistämiseksi ja yksilöllisen tuen tarjoamiseksi. Joskus lapsen ja nuoren hyvinvoinnin uhat syntyvät kodin ja vapaa-ajan kehitysympäristöissä, mutta näyttäytyvät ongelmina koulussa. Kun kouluterveydenhuolto arvioi oppilaan hyvinvointia, myös kodin ja vapaa-ajan kehitysympäristöt otetaan huomioon. Kunnan kaikki lasten ja nuorten kanssa toimivat tahot ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita koulun yhteisöllisessä ja yksilöllisessä oppilashuoltotyössä (ks. *Tsepoint, Usko nuoriin, Vinssi ja Monari*)

Oppilashuolto kouluteemaverkoston asiakastarinoissa

Kaikki oppilashuollon näkökulmasta kirjoitetut kouluteemaverkoston tarinat liittyvät oppilashuoltoon edellä olevien viittausten mukaisesti. Yhteisöllistä hyvinvoinnin tukemista on kuvattu erityisesti niissä tarinoissa, jotka liittyvät siirtymävaiheisiin, luokan yhteisöllisyyden parantamiseen ja vanhempainiltatoimintaan. Yksilökohtaista oppilashuoltotyötä on kuvattu moniammatillisena yhteistyönä, joka ulottuu koulun ulkopuolelle palvelujärjestelmään ja vapaa-ajan kehitysympäristöihin asiakkaan eli oppilaan tarpeiden mukaisesti.

Tarinoissa tulevat esille toimijoiden runsaus ja moniammatillisuuden hyödyt. Moniammatillinen työ vaatii onnistuakseen sopimuksia yhteisistä käytännöistä. Monissa kehittämishankkeissa on haettu muotoa moniammatilliselle yhteistyölle kehittämällä työtapoja, menetelmiä ja tiedonsiirtokäytänteitä. Kertomuksissa näkyy asiakkaiden osallisuus, vaikka joissakin työmalleissa palvelun muoto ja esimerkiksi tapaamisten määrä on määritelty ennalta jo ennen asiakkaan ensikontaktia.

LastenKaste -ohjelmassa kehitetyt erilaiset konsultatiiviset työmuodot sopivat luontevasti oppilashuollon moniammatilliseen toimintaan. Erikoissairaanhoidon konsultaatiot lisäävät oppilashuollon toimijoiden omaa osaamista ja antavat kokemuksen kautta rohkeutta sen käyttämiseen. Joissakin tarinoissa koululla oli pulaa oppilashuollon henkilöstöstä. Tällöin oppilaat ohjattiin käyttämään samojen ammattiryhmien palveluja koulun ulkopuolelle. Kuviossa 5 esitetyt ammattiryhmät muodostavat yhdessä vahvan osaamisverkoston koulun sisälle. Osa kuvatuista koulun ulkopuolisista työmalleista voitaisiin siirtää koulukehitysympäristön sisälle oppilashuollossa erityispalvelujen tuella tapahtuvaksi työksi.

9 Osallisuus osaksi arkea

Mikko Oranen

Osallisuus on yksi nykyisen kehittämisspuheen muotisanoista. Osallisuutta korostetaan, painotetaan ja pidetään tärkeänä. Osallisuuden asema yhtenä kaikkien kansalaisten perusoikeuksista muistetaan mainita. Lisäksi alleviivataan Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaa 12, jonka mukaan jokaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa.

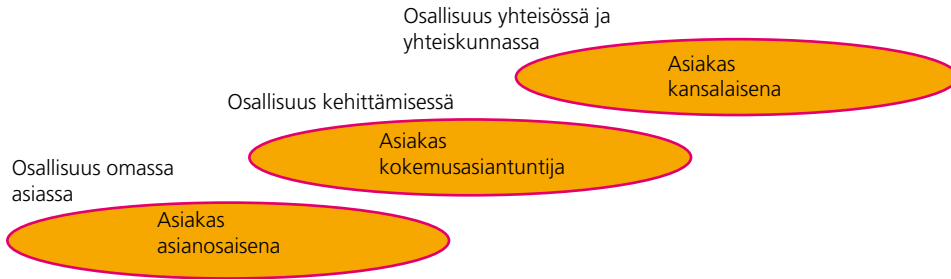
Osallisuus ei kuitenkaan ole vain juhlapuheiden johdantoteema tai abstrakti periaate. Osallisuudessa on kysymys hyvin yksinkertaisista asioista. Asiakkaan asioita käsiteltäessä kysymykset ovat tavallisia ja arkisia: Mikä sinun mielestäsi on nyt tärkeää? Mistä nyt olisi hyvä puhua? Mitä mieltä sinä olet tästä? Palvelujen ja niiden kehittämisen kannalta on kyse siitä, miten palvelujen käyttäjät saavat tietoa itseään koskevista asioista ja miten he tulevat kuulluiksi, kun suunnitelmia ja päätöksiä tehdään. Ote taanko heidät mukaan arvioimaan ja kehittämään toimintaa vai kuvitellaanko, että me ammattilaiset tiedämme, mitä lapset ja perheet tarvitsevat? Kun ammattilainen kertoo suunnitelmistaan ja antaa asiakkaalle mahdollisuuden sanoa, mitä tämä näistä suunnitelmista ajattelee, luodaan osallisuuden edellytyksiä.

Palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä konkreettiset asiat ovat tärkeitä. Miten sinun mielestäsi meillä otetaan asiakkaat vastaan? Onko neuvotteluissa mielestäsi tarpeeksi tilaa asiakkaiden mielipiteille? Mikä meidän kunnan lastensuojelussa toimii mielestäsi hyvin? Jokaisessa ammatillisessa kohtaamisessa ja kehittämistyön arjessa mitataan, kuinka valmiit olemme ottamaan asiakkaat mukaan työhön ja kehittämiseen.

Oma asia vai yhteinen asia?

Osallisuuden oikeuden toteutumista voidaan tarkastella useilla eri tasoilla (kuvio 6. osallisuuden toteutumisen tasot) ja miettiä, puhutaanko yksilön mahdollisuuksista osallistua oman asiansa käsittelyyn asiakkaana, yhteisiä asioita koskevaan kehittämiseen palvelujen käyttäjänä vai yhteisön ja yhteiskunnan asioiden käsittelyyn yhteisön jäsenenä ja kansalaisena.

Asiakkaan osallisuutta oman asiansa hoitamiseen voidaan arvioida sen perusteella, miten hyvin asiakas saa tietoa itseään koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä, miten ammattilaiset kuuntelevat asiakkaan näkemyksiä omasta tilanteestaan, miten hänen toivomuksensa otetaan huomioon ja voiko hän vaikuttaa työskentelyprosessiin. Osallistumisen seuraukset näkyvät ja tuntuvat yleensä välittömästi. Palaverin jälkeen asiakas voi arvioida, tuliko kuulluksi vai käytiinkö ammattilaisten välinen keskustelu hänen ohitseen ja ylitseen.

Kuvio 6. Osallisuuden toteutumisen tasot.

Kehittämistyössä aikajänne on toinen. Lastensuojelun toimintaa arvioimaan kutsuttu nuori ei ehkä koskaan pääse kokemaan, miten käytännöt muuttuivat kehittämistyön tuloksena. Mahdollisia hyödynsajia ovat ne nuoret, jotka tulevat lastensuojelun asiakkaiksi joskus myöhemmin. Kehittämisfoorumi ei myöskään ole paikka, jossa voitaisiin käsitellä nuoren omaa asiakassuunnitelmaa tai muita hänen asiakkuuttaan koskevia asioita. Kohteena ovat yhteiset asiat, vaikka ajatukset ja mielipiteet pohjautuvatkin yksilöllisiin kokemuksiin. Edustuksellisesta osallistumisesta on kyse silloin, kun oppilaskunnan jäsenet esittävät koulun oppilaiden nimissä mielipiteitä pihan suunnittelusta tai nuorisovaltuusto ottaa kantaa kunnan nuorisopoliittiseen ohjelmaan. Toiminta on samaan aikaan vaikuttamista tässä ja nyt sekä kansalaisuustaitojen opettelua tulevaisuutta varten.

Lasten Kaste -hankkeissa on pohdittu pääasiassa kahta seikkaa: asiakkaiden mahdollisuuksia osallistua omien asioidensa käsittelyyn sekä palvelujen käyttäjien roolia kehittämistyössä. Monessa osahankkeessa on lisäksi panostettu erityisesti siihen, että käytännön työtä tekevät työntekijät ovat saaneet äänensä kuuluville ja voineet vaikuttaa siihen, mitä kehitetään ja miten. Kun työntekijät kokevat tulevaisuutta kuulluiksi ja otetuiksi organisaatiossa vakavasti, heillä on paremmat valmiudet kuunnella asiakkaitaan.

Kehittämistä ilman käyttäjiä?

Kaupallisille yrityksille asiakkaiden tarpeiden kartoittaminen ja heidän toiveidensa kuunteleminen on kohtalon kysymys. Ei liene yritystä, joka toisi markkinoille uusia tuotteita tai palveluita tutkimatta ensin potentiaalisten asiakkaiden odotuksia ja tarpeita. Jokainen uusi karkkimaku tai palvelukonsepti on testattu oletettujen ostajien kanssa ennen kuin se päättyy myyntiin. Julkisia palveluja on kuitenkin ollut mahdollista tuottaa ja kehittää ilman kansalaisten tilanteiden ja tarpeiden huolellista kartoittamista, ilman indikaattoreita palvelujen toimivuudesta ja kuulematta käyttäjien kokemuksia ja ideoita. Asiakkaan ääni on ollut rasti ruutuun -palautelappu viraston aulan pahlavillaatikossa. Onneksi tällainen toimintatapa on vähitellen siirtymässä historiaan.

Lasten Kaste -ohjelman hankkeissa on aktiivisesti etsitty keinoja ottaa asiakkaat mukaan työhön ja kehittämiseen.

Osallisuuden edellytykset

Vaikka osallisuus on arkisia asioita, sen toteuttaminen vaatii töitä. Muutos asiantuntijakeskeisestä toiminnasta dialogiseen suhteeseen palvelujen käyttäjien kanssa ei tapahdu itsestään. Tällaisen muutoksen edellytyksiä on lueteltu ohessa.

Onnistuneen osallisuustyöskentelyn edellytyksiä

- Johdon ja johtajien sitoutuminen
- Ihmiset, jotka panevat toimeksi
- Resurssit: aikaa ja rahaa
- Tavoitteiden ja toimintaprosessin analysointi

Johdon ja johtajien sitoutuminen

Työn kantavuuden ja jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että organisaation johto sitoutuu osallisuuteen arvona ja tukee sen toteuttamista käytännössä. Johtajien suhtautuminen asiakkaiden mielipiteisiin ja toiveisiin toimii esimerkkinä koko organisaatiolle. Läsnäolo kehittämisverstaissa, asiakasraatien kanssa keskustelu ja nuorten mielipiteiden kuunteleminen ovat esimerkkejä teoista, joilla johtaja voi tukea organisaation muutosta palvelujen käyttäjiä kuuntelevampaan suuntaan. Johdon tehtävä on myös huolehtia siitä, että toiminnan suunnittelussa muistetaan kartoittaa palvelujen käyttäjien tilanne, tarpeet ja näkemykset.

Ihmiset, jotka panevat toimeksi

Asiakkaat eivät voi osallistua, jos siihen ei tarjota tilaisuutta. Tarvitaan ihmisiä, jotka suunnittelevat ja luovat mahdollisuuksia keskusteluun ja vuorovaikutukseen. Tarvitaan työntekijöitä, jotka kutsuvat mukaan, yllyttävät ja rohkaisevat. Viralliset organisaatiot ja niissä työskentelevät ammattilaiset saattavat tuntua yllättävän etäisiltä ja pelottaviltakin. Siksi näiden palvelujen käyttäjät tarvitsevat tukea uskaltautuakseen mukaan kehittämiseen. Työntekijöiden pitää olla valmiita kyseenalaistamaan omaa ja organisaation toimintaa ja avoimia uusille ajatuksille. Kiinnostus ja kunnioitus toista kohtaan kantaa pitkälle näissä kohtaamisissa.

Resurssit: Aika ja raha

Kokemus kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuuksista antaa asiakkaalle usein paljon voimaa. Kehittämistyöhön osallistuminen voi olla innostavaa ja sinänsä palkitsevaa kaikille osapuolille, mutta talkooperiaate ei riitä kantamaan toimintaa pitkäjäniteisesti. Jos palvelujen käyttäjien tarpeita kartoitetaan verkkokyselyllä, jonkun on suunniteltava kysely, markkinoitava sitä, koottava tulokset ja analysoitava ne. Työntekijät ansaitsevat palkkansa myös niistä ilta- ja viikonlopputunneista, jotka he viettävät asiakasryhmien kanssa työpajoissa ja kehittämisspäivissä. Ryhmien kokoaminen ja niiden kanssa työskentely vaatii aikaa, ja palveluissa aika on konkreettisesti rahaa. Jos neuvola haluaa keskustella yksinhuoltajaäitien kanssa heidän odotuksistaan neuvolan suhteen ja ideoida uusia työtapoja, työpajaa suunniteltaessa on mietittävä, miten äidit pääsevät paikalle ja kuka hoitaa lapsia työskentelyn aikana. Lastensuojelun jälkihuollossa oleva nuori saattaa tarvita rahaa junalippuun päästäkseen mukaan nuorten kehittämishankkeeseen. Kaikki tämä on otettava huomioon kehittämishankkeen talousarviota laadittaessa.

Tavoitteiden ja toimintaprosessin analysointi

Tärkeintä on tietysti miettiä, mihin toiminnalla pyritään. Alla on koottu tärkeitä kysymyksiä, joiden avulla voidaan suunnitella käyttäjien roolia kehittämisessä.

Mieti näitä, kun suunnittelet osallisuustyöskentelyä:

- Mikä on toiminnan tavoite?
  - Mikä on toiminnan tarkoitus? Miksi haluat kuulla asiakkaita tai muita kokemusasiantuntijoita?
- Kenen pitäisi osallistua?
  - Älä aina tyydy ilmeisimpään, innokkaimpaan tai helpoimmin tavoitettavaan osallistujaryhmään. Mieti, miten kuulet myös hiljaiset äänet.
- Mitä menetelmiä kannattaa käyttää?
  - Älä mene menetelmä edellä toimintaan. Valitse menetelmät tavoitteen ja osallistujien perusteella.
- Mitä osallistujien tuottamalla tiedolla tehdään?
  - Mieti jo etukäteen, miten aiot käyttää saamaasi tietoa. Älä kysy, jos et ole valmis kuuntelemaan vastausta ja ottamaan sitä vakavasti.
- Miten päätökset tehdään ja raportoidaan?
  - Osallistujien pitää tietää, miten työskentely raportoidaan sekä miten ja missä käsiteltävistä asioista päätetään ja kuka päätökset tekee. Kerro näistä asioista osallistujille avoimesti ja selkeästi.
- Miten tulokset jalkautetaan?
  - Huolehdi siitä, että organisaatiosi on sitoutunut viemään kehitetyt asiat käytäntöön.
- Miten arvioidaan?
  - Arvioikaa yhdessä tehtyä työtä ja ottakaa opiksi kaikista kokemuksista.

Osallisuus lasten Kaste-hankkeissa

Osallisuus on ollut yksi kaikkien Lasten Kaste -hankkeiden teemoista. Useimmissa osahankkeissa se on käytännössä tarkoittanut pyrkimystä kehittää menetelmiä ja käytäntöjä, joiden avulla asiakkaat tulevat paremmin kuulluiksi itseään koskevien asioiden käsittelyssä. Esimerkiksi JERI- ja OSMO-hankkeissa on työstetty tapoja, joilla asiakkaaksi tuleva nuori voi olla itse määrittämässä työskentelyprosessia, tavoitteita ja menetelmiä. Hankkeissa havaittiin selkeästi, että mitä enemmän nuori osallistuu niiden määrittelyyn, sitä paremmin hän sitoutuu työskentelyyn.

Monissa kehittämishankkeissa on panostettu käytännön työntekijöiden kuulemiseen. REMONTTI- ja ELLA -hankkeilla pyrittiin sitouttamaan kentän työntekijöitä kehittämistyöhön monin eri tavoin. Työntekijöiden osallisuuden vahvistamista pidettiin keskeisenä. Lisäksi haluttiin tukea työntekijöiden aktiivista osallistumista kehittämistyöhön.

Monet eri asiakasryhmät tuottavat tietoa, jota tarvitaan kehittämistyön suunnitteluun. Esimerkiksi TUKEVAN puitteissa työstettiin seudullista lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa hyödyntämällä erilaisia kyselyaineistoja, joissa lapset ja nuoret kertoivat omista näkemyksistään. Sellaisesta kehittämistyöstä on toistaiseksi vain vähän kokemuksia, joissa asiakkaat ovat mukana. Asiakkaat ovat kuitenkin jo voineet antaa palautetta tehdystä työstä esimerkiksi SIHTI-työskentelymallin arvioinnin yhteydessä.

Koko Kaste-ohjelman tavoitteena on, että sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteet ja palvelut järjestetään asiakaslähtöisesti. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää sitä, että palvelujen käyttäjät pääsevät vaikuttamaan kehittämistyöhön paljon nykyistä aikaisemmin ja voimakkaammin. Siksi osallisuus myös yksi uuden Kaste-kauden teemoista.

10 Projektijohtajien näkemyksiä kehittämistyöstä

Liisa Heinämäki ja Marjatta Kekkonen

Maakunnallisia Lasten Kaste -hankkeita oli kaudella 2008–2011 kaikkiaan viisi kuten Kaste-alueitakin. Varsinais-Suomessa lapsipalvelujen kehittämisestä vastasi Remontti, Etelä-Suomessa Lapsen ääni, Väli-Suomessa Kaspero, Itä- ja Keski-Suomessa Lapset ja perheet Kaste ja Pohjois-Suomessa Tukeva. Maakunnalliset Lasten Kaste -hankkeet vastasivat hankkeiden toteuttamisesta ja seurannasta kunnissa ja palveluyksiköissä.

Lasten Kaste 2008–2011 -hankkeiden projektijohtajille lähetettiin kysely, jossa tiedusteltiin heidän arvioitaan ja kokemuksiaan maakunnallisesta hankeohjauksesta, keskusvirastojen hankehallinnoinnista, kehitettyjen työtapojen juurtumisesta ja projektityöstä. Vastauksia saatiin yhteensä kuusi, sillä yhdessä hankkeessa projektijohtaja vaihtui ohjelmakauden aikana. Kyselyn vastauksia esitellään seuraavissa luvuissa.

Ensimmäisessä Kaste-ohjelmassa painotettiin lasten ja perheiden palvelujen kehittämistä. Kaikkiaan Lasten Kaste -hankkeet saivat ohjelmakaudella 2008–2011 valtionavustuksia yhteensä 34 miljoonaa euroa, n. 4–14 miljoonaa euroa kullekin alueelliseksi hankkeelle. Aluehankkeissa oli mukana kaikkiaan 289 kuntaa. Kuntien määrä yksittäisessä hankkeessa vaihteli 11 kunnasta (Etelä-Suomen Lapsen ääni) 65 kuntaan (Väli-Suomen Kaspero-hanke) välillä. Mediaani oli yli 60 kuntaa. Maakunnallisiin Lasten Kaste hankkeisiin kuului yhteensä 64 osa- tai alahanketta, jotka saattoivat jakautua edelleen pienempiin kehittämiskokonaisuuksiin. Eniten osahankkeita oli Remontti-hankkeissa (20), vähiten Tukevassa (4+1). Maakunnalliset hankkeet olivat kaiken kaikkiaan erittäin laajoja, kattavia ja kuntarajat ylittäviä kehittämiskokonaisuuksia.

Kehittämishankkeiden laaja-alaisuus projektipäälliköiden näkökulmasta

Lasten Kaste -projektipäälliköiltä kysyttiin, miten hankkeiden laajuus vaikutti heidän mielestään kehittämistyöhön. Myönteisinä vaikutuksina pidettiin maakuntarajat ylittäviä etuja, jotka syntyivät kuntien ja ammattilaisten välisen vuorovaikutuksen ja vertaistoiminnan lisääntymisestä. Kuntien näkemys palveluiden toteuttamistavoista rikastui. Lisäksi hankkeet loivat avoimuutta, sillä ne lisäsivät hanketoimijoiden ja ammattilaisten välistä tiedon vaihtoa ja yhteistyötä. Hankkeet kokosivat laajalta alueelta asiantuntemusta myös pienten kuntien käyttöön, mikä takasi kehitystyön tasaisen laadun. Myös kehittämisosaaminen (menetelmät, raportointi ym.) levisi kaikkien osapuolten käyttöön.

Vastaajat pitivät hyvänä myös sitä, että hyvät kokemukset voitiin välittää toisten käyttöön ja uusia toimintamalleja voitiin testata. Hankkeiden osallistujissa ilme-

ni myös positiivista näyttämisen halua. Hankkeilla oli hyvät vaikutusmahdollisuudet, jotka ulottuivat jopa rakenteiden kehittämiseen.

Vastaajat pitivät laajojen hankkeiden kielteisinä piirteinä monenlaisia laajan kokonaisuuden hallinnointiin liittyviä kysymyksiä. Ison kehittäjäjoukon toiminnan, hankkeen talouden ja hallinnon organisointi on ollut työlästä. Osahankkeiden seuranta ja ohjaus jäi projektipäälliköiden työssä väistämättä vähemmälle; osansa hankaluuksiin toi myös pitkien välimatkojen haaste. Joissain kunnissa hankkeen yhteisesti koordinoitu hallinnointi näyttäytyi saneluna ja korostui hankeprosesseissa.

Hankkeiden laajuus loi erilaisia haasteita hankkeiden eri vaiheisiin. Suunnittelu- vaiheessa monen kunnan hyvinkin erilaisen toiveiden ja odotusten oli mahdollista samaan hankesuunnitelmaan, mikä pyöristi ja etäännytti kehittämiskohteet yleistasoisiksi. Se puolestaan esti toiminnan priorisoinnin. Hankkeiden etäännyminen kunnista ja käytännön arjesta vaati työtä kehittämistyön hyötyjen esillä pitämiseksi, sillä laajat tavoitteet ja kehittämisprosessit eivät tuota kaikille kunnille nopeita ja näkyviä tuloksia. Kunnat eivät välttämättä myöskään tunnista omia konkreettisia tavoitteitaan yhteisestä hanketoiminnasta.

Vastaajilla ei ollut kokemusta maakuntatasoisista hankkeista ennen Kastetta. Lasten Kaste -hankkeissa kohdattiinkin maakuntien ja alueiden välistä epäluuloa, negatiivista viestintää ja niiden vuoksi ontuvaa ohjausryhmyöskentelyä sekä hanketyöntekijöiden tyytymättömyyttä. Epäluulot tosin vähenivät työn edetessä.

Kuntien sitoutuminen maakuntatasoisiin hankkeisiin

Maakuntasoiseen hankkeeseen sitoutuminen edellyttää kunnilta luottamusta, yhteishenkeä ja maakunnan näkemistä kehittämisen rakenteena. Kaste-hankkeiden hallinnointi edellytti sitä, että kunnat sitoutuivat omaan maksuosuuteensa. Sitoutuminen puolestaan edellytti kunnilta hakemusprosessin aikataulun mukaista päätöstä osallistua hankkeeseen. Kymmeniä kuntia käsittävien hankeprosessien toteuttaminen kuntien ja Kaste-aluejohtoryhmän aikataulujen mukaisesti vaati paljon työtä.

Projektipäälliköt arvioivat, että onnistuessaan maakunnallinen sitoutuminen tuotti paljon hyötyjä. Maakunnallinen yhteistyö korostui, työlle saatiin laaja pohja ja kunnat oppivat hyödyntämään toistensa osaamista jatkossakin. Kuntiin syntyi pysyviä yhteistyöverkostoja ja vertaiskehittämistä. Palveluja yhtenäistettiin, työntekijöiden vuorovaikutus lisääntyi ja kunnat tunnistivat yhteisiä kehittämistarpeita.

Kuntien sitoutuminen kehittämiseen oli tulosten kannalta olennaista. Yksikin sitoutunut kehittäjä kunnassa on voinut merkittävästi vaikuttaa siihen, millaisia tuloksia kunta saa aikaan. Maakunnallinen sitoutuminen ja veturikaupungin roolin vahvistuminen eivät kuitenkaan ole itsestäänselvyksiä eivätkä välttämättä edes täysin hyväksytyjä kaikissa kunnissa. Tässä heijastuu alueella yleisesti vallitseva suhtautuminen maakunnalliseen toimintaan.

Laajoissa hankkeissa haasteita aiheutti myös hankeprosessien kiinnittäminen kuntien omaan toimintaan ja aikataulujen sovittaminen yhteen. Aikatauluongelmia tuotti muun muassa se, että rahoituksen aikataulu oli sidottu monitasoisiin Kaste-prosesseihin. Se vaikeutti laajojen hankkeiden hallintaa ja suunniteltujen toimenpiteiden toteuttamista entisestään. Aikataulut olivat myös tiukkoja kuntien määrään nähden. Kaiken lisäksi moni hanke sai rahoitusta eri vaiheissa, minkä vuoksi osahankkeiden kuntaosuuksien sitoumuksia edellytettiin aina uudelleen.

Hankkeeseen sitoutuneet kunnat eivät aina osallistuneet siihen aktiivisesti. Kuntakentän muutokset, henkilöstövaihdokset ja taloushaasteet estivät joitain kuntia osallistumasta käytännön kehittämiseen. Kaste-hankkeiden kehittämistapa oli kuntia osallistava. Se saattoi olla yllätys kunnille, jotka ovat aiemmin tottuneet ulkoa tuotuun kehittämiseen.

Hankkeiden ohjelmason taloushallinto ja valvonta

Kaste I -ohjelman hankkeissa myös ohjelmason hallinto ja valvonta ovat olleet uudenlaisten kokonaisuuksien edessä. Käytännöt ministeriön ja aluehallintovirastojen sekä hankkeiden välillä ovat muotoutuneet osittain vasta hankkeiden aikana. Projektipäälliköiltä kysyttiin miten ohjelmason taloushallinto ja valvonta ovat vaikuttaneet kehittämistyön toteuttamiseen.

Projektipäälliköt toivoivat vastauksissaan lisää pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuutta hankkeiden hallinointiin. He kokivat hankkeiden ohjauksen osittain ristiriitaiseksi. Esimerkiksi suhtautuminen jatkohankkeisiin muuttui, vaikka tässä vaiheessa monissa kunnissa oli jo valmisteltu jatkohankkeita. Aluehallintovirasto kiristi valvontaansa kesken hankekauden, jolloin hankkeiden taloushallintoa ei enää voitu muuttaa. Ministeriön valvonta koettiin heikoksi ja ohjausta heikensi myös vastuuhenkilön vaihtuminen loppukaudella. Tiheään tulevat ohjauskirjeet koettiin ohjausta hajauttavana.

Vastaajien mukaan hankkeiden hallinnoinnista tulisi pitkäjänteisempää, jos rahoitus olisi hankekausittaista, ei vuosittaista. Heidän mukaansa hankkeen valvonta ja seuranta olisi lisäksi suunniteltava ja ohjeistettava riittävän hyvissä ajoin ennen hankkeiden käynnistämistä. Kaste I hankkeet joutuivat alussa erikseen kysymään aluehallintovirastosta ja ministeriöstä yksittäisiä asioita, koska suunnitelmat olivat kesken. Mitä isompi hanke, sitä selkeämmät ja valtionhallinnon tasolla yhteen sovitettujen ohjeiden tarvitaan, todetaan projektipäälliköiden vastauksissa. Suunnittelemattomuus esti myös eri tahojen yhteisten kehittämislinjausten tekemisen.

Ohjelmason ohjaus ja valvonta on myös tuonut uutta kehittämistyöhön. Osallistuminen suureen hankkeeseen antoi kunnille näkemystä uudenlaisesta kehittämistyöstä, esimerkiksi yhtenäisistä raportoinnin ja seurannan käytännöistä. Uutta oli myös se, että projekteihin palkattujen työntekijöiden tehtävä on tukea käytännön työntekijöiden kehittämistyötä, ei tehdä sitä itse. Hankkeita hallinnoivat kunnat puo-

lestaan oppivat uusia taitoja ja rooleja esimerkiksi tiedottamisen ja hankehallinnon aloilla.

Projektipäälliköt pohtivat, että hankehallinnon vastuita kannattaisi selkeyttää ja välineitä kuten lomakkeita kehittää. Tällöin valvonta ei tuntuisi uhkaavalta ja kunnat rohkaistuisivat ottamaan hallintovastuun.

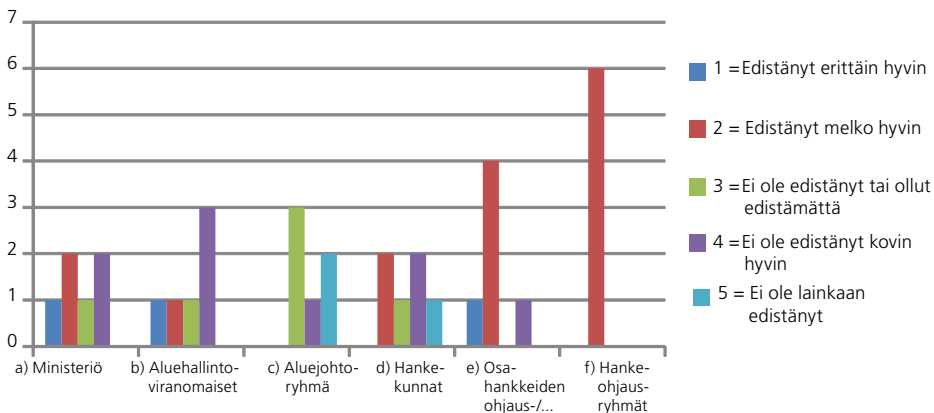
Hankkeiden ohjaus projektipäälliköiden näkökulmasta

Kaste-ohjelman ohjaukseen osallistuu useita kansallisia ja alueellisia tahoja: sosiaali- ja terveysministeriö, aluehallintoviranomaiset, Kaste-aluejohtoryhmä, hankekunnat, osahankkeiden ohjaus- ja johtoryhmät sekä hankeohjausryhmät.

Lasten Kaste projektipäälliköiltä kysyttiin, miten eri tahojen ohjaus edisti hanketoimintaa. Myönteisintä palautetta annettiin hankeohjausryhmille; kaikki projektipäälliköt arvioivat hankeohjausryhmien edistäneen hanketoimintaa melko hyvin. Osahankkeiden ohjaus- ja johtoryhmien vaikutus oli suunnilleen yhtä hyvä, koska yksi projektipäällikkö arvioi niiden vaikuttaneen erittäin hyvin, yksi ei kovin hyvin ja neljä melko hyvin.

Yksikään projektipäällikkö ei ollut sitä mieltä, että aluejohtoryhmän ohjaus edisti hanketoimintaa. Kaksi sen sijaan arvioi, että ohjaus ei edistänyt toimintaa lainkaan. Yhden mukaan se ei edistänyt sitä kovin hyvin. Aluehallintovirastot, ministeriöt ja kunnat saivat sekä myönteisiä että kielteisiä arvioita. (Kuvio 7)

Vastausten perusteella hankkeiden alueelliset toimijat edistivät hanketoimintaa eniten. Aluejohtoryhmä sai lähestulkoon kielteistä palautetta, ja muut toimijat jakoi- vat mielipiteitä. Tämä kuvastaa projektipäälliköiden esittämiä havaintoja ja toiveita lisätä pitkäjänteistä ohjausta ja suunnitelmallisuutta.

Kuvio 7. Projektipäälliköiden arvio siitä, miten eri tahojen ohjaus edisti hanketoimintaa

Lasten Kaste hanketyön asiantuntija- ja arviointituki

Lasten Kaste ohjelmatyö oli käynnistyessään uudenlaista, kokonaisvaltaista sosiaali- ja terveystalouden kehittämistyötä, joka vaatii onnistuakseen monipuolista tukea. Lasten Kaste projektijohtajien mukaan heidän keskinäinen vertaistukensa ja THL:n käynnistämä Lasten Kaste -tiimi olivat uudenlaisen projektityön tekijöiden tärkeimmät tuen lähteet. Muita merkittäviä tukihenkilöitä ja -tahoja olivat hankkeen valvoja, aluehallintoviranomaiset, kehittämisjohtajat hankkeiden veturikaupungeissa, keskeisten järjestöjen piiritoimijat, ohjausryhmien puheenjohtajat, sosiaalialan osastokeskukset, oma esimies ja oman hankkeen tiimi. Hanketiimit, yksittäiset hanketyöntekijät ja kuntien yhteyshenkilöt ovat olleet avainasemassa varsinaisen kehittämistyön jalkautumisessa yksittäisiin kuntiin ja kuntayhtymiin.

Projektijohtajien mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tarjoama asiantuntijatuki oli sekä riittävää että riittämätöntä. Puolet arvioi saamansa tuen riittäväksi, puolet riittämättömäksi. Erityisesti arvioinnin asiantuntijatuki koettiin monin osin riittämättömäksi. Projektijohtajat olisivat toivoneet:

- valtakunnallista linjausta lasten ja nuorten palvelujen kehittämistoiminnan arviointiin
- vahvempaa ammattimaista arviointitukea
- tukea indikaattorityöskentelyyn
- tukea arvioinnin tavoitteisiin ja niitä koskeviin pohdintoihin
- tukea arvioinnin vaatimuksiin ja arviointiohjeisiin.

THL:n arviointituki ei ole ollut systemaattista ministeriön kanssa sovittua hankkeiden kaipaamaa selkeää ohjeistusta tai vaatimuksia vaan lähinnä konsultoivaa hankkeiden itsensä määrittelemän tarpeen mukaista. Arviointiin pitäisi olla selvät vaatimukset ja sen mukainen ohjeistus, jotta isoista hankkeista saataisiin tasalaatuista arviointitietoa yhtenäisillä arviointimittareilla. [...] Arvioinnin suunnittelu täysin alusta loppuun saakka on jäänyt hankkeiden tehtäväksi, niin hankeprosessin arvioinnin kuin kehittämistyön tulosten ja vaikuttavuudenkin osalta.

THL:n antama arviointituki parani ohjelmakauden aikana. Projektijohtajien arvioiden mukaan viimeisen vaiheen arviointiyhteistyö oli hyvää, mutta hanketyön näkökulmasta se tuli "auttamattomasti myöhässä ja oli tarpeeseen nähden riittämätöntä". Hankkeen loppuvaiheessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen perustettiin arviointiryhmä ja Lasten Kaste -hankkeiden ja THL:n arviointiasiantuntijoiden valtakunnalliset tapaamiset toteutuivat.

Lasten Kaste projektijohtajien näkemykset vastasivat Kaste-ohjelman yleistä arviointia. Arviointiraportin mukaan kunnissa ja alueilla ei ollut yhtenäistä toimintamallia Kaste-kehittämistoiminnan arviointiin, minkä vuoksi hanketoimijoilla ei ole ollut vertailukelpoista tietoa eri hankkeista. THL:n arviointituki kuitenkin kehittyi ohjelmakauden kuluessa. Lisäksi Innokylä kehitti arviointi- ja kuvaamistyökaluja, joiden

ansioista hanketyön dokumentoinnista ja arvioinnista tuli hankkeiden loppua kohti yhä järjestelmällisempää (Lähteenmäki – Smith, Terävä 2012)¹².

Lasten Kaste -hankkeiden tulosten juurtuminen

Kaste-ohjelman ja erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden osaohjelman keskeinen tavoite on siirtää palvelujen painopiste ongelmien ehkäisemiseen. Käytännössä se tarkoittaa ehkäisevän työn palvelurakenteiden vahvistamista sekä uusia ehkäisevän työn ja varhaisen tuen toimintamalleja. Projektijohtajien mukaan kuntia ei kuitenkaan Kaste-ohjelmassa velvoitettu kyllin sitovasti siirtämään toimintansa painopistettä korjaavista palveluista ehkäiseviin. Paikoitellen Kaste-tavoitteiden toteuttamista vaikeutti alueellisen johtoryhmän ja hankehallinnon sitoutumattomuus ja arvostuksen puute. Projektijohtajien mukaan työtä haistasi myös se, että heillä ei ole ollut asemaa Kaste-ohjelman aluejohtoryhmissä, jotka vastasivat kehittämistyön alueellisesta ohjauksesta ja seurannasta.

Lasten Kaste -hankkeiden projektijohtajat arvioivat hankkeiden tulosten juurtumista ja vaikutuksia myönteisesti. Kyselyssä aihetta lähestyttiin monesta näkökulmasta. Projektijohtajia pyydettiin arvioimaan kehittämistyön tulosten paikallista, alueellista ja valtakunnallista juurtumista, syrjäytymisen vähentymistä, osallisuuden lisääntymistä, henkilöstön osaamisen vahvistumista ja kehittämistuotosten kuvaamista ja dokumentointia.

Kaikkien hankkeiden projektijohtajat arvioivat palvelujen asiakaslähtöisyyden ja henkilöstön osaamisen vahvistuneen hyvin. Myös lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden arvioitiin vahvistuneen hyvin, ja syrjäytymisen vähentyneen. Lähes kaikki hankkeet arvioivat, että hankkeiden tuotosten - hyvien käytäntöjen ja toimintamallien - tallentaminen THL:n Innokylään toteutui hyvin, samoin hankkeiden tulosten arviointi.

Kaikkien maakunnallisten Lasten Kaste-hankkeiden projektijohtajat arvioivat, että hankkeiden tulokset juurtuivat hyvin hankkeiden omaan toimintaympäristöön. Valtakunnallista juurtumista sen sijaan pidettiin heikkona. Esimerkiksi Tukeva-hankkeen arviossa kaikkien muiden vaikutusten toteutumista pidettiin hyvänä mutta juuri valtakunnallinen juurtuminen sai kielteisimmän arvion. Tulee kuitenkin muistaa, että hankkeiden tulosten juurruttaminen ei ole yksinomaan valtakunnallisesti yksittäisen hankkeen tehtävä. Arviot kertovat Lasten Kaste -toiminnan olleen vaikuttavaa paikallisesti ja maakunnallisesti. Valtakunnallinen levittäminen ja juurruttaminen käynnistyy Lasten Kaste 2012–2015 -osaohjelmassa.

¹² Lähteenmäki – Smith, K., Terävä, E. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman (KAS-TE) 2008–2011 arviointi loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:12.

Henkilöstön kehittämistaitojen vahvistuminen

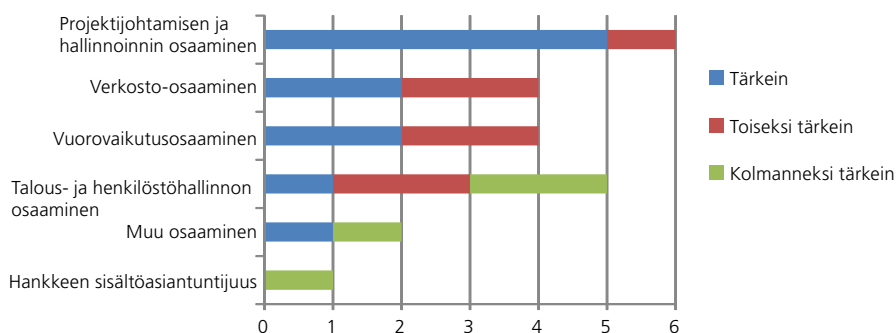
Yksi Kaste-ohjelman päämääristä oli henkilöstön osaamisen vahvistaminen. Usein ajatellaan, että osaamisen vahvistaminen tarkoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen työntekijöiden ammatillisen tietotaidon parantamista täydennyskoulutuksen, uusien toimintamallien ja hyvien käytäntöjen avulla.

Sitä ei yleensä huomata, että kunnallinen ja alueellinen kehittämistyö vahvistaa kaikkien osallistujien osaamista. Erityisesti maakuntahankkeiden, osahankkeiden ja muiden hankkeiden projektijohtajille kertyi monipuolisia kehittämisprojektien johtamistaitoja, joita eritellään kuviossa 8.

Projektijohtajien mukaan heidän tehtävässään tärkeintä osaamista oli projektin johtaminen ja hallinnointi, vuorovaikutustaidot ja verkostoituminen. Toiseksi tärkeimpiä olivat talous- ja henkilöstöosaaminen, vuorovaikutusosaaminen ja verkostoosaaminen. Sisältöasiantuntijuuttakin tarvittiin, mutta se ei ollut taidoista tärkein. Tarpeellisiksi mainittiin myös sopimus- ja neuvotteluosaaminen.

Projektijohtajilta kysyttiin lisäksi, mikä oli heidän ominta osaamisaluettaan Lasten Kaste -hankkeessa ja mitä he oppivat projektityöstä. Vastaajien mukaan projektijohtaminen vaati osaamista monilla alueilla: verkostojen kokoamista ja johtamista, henkilöstöjohtamista, talousosaamista, strategista suunnittelua, projektihallinnointia, raportointia, viestintää ja laajaa maantieteellistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tärkeänä oppimisen ja osaamisen alueena pidettiin myös kehittämistyön sisällön tuntemusta: niin lastensuojelua kuin lasten ja perheiden palvelujakin.

Projektityö on kysyttänyt tekijöissään myös hiljaista tietoa siitä, miten kehittämistyön johtaminen eroaa kunnan palvelujen johtamisesta. Kehittämisosaamista on sekin, että "oivaltaa, että ei ole oikoteitä, vaan esimerkiksi ylisektorisen yhteistyön rakentamisessa täytyy käydä kuntatasolla tietyt vaiheet läpi". Projektijohtajilla on taito sovittaa erilaisia toimintakulttuureita yhteen, vaikka heillä ei olekaan oikeutta teh-

Kuvio 8. Projektijohtamisen osaamisalueet

dä kuntien palveluja koskevia päätöksiä, minkä eräs kyselyn vastaajista puki sanoiksi näin:

Hankkeet voivat käytännössä vain suositella kuntiin ja kuntayhtymiin uusia toimintamalleja ilman mahdollisuutta olla suoraan ohjaamassa toimintaa yhdessä kehitettyyn suuntaan. Hankkeiden tehtävä onkin ollut saada kunnissa ja kuntayhtymissä aikaan halu tehdä kyseisiä uusien toimintamallien mukaisia päätöksiä ja valmistella materiaaleja ja perusteita mahdollistamaan oikeasuuntainen kehitys erilaisissa päätöksentekoprosesseissa ja organisaatioissa.

Projektijohtajat yhdyshenkilöinä

Projektijohtajat toimivat yhdyshenkilöinä alueellisten osahankkeiden, kuntien, maakuntien, aluejohtoryhmien sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Sosiaali- ja terveysministeriön välillä. Kaste-hankkeiden alussa projektijohtajat vastasivat kuntien kehittämistavoitteiden ja Kaste-ohjelman valtionohjauksen yhdistämisestä. Kuntien tavoitteet olivat samansuuntaisia, mutta niitä oli toisinaan hankalaa houkutella mukaan alueelliseen kehittämiseen, jonka tavoitteet olivat kuntakohtaisia laajemmat. Lisäksi Kaste ohjelman ohjauksrakenteet olivat vasta käynnistymässä, mikä esti projektijohtajia keskittymästä substanssikehittämiseen ja kehittämistoimien yhteensovittamiseen. Heidän mukaansa Kaste-ohjelmakauden 2008–2011 alussa rakenteiden luominen herätti paljon kysymyksiä, sillä maakunnalliseen ja ylimaakunnalliseen hankehallintoihin ei ollut totuttu. Myös hankehallinnon ja rahaliikenteen sujuva hoitaminen edellytti sopimuksia ja yhteisiä toimintatapoja.

Hanketyön yllätyksellisyys – hyvässä ja pahassa

Projektijohtajien mukaan Kaste 2008–2011 -ohjelman alkuvaiheessa oli epävarmuutta, joka johtui mittavasta ohjelmallisen kehittämisen uudistuksesta ja suunnitteluvaiheen henkilövaihdoksista. Uudenlainen kehittämisrakenne edellytti useiden kuntien yhteistyötä, mikä hidasti alueellisten valtionavustushankkeiden käynnistymistä. Kaste-ohjelmaa ei tunnettu kaikkialla, eikä se välittynyt kaikkiin kuntiin ja konkreettisiin käytäntöihin samalla tavalla (Lähteenmäki-Smith ja Terävä 2012)¹³. Lisäksi Kaste-ohjelmauudistuksen käynnistymisen aikoihin sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijavirastot (Kansanterveyslaitos ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes) yhdistyivät Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseksi.

¹³ Lähteenmäki – Smith, K., Terävä, E. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (KASTE) 2008–2011 arviointi loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:12.

Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että Lasten Kaste -projektijohtajat yllättyivät kielteisesti siitä, miten suunnittelemattomasti tämän kokoluokan kehittämistyöhön oltiin ryhdytty ja miten vähän osahjelmien toimintaan kiinnitettiin huomiota sosiaali- ja terveysministeriössä. Sekä ministeriön että THL:n koettiin olleen valmistautumattomia ohjelman ohjaamiseen. Kentällä olisi tarvittu juristin, ekonomin ja hallintotieteilijän osaamista. Toisaalta, kun keskushallinnolta ei koettu tulevan tukea, hankkeet ryhtyivät tukemaan toinen toisiaan, mikä muovautui ajan kuluessa yhteiseksi vahvuudeksi:

Hankkeiden ylimaakunnallinen laajuus nosti esiin ison joukon ratkaisemattomia kysymyksiä. Ensimmäisenä hankkeena ne tulivat meille eteen ensimmäisenä. Jouduimme ne ratkaisemaan yhdessä esimieheni kanssa sekä yhteistyössä STM:n ja AVI:n kanssa. Pysytiin auttamaan monia muita kaste-hankkeita monissa asioissa. Itse asiassa siitä tuli osa työkuvaani koko hankeajalle. Laajoissa verkostoissa käyty vuorovaikutus oli rikasta ja antoisaa. Eri maakunnissa työskentely avasi näkökulmia ja antoi ymmärrystä eri toimintatavoille. Valtakunnallinen yhteistyö omassa projektipäälliköiden vertaisryhmässä oli mahtavaa. Meillä oli hyvä, yhteen hiileen puhaltava porukka.

Projektijohtajat kokivat myös positiivisia yllätyksiä. Niitä olivat esimerkiksi Lasten Kaste hankkeiden välinen valtakunnallinen yhteistyö, hanketyöntekijöiden väsymättömän into kehittää uusia toimintamalleja sekä projektijohtajien pääsy mukaan sisältö- ja kehittämiskeskusteluihin STM:n ja THL:n asiantuntijoiden kanssa. Myös osahankkeiden tulokset yllättivät iloisesti, samoin kuin hankeverkostoissa alkaneet yhteistyösuhteet, jotka kehittyivät jopa ystävyudeksi asti.

Parantamalla eteenpäin

Kehitystyö tapahtuu aina tietyssä paikassa ja tiettyinä aikana. Se on jatkumo, jossa kokemuksista, erheistä ja epäonnistuneista valinnoista voidaan oppia. Tämän julkaisun valmistuessa käynnissä on Kaste II ohjelmakausi, joka kattaa vuodet 2012–2015. Lasten Kaste -projektijohtajien mukaan ensimmäisen kauden ongelmia ja hidasteita voidaan välttää, kunhan:

- hankkeet suunnitellaan paremmin: kunnilla tulee olla omat, valmiiksi suunnitellut kehittämisprosessit, ja niiden sitoutuminen on varmistettu
- hankkeiden alussa keskitytään tekemään toimintasuunnitelmat ja kirjoittamaan hankkeiden tavoitteet auki yhdessä kuntien kanssa
- keskijohto ja kuntien päättäjät sitoutetaan tiiviimmin mukaan toimintaan koko hankkeen ajaksi
- ministeriö tiedottaa Kasteesta kuntiin entistä vahvemmin: suoraan ministeriöltä tuleva viestintä tukee hankkeiden pysymistä esillä kunnissa ja maakunnissa ja lisää kiinnostusta työtä kohtaan

- vältetään pirstaleisia hanke- ja toimintasuunnitelmia ja lisätään vaikuttavuutta sitouttamalla strateginen johto kehittämistyöhön
- tiedottamista tehostetaan ja ammattilaisia hyödynnetään
- arviointiosaamista vahvistetaan ja asiantuntija-avun saaminen varmistetaan
- aluehankkeiden, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen keskinäistä yhteistyötä vahvistetaan
- valmistellaan selkeät pelisäännöt ja ohjeistukset ennen hankkeiden käynnistämistä
- rekrytointiin kiinnitetään erityistä huomiota, sillä työntekijät ovat hankkeen resurssi ja voimavara
- projektijohtajilla on selkeä rooli ja asema hallintokunnan johtorakenteessa, mikä edistää heidän mahdollisuuksiaan juurruttaa hankkeiden tuloksia kuntien käytännön työhön
- projektijohtajilla on oikeus osallistua aluejohtoryhmän kokoukseen ja käyttää siellä puhevaltaa.

Myrskyjen läpi ja silti hyvä saalis mukana!

Kunnat ovat sosiaali- ja terveystalveluiden tuottajina Kaste-ohjelman tärkein kohde-ryhmä. Tarkoitus on, että kunnat suuntaavat kehittämistoimintaansa ennaltaehkäiseviin ja varhaisen puuttumisen toimenpiteisiin, henkilöstön riittävyteen ja osaamisen vahvistamiseen. Tavoitteena on kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita siten, että niistä muodostuu eheä kokonaisuus ja vaikuttavia toimintamalleja. Alueellisilla ohjausryhmillä on jatkossa entistä suurempi vastuu kentän kokonaisvaltaisesta ohjauksesta. Hankkeiden koordinointi on vain osa sitä. Tulevaisuuden hankkeissa on tärkeää seurata entistä tarkemmin, miten hankkeiden tulokset vaikuttavat kuntien palveluihin. On niin ikään tärkeää suunnata monista eri lähteistä (STM, RAY, Tekes, ESR) tuleva rahoitus strategisesti vaikuttaviin palvelumuutoksiin. (Lähteenmäki-Smith ja Terävä 2012)¹⁴.

Projektijohtajien mukaan työn merkittäviä tuloksia ovat uudenlainen kehittämisorientaatio, monialainen työote, asiakastyön lisääntynyt arvostus sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelujen parantuminen. Maakunnallisissa hankkeissa on kehitetty lukuisia toimintakäytäntöjä, jotka on raportoitu hankkeiden omissa julkaisuissa ja myös tässä julkaisuissa. Näiden lisäksi projektijohtajat painottavat seuraavia seikkoja:

- Hanketyö merkitsi uudenlaisen kehittämisorientaation "läpipuskemista", mikä tarkoitti perustyön kehittämisen tukemista, ei puolesta tekemistä.
- Hanketyö käynnisti maakunnissa isoja rakenteellisia prosesseja ehkäisevien palvelujen rakenteen kehittämiseksi.
- Kuntien ja kuntayhtymien työntekijät oivalsivat hankkeiden aikana uusia asioita moniammatillisesta työotteesta. Kun toimijat pohtivat yhdessä toimintamalleja asiakkaan näkökulmasta, monta lamppua syttyi. Monen työntekijän asennoituminen omaan rooliinsa asiakasprosessissa muuttui varmasti.

¹⁴ Lähteenmäki – Smith, K., Terävä, E. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (KASTE) 2008–2011 arviointi loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:12.

- Oman työn tarkasteleminen muiden näkökulmasta avasi varmasti monille hanketyöntekijöille uusia näkökulmia ja arvostusta omaa työtä kohtaan. Tämä tarkoittaa myös, että asiakkaan kokonaisuuden paremmin hahmottava ja omasta työstään motivoitunut työntekijä parantaa asiakkaan saaman palvelun laatua. Sitä vartenhan koko kehittämistyötä tehdään.
- Hanketyön motivoima ja oppimaan oppinut työntekijä pystyy tarjoamaan lapsiperheille entistä laadukkaampaa, kokonaisvaltaista palvelua.
- Ruohonjuuritason työntekijät oppivat hanketyön kautta kehittämään omaa työtään. Tämä madaltaa kynnystä tarttua epäkohtiin jatkossakin ja lähteä mukaan kehittämisprosesseihin.
- Hanketyö paransi hankkeiden ja ruohonjuuritason työntekijöiden kykyä ilmaista näkökulmansa selkeästi ja ymmärtää toisiaan.
- Paikallisia ja alueellisia rakenteita onnistuttiin muuttamaan.
- Paikallinen, alueellinen, maakunnallinen, ylimaakunnallinen ja valtakunnallinen monialainen kehittäminen ja yhteistyö vahvistui hanketyön tuloksena.
- Kunnissa toteutettu kehittämistyö auttaa lapsia, nuoria ja heidän perheitään.

Projektijohtajan sanoin:

Olemme matkanneet kuitenkin siten, ettemme ole hukkuneet tai haaksirikkoutuneet vaan pääsemme satamaan. Myrskyjen läpi ja silti hyvä saalis mukana!

11 Juurtumisen edellytyksiä

Arja Hastrup, Marke Hietanen-Peltola, Marjaana Pelkonen

Kaste-ohjelman yhtenä perusajatuksena on, että hanketoiminnalla saadaan aikaan pysyviä muutoksia. Niinpä Lasten Kaste -hankkeiden keskeisenä haasteena on kehitystyön tulosten, kuten uusien työmallien, menetelmien ja palvelukokonaisuuksien vakiintuminen osaksi pysyvää toimintaa. Vakiinnuttamisen ohella puhutaan myös juurruttamisesta. Sillä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden avulla kehitystyön tuotokset ja tulokset saavat lujan jalansijan kyseisessä toimintaympäristössä.

Kehitystyön tulosten juurtumiseen tähtäävä työ alkaa jo hanketta suunniteltaessa. Kun kehitystyön lähtökohtana on ollut todellinen tunnistettu tarve ja työtä tehdään yhdessä kentän toimijoiden kanssa, on toimintamallien pysyvä juurtuminen palvelujärjestelmään varmempaa. Pelkästään ulkopuolisten hanketyöntekijöiden ideoimalla ja toteuttamalla työllä harvoin on elinmahdollisuuksia hankekauden ja hankerahoituksen loputtua.

Hankkeiden tulosten juurtumisesta ja elinkaaresta on kertynyt kokemusta ja arvioitua tietoa, joka on osoittautunut paikkansa pitäväksi myös Lasten Kaste -hankkeiden implementoinnissa. Hyvin juurtuneiden uusien mallien taustalta on löytynyt monia yhteisiä tekijöitä, jotka liittyvät sekä kehittämistyön johtamiseen ja prosessiin että itse kehitettyyn malliin. Kehittämistyötä tekevät ovat tunnistaneet juurtumisen kannalta kriittisiksi tekijöiksi johdon ja päätöksenteon tuen, kehitetyn ”tuotteen” hyödyn ja muut ominaisuudet, jatkuvan arvioinnin ja seurannan, onnistuneen viestinnän ja riittävästä osaamisesta huolehtimisen.

Johdon ja päätöksenteon tuki

Johdon tuki on ratkaisevan tärkeä kehittämistyön onnistumiselle ja erityisesti kehittämistyön tuloksena syntyneiden palvelukokonaisuuksien, toimiviksi havaittujen toimintamallien ja uusien menetelmien juurtumiselle osaksi normaalitoimintaa. Jo kehittämistyön suunnittelu ja aloitus vaativat johdon kannanottoa ja sitoutumista työhön. Parhaimmillaan johto on kehitystyön mahdollistaja ja aktiivinen tukija. Arkipäivän jatkuvaa tukea tarvitaan myös lähijohdolta.

WilhelMiina -ryhmä on perhettä tukevaa ja ennaltaehkäisevää toimintaa, joten se voidaan hyvin sisällyttää perhetyöntekijän työaikaan. Työaikaan täytyy laskea myös suunnittelu-aika. Se edellyttääkin johtotasolta ymmärrystä ennaltaehkäisyn merkityksestä, sillä se säästää pitkällä tähtäimellä pitkän pennin, sillä korjaava toiminta on huomattavasti kalliimpaa.

Johdon tuki on tarpeen aina poliittiselta ja strategiatasolta asti. Tuen tulee näkyä selkeinä päätöksinä aina päätösasiakirjoja ja vastuiden kirjausta myöten. Tämä on välttämätöntä etenkin silloin, kun kehittämistyö ja uusien toimintojen juurtuminen vaatii lisäpanostusta henkilö- tai muihin resursseihin. Operationaalinen johto konkretisoi työn ja valmisteleo asioita päätöksentekoa varten ja samalla sitouttaa muita. Ylempään johdon sitoutuminen kehittämistehtävään sitouttaa myös väli- ja alemman tason johtoa ja siten parantaa toimiviksi todettujen käytäntöjen juurtumista. Tiedottamisessa tulee omana kohderyhmänään muistaa johtajat ja päätöksentekijät. Sitoutua voi vain asioihin, joista on tarpeeksi tietoa.

Lasten Kaste -hankkeita on toteutettu useiden eri sektoreiden ja hallinnonalojen yhteistyönä. Tällöin kaikkien osallistuvien hallinnonalojen johdolta vaaditaan yhtä suurta sitoutumista ja tukea kehittämistyölle.

Kehitettyjen mallien ja menetelmien hyöty ja muut ominaisuudet

Kehitetyn tuotteen, kuten menetelmän, toimintamallin tai palvelukokonaisuuden juurtuminen osaksi pysyvää toimintaa riippuu paljon sen ominaisuuksista. Juurtumisessa olennaisia tekijöitä ovat tuotteen käytettävyys, soveltuvuus, turvallisuus ja sillä saavutettava hyöty.

Käytettävyys pitää sisällään usein helpon käyttöönoton, selkeät ohjeet tai helposti hankittavan koulutuksen. Myös työkalujen tai apuvälineiden tarve, niiden kustannukset sekä työmallin vaatima aika ovat tärkeitä tekijöitä käyttöönotossa. Uuden menetelmän tai toimintatavan yksinkertaisuus tai monimutkaisuus vaikuttaa juurtumisessa tarvittaviin toimenpiteisiin ja juurtumisen tarvitsemaan aikaan, esimerkkinä moniammatillinen verkostotyömalli.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa tarkastellaan mallin tai menetelmän **soveltuvuutta** ensisijaisesti suhteessa asiakkaisiin (ikäryhmä, kulttuurinen tausta) ja heidän tarpeisiinsa. Myös toimintaympäristö ja tavoitteet määrittävät kehitetyn tuotteen soveltuvuutta suunniteltuun käyttötarkoitukseen, esimerkiksi jokin menetelmä saattaa soveltua käytettäväksi sairaalaympäristössä, mutta ei perusterveydenhuollossa.

Myös **turvallisuus**näkökohdat on otettava huomioon. Menetelmän tai toimintamallin käytön on oltava turvallista eikä se saa aiheuttaa haittaa tai vahinkoa asiakkaille tai työntekijöille.

Uuden toimintatavan tai menetelmän odotetaan tuottavan **hyötyä** ainakin asiakkaille, mutta usein myös työntekijöille ja koko organisaatiolle. Asiakkaiden saama hyöty on ensisijainen. Se voi olla avun saamista nykyiseen tai odotettavissa olevaan ongelmaan tai uuden taidon tuottamaa hyötyä esimerkiksi vanhempana toimimiseen. Menetelmän vaikutukset näkyvät asiakkaan ja hänen perheensä hyvinvoinnissa ja terveydessä. Uuden toimintatavan juurtumista voidaan tukea ottamalla asiakkaat mukaan kehitystyöhön ja hankkimalla tietoa heidän kokemuksistaan. Ammatilliselle

koituvia hyötyjä voivat olla ajan säästö, toimenkuvan selkiytyminen, kaivatun työvälineen saaminen käyttöön tai työn sisällöllisen laadun paraneminen asiakkaiden saaman hyödyn kasvaessa. Usein myös työtyytyväisyys ja sen myötä toiminnan tulokellisuus lisääntyvät. Organisaatio hyötyy mm. kustannussäästöinä tulevaisuudessa ja maineen paranemisena, kun toiminnan laatu nousee.

Menetelmää tai toimintamallia juurrutettaessa joudutaan punnitsemaan keskenään sen eri ominaisuuksia. Asiakkaita hyödyttävä toimintamalli voi alkuun tuntua vaikeakäyttöiseltä. Käytettävyys voi parantua osaamisen vahvistumisen ja mallin käytön sujuvuuden lisääntymisen myötä.

Arviointi ja seuranta

Ensimmäinen vaihe kehittämistyön suunnittelussa ja arvioinnissa on nykytilan kartoitus. Se tarkoittaa selvitystä tämänhetkisistä toimintatavoista ja ennakoitavissa olevista tai mitattavista vaikutuksista. Lähtötilanteen kartoitus mahdollistaa muutoksen mittaamisen. Vain näin on mahdollista saada tietoa juurtumisen etenemisestä ja juurtumisvaiheessa olevien sekä jo pysyväksi toiminnaksi vakiintuneiden uusien käytäntöjen vaikutuksista toimintatapoihin ja asiakkaiden hyvinvointiin.

Palveluprosessien johtamisen, hallinnan ja kehittämisen välineenä ja muutoksen hallitsemisen tukena käytetään nykytilan prosessimallinnuksia. Niitä voidaan käyttää myös tehtäviin ja toimintaan perehdyttämiseen, koulutukseen ja toimintaa tukevien tietojärjestelmien kehittämiseen. Mallintaminen ei ole pelkästään mallinnuskaaviokuvan tuottamista vaan yhteisen kielen luomista prosessin kehittämisessä mukana oleville osapuolille. Prosessimallinnukset kertovat, mitä asiakkaalle tapahtuu palveluprosessissa. Niissä määritellään, kuka on prosessin asiakas, miten ja keiden välityksellä hän ohjautuu palvelun piiriin, miten palvelu käynnistyy, millaisten vaiheiden kautta asiakkuus etenee prosessissa, miten kauan asiakkuus kestää ja ketkä ovat keskeiset toimijat prosessissa. Mallintaminen tekee työstä tavoitteellisempaa ja läpinäkyvämpää sekä toisten työntekijöiden että yhteistyökumppaneiden kannalta. Samalla se edesauttaa kehittämistyön tulosten juurtumista. Asiakkuudesta tulee myös helpommin ymmärrettävää ja hallittavampaa.

Parhaimmillaan arvioinnin ja seurannan tueksi löydetään sekä tarkat numeeriset mittarit että asiakkaiden kokemuksiin perustuvat mittarit. Mittareita valittaessa on tarkasti arvioitava mitä yksittäinen mittari mittaa eli mitä tietoa sen avulla saadaan. Niiden avulla pystytään seuraamaan kehittämistyön tavoitteiden toteutumista, tuloksia ja vaikutuksia asiakkaiden terveyteen ja hyvinvointiin. Seurantamittareita on hyvä olla vain muutamia, joita tarkastellaan toistuvasti koko kehittämistyön ja juurrutuksen ajan.

Perhekeskustoiminnan myötä on ylisektorinen vuoropuhelu lisääntynyt. On syntynyt ylisektorinen hoidon polku lasta odottavien ja pienten lasten perheille. Palveluja tarjotaan perheille ensisijaisesti peruspalveluissa perhekeskuksissa tai -asemilla. Asiakas saa

apua yhdestä paikasta, hänen äänensä tulee paremmin kuulluksi ja hän hahmottaa yhteistyöverkostonsa paremmin. Työntekijänäkökulmasta tiedonkulku on parantunut, työparityöskentely tehostunut ja lisääntynyt, verkostotyöskentelytaidot ovat kehittyneet ja yhteistyö eri toimijoiden kesken kasvanut. Myös työntekijöiden oma jaksaminen on parantunut.

Vanhasta tavasta poisoppiminen ja uuden opettelu etenevät vaiheittain ja ovat nopeudeltaan yksilöllisiä. Työmenetelmiä koulutettaessa on havaittu, että osa pitkäkestoiseen koulutukseen osallistuneista omaksuu ja ottaa käyttöön uuden työmenetelmän pikavauhtia, kun taas osa saa ahaa-elämyksen esimerkiksi vasta kaksivuotisen koulutuksen viime vaiheessa. Koska työntekijöiden toimintatavat muuttuvat verkkaisesti, vaikutukset asiakkaiden hyvinvoinnissa tulevat näkyviin vasta pidemmän ajan kuluessa. Vaikutuksen esiin saamisessa seuranta-ajan pituudella on oleellinen merkitys.

Odottamaton tulos oli se, että toimintamallin kautta löytyi tehokas työskentelytapa, jolla psykiatrinen sairaanhoitaja ja psykologi voivat toimia lastensuojelussa.

Muutos näkyi ensimmäisenä työntekijöiden tavassa toimia ja vasta sitten asiakkaiden hyvinvoinnin muutoksena. Jos halutaan tietoa vaikuttavuudesta, tulee seuranta-ajan olla huomattavasti pidempi.

Asiakkaalle on suoritettu kaksi asiakaskyselyä (kevät 2010 ja 2011). Asiakkaalta saadun palautteen perusteella asiakkaat ovat olleet tyytyväisimpiä suomenkielen oppimiseen ja uusien ystävien saamiseen. Molempien kyselyiden vastauksissa toivottiin kuitenkin lisää suomenkielen opettamista. Ensimmäisen kyselyn parannusehdotuksissa toivottiin lapsille lisää aktiviteetteja ja sen myötä saatiin varhaiskasvatusosaston kanssa neuvoteltua leikinohjaajan palkkaaminen Helmen toimintaan. Seurakunta tuli myös mukaan syksyllä 2010 (musiikkileikkikoulu).

Myös Helmen työntekijöille on suoritettu mielipidekysely ja kartoitettu heidän mielipiteitään Helmen toiminnasta. Sen perusteella toimijat kokivat työssään antoisimpana asiakkaat. Ilmapiiri koettiin lämpimänä ja ”odottavana” ja mm. äitien osallistuminen seurakunnan musiikkileikkikoulun tuokioihin koettiin positiivisena asiana. Tässä toimintamallissa ei koettu olevan hierarkiaa.

Arviointia toteutetaan hankkeen monessa eri vaiheessa. Jo hankesuunnitelma arvioidaan, sen on täytettävä tietyt kriteerit saadakseen rahoituksen. Hankesuunnitelmaan sisältyy suunnitelma arvioinnista mm. kuka arvioinnin tekee, arvioinnin kohteet ja ajankohdat sekä tavat miten arvioidaan. Hankkeen aikana arvioidaan, eteneekö hankke toimintasuunnitelman ja tavoitteiden suunnassa (prosessin arviointi). Hankkeen tulosten arviointi tarkoittaa tiedon tuottamista siitä, mitä tuloksena on syntynyt, saavutettiinkö tavoitteet ja mitä vaikutuksia saavutettiin lasten, nuorten ja perheiden terveydessä ja hyvinvoinnissa tai esim. syrjäytymisen ehkäisyssä. Hankkeen pitkän ajan vaikutusten ja erityisesti vaikuttavuuden arviointi tehdään vasta hankkeen päätyymi-

sen jälkeen. Vaikuttavuuden arviointi edellyttää, että uusista työmenetelmistä ja -malleista on tullut pysyviä toimintatapoja.

Viestintä

Viestinnällä voidaan vaikuttaa juurtumiseen. Juurtuminen vaatii monien eri tahojen sitoutuneisuutta ja se vaatii tuekseen riittävän tiedon saamista asiasta. Jo hanketyön aloitus- ja suunnitteluvaiheessa tulee pohtia viestintää. Mitä viestitään, kenelle, milloin ja miten? Pääperiaatteena voitaneen pitää sitä, että viestinnän tulee olla jatkuvaa ja enemmän runsasta kuin vähäistä.

Viestinnässä ja tiedottamisessa huomioidaan ulkoinen, kunnan asukkaille ja yhteistyökumppaneille suuntautuva sekä oman organisaation sisäinen tiedottaminen.

Viestintä väestölle ja potentiaaliselle asiakaskunnalle liittyy uudet toimintamallit osaksi jo olemassa olevaa kokonaisuutta ja nykyistä palvelujärjestelmää. Asiakkaiden näkökulma on luonnollisesti se, mitä hyötyä tästä on minulle, perheelleni tai läheisilleni.

Viestintä omalle organisaatiolle, johto mukaan lukien, sekä yhteistyötahoille sitouttaa ja tarjoaa mahdollisuuden palautteen antoon.

Osaaminen

Uudet työmallit ja menetelmät vaativat yleensä käyttäjiltään uudenlaista osaamista. Joissakin menetelmissä kouluttautuminen on edellytyksenä menetelmän tai uuden toimintamallin käyttöönotolle. Osaamisen nykytila voidaan selvittää osaamiskartoituksin, joilla voidaan todeta ja tarkentaa mahdollinen osaamisvajae. Kartoituksen pohjalta suunnitellaan miten osaamista täydennetään ja laaditaan koulutussuunnitelma. Osaamiseen on kiinnitettävä jatkuvaa huomiota, koska osaamisen puutteet voivat estää tai vaikeuttaa hyvänkin toimintamallin käyttöönottoa. Työntekijöiden tukeminen itsearviointiin ja itseopiskeluun sekä opiskeluun yhdessä vertaisten kanssa ovat kannatettavia tapoja.

Uusia toimintamalleja ja menetelmiä käyttöön otettaessa pohditaan, ketkä kaikki tarvitsevat koulutusta ja osaamisen lisäämistä asiaan liittyen ja kenelle riittää vain tiedottaminen. Erityisen hedelmällistä on kouluttautuminen yhdessä sidosryhmien kanssa, jolloin osaamisen paranemisen lisäksi saavutetaan yhteistyön syveneminen. Koulutus sitouttaa toimijoita uuden toimintamallin käyttöönottoon ja työtavan jatkamiseen. Työtavan juurtumisen ja säilymisen kannalta on tärkeää, että myös uudet tulevat työntekijät voivat saada osaamisen tueksi tarvittavan koulutuksen. Sopivan koulutuksen löytäminen tai rakentaminen vaatii asiaan paneutumista ja kustannusten kattamiseen tarvitaan johdon sitoutumista.

Toimintamalli lisää yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa ja mahdollistaa varhaisen tuen tarjoamisen perheille moniammatillisen työskentelyn kautta. Pilotoinnissa kerätään hyvinvointitietoa perheistä ja tietoa hyödynnetään kuntien eri päätöksenteko-tasoilla.

Mallin onnistunut pilotointi vaatii neuvolatyöntekijöiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä muiden toimijoiden hyvän perehdytyksen toimintamalliin. Sujuva tiedonkulkua työntekijöiden kesken ja kunnan lapsiperheitoimijoiden yhteinen tahtotila kehittämistarpeista luovat hyvän pohjan toiminnalle.

Ensisijaisesti mallin kehittyminen raa'asta timantista säihkyväksi timantiksi vaatii esimiesten ja johdon sitoutumista kehittämistyöhön, resursointia ja ennaltaehkäisevän työn arvostamista. Toiseksi se vaatii työnsä kehittämiseen motivoituneen ja sitoutuneen henkilöstön.

Työmenetelmiä koulutettaessa on muistettava, että uuden opettelu etenee vaiheittain ja on nopeudeltaan hyvin yksilöllistä. Muutosta työntekijöiden toimintatavoissa voidaan tukea kouluttamisen lisäksi mentor-toiminnalla ja varaamalla aikaa yhteisille keskusteluille.

Kirjoittajat

Olli Kerola, apulaisosastopäällikkö Sosiaali- ja terveysministeriö
Arja Hastrup, kehittämisspäällikkö Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Liisa Heinämäki, tutkimuspäällikkö Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Marjatta Kekkonen, erityisasiantuntija Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Marjaana Pelkonen, ylitarkastaja Sosiaali- ja terveysministeriö
Jukka Mäkelä, erityisasiantuntija Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Mikko Oranen, kehittämisspäällikkö Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Teemaverkostotarinoiden kirjoittajat:

Jaana Lappalainen, Kuopio	Seija Leinonen, Muurame
Nana Luoma, Turku	Harri Muhonen, Kitee
Mari Sormunen, Vantaa	Virve Edlund, HUS
Tejo de Bruijn, Vantaa	Arja Itkonen, HUS
Leeni Löthman-Kilpeläinen, Vantaa	Marjaana Karjalainen, HUS
Miia Kemppi, Päijät-Häme	Mikko Roine, HUS
Seija Tanhuanpää, Rauma	Marika Tuomi, Hämeenlinna
Kristiina Siirto-Honkanen, Pori	Pasi Karvonen, Kiiminki
Elina Pohjankunnas, Tampere	Anne Uppman, Riihimäki
Tiina Palviainen, Kotka	Elina Peurala, Kuusiokuntien terveystyhtymä, Alavus
Hannele Kallio, Turku	Sirpa Tuomela- Jaskari, Seinäjoki
Nikke Keskinen, Hämeenlinna	Virpi Valiola, SATSHP
Leena-Maija Hakkarainen, Hämeenlinna	Leena Männistö, Helsinki
Aino-Elina Pesonen, Helsinki	Anna-Maija Puukka, Turku
Elina Pohjankunnas, Tampere	Arja Korhonen, Hämeenlinna
Merja-Riitta von Schantz, Espoo	Ira Vihreälehto, Tampere
Marinoora Alanne, Helsinki	Tytti Rantanen, Hämeenlinna
Leena Koskivirta, Helsinki	
Tiina Ilola, SATSHP	

Kasvun kumppanit -verkkopalvelu tarjoaa tietoa lasten, nuorten ja perheiden peruspalveluista sekä tukea niiden kehittämiseen. Tieto tarjotaan ammattilaisten, johdon ja päättäjien arkeen sopivaksi. Palvelua ylläpitää Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

www.thl.fi/kasvunkumppanit

Lähteet

- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Saatavilla osoitteessa <http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf>.
- Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi sekä laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 30.11.2012. <http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla/koulutus/oppilas_ ja_opiskelijahuolto/index.html?lang=fi>.
- Halme N, Kekkonen M, Perälä M-L. 2012. Perhekeskukset Suomessa: palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos raportti 62/2012. Helsinki.
- Heino T, Johansson M. 2012. Huostassa olleet nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen U, Kangas O. (toim.), Perhepiirissä. KELA. Helsinki.
- Hovi A. 2011. Nopsa perhetyön käyntitilastot 2009, 2010. Helsingin kaupunki. (henkilökohtaisesti saatu tieto).
- Kasvun kumppanit -sivusto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/fi-FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/oppilas_ ja_opiskelijahuolto>.
- Laitinen K, Hallantie M. 2011. Huomisen hyvinvointia – Kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Opetushallitus, oppaat ja käsikirjat 2011/19. <http://www.oph.fi/download/138894_Huomisen_hyvinvointia.pdf>.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavilla osoitteessa <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>.
- Lehtinen M. 2012. Esitys Eduskunnan Valtiovarainvaliokunnassa 24.10.2012.
- Lähtenmäki-Smith K, Terävä E. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman (KASTE) 2008–2011 arviointi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:12.
- Nevalainen V. 2011. Imatran kaupungin tilastot (henkilökohtaisesti saatu tieto).
- Nilsson I, Wadeskog A. 2008. Att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga. SEE AB.
- Oppilas- ja opiskelijahuollon opas, Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa <http://www.oph.fi/oppilashuollon_opas>.
- Paananen R, Ristikari T, Merikukka M, Rämö A & Gissler M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 52/2012. Helsinki.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010. Saatavilla osoitteessa <http://www.oph.fi/download/132882_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_ ja_taydennykset2010.pdf>.
- Perusopetuslaki 628/1998. Saatavilla osoitteessa <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>>.
- Perälä M, Halme N, Nykänen S. 2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteen sovitettava johtaminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Opas 19/2012. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2009. Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:9. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman (Kaste) arviointi. Ensimmäinen väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. 2010:8. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) 2012 – 2015. Toimeenpanosuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:20. Helsinki.
- Sörensen T. V. 2012. A Danish vision on strengthening frontline services for children and families. Strengthening frontline services for children and families expert meeting 14.9.2012, Utrecht Netherlands.
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Saatavilla osoitteessa <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>>.
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. Saatavilla osoitteesta <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338>>.

Liite 1

Kaste 2012 – 2015 ohjelmakausi

II Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan -osaohjelma

Toimenpide 4: Kehitetään lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelukokonaisuuksia ja otetaan käyttöön toimintamalleja, jotka tukevat perheitä, vanhemmuutta sekä lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä aikuisia.

- *Vahvistetaan lapsiperhepalvelujen monialaista, poikkihallinnollista ja yhteensovittavaa johtamista.*

STM huolehtii, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain, sosiaalihuoltolain sekä opiskeluhuoltolain valmistelussa huomioidaan, että lait tukevat lapsiperhepalveluiden monialaista, poikkihallinnollista ja yhteen sovittavaa johtamista. STM ja OKM varmistavat varhaiskasvatuksen hallinnonalan siirron yhteydessä ja varhaiskasvatuslain valmistelussa varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveystalvelujen yhteistyön toimivuuden. Palveluiden kehittämisessä huomioidaan palveluiden ja tukitoimien esteettömyys ja saavutettavuus. *STM yhteistyössä THL ja OKM. Aikataulu 2012–2014.*

THL levittää Palveluja yhteensovittava johtaminen -opasta kuntiin. THL tarjoaa asiantuntija-apua kumppanuuspohjaisen yhteensovittavan johtamisen pilotoinnille kunnissa ja verkostojen johtamistaitojen kehittämiseen. *Yhteistyössä STM, THL, OKM, Kuntaliitto, kunnat ja järjestöt. Aikataulu 2013–2015.*

THL analysoi tehdyn indikaattorityön tulokset (AvoHILMO, Indi-työ, TEA-viisari, Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit, Lasten ja nuorten tietorakenteet -työ, Kouluterveyskysely sekä Kaste I kaudella tehty työ), arvioi jatkotyön tarpeen ja luo mallin vertailukelpoisten (paikallinen, alueellinen ja valtakunnallinen) terveyttä ja hyvinvointia sekä toimintaa kuvaavien indikaattoreiden käyttämiseksi päätöksenteossa. Tämän lisäksi THL tukee kuntia tiedon hyödyntämiseksi johtamisessa sekä suoraan että vahvistamalla kuntien sisäistä ja välistä dialogia. *THL, yhteistyössä STM, OKM, Kuntaliitto ja kunnat. Aikataulu 2012–2015.*

Kuntaliitto on antanut kunnille suosituksen EVA-arvioinnista (Vaikutusten ennakoarvointi kunnallisessa päätöksenteossa). THL ja Kuntaliitto tukevat kuntia lapsivaikutusten arvioinnin vakiinnuttamiseksi kuntien päätöksenteossa. Ennakoarvioinnin vakiinnuttaminen liitetään osaksi kuntien indikaattori- ja strategiatyön kehittämistä. Ennakoarvi-

ointi sisältää lasten, nuorten ja perheiden kokemustiedon hyödyntämisen päätöksenteossa.
– STM edistää lapsivaikutusten arviointia valtionhallinnossa.

THL yhteistyössä Kuntaliiton, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa, STM ja muut ministeriöt

THL kehittää ja hyödyntää ammattilaisille suunnattuja verkkopalveluja lapsiperhepalvelujen johtamisen ja toimintatapojen uudistamiseksi, yhdenmukaistamiseksi ja uusien toimintamallien levittämiseksi. Tällaisia verkkopalveluja ovat muun muassa: Kasvun Kumppanit; Lastensuojelun käsikirja; Vammaispalvelujen käsikirja; Neuvoa antavat; Pelihaitat -sivusto; Sähköinen lastenneuvolakäsikirja; Kaventaja- teemapalvelu hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi.

THL yhteistyössä kuntien kanssa. Aikataulu 2012–2015.

- ▶ ***Käynnistetään Kaste-ohjelman ensimmäisellä ohjelmakaudella luotujen lasten ja nuorten hyvinvointia, somaattista terveyttä ja mielenterveyttä tukevien menetelmien ja toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen.***

Kaste-ohjelman ensimmäisellä ohjelmakaudella kehitetyt käytännöt on kuvattu kokonaisuudeksi (liite 3). Jotta erityisesti näyttöön perustuvat lapsia, nuoria ja perheitä tukevat menetelmät ja toimintamallit juurtuisivat, THL uudistaa ohjaustaan, jatkaa innovatiivisten käytäntöjen työstämistä ja arviointia, tekee julkaisuja ja järjestää teemaverkostojen kokouksia. Tässä työssä hyödynnetään Innokylää. STM luo yhtenäisen tavan kehittämistyön tulosten raportointiin ja viestintään.

THL yhteistyössä Kuntaliitto ja SOSTE sekä kunnat ja sairaanhoitopiirit. Aikataulu 2013–2015.

THL tarjoaa asiantuntija-apua Kaste-ohjelman ensimmäisellä kaudella hyväksi osoittautuneiden toimintamallien käyttöönottamiseksi kunnissa. Sairaanhoitopiirit ja kunnat huolehtivat, että erityispalveluja (lasten- ja nuorisopsykiatrian, lastensuojelun, kasvatusta ja perheneuvolan osaaminen) kehitetään lasten ja heidän kehitysympäristöjen tarpeista lähtien ja jalkautetaan kotiin, varhaiskasvatukseen, kouluun, oppilaitoksiin, äitiys- ja lastenneuvolaan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon sekä lastensuojelun avopalveluihin auttamaan, konsultoimaan ja löytämään tehokkaita työskentelytapoja perustasolla toteutettavaksi.

Sairaanhoitopiirit, kuntien, järjestöjen ja taidetoimikuntien kehittämistyö. Aikataulu 2012–2015.

- ▶ ***Kehitetään peruspalveluja tukemaan lasta, jonka perheessä on vakava fyysinen sairaus, mielenterveys- ja/tai päihdeongelma.***

THL, kunnat, järjestöt, seurakunnat kehittävät perhekeskustoimintaa sekä oppilas- ja opiskelijahuoltoa niin, että toiminnassa huomioidaan ylisukupolvisten ongelmien ehkäisy. THL huolehtii, että esimerkiksi Toimiva lapsi ja perhe -hankkeessa ja muissa vastaavissa hankkeissa saatuja kokemuksia ja tuloksia ylisukupolvisten ongelmien siirtymisen ehkäise-

miseksi hyödynnetään ja levitetään kunnissa tukemaan lapsia, joiden perheessä on vakava fyysinen sairaus, mielenterveys- ja/tai päihdeongelma tai taloudellisia vaikeuksia.

THL, yhteistyössä STM, ammattikorkeakoulut yliopistot, seurakunnat, järjestöt, Kuntaliitto ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2013–2015.

THL kouluttaa yhteistyössä OPH:n kanssa kouluttajia ja näin vahvistaa kuntien sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden sekä varhaiskasvatuksen osaamista lähisuhde- ja kuritusväkivallan sekä seksuaalisen väkivallan ehkäisemiseksi (työntekijöiden osaaminen, perhevalmennus, vanhempien kasvatustaitojen ja lasten turvataitojen vahvistaminen).

THL ja OPH yhteistyössä aluehallintovirastojen ja kuntien kanssa. Aikataulu 2013 - 2015.

► ***Ohjataan kuntia tekemään lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma niin, että se sisältää myös kuntien nuorisolain mukaisen nuorisopoliittisen ohjelmatyön ja on yhteensovitettu terveydenhuoltolain mukaisen hyvinvointikertomuksen kanssa. Kannustetaan kuntia selvittämään lasten ja nuorten omia mielipiteitä hyvinvointisuunnitelmien laadinnassa ja käyttämään suunnitelmia työvälineenä.***

STM huolehtii, että sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmistelussa hyödynnetään lasten ja nuorten hyvinvointia koskevaa tietoa.

STM yhteistyössä THL. Aikataulu 2012 - 2014.

THL arvioi yhteistyössä Kuntaliiton kanssa hyvinvointisuunnitelman valmistelun ohjaustarvetta kunnissa. THL tukee olemassa olevan indikaattoritiedon entistä systemaattisempaa hyödyntämistä hyvinvointisuunnitelmien laadinnassa, seurannassa ja arvioinnissa sekä päätöksenteossa.

THL tukee prosessia, jonka mukaan lapsia ja nuoria koskevaa tietoa (terveys, hyvinvointi ja toimintatieto) hyödynnetään kuntien hyvinvointikertomuksissa. Työssä hyödynnetään mm. THL:n Kohdusta aikuisuuteen -tutkimushankkeen ja Kouluterveyskyselyn tuloksia. Kuntien kehittämistyössä huomioidaan, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma tukee palveluiden kehittämistä, toteuttamista ja päätöksentekoa sekä valmisteilla olevan opiskeluhoitolain toimeenpanoa. Kuntia kannustetaan ottamaan käyttöön sähköinen hyvinvointikertomus suunnittelun, seurannan ja johtamisen työvälineeksi.

THL ja Kuntaliitto yhteistyössä OPH:n ja kuntien kanssa. Aikataulu 2013 - 2015.

Kunnat kehittävät THL:n tuella toimivia ratkaisuja, joilla lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden kokemuksia tarpeista, avun saamisesta ja palveluista kartoitetaan ja hyödynnetään päätöksenteossa.

Kuntien, seurakuntien ja järjestöjen kehittämistyö yhteistyössä THL:n kanssa. Aikataulu 2013 - 2015.

Toimenpide 5: Vahvistetaan ehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluja sekä kehitetään lastensuojelutyötä.

- ▶ *Yhteistyössä Nuorten yhteiskuntatakuu -ohjelman¹ (TEM) kanssa lisätään syrjäytymisuhan alla olevien nuorten koulutus- ja työelämäosallisuutta. Erityisesti kiinnitetään huomiota maahanmuuttaja- ja romaninuoriin.*

THL tukee Kaste I kaudella kehitettyjen vaikuttaviksi todettujen lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevien toimintamallien levittämistä, erityisesti mallien, jotka tunnistavat ja auttavat nuoria, joilla ei ole opiskelu- tai työpaikkaa.

Kutsuntaikäisten ja varusmies- ja siviilipalvelusikäisten nuorten miesten syrjäytymiskehityksen ehkäisemisessä hyödynnetään Aikalisä! Elämä raiteilleen –toimintamallia. Jatketaan toimintamallin levittämistä ja vakiinnuttamista koko maan kattavaksi ja edistetään toimintamallin yhteennivoutumista etsivän nuorisotyön käytäntöjen kanssa.

THL yhteistyössä TTL TEM, PLM, OKM ja STM, korkeakoulut, toisen asteen oppilaitokset ja järjestöt. Aikataulu 2013 - 2015.

THL ja OPH kehittävät oppilashuollon yhteistyötä ja erityisesti 8 lk. laajaa terveystarkastusta syrjäytymisen/koulutusuran katkeamisen (dropping factors) ennakoinnin ja sopivan tuen löytämisen työvälineenä, erityisesti kiinnitetään huomiota maahanmuuttaja- ja romaninuoriin, vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin nuoriin sekä nuoriin, joilla on oppimisvaikeuksia. Oppilas- ja opiskelijahuollossa vahvistetaan vanhempien osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään mielenterveys- ja päihdehäiriöiden tunnistamiseen. Lisäksi huomioidaan työntekijöiden osaaminen ja sen kehittäminen ja yhteys lastensuojeluun.

THL, OPH ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2014–2015.

- ▶ *Vahvistetaan nuorisososiaalityötä ja etsivää nuorisotyötä. Kehitetään oppilas- ja opiskelijahuoltoa ja edistetään kouluhyvinvoinnin parantamista ja terveyttä edistävää koulun syntymistä.*

THL yhteistyössä OKM kanssa tukee kuntia sosiaali-, nuoriso-, liikunta- ja sivistystoimen yhteistyömuotojen kehittämiseksi nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä hyväksi todettujen toimintatapojen levittämisessä.

THL yhteistyössä OKM, kuntien, seurakuntien ja järjestöjen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Aikataulu 2014–2015.

THL tukee kuntia kehittämään koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa asetuksen 338/2011 mukaisesti. Kehitetään yhteistyössä kuntien kanssa toimivia laajojen terveystarkastusten käytäntöjä ja malleja, huomioiden monialainen yhteistyö sekä laajoista terveystarkastuksista tehtyjen koulu- ja luokkakohtaisten yhteenvedojen kehittäminen. Samalla kehitetään

¹ Käytetään myös nimitystä Nuorisotakuu, johon kuuluu sekä koulutustakuu että työtakuu. Kaikille alle 25-vuotiaille työttömille ja alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille työttömille tarjotaan työ- tai koulutuspaikka viimeistään kolmen työttömyyskuukauden kuluessa. Koulutustakuun vastuutahona on OKM ja työtakuun TEM.

yhteistyössä lomakkeita, kutsuja ja muita työvälineitä tukemaan kentän työtä. Laajoja terveystarkastuksia hyödynnetään kodin ja koulun yhteistyössä.

THL, OPH, Kuntaliitto ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2012–2015.

Kunnat ja Kuntaliitto kehittävät opiskeluterveydenhuoltoa kokonaisuutena niin, että se tukee opiskelijan terveyttä, hyvinvointia ja opiskelukykyä. Kehittämistyössä huomioidaan erityisesti mielenterveys- ja päihdepalvelut, THL ja OPH tukevat tätä kehittämistyötä.

THL ja OPH yhteistyössä kuntien kanssa mallintavat kouluhyvinvoinnin tunnusmerkit. Tuetaan oppilaiden, opiskelijoiden ja vanhempien osallisuutta kouluyhteisön terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamisessa. Huomiota kiinnitetään erityisryhmiin, kuten erilaisten oppijoiden tarpeisiin.

Kunnat kehittävät koulu- ja opiskeluympäristöä sekä niiden toimintakulttuuria niin, että ne paremmin tukevat terveyttä edistäviä elintapoja.

Kunnat, Kuntaliitto yhteistyössä YTHS, THL, OPH ja järjestöt. Aikataulu 2013–2015.

THL tukee oppilas- ja opiskelijahuollon yhteistyönä koulu- ja opiskeluympäristön ja -yhteisön hyvinvoinnin, terveellisyyden ja turvallisuuden seurantaa ja edistämistä kehittämällä toimintamalleja ja tuottamalla tietoa.

THL, OPH ja Kuntaliitto sekä kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2014–2015.

OKM ja STM valmistelevat yhteistyössä opiskeluhuoltolain. Laissa huomioidaan toimeenpanon edellyttämät ohjaus-, koordinaatio- ja yhteistyörakenteet. OPH ja THL tukevat kuntia ja muita opetuksen järjestäjiä lain toimeenpanossa.

OKM ja STM. Valmisteluaiakataulu 2012–2013. OPH ja THL Toimeenpanoaiakataulu 2014–2015.

THL, OPH ja kunnat aloittavat palveluja yhteen sovittavan johtamisen mallin pilotoinnin oppilas- ja opiskelijahuollosta ja THL arvioi sen soveltuvuutta ja hyötyjä.

THL ja OPH yhteistyössä kuntien kanssa. Aikataulu 2012–2015.

► ***Laajennetaan perhekeskustoimintaa perheiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä.***

THL kehittää perhekeskustoimintaa yhteistyössä kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja perheiden kanssa. THL tuottaa tietoa perhekeskusselvityksessä perhekeskuspalvelukokonaisuuden määrittämiseksi ja toiminnan kehittämiseksi. Perhekeskustoiminta kohdistuu pääasiassa alle kouluikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen ja perheille. Perhekeskus toimii monialaisesti, mukana neuvola, varhaiskasvatus, perhetyö, järjestöt, seurakunnat, lastensuojelu, erityistyöntekijät sekä kasvatus- ja perheneuvola. Toimintaa kehitetään perheiden kohtaamispaikaksi ja vertaistuen mahdollistajaksi. Perhekeskus edellyttää toimijoiden yhteistyötä ja toimivaa monialaista johtamista.

THL kokoaa yhteistyössä STM, ja kuntien toimijoiden kanssa Kaste I ohjelmakaudella kehitettyjä toimintamalleja, menetelmiä, hyviä käytäntöjä ja osaamista. Kehitetään osana perhekeskustoimintaa neuvolan laajoja terveystarkastuksia ja yhteistyötä erityisesti varhaiskasva-

tuksen ja lastensuojelun kanssa. THL tukee perhekeskustoimintaa edistävän koulutuksen ja osaamisen kehittämistä yhteistyössä ammattikorkeakoulujen perhekeskusverkoston, järjestötoimijoiden ja RAY:n Emma ja Elias -avustusohjelman kanssa. THL kokoaa kuntien perhekeskustoimintaa kehittävät tahot yhteen Innokylän oppimisverkoston avulla.

THL, yhteistyössä STM, ammattikorkeakoulut yliopistot, seurakunnat, järjestöt, Kuntaliitto ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2013 - 2015.

THL tukee Kaste I kaudella kehitettyjä vanhemmuuden tuen sekä eroneuvontaan ja eroauttamiseen kehitettyjen mallien levittämistä ja jatkokehittämistä. Kunnat ja järjestöt kehittävät ja vahvistavat parisuhdeneuvontaa, eroauttamista ja eroneuvontaa ja -sovittelevuutta.

THL ja kuntien, järjestöjen sekä seurakuntien kehittämistyö. Aikataulu 2013–2015.

► ***Kehitetään lastensuojelun avohuoltoa ja perhehoitoa. Vahvistetaan lasten ja lapsiperheiden kotipalvelua ja kotiin vietäviä palveluja.***

THL ja Kuntaliitto tukevat kuntia, seurakuntia ja järjestöjä kehittämään monialaista yhteistyötä peruspalvelujen, lastensuojelun ja muiden toimijoiden kesken. Erityisenä kehittämisen kohteena ovat lastensuojelutarpeen selvittämisen menetelmät ja toimintamallit. Lisäksi kehittämisen kohteena on lastensuojelun piirissä olevien lasten koulunkäynnin tukeminen yhteistyössä OKM:n ja OPH:n kanssa.

THL, OKM, OPH, Kuntaliitto, järjestöt, seurakunnat ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2013–2015.

THL tukee kuntia yhteistyössä Kuntaliiton, järjestöjen ja RAY:n Emma ja Elias -ohjelman kanssa kehittämään kuntakohtaisia ja alueellisia peruspalvelujen, lastensuojelun ja erityis- palvelujen yhteistyön toimintamalleja ja rakenteita perhehoidossa olevien lasten, heidän vanhempiensa ja sijaisperheiden tuen järjestämiseksi. STM kehittää edelleen perhehoito- lainsäädäntöä asiaa käsitelleen työryhmän ehdotusten mukaisesti.

STM, THL, Kuntaliitto, järjestöt, seurakunnat ja kuntien kehittämistyö sekä RAY:n Emma ja Elias ohjelma. Aikataulu 2013 - 2015.

THL tukee kuntia lastensuojelun laatusuosituksen toimeenpanossa. Sosiaalialan osaamiskeskukset tukevat kuntia kehittämään aikuispalvelujen (aikuissosiaalityö) ja lastensuojelun yhteisiä toimintamalleja.

THL, Kuntaliitto, järjestöt ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2013–2015.

THL tukee kuntia ja erityishuoltopiirejä kehittämään perhehoitoa siten, että perhehoito pystyy vastaamaan myös sellaisten perheiden tarpeisiin, joiden jäsenenä on vammaainen lapsi tai aikuinen.

THL, yhteistyössä STM, erityishuoltopiirit ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2013–2015.

THL tukee kuntia vahvistamaan kotipalvelua ja perhetyötä. STM kehittää vanhemmuuden tukea ja kotipalvelua osana sosiaalihuoltolainsäädännön uudistamista.

THL, yhteistyössä STM ja kuntien sekä seurakuntien kehittämistyö. Aikataulu 2012–2014.

THL tukee kuntia asetuksen 338/2011 toimeenpanossa kotikäyntien osalta. Neuvolan kumppanuuteen perustuvaa työtä vahvistetaan erityisesti niiden vanhempien kohdalla, jotka odottavat ensimmäistä lastaan.

THL ja kuntien kehittämistyö. Aikataulu 2014 - 2015.

► **Arvioidaan lasten ja nuorten ehkäisevien terveystalvelujen vaikuttavuutta.**

THL käynnistää ehkäisevien ja edistävien toimien vaikuttavuudesta (sisältää kustannus-vaikuttavuuden) järjestelmällisen kirjallisuuskatsauksen. *Aikataulu 2013 - 2015.*

THL tekee lasten ja perheiden ehkäiseviin palveluihin ja lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn keinoihin liittyvän julkaisun ”Eriarvoisuutta torjutaan jo lapsuudessa” poliittisen päätöksenteon tueksi. *Aikataulu 2012.*

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämishjelma 2012–2015 toimeenpanosuunnitelma liite 3

Kaste-ohjelmakausi 2008–2011 perustana Lasten, nuorten ja lapsiperheiden osaohjelmalle

Kärjet ja painotukset Kaste 2012–2015 -ohjelmakaudelle:

1. Perhekeskustoiminta
  - a. kohdistuu alle kouluikäisiin ja heidän perheisiinsä
  - b. sisältää monialaisen palvelukokonaisuuden
  - c. sisältää hyväksi havaitut käytännöt ja menetelmät (juurruttaminen)
  - d. sisältää työntekijöiden osaamisen vahvistamisen
  - e. edellyttää toimijoiden yhteistyötä
  - f. edellyttää perhekeskeistä työotetta
  - g. perhekeskus on perheiden kohtaamispaikka
2. Oppilas- ja opiskelijahuollon kokonaisuuteen kuuluu
  - a. opiskeluympäristön ja –yhteisön hyvinvointi, turvallisuus ja terveellisyys sekä toimintakulttuuri
  - b. hyväksi havaitut käytännöt ja menetelmät (juurruttaminen)
  - c. lastensuojelun piirissä olevien lasten tukeminen
  - d. perhekeskeinen ja monialainen työote
  - e. etsivä nuorisotyö (koulunsa päättäneet)
3. Lastensuojelu
  - a. lastensuojelutarpeen monialaisen selvittämisen menetelmät ja toimintamallit
  - b. perhehoidon ja sen tarvitseman tuen vahvistaminen alueellisesti ja yhtenäistäminen valtakunnallisesti

Painotukset, joita viedään eteenpäin näiden kärkien sisällä

1. Edistävä ja ehkäisevä työote ja menetelmät (sisältää varhaisen tuen sekä ylisukupol-

- visten ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisyyn)
2. Monialainen palvelutarpeen arviointi
  3. Erityispalvelujen tuki mm. konsultaatiomallit viedään peruspalvelujen tueksi lasten ja nuorten kehitysympäristöihin
  4. Monialainen poikkihallinnollinen palveluja hteen sovittava johtaminen
  5. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta tukevat työmenetelmät

Nostoja LastenKaste 2008–2011 kauden kehittämistyöstä

1. Indikaattorit ja tiedon hyödyntäminen päätöksenteossa
  - Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat: laadintaan tukea mm. työpajojen avulla
  - Hyvinvointiarviointijärjestelmiä laajojen terveystarkastusten toimintamallin kehittämisen yhteydessä: tiedon keruu, tallentaminen ja tiedon hyödyntäminen päätöksenteon eri tasoilla. Tiedon raportointia ja hyödyntämistä on tehty myös yhteistyössä sähköisen hyvinvointikertomuksen kehittämisen kanssa.
  - Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyö. Ohjelmatyössä on myös luotu malli kuntien taloustietojen keräämiselle ja raportoinnille lapsiperheiden palveluista viiden eri palvelutarpeen tason mukaisesti.
  - Ehkäisevän työn määrittelyä
  - On määritelty indikaattoreita ja kehitetty hyvinvointitiedon keräämisen toimintamalli.
  - Palvelukartoitukset ja hyvinvointiarviot osaksi uusia lasten, nuorten ja perheiden palveluprosesseja ja toimintamalleja.
2. Tavot, joilla kartoitetaan ja hyödynnetään lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden kokemuksia tarpeista, avun saamisesta ja palveluista päätöksenteossa
  - Kyselyt lapsille, nuorille ja vanhemmille:
    - Arki- ja kokemustietokysely perheiden vanhemmille, nuorille ja lapsille
    - Hyvinvointitutkimukset 11-, 14-, 17- ja yli 18 –vuotiaille
  - Palvelukartoitukset:
    - Lapsiperheiden kotipalvelujen tilanne
    - Koulujen hyvinvointiprofiilit
    - Koulukuraattori työ
    - Yläasteikäisten nuorten, oppilashuoltoryhmän jäsenten sekä vanhempien - näkemykset nuorten psykososiaalisen tuen nykytilanteesta ja kehittämistarpeista sekä kokemukset perheneuvolapalveluista
    - Opiskelijoiden suhtautuminen videon välityksellä tarjottuun psykososiaaliseen ammattiapuun
  - Menetelmien kehittäminen:
    - hyvinvointitiedon keruu lapsilta (4v) ja nuorilta (5 lk)
3. Lasten ja nuorten hyvinvointia, somaattista terveyttä ja mielenterveyttä tukevat menetelmät ja toimintamallit
  - Menetelmäopas eri toimintamalleista
  - Resurssikoulu/hoidollis-pedagoginen nivelluokka
  - Matalan kynnyksen palvelut
    - Psykiatriset sairaanhoitajat peruskouluissa (Merkkari-toiminta).
    - Ehkäisevä matalan kynnyksen palvelupiste 13–21 –vuotiaille nuorille

- Erilaiset ryhmätyömenetelmät
  - Nuorten elämänhallintataitojen valmennuskurssi
  - Ehkäisevä nuorten yhteisöllinen toimintamalli oppilaitoksiin
  - ART-ryhmissä sosiaalisten taitojen harjoittelu
  - Vanhemmuutta tukeva ohjattu vertaisryhmätoiminta
  - Eroperheiden vertaistukiryhmät lapsille ja nuorille
  - Murrosikäisten vertaisryhmät
  - Stressinhallintaryhmät
  - Tunne- ja vuorovaikutustaito- sekä vuorovaikutusleikkiryhmät
  - Toiminnalliset vanhempainillat mm. Kasvamme yhdessä
  - Ryhmät nivelvaiheiden tukena (kotihoitosta esiopetukseen, esiopetuksesta kouluun, alakoulusta yläkouluun)
  - Kuntoutuksen asiakasryhmät lapsille ja nuorille
- Moniammatilliset toimintamallit
  - Ehkäisevä perhetyö
  - Raskausajan tuen polku
  - Vauvaperhetyöntekijä
  - Laaja 4-vuotiaan lapsen terveystarkastus
  - Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuen polku
  - Nuorten neuvontapalvelu
  - Vapaaehtoistyön kurssi
  - Ohjeistus oppilashuoltoon ja yhtenäinen toimintamalli poissaoloihin
  - Mielenterveysongelmista kärsivien nuorten lyhykestoinen toimintaohjelma
  - Palveluiden nivelvaiheiden tukipaketit neuvolasta päiväkotiin, päiväkodista kouluun, ala-asteelta yläasteelle ja peruskoulusta toisen asteen opintoihin
  - Kasvatuskumppanuuden toimintamallit
  - Sihti: matalan kynnyksen nuorisopsykiatrisen konsultaatiomalli esim. oppilashuollon tueksi
  - Asiakkaaksitulosprosessin kehittäminen ja sen osana moniammatillinen palvelutarpeen arviointi
- Rakenteelliset/strategisen tason mallit
  - Oppilashuolenpidon kehittämisryhmä
  - Vauvatyön verkosto varhaisen vuorovaikutuksen tukena
  - Perhekeskustoiminta
  - Perheneuvolapalveluiden jalkautuminen
  - Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyö

4. Syrjäytymistä ehkäiseviä toimintamalleja

Toimintamallien osalta vaikuttavuutta on arvioitu pilotoinnin aikana kerätyn palautteen perusteella ja opinnäytetöillä. Myös näiden mallien kuvaukset löytyvät www.innokyla.fi. Hankkeissa on lisäksi pilotoitu muualla kehitettyjä työkaluja uusien toimintamallien yhteydessä (Baro, Ihmeelliset vuodet –toiminta ml. vanhempainkoulu, Lene, Laps ja voimavaramittarit).

Yksilöllinen tuki:

- Raskausajan tuen polku
- Vauvaperhetyöntekijä odottavissa ja vauvaperheissä
- Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena siirryttäessä kotihoidosta päivähoidon
- Laaja 4-vuotiaan lapsen terveystarkastus (sisältää perheen hyvinvoinnin arvion)
- Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuen polku
- Nuorten neuvontapalvelu
- Joustavasti toiselle asteelle
- Vapaaehtoistyön kurssi toisen asteen opiskelijoille
- Intensiivisen tuen hankkeessa vakavassa syrjäytymisvaarassa olleet ja hyvin pitkään koulusta poissa olleet tytöt saivat tuen kotiin tulevasta työntekijästä, joka tarvittaessa oli tukena myös koulunkäynnissä → vaikutus kunnan tasolla huostaanottoihin
- Exit-tiimi
- Omin Jaloin (erityisnuorisotyön malli)

Ryhmämuotoinen tuki:

- Kuntoutuksen asiakastyöryhmät
- Matkalla vanhemmuuteen - etäteknikalla osittain toteutettu perhevalmennus
- Vauva-vanhempi –ryhmä
- Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoinen tuen polku
- Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena siirryttäessä kotihoidosta esiopetukseen
- Vanhempainkoulu käytöshäiriöisten lasten vanhemmille
- Vertaistukiryhmä vanhempiensa eron kokeneille lapsille ja nuorille
- Yläkoululaisten koulutyön tukeminen elokuvamenetelmin
- Vertaistukiryhmä paniikkikohtausten ehkäisyyn
- Vertaisryhmä murrosikäisten lasten vanhemmille
- Tunne- ja vuorovaikutustaitoja seiskoille
- Sosiaalisten taitojen ja suuttumuksen hallinnan harjoittelua ryhmässä
- Stressinhallintataitoja nuorille
- Moniammatillisesti ohjatut toiminnalliset vanhempainillat esikouluikäisten ja viidesluokkalaisten vanhemmille
- Perheneuvolapalveluiden jalkautuminen yläkoululle

5. Palvelukokonaisuudet ja yhdessä toimimiseen liittyvät työmenetelmät

- Vauvatyön verkosto varhaisen vuorovaikutuksen tukena
- Perhekeskus
- Moniammatillista työtä Tukeva-työotteella
- Hyve-toiminta (neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö)
- Monialaisia koulutuksia toimijoiden osaamisen lisäämiseksi ja yhteistyöverkostojen syntymisen edistämiseksi.
- Lapsen ja aikuisen dialogista vuorovaikutusta edistävät menetelmät kuten varhainen vuorovaikutus ja kannustava vuorovaikutus (ICDP International Child Development Programme)

6. Eroneuvonta ja eroauttaminen vanhempien ja lasten auttamiseksi
  - Vertaistukiryhmät vanhempiensa eron kokeneille lapsille ja nuorille
  - Varhaisen vaiheen eroauttamismalli, jonka tavoitteena on pitkittyneiden huolto-riitojen ehkäisy ja lasten huomioiminen eroprosessissa
7. Erityispalvelut peruspalvelujen tueksi lasten kasvu- ja kehitysympäristöihin, kotiin ja varhaiskasvatukseen

Kaste-hankkeet ovat kautta linjan vieneet eteenpäin tätä tavoitetta, yksittäiset onnistumisen kokemukset tulisi nostaa laajemmalle ja yleisemmälle tasolle. Perustason työtä tukeva erityistason konsultaatio vaatii uudistuksia myös erityistason organisoimiseen, asiakas-kohtainen laskutusikäytäntö ei aina mahdollista esim. lasten-/nuorisopsykiatriasta käsin tehtävää oppilashuollon työn tukemista (tuki ei kohdistu aina yksittäiseen lapseen/nuoreen, eikä muodosta asiakkuutta)

- Perheneuvolapalveluiden jalkautuminen yläkoululle
  - Jeri (lähipalvelutiimi ja konsultaatioryhmä nuorten intensiiviseen tukeen)
  - Mielenterveysambulanssi (akuutti mielenterveystyö konsultatiivisena)
  - Konsti (konsultaatioryhmä päivähoitoikäisten ja kouluikäisten peruspalveluiden tukena)
8. Lastensuojelun avohuolto ja perhehoito sekä kotiin vietävät palvelut
    - Avoimesti yhdessä -toiminta ja Remonttirukkaset (verkostoiva moniammatillinen työ)
    - Perhehoidon kehittämisen pilotit (ml. vertaisryhmätoiminta ja mallit)
    - Malli keskitetystä verkostomaisesti toimivasta sijaishuollon palveluihin keskittyvästä erityisyksiköstä (kehittää ja vahvistaa perhehoidon roolia sijaishuollon järjestämisessä).
    - Vapaaehtoistyön kurssi toisen asteen opiskelijoille
    - Yläkoululaisten koulutyön tukeminen elokuvamenetelmin
    - Joustavasti toiselle asteelle
    - Kehrä: toimiva lastensuojelun avohuollon malli oman työn kehittämiseen mm. työpajat
  9. Ehkäisevien terveyspalvelujen vaikuttavuuden arviointi
    - Jerissä tehdään arviointitutkimusta toiminnan vaikuttavuudesta.
    - Vinssin toiminnan vaikuttavuustutkimus. Koulupoissaoloja on pystytty vähentämään.

Projektinjohtajien tärkeänä pitämät nostot

- Yleiskommentti: keskeistä Kaste-ohjelman tuoma orientaation ja palvelurakenteen muutos
- Lasten Mielenterveysambulanssin työ ja kokemukset
- Ihmeelliset vuodet -toiminta
- Puheterapeuttisen osaamisen lisääminen varhaiskasvatuksessa

Vauvatyön verkosto varhaisen vuorovaikutuksen tukena

Lasten Kaste -hankkeet

Kooste hankkeissa kehitetyistä, kuvatuista ja / tai pilotoituista palvelukokonaisuuksista ja toimintamalleista 2008-2011

Oulussa 31.12.2011
Salla Korhonen
projektijohtaja
TUKEVA -hanke

Sisältö

1. Taustaa	3
2. Palvelukokonaisuudet	4
3. Toimintamallit ja menetelmät	5
3.1. Universaalit toimintamallit / menetelmät	5
3.2. Varhaisen tuen toimintamallit / menetelmät	5
3.3. Intensiivisen tuen toimintamallit / menetelmät	6
3.4. Erityisen tuen toimintamallit / menetelmät	7
3.5. Konsultatiiviset toimintamallit / menetelmät	7
4. Yhteenvetoa	8

Liitteet:

Liite 2: Prosessikuvaukset kategorioittain (PDF)

- Palvelukokonaisuudet kooste 31.12.2011
- Universaalit toimintamallit kooste 31.12.2011
- Varhaisen tuen toimintamallit kooste 31.12.2011
- Intensiivisen tuen toimintamallit kooste 31.12.2011
- Erityisen tuen toimintamallit kooste 31.12.2011
- Konsultatiiviset toimintamallit kooste 31.12.2011

Liite 3: Yhteystiedot toimintamalleihin

1. Taustaa

Kaste 2008-2011 -ohjelman lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyvissä hankkeissa perus- ja erityispalveluja on kehitetty sisällöllisesti ja rakenteellisesti viidessä alueellisessa hankekokonaisuudessa (Lapsen ääni Etelä-Suomi, Remontti Länsi-Suomi, Lapset ja perheet Kaste Itä- ja Keski-Suomi, Kasperin Väli-Suomi sekä TUKEVA Pohjois-Suomi). Näiden Kaste-hankkeiden kantavana ajatuksena on ollut, että lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän luonnollisissa arki- ja kehitysympäristöissään. Perinteisesti tukea ja apua tarvitseva lapsi tai nuori on lähetetty peruspalveluista erityispalveluihin tapaamaan asiantuntijaa. Lasten Kaste -hankkeissa on haettu työ- ja toimintatapoja, joilla asiantuntemus viedään lapsen ja nuoren arkiympäristöön kotiin, kouluun ja päivähoidon.

Kaste-ohjelmassa on vahvistettu peruspalveluiden ennalta ehkäisevää roolia ja varhaisen tuen osaamista. Perhekeskukset, hyvinvointineuvolat ja moniammatilliset palveluverkostot ovat esimerkkejä varhaisen tuen palvelumalleista. Monipuolistamalla ja tiivistämällä perus- ja erityispalveluiden yhteistyötä turvataan lasten ja nuorten oikeus saada apua ja tukea omassa elinympäristössään. Kaste-hankkeissa palveluihin on luotu intensiivisiä nopean toiminnan konsultaatio- ja yhteistyörakenteita. Pyrkimyksenä on ollut, että laitoshoidon ja perheen ulkopuoliseen sijoitukseen jouduttaisiin turvautumaan mahdollisimman harvoin.

Tässä koosteessa on huomioitu ainoastaan sellaiset hankkeissa kehitetyt ja / tai pilotoituidet toimintamallit, palvelukokonaisuudet tai menetelmät, joista on ollut tietojen keruuvaiheessa riittävät sanalliset kuvaukset prosessinomaisesti kuvattuna. Valintakriteerinä on ollut myös se, onko hankehenkilöstö, hankejohtajat ja tietojenkerääjät katsoeneet, että toimintamalli on sellainen, jolla voisi olla levitysmahdollisuuksia myös muille alueille kuin missä se on kehitetty ja / tai pilotoitu. Tiedot on kerätty loka-joulukuun 2011 aikana kaikista Lasten Kaste -hankekokonaisuuksista haastatteleamalla hankehenkilöstöä ja johtoa paikanpäällä, hyödyntämällä hankkeissa tuotettua materiaalia sekä sähköpostitse tietoja täydentämällä. Tietojen kerääjänä on toiminut Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta TUKEVA -hankkeen projektijohtaja Salla Korhonen. Toimeksianto on liitteenä 1.

Tässä raportissa koostettuja palvelukokonaisuus-, toimintamalli- ja menetelmäkuvaus- ja yhteensä 93 kappaletta (Kasperin 27, Lapset ja perheet Kaste 14, Remontti 19, TUKEVA 18, Lapsen ääni 15). Kuvattujen toimintamallien kappalemäärä ei kerro hankkeittain kehitettyjen, kuvattujen ja pilotoitujen toimintamallien kokonaisuutta, koska toimintamalleja kerätessä on hankekohtaisesti yhdistetty eri osahankkeissa / piloteissa kehitettyjä, mutta samaan kokonaisuuteen liittyviä toimintamalleja samaan kuvaukseen. Hankkeissa ei ole ollut ainoana tarkoituksenaan kehittää yksittäisiä uusia toimintamalleja ja niiden prosessikuvaus, joten kappalemäärät ja kerätyt toimintamallit eivät myöskään kuvasta hankkeiden kehittämistyön tuloksellisuutta sinänsä. Erityisesti on huomioitava, että kooste on tehty vielä käynnissä olevista hankkeista, joissa kehittämistyö on kesken eikä kaikista kehitteillä olevista toimintamalleista ja palvelukokonaisuuksista ole vielä kuvauksia käytettävissä, tässä koosteessa määritellyssä muodossa. Hankkeet ovat myös eri vaiheissa, kolme hanketta on jo jatkohankkeiden puolivälissä (TUKEVA, Lapset ja perheet Kaste, Remontti) kun kaksi on vasta saanut ensimmäisen hankevaiheensa päätökseen lokakuun lopussa 2011 (Kasperin, Lapsen ääni). Kokonaiskuvan saaminen Lasten Kaste-hankkeissa kehitetyistä toimintamalleista ja palvelukokonaisuuksista edellyttää, että nyt tehdyn kaltainen tiedon kerääminen toistetaan vuoden 2012 lopussa. Nyt käynnissä olevista hankkeista viimeiset päättyvät vasta vuoden 2013 lokakuussa, joten osa kuvauksista valmistuu siten vasta vuoden 2013 aikana.

Aineiston keräämisen haastattelukäynnit:

- TUKEVA, Oulu (hankejohtaja keräsi kuvaukset lokakuun 2011 aikana)
- Remontti, Turku 14.11.2011
- Lapsen ääni, Helsinki 21.11.2011
- Kasperin, Tampere 24.11.2011
- Lapset ja perheet Kaste, Kuopio 30.11.2011

Aineiston keräämisessä käytetty lomake kehitettiin yhteistyössä STM:n ja THL:n yhdyshenkilöiden kanssa.

2. Palvelukokonaisuudet

Palvelukokonaisuuksien alle tässä koosteessa on kategorisoitu sellaiset kehitetyt mallit, jotka sisältävät useita eri toimintamalleja, useita toimijatahoja ja / tai jotka ovat laajoja rakenteellisia tai strategisen tason malleja. Esimerkkeinä tällaisista ovat mm. perhekeskustoiminta erilaisine rakenteineen ja johtamisjärjestelmineen, kuntien käyttöön kehitetyt strategiset työkalut kuten hyvinvointisuunnitelmatyön ja lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman mallit. Lisäksi tähän kategoriaan kuuluvat mm. erilaiset kohtaamispaikat ja monialaiset yhteistyöryhmien ja verkostotyön mallit. Monessa tapauksessa raja on varsin häilyvä palvelukokonaisuuden ja toimintamallin välillä, sillä kaikissa Lasten Kaste -hankkeissa tavoitteena on ollut monitoimijajäisten palvelujen kehittäminen, jolloin kaikissa kuvatuissa malleissa tämä asia näyttäytyy tavalla tai toisella ja jako palvelukokonaisuuksiin ja toimintamalleihin ei ole välttämättä sopivin tapa erotella eri malleja. Tässä koonnissa alla luetellut mallit on poimittu palvelukokonaisuuksien kategoriaan, mutta malleja ei ole jaettu eri palvelun laadun mukaisesti, koska kyseinen lajittelu ei ole kaikilta osin sovellettavissa näihin laajoihin kokonaisuuksiin ja rakenteisiin. Tähän kategoriaan on valittu 26 mallia.

- Seudullinen lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma (TUKEVA)
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajat (Remontti)
- Hyvinvointisuunnitelmien seurantajärjestelmät (Remontti)
- Monialaisen asiakasyhteistyön kehittäminen (Remontti)
- Perhekeskus – Oulunkaari (TUKEVA)
- Perhekeskus – Kainuu (TUKEVA)
- Perhekeskuksen toiminnan johtaminen (Remontti)
- Torin kulma – perhekeskus haastavassa elämäntilanteessa olevien pikkulapsiperheiden tukemiseksi (Remontti)
- Perhekeskustoiminta (Kasper)
- Verkkopohjainen perhekeskus (Kasper)
- Pikkulapsiperheiden kohtaamispaikka - Perhetupa Sofa (Kasper)
- Monikulttuurinen avoin kohtaamispaikka – Helmi (Kasper)
- Keskitetyt perheoikeudelliset palvelut (Kasper)
- Vauvatyön verkosto –malli (TUKEVA)
- Neuvolatyön ohjausryhmä (Lapset ja perheet Kaste)
- Raskaustuen polku (TUKEVA)
- Laaja terveystarkastus 4-vuotiaille (TUKEVA)
- Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku (TUKEVA)
- Varhaiskasvatuksen kehittämisen toimintamalli – tutkimuspäiväkotitoiminta (Lapsen ääni)
- Monialainen kasvatuskumppanuustuote (Kasper)
- Siirtymävaihe päivähoitosta esiopetuksen kautta kouluun (Lapsen ääni)
- Siirtymävaihe alakoulusta yläkouluun – Tukevasti toimintamalli (Lapsen ääni)
- Lapsen ääni koulussa –toimintamalli (Lapsen ääni)
- NEPSY palvelumalli (Kasper)
- Resurssikoulu (Kasper)
- Varhaisen tuen tiimi ja ehkäisevän lastensuojelun työryhmä – Vatupassi (Lapset ja perheet Kaste)

3. Toimintamallit ja menetelmät

Toimintamalleissa ja menetelmissä on helpompi tehdä jakoa myös palvelun laadun mukaan, koska tämän tason malleissa kohderymänä on jo useammin itse lapsi, nuori tai perhe. Palvelukokonaisuuksien osalta ei aina ole kuvattu varsinaista asiakaspalveluprosessia vaan ylempään tason malleja, jotka koskevat lähinnä lapsiperheiden palvelujen parissa toimivia tahoja ja vasta välillisesti itse lapsiperheitä. *Toimintamallit ja menetelmät jakautuvat* annetun toimeksiannon jaottelun mukaan *universaaleihin, varhaisen tuen, intensiivisen tuen, erityisen tuen sekä konsultatiivisiin malleihin*. Osassa kuvauksista tämäkin jako on tosin haasteellinen ja monessa mallissa on piirteitä useasta eri palvelulaadusta, sillä mallit sisältävät niin kaikille tarkoitettuja palveluja kuin rajatumminkin tietyille kohderyhmälle kohdennettuja palveluja. Esimerkkeinä tällaisista ovat mm. ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa sekä jalkautuva lasten ja nuorten psykiatrian palvelujen konsultaatio ja arviointimalli – resurssitiimi. Monissa malleissa on mukana sekä konsultaatiota erityistasolta perustason työntekijöille mutta myös osallistumista itse asiakasprosessiin, joten jakoa vain toiseen on vaikea tehdä.

3.1. Universaalit toimintamallit / menetelmät

Tähän kategoriaan on valittu 13 mallia. Yleisesti ottaen kuvatut mallit tässä kategoriassa koostuvat neuvolapalveluiden eri toimintamalleista (monitoimijaiset perhevalmennukset, asiakasraati yms.), erilaisista ryhmätoiminnoista varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen toiminnassa (toiminnalliset vanhempainillat, vapaaehtoistyön kurssi, vaihtoehtovälitunti), eri siirtymävaiheiden toimintamalleista (koti-varhaiskasvatus-alakoulu-yläkoulu, joita on myös palvelukokonaisuuksissa) sekä tiedonkeruuseen liittyvistä malleista (osallisuustutkimuslomake, hyvinvointitiedon keruu -malli).

- Tukevasti toimintamalli monitoimijaiseen perhevalmennukseen (Lapsen ääni)
- Yhteinen keskustelurunko neuvolaan ja päivähoitoon – HYVE 4 (Lapsen ääni)
- Neuvolan asiakasraati (Lapset ja perheet Kaste)
- Moniammatilliset toiminnalliset menetelmät ohjatut vanhempainillat (TUKEVA)
- Kasvamme yhdessä –vanhempainillat yläkoulussa (Remontti)
- Toiminnallinen vanhempainilta – Täysosuma (Kasper)
- Vaihtoehtovälitunti (Kasper)
- Vapaaehtoistyön kurssi (TUKEVA)
- Ohjattu vertaisryhmätoiminta (Lapset ja perheet Kaste)
- Varhaiskasvatuksen Hyvinvoiva lapsi –työprosessi (Kasper)
- Osallisuustutkimus –lomake (Lapset ja perheet Kaste)
- Nelivuotiaiden lasten hyvinvointitiedon keruu –malli (Lapsen ääni)
- Perhepalveluopas (TUKEVA)

3.2. Varhaisen tuen toimintamallit / menetelmät

Tähän kategoriaan on valittu 18 mallia. Tähän kategoriaan kuvatut mallit on helpointa jaotella eri ikäryhmille kohdennettujen palvelujen mukaan. Odottaville- sekä vauvaperheille on kuvattu mm. erilaisia vertaisryhmätoimintoja sekä varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä malleja. Koululaisille ja heidän vanhemmilleen on kuvattu mm. vanhempainkoulumalli sekä erilaisia psykiatrisen sairaanhoitajan jalkautumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin. Lisäksi tästä osiosta löytyy myös erilaisia nettipalvelumalleja lapsille, nuorille ja heidän vanhemmilleen (Vastaamo, sosiaalityöntekijä verkkoympäristöissä).

- Vauvaperhetyö (TUKEVA)
- Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen malli (Kasper)
- Vauva-vanhempi vertaisryhmät (TUKEVA)
- Hyvinvointineuvolatiimi (Kasper)

- Varhaista tukea kasvatuksellisiin kysymyksiin – Mie ite (Lapset ja perheet Kaste)
- Kotiunikoulu (Kasper)
- Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö (Lapsen ääni)
- Monialainen palvelutarpeen arviointitiimi – Monari (Kasper)
- Puhetta tukevien kommunikaatiokeinojen käytön tehostaminen päiväkotikäisten lasten arjessa (Remontti)
- Kiintymispohjainen leikki lapsen vuorovaikutuksen tukena (Remontti)
- Vanhempainkoulu (TUKEVA)
- Systemisk arbete för barn i riskzon – SABIR (Lapsen ääni)
- Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa. (Lapset ja perheet Kaste)
- Joustavasta joustavasti toiselle asteelle ja JOPO-nuoren ohjattu polku työssäoppimisen jaksolla (TUKEVA)
- Nuorten mielenterveyden hoito peruspalveluissa lähellä nuorta ja perhettä – Merkkari toiminta (Kasper)
- Psykiatrinen sairaanhoitaja koululla – Merkkari toiminta (Lapsen ääni)
- Sosiaalityöntekijän toimiminen nuorten verkkoympäristöissä (Lapsen ääni)
- Nettipohjainen asiantuntijaneuvonta pienten lasten vanhemmille – Vastaamo (Lapsen ääni)

3.3. Intensiivisen tuen toimintamallit / menetelmät

Tähän kategoriaan on valittu 17 toimintamallia. Kuvaavaa tälle kategorialle on, että suurin osa toimintamalleista on kohdennettu nuorille ja heidän perheilleen. Pienille lapsille tässä kategoriassa kohdentuu lähinnä varhaisen perhetyön toimintamalleja ja menetelmiä. Muutoin toimintamallit kohdentuvat pääsääntöisesti murrosikäisiin ja nuoriin aikuisiin. Keskeistä tämän kategorian toimintamalleissa on matalan kynnyksen palvelut nuorille sekä mm. mielenterveyspalvelut, jotka tuodaan nuorten lähiympäristöihin (koti ja koulu). Kategoriassa on kuvattu myös useampia toimintamalleja lastensuojeluilmoituksen yhteydessä tehtävään nuoren ja perheen tilanteen kartoittamiseen ja alkuvaiheen intensiiviseen tukeen. Lisäksi tähän kategoriaan on kuvattu joitain menetelmiä, joita käytetään intensiivisen tuen toimintamallien yhteydessä.

- Varhainen perhetyö – perhelähtöinen toiminta (Remontti)
- Ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä nuoren kehitysympäristössä erikoissairaanhoidon ja nuoren lähiverkoston yhteistyönä – Lähipalvelutiimi, Liikkuva lastenpsykiatrian konsultaatioryhmä ja vakavien mielenterveyshäiriöiden verkostoituvat varhaisinterventiot – Jeri (Lapsen ääni)
- Nuorten mielenterveyden edistäminen yläkouluissa, 2. asteen oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa – Rajapinta (Remontti)
- Nuorten päihdehoitopolku (Remontti)
- Nuorten neuvontapiste -TsekPoint (TUKEVA)
- Matalan kynnyksen palvelupiste nuorille painottuen sosiaali- ja terveysongelmien auttamiseen perus- ja erityistason yhteistyönä (Lapset ja perheet Kaste)
- Nuorten asioiden käsittely kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmässä (Remontti)
- Intensiivinen tuki nuorten koulupoissaoloihin (Kasper)
- Nuorten intensiivipalvelumalli (Kasper)
- Ryhmämuotoinen perhekuntoutus (Kasper)
- Perhetyön intensiivijakso -toimintamalli nuorten avohuoltoon (Kasper)
- Aloituspäivä -toimintamalli lastensuojeluilmoitusten tekemisen yhteyteen (Kasper)
- Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuki ja BaroFi –menetelmä (TUKEVA)
- Lastensuojelun avohuollon tuki – Vahvuutta perheelle –verkostopalvelu (Lapsen ääni)
- Nuorelle tarpeellista apua oikea-aikaisesti – Omin jaloin, Noste, Vinssi (Lapsen ääni)
- Lasten eroryhmät -menetelmä (TUKEVA)
- Nuorten stressinhallintaryhmät – MaESTRO -kurssit (TUKEVA)

3.4. Erityisen tuen toimintamallit / menetelmät

Tässä kategoriassa on kuvattu 16 toimintamallia. Toimintamallit jakautuvat karkeasti jaettuna kahteen luokkaan; perhehoidon toimintamalleihin ja lasten / nuorten psykiatrian erityisosaamista vaativiin toimintamalleihin. Perhehoidon toimintamalleissa on kuvattu mm. erilaisia palvelukokonaisuuksia perhehoidon tueksi, perhehoidon alkuvaiheen tukea sekä valintatyökalu kodin ulkopuolelle sijoitettavan lapsen tai nuoren sijaisperheen valinnan helpottamiseksi. Lasten ja nuorten psykiatrian erityisosaamista vaativien toimintamallien puolella on kuvattu erilaisia hoitajaksoja ja tukea esim. vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen ongelmiin ja neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivien lasten, nuorten ja heidän perheidensä tueksi. Lisäksi kuvauksista löytyy erilaisia jalkautuvan lasten- ja nuorisopsykiatrian työskentelymalleja. Usea toimintamalli sisältää myös konsultatiivisia osioita erityistasolta perustasolle, mutta koska mallit sisältävät myös suoraa asiakastyötä, ne on otettu mukaan tähän kategoriaan.

- Perhehoidon tukipilarit (Lapset ja perheet Kaste)
- Perhehoidon tuki (Remontti)
- Perhehoidon alkuvaiheen tuki (Remontti)
- Perhehoidon alkuvaiheen intensiivinen tuki – INTU (Lapset ja perheet Kaste)
- Perhehoidon biologisen vanhemman tuen prosessi (Remontti)
- Kriisiperheiden tuki (Remontti)
- Sijoita kotiin -valintatyökalu (Lapset ja perheet Kaste)
- Hoidollispedagoginen nivelluokka (Kasper)
- Kiintymyssuhteen vuorovaikutuksen hoitoon tähtäävä työskentelymalli – Tutki ja turvaa –malli (Lapset ja perheet Kaste)
- Sosiaalisemotionaalista tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa – Lapset fokuksessa (Remontti)
- Konsultaatiokahvila – Nepsy (Kasper)
- Nepsy-työntekijä työparina lapsen ja nuoren kasvuympäristöissä (Kasper)
- Nepsy materiaalipankki ja lainaamo (Kasper)
- Lastenpsykiatrian jalkautuva verkostotyö (Remontti)
- Jalkautuva konsultoiva nuorisopsykiatrisen arviointiryhmä – SIHTI (Kasper)
- Jalkautuva lasten ja nuorten psykiatrian palvelujen konsultaatio ja arviointimalli – Resurssitiimi –malli (Kasper)

3.5. Konsultatiiviset toimintamallit / menetelmät

Tähän kategoriaan on valittu alustavasti kolme toimintamallia. Mallit ovat kaikki koulutuksellisia kokonaisuuksia lapsiperheiden palveluissa toimiville työntekijöille. Kuten edellisessä luvussa todettiin, useat erityisen tuen toimintamallit sisältävät myös konsultatiivisia toimintoja, mutta koska ne eivät ole pelkästään työntekijätason konsultatiivisia toimintamalleja, ne on kuvattu erityisen tuen puolelle.

- Ihmeelliset vuodet -menetelmää soveltava konsultointi (Remontti)
- Korjaavat kiintymyssuhdekokemukset lastensuojeluprosessien arjessa –prosessinomaisen koulutus (Lapset ja perheet Kaste)
- Lähisuhte- ja kuritusväkivallan ehkäisyn koulutus- ja kouluttajamalli (Lapset ja perheet Kaste)

4. Yhteenvetoa

Kappalemääräisesti eniten kuvauksia ja siten myös kirjoja löytyy jaottelun mukaan palvelukokonaisuuksista (26/93). Tämä kuvastaa sitä, että Lasten Kaste -hankkeissa on kehitetty laajoja verkostotyömalleja, joihin kiinnittyy useita eri toimijatahoja ja sektoreita. Hankkeet ovat olleet myös mukana kehittämässä kuntien ja alueiden strategisen tason työskentelyä lapsiperheiden hyvinvoinnin näkökulmasta esimerkiksi hyvinvointikertomustyöskentelyn ja lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön kautta sekä perhekeskusten ja muiden keskitettyjen alueellisten palvelumallien kautta. Palvelukokonaisuuksien kehittämisen lähtökohtina ovat olleet paikalliset ja alueelliset tarpeet ja niiden kehittämiseen on osallistunut laaja joukko alueen toimijoita. Laajalla yhteistyöllä synnytetty mallit ovat jäämässä pääsääntöisesti pysyväksi toiminnaksi hankealueilla, vaikka osin kehittämistyö on malleissa vielä kesken tai pilotointivaiheessa.

Toimintamallit jakaantuivat melko tasaisesti palvelun laadun mukaan kategorisoituina, konsultatiivisia toimintamalleja lukuun ottamatta. Eniten kuvauksia löytyy varhaisen tuen toimintamalleista (18), toiseksi eniten intensiivisen tuen malleista (17), kolmanneksi erityisen tuen malleista (16), neljänneksi universaaleista (13) ja vähiten konsultatiivisista malleista (3). Universaaleissa toimintamalleissa korostuivat neuvolapalvelujen rooli, siirtymävaiheet lapsen kasvaessa sekä kouluissa tapahtuva hyvinvointia lisäävä toiminta. Varhaisen tuen toimintamalleissa on näkyvässä vauvaperheiden kanssa tehtävän työn merkitys sekä erilaisten tukimuotojen tuominen lasten ja nuorten lähiympäristöihin kuten kouluun ja kotiin. Intensiivisen tuen toimintamalleissa korostuu nuorille tarkoitettujen palvelujen kuvausten osuus. Toimintamalleissa on korostettu matalankynnyksen palvelumuotoja sekä erilaisia nopeita tilannekartoituksia nuoren ja hänen perheensä kokonaistilanteesta, kun nuoren tilanne vaatii ammattilaisen arviota ja tukea esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisen yhteydessä. Erityisen tuen toimintamalleissa on selkeä jako kahteen, toisaalta perhesijoitukseen liittyvät toimintamallit ja toisaalta lasten ja nuorten psykiatrian erityisosaamiseen pohjautuvat toimintamallit. Erityisesti jalkautuvat lasten ja nuorten psykiatrian palvelut ja konsultaatiot korostuvat. Pelkästään konsultatiivisia malleja on kuvauksista vain kolme, jotka kaikki ovat koulutuksellisia kokonaisuuksia lasten ja nuorten parissa työskentelevien osaamisen lisäämiseksi ja työn tueksi.

Kerättyä materiaalia jatkotyöstetään eri käyttötarkoituksiin kevään 2012 aikana STM:n ja THL:n toimesta. Alustavasti aineistoa on suunniteltu hyödynnettävän mm. seuraavissa yhteyksissä:

- Kaste-ohjelman 2012-2015 lapset, nuoret ja perheet -osaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa
- julkaisu lapsiperheiden palvelurakenteista ja kehittämistyössä ilmenneistä "aukko paikoista"
- aineiston hyödyntäminen tutkimuskäyttöön (syvempi tarkastelu eri näkökulmista)
- aineiston keruu myös vuoden kuluttua, jolloin nyt vasta hankkeissa kehitettävänä olevat toimintamallit saadaan myös mukaan koontiin

Prosessikuvaukset kategorioittain Palvelukokonaisuudet kooste 31.12.2011

Nimi: Seudullinen lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma

TUKEVA

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitavoitteet, indikaattorit ja palvelurakenteeseen liittyvät tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset kootaan seudulliseksi lapsi- ja nuorisopoliittiseksi ohjelmaksi, jonka avulla saadaan lähtökohta poliittiselle päätöksenteolle ja edellytyksiä hyvinvointipalveluiden johtamistyöhön kohdejoukkoa tukevien palveluiden kehittämiseksi ja turvaamiseksi.				
Kohderyhmän ikä	Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma kattaa lapset ja nuoret 0-29 vuotiaisiin.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Rakenne: Strategiset tavoitteet, yhteiset tulokset ja ydinteemat, ohjelma-alueet, kriittiset toimenpideohjelmat.</p> <p>Strategiset tavoitteet: Tavoitteena lapsi- ja nuorisopoliittikan yhteisösuuntautunut strategia, jossa tärkeimmiksi tavoitteiksi on asetettu 1) Lasten ja nuorten arjen tärkeimpien kehitysyhteisöjen (perhe, asuinalue, harrastukset) sekä peruspalvelujen vahvistaminen ja kasvatuskumppanuus 2) Peruspalvelujen ja niiden tukipalvelujen vahvistaminen niin, että erikoistuneiden palvelujen tarve ja kuormitus vähenevät 3) Lapsi- ja nuorisovaikutusten arviointi kaikessa kunnan päätöksenteossa.</p> <p>Yhteiset tulokset ja ydinteemat: Laadunhallinta, läpinäkyvyys ja tilivelvollisuus kuntalaisille, investointi elinikäiseen hyvinvointiin, osallisuus, lasten näkökulma palveluihin ja asiakkuuksiin, jatkuva, hyvinvointioppiminen, kehitysympäristöt ja niiden kasvatuskumppanuus, sosiaalinen aikuistaminen.</p> <p>Ohjelma-alueet:</p> <p>1) <u>Lapsiperheen tuki varhaislapsuudessa:</u> Raskauden alusta 3-4 vuoden ikään lapsi kasvaa ja kehittyä pääosin kotona vanhempien hoivassa. Lapsiperheiden tukeminen jo ennen kuin ongelmat näkyvät lapsen kehityksessä.</p> <p>2) <u>Varhaiskasvatuksesta perusopetukseen:</u> Neljännen ikävuodesta 9 vuoteen. Kodin rinnalle tulee aikaisempaa vahvempaa muita kehitysyhteisöjä. Erytisiä haasteita ovat yksilölliset erot lasten kehityksessä ja kunnan järjestämän toiminnan jatkuva.</p> <p>3) <u>Perusopetuksesta toiselle asteelle:</u> Tavoitteena tuottaa toiminnallinen koko-naisuus, joka alkaisi jo ennen murrosikää ja jatkuisi siihen saakka, että nuori on edennyt menestyksellisesti toisen asteen koulutukseen tai muuhun työhön valmentavaan toimintaan.</p> <p>4) <u>Nuoret aikuiset:</u> Nuorisopoliittika kattaa nuoret aikuiset 29. ikävuoteen saakka. Kunnan järjestämät universaalipalvelut kaikille lapsille ja nuorille päättyvät oppivelvollisuuden päättyessä, nuorten aikuisten saama tuki ja palvelut ovat jopa hajanaisempia kuin lapsille järjestetyt. Palvelujen järjestämisen ohella kunta on myös usein nuorten aikuisten työnantaja, jolloin ajankohtainen haaste on työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen.</p> <p>5) <u>Kasvu osallistuvaan kansalaisuuteen:</u> Ympäristön ja yhteisöjen havainnointi ja tulkinta ja niihin vaikuttamisen tietojen ja taitojen oppiminen.</p> <p>6) <u>Lapsiperhesuuntautunut yhdyskuntasuunnittelu:</u> Yhdyskuntasuunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota kunnan sisäiseen rakenteeseen ja pyrkiä es-tämään alueellista eriytymistä.</p> <p>Yhdyskuntarakenteen tasapainoisen kehittämisen ohella tähän tarvitaan myös lapsiperheiden tuen ja palvelujen mitoittamista asuinalueiden erityistarpeiden mukaan.</p> <p>7) <u>Paljon tukea tarvitsevien lapsiperheiden ohjelma-alue:</u> kokoaa yhteen useita erilaisia ongelmia kuten esimerkiksi päihtet, mielenterveysongelmat, oppimisvaikeudet ja lapsiköyhyys. Yhdistävänä tekijänä on useiden erikoistuneiden palvelujen kasautuminen lapsiperheelle, jolloin tarvitaan erityisiä toimia tuen ja palvelujen kokoamiseksi tehokkaasti perheen tarpeisiin vastaavaksi kokonaisuudeksi.</p> <p>8 ja 9) <u>Toiminta- ja taloustiedon ja hyvinvointitiedon tuotanto:</u> tuottaa uusien tavoitteiden ja toimintaohjelmien edellyttämää tietoa kuntajohtamiseen. Tavoitteena kerätä asiakastietojärjestelmistä sekä kirjanpidosta ajanmukaista tietoa ja analysoida se muotoon, jota voidaan hyödyntää toiminta- ja taloussuunnittelussa. Ohjelma-alueet kattavat kaiken lapsi- ja nuorisopoliittisen toiminnan.</p>				

	<p>Kriittiset toimenpideohjelmat ohjelma-alueittain:</p> <p>1. Perheen tuki varhaislapsuudessa: Perheessä tehtävä työ - perhetyö, Lapsen ja perheen hyvinvoinnin tilaa kuvaavan tiedon tallentaminen, siirtäminen ja hyödyntäminen. 2. Varhaiskasvatuksesta perusopetukseen: Lapsen ja perheen hyvinvoinnin tilaa kuvaavan tiedon tallentaminen, siirtäminen ja hyödyntäminen (toimiva kokonaisuus varhaiskasvatuksesta perusopetukseen). 3. Perusopetuksesta toiselle asteelle: Lapsen ja perheen hyvinvoinnin tilaa kuvaavan tiedon tallentaminen, siirtäminen ja hyödyntäminen, Palveluohjaaja-malli (personal trainer), Joustavan perusopetuksen työskentelymuotojen hyödyntäminen. 4. Nuoret aikuiset: Tunnistetaan tämän ikäryhmän osalta ne ikävaiheet tai elämäntilanteet, joissa on erityisesti vaara syrjäytyä ja kohdennetaan palveluja nämä huomioiden (asuminen, opiskelu, työllistyminen, toimeentulo, vapaa-aika ja harrastukset). 5. Kasvu osallistuvaan kansalaisuuteen: Kunta tunnistaa ja tarvittaessa täydentää käytössä olevat osallistumista mahdollistavat menetelmät eri ikäryhmille. 6. Lapsiperhesuuntautunut yhdyskuntasuunnittelu: Tilastojen, rekistereiden, tutkimusten, jne. yhdistäminen paikkatietoon alueellisten erojen esiintuomiseksi, Fyysisten tilojen suunnittelussa ja rakentamisessa kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten arkeen, turvallisuuteen, ym. 7. Paljon tukea tarvitsevat lapsiperheet: Palveluohjaus koko perheelle ja koko palvelujakson ajan, "Supersatsaus", Intensiivinen tukipaketti (riittävän tehokas tuki oikea-aikaisesti ja riittävän varhaisessa vaiheessa). 8. Toiminta/taloustiedon tuotanto (tiedonhallinta): Vertailukelpoinen ja ajantasainen toiminta- ja taloustietokokonaisuus lasten ja nuorten näkökulmasta. 9. Hyvinvointitiedon tuotanto (tiedonhallinta): Hyvinvointitiedon hyödyntäminen, Lapsen "varastokirjanpito" johon kertyy tietoa syntyneestä lapsesta syntymärekisteristä alkaen läpi eri ikävaiheiden, tiedon siirtyminen nivelvaiheissa.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Lähtökohta poliittiselle päätöksenteolle ja edellytyksiä hyvinvointipalveluiden johtamistyöhön kohdejoukkoa tukevien palveluiden kehittämiseksi ja turvaamiseksi.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Työnalla Oulun seudulla.
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajat

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatit)
Palvelukokonaisuus	X				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Työpajojen avulla työstetään moniammatillisena yhteistyönä osallistavasti hyvinvointisuunnitelmien strategiset painopisteet, tavoitteet sekä konkreettinen toimenpideohjelma, jonka avulla tavoitteet toteutetaan.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Tarkoitus: Työpajatyöskentelyyn osallistuvat kunnan kaikki toimialat, joten keskeiseksi asiaksi nousee eri toimijoiden yhteistyö ja sen kehittäminen, ei niinkään yksittäisten toimialojen sisäiset kehittämistarpeet. Suunnitelmien tekoon tulee osallistaa myös lapset ja nuoret. Heitä olisi hyvä saada mukaan myös työpajapäivään.</p> <p>Käytännön järjestelyt: Työpajapäivä on hyvä pitää jo suunnitelmaprosessin alkupuolella, jotta osallistujat pääsisivät vaikuttamaan mahdollisimman paljon lopputulokseen ja jotta suunnitelman painopisteeksi todella muodostuisi tulevaisuuden kehittämistarpeet eikä nykytilan analyysi. Työpajoja pidetään yksi tai useampi. Lopputuloksen kannalta on usein parempi, että osallistujille annetaan mahdollisuus työstää materiaalia ensimmäisen työpajan jälkeenkin joko itsenäisesti tai yhteisesti toisen työpajan muodossa. Suunnitelmaa tekemään kutsutaan edustajat kaikilta lasten ja nuorten palveluja tuottavat tahot, eli nuorisotoimi, terveystoimi, opetustoimi, varhaiskasvatus, lastensuojelu ja kulttuuritoimi. Myös tekninen sektori tulisi ottaa mukaan. Työpajoihin kutsutaan myös esim. nuorisovaltuuston jäseniä tai muuta asukasedustusta. Myös lasten ja nuorten parissa alueella toimivien järjestöjen edustajat kutsutaan tilaisuuksiin.</p> <p>Työpajan kulku: 1) Virittäytyminen. Osallistujien motivointi yhteistyössä tehtävään, teemaan virittävän materiaalin esittely, osallistujia viritetään työskentelyyn erilaisin toiminnallisien menetelmin. 2) Työskentely I vaihe: Pohditaan yksilötyöskentelynä mitä muutoksia lasten ja nuorten hyvinvoinnissa olisi hyvä tapahtua. Esiin nousevat asiat kirjataan fläpeille ja niistä käydään äänestys. Ensimmäisen vaiheen tuloksena valikoituu 3-5 eniten ääniä saanutta asiaa, josta muotoutuu hyvinvointisuunnitelman strategiset painopisteet. Tyypillisesti ensimmäisen vaiheen tuloksena syntyy seuraavanlaisia otsikoita: vanhemmuuden tukeminen, yhteistyön kehittäminen, osallisuuden lisääminen, ennaltaehkäisevän työn painottaminen jne. II vaihe: Ideoidaan yksilötyöskentelynä ratkaisuja edellisessä vaiheessa esiin nousseihin otsikoihin. Osallistujille annetaan pohdittavaksi kysymys: "Millä toimenpiteellä ongelmat voitaisiin ratkaista?". III vaihe: Jakaannutaan ryhmiin ensimmäisessä vaiheessa syntyneiden otsikoiden perusteella ja työstetään toisessa vaiheessa tuotettua materiaalia konkreettiseksi toimenpideohjelmaksi. Pohdittavaksi annetaan kysymys: "Mitkä toimenpiteet ovat toteuttamiskelpoisia? Mitä niiden toteuttaminen edellyttäisi?". 3) Purkaminen ja jatkosta sopiminen. Työskentelyvaiheen jälkeen kokoonnutaan yhteen ja kukin ryhmä esittelee ajatuksensa muille. Sovitaan jatkotyöskentelystä.</p> <p>Työpaja 2 / jatkotyöskentely: Seuraavassa työpajassa jatketaan työskentelyä ensimmäisen päivän aikana muodostuneessa ryhmässä. Toista työpajaa varten ensimmäisen päivän tuotos on jäsennelly valmiiksi pohjiksi, jotka muodostavat jatkossa suunnitelman toimenpideohjelman. Ryhmiä ohjeistetaan pohtimaan ja kirjaamaan tarkemmin, mitä konkreettista tekemistä strategisten painopisteiden toteuttaminen edellyttäisi (toimenpiteet), millaisia taloudellisia ja henkilöstövaatimuksia niiden</p>				

	<p>toteutuminen edellyttää (resurssit) ja kenen vastuulla toteuttaminen on (vastuutahot) sekä mistä tavoitteesta onnistuminen näkyy (mittarit). Työ voidaan antaa myös ryhmille itsenäisesti tehtäväksi vaikkei toista yhteistä työpajaa järjestettäisikään.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	<p>Työpajapäivien tavoitteena on saada esiin osallistujien näkemyksiä oman kuntansa palveluiden kehittämisestä. Tarkoituksena työpajoissa on paitsi materiaalin tuottaminen suunnitelmaan sekä osallistujien sitouttaminen kunnan lasten ja nuorten palvelujen kehittämiseen. Työpajojen avulla suunnitelma saadaan jalkautumaan työntekijöiden jokapäiväiseen työhön.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Hyvinvointisuunnitelmien seurantajärjestelmä

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa laadittaessa on otettava huomioon se, miten suunnitelman toteutumista aiotaan seurata. Seurantajärjestelmä rakennetaan kolmiportaiseksi. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista yleisesti kertovat indikaattorit, strategiset seurantamittarit sekä suunnitelman seurantamittarit.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Suunnitelman seurannasta sovitaan jo suunnitelman teon yhteydessä. Seurannan tapa ja seurattavat tiedot kirjataan suunnitelmaan. Suunnitelman toteutumista tukee, jos saadaan sovittua rakenne, eli ryhmä, joka on vastuussa seurannan toteutumisesta. Ryhmä voi olla esimerkiksi sama, kuin suunnitelmaan tehnyt ohjausryhmä tai vastaava. Seuranta voidaan toteuttaa myös seurantatilaisuuden muodossa, jolloin päivitetään suunnitelman toimenpideohjelma. Seurantatilaisuudessa käydään läpi missä toimenpiteissä on onnistuttu ja mikä on jäänyt toteutumatta. Tärkeää on kirjata myös onnistumiset.</p> <p>1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin indikaattorit kertovat yleisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittymisestä kunnassa.</p> <p>2. Strateginen taso kertoo miten suunnitelman keskeinen päämäärä on toteutunut. Strategisia painopisteitä voivat olla esim. seuraavanlaiset asiat: turvataan peruspalvelut, panostetaan ennaltaehkäisevään toimintaan, lisätään osallisuutta, kehitetään yhteistyötä jne. Mittareiksi näiden toteutumisen seurantaan valitaan erilaisia talous- ja toimintatietoja tai niiden yhdistelmiä. Esim. jos painopisteenä on vähentää korjaavaa työtä, voidaan mittarina käyttää korjaavien palvelujen kokonaiskustannuksia kunnassa, eli ns. häiriöpalvelumenoja. Mikäli painopisteenä on ehkäisevä työ, tulisi kunnassa määritellä ehkäisevän työn kokonaisuus ja seurata sen kehittymistä ja siihen varattuja voimavaroja (henkilöstö, kustannukset).</p> <p>3. Suunnitelman seurantamittareiden avulla seurataan, ovatko suunnitelmaan kirjatut toimenpiteet toteutuneet.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittymistä seurataan kunnassa hyvinvointisuunnitelman seurantajärjestelmän avulla.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Turussa				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Monialaisen asiakasyhteistyön kehittäminen

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamalli on monialaisen yhteistyön kehittämisen työkalu. Mallissa tehdään kuntakohtainen esitys monialaisen asiakasyhteistyön toteutuksesta ja johtamisesta. Esitys syntyy lasten ja nuorten työntekijöitä osallistavissa prosesseissa "remonttirukkasessa", joissa hyödynnetään kuntien välistä vertaiskehittämistä. Esitys tehdään kuntajohtajalle.				
Kohderyhmän ikä	Remonttirukkaseen osallistuvat lasten ja nuorten palveluiden kuntatyöntekijät.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Monialaisen asiakasyhteistyön prosessi työestetään noin kymmenjäsenisessä työryhmässä, joka kootaan edustuksellisesti kunnan lasten ja nuorten palveluissa toimivista tahoista. Ryhmää ohjaavat puheenjohtaja ja sihteeri. Rukkanen nimetään rajalliseksi ajaksi (1-2 vuotta, kahdeksan tapaamista) ja sen tavoitteena on työstää esitys monialaisen asiakasyhteistyön toteuttamisesta ja johtamisesta kunnassa. Remonttirukkanen toimii osallistavasti ja monialaista asiakastyötä tehden.				
Osaamistarpeet	Remonttirukkanen perustuu dialogisiin verkostotyön mentelmiin.				
Oletettu vaikuttavuus	Toimintamallin avulla haetaan vastauksia monialaisen työn johtamisen ja asiakasyhteistyön laadun kysymyksiin. Lisätään lapsen ja vanhempien osallisuutta omassa asiassaan. Palvelut järjestetään asiakaslähtöisesti. Kuntatyöntekijät osallistuvat kuntatyön kehittämiseen. Toimintamalli nopeuttaa avun saamista lapsen kehitysympäristöön ja vähentää viranomaisten päällekkäistä työtä ja tiedonkulun ongelmia.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Yksitoista kuntaa Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa.				
Todetut vaikutukset	Todettuja vaikutuksia ovat yhteistyön rakenteen ja yhteistyömenetelmien uudistuminen, verkostokoordinaattoreiden nimeäminen ja kunnan sisällä toteutettavien hankkeiden yhtenäinen hallinnointi.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Pysyvä toiminta toteutuu kunnan olemassaolevien työntekijöiden yhteistyönä.				

Nimi: Perhekeskus Oulunkaari

TUKEVA		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	<p>Matalan kynnyksen lasten, nuorten ja lapsiperheiden monitoimijainen, verkostomainen tai fyysinen perhekeskus. Perhekeskus huolehtii tiedon jakamisesta ja vastaa asiakkaiden tuen tarpeeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Perhepalveluiden toiminnalla tavoitellaan palvelujen tuottajien verkoston ja asiakkaan pitkäjänteistä suunnitelmallista yhteistyöprosessia, missä tavoitteellinen moniammatillinen toiminta nostetaan keskeiseksi ja pää- ja osavastuut asiakasprosessin etenemisestä on verkostotahojen hallinnassa. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi syntyy laajassa yhteistyössä kuntien, yhteistoiminta-alueen, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten palveluntuottajien sekä lasten ja heidän vanhempiensa kanssa.</p>				
Kohderyhmän ikä	Lapsiperheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perhekeskus rakentuu lapsi- ja perhepalvelujen moniammatillisesta verkostosta sekä kunnan, järjestöjen, seurakunnan ja muiden toimijoiden välisestä kumppanuusyhteistyöstä. Perhekeskustoiminnassa voivat olla mukana äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatuspalvelut, koulutoimi, perhetyön palvelut. Oulunkaarella perhekeskuksessa ovat mukana neuvola- ja varhaiskasvatuspalvelut, koulutoimi ja nuorisotoimi sekä erikoistason palvelut. Yhteistyö seurakunnan, lapsi- ja perhejärjestöjen ja muun kolmannen sektorin kanssa pohjautuu sopimus pohjaiseen kumppanuuteen.</p> <p>Perhekeskus yhdistää ammattilaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden osaamista ja asiantuntijuutta. Perhekeskusta ohjaa varhaisen puuttumisen ja ennalta ehkäisyn toimintaperiaatteet. Olennaista on, että perheet itse voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Perhekeskuksessa pyritään edistämään koko perheen hyvinvointia luomalla tilaa äitiydelle, isyydelle ja vanhemmuuden taitojen vahvistamiselle. Tukemalla vanhemmuutta voidaan turvata hyvää lapsuutta.</p> <p>Perhekeskuksessa perheille, vanhemmille ja lapsille tarjotaan avoimia vertaisryhmiä, ennalta ehkäiseviä, perhe- ja lapsilähtöisiä avoimia varhaiskasvatuspalveluja sekä muita toimintoja. Perhekeskus on perheiden itsensä ja ammattilaisten yhteistä toimintaa. Perhekeskuksessa edistetään perheiden hyvinvointia ja terveyttä. Perhekeskus kokoaa yhteen paikalliset toimijat ja voimavarat. Kunnallisten palvelujen lisäksi perhekeskuksen toimijaverkostoon voivat kuulua seurakunnat, järjestöt, perheet itse, vapaaehtoiset sekä yksityinen sektori.</p> <p>Perhekeskus koordinoi alueen, kunnan tai seutukunnan lapsiperhepalvelujen ja muiden toimijoiden yhteistyötä. Monitoimijaisessa verkostossa kunnalliset lapsi- ja perhepalvelut, järjestöt, seurakunnat ja muut tahot yhdistävät osaamista ja asiantuntijuutta. Perhekeskuksessa hyödynnetään perhelähtöisiä työkäytäntöjä.</p> <p>Perhekeskustoiminta on tarkoitettu kaikille lapsiperheille. Perheille perhekeskus voi ilmetä uudistuneena palvelukäytäntönä (perhevalmennus), konkreettisena toimitalana (perhetalo) tai kohtaamispaikkana (perhekahvila).</p> <p>Organisointuminen: Perhekeskus on toiminnallinen rakenne, ei organisatorinen tulosyksikkö. Hallinnollisesti se sijoittuu perhepalvelujen alueelle. Ylisektorista yhteistyötä johtaa ja koordinoi perhepalvelujohtaja yhdessä palvelualueiden perhepalveluesimiesten kanssa. Operatiivisella tasolla seudullinen perhekeskustyöryhmä kokoaa kuntayhtymän lapsiperhetyöstä vastaavat henkilöt saman pöydän ääreen. Tässä työryhmässä ei ole</p>				

	<p>varhaiskasvatuk-sen, koulu- tai nuorisotoimen, seurakunnan tai järjestöjen vakituista edustusta. Palvelualueetasolla kokoontuvat kaikki paikalliset lapsiperheteroimijat ylisektorisesti yhteen luomaan yhteistä käsitystä alueestaan, miettimään kehittämistarpeita ja sopimaan konkreettisesta yhteistyöstä ja / tai työnjaosta.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Asiakastytyväisyys kasvaa, hyvinvointi lisääntyy ja lastensuojelun sijaishuollon tarve vähenee sekä lasten- ja nuorisopsykiatrisen osastohoidon hoitopäivien määrä vähenee.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoidaan Oulunkaarella
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Perhekeskus Kainuu

TUKEVA		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Perhekeskukset ovat lapsiperheiden palvelujen ydin. Keskusten kynnykset ovat matalia, ja ne toimivat ennaltaehkäisevästi. Peruspalvelujen ja erityispalvelujen asiantuntijuus kohtaavat perhekeskustiimeissä ja perheen tai lapsen tuki järjestetään lähelle lapsen kehitysympäristöä lähipalveluna. Toiminnan raamit rakennetaan ylisektorisessa esimiesryhmässä, joka kehittää yhdessä uusia, perheen kokonaisuutena huomioivia palvelurakenteita. Perhekeskuksen toiminnassa olennaista on se, että huolen huomannut työntekijä on mukana prosessissa koko sen keston ajan. Työskentelyssä vältellään asiakkuuksien siirtämistä ja läheteitä yksiköstä toiseen. Työskentelyssä suositaan työparin mukaan kutsumista ja tapauskohtaisia työryhmiä.				
Kohderyhmän ikä	Lapsiperheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Peruspalvelujen ja erityispalvelujen asiantuntijat. Neuvola, sosiaalityö, terveystyö, varhaiskasvatus, kolmas sektori. Esimerkki rakenteesta: 1) Laaja perhekeskustyöryhmä (eri perhepalvelujen työntekijät, järjestöt, yritykset) jonka tehtävänä vaikuttaa laajasti lasten kehitysympäristössä. 2) Perhekeskustiimi (perhepalvelut, aikuisten mielenterveys, sosiaali- ja päihdepalvelut, varhaiskasvatus ja muut tarpeelliset toimijat) jonka tehtävänä on rakentaa alueellista perheiden palveluprosessia ja hoidon polkuja. 3) Tapauskohtaiset työryhmät (asiakas, lähiverkosto, työntekijät) jonka kokooa huolen huomannut työntekijä. Työskentely prosessin omaista yhdessä työskentelyä, jonka lopputulosta seurataan ja arvioidaan.				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Asiakasperhe saa tarvitsemansa tuen ja palvelut yhdestä paikasta oikea-aikaisesti ilman ylimääräisiä asiakkuuksien siirtämisiä yksiköstä toiseen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kainuun maakunta -kuntayhtymä				
Todetut vaikutukset	Ylisektorinen vuoropuhelu on lisääntynyt. On syntynyt ylisektorinen hoidon polku odottavien- ja pienten lasten perheille. Palveluja tarjotaan perheille ensisijaisesti peruspalveluissa perhekeskuksissa tai -asemilla. Asiakas saa apua yhdestä paikasta, hänen äänensä tulee paremmin kuulluksi ja hän hahmottaa yhteistyöverkostonsa paremmin. Työntekijänäkökulmasta tiedonkulku on parantunut, työparityöskentely tehostunut ja lisääntynyt, verkostotyöskentelytaidot ovat kehittyneet ja yhteistyö eri toimijoiden kesken kasvanut. Myös työntekijän oma jaksaminen on parantunut.				
Kustannukset (pysyvissä toiminnassa)					

Nimi: Perhekeskuksen toiminnan johtaminen

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Sektorirajat ylittävä dialoginen johtamiskäytäntö. Yhteisen vision toteutumiselle on tärkeää, että kaikilla on yhteinen käsitys siitä, miten perhekeskusta johdetaan ja perhekeskustoiminnan perusajatukseen sitoudutaan läpi organisaation.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kyseessä on kaikille avoin fyysinen perhekeskus.</p> <p>Koordinaattori: Koordinaattorin vastuulla on yhteisen toiminnan kehittäminen ja yhteisen kehitysprosessin eteenpäin vieminen. Koordinaattorin vastuulla on olla ajan tasalla eri sektoreiden ajankohtaisista asioista, joilla voi olla vaikutusta yhteistoimintaan perhetalossa. Koordinaattori toimii informaation välittäjänä talon sisällä ja yhteishenkilönä johtamismallin eri tasojen välillä. Koordinaattorille kuuluu mm. yhteisten kuukausittain koolle kutsuttujen talokokouksien asioiden kokoaminen ja kokouksien vetäminen. Sen lisäksi koordinaattori toimii talon ohjausryhmän puheenjohtajana sekä vastaa talon yhteisestä budjetista. Koordinaattori seuraa, arvioi sekä kerää ja antaa palautetta perhetalon yhteisestä toiminnasta. Koordinaattori järjestää perhekeskuksen tavoitteiden ja vision mukaisia eri sektoreiden yhteisiä koulutuksia.</p> <p>Talokokoukset: Talokokous pidetään kerran kuukaudessa. Siihen osallistuvat kaikki talossa työskentelevät. Talokokouksissa keskustellaan ja informoidaan talon ajankohtaisista asioista. Jokainen työntekijä seuraa, arvioi sekä kerää ja antaa palautetta omasta työstään. Työntekijä osallistuu oman ammattialansa koulutusten lisäksi myös perhekeskuksen yhteisen arvopohjan, tavoitteiden ja vision mukaisiin eri sektoreiden yhteisiin koulutuksiin.</p> <p>Ankkurikokoukset: Ankkurikokoukset ovat talon kaikkien työntekijöiden yhteisiä iltapäiviä, joissa 2-3 krt. vuodessa arvioidaan ja kehitetään perhekeskuksen toimintamalleja ja arvopohjaa sekä määritellään ja selkeytetään yhteisiä tavoitteita. Ankkurikokoukset voivat myös sisältää yhteistä koulutusta.</p> <p>Ohjausryhmät: Ohjausryhmään kuuluu yksi edustaja kaikista talossa toimivista sektoreista. Ohjausryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa ja valmistelee asioita (toimintasuunnitelmat, budjettiesitys, raportit ja ajankohtaiset asiat) sekä henkilökunnan talokokouksiin että johtoryhmälle. Ohjausryhmä voi tehdä päätöksiä omassa toimivallassaan olevista asioista. Eri sektorien työntekijät voivat oman edustajansa kautta tuoda asioita ohjausryhmään, joka tarvittaessa vie asiat johtoryhmään. Toisaalta ohjausryhmä tuo asioita johtoryhmästä työntekijöille.</p> <p>Ohjausryhmä seuraa, arvioi sekä kerää ja antaa palautetta perhetalon toiminnasta.</p> <p>Johtoryhmä: Johtoryhmään kuuluu kaikkien talossa toimivien sektoreiden esimiehet. Johtoryhmä kokoontuu 3-4 krt vuodessa. Johtoryhmän tehtävänä on tehdä ylisektorirajojen toimivaa terveyttä edistävää ja ennaltaehkäisevää toimintaa tukevia päätöksiä. Yhteisillä päätöksillään johtoryhmä vastuuttaa ja tukee alaistaan henkilökuntaa sitoutumaan yhteisiin pelisääntöihin, toimintatapoihin ja arvopohjaan. Johtoryhmässä luodaan suunta ja edellytykset monialaisen toiminnan kehittämiseksi. Johtoryhmä seuraa, arvioi ja antaa palautetta perhetalon toiminnasta.</p>				
Osaamistarpeet	ICPD vuorovaikutusohjelma, YK:n lapsen oikeuksien päätös				

Oletettu vaikuttavuus	Perhekeskuksesta muotoutuu matalankynnyksen palveluja tarjoava, yhteisen toimintakulttuurin omaava alueellinen resurssikeskus lapsiperhepalveluissa. Kaikilla on yhteinen käsitys siitä, miten perhekeskusta johdetaan ja perhekeskustoiminnan perusajatukseen sitoudutaan läpi organisaation.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Läsi-Turunmaa ja Kemiön saari
Todetut vaikutukset	Perhekeskuksen työntekijöille tehtyn haastattelututkimuksen mukaan: Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että perhetalon työntekijät tuntevat omat työtehtävänsä, eikä niiden jakamisesta tule kiistoja – tämä ei siis luonut ongelmia yhteistyön sujuvuuteen. Ongelmia oli myös pyritty välttämään tietoisesti esim. kokouskäytännöissä. Käytännön yhteistyö näkyi kaikkien vastaajien mukaan niin talon ja eri työryhmien säännöllisissä kokouksissa, asiakkaiden asioiden tiimoilta järjestetyssä kokoontumisissa kuin satunnaisissa kohtaamisissakin. Se on siis jatkuvasti mukana oleva työskentelymuoto. Talon työntekijöiden yhteistyö ei vastaajien mukaan ole yhtä tiivistä kaikkien välillä. Tämä on toki luonnollista – eiväthän kaikki tehtäviensä puitteissa ole yhtä paljon kaikkien kanssa tekemisissä. Lisäksi perhetaloon muutosta on kulunut kohtalaisen vähän aikaa, joten yhteistyö ei ehkä ole vielä vakiintunut kaikkien työntekijöiden välillä. Haastateltavat eivät kokeneet talossa olevan kilpailua työntekijöiden välillä ja työntekijät olivat heidän mielestään varmoja tehtävissään. He kokivat myös saavansa talon sisällä arvostusta työstään ja avun kysyminen oli heille luontevaa. Yksi vastaajista nosti tässä yhteydessä esiin talon tilana, joka saa ihmiset fyysisesti yhteen, mikä taas helpottaa yhteistyön sujuvuutta. Haastateltavat toivat johtajuudesta keskusteltaessa esiin eniten moniammatilliseen yhteistyöhön liittyviä ongelmia. Eri alojen edustajilla on eri esimiehet – sosiaalipuolella, terveystieteiden ja päivähoidolla. Kun yhteistyön ja tiedonkulun sujuvuutta talon työntekijöiden välillä pidettiin hyvänä, niin yhtä yksimielisesti esimiestason yhteistyön koettiin takkuilevan. Kaikki vastaajat myös pitivät talon sisäisen koordinaattorin työtä tärkeänä ja lähes kaikki toivat esiin sen, että hänellä pitäisi olla enemmän valtuuksia työnsä hoitamiseen (jos asia ei tullut tässä yhteydessä esiin, se tuli muualla, kuten jo edellä on todettukin). Näin esimiestasosta aiheutuvat ongelmat helpottuisivat. Se, että koordinaattorin työsuhte on määräaikainen, huolesti vastaajia, koska nimenomaan hankekoordinaattori oli ollut se, joka oli hoitanut talon asioita kokonaisuutena ja vienyt niitä eteenpäin esimiehille. Kuten Viitala ym. (2008) toteavat, ovat johtamismallit olemassa jo ennen perhekeskuksiin muuttoa, mikä voi aiheuttaa ongelmia yhteistyössä. Näin oli työntekijöiden mukaan käynyt Paraisillakin.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Torin kulma - perhekeskus haastavassa elämäntilanteessa olevien pikkulapsiperheiden tukemiseksi

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus		X			
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamallissa kuvattu perhekeskus on tarkoitettu haastavassa elämäntilanteessa oleville pikkulapsiperheille sekä lasta odottaville. Tuetaan intensiivisesti ja laaja-alaisesti haastavassa elämäntilanteessa olevaa pikkulapsiperhettä moniammatillisessa kunnan/kaupungin ja seurakunnan yhteistyössä. Perustasolle tuodaan perheiden tarvitsemat palvelut. Palvelukokonaisuus on osa ennaltaehkäisevän terveydenhuollon neuvolapalvelua ja osa seurakuntayhtymän tukipalvelua.				
Kohderyhmän ikä	neuvolaikäiset pikkulapsiperheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Palvelun piiriin on mahdollista päästä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon neuvolatyön tai seurakuntayhtymän diakoniatyön kautta. Molemmilla on käytössä lähete, joka täytetään yhdessä asiakasperheen kanssa. Neuvolan terveydenhoitaja tai diakoniatyöntekijä ottavat yhteyttä perhekeskuksen perhetyöntekijään, joka ottaa yhteyttä perheeseen ja sopii kotikäynnin. Tuen tarvetta tarkemmin kartoittava kotikäynti asiakasperheen kotiin tehdään mahdollisimman pian. Jos asiakasperhe ei tarvitse perhekeskuksen moniammatillista palvelua, perhetyöntekijä ohjaa heidät muun, perheelle sopivamman tuen piiriin (esim. neuvolan perhetyö, MLL, seurakuntayhtymän kerhot). Mikäli todetaan, että perheen tuen tarpeeseen voidaan parhaiten vastata perhekeskuksen palvelulla, sovitaan asiakkaan kanssa tutustumiskäynti perhekeskukseen.</p> <p>Torin kulma - perhekeskuksen toiminta perustuu asiakaslähtöisyyteen eli tuen tarpeen mukaisesti jokaiselle asiakasperheelle räätälöidään oma tukipaketti. Asiakasperheen kanssa tehdään alkuhaastattelu (valmis lomake), jossa käydään läpi perheen tämän hetkinen tilanne ja tuen tarpeen määrä. Perheen on mahdollista käydä 1-4 kertaa viikossa perhekeskuksessa, maksimissaan puolen vuoden ajan. Alkuhaastattelun tavoitteita tarkistetaan säännöllisin väliajoin ja tehdään niihin muutoksia tarpeen vaatiessa.</p> <p>Torin kulma - perhekeskuksen kiinteinä tukimuotoina ovat ruuanlaittoon (kokki) ja ravitsemukseen (ravitsemusterapeutti) liittyvät asiat, toimeentuloon ja hengelliseen tukeen (diakoniasihteri) liittyvät asiat sekä yksilö- ja/tai parisuhteeseen (perheneuvoja) liittyvissä ongelmissa tukeminen. Tämän lisäksi asiakasperhe voi tarvittaessa saada terveydenhoitajan tai talousalan ammattilaisen apua. Perhekeskuksen työntekijät selvittävät ja ohjaavat tarvittaessa myös muissa palveluissa (esim. Kelan anomusten tekeminen, sosiaali- ja terveystyöpalvelut).</p> <p>Asiakkuuden päättyessä perheen kanssa tehdään loppukeskustelu (valmis lomake), jossa on mahdollisuus saada kirjallista palautetta perhekeskuksen toiminnasta ja kyvystä vastata perheen tuen tarpeisiin. OSana keskustelua on myös asiakasperheen oikeanlainen ohjaaminen jatkohoitoon, mikäli tuen tarve jatkuu. Näitä mahdollisuuksia ovat MLL:n tukihenkilötoiminta, lastensuojelu.</p>				
Osaamistarpeet	Moniammatillisessa yhteisössä kuhunkin tehtävään soveltuva koulutus. Yhteistyökykyisyys, vuorovaikutuksellisuus ja lapsiperheiden palveluiden tuntemus. Toiminta perustuu vuorovaikutustaitoihin ja vertaistukeen.				
Oletettu vaikuttavuus	Tarkoituksena on tukea asiakkaita ennaltaehkäisevästi ja oikea-aikaisesti ennen kuin ongelmat kumuloituvat.				

Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Turku
Todetut vaikutukset	Asiakkailla on ollut monenlaisia tuen tarpeita ja palautteen mukaan niihin on pystytty hyvin tai erittäin hyvin. Palvelun laadusta annettu palaute on ollut positiivista.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Vuosikulut: Turun kaupungin kulut 50 300 eur (palkat, tilat, toiminta, asiantuntijat) Seurakuntayhtymän kulut 98 977 eur (palkat, tilat, toiminta, asiantuntijat) Yhteensä: 149 277 eur

Nimi: Perhekeskustoiminta

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatit)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Perhekeskustoimintaa ohjaavat vankat periaatteet ja ideologia. Toiminnalla halutaan tähdätä perheiden hyvinvoinnin lisääntymiseen, vanhempien jaksamiseen arjessa sekä varhaiseen tukeen ja apuun muun muassa varhaisen puuttumisen eettisten periaatteiden mukaisesti. Toiminnassa uskotaan, että perheiden hyvinvoinnin kautta syntyy lapsen hyvinvointi. Tinkimättömiä ajatuksia ovat asiakkaiden konkreettinen mukaan ottaminen toimintaan, toiminnan tuominen luonnollisiin kehitysyhteisöihin lähelle perheiden arkea, vanhempien ja lasten yhteinen toiminta sekä monialaisuus ja dialoginen verkostotyö toimijoiden kesken.				
Kohderyhmän ikä	Lapsiperheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perhekeskustoiminta on hallinnollisia lasten ja perheiden palveluja raamittavia organisaatorakenteeseen kiinnittyviä ratkaisuja ja rakenteita. Perhekeskustoiminnalle on kirjattu strateginen sitova tavoite ja toiminta on kirjattuna lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan sekä kaupungin lastensuojelusuunnitelmaan. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut ovat koottu hallinnollisesti ja fyysisesti saman katon alle. Yksikössä toimii niin terveydenhuollon ja sosiaalityön toimijoita kuin lapsille, nuorille ja perheille tukea antavia erityistyöntekijöitä eri aloilta.</p> <p>Johtamisen tasolla perhekeskustoiminta näyttäytyy linjajohtamisen kautta tapahtuvan esimiestyön lisäksi monialaisen johtotiimin toiminnassa. Tiimi koostuu muutamasta toiminnan piiriin kuuluvasta johtajasta ja se kokoontuu säännöllisesti. Tiimin avulla on mahdollista yhdistää linjaorganisaatio- ja monialainen sektori- ja organisaatorajat ylittävä johtaminen. Toimintaan annettavat resurssien määrä (riittävyys) ja niiden kohdentuminen ovat johtamisen keskeisiä kysymyksiä toiminnassa. Perhekeskusjohtotiimin tehtäväksi on määritelty mahdollistaa monialaisen perhekeskuksen toiminta, hahmottaa ja linjata perhekeskustoiminnan kokonaisuutta. Johtotiimi koordinoi osaltaan perhekeskuksen toimintoja, huolehtii osaltaan perhekeskustoiminnan sisäisestä ja ulkoisesta tiedottamisesta.</p> <p>Perhekeskustoiminta on toimijoita ja kumppanuutta. Perhekeskustoiminnan ydin onkin yhteistyökumppaneiden osaamisalueiden kirjossa ja rikkaudessa. Kullakin toimijalla on osaamista ja annettavaa perhekeskustoimintaan sekä tarpeita ja odotuksia muilta oman toiminnan tueksi.</p> <p>Perhekeskustoiminta on myös toimintaa ja toimintamuotoja. Toiminta on pääasiassa ryhmämuotoista ja vertaisuutta hyödyntävää, vanhemmuutta vahvistavaa, kaikille tarjolla olevaa palvelua. Toiminnan prosessit kohdentuvat suoraan perheille. Se on peruspalveluissa tapahtuvaa monialaista ennalta ehkäisevää toimintaa (perhevalmennus, avoimet päiväkodit kotona lapsiaan hoitaville perheille, vertaisryhmätoiminta perheiden erilaisissa elämänvaiheissa ja -tilanteissa, ennaltaehkäisevän perhetyön jalkautunut työmalli sekä ennaltaehkäisevä parisuhdetoiminta).</p> <p>Perhekeskustoiminta on puitteita. Perhekeskustoiminta on saman katon alle koottuja palveluja sekä kohtaamispaikkoja asiakkaille ja ammattilaisille. Yhteiset tilat tuovat palveluja tutuiksi ja tarjoavat apua tarvittaessa läheltä. Tuen saatavuus lisää turvallisuudentunnetta. Toiminta ei kuitenkaan rakennu vain fyysisten tilojen varaan, vaan perhekeskustoiminta toteutuu yhtä lailla muun muassa koulujen, päivähoidon ja seurakunnan tiloissa sekä arjen moninaisissa kehitysympäristöissä.</p> <p>Perhekeskustoiminta on kohtaamista ja osallisuutta. Toiminnan ydin tapahtuu ihmisten välisessä kanssakäymisessä ja vuorovaikutuksessa. Näin ollen toiminta voi toteutua kaikkialla, missä ihmiset kohtaavat toisiaan. Kuulluksi tuleminen, arjen jakaminen, vertais- ja ammatillinen tuen saatavuus sekä yhteisöllisyyden kokemus ovat perhekeskustoiminnan keskeinen voimavara.</p>				

Osaamistarpeet	varhainen puuttuminen, dialoginen verkostotyö, monitoimijaisuus
Oletettu vaikuttavuus	Osallisuus ja kohtaamiset ovat tärkeä tavoite niin perheiden kuin ammattilaisten ja vapaaehtoisten kokemusmaailmaa ajatellen. Vanhemmuutta vahvistavaa, kaikille tarjolla olevaa palvelua.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Heinola
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Perhekeskuskoordinaattorin vakanssi toiminnan koordinointiin.

Nimi: Verkkopohjainen perhekeskus - www.kersanetti.fi

KASPERI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytynyt tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Verkkopohjainen perhekeskus toimii nettiympäristössä käyttämään tottuneiden vanhempien ja perheiden "uuden sukupolven" uudenlaisena alueellisenä matalan kynnyksen informaatiopaikkana, keskustelufoorumina ja asiantuntijapalveluna. Palvelu on helposti saatavilla vuorokauden ajasta riippumatta ja on toistettavissa.				
Kohderyhmän ikä	0-12 vuotiaiden perheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Verkkopohjainen perhekeskus (www.kersanet.fi) toimii koko Etelä-Pohjanmaan alueella alle kouluikäisten ja alakouluikäisten lasten vanhemmille matalan kynnyksen internet-palveluna. Verkkopohjainen perhekeskus on osa ennaltaehkäisevää työtä ja lapsiperheiden varhaista tukemista. Lapsiperheet saavat sivuston kautta osan sellaisista tarvitsemistaan palveluista, joihin ei tarvita vielä kasvokkain tapahtuvaa kontaktia. Verkkopohjaisen perhekeskuksen kehittämistyössä on huomioitu perhekeskuksen yleiset kriteerit, mm. paikallisuus, monitoimijaisuus, vanhemmuuden tukeminen, vertaistuki, osallisuus ja palveluohjaus. Verkkopohjaisesta perhekeskuksesta löytyy tietoa lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta kasvusta sekä kehityksestä, alueen eri palveluntuottajien keskeisistä lapsiperhepalveluista, harrastus- ja toimintamahdollisuuksista sekä alueen omia malleja ja julkaisuja. Tämän lisäksi perhekeskuksesta on saatavilla asiantuntijapalvelua, neuvontaa ja palveluohjausta, jolla voidaan osaltaan ehkäistä peruspalveluiden kuormittavuutta. Käyttäjien välinen vertaistuki toteutuu vertais- ja keskustelufoorumilla. Käyttäjät voivat halutessaan myydä/ostaa lapsiperheiden tarvikkeita kirpputorin kautta.				
Osaamistarpeet	Nettiympäristöt				
Oletettu vaikuttavuus	Lapsiperheiden tarvitsema tieto sekä lapsiperheitä kiinnostavista asioista että palveluista ja tarvittava muu matalan kynnyksen apu on saatavilla: kellonajoista riippumatta, yhden osoitteen kautta.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Etelä-Pohjanmaa, www.kersanet.fi				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Pikkulapsiperheiden kohtaamispaikka Perhetupa Soffa

KASPERI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	X				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Perhetupa on avoinna päivittäin. Toiminnan sisältö vaihtelee perhekahvilasta muksuparkkiin ja ryhmätoimintaan erillisen viikkoohjelman mukaan. Perhetuvalla on omat nettisivut osoitteessa: http://perhetupakauhajoki.nettisivu.org/ . Perhetuvan viikko-ohjelma löytyy myös Kauhajoen kaupungin nettisivuilta osoitteesta: www.kauhajoki.fi/varhaiskasvatus . Soffa on tuvan keskipiste ja lepopaikka, johon on helppo istahtaa. Soffalle voi tulla vain oleilemaan ja katselemaan toimintaa tai sitten siirtyä sieltä halutessaan keskelle lattiaa ja ottaa osaa toimintaan.				
Kohderyhmän ikä	Pikkulapsiperheille				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perhetupa Soffassa lapsiperheet tapaavat toisiaan, tutustuvat keskenään ja verkostoituvat jakaakseen arjen kokemuksia ja tukeakseen toisiaan kasvatuksellisissa kysymyksissä. Lisäksi perhetupa tarjoaa monipuolista toimintaa lapsille ja vanhemmille. Ajatuksena on, että perhetupa on matalan kynnyksen paikka, jonne on helppo tulla. Perhetuvassa järjestetään avoimen toiminnan lisäksi ohjattua toimintaa ja muksuparkkia. Muksuparkkia lukuun ottamatta perhetupatoimintaan lapset osallistuvat yhdessä vanhemman tai muun huoltajan kanssa ja lapsesta vastaa lapsen vanhempi. Perhetupa kokoaa samalla myös alueella olevat perheiden palvelut toimijaverkostoksi. Perhetuvan vakituksena työntekijänä toimii varhaiskasvatuksen vastuualueen työntekijä ja hänen työparinaan toiminnasta riippuen seurakunnan lastenohjaaja, neuvolan perhetyöntekijä, ensi- ja turvakotiyhdistyksen toiminnanjohtaja, koulutuskeskus Sedun lähihoitajaopiskelijat tai eri järjestöjen vapaaehtoiset toimijat.</p> <p>Muksuparkin tavoitteena on tarjota vanhemmille mahdollisuus omien asioiden hoitoon. Niin muksuparkin kuin koko perhetupatoiminnan yhtenä tavoitteena on, että lapset voivat saada lapsiseuraa ja viriketoimintaa ilman että heitä sijoitetaan päivähoitoon. Näin päivähoitossa "lapsiseuran vuoksi" olevat lapset vapauttavat päivähoitopaikkoja työhön tai opiskeluun perustuvaan päivähoiton tarpeeseen. Muksuparkki on tarkoitettu 1-5-vuotiaille lapsille ja sitä järjestetään kolmena päivänä viikossa. Perhetupa toimii 74,5m² huoneistossa, jossa toimii myös Etelä-Pohjanmaan ensi- ja turvakotiyhdistys. Samaa huoneistoa käytetään myös peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän ylläpitämänä turva-asuntona. Perhetuvan emäntänä toimii aiemmin ryhmäperhepäivähoitajana toiminut varhaiskasvatuksen työntekijä. Hän toimii toiminnan vastuullisena järjestäjänä. Avoimen varhaiskasvatuksen työryhmän tehtävänä on suunnitella, seurata ja arvioida toimintaa ja olla perhetuvan toimijoiden tukena. Toimintaa ohjaa varhaiskasvatuksen alue-esimies ja varhaiskasvatuksen johtokunta toimii päättävänä elimenä hallinnollisissa kysymyksissä.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Erinomainen keino tukea pikkulapsiperheiden vertaisuutta ja samalla tarjota mahdollisuutta saada ammattilaisen tukea vanhemmuuteen, on järjestää kaikille avoimia kohtaamisen ja kokoontumisen paikkoja. Avoimet varhaiskasvatuspalvelut tarjoavat ohjattua ja vapaata toimintaa kotihoidossa oleville lapsille ja heidän perheilleen. Tavoitteena on tukea perheitä lasten hoidossa ja kasvatuksessa silloin kun perheellä ei ole tarvetta kokopäivähoitolle. Perhetupatoiminnan yhtenä tavoitteena on, että lapset voivat saada lapsiseuraa ja viriketoimintaa ilman että heitä sijoitetaan päivähoitoon. Näin päivähoitossa "lapsiseuran vuoksi" olevat lapset vapauttavat päivähoitopaikkoja työhön tai opiskeluun perustuvaan päivähoiton tarpeeseen. Avoimet varhaiskasvatuspalvelut edistävät yhteisöllisyyttä ja perheiden kiinnittymistä asuinpaikkakunnalleen tarjoamalla ajan ja paikan tutustua samalla paikkakunnalla oleviin perheisiin.				

Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kauhajoki
Todetut vaikutukset	Perhetupa Soffan toiminnasta tehdyistä kyselyistä paistoi tyytyväisyys toimintaan ja perhetuvan olemassa olon tarpeellisuus. Vastauksissa todettiin, että on hienoa jotta perheet ovat ottaneet Soffan omakseen. Perhetuvan emäntä Anita sai kovasti kiitosta siitä, että ottaa perheet lämpimästi vastaan. Toimintaan mukaan tulemistä helpottaa se, että paikalla on aina sama, tuttu ihminen, edes se yksi jonka joukosta tunnistaa. Vakituinen toiminnan organisaattori, emäntä, on siis tärkeä, että kynnyks tulla perhetuvalle on matala. Äidit, jotka ovat käyttäneet perhetuvan palveluita, ovat olleet kovin innoissaan tästä uudesta palvelumuodosta Kauhajoella.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	tilat, "emäntä"

Nimi: Monikulttuurinen avoin kohtaamispaikka - Helmi

KASPERI	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Kehittämistyön kohde					
Palvelukokonaisuus		X			
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Pysyvä kokoontumispaikka maahanmuuttajille, jossa maahanmuuttajien kotoutuminen edistyy, syrjäytyminen ehkäistyy ja osallisuus lisääntyy. Matalan kynnyksen kohtaamispaikka, jossa asiakas saa kotouttamispalveluja mm. suomen kielen opetusta sekä leikinhajaajan ja terveydenhoitajan ohjausta. Asiakas saa myös vertaistukea toisilta pidempään Suomessa asuneilta maahanmuuttajilta ja luo uusia ystävyysseurueita.				
Kohderyhmän ikä	Maahanmuuttajat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toiminnasta vastaa useampi hallintokunta ja kolmas sektori ns. ylisektoriaalisesti ja moniammatillisesti: sos.- ja terv.virasto, kasvatus- ja opetusvirasto, vapaa-aikavirasto, kolmas sektori (srk, spr, Martat, Un Women, MLL, muut vapaaehtoistyöntekijät). Päävastuutahona toimii sosiaalitoimi. Helmen asiakkaista suurin osa on turvapaikanhakijoita, joiden suomenkielentaito on heikko, ja joilla vertaistukea ei ole ollut tai ei olisi välttämättä muuten ollenkaan. Asiakkaina on ollut myös kiintiöpakolaisia, jo oleskeluluvan saaneita työttömiä maahanmuuttajia, avioliiton ja opintojen myötä alueelle tulleita naisia sekä työperäisiä maahanmuuttajia, sekä näiden edellä mainittuihin ryhmiin kuuluneiden alle kouluikäisiä lapsia. "Emäntänä" toimii maahanmuuttaja-taustainen avustava ohjaaja.</p> <p>Eri yhteistyötahojen kanssa tehtävää toimintaa: Sosiaali- ja terveysvirasto (terveydenhoitajan ohjausta ja neuvontaa), Kasvatus ja opetusvirasto (leikinhajausta), SPR (ystävöityminen, askartelu, terveysneuvonta), MLL (vanhemmuuden vahvistaminen), Martat (ruoanlaiton opetusta), Vapaa-ajan virasto (uintiopetus, jumppa), Yksityinen tassin opettaja (israelilaiset ja balkanin maiden tanssit), SRK (musiikkileikkukoulu, diakoniatyö), UNIFEM ja ONEWOMEN (suomenkielen opetus), Vapaaehtoistyöntekijä (matematiikan opetus).</p> <p>Esimerkki lukujärjestyksestä: <u>Maanantai:</u> 10-12 uinninopetus, 12-15 avointa toimintaa, 18-19.30 Lets speak Finnish. <u>Tiistai:</u> 10-12 Luetaan yhdessä, 12-16 leikinhajaaja paikalla. <u>Keskiviikko:</u> 10-12 Luetaan yhdessä, 12-15 avointa toimintaa, 18-19.30 Lets speak Finnish. <u>Torstai:</u> 10-11 jumppaa äideille, 11-13 leikinhajaaja paikalla, 13-15 SPR:n askarteluohjaajan kanssa askartelua. <u>Perjantai:</u> 10-12 MLL asiantuntija luennoi aiheesta "Miksi rajat?", 12-15 leikinhajaaja paikalla. On ollut tarpeellista, ettei Helmen lukujärjestys ole liian "tiukka" vaan että Helmeen on ollut mahdollista tulla myös "muuten vaan" käymään esim. kirpputoriostoksille tai kupilliseksi teetä.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Toimintaan osallistamalla ehkäistään maahanmuuttajien syrjäytymistä ja edistetään integroitumista. Toiminta on avointa ja siihen saa osallistua kaikki haluavat kaikkina arkipäivinä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Vaasa				

<p>Todetut vaikutukset</p>	<p>Helmen ilmapiiri koettiin lämpimänä ja "odottavana" ja siellä välittyi myös asiakkaiden yhteenkuuluvaisuuden tunne. Äitien osallistuminen srk:n musiikkileikkikoulun tuokioihin koettiin positiivisena asiana. Helmen toimintamallissa ei koettu olevan hierarkiaa, koska jokainen vastasi omasta sektoristaan. Haasteina koettiin asiakkaiden kielitaidon taso. Myös asiakkaiden vaihtuvuus luo haasteita, koska ryhmään tulee välillä aina uusia asiakkaita, mm. uusia turvapaikanhakijoita. Osa saa negatiivisen oleskelulupapäätöksen ja joutuu muuttamaan Suomesta pois, osa puolestaan saattaa muuttaa Suomessa toiselle paikkakunnalle. Myös haastavasti käyttäytyvät lapset varsinkin yhteisen kielen puuttuessa vaikeuttaa ryhmän toimintaa. Työllistämistuella palkatun maahanmuuttaja-taustaisen avustavan ohjaajan työskentely Helmessä paikan "emäntänä" on lisännyt kävijöiden määrää ja madaltanut maahanmuuttajien kynnystä osallistua toimintaan.</p>
<p>Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)</p>	

Nimi: Keskitetyt perheoikeudelliset palvelut

KASPERI	Palvelun laatu				
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus				X	
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Seudullisen perheoikeudellisen yksikön keskeisenä tehtävänä on tarjota lastenvalvojan palveluita keskitetysti. Yksikön muina tehtävinä laajennetuin resurssein olisi selvitysten tekeminen tuomioistuimille, lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevan täytäntöönpanosovittelun toteuttaminen ja adoptioneuvonta. Myös seudullinen lastensuojelun juristi työskentelee yksikössä. Lisäksi seudullinen yksikkö koordinoi ja kehittää myös järjestöjen toteuttamia eroauttamispalveluja.				
Kohderyhmän ikä	Perheoikeudellisen yksikön asiakkaat muodostuvat alueen kaikkien kuntien asukkaista, joiden perheissä on alle 18-vuotiaita lapsia. Yksikön asiakkaana voivat olla myös ne vanhemmat, jotka eivät asu lastensa kanssa. Yksikön asiakkaana voi olla vanhempi, joka asuu jossakin muussa kunnassa, mutta hänen lapsi tai lapsensa asuu jossakin yksikköön kuuluvassa kunnassa.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Lähtökohdiana on ns. isäntäkuntamalli, jossa sopimukseen perustuen yksi kunta hoitaa tehtävät yhden tai useamman kunnan puolesta. Seudullisen yksikön johtamisesta vastaa johtava lastenvalvoja. Yksikön tehtäviin kuuluvat lastenvalvojan tehtävät, joita ovat isyyden selvitykset sekä huolto- ja tapaamissopimusten sekä elatussopimusten valmistelu ja vahvistaminen. Perheoikeudellinen yksikkö tekee yhteistyötä perustalon sosiaali- ja terveystalouden tuottavien tahojen kanssa. Keskeinen osa yksikön toimintaa on huolehtia ennaltaehkäisevästi perheiden ja lasten hyvinvoinnista erotilanteissa. Oikea-aikaisella ja riittävällä eroauttamisella kyetään tukemaan vanhempia eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Lapsen hyvinvoinnin kannalta on merkityksellistä, että tärkeät ihmissuhteet turvataan ja vanhempien yhteistyö toimii parisuhteen päätyttyä. Yleisin syy asiointiin yksikössä on erotilanne perheessä. Erotilanteessa 1) vanhemmat tulevat tekemään lapsia koskevia huolto- ja tapaamissopimuksia sekä elatussopimuksia tai 2) kyse voi olla sopimusten muuttamisesta taikka 3) sopimusten soveltamiseen liittyvistä ongelmista, jotka edellyttävät lastenvalvojan ohjausta, neuvontaa ja sovittelua. Lastenvalvojan luona voidaan asioida myös tilanteissa, jossa eroa pohditaan perheessä.</p> <p>Lastenvalvojan tehtävät (isyyden selvitykset, lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta sekä elatusta koskevien sopimusten valmistelu ja vahvistaminen). Seudullisessa yksikössä asiointi voi liittyä isyyden selvittämiseen, kun lapsen äiti ei ole lapsen syntyessä avioliitossa. Isyyden selvityksen yhteydessä vahvistetaan pääsääntöisesti myös sopimus lapsen huollosta sekä tarvittaessa myös sopimus lapsen tapaamisoikeudesta, asumisesta ja elatuksesta. Isyyden selvittäminen voi myös vaatia runsaasti selvittelyä ja kestää pitkään, jos selvittäminen vaatii tutkimuksia.</p> <p>Selvitykset tuomioistuimille lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta. Jos vanhemmat eivät pääse sopimukseen lastenvalvojan luona, voi asian viedä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi asian ratkaisemiseksi pyytää sosiaalitoimelta selvityksen lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta. Selvityksen tavoitteena on tuottaa tietoa perheen olosuhteista tuomioistuimen ratkaisun perustaksi. Selvitykset tehdään pääsääntöisesti parityönä. Selvityksen aikana kuullaan molempia vanhempia ja lapsia, tutustutaan asiakirjoihin ja tehdään yhteistyötä esim. perheneuvolan, päivähoiton ja koulun kanssa.</p> <p>Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan täytäntöönpanosovittelu. Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden täytäntöönpanosta annetun lain mukaan tuomioistuin voi määrätä sovittelijan, kun huollon tai tapaamisoikeuden täytäntöönpanosta on tehty hakemus tuomioistuimelle. Sovittelijana toimii tavallisesti lasten psykologiaan perehtynyt psykologi tai lastensuojeluun perehtynyt sosiaalityöntekijä. Sovittelua käytetään tilanteissa, joissa esimerkiksi toinen vanhemmista ei noudata lapsen tapaamisoikeutta annettuja määräyksiä. Sovittelun tarkoituksena on edistää lapsen vanhempien tai muiden asianosaisten yhteistoimintaa lapsen hyvinvoinnin toteuttamiseksi. Sovittelijan järjestää neuvottelun lapsen vanhempien kesken ja keskustelee henkilökohtaisesti lapsen kanssa. Sosiaalihuollon</p>				

	<p>viranomaisen on nimettävä riittävä määrä henkilöitä hoitamaan laissa tarkoitettuja sovittelutehtäviä kunnassa. Sovittelijan tehtävänä on myös laatia sovittelusta kertomus tuomioistuimelle. Jos sovittelu ei ole johtanut vanhempien välillä sopimukseen, antaa tuomioistuin asiassa ratkaisun mm. sovittelijan kertomuksen perusteella. Tämä sovittelumuoto on käytettävissä ainoastaan käräjäoikeudelle tehtävästä ns. täytäntöönpanohakemuksesta.</p> <p>Juristipalvelut Tarvitaan lastensuojelun ja perheoikeudellisten palvelujen tueksi lapsilainsäädäntöön ja erityisesti lastensuojelulain sisältöön, menettelytapoihin ja käytäntöihin perehtynyttä juristia lastensuojelun tueksi. Keskeisiä työtehtäviä ovat sosiaalityöntekijöiden ohjaus ja neuvonta, konsultaatiot, vastineiden laatiminen hallinto-tuomioistuimella ja tuomioistuinkäsittelyihin osallistuminen.</p>
Osaamistarpeet	<p>Lastenvalvojan ja sosiaalityöntekijän kelpoisuusehdot määräytyvät sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) mukaan. Sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukset määräytyvät kelpoisuuslain 3§:n perusteella. Sosiaalityöntekijän tehtäviin vaaditaan ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä. Lain 5§:n mukaan kelpoisuusvaatimuksena lastenvalvojan tehtävään on sosiaalityöntekijän kelpoisuus tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. STM:n kuntatiedotteen 7/2005 mukaan lastenvalvojan tehtävään soveltuva ylemmäksi korkeakoulututkinnoksi voidaan katsoa ylempi oikeustieteellinen korkeakoulututkinto. Johtavan lastenvalvojan kelpoisuusvaatimukset määräytyvät kelpoisuuslain 10§:n 2 momentin mukaan.. Kelpoisuusvaatimuksena sosiaalityön ammatillisiin johtotehtäviin on 3§:n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus sekä riittävä johtamistaito. (Juristin kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto. Lisäksi edellytetään lastensuojelulain ja lapsi- ja perheoikeuden vankkaa tuntemusta) Palvelusihteerin kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva opistoasteinen tutkinto esim. merkonomin tutkinto tai mikäli tehtävä on palveluohjaajan tehtävä, sosionomi amk.</p>
Oletettu vaikuttavuus	<p>Eropalveluja tarvitsevat perheet saavat koordinoitummin palveluja, jotka ehkäisevät jatkossa suurempien ongelmien syntymistä. Asiakkaan osallisuus lisääntyy. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja uudistetaan laajempaan kokonaisuutena ottaen jo suunnitteluvaiheessa kolmas sektori mukaan peruspalvelujen rinnalle. Vahvistetaan osallisuutta palvelujärjestelmässä. perheissä ero tulee hoitaa lapsen paras huomioiden ja lapsen edun mukaisella tavalla.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	<p>Malli kuvattu, ei käyttöönotettu. Päijät-Hämeen perheoikeudellisen yksikön suunnitteluun ovat osallistuneet Lahden, peruspalvelukeskus Aavan ja peruspalvelukeskus Oivan lastenvalvojat (ei Heinolan lastenvalvoja). Suunnittelutyön aikana on myös kuultu sidosryhmien näkemyksiä.</p>
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvissä toiminnoissa)	

Nimi: Vauvatyön verkosto -malli

TUKEVA	Palvelun laatu				
	Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytynen tuki (eritystason työntekijä)
Palvelukokonaisuus	x	x		x	x
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Vauvatyön verkosto -malli. Perustasolla jokaisessa perhekeskuksessa toimii perustason vauvatyön tiimi, joka hankkii osaamista ja kokemuksia vauvaperheiden hoitamisesta. Samoin erikoissairaanhoidossa, lastenpsykiatrian vastuualueella toimii erityistason vauvatiimi. Perus- ja erityistason muodostavat vauvatyön verkoston, jossa tarpeenmukainen hoidonporrastus, konsultaatio ja sujuva ylisektorinen työparityöskentely mahdollistuvat.				
Kohderyhmän ikä	Vauvaperheiden tueksi				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perustason vauvatiimien verkosto: Perustason alueellisissa vauvatiimeissä mukana neuvola, perhetyö, aikuismielenterveystyö, pene, aikuissosiaalityö, lastensuojelu. Pikkulapsiperheissä varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja lievien/keskivaikeiden vuorovaikutus- häiriöiden hoito. Laajaan verkostoon kuuluminen, työtavan kehittäminen ja siirtäminen omaan työyhteisöön, kouluttautuminen, verkostoyhteistyö. Kokoontuu sovitusti ja säännöllisesti useita kertoja vuodessa.</p> <p>Eriytistason vauvatiimi: Lastenpsykiatri, sairaanhoitaja, vauvaperhetyöntekijät, aikuismielenterveystyö, gynekologi, kätilöt. Kokoontuu kerran kuussa. Vauvatyön verkostoon kuuluminen, työtavan kehittäminen ja siirtäminen omaan työyhteisöön, koulutus. Keskivaikeiden ja vaikeiden vuorovaikutushäiriöiden hoitaminen. Konsultaatio perustasolle ja esh:n sisällä. Vauvaperhetyö perustason kanssa.</p> <p>Laaja verkosto (perustason tiimit + erityistason tiimi): Kouluttautuu vuorovaikutushäiriöiden hoitoon ja tukemiseen, verkostossa yhdessä tekemiseen. Kehittää hoidonporrastusta hoitokokemusten pohjalta. Kokoontuu suunnitelmallisesti, tavoitteellisesti, tapausten äärellä. Verkoston kutsuu koolle lastenpsykiatrian vauvaperhetyöntekijä, kokoontuu muutaman kerran vuodessa.</p>				
Osaamistarpeet	VaVu, varhaisen vuorovaikutuksen häiriöiden hoitamisen osaaminen, verkosto-osaaminen				
Oletettu vaikuttavuus	Laaja hoidollinen vauvatyön verkosto. Tavoitteena on, että perustasolla jokaisessa perhekeskuksessa toimii perustason vauvatyön tiimi, joka hankkii osaamista ja kokemuksia vauvaperheiden hoitamisesta. Riskien oikea-aikainen tunnistaminen, riittävä varhainen tuki perheelle kehitysympäristössä, ylisektorinen yhteistyö, hoitokäytäntöjen kehittyminen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kainuun maakunta				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Neuvolatyön ohjausryhmä

K-I LAPSET

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Neuvolan ohjausryhmä-mallin tavoitteena on olla tukemassa perheiden kanssa tehtävää monitoimijaista työtä sekä samalla vahvistaa omaa ja muiden toimijoiden osaamista jaettu asiantuntijuus ajatuksella johon myös asiakas osallistuu.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Neuvolan ohjausryhmä -mallin lähtökohtana on suunnitelmallinen ja verkostoitunut toimintatapa, toiminnan monimuotoisuus ja moniasiantuntijuus perhekeskusajattelumallin tavoin. Neuvolan ohjausryhmä koostuu kuntasektorin, järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan edustajista eli niistä henkilöistä, jotka vastaavat neuvolatyön sekä perhevalmennuksen suunnittelussa ja toteutuksessa omasta osaamisalueestaan. Ryhmä toimii myös neuvolatyön vastuuhenkilöille tukena ehkäisevän työn kehittämisessä. Edellisen lisäksi ohjausryhmä suunnittelee, toteuttaa ja arvioi asiakkaan osallisuutta yhteistyössä neuvolan asiakasraadin kanssa 1-2 kertaa vuodessa olevilla tapaamisilla. Kunkin neuvolan vastuuhenkilö tuo mm. perhevalmennuksista kootun asiakaspalautteen ohjausryhmään käsiteltäväksi. Kukin ryhmän jäsen huolehtii viestinkulusta omassa ydinryhmässään ja toimii tiiviissä yhteistyössä oman esimiehensä kanssa. Ohjausryhmään osallistuva vastuuhenkilö voi vaihtua, kuitenkin osallistuminen kestäisi vähintään vuoden kerrallaan.				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Tuetaan perheiden kanssa tehtävää monitoimijaista yhteistyötä sekä vahvistetaan omaa ja muiden toimijoiden osaamista "jaettu asiantuntijuus" ajatuksella, johon myös asiakas osallistuu.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Jyväskylä				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Raskausajan tuen polku

TUKEVA

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamallin tavoitteena on kartoittaa voimavarakyselyn avulla lasta odottavan perheen tuen tarvetta ja hyvinvointisuunnitelman pohjalta antaa moniammatillista ja kokonaisvaltaista tukea perheelle. Käytäntöön kuuluu parityöskentelynä tehtävä kotikäynti lasta odottavaan perheeseen. Käytännössä korostuu ennaltaehkäisevä työote ja moniammatillisen palveluverkoston kehittäminen. Palvelukokonaisuuden tavoitteena on tunnistaa perheiden ongelmat varhain jo ennen lapsen syntymää ja tarjota niihin oikea-aikaista ja asiakaslähtöistä tukea moniasiantuntijaisen yhteistyön avulla.				
Kohderyhmän ikä	Raskaana olevat perheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Prosessin vaiheet: 1) Yhteydenotto neuvolaan (asiakas, puoliso, terv.hoit), ensimmäinen neuvolakäynti (asiakas, puoliso, terv.hoit), 2) toinen käynti neuvolassa (asiakas, puoliso, terv.hoit, lääkäri), 3) Raskausajan kotikäynti (asiakas, puoliso, tervhoit. + työpari), 4) Tarvittaessa kotikäynti (asiakas, puoliso, tervhoit + työpari), 5) Jatkokäynnit neuvolassa (asiakas, puoliso, tervhoit, lääkäri), 6) Kotikäynti kun lapsi syntynyt (asiakas, puoliso, tervhoit.) Ensimmäisellä neuvolakäynnillä laaditaan voimavaramittarin ja perheen kanssa käydyn keskustelun pohjalta hyvinvointisuunnitelma, jonka pohjalta määrätty terveydenhoitajan työpari kotikäynnille. Ensisijaisesti se on neuvolan perhetyöntekijä, mutta perheen tuen tarpeen mukaan se voi olla psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, päihdetyöntekijä tai perheterapeutti. Voimavaramittari -lomake on muokattu "Vauvaperheen arjen voimavarat" lomakkeen pohjalta (Hakulinen & Pelkonen, Lastenneuvolaopas 2004). Perheen tuen tarpeen määrittelyssä terveydenhoitaja käyttää apuna huolen vyöhykkeiden mittaristoa, jonka mukaan määräytyy kotikäynnin ajankohta. Kotona käydään vielä voimavaramittari yksityiskohtaisesti läpi, keskustellen sen sisällöstä perheen kanssa ja arvioidaan perheen mahdollinen jatkotuen tarve. Kotikäynnin pohjalta laaditaan toimintasuunnitelma, joka kirjataan Effica-tietojärjestelmään raskauden-seurantalomakkeelle ja TH-lehdelle. Kotikäynnillä terveydenhoitaja tekee raskauden seurantaan liittyvät tutkimukset (verenpaine, sikiön sydänäänten kuuntelu, virtsanäyte). Mikäli työntekijällä nousee suuri huoli perheen tilanteesta, tehdään toinen kotikäynti loppuraskaudessa 30-35 raskausviikoilla. Tämä käynti voi olla myös verkostokäynti kotona, jonka tavoitteena on arvioida ovatko asiat perheessä edenneet suunnitellulla ja sovitulla tavalla ennen lapsen syntymää.</p>				
Osaamistarpeet	Voimavaramittari, Neuvokas perhe				
Oletettu vaikuttavuus	Perhe-, mielenterveys- ja sosiaalityön ennaltaehkäisevä työ tulee neuvolatyön tueksi. Ongelmiin pystytään puuttumaan mahdollisimman varhain. Tavoitteena on, että perhe voi kokonaisuudessaan hyvin. Lapsiperhe saa yhdestä yksiköstä, "moniammatillinen hyvinvointineuvola", tarvitsemansa palvelut.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Oulu, Hailuoto, Lumijoki, Haukipudas, Tyrnävä, Muhos, Oulunkaaren kuntayhtymä.				

Todetut vaikutukset	Suuren tuen tarpeessa olevia perheitä on toimintamallin avulla löydetty ja tukeminen aloitettu raskauden aikana. Nuoret syrjäytyneet perheet ovat tulleet näkyville. Tulottomiin ja työttömiin on saatu aikaisempaa parempi yhteys ja heitä on voitu tukea mm. työttömien isien jatkosuunnitelmien avulla. Työntekijät ovat kokeneet, että ongelmien syveneminen on saatu pysäytettyä ja ongelmia ennaltaehkäistyä. Voimavarakysely on koettu hyväksi työkaluksi perhetilanteen alkukartoituksessa. Kotikäynti on syventänyt perheen luottamusta ja tasavertaisuutta keskustella vaikeistakin asioista. Toimintamallin avulla isät on saatu esiin ja mukaan neuvolatoimintaan.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Laaja terveystarkastus 4-vuotiaille (hyvinvointiarviointijärjestelmän osana)

TUKEVA		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Neuvola-asetuksen mukaisen laajan terveystarkastuksen toimintamalli 4-vuotis tarkastuksiin. Sisältää vanhempien, varhaiskasvatuksen, terveydenhoitajan sekä lääkärin arviot lapsen terveydestä ja arjen sujumisesta sekä koko perheen hyvinvoinnista ja voimavaroista. Palvelukokonaisuus sisältää kolme osiota: 1) kutsujärjestelmä (väestötietojen päivittyminen, kohderyhmän poiminta), 2) hyvinvointitiedon keruu (ajanvaraus, nelikko päivähoitossa, laaja tarkastus neuvolassa), 3) tiedon hyödyntäminen (raportointi, päätöksenteko).				
Kohderyhmän ikä	4 -vuotiaat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toimijatahot: lapsi, vanhemmat, neuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri sekä varhaiskasvatus.</p> <p>Prosessin vaiheet: 1) kutsujärjestelmä (väestötietojen päivittyminen, kohderyhmän poiminta), 2) hyvinvointitiedon keruu (ajanvaraus, nelikko päivähoitossa, laaja tarkastus neuvolassa), 3) tiedon hyödyntäminen (raportointi, päätöksenteko). Kaikille 4-vuotiaille lähetetään kutsu laajaan terveystarkastukseen ja molemmat vanhemmat toivotetaan tervetulleiksi mukaan lapsensa terveystarkastukseen. Malliin luotu kutsujärjestelmä mahdollistaa reaaliaikaisen seurannan niistä perheistä, jotka eivät varaa neuvolaan aikaa tai eivät saavu varatulle ajalle. Päivähoitossa lastentarhanopettaja arvioi yhteistyössä muun henkilöstön, lapsen ja perheen kanssa lapsen toimintaa ja hyvinvointia päiväkodin arjessa. Havainnot lapsesta ovat myös osa päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelmaa. Päivähoiton kirjallinen arvio lapsesta lähetetään neuvolaan vanhempien kanssa käydyn keskustelun jälkeen heidän kirjallisella suostumuksellaan. Laajaan terveystarkastukseen kuuluu lapsen fyysisen ja psykosomaattisen terveyden ja kehityksen tutkiminen ja arvioiminen sekä terveysneuvonta. Terveydenhoitaja tekee pääosan Leikki-ikäisen lapsen neurologisen kehityksen (LENE) arvioinnista ja Lasten psykiatrisen hoidon tarpeen arviointi (LAPS) -lomake toimii asioiden koontilistana ja mittarina. Vanhemmat täyttävät Audit -lomakkeen neuvolakäynnin aikana. Käynnin aikana käydään läpi myös vanhempien kotona täyttämät esitietolomakkeet sekä päiväkotilapsista varhaiskasvatuksen arvio. Voimavarakyselyllä kartoitetaan perheeseen liittyviä asioita mm. perheen vanhemmuutta, parisuhdetta ja perheen tukiverkostoa. Terveydenhoitaja ja lääkäri tekevät yhteistyössä perheen kanssa neuvolatarkastuksen jälkeen tarvittaessa hyvinvointi- ja terveystarkastuksen suunnitelman. Suunnitelmaan kirjataan arvio lapsen kasvusta ja kehityksestä, perheen hyvinvoinnista sekä mahdollisesta tuen tarpeesta. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja se, miten suunnitelmaa seurataan. Neuvolasta lähetetään kirjallinen palaute lapsen kasvusta ja kehityksestä päivähoitopaikkaan. Molempinpuolinen tiedon siirto tapahtuu vanhempien kirjallisella luvalla.</p> <p>Terveystarkastuksen yhteydessä lapsen ja perheen hyvinvoinnista kirjataan myös tietoja kunnan tietojärjestelmään hyödynnettäväksi eri päätöksenteon tasoilla. Terveystarkastuksen (pituus ja paino) lisäksi tallennetaan LAPS- ja Audit -lomakkeilla saadut pisteet. Voimavarakyselyn käsittely tilastoidaan tietojärjestelmiin merkinnällä: käsitelty/ei käsitelty. : kyllä, ei. Lisäksi kerätään tietoa tarkastusten määrästä sekä siitä, mihin lapsi ja perhe ohjautuvat neuvolakäynnin jälkeen (seuraava käynti vuoden kuluttua, lähete, lisäkäynti neuvolassa, ohjaaminen yksittäiselle työntekijälle, moniammatillinen tiimi, ohjaus varhaiskasvatukseen). Hyvinvointiarviointi-järjestelmä hyödyntää lapsiperheitä ja antaa kunnille mahdollisuuden kehittää ennaltaehkäiseviä lapsiperhepalveluita väestön tarpeet huomioiden</p>				
Osaamistarpeet	Lene, Laps, Audit ja mini-interventio, AvoHILMO, motivoiva haastattelu				

Oletettu vaikuttavuus	Koko perheen hyvinvoinnin kokonaisarviolla pyritään havaitsemaan mahdolliset tuen tarpeet hyvissä ajoin ennen ongelmien kasaantumista. 4-vuotiaista voidaan myös jo ennakoita mahdollisia tulevia oppimisen vaikeuksia tai muita tuen tarpeita, joihin voidaan puuttua jo hyvissä ajoin ennen koulunkäynnin aloittamista ja siten osaltaan turvata mahdollisimman sujuva siirtyminen seuraavaan kehitysvaiheeseen ja koulumaailmaan.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoidaan Oulussa, Kempeleessä ja Limingassa toukokuusta 2011 toukokokuuhun 2012.
Todetut vaikutukset	Perheet ovat kokeneet kutsun iloisena asiana ja olleet mielissään kun perheen nelivuotias on huomioitu henkilökohtaisella kutsulla. Voimavaralomake on edesauttanut vanhempien välistä ja neuvolassa käytävää keskustelua perheen voimavaroista, niistä tekijöistä mitkä antavat voimia ja mitkä kuormittavat perhettä. Perheet ovat kokeneet hyväksi, että koko perheen hyvinvointia selvitetään.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku

TUKEVA

		Palvelun laatu				
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)	
Palvelukokonaisuus	x					
Toimintamalli						
Menetelmä						
Sisältö						
Lyhyt kuvaus	Toimintamallissa kuvataan kotona hoidettavien alle kouluikäisten lasten ja perheiden ryhmämuotoisia kasvatus- ja tukipalveluita. Tavoitteena on koota yhdeksi palvelukokonaisuudeksi eri toimijoiden, mm. varhaiskasvatus, sosiaalityö, seurakunta ja MLL, kuntalaisille tuottamat palvelut sekä kehittää palvelutoimintoja vastaamaan perheiden tarpeita.					
Kohderyhmän ikä	Kotona hoidettavat alle kouluikäiset lapset perheineen.					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Moniammatillisen yhteistyöryhmän kokoaminen: Toimintamallin tavoitteena on koota yhteen toimijat, jotka tuottavat ryhmämuotoisia palveluita kotona hoidettaville alle kouluikäisille lapsille kunnan alueella. Lapsiperheiden palveluja tuottavat toimijat laativat yhteistyössä toimivan tuen polun kotona hoidettaville lapsille ja heidän perheilleen. Lapsiperheiden palvelujen kehittämistä varten perustetaan moni-ammattillinen työryhmä, johon kuuluu lapsiperheiden palveluja tuottavien tahojen edustajia tai sellaisia henkilöitä, jotka tunnustavat kunnassa lapsiperheiden moninaiset tarpeet, esim. seurakunnan lapityönohjaaja, seurakunnan diakonissa, sosiaalityöntekijä, sosiaali-ohjaaja, avoimen päiväkodin lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja/päivä-hoitaja. Lisäksi yhteistyöryhmään voi kuulua terveydenhoitaja, joka yleisesti työssään ohjaa lapsia lapsiperhepalveluihin. Yhteistyöryhmän koollekutsujana voi toimia esim. varhaiskasvatuksen johtaja. Yhteistyöryhmän keskeinen tarkoitus on koota kunnan toisistaan erillään toimivat kotona hoidossa olevien alle kouluikäisille ja heidän perheilleen tarjotut palvelut yhdeksi kokonaisuudeksi riippumatta hallinnosta. Yhteistyöryhmä arvioi ja suunnittelee lapsiperheille tarjottavaa palvelukokonaisuutta, ohjaa asiakkaiden hakeutumista palvelujen piiriin sekä suunnittelee ja koordinoi tarjottavien ryhmien sisältöjä. Erityisen tärkeää, mihin myös yhteistyöryhmän toiminta perustuu, on tiedonsiirto kunnan, seurakunnan ja kolmannen sektorin palvelutuottajien välillä. Toiminnan kehittämisessä tarvitaan ammattitaitoa varhaisen puuttumisen käytännöistä ja ryhmämuotoisen toiminnan suunnittelusta. Lisäksi tarvitaan tietämystä muista lapsiperheille suunnatuista palveluista, toimeentulosta, tukipalvelusta ja erityisen tuesta.</p> <p>Kotona hoidettavan lapsen ja perheensä ryhmämuotoisen tuen palvelujen neliportainen polku: Palvelut jaotellaan eritasoisen tuen ja perheen sitoutumisen perusteella neliportaiseksi tuen poluksi. Näin hahmotetaan, keskitetäänkö palveluita oikeaan kohteeseen riittävästi. Mikäli polun jatkumo havaitaan puutteelliseksi, perustetaan tarvittava toimintaryhmä yhteistyössä.</p> <p>Ensimmäinen askel: Vertaistuki; Kaikkien tavoittama matalan kynnyksen palvelu, johon perheet voivat vapaasti hakeutua ilman ennakkoilmoittautumista. Tällaista toimintaa ovat mm. seurakunnan perhekerhot ja Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) järjestämä perhekahvila. Näiden ryhmien toiminnot perustuvat yleisesti laadittuun ohjelmaan ja vanhempien omaehtoiseen sosiaaliseen vertaistukeen.</p> <p>Toinen askel: Ohjattu vertaistuki; Näihin palveluihin ilmoitaututaan. Ilmoittautumisten ja perheen tarpeiden pohjalta muodostetaan kiinteät ryhmät, jotka kokoontuvat säännöllisesti. Tällaista toimintaa ovat seurakunnan lapsikerhot sekä avoimen päiväkodin lapsi- ja perheryhmät sekä ensimmäisen lapsensa saaneiden vanhempien ja heidän lastensa vertaisryhmä. Avoimen päiväkodin toiminta perustuu asiakkaiden henkilökohtaisiin alkuhaastatteluihin. Näiden pohjalta laaditaan ryhmän toimintaan sisältöjä ja toimintatapoja.</p>					

	<p>Kolmas askel: Tähän ryhmään (Keijut) ohjaututaan asiantuntijalausannon perusteella. Asiakkaita ohjautuu ryhmään myös seurakunnan diakoniatyön kautta. Ryhmä toimii tehostetun perhetuen jatkoryhmänä sekä ohjatun vertaistuen tehostettuna ryhmänä. Perheelle laaditaan toiminnan alussa yksilöllinen tuen suunnitelma. Toiminnassa osallisena ovat sosiaalityö, varhaiskasvatus ja seurakunta. Ryhmässä toimintaa eriytetään lasten ja vanhempien toiminnaksi.</p> <p>Neljäs askel: Tehostettu perhetuki (Perhetupa): Ryhmään ohjaututaan asiantuntijalausannon perusteella. Perheet ovat pääsääntöisesti lastensuojelun asiakkaita. Ryhmässä on enintään kuusi perhettä. Ryhmän toiminta perustuu alkuhaastattelussa laadittuun perheen yksilölliseen suunnitelmaan. Ryhmän toiminnassa käytetään toiminnallisia menetelmiä. Vanhempien on mahdollisuus tavata samassa elämäntilanteessa olevia aikuisia ja lapset saavat ikäistään seuraa. Perheitä tuetaan arkielämän tilanteissa, lasten kasvatusasioissa ja vanhemman jaksamisessa.</p> <p>HAKU PALVELUIHIN:</p> <p>Vertaistuen ryhmät: Kotihoidossa oleva lapsi ja hänen vanhempansa (äiti/isä) toteavat tarvitsevansa vertaistukea ja hakeutuvat palveluihin. Joihinkin ryhmiin, mm. seurakunnan perhekerho ja MLL:n perhekahvila, ei ole ennakkoilmoittautumista ja osallistua voi silloin, kun itselle sopii.</p> <p>Ohjatun vertaistuen ryhmät: Kotihoidossa oleva lapsi ja hänen vanhempansa (äiti/isä) toteavat tarvitsevansa vertaistukea ja hakeutuvat palveluihin. Ohjatun vertaistuen ryhmiä ovat seurakunnan perhekerho sekä avoimen päiväkodin varhaiskasvatuskerhot, perheryhmät ja ensimmäisen lapsensa saaneiden vanhempien ja heidän lastensa vertaisryhmä.</p> <p>Yhteistyöryhmän jäsen ottaa hakemuksen vastaan ja ilmoittaa perhepalveluihin hakemisesta. Hakemus käsitellään yhteistyöryhmän moniammatillisessa tiimissä. Tämän jälkeen hakijalle ilmoitetaan valinnasta.</p> <p>Varhaiskasvatuskerho: Hakemaansa ryhmään hyväksytyksi tullut perhe osallistuu avoimen päiväkodin järjestämään alkukeskusteluun, jossa luodaan tavoitteet lapselle. Lapsi käy säännöllisesti varhaiskasvatuskerhossa, jossa avoimen päiväkodin henkilökunta ohjaa lasta asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Jos kauden aikana herää huoli lapsesta, avoimen päiväkodin henkilökunta kysyy luvan lapsen vanhemmilta lapsen asioiden käsittelyä varten. Luvan saatuaan avoimen päiväkodin henkilökunta konsultoi kiertävää erityislastentarhanopettajaa (kelto) tai ohjaa tarvittaessa muihin erityispalveluihin, esim. kolmannen askeleen ryhmään.</p> <p>Ryhmistä tiedottaminen: Ryhmistä ja niiden toiminnasta tiedotetaan kunnan nettisivuilla ja mahdollisessa kuntatiedotteessa tai muussa ilmoitusfoorumissa. Näin kuntalaisten on mahdollisuus hahmottaa kaikki kunnassa kotona hoidettaville lapsille ja heidän perheilleen tarjottavat palvelut.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Eri toimijoiden, mm. varhaiskasvatus, sosiaalityö, seurakunta ja MLL, kuntalaisille tuottamat palvelut muodostavat yhden palvelukokonaisuuden kotona hoidettavien lasten perheille.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kempele, osittain Oulunsalossa
Todetut vaikutukset	Perheet ovat sitoutuneet toimintaan (Perhetupa ja Keijut-ryhmä). Sen huomaa vähistä poissaoloista, osallistumisen halusta ja ehdotuksista tulevaisuuden toimintaan. Kempeleen kunta laajentaa Keijut-ryhmän kaltaista toimintaa perustamalla uuden ryhmän Kempeleen keskustan alueelle. Ryhmä aloittaa toimintansa elokuussa 2011.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Varhaiskasvatuksen kehittämisen toimintamalli - tutkimuspäiväkotitoiminta

LAPSEN ÄÄNI

Palvelun laatu					
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Varhaiskasvatuksen kehittämisen rakenne, miten varhaiskasvatuksen toimijat voivat kehittää toimintaansa. Ydin on tutkimuspäiväkotitoiminta yhteistyönä yliopiston kanssa. Vastaava rakenne löytyy lastensuojelun kehittämiseen.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kehittämistyön kulmakivet: Kehittäminen on osa päivittäistä lasten kanssa tehtävää työtä. Kehittäminen lähtee työyhteisön omista lähtökohdista ja lasten tarpeista. Hyväksytään, että kehittäminen on hidasta ja siinä edistytään pienin askelin. Päivähoidon työntekijät, tutkijat ja hallinto etsivät yhdessä käytäntöön soveltuvia tapoja kehittää varhaiskasvatustyötä. Tutkimus, kehittäminen ja käytännön työ tukevat toinen toisiaan. Toiminnassa painotetaan avoimuutta, läpinäkyvyyttä sekä kaikkien osapuolien kunnioitusta ja heidän työnsä arvostamista. Kehittämiseen kuuluu sekä vapautta että yhteisiin sopimuksiin sitoutumista. Vaihtuva tutkimuspäiväkotiverkosto mahdollistaa laajentuvan kehittämistyön. Kehittämiseen osallistuvat myös alan opiskelijat. Huomioidaan kehittämistyön herättämät erilaiset tunteet.</p> <p>Tutkimuspäiväkotiverkosto: Tutkimusverkoston muodostavat verkostoon hakeutuneet päiväkodit (VKK Metrossa 21 päiväkotia). Päiväkotien henkilöstö sitoutuu yhteiseen kehittämiseen kahden vuoden ajaksi. Päiväkodit saavat itse valita tarkemman kehittämisteemansa kunkin hankekauden laajemman tavoitteen sisältä.</p> <p>Kehittämistä pienin askelin: Kehittäminen etenee vaiheittain, pienten päiväkodin arjessa toteutettavien ratkaisujen kautta. Avuksi kehittämiseen ja sen dokumentointiin on luotu Snadit Stepit -lomake.</p> <p>Rohkaisua arviointiin: Päiväkotien työntekijöitä rohkaistaan oman työn arviointiin ja annetaan tähän välineitä ja koulutusta.</p> <p>Tutkimuspäiväkotien johtajien, yhdyshenkilöjen ja ohjaajien tapaamiset: Jokaisella tutkimuspäiväkodilla on ohjaaja, joka työskentelee kunnan varhaiskasvatuksen keskijohdossa. Tutkimuspäiväkodissa on myös yhdyshenkilö, joka välittää viestiä päiväkodin ja kehittämisverkoston koordinoijatahon välillä. Tutkimuspäiväkotien johtajille, yhdyshenkilöille ja ohjaajille järjestetään säännöllisiä tapaamisia, joissa käsitellään kehittämistyön etenemistä ja siinä mahdollisesti syntyneitä pulmatilanteita.</p> <p>Kirjoittajapiiri: Kehittämistyössä tarvitaan dokumentaatiota, joten kehittämisprosessin alusta lähtien kokoontuu dokumentaatiota tukeva kirjoittajapiiri.</p> <p>Yhteiset koulutukset ja seminaarit: Kehittämistyön koordinaatiosta vastaava (ks. VKK Metro) järjestää koulutuksia ja seminaareja sekä tutkimuspäiväkodeille että kaikille pääkaupunkiseudun päiväkotien työntekijöille.</p> <p>Kehittävien lastentarhanopettajien tuki: Kehittämistyöstä vastaavassa organisaatiossa työskentelee kaksi kehittävää lastentarhanopettajaa, jotka tukevat päiväkotien kehittämistyötä.</p>				
Osaamistarpeet					

Oletettu vaikuttavuus	Tutkimuksen ja kehittämisen yhteys luo pohjaa vuoropuhelulle, jossa tieto arjen työstä siirtyy tutkimukseen ja tutkimustieto vastavuoroisesti arjen työhön. Tutkimus ja arviointi yhdistyvät osaksi arjen kehittämistyötä ja kehittämistyö nähdään kuuluvan jokaisen työntekijän perustehtävään.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pääkaupunkiseutu
Todetut vaikutukset	Toimintaan osallistunut henkilöstö on kokenut oppineensa paljon. VKK-metron tulos näkyy valmistuneena kehittämisrakenteena. Rakenteet on luotu kehittäville työotteelle varhaiskasvatukseen, jonka seurauksena kehittämistyö on yksinkertaistunut ja sen merkitys on vahvistunut. Mukana olleiden työntekijöiden tietoisuus omasta työstä on kasvanut ja on opittu paremmin refleктоimaan omia työkäytäntöjä.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Monialainen kasvatuskumppanuus -tuote

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Kasvatuskumppanuuden prosessi- ja palvelukuvauksessa näkyy varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun piirissä oleville perheille tarjottava kasvatuskumppanuuden suositeltava minimitaso. Kasvatuskumppanuuden palvelukuvauksessa keskitytään peruspalvelujen piirissä olevien 4-8-vuotiaiden ikäluokkaan eli lapsiin varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja ensimmäisillä koululuokilla. Tähän kasvatuskumppanuusprosessiin on kehitetty tuotteet, joita käytetään yhteistyössä vanhempien kanssa ja lapsen elämänsä mukaisissa nivelvaiheissa.				
Kohderyhmän ikä	Päiväkodin ja alakouluikäisten vanhemmat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Palveluneuvonta ja päivähoito-/esiopetuspäätös: Vaka-johtaja (ja neuvola tai jokin muu yhteistyötaho) keskustelee huoltajan kanssa varhaiskasvatuksesta ja muista alle kouluikäisten lasten palveluista. Jos huoltajan kanssa päädytään siihen, että lapselle etsitään hoitopaikka, niin tarkastellaan yhdessä erilaisia tarjolla olevia vaihtoehtoja ja vanhempaa opastetaan hoitopaikan hakemisessa. Vaka-johtaja tekee kunnallisesta päivähoito-/ esiopetuspaikasta viranomaispäätöksen ja lähettää siitä tiedon huoltajille ja hoitopaikkaan/esiopetuspaikkaan. Päätöksen mukana lähetetään huoltajille tietoa aloituskeskustelusta.</p> <p>Aloituskeskustelu varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa käydään pääsääntöisesti lapsen kotona. Tarvittaessa lapsen kotiin lähtee kaksi työntekijää. Esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimena sijoitetun lapsen/ perheen tapaamiseen voivat osallistua sosiaaliryhmän ja päivähoito- / esiopetuspaikassa. Tavoitteena on palaveriin otetaan aina tulkki mukaan. Keskusteluun varataan aikaa noin yksi tunti. Vaihtoehtona on keskustelun käyminen päivähoito-/ esiopetuspaikassa. Tavoitteena on luoda ensikontakti lapseen ja kuulla alustavasti huoltajan ajatuksia ja toiveita lapsen hoidon/esiopetuksen aloituksesta sekä turvata lapselle/perheelle hyvä siirtyminen kotoa päivähoitoon/esiopetukseen. Käytössä on aloituskeskustelulomake.</p> <p>Vaihtoehtoisesti huoltajan kanssa käydään siirtokeskustelu, kun lapsi siirtyy hoitopaikasta toiseen hoitopaikkaan/esiopetukseen tai esiopetuksesta kouluun (kts. siirtokeskustelu).</p> <p>Huoltajat ja lapsi tutustuvat hoitopaikkaan ja lapselle tarjotaan mahdollisuutta ns. pehmeään laskuun (½ pv – 1 vko), jolloin huoltaja ja lapsi viettävät aikaa hoitopaikassa ja tutustuvat sen toimintaan. Tutustumisen yhteydessä huoltajan kanssa täytetään perustieto- / hoitosopimuslomake, jossa sovitaan mm. lapsen hoitajista. Sama lomake täytetään huoltajien kanssa esiopetukseen tutustumisen yhteydessä.</p> <p>Lapsen vasu-keskustelu käydään huoltajien kanssa noin kuukauden kuluttua hoidon aloittamisesta. Keskustelun tueksi on laadittu lomake, jonka avulla keskustelu käydään jokaisessa päivähoitoyksikössä. Lapsen päivän kuvaus ja kiinnostuksen kohteet niin kotona kuin hoitopaikassa muodostavat hyvän keskustelurungon. Lapsen vasu on yhteinen sopimus lapsen varhaiskasvatuksesta ja se syntyy keskustelun ja neuvottelun tuloksena. Siihen kirjataan ne tiedot, joita hoitopaikassa tarvitaan lapsen kasvattamiseen, hoitamiseen ja opettamiseen. Keskustelussa kerrotaan lapsen huoltajille varhaiskasvatuksen arjesta sekä lapsiryhmän toiminnasta ja työkäytännöistä. Yhteistyön periaatteita ovat kunnioitus, kuuntelu, luottamus ja vuoropuhelu. Lapsen vasun toteutumista seurataan ja arvioidaan perheen kanssa vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa. Sovittaessa lapsi voi myös itse osallistua vasun laatimiseen. Keskusteluun käytetään aikaa 30-45 minuuttia. Jos lapsen vasuun liittyy kuntoutussuunnitelman laadinta tai seuranta, niin keskusteluaika on maksimissaan puoli tuntia.</p>				

Kasvunkansion kokoamiseen osallistuvat lapsen kanssa sekä lapsen huoltajat että varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Kasvunkansio on huoltajien toivoma konkreettinen yhteistyöväline hoitopaikan ja kodin välille. Kasvunkansio mahdollistaa lapsen yksilöllisen kasvun ja kehityksen seurannan. Sen avulla lapsi voi kertoa itsestään, päivähoiton tapahtumista ja toiminnasta sekä hänelle tärkeitä asioita ja kokemuksia. Kotona voidaan lapsen kanssa muistella mm. erilaisia tapahtumia, retkiä ja lomia sekä kirjata ne ylös. Kasvunkansio kuvaa lapsen kasvua lapsen itse tekemien kuvien ja kertomusten kautta niin kotona kuin hoitopaikassa. Siihen voidaan kirjoittaa myös aikuisten tekemiä havaintoja lapsesta, hänen leikistään ja kavereistaan. Kasvunkansio täydentyy yhteistyössä huoltajien, lapsen ja kasvattajien kesken.

Ryhmävasu on päivähoiton kasvattajien laatima suunnitelma koko lapsiryhmälle. Heidän tekemänsä havainnot lapsesta ja yksilölliset vasut ohjaavat pedagogista suunnittelua, toimintavälineiden ja -menetelmien valintaa sekä oppiympäristön rakentamista. Lapset osallistuvat toiminnan sisältöjen suunnitteluun yhdessä aikuisten kanssa. Kasvattajat tarkastelevat ja arvioivat ryhmävasun toteutumista säännöllisesti. Ryhmävasun laatimiseen on lomakepohja, jonka avulla ryhmän toiminnasta voidaan tiedottaa huoltajille muutaman kerran lukukaudessa. Samalla huoltajat voivat kommentoida ja kysyä ryhmän toiminnasta ja/tai varata ylimääräisen keskusteluaian oman lapsensa vasu asioissa. Ryhmä vasua voidaan myös esitellä ryhmän vanhempainilloissa tms. vanhempain vertaisryhmissä, jolloin vanhemmat voivat kysellä ja keskustella aiheesta.

Lapsen vasun palautekeskustelu käydään kevätlukukaudella huoltajien ja kasvattajien kesken. Sovittaessa lapsi voi myös itse osallistua vasu-keskusteluun. Lomake toimii keskustelurunkona, jonka avulla tarkastellaan aikaisemmin tehtyä yhteistä sopimusta ja sen toteutumista. Huoltajille kerrotaan miten lapsella on sujunut hoitopaikassa, mistä on iloittu ja jatkosuunnitelmista. Samoin huoltajat voivat esittää kysymyksiä ja kuvata ilon aiheitaan sekä kertoa toiveitaan. Lopuksi kirjataan muistiin yhdessä sovitut asiat. Keskusteluun kuluu aikaa noin puoli tuntia.

Siirtokeskustelu voidaan käydä lapsen palaute/-arviointikeskustelun yhteydessä, kun lapsi on siirtymässä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, esiopetuksesta kouluun tai hoitopaikasta toiseen. Vastaanottava taho kutsuu palaverin koolle. Siirtokeskusteluun on käytössä oma lomake. Keskustelussa ovat mukana lapsen huoltajat, entisen ja uuden hoitopaikan kasvattaja, esikoulun opettaja tai luokanopettaja sekä tarvittaessa muitakin yhteistyökumppaneita. Sovittaessa lapsi voi myös itse osallistua keskusteluun. Lapsen vasu, esiopetussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma, kasvunkansio yms. siiryy aina lapsen mukana uuteen hoitopaikkaan. Keskustelu on noin puolen tunnin mittainen. Jos siirtokeskustelu liitetään palaute/-arviointikeskusteluun, niin aikaa on hyvä varata 45 minuuttia.

Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskustelu käydään huoltajien, lapsen ja esiopettajan kesken noin kuukauden kuluttua esiopetuksen alkamisesta. Keskustelun tukena on lomake, jonka avulla keskustelu käydään kaikissa esiopetuspaikoissa. Yhteistyön periaatteita ovat kunnioitus, kuuntelu, luottamus ja vuoropuhelu. Lapsen esiopetussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan huoltajan kanssa kolmen kuukauden jaksoissa. Esiopetussuunnitelmakeskusteluun käytetään aikaa 30–45 minuuttia. Jos lapsen esiopetussuunnitelmaan liittyy henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelman (hojksin) laadinta tai seuranta, niin keskusteluaika on maksimissaan puolitoista tuntia. **Arviointikeskustelu** käydään kevätlukukaudella.

Aloituskeskustelu koulussa käydään syyslukukauden alussa lapsen aloittaessa 1. luokalla. Mukana keskustelussa on huoltajat, (lapsi) ja opettaja. Huoltajat täyttävät keskustelulomakkeen kohdat 1–4 alustavasti kotona ja palauttavat sen ennen keskustelua oppilaan mukana luokanopettajalle tai tuovat mukanaan keskusteluun. Lomaketta täydennetään yhdessä keskustelun aikana. Keskusteluun käytetään aikaa 15–20 minuuttia, mikä on luokanopettajan yt-aikaa (3 h/vko, 114 h/v).

Arviointikeskustelu koulussa käydään jokaisen 1. luokan oppilaan kohdalla jouluiän tammikuussa. Siihen osallistuvat luokanopettaja, huoltajat sekä oppilas itse. Huoltajat täyttävät keskustelun pohjaksi lomakkeen etukäteen. Keskusteluun käytetään aikaa 15 – 20 minuuttia. Lisää keskustelutilaisuuksia järjestetään, mikäli opettaja katsoo sen tarpeelliseksi tai huoltajat sitä toivovat. Niiden lisäksi oppilaan ongelmatilanteita otetaan tarpeen mukaan esille kerran kuussa järjestettävässä oppilashuoltotyöryhmässä, johon osallistuvat luokanopettaja, terveydenhoitaja, koulupsykologi, erityisopettaja, rehtori ja mahdollisuuksiensa mukaan myös huoltajat.

	<p>Kasvun keskustelut 2-6 luokilla käydään jokaisen perheen kanssa vähintään kerran vuodessa ja keskusteluun varataan aikaa noin 15-30 minuuttia/ perhe. Keskustelut käydään yt-ajan puitteissa. Opetussuunnitelmassa puhutaan riittävästä arvioinnista, joten väliarviointi voi olla myös kirjallista. Vanhemmat pitävät kuitenkin tärkeänä mahdollisuutta tavat opettaja vähintään kerran vuodessa ja keskustella lapsen asioista.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	<p>Tavoitteena on, että kouluissa ja varhaiskasvatuksessa toimitaan kasvatuskumppanuusperiaatteiden mukaisesti. Vanhempien vertaistoimintaa ja osallistumista asuinalueensa palvelujen kehittämiseen lisätään. Kaupungin strategioissa nostetaan esiin myös lasten osallisuuden lisääminen. Palvelukonseptien kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota lapsen elämän siirtymiin neuvolasta ja varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun. Kehittämisen keskiöön nousee myös monialainen yhteistyö sekä johtaminen uudessa tilaaja-tuottaja mallissa. Kasvatuskumppanuuskoulutus vahvistaa henkilöstön vuorovaikutusosaamista ja asiakaslähtöistä työtettä. Kasvatuskumppanuusperiaatteet; kuuntelu, kunnioitus, luottamus ja dialogi.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Hämeenlinna
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Siirtymävaihe päivähoidosta esiopetuksen kautta kouluun

LAPSEN ÄÄNI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Tutusta päiväkotiympäristöstä siirtyminen kouluun merkitsee perheelle mm. uusien ihmissuhteiden rakentamista. On tärkeää, että vanhemmat osallistuvat heti koulun alusta saakka yhteiseen toimintaan ja suunnitteluun. Hyvä yhteistyö lapselle tärkeiden aikuisten välillä tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Toimintamallit edesauttavat sitä, että lapsen siirtyminen päivähoidosta esiopetukseen ja kouluun sujuisi mahdollisimman hyvin. Koulut jatkavat vanhempien kanssa neuvoloissa ja päiväkodeissa rakentunutta hyvää, kasvatuskumppanuuteen pohjautuvaa yhteistyötä.				
Kohderyhmän ikä	erityisesti kohderyhmänä 5-8- vuotiaiden lasten vanhemmat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön välistä yhteistyötä, jolla tuetaan lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Vaikka kasvatuskumppanuuden periaate korostaa vastavuoroisuutta, ammattilaisella on vastuu aloitteesta yhteistyöhön. Keskeisinä toimijoina ovat perheet ja kuntien peruspalvelut kuten sosiaaliterveys-, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisotoimenpalvelut sekä yhteistyökumppaneina järjestöt ja seurakunnat. Toiminnan vastuutahona opetustoimi.</p> <p>Lähialueen kasvatusverkoston tapaamiset: Koulut, sen ympärillä olevat päiväkodit, koululaisten iltapäivätoimijat, neuvolat, vanhempainyhdistyksen / johtokunnan edustajat ja muut toimijat tiivistävät yhteistyötä ja muodostavat alueelle yhteisen kasvatusverkoston. Lähialueen kasvatusverkoston tapaamiset ovat kaksi kertaa vuodessa (syys- / kevätlukukausien alussa). Sen lisäksi verkoston jäsenet tapaavat eri kokoonpanoissa muina aikoina vuosikellossa määriteltynä ajankohtien mukaisesti (mm. tiedonsiirto).</p> <p>Koulutulokastapaamiset: Keväällä kouluissa järjestetään koulutulokkaille ja heidän vanhemmille tutustumistilaisuuksia, jossa lapsi ja hänen vanhempansa yhdessä toivotetaan tervetulleiksi kouluun. Jokainen koulu voi kehittää itselleen sopivan "seremonian" ko. tilaisuuteen. Tilaisuudessa koulun rehtori tai tuleva opettaja kertoo esiopetuksen tai koulunkäynnin aloittamiseen liittyvistä käytännön asioista. Tulokastapaamisessa myös koulun muu henkilökunta esittäytyy. On tärkeää, että vanhemmat saavat mahdollisuuden tavata oppilashuoltohenkilöstön lisäksi iltapäivätoiminnan toiminnan sekä esiopetukseen liittyvän päivähoidon toimijat. Tulokastapaamisessa on hyvä tilaisuus esitellä vanhempainyhdistyksen toimintaa.</p> <p>Vanhempaintapaamiset: Eryistä huomiota kiinnitetään ensimmäisen kouluvuoden aikainen yhteistyön rakentumiseen kodin kanssa. Opettajan tulee tavata 1. kouluvuoden aikana huoltajat henkilökohtaisesti väh. kaksi kertaa. 1. tapaaminen elo-/syyskuussa. Vanhemmat saavat keskustelurungon etukäteen (vanhemmat kertovat lapsestaan). Tehdään tavoitteet syksyille. 2. tapaaminen tammikuussa (mahdollisesti oppilas mukana osan aikaa). Vanhemmat kertovat kuulumiset. Opettaja kertoo koulutyön sujumisesta, tehdään yhdessä tavoitteet keväälle. Työkaluina mm. lomakkeet aloituskeskusteluille.</p> <p>Dialogiset vanhempainillat: Päiväkotien ja koulujen vanhempainiltojen / tilaisuuksien tulee olla vuorovaikutuksellisia siten, että aikaa on varattu yhteiselle keskustelulle, ja että vanhemmat voivat luontevasti tutustua toisiinsa. Eryisesti koulussa ensimmäisen lukuvuoden aikana tulee panostaa useampiin tilaisuuksiin, missä luokan vanhemmilla on mahdollisuus tutustua toisiinsa ja rakentaa luokkayhteisöllisyyttä. Erilaisiin päiväkotien ja koulujen vanhempainiltoihin on kuvattuna valmiita tapahtumamalleja. Menetelminä esim. Alter ego, learning cafe, tuntemattomaan tutustuminen "haastattelemalla" ja esittely pareittain, tulevaisuuden muistelu, isä- ja/tai äiti -illat päiväkodeilla tai kouluissa.</p>				

Osaamistarpeet	Kasvatuskumppanuus -koulutukset, erilaiset toiminnalliset menetelmät
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena on lisätä vanhempien roolia ja osallisuutta lapsen kehitysympäristöissä varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, koulussa ja iltapäivätoiminnassa sekä neuvolassa. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa vanhemmuutta ja vanhempien keskinäistä vertaistukea sekä kehittää kodin ja koulun välistä yhteistyötä vuorovaikutuksellisessa ja tasavertaisessa kasvatuskumppanuuden hengessä. Päiväkotien ja koulujen vanhempainiltojen / tilaisuuksien tulee olla vuorovaikutuksellisia siten, että aikaa on varattu yhteiselle keskustelulle, ja että vanhemmat voivat luontevasti tutustua toisiinsa. Erityisesti koulussa ensimmäisen lukuvuoden aikana tulee panostaa useampiin tilaisuuksiin, missä luokan vanhemmilla on mahdollisuus tutustua toisiinsa ja rakentaa luokkayhteisöllisyyttä.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Espoo
Todetut vaikutukset	Kokemukset vanhemmille tehdyn kyselyn mukaan positiivisia. Toiminnallisuus saanut hyvää palautetta.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Siirtymävaihe alakoulusta yläkouluun - Tukevasti-toimintamalli

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus	x	x			
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Kuudennelta seitsemännelle luokalle siirtyminen on lapsuudesta nuoruuteen siirtymisen aikaa. Nuori kohtaa samanaikaisesti yläkouluun aloittamiseen liittyvät kaverisuhteisiin, opettajiin, opetukseen, koulun fyysiseen ympäristöön sekä suhtautumisessa itseen opiskelijana liittyvät muutokset että murrosikään kuuluvat fyysiset, emotionaaliset, sosiaaliset ja kognitiiviset muutokset. Toimintamallin tarkoituksena on tukea nuoren positiivista kehitystä muutosvaiheessa lisäämällä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta, vahvistamalla vanhemmuutta, vahvistamalla kodin ja koulun yhteistyötä ja parantamalla nuorten kouluviihtyisyyttä.				
Kohderyhmän ikä	5. - 8. - luokkalaiset lapset ja nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Toimintamallin toiminnot toteutetaan työntekijöiden omien työnkuvien mukaisesti. Toiminta suunnitellaan ja arvioidaan yhdessä koko alueen toimijoiden kanssa. Toiminnan toteuttaminen yhdessä ja monitoimijaisesti palvelee sekä perhettä että toimijoita vahvistamalla tiedonkulkua ja parantamalla toiminnan laatua. Käytännön toteutuksessa aktiivisia toimijoita ovat nuorisotyöntekijät sekä kaupungin että seurakunnan kehittäessään ryhmäytyksiä yhdessä kuraattorien ja koulun muun henkilökunnan kanssa. Koulujen oppilashuoltoryhmät ovat luokanopettajien ja luokanvalvojien rinnalla olleet mukana kehittämässä tukea vanhemmuuteen. Ryhmätoimintoja lapsille: <u>Kaikkille avoimet toiminnot ja teemat:</u> Yläasteen toimintatavat ja alueen perhepalvelut, Tunne- ja vuorovaikutustaidot, Murrosikäisen vanhemmuus, Päihteet, Kiusaamisen ehkäisy. <u>Sukupuolisensitiivisesti kohdennetut ryhmät:</u> Murrosiän muutokset, Toiminnalliset kerhot / pienryhmät. <u>Kohdennetut ryhmät:</u> Voimaryhmät. Pitkäjänteinen ryhmäytymisprosessi: <u>5. luokalla:</u> Kvartti-vanhempainiltaosio, murrosikään tulevan lapsen vanhemmuus. <u>6. luokalla:</u> Tukevasti-tunti, iloinen ja surullinen 7. -luokkalainen. Kvartti-vanhempainiltaosio, lapsen tukeminen siirtymävaiheessa (pohjautuu Tukevasti-tuntiin). <u>7. luokalla:</u> Tutustumispäivä(t), nuorisotyö, tukioppilaat, luokanvalvojat. Vanhempainiltaosio, vauhdilla aikuisuuteen. <u>8.lla luokalla:</u> Kvartti-vanhempainiltaosio, nuorten päihteettömyyden tukeminen. Kvartti vanhempainiltaosiot kestävät 15-20 min. ja ovat sijoitettavissa koulun olemassa oleviin vanhempainiltoihin.				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Tuetaan nuoren positiivista kehitystä muutosvaiheessa lisäämällä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta, vahvistamalla vanhemmuutta, vahvistamalla kodin ja koulun yhteistyötä ja parantamalla nuorten kouluviihtyisyyttä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Helsingissä.				
Todetut vaikutukset	Tuotettu murrosikäisten vanhemmille "Vauhdilla aikuisuuteen -opas", joka on alun perin Espoon kaupungin ja seurakunnan tekemä, joka on nyt "käännetty Helsingiksi" ja se tullaan kääntämään myös " Kotkaksi".				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Lapsen ääni koulussa -toimintamalli

LAPSEN ÄÄNI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus	x				
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Sosiaaliohjaajan rooli kouluissa. Tavoitteena on lisätä lasten, varhaisnuorten ja perheiden osallisuutta koulukontekstissa tuomalla käyttöön varhaisen tuen menetelmiä, lisätä koululaisille tarkoitettua lähitukea, käynnistää koululaisten vertaistoimintaa, edistää koulun ja kodin yhteistyötä tuomalla käyttöön malleja vanhempien vertaistoimintaan, edistää koulussa tehtävää sosiaaliohjausta.				
Kohderyhmän ikä	Alakoulujen oppilaat.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Aamuhetki Aamuhetket ovat vapaamuotoisia kodin ja koulun yhteistyötapahtumia, joissa on tilaa keskustelulle ja keskinäiselle tutustumiselle luokkakokouksittain. Oppilaat ovat mukana aamuhetken toteuttamisessa. Maahanmuuttajataustaiset ja muut perheet kutsutaan koululle oppilaan kirjoittamalla kutsulla, jossa lukee perheen äidinkielellä ”Tervetuloa” ja ”Teitä odotetaan koululla”. Aamuhetki yhdistää luokan perheitä, sillä kokemusten mukaan siihen osallistuu lähes kaikki perheet</p> <p>Kerhotoiminta viides - ja kuudesluokkalaisille tytöille Toiminnassa luodaan myönteinen ryhmähenki, jolla tuetaan tytön kasvua ja voimaantumista. Ryhmätoiminnan rungon muodostavat pelaaminen, askartelu, musiikin kuuntelu ja vierailut tytöille tärkeissä paikoissa. Tärkeitä ovat keskustelut, jotka käsittelevät ystävyyttä, murrosikää, toisten ottamista huomioon, nuorisokulttuureja jne.</p> <p>Välituntileikkitoiminta Välituntileikkitoiminta luo yhteenkuuluvuutta ja leikin välityksellä lapset tutustuvat toisiinsa. Pihaleikit opettavat lapsille vastavuoroisuutta, kehittävät sosiaalisuutta, ongelmanratkaisua ja neuvottelutaitoja. Lisäksi lapsen motoriset taidot kehittyvät. Oppilaita koulutetaan leikinohjaajia, jotka jatkossa ottavat vastuulleen nuorempien oppilaiden leikkittämisen koululla.</p> <p>Kummitoiminta Kummitoiminnan avulla luodaan kouluun myönteistä ja rakentavaa oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Eräs tärkeä tehtävä oppilailla on vastuun ottaminen oppilastovereista. Kummitoiminta kehittää sosiaalisia taitoja ja kasvattaa oppilaita yhteisöllisyyteen ja aktiivisuuteen. Kummitoiminta sisältää myös retkiä ja yhteisiä tapahtumia yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa.</p> <p>Koulu tutuksi tuleville ekaluokkalaisille Lapsen ensimmäinen kouluvuosi luo pohjaa koko kouluajalle ja koulunkäynnin aloittamisen kynnys madaltuu, kun lapsi on jo ennalta saanut tutustua kouluympäristöön. Ryhmätoiminta aloitetaan jo keväällä päiväkodissa. Lapset tutustuvat koulun tiloihin, henkilökuntaan, koulun sääntöihin, opettelevat koululaisena olemista ja sosiaalisia taitoja. Sosiaalisten taitojen kehittäminen auttaa lasta toimimaan aktiivisemmin ja luottamaan itseensä.</p> <p>Terveyden edistämiseen liittyvät tuokiot Terveyden edistämiseen liittyvissä tuokioissa tuetaan alakouluikäisten lasten terveellisiä elintapoja sekä käsitellään lapsen kehitykseen liittyviä asioita. Tuokioiden sisältöjen suunnitteluvaiheessa kartoitetaan kohderyhmän tarpeet selvittämällä sekä lasten että koulun henkilökunnan näkemyksiä lapsille ajankohtaisista asioista. Tuokiot toteutetaan aina dialogisesti, jolloin lapsen on mahdollista jakaa ajatuksiaan ja käsityksiään muiden kanssa. Tuokioiden jälkeen arvioidaan terveyden edistämiseen liittyvien interventioiden tarve jatkossa.</p>				

	<p>Kasvatuskumppanuus- konsultaatiot opettajille Kouluissa on hyvin vähän foorumeita, joissa opettajat voisivat jakaa ajatuksiaan ja rakentaa yhteistä ymmärrystä opettajan työstä. Kasvatuskumppanuutta käsittelevien konsultaatioiden avulla kehitetään vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Konsultaatioissa kartoitetaan opettajien ajatuksia ja kokemuksia vanhempien kanssa tehtävästä työstä, konkretisoidaan kasvatuskumppanuuden käsitettä ja jaetaan hyviä, toimivia käytäntöjä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Konsultaatioissa luodaan uusia työmenetelmiä koulun yhdessä toteutettaviksi. Tärkeää on myös kunkin opettajan tukeminen kasvatuskumppanuudessa.</p> <p>Sosiaaliohjaus koululla Sosiaaliohjaus koululla sisältää piirteitä etsivästä sosiaali- tai nuorisotyöstä. Toimenkuva luodaan tilannekohtaisesti ja kunkin koulun tarpeista käsin. Sosionomit (amk) vastaavat toiminnoista, jotka eivät ole muiden ammattilaisten vastuulla. Heidän paikkansa on lasten keskuudessa. He ovat läsnä ja kuuntelevat lasta välitunneilla, ruokailuissa ja koulupäivän jälkeen. He tarttuvat ongelmiin, kun sellaisia ilmaantuu ja luovat osallisuutta. Koulussa on koko ikäluokka, joten se on oiva paikka varhaiselle tuelle. Koululaiset hyötyvät sosiaalisen asiantuntemuksesta koululla. Tämä voi toteutua seuraavasti: kuntien työntekijät, esimerkiksi sosiaaliohjaajat, perhetyöntekijät, nuorisotyöntekijät tai järjestöjen edustajat saavat nimikkokoulunsa, jossa he ehkäisevät syrjäytymistä ja/tai ammattikorkeakoulut ottavat sosionomiopiskelijoiden kouluharjoittelut nykyistä laajemmin ja selvemmin opetussuunnitelmiinsa.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Lisätä lasten, varhaisnuorten ja perheiden osallisuutta koulukontekstissa tuomalla käyttöön varhaisen tuen menetelmiä, lisätä koululaisille tarkoitettua lähitukea, käynnistää koululaisten vertaistoimintaa, edistää koulun ja kodin yhteistyötä tuomalla uusia malleja vanhempien vertaistoinnalle, edistää koulussa tehtävää sosiaaliohjausta.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Helsinki, Espoo, Vantaa
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Nepsy palvelumalli

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus		X		X	X
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Nepsy-palvelumallissa (kehä) ammattilaisten osalta ulompi kehä saa konsultaatiota ja tukea sisemmältään. Palvelut on porrastettu siten, että kaikki ne palvelut, jotka perustason toimijat (uloimmainen kehä) voivat toteuttaa, tarjotaan läheltä lapsia, nuoria ja perheitä. Näitä ovat esimerkiksi perustiedon ja -materiaalien tarjoaminen sekä hyvien käytäntöjen käyttö perustyössä. Suurin osa neuropsykiatrisesti oireilevista lapsista ja nuorista saavat tarvitsemansa avun näin. Erityistason (sisin kehä) työntekijöiden panosta käytetään ainoastaan paljon tukea tarvitsevien ja vaativien asiakkaiden kohdalla. Esimerkiksi ratkaisukeskeistä neuropsykiatrista valmennusta antavat ainoastaan nepsy-työntekijät ja vain sellaisille asiakkaille, joille kevyemmät palvelut eivät riitä. Vastaavasti vähän tai ajoittaista tukea tarvitsevat asiakkaat saavat tarvitsemansa palvelut lähempänä olevilta asiantuntijoilta, kuten erityisopettajilta tai koulupsykologeilta.				
Kohderyhmän ikä	Neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivät lapset ja nuoret, heidän perheensä sekä heidän parissa toimivat perustason työntekijät.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Nepsy-palvelumalliin on rakennettu kehitäin etenevät ammattilaisten konsultaatioketjut. Perustason toimijat (uloimmainen kehä) konsultoivat muita asiantuntijoita, jotka tarvittaessa konsultoivat nepsy-työntekijöitä. Sisimmän kehän muodostavat nepsy-työntekijät voivat puolestaan tarpeen vaatiessa konsultoida erikoissairaanhoidon työntekijöitä. Ketjun idea on tarjota ammattilaisille konsultaatiota mahdollisimman läheltä ja tehokkaasti, jolloin erikoissairaanhoidon kohdistuva paine vähenee.</p> <p>Uloin kehä: <u>Asiakkaille</u> (lapset, nuoret ja perheet): Nepsytieto-koulutukset, materiaalipankki ja lainaamo, esitteet ja julkaisut, tietopaketti internet-sivuilla. <u>Ammattilaisille</u> (kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät): Nepsytieto-koulutukset, ammattiryhmien tarpeiseiin räätälöidyt koulutukset, materiaalipankki ja lainaamo, konsultaatiopalvelut asiantuntijoilta, työparitoiminta, konsultaatiokahvila ammattilaisille.</p> <p>Keskimmäinen kehä: <u>Asiakkaille</u> (vähäistä tukea tarvitsevat): Lyhyt tukijakso, ADHD-hoitopolku, konsultaatiokahvila, vaihtoehtoinen toiminta (välitunnilla, päivähoitossa tai kotona), vertaistukitoiminta, räätälöidyt kuvat. <u>Ammattilaisille</u> (asiantuntijat): Konsultaatiopalvelut nepsy-työntekijöiltä asiantuntijoille, räätälöidyt koulutukset nepsy-työntekijöiltä asiantuntijoille, kuvakoulutus nepsy-työntekijöiltä.</p> <p>Sisin kehä: <u>Asiakkaille</u> (paljon tukea tarvitsevat): Ratkaisukeskeinen neuropsykiatrin valmennus, palvelua tarvittaessa pitkäkestoisessa asiakassuhteessa, tukihenkilötoiminta. <u>Ammattilaisille</u> (nepsy-työntekijät): Ratkaisukeskeinen neuropsykiatrin valmentaja-koulutus, verkostokonsultaatiokoulutus, verkostoyhteistyö, konsultaatio erikoissairaanhoidosta, materiaalipaketti nepsy-yhdyshenkilöille.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Ketjun idea on tarjota ammattilaisille konsultaatiota mahdollisimman läheltä ja tehokkaasti, jolloin erikoissairaanhoidon kohdistuva paine vähenee.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tampereen alueella				

Todetut vaikutukset	Selkeä, visuaalisesti toteutettu hoitopolku on helpottanut ammattihenkilöiden toimintaa, selkeyttänyt eri toimijoiden rooleja ja tuonut perheet tasa-arvoisempaan asemaan hoidon saannin suhteen. Vastoin aiempia pelkoja, diagnoosit eivät ole räjähdysmäisesti lisääntyneet vaan pikemminkin toiminnan on esimerkiksi Tampereen kaupungin ja PSHP:n nuorisopsykiatrisilla poliklinikoilla kerrottu helpottuneen hoitopolun käyttöönoton myötä.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Resurssikoulu

KASPERI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus			X	X	
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Resurssikoulun toiminta kohdistuu oppilaisiin, jotka jostain syystä eivät voi osallistua yleiseen opetukseen ja joiden ainoina vaihtoehtoina näyttävät olevan kotiopetus tai koulusta erottaminen.				
Kohderyhmän ikä	Ala- ja yläkoululaiset				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Lukuvuosi on jaettu kuuden viikon jaksoihin ja oppilas voi aloittaa Resurssi-koulussa aina uuden jakson alkaessa. Tukijakson tarkoituksena on murtaa kierre, johon oppilas, koulu ja opettaja ovat joutuneet. Resurssikoulu voi toimia myös opetuspaikkana lapsen jonottaessa psykiatriin sairaala-tutkimuksiin tai palatessa takaisin kouluun lastenpsykiatriselta osastolta. Opetusjakson pituus Resurssikoulussa määritellään yksilöllisesti. Oppilaat saavat opetusta henkilökohtaisen opetussuunnitelman (HO) mukaisesti. Suunnitelmassa huomioidaan oppilaan henkilökohtainen oppimistavoite. Tämän lisäksi opetuksessa ja päivittäisessä ohjelmassa huomioidaan oppilaan hyvinvointi, taustatekijät ja oppimisvalmius.</p> <p>Resurssikoulussa korostetaan opettajan ja oppilaan henkilökohtaista suhdetta sekä tehostettua yhteistyötä vanhempien kanssa. Opetus ei kuitenkaan ole kiinteästi oppiainekeskeistä, vaan siinä huomioidaan kokonaisuus ja oppilaan näkökulmasta tärkeitä ja keskeiset asiat. Opetus tapahtuu yksilöllisenä opetuksena ja ryhmäopetuksena. Opetuksen perustana on oppilaan vahva pedagoginen, psyykinen ja sosiaalinen tuki. Moniammatillinen tiimi vastaa oppilaiden sosiaalisesta ja moraalisisesta kehityksestä. Tunteiden hallintaa harjoitellaan koulussa päivittäin. Resurssikoulun luonteeseen kuuluu moniammatillinen yhteistyö.</p> <p>Henkilökunta muodostuu opettajasta, nuoriso-ohjaajasta, psykiatrian sairaanhoitajasta ja perhetyöntekijästä.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	<p>Tavoitteena on tukea oppilaita yksilöllisesti koulunkäynnin vaarantamisen ehkäisemiseksi. Välittömänä ja lyhyen aikavälin tavoitteena on, että oppilaat voivat asua kotona ja saada opetusta kotiympäristössä. Opetus turvataan paremmin myös oppilaille, jotka odottavat psykiatrista hoito- tai tutkimusjaksoa eivätkä ole aikaisemmin aina pystyneet käymään koulua haasteidensa vuoksi. Resurssikoulun toiminta on ennalta ehkäisevää työtä, jonka avulla pyritään vähentämään hoitopäivien tarvetta lasten- ja nuorten psykiatrisilla osastoilla. Lisäksi oletetaan, että lasten ja nuorten hoitajaksot psykiatrisilla osastoilla voivat lyhentyä, koska opetus voidaan turvata Resurssikoulussa. Pitkällä aikavälillä odotetaan Resurssikoulun perhettä ja lasta / nuorta tukevan toimintamallin vähentävän myös huostaanottojen tarvetta. Myös tarve sijoittaa nuoria ammattimaisiin nuorisokoteihin vähentynee.</p>				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pietarsaari				

Todetut vaikutukset	Suurin osa vanhemmista koki, että moniammatillinen ja vahva tuki koulussa on auttanut lapsia ja että lapset on otettu paremmin huomioon yksilöllisine tarpeineen. Oppilaat ovat voineet harjoitella sosiaalisia taitoja turvallisessa ympäristössä. Oppilaat ja vanhemmat ovat osoittaneet luottamusta koulun tiimiä kohtaan ja ovat myös luottamuksellisesti kes-kustelleet asioista, jotka eivät suoranaisesti liity kouluun. Tiimi on onnistunut luomaan rutiineja ja sääntöjä Resurssikoulun toimintaan. Yhteistyö eri yhteistyökumppaneiden kanssa on kehittynyt toiminnan edetessä. Haastatellut mainitsevat onnistuneena tuloksena rauhan perheiden arjessa. Tilanteen rauhoittuminen perheissä näkyy myös oppilaan hyvinvoinnissa. Resurssikoulua käyvillä oppilailla on usein todella suuria vaikeuksia ja oppilaiden edistyminen näkyy pieninä edistysaskelina. Parhain tulos on ollut, että Resurssikoulussa opiskelevien oppilaiden perheitä ei ole tarvinnut hajottaa sijoitusten ja hoitajaksojen vuoksi sinä aikana, jolloin oppilaat ovat olleet Resurssikoulussa.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Resurssikoulun kokonaisen vuoden kustannukset, lukuvuoden syksy 2010 - kevät 2011 kustannusten mukaan laskettuna, ovat 26 080,49 € oppilasta kohden, jos koulussa on kuusi oppilasta. Jos oppilaita on koulussa viisi, kustannus on 31 296, 59 € oppilasta kohden. Neljän oppilaan kustannuksiksi tulee 39 120,74 € oppilasta kohden, kolmen oppilaan kustannukset ovat 52 160,99 € oppilasta kohden ja jos oppilaita on koulussa vain kaksi, kustannuksen lasketaan olevan 78 241,48 oppilasta kohden. Jos koulussa on vain yksi oppilas, kustannus on arviolta 156 482,96 €.

Nimi: Varhaisen tuen tiimi ja ehkäisevän lastensuojelun työryhmä - Vatupassi

K-I LAPSET		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	<p>Varhaisen tuen tiimi ja ehkäisevän lastensuojelun työryhmä on yhdistetty ja työryhmä toimii nimellä "Vatupassi". Vatupassi on monialainen yhteistyöryhmä, jonka toiminnallisena tavoitteena on vuosittain järjestettävä seminaaripäivä, työpajapäivä sekä palautteen kerääminen varhaiskasvatuspalveluja käyttäviltä perheiltä (ns. Tarinaviikot). Tapahtumat ovat kohdennettu maakunnassa toimiville kunnallisille, järjestöjen sekä seurakunnan ylläpitämillä lapsiperhepalveluiden toimijoille (ammattilaisille ja vapaaehtoisille). Päivien sisältöinä ovat vanhemmuuden tukemiseen, perheiden kohtaamiseen ja muihin ajankohtaisiin teemoihin liittyviä kysymyksiä. Jatkossa seminaari, työpaja sekä perheiden palautteiden kerääminen sisällytetään tiiviimmin ammattikorkeakoulun sosiaalialan opintoihin. Vatupassi on avoin kaikille lasten ja lapsiperheiden kanssa toimiville. Seminaarien ja verstpäivien tarkoituksena on tavoittaa lasten ja lapsiperheiden kanssa toimivia ja edesauttaa eri toimijoiden verkostoitumista sekä vahvistaa varhaisen tuen toimintamuotoja maakunnassa.</p>				
Kohderyhmän ikä	Kohderyhmänä toimijoiden kautta ovat kaikki lapset, perheet ja nuoret.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Monialainen yhteistyö seminaaripäivien ja vertspäivien sekä Tarinaviikkojen käytännön toteuttamiseksi. Toimijoina tällä hetkellä ovat MLL, seurakunta, Kaste - hanke, Pelastakaa lapset ry., K- S:n ensi - ja turvakoti ry, Merikratos, neuvolan perhetyö ja avoimet varhaiskasvatuspalvelut, lisäksi mukana on ollut osallistujia maakunnasta, uutena järjestönä mukaan on tullut Koulutus Elämään säätiö. Vanhemmilta kerättävä palaute ns. Tarinaviikot toteutetaan tietynä aikana avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa ja neuvolan perhetyössä. Palautteen kerääminen toteutetaan oppilaitosyhteistyönä siten, että tietyn opintojakson yhteyteen on sisällytetty opiskelijoiden sijoittuminen eri varhaiskasvatuspalvelupisteisiin ja opiskelijat kokoavat vanhempien (ja jatkossa myös lasten) palautetta suuntaa antavan kysymyslomakkeen avulla. Saatua palautetietoa käytetään toimintojen kehittämiseksi.</p>				
Osaamistarpeet	Lapset, nuoret ja perheet ja heidän kohtaaminen erilaisissa palvelupisteissä ja toiminnoissa.				
Oletettu vaikuttavuus	<p>Varhaisen tuen palvelupisteissä toimivien osaamisen lisääntyminen (esim. teemalliset seminaaripäivät ja verstpäivät sekä näiden tiedollinen osuus), joka helpottaa toimijaa ottamaan perheen kanssa asioita esille ja pohtimaan niitä yhdessä tai tarvittaessa ohjaamaan eteenpäin. Varhaisten tukipalvelujen toimintamuotojen edelleen kehittäminen vastaamaan paremmin perheiden tuen tarpeisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.</p>				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tarinaviikot ja verstpäivät toteutuvat vuosittain Jyväskylässä, seminaaripäivät noin joka toinen vuosi.				
Todetut vaikutukset	<p>Tapahtumiin osallistuneilta saadun palautteen mukaan, tarvitaan yhteistä keskustelua ja verkostoitumista. Tarinaviikoista saadun palautteen kautta on saatu tietoa, että erilaiset varhaiskasvatustoiminnot ja erilaiset perhekerhot ovat tärkeä tuki vanhemmuudelle.</p>				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Kustannukset ovat melko pienet, riippuu lähinnä seminaari- ja verstpäivien luennoitsijapalkkioista, mahdollisista tilavuokrista (jatkossa pyritään käyttämään toimijoiden omia tiloja, jotka mahdollisimman edullisia).				

Universaalit toimintamallit kooste 31.12.2011

Nimi: Tukevasti toimintamalli monitoimijaiseen perhevalmennukseen

LAPSEN ÄÄNI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Osallistava, vuorovaikutteinen ja monitoimijainen perhevalmennusmalli ensimmäistä lastaan odottavalle ja vauvaperheelle. Ensimmäistä lastaan odottavien vanhemmuuden vahvistuminen ja auttaa perheitä verkostoitumaan keskenään (vertaistuki). Valmentautuminen lapsen syntymään ja lapsen syntymän jälkeiseen aikaan ja auttaa perheitä verkostoitumaan muiden pikkulapsiperheiden kanssa. Perhevalmennuksen käsikirja.				
Kohderyhmän ikä	Ensimmäistä lastaan odottavat perheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perhevalmennus toimintamalli alkuraskaudessa ja 1-3 kk vauvan syntymän jälkeen. Fysioterapian ryhmät ajanvarauksella. Avoimet ryhmät alle 1 -vuotiaille vauvoille ja heidän vanhemmilleen sekä puheterapian ja ravitsemusterapian ryhmät avoimessa päiväkodissa tai asukaspuistossa.</p> <p>Perhevalmennuksen 1. kerta: Viikot 25-28. Äitiys, isyys, vanhemmuus, imetys. Neuvolassa, terveydenhoitaja.</p> <p>Perhevalmennuksen 2. kerta: Viikot 29-31. Synnytykseen valmistautuminen, isän/tukihenkilön rooli synnytyksessä, lapsivuodeaika. Neuvolassa, terveydenhoitaja.</p> <p>Perhevalmennuksen 3. kerta: Viikot 32-34. Parisuhde ja perheen roolit, vauvan hoito, perhetyön ja kotipalvelun esittely. Neuvolassa, terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä.</p> <p>Perhevalmennuksen 4. kerta: Viikko 36. Synnytyssairaalaan tutustuminen. Synnytyssairaalassa, kätilöt.</p> <p>Perhevalmennuksen 5. kerta: Vauva 2-3 kk. Vauvaperheen arki, perheen roolit, varhainen vuorovaikutus, perheen tukiverkosto, asuinalueen palvelut. Neuvolassa, terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä.</p> <p>Perhevalmennuksen 6. kerta: Vauva 4-6 kk. Varhaiskasvatustoiminnan esittely, sisarusten, vanhemmuuden ja perheen merkitys, vuorovaikutusleikit vauvan kanssa, suun terveys ja kunnan/kaupungin palvelut.</p> <p>Toiminnassa mukana neuvolan terveydenhoitaja, perhetyöntekijöitä, varhaiskasvatuksen avopalveluiden, fysioterapian, psykososiaalisten palveluiden, puheterapian ja hammashuollon ja seurakunnan perheneuvonta -palveluiden edustajia.</p> <p>Perhevalmennuksen tukena Perhevalmennuskäsikirja: http://www.lapsenaani.fi/osahankkeet/pks/Vantaaperhevalmennuksen%20käsikirja6.2011.pdf</p>				
Osaamistarpeet	Ryhmänohjausosaaminen, vertaistukiosaaminen, dialogisuutta tukevat toiminnalliset menetelmät (esim. kortit ja kuvat), puheeksi ottaminen.				
Oletettu vaikuttavuus	Vanhemmuuden tukeminen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Vantaa, Miehikkälä, Kotka, Vironlahti,				
Todetut vaikutukset	Vanhemmilta saadun palautteen mukaan vanhempien kokemana vertaistuki ollut tarpeellista, erityisesti isät ovat kokeneet tarpeelliseksi.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Yhteinen keskustelurunko neuvolaan ja päivähoidon - HYVE 4

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventtiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	<p>Mallissa yhdistyy 4-vuotiaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja neuvolan laaja 4-vuotistarkastus. Uutta aiempiin malleihin on se, että vanhemmat ja päivähoidon työntekijät valmistautuvat keskusteluun samanlaisen keskustelurungon avulla. Vanhemmat pohtivat lasta kotiympäristössä ja päivähoidon työntekijät päivähoidon toimintaympäristössä. Keskustelurunkoon on kerätty joitakin keskeisiä tekijöitä, jotka kuvaavat 4-vuotiaan lapsen kehitystä sekä piirteitä, joiden ilmetessä olisi hyvä pysähtyä pohtimaan mahdollisia huolenaiheita.</p>				
Kohderyhmän ikä	4-vuotiaiden lasten varhaiskasvatus ja neuvolatyö				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Keskustelurungon teemat ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tunne-elämän kehitys, sosiaaliset taidot, vuorovaikutus ja leikki • Tarkkaavaisuus motivoituminen, ajattelu, • muisti ja oppiminen • Kielellinen kehitys • Motoriset taidot ja omatoimisuus • Perheen esiin tuomat asiat (sisaruksen syntymä, avioero, muutto), mitkä vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. <p>Vasu-keskustelun jälkeen päivähoidon työntekijä kirjoittaa koosteen ja lähettää sen vanhempien luvalla neuvolaan. Neuvolan laaja terveystarkastus sisältää sekä terveydenhoitajan että lääkärin vastaanoton. Tarkastuksessa keskitytään lapsen ja perheen terveyteen ja hyvinvointiin sekä lapsen kasvuun ja kehitykseen, joka sisältää Lene-arvion (leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio). Neuvolatarkastuksen jälkeen terveydenhoitaja lähettää palautteen kirjallisena vanhempien luvalla lapsen päivähoitopaikkaan. Palautteen pohjalta suunnitellaan mahdollinen yhteistyö neuvolan, päivähoidon ja vanhempien välillä.</p> <p>Prosessi: 1) n. 2 kk ennen lapsen syntymäpäivää vanhemmat saavat kutsun päivähoitosta 4-vuotiaan lapsen vasu-keskusteluun ja laajaan terveystarkastukseen. 2) Vanhemmat varaavat neuvola-ajan ja sopivat vasu-keskusteluajan. Vasu-keskustelu on käytävä 2 vko ennen neuvolakäyntiä. 3) Päiväkodissa lapsen vasu-keskustelu: tunne-elämän kehitys, sosiaaliset taidot, vuorovaikutus ja leikki, tarkkaavaisuus, motivoituminen, muisti ja oppiminen, kielellinen kehitys, motoriset taidot ja omatoimisuus, perheen esiin tuomat asiat. Päiväkoti kirjaa yhteenvedon, joka lähetetään neuvolaan ennen 4-v tarkastusta. Vanhemmille annetaan neuvolaan varten Audit-lomake. Neuvolassa terveydenhoitaja: perheen terveys ja hyvinvointi ja lapsen terveyteen vaikuttavat perhetekijät. Lapsen kasvu ja kehitys mittaukset, lapsen kasvu, kehitys ja terveydentila. Lääkäri: Perheen terveys ja hyvinvointi, lapsen kasvu ja kehitys (mittaukset, kasvun ja kehityksen arviointi), tiedonsiirto neuvolasta. 4) Jos kaikki hyvin, seuraava neuvolatarkastus on normaali kevennetty 5-v tarkastus, palaute päivähoidon kirjallisena (neuvola lähettää), palaute kirjataan 4-vuotiaan lapsen vasuun. Jos yhteinen pieni huoli, seuranta 5-v tarkastuksessa, sovitaan puhelimitse yhteisen palautekeskustelun tarpeesta. Jos selkeä yhteinen huoli ja lisätutkimuksen tarve: jatkolähete lisätutkimuksiin, sovitaan yhteinen palautekeskustelu vanhempien, päivähoidon hlökunnan ja neuvolan kanssa, terveydenhoitaja kutsuu tarvittavat erityistyöntekijät. 5) Perhetukiryhmä: Palautekeskustelu, johon osallistuu vanhemmat, päivähoidon kasvattaja, neuvolan terveydenhoitaja ja muut mahdolliset asiantuntijat. Palautekeskustelun tarkoituksena on sopia yhdessä perheen kanssa lapsen tarvitsemasta tuosta ja tehdä jatkosuunnitelma.</p>				
Osaamistarpeet	Päivähoidon ja neuvolan yhteinen kutsukirje vanhemmille, strukturoitu varhaiskasvatuskeskustelurunko sekä tiedonsiirtolomake päivähoidon ja neuvolan välille.				

Oletettu vaikuttavuus	Uutta aiempiin malleihin on se, että vanhemmat ja päivähoidon työntekijät valmistautuvat keskusteluun samanlaisen keskustelurungon avulla. Vanhemmat pohtivat lasta kotiympäristössä ja päivähoiton työntekijät päivähoiton toimintaympäristössä.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Helsinki, Vantaa ja Espoo
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Neuvolan asiakasraati

K-I LAPSET

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Neuvolaraatiin on koottu kaupungin / kunnan äitiys- ja / tai lastenneuvolapalveluita käyttäviä asiakkaita, jotka voivat antaa suoraa palautetta neuvolapalveluista ja palvelujen laadusta, tehdä ehdotuksia palvelujen parantamista varten, osallistua keskusteluun, tuoda esille ideoita suunnitteluun ja kehittämiseen ja käydä avointa vuoropuhelua palvelujen tuottajan kanssa.				
Kohderyhmän ikä	Äitiys- ja lastenneuvolan asiakkaat.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Neuvolan asiakasraadın toiminta on suunnitelmallista ja keskustelua vie eteenpäin raadin puheenjohtaja. Tapaamisista tehdään muistio.</p> <p>Arvot: asiakaslähtöisyys osallisuus dialogisuus, luottamus tiedon kulku, vuorovaikutus avoimuus vaikuttaminen.</p> <p>Yhteydenotto Neuvolan asiakasraatiin osallistumista markkinoidaan kunnan nettisivuilla, paikallislehdessä, neuvoloissa ja päivähoitossa.</p> <p>Yhteistyö Äitiys- ja lastenneuvolapalveluita käyttävät asiakkaat muodostavat neuvolan asiakasraadın, joka kokoontuu kuukausittain. Tapaamisten sisältö muodostuu asiakkaiden esittämien tarpeiden mukaan. Tavoitteena on asiakkaan kuuleminen, osallisuuden lisääminen sekä päätöksentekoon osallistuminen. Yhdessä eteenpäin vietäviksi päätetyt asiat välittyvät raadin puheenjohtajan kautta palveluyksikön johtajalle ja vastuualuejohtajalle. Tarvittaessa ne käsitellään johtoryhmässä tai perusturvalautakunnassa.</p> <p>Viestintä Tapaamisista tehdään muistio, joka välitetään äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajille, esimiehille, palveluyksikön johtajalle ja vastuualuejohtajalle. Viestintä on avointa ja suunnitelmallista.</p> <p>Neuvolan asiakasraadın toiminnan suunnittelu ja toteutus Asiakasraadın toiminnan suunnittelusta vastaa raadin puheenjohtaja, joka on tiiviissä yhteistyössä neuvolantyon esimiehiin ja palveluyksikön johtajaan. Puheenjohtaja laatii alustavan kehittämissuunnitelman asiakasraadın ehdotusten perusteella.</p> <p>Kehittämissuunnitelma Vastuuhenkilön nimeäminen, suunnitelman toteuttaminen, toteutumisen seuranta.</p> <p>Arviointi Neuvolan asiakasraadın toimintaa arvioidaan mm. lomakekyselyn ja fokusryhmähaastattelun avulla. Arviointi kirjataan ja tehdään tarvittavat muutokset.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus					
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Jyväskylä				
Todetut vaikutukset					

Nimi: Moniammatilliset toiminnallisin menetelmin ohjatut vanhempainillat

TUKEVA

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Moniammatillisten toiminnallisin menetelmin ohjattujen vanhempainiltojen avulla pyritään vahvistamaan ja tukemaan vanhemmuutta. Vanhempainilloissa korostuu vanhempien aktiivinen toimijan rooli (tehtäväannot ja materiaali). Vanhempainillassa keskustellaan lapsen kehityksestä sekä kodin, koulun ja harrastustoiminnan mahdollisuuksista tukea lasta.				
Kohderyhmän ikä	Esikouluikäisten lasten vanhemmat, viidesluokkalaisten lasten vanhemmat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toiminnallinen ryhmäohjaus toteutetaan vanhempia tehtävänannoilla ja materiaaleilla osallistaen, antaen heille mahdollisuuden keskustella aiheesta ajatuksia ja kokemuksia vaihtaen. Myös tutustumiseen ja ilmapiirin luomiseen panostetaan.</p> <p>Kouluun lähtevien lasten vanhemmille tukea vanhemmuuteen lapsen elämän siirtymävaiheessa esikoululaisesta koululaiseksi: Esikouluikäisten lasten vanhempien ryhmän ohjaajina toimivat luokanopettajat alkuopetuksesta sekä koulun esiopetuksesta, kaksi lastentarhanopettajaa päivähoiton esiopetuksesta, kiertävä erityislastentarhanopettaja, erityisopettaja, kouluavustaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, nuoriso- ja kulttuurisihteeri. Sisältö: Kohti koulua: kouluvalmiusasiat, ekaluokkalaisten perheen arki, erityisopetus, oppilashuolto, ap- ja ip -toiminta, eskari-ikäisten kehitysvaiheista (yleisesti). Kerätään vanhempien toiveita jatkoaiheista, täydentää muita vanhempainiloja. Ohjaajat määrättyvät teemojen mukaan. Ohjaajat keräävät palautetta toiminnasta. Kokoon-tuminen 1-2 kertaa.</p> <p>Viidesluokkalaisten lasten vanhemmille tukea murrosikäisen vanhemmuuteen: Ohjaajina toimivat luokanopettajat, erityisopettaja, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, srk:n nuoriso-ohjaaja, nuorisotyöntekijä. Ajankohta 5-luokan kevätlukukausi. Tuutorointi ohjaajien välillä (seuraavana vuonna vuorossa olevat ohjaajat voivat seurata toteutusta), "saattaen vaihtamista". Toimintaan voidaan normaalin kutsukäytännön lisäksi ohjata myös esim. sosiaalitoimen ja kuraattorin kautta. Sisältö: tietoa viitosluokkalaisten kehitysvaiheista, mikä muuttuu arjessa?, kerätään vanhempien toiveita jatkoaiheista. Asiantuntijoiden pitämiä "alustuksia" tai yhteenveto illan teemoista (psykykinen, fyysinen, sosiaalinen kehitys). Kutsu vanhemmille lähetetään esim. sähköisen reissuvihkon kautta tai paperinen kutsu oppilaan mukana. Kokoon-tuminen kaksi kertaa.</p>				
Osaamistarpeet	Toiminnallisten ryhmäohjaustaitojen koulutus				
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena on vahvistaa ja tukea vanhemmuutta. Vanhempainiltojen tavoitteena on myös antaa vanhemmille kokemus vertaistuesta ja mahdollisuus yhteisöllisyyden kokemiseen ja verkostoitumiseen samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Vanhemmuutta tukemalla ja vanhempien aktiivisen toimijan roolin avulla kuullaan vanhemman ääntä entistä paremmin sekä lisätään vanhempien keskinäistä yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista. Vanhemmuuden vahvistuessa lastenkin hyvinvointi paranee. Lasten ja nuorten kanssa toimivat työntekijät tutustuvat paremmin vanhempiin ja vanhempien kautta myös lapsiin ja nuoriin. Parempi tunteminen auttaa oman lasten ja nuorten kanssa tehtävän työn suuntaamista ja kehittämistä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Liminka				

<p>Todetut vaikutukset</p>	<p>Vanhemmat kokivat tällaisen toiminnan tarpeellisimmaksi esikoinen ollessa kouluunlähtijänä, mutta huomasivat myös, että niillä vanhemmilla joilla jo ennestään on koululaisia on paljon annettavaa niille joiden esikoinen on lähdössä kouluun. Toimintatapa lisää yhteistyötä eri toimintasektoreiden kesken. Kehittämistyön innostavuudella on koettu olevan positiivista vaikutusta työmotivaatioon. Illassa oppi uudella tavalla vanhempien kautta lisää esiopetusryhmän lapsista. Sai sellaista tietoa lapsista ja vanhemmista, jonka avulla ymmärtää ryhmän lapsia taas paremmin ja voi siten omalta osaltaan tukea heidän kehitystään tarkoituksenmukaisesti. Esimerkki vanhemmille annetusta tehtävästä: "Asetu kartalle. Kerro missä seisot ja joku sinun ja lapsesi yhteinen mukava asia." Karttamenetelmästä saatu palaute: "Karttajuutus oli hyvä, siitä huomasit ketkä asuvat samoilla kulmilla. Lapset voi-vat kulkea yhtä matkaa kouluun, voidaan järjestää kimppakyytejä tms." Vanhemmat ovat kokeneet saaneensa tietoa mm. nuorten maailmasta eri näkökulmista katsottuna (opettajan, terveydenhoitajan jne.). Oli myös koettu että ilta auttoi erityislapsen vanhempaa peilaamaan erityisyyttä suhteessa normaaliin ikään kuuluvaan kehitykseen.</p>
<p>Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)</p>	

Nimi: Kasvamme yhdessä -vanhempainillat yläkoulussa

REMONTTI

	Palvelun laatu				
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatit)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	X				
Menetelmä					

Sisältö

Lyhyt kuvaus	Toimintamalliin sisältyy kouluterveydenhuollossa tehtävät nuorten terveystarkastukset, joihin nuori osallistuu vanhemman / vanhempien kanssa ennen vanhempainiltojen järjestämistä. Kasvamme Yhdessä -vanhempainilloissa pyritään edistämään vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta ja verkostoitumista. Verkostoitumista edistetään tutustumisen, yhdessä tekemisen ja yhteystietojen keräämisen avulla. Tavoitteena on myös lisätä vuoropuhelua vanhempien ja nuorten välillä.
Kohderyhmän ikä	7. luokkalaiset ja heidän vanhempansa
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Terveystarkastukset: Terveystarkastusten tekemät terveystarkastukset ja perheiden tapaaminen ennen vanhempainiltojen järjestämistä. Tarkastusten tavoitteena on ennakoida terveydellisiä tai oppimiseen liittyviä haasteita ja tarjota näihin apua varhaisessa vaiheessa. Tarkastuksessa terveydenhoitajalla ja perheellä on mahdollisuus tutustua toisiinsa, jonka kautta pyritään myös madaltamaan sekä vanhempien että nuoren kynnystä ottaa yhteyttä terveydenhoitajaan tarvittaessa.</p> <p>Ensimmäinen ilta: Nuoruusiän kehitys. Tilaisuus järjestetään yhteisessä tilassa, ryhmätyöskentely luokissa. 1. Kahvitarjoilu, tervetuliaissanat ja nuorten esitys, nuoret ja vanhemmat ovat pöydissä luokitain. 2. Asiantuntijan luento. 3. Ryhmätyöskentelyä luokissa. 4. Ryhmiin jako luokan mukaan. Nuoret ja vanhemmat erikseen, jokaisella ryhmällä yksi ryhmätyöaihe, saman perheen vanhemmat eri ryhmiin. 5. Yhteystietojen kirjoittaminen ryhmätyöskentelyn aikana. 6. Ryhmätöiden purku.</p> <p>Ryhmätöiden aihealueet: Mitä tunteita ja ajatuksia muurosikä herättää? Mikä murrosiässä huolestuttaa? Mikä tekee nuoruudesta tärkeän elämänvaiheen? Mikä tukee ja mikä vahingoittaa nuoren kehitystä? Mitkä voivat olla hälyttäviä merkkejä nuoren käytöksessä? Millainen on hyvä vanhempi? Miten vanhemmat voivat tukea nuoren itsetunnon kehittymistä? Miten kiukkua ja mielihapaa voi ilmaista hyväksyttävällä tavalla? Mitä kaikkea nuori voi oppia vanhempien antaman mallin kautta? Mitkä ovat hyvinvoivan nuoren tunnusmerkkejä?</p> <p>Toinen ilta: Kasvatuskäytännöt, säännöt ja arki nuoren perheessä. Tilaisuus yhteisessä tilassa, ryhmätyöskentely luokissa. 1. Kahvitarjoilu, tervetuliaissanat, järjestöt esillä aulassa. 2. Yhteisessä tilaisuudessa keskustelua illan aiheesta, vetäjänä MLL:n työntekijä. Nuorten omat esitykset toimivat alustuksina. Esitykset päättyvät ristiriitatilanteeseen. Väittämiä. 3. Ryhmätyöskentelyä luokissa. Nuoret ja vanhemmat samoissa ryhmissä, saman perheen jäsenet eri ryhmissä. Jako esim. 10 ryhmään. Luokassa työntekijät tekevät koonnin eri ryhmien vastauksista ja toimittavat tämän ryhmätöiden kokoajalle (MLL:n työntekijä). 4. Ryhmätöiden purku ja keskustelua yhteisessä tilassa. 5. Nuorten omat esitykset "loppuun". Esityksissä ristiriitatilanne ratkaistu. Tilaisuuden lopetus ja kirjallisen materiaalin jakaminen. Aiheita ruuten esityksiin ja videoihin: Esityksissä on vähintään yksi nuori ja yksi vanhempi. Esitykset esitetään kahdessa osassa. Ensimmäinen osa päättyy nuoren ja vanhemman väliseen ristiriitatilanteeseen. Toinen osa alkaa ristiriitatilanteesta tai esitys voidaan aloittaa alusta. Esityksen toisessa osassa ristiriitatilanne vältetään tai ratkaistaan keskustelemalla. Esimerkkejä esitysten aiheiksi: terveelliset elämäntavat (ruokailu, liikunta), nukkumaanmeno-aika, rahankäyttö, kotiintuloajat, kelenkäyttö, kouluasioiden hoito, tupakointi, päihteiden käyttö, netti, kotityöt, pukeutuminen, seurustelu, harrastukset, kotibileet jne.</p> <p>Toimijat: Kouluterveydenhuolto, koulutoimi ja nuorisotoimi. Lisäksi vanhempainillassa mukana kolmannen sektorin toimijoita. Koulun luokanvalvojat, rehtori ja</p>

	<p>oppilashuoltoryöryhmän jäsenet järjestävät ja osallistuvat iltoihin 2 krt lukuvuodessa. Oppilashuoltoryöryhmän jäsenet toimivat luokanvalvojan ohella ryhmien kanssa yhteistyössä ja asioiden kokoajina. Lisäksi toimintamalliin kuuluu koulupäivien aikana aikuisten jalkautuminen välitunneille, jossa mukana myös nuoris- ja seurakunnan työntekijöitä.</p>
Osaamistarpeet	Yksityiskohtaiset ohjeet ja ryhmätyökysymykset vanhempainiltojen järjestämistä varten.
Oletettu vaikuttavuus	Tuetaan vanhemmuutta ja edistetään nuorten ja perheiden hyvinvointia. Tarjotaan tietoa ja tukea matalalla kynnyksellä. Lisätään keskustelua nuorten ja vanhempien välillä sekä tuetaan vanhempien välistä verkostoitumista. Lisätään kodin ja koulun yhteistyötä sekä parannetaan nuorten ja vanhempien tietoisuutta oppilashuollon ja sen toimintaa tukevan kolmannen sektorin palveluista.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Turku ja Satakunta
Todetut vaikutukset	Vanhemmat ovat tutustuneet toisiinsa ja nuoriin iltojen aikana. Yhteystiedot on kerätty halukkailta. Nuorisotoimi on sitoutunut toimintaan. Terveystietojen henkilökohtaisella tapaamisella on merkitystä siihen, kuinka vanhemmat osallistuvat vanhempainiltoihin. Toimii hyvin kiinnostuksen vahvistajana. Maahanmuuttajaperheiden osallistuminen tarkastuksiin on ollut kantaväestöä heikompi.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Materiaalien painatus ja kopiointikulut, iltojen asiantuntijapalkkiot

Nimi: Toiminnallinen vanhempainilta - Täysosuma

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Liikunnallinen perheiden ilta koulussa. Tavoitteena on kodin ja koulun välisen yhteistyön vahvistuminen, perheiden keskinäisen tuttuuden lisääntyminen, liikkumisen ilo ja toiminnallisuus sekä koko perheen yhteinen toiminta.				
Kohderyhmän ikä	Kohderyhmä on valinnainen. Esim. tietyn koulun, tiettyjen luokkien perheet. Sopii erityisen hyvin alaluokille ja pienten lasten perheille, vaihtoehtoiseksi vanhempainillaksi.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Vastuutahot ja vetäjät suunnitellaan räätälöidysti kohderyhmän, odotetun osallistujamäärän sekä teeman mukaan esim. koulun henkilöstöstä (opettajat, avustajat), koulun vanhempainryhmästä, kaupungin liikuntapalveluista ja liikuntajärjestöstä ja lukuisista muista ammatillisista tai vapaaehtoisista toimijoista.</p> <p>Illan kulku (Kesto max. 2 h)</p> <p>1. Yhteinen lämmittely: Keho ja mieli (15 min). Esittelyt, illan kulku ja pieni toimintahetki. (Kaikki vetäjät yhdessä).</p> <p>2. Fläpät ja toiminta (60 min). Perheet toimivat yhdessä koulun saliin rakennettujen liikunnallisten "osumalajien" parissa. Salissa on myös fläppitauluja, joihin vanhemmat ja lapset kirjaavat ajatuksiaan eri teemoista. Teemoja voivat olla esim. täysosuma välitunti, täysosuma koulupäivän ilta, täysosuma harrastus jne. Toiminta on vapaata ja vuorovaikutteista, jonka lomassa tarjolla pientä syötävää. (Kaikki vetäjät mukana).</p> <p>3. Illan koonti (max 45 min). Vanhemmat siirtyvät eri tilaan, jossa fläppeihin kirjattuja asioita käydään vetäjien johdolla läpi. Keskusteluttajat voivat samalla tuoda esiin omia näkökulmiaan. Lapsille järjestetään samanaikaisesti liikunnalliset tuokiot ohjaajien johdolla. Alle kouluikäisille ja kouluikäisille eri ryhmät. (Vetäjät jakaantuvat sovitusti).</p> <p>Soveltamismahdollisuuksia: Liikunnan sijaan muu teema toiminnallisena. Toteutus eri luokka-asteilla ja päivähoitossa. Toteutus suurempana tapahtumana esim. "Sadonkorjuujuhla perheille" (otettu käyttöön). Sovelluksissa räätälöidään aina sopivat toimijat</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Kodin ja koulun välisen sekä vanhempien keskinäisen tuntemuksen vaikutukset monella tavalla lapsen hyvinvointiin. Lapsen arki tulee vanhemmille tutummaksi. Toiminnallisuus ja yhdessä lapsen kanssa lähteminen helpottavat osallistumista koulun iltoihin, erityisesti lasten hoidon järjestämisen kannalta. Malli on yksi lisä lapsen näkökulman kuulemiseen ja huomioimiseen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Heinola				
Todetut vaikutukset	Perheiden sekä koulun palautteen perusteella malli on toimiva. Toimintatapa nostaa vanhempien asiantuntijuutta sekä lapsen ääntä mukavalla tavalla esiin. Perheiden tärkeät arkiset asiat ovat keskiössä. Vuorovaikutuksellisuus lisää tuttuutta perheiden kesken, koulun ja kodin välille sekä järjestelyvastuussa olevien kesken. Lisäksi monialaisuus tuo monipuolisuutta iltaan ja sen suunnitteluun. Sopii perinteisempien vanhempainiltojen rinnalle.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Lisäkustannukset ovat lähinnä kahvitarjoilukustannukset, sillä toimijat ovat mukana perustyönsä/ toimintansa puitteissa ja toiminta tapahtuu omissa tiloissa olemassa olevilla välineillä.				

Nimi: Vaihtoehtovälitunti

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	X				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Kaikille lapsille ja nuorille ei sovi hälisevä tai kilpaileva välituntikulttuuri, vaan he virkistyvät paremmin rauhallisessa paikassa. Heille saattaa sopia filosofinen pohdiskelu, rentoutumismenetelmien opettelu tai leikinomainen aistikanavien "siedättämismenu" paremmin kuin pallon potkiminen. Vaihtoehtovälitunti soveltuu kaikille, vaikka idea on lähtenyt neuropsykiatrisesti oireilevista lapsista ja heidän tarpeestaan. Mallia voi soveltaa myös kotona, päiväkodissa tai luokassa opitun aikana.				
Kohderyhmän ikä	varhaiskasvatus, ala- ja yläkoululaiset				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Vaihtoehtoinen välitunti voidaan toteuttaa joko toiminnallisena tai rentouttavana. Yksinkertaisimmillaan vaihtoehtovälitunti on sitä, että oppilas jää luokkaan lukemaan, monimuotoisempaan esimerkiksi lautapelin pelaamista ryhmässä tai rentoutumista aistihuoneessa. Keskeistä on, että lapsen/nuoren kanssa sovitaan vaihtoehtoiseen välituntiin osallistumisesta yhdessä, eikä sitä käytetä rangaistuksena huonosta käytöksestä.</p> <p>Toiminnallisen vaihtoehdon ideana on, että virkistyminen tapahtuu eri aisteja stimuloivien toimintojen avulla. Toiminnallinen vaihtoehto voi sisältää esimerkiksi seuraavia elementtejä: tunneli, riippukeinu tai –tuoli, piikkimatto, erilaisia harjoja, fööni, höyheniä, silkkihuiveja, lämmitettäviä pyyhkeitä, hernepusseja, pölyhuisku, jalkakylpylaite, hierovat rentoutuspatjat, painopeitot, tuntokirjoja tai muovailuvahaa. Toisaalta se voi koostua myös peleistä, leikistä, kirjoista tai lehdistä. Toiminnallinen vaihtoehto on hyvin helposti liikuteltavissa ja muunneltavissa.</p> <p>Rentoutusvaihtoehdon tarkoitus on tarjota rauhallinen paikka, kuten aistihuone tai lepopaikka rentoutumiseen. Aistihuoneessa voi esimerkiksi kuunnella musiikkia tai vedensolinaa, siellä on rauhallinen valaistus ja värit. Vaihtoehdoisen rentouttavan toiminnan suunnittelussa on hyvä muistaa helppo muunneltavuus. Vaihtoehtovälitunnin toteuttaminen ei vaadi paljoa: aikuinen paikalla (ohjaaja), materiaaleja toteutukseen sekä erillinen tila, jossa on paikka materiaaleille. Ohjaaja voi olla opettaja, avustaja, kerho-ohjaaja tai opiskelija, ja tarvittaessa ohjaaja voi olla useita. Tila voi puolestaan olla esimerkiksi liikuntasali, luokka, erillinen huone tai varasto, kunhan se on rauhallinen ja siellä on hyvä ilmanvaihto. Tilaa suunniteltaessa on hyvä miettiä, onko kaikilla vapaa pääsy vaihtoehtovälitunti-tilaan vai pyydetäänkö avain esimerkiksi opettajalta. Toteuttamiseen vaikuttaa myös se, onko vaihtoehtovälitunti kaikilla välitunneilla vai ainoastaan joskus, ja kauanko vaihtoehtovälitunti kestää.</p> <p>Vaihtoehtoista toimintaa voi käyttää opitun sisällä tauottamaan opetusta, aamupäivä / iltapäiväkerhossa, palkkiona esimerkiksi hyvin suoritetusta tehtävästä ja ennaltaehkäisemään tapaturmia ja tappeluita. Vaihtoehtoinen välitunti ei ole väline tai toimintatapisidonnainen, eli se on toteutettavissa jo olemassa olevilla materiaaleilla ja välineillä.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Toiminnallisen vaihtoehdon ideana on, että virkistyminen tapahtuu eri aisteja stimuloivien toimintojen avulla. Rentoutusvaihtoehdon tarkoitus on tarjota rauhallinen paikka, kuten aistihuone tai lepopaikka rentoutumiseen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tampereen alueella				

Todetut vaikutukset	Ilmapiiri luokassa on ollut rennompi ja positiivisempi oppimiselle.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Vaihtoehdoisen toiminnan toteuttaminen on hyvin vapaamuotoista ja vähän resursseja vievää. Mallin juurtuminen ja levittäminen vaativatkin loppujen lopuksi ainoastaan tiedon leviämistä sekä koulujen henkilöstön motivaatiota, mielikuvitusta ja sitoutumista.

Nimi: Vapaaehtoistyön kurssi

TUKEVA

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	<p>Nuorilla on halu auttaa ja toimia yhteisöllisesti, mutta tarvittavat kontaktit ja mahdollisuudet vapaaehtoistyön tekemiseen puuttuvat. Vapaaehtoistyön tuominen osaksi kouluopetusta lisää nuoren osallisuutta ja itsetuntemusta sekä antaa vinkkejä tulevaan ammatinvalintaan. International Baccalaureate (IB) –lukioissa opiskelevat nuoret tekevät vapaaehtoistyötä pakollisena osana opintojaan. IB-lukion nuoret eivät saa koulutusta vapaaehtoistyöhön, mutta voivat tarvittaessa pyytää neuvoa koulun vastuupettajalta tai palvelukohteessa vastuuhenkilöltä. (Diploma Programme Creativity, action, service guide 2008) Tässä kuvatussa mallissa myös kansallisessa lukio-ohjelmassa opiskelevat voivat tehdä vapaaehtoistyötä osana lukio-opintojaan. Mallin pohjalta kurssi voidaan järjestää 2. asteen oppilaitoksissa mahdollisimman kevin resurssein.</p>				
Kohderyhmän ikä	Mallia testattu lukiolaisilla, soveltuu myös muihin 2. asteen oppilaitoksiin				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Vapaaehtoistyön kurssin suorittamisesta kertyy kurssin suoritusmerkintä kuten muistakin opinnoista. Kurssi koostuu peruskoulutusjaksosta opettajan vetämänä (10 h) ja vapaaehtoistyöstä oppilaan itse valitsemassa kohteessa (25 h). Noin kymmenen oppitunnin mittaisella koulutuksella annetaan opiskelijoille perusvalmiudet vapaaehtoistyön tekemiseen. Koulutusjakson päätteeksi opiskelijat laativat ohjaavalle opettajalle suunnitelman vapaaehtoistyön jaksolle ja suunnitelman hyväksymisen jälkeen he siirtyivät tekemään vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyön kurssiin liittyy koululla ohjaustapaamisia opettajan kanssa, joten kurssi on myös voimavara oppilashuoltoon. Ohjauskeskusteluissa opettaja kohtaa nuoren tasolla, jolle on vaikea päästä normaalin tuntityöskentelyn yhteydessä.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	<p>Lisää nuoren osallisuutta ja itsetuntemusta sekä antaa vinkkejä tulevaan ammatinvalintaan. Opiskelija saa opintojen teoreettisuudelle vastapainoa ja mahdollisuuden kurssisuoritukseen ilman paineita numeroarvioinnista. Vapaaehtoistyötä tekeviä ihmisiä tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän ja tätä kautta vapaaehtoistyön mahdollisuuksia tuodaan aktiivisesti myös nuorten tietoisuuteen. Kohteet, joissa opiskelijat tekevät vapaaehtoistyötä, saavat merkittävän työresurssin. Lisäksi he saavat mahdollisuuden rekrytoida uusia vapaaehtoisia mukaan toimintaansa ja tehdä toimintaansa näkyväksi uusille kohderyhmille. Hyvinvointi lisääntyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääntyessä. Kontaktit eri ihmisryhmien välillä lisääntyvät ja erilaisuuden hyväksyminen paranee.</p>				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)					
Todetut vaikutukset	<p>Opiskelijat ovat pitäneet vapaaehtoistyön tekemisestä ja kokeneet että kurssista on heille hyötyä. Kurssia on kuvattu mm. omaa elämää merkittävästi parempaan suuntaan muuttaneeksi kokemukseksi, jonka jälkeen tulevaisuuden suunnitelmat opiskeluvaihtoehtoiheen selkiytyvät. Vapaaehtoistyöstä saatu positiivinen palaute on motivoinut nuoria myös suhtautumaan opintoihinsa uudella tavalla ja työ on poikanut myös kesätyöpaikkoja.</p>				

Nimi: Ohjattu vertaisryhmätoiminta

K-I LAPSET

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventtiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Vertaisryhmissä niihin osallistuvien on mahdollista käsitellä ongelmiaan samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa. Ryhmässä saadaan omaan elämäntilanteeseen uutta näkökulmaa ja tukea toisilta ja samalla ollaan myös itse tukena. Vertaisryhmissä edistetään lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja voimaantumista sekä ehkäistään ongelmien syvenemistä ja syrjäytymistä.				
Kohderyhmän ikä	Alle 18 -vuotiaiden lasten perheille.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Ohjattua vertaisryhmää ei voida toteuttaa ilman ko. aiheesta kiinnostuneita ja siitä perustietoja omaavia ohjaajia. Jokaisessa ryhmässä tulisi olla kaksi ohjaajaa, mielellään eri toimijatahoilta, jolloin syntyy uusia näkökulmia aiheeseen. Ohjatussa vertaisryhmätoiminnassa keskeisenä ajatuksena on se, että vertaistuen lisäksi saatavilla on myös tiedollista tukea ja tarvittaessa ohjausta muiden palveluiden piiriin.</p> <p>Ohjattu vertaisryhmä lapsiperheille:</p> <ol style="list-style-type: none"> Lasten ja perheiden palveluissa tai jollain toimijalla syntyy ajatus tarjota ryhmämuotoista tukea jollekin tietylle perhetyypille (esim. yksinhuoltajat) tai jonkin tietyn ongelman (esim. perheessä ylivilkas lapsi) ympärille. Koordinaattori kokoaa monitoimijaisen tiimin henkilöstä, jotka ovat valmiita ohjaamaan ryhmää ja joilla on perustiedot aihealueesta. Ainakin osalla ohjaajista on oltava myös ryhmien ohjaamiseen ja ryhmädynamiikkaan liittyvää osaamista. Ohjaajien esimiesten kanssa neuvotellaan työpanoksen käyttämisestä toimintaan, siitä aiheutuvista järjestelyistä perustyöhön ja ryhmästä aiheutuvien kustannusten jakautumisesta eri toimijoiden kesken. Tiimi suunnittelee koordinaattorin johdolla alustavan ohjelman ryhmälle ja tapaamisten lukumäärän. Se sopii myös keskinäisestä työnjaosta, organisoii tilan, päättää mahdollisista tarjoiluista, päättää siitä toimiiko vanhempien ryhmän rinnalla lasten ryhmä tai järjestetäänkö lapsille hoito ryhmäkokoontumisten ajaksi. Tiimi päättää myös miten ryhmästä tiedotetaan ja miten asiakkaat valitaan ryhmään. Tiimin vastuulla on myös määrittellä, miten milloin ja keneltä kerätään palautetta ja arvioidaan ryhmän tavoitteiden toteutumista. Ryhmästä tiedotetaan asiakkaille suunnitelman mukaisesti. Ryhmään halukkailta osallistujilta pyydetään yhteystiedot ja niin haluttaessa he voivat täyttää esitietolomakkeen omasta elämäntilanteestaan ja ryhmän teemaan liittyvistä ongelmista tai heidät voidaan haastatella etukäteen. Ryhmä toteutetaan suunnitelman mukaisesti. Ryhmän alkuvaiheessa kiinnitetään erityistä huomiota ryhmään sitouttamiseen ja tarjotaan vielä osallistujille mahdollisuus vaikuttaa tapaamisten sisältöihin. Ryhmän lopussa kerätään palautetta osallistujilta mielellään sekä kirjallisesti että ryhmässä keskustellen. Sovitaan jatkotoimenpiteistä. Ryhmä voi jatkaa toimintaansa tai tapaamisia keskenään ja / tai ryhmälle voidaan sopia vielä seurantatapaaminen pidemmän ajan päähän. Ryhmän ohjaajat kokoontuvat koordinaattorin johdolla palautekeskusteluun, jossa käydään läpi osallistujien palaute, omat kokemukset ja pohditaan toiminnan jatkamista uuden ryhmän kanssa. Koordinaattori kokoaa sekä osallistujien, että ohjaajien palautteet ja keskustelee niistä organisaation johdon kanssa. 				
Osaamistarpeet	Ainakin osalla ohjaajista on oltava myös ryhmien ohjaamiseen ja ryhmädynamiikkaan liittyvää osaamista.				

Oletettu vaikuttavuus	Toimintamallin tarkoituksena on vahvistaa vanhemmuutta ja aktivoida vanhempia toimimaan omissa asioissaan, parantaa lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta, lisätä osallisuutta ja tarjota lapsille, nuorille ja heidän vanhemmilleen sellaista tukea, jonka avulla ehkäistään ongelmien kasautumista, syrjäytymistä ja korjaavien palvelujen tarvetta.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu kuudessa kunnassa Etelä-Savossa.
Todetut vaikutukset	Vanhemmat kokivat saaneensa ryhmästä tietoa ja käytännön neuvoja. Tärkeinä koettiin ryhmän tarjoamat uudet näkökulmat perheen arkeen ja sen haasteisiin. Ryhmässä opeteltiin näkemään myös arjen positiiviset asiat. Vanhempien ymmärrys oman lapsen haasteista ja vahvuuksista lisääntyi. Tämä puolestaan lisäsi vanhempien valtaistumista, jolloin vanhemmat kokivat voivansa vaikuttaa lapsen ja perheen olosuhteisiin.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Tilat, tarjoilut, ohjaajien ja mahdollisten asiantuntijoiden kulut / palkat.

Nimi: Varhaiskasvatuksen Hyvinvoiva lapsi -työprosessi

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli	x				
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Hyvinvoiva lapsi työprosessimenetelmä ja kasvatuskumppanuuden periaatteet antavat varhaiskasvatuksen työntekijöille eväitä työskennellä lasta yksilöllisesti kuunnellen, kasvatuskumppanina vanhemman rinnalla, yhteistyössä lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Toimintamallissa kiinnitetään huomiota lapsen päivähoidon aloitukseen ja nivelvaiheisiin siirryttäessä ryhmästä toiseen tai esikoulusta kouluun.				
Kohderyhmän ikä	Päivähoitossa aloittavat lapset, ryhmästä toiseen siirtyvät sekä esikouluikäiset lapset ja heidän vanhempansa.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Palveluohjaus: Vanhemmille tarjotaan tietoa mm. lapsen kehityksestä, lapsen ja vanhemman välisen suhteen merkityksestä (kiintymyssuhde) sekä alueen varhaiskasvatuspalvelutarjonnasta. Autetaan vanhempia muodostamaan perusteltu tietoon pohjautuva näkemys oman lapsen tarpeista, millaista varhaiskasvatusta hän tarvitsee.</p> <p>Alkukäynti kotona: Päivähoidon kasvattaja auttaa vanhempia valmistamaan lasta päivähoidon aloitukseen. Lapsi saa tutustua yhteen päivähoidon aikuiseen ennen päivähoidon aloitusta. Päivähoitoon liittyvien omien tunteiden käsittely auttaa vanhempaa valmistelemaan lasta tulevaan muutokseen. Työntekijä voi auttaa vanhempaa käymään läpi omia ajatuksia, käsityksiä ja tunteita, joita liittyy lapsen päivähoidon aloitukseen. Tutustumisella luodaan hyvä pohja päivähoidon aloitukselle.</p> <p>Osallistuva alku ja pehmeä lasku päivähoidossa: Lapselle tärkeä jatkuvuuden tunne on mahdollista säilyä, kun siirtyminen kotoa päivähoitoon tapahtuu vaihteittain ja asteittain. Vanhempi tutustuttaa lapsen päivähoitoympäristöön yhdessä omahoitajan kanssa. Päivähoidon kasvattajalla on mahdollisuus tutustua vanhemman tapaan hoivata lastaan. Tutustuminen alkaa pieninä hetkinä, pikkuhiljaa pidetään. Vanhempi poistuu välillä ja palaa hetken kuluttua takaisin, jotta lapselle muodostuisi luottamus vanhemman paluusta. Tutustumisjakson olisi hyvä kestää kahdesta kolmeen viikkoa.</p> <p>Omahoitajuus: Omahoitajan tärkeimpänä tehtävänä on kannatella lapsen ja hänen vanhempiansa välistä suhdetta. Varmistaa, että jokainen päivähoitossa oleva lapsi tulee kohdatuksi. Rajaa vuorovaikutussuhteiden määrää lapsiryhmässä vähentäen lapsen stressiä. Vuorovaikutus on päivähoidon toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Omahoitaja vastaa pienryhmänsä lasten kasvun ja kehityksen tukemisesta päivähoidon arjessa. Usein lapselle on nimetty myös "varaomahoitaja" niihin tilanteisiin kun omahoitaja ei ole paikalla esimerkiksi työvuorjärjestelyjen vuoksi. Myös vanhempien on hyvä tietää, että omahoitaja ei ole aina tavattavissa, mutta silloin ryhmän muilla työntekijöillä on tieto lapsen päivän tapahtumista.</p> <p>Saattaen ryhmästä toiseen: Omahoitaja / vastuuikäinen on läsnä lapsen siirtymävaiheissa; lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, esikouluun tai esikoulusta kouluun. Tutustumisprosessissa omahoitaja tuo lapselle uudessa tilanteessa tutun kasvattajan turvaa. Omahoitaja / vastuuikäinen huolehtii myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta ja esiopetussuunnitelmasta, keskusteluista vanhempien kanssa, ottaa tarvittaessa mahdolliset huolet puheeksi ja on myös yhteydessä kiertävään erityislastentarhanopettajaan, neuvolaan tai muihin yhteistyötahoihin lapsen asioissa. Käytänteellä pyritään luomaan kumppanuutta toimijoiden välille. Saattaen vaihteen - yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstö voi välittää tärkeitä asioita lapsen seuraavalle kehitysportaalle tai uudelle toimijalle.</p> <p>Esikoulusta koulupolulle kumppanuudessa: Vanhemmat, lapsi, esikoulun opettaja ja ensimmäisen luokan opettaja kohtaavat dialogissa. Mahdollisuudet harjoitella ja valmistautua riittävän ajoissa koulun aloitukseen auttavat lasta sopeutumaan uuteen elämänvaiheeseen. Yhteistyössä turvataan lapsen laadukas koulunaloitus.</p>				
Osaamistarpeet					

Oletettu vaikuttavuus	Henkilöstöä malli auttaa huomaamaan oleelliset kohdat toiminnasta, jolloin eri toimijoiden välillä voidaan sopia kriteerit, joilla edistetään varhaiskasvatuksen laadukasta toteutumista. Prosessikuvaus voi helpottaa myös vanhempien osallistumista päivähoidon arkeen. Lapsen turvallinen päivähoiton aloitus tai siirtymä tukee ennen kaikkea lapsen sopeutumista uuteen ympäristöön. Lapsen sopeutuminen ja jännittyneisyyden väheneminen siirtymätilanteessa lisää myös henkilöstön työssä jaksamista. Lapsi voi luottaa omahoitajaansa ja rentoutua leikkiin ja tutkimiseen. Varhaiskasvatuksen hyvinvoiva lapsi työprosessi tekee mahdolliseksi jokaisen lapsen lähtökohtien ja tarpeiden näkemisen ja tiedostamisen. Tältä pohjalta kasvattaja huomioi jokaisen lapsen lähtökohdat hoidon ja kasvatuksen tavoitteissa ja suunnittelee toimintaa lapsilähtöisesti.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Seinäjoki
Todetut vaikutukset	Henkilökunta on kokenut, että tärkeintä on lapsen kohtaaminen ja vuorovaikutuksen syntyminen kasvattajan ja lapsen välille. Lapsen ja kasvattajan välisen yhteyden löytyminen on voimavara molemmille. Henkilöstö on kuvannut, että aloittavat lapset eivät itke niin paljon kuin aiemmin. Omahoitajatoimintatapa on selkeyttänyt ja auttanut rajaamaan työtä. Lapsen kokonaisvaltainen sensitiivisempi kohtaaminen ja hänen tunteidensa tunnistaminen on mahdollista pienryhmätyöskentelyn ja omahoitajatyötavan vuoksi. Kasvattajat ovat sitoutuneet vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Tämä on lisännyt myös työn mielekkyyttä.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Osallisuustutkimus -lomake

K-I LAPSET

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä	x				
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Lomakkeella kerätään tietoa verkostotapaamisista asiakkaiden näkökulmasta. Asiakkaan osallisuus tarkoittaa tiedon saamista tapaamisessa käsiteltävästä asiasta, mahdollisuutta ilmaista oma mielipiteensä sekä mahdollisuutta vaikuttaa ja osallistua oman asiansa käsittelyyn ja päätöksentekoon. On tärkeää saada tietoa asiakkaiden kokemuksista, jotta tapaamisia voitaisiin kehittää asiakaslähtöisemmiksi ja asiakkaan osallisuutta paremmin tukeviksi.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<ol style="list-style-type: none"> Saitko etukäteen tietoa tapaamisessa käsiteltävistä asioista? Saitko vaikuttaa siihen, mitä asioita tapaamisessa käsiteltiin? Käsiteltiinkö tapaamisessa sovitut asiat? Saitko vaikuttaa siihen, keitä tapaamiseen osallistui? Oliko neuvottelu mielestäsi hyödyllinen? Saitko kerrottua huolenaiheesi? Pystyitkö sanomaan mielipiteitäsi tapaamisessa? Mitkä asiat vaikuttivat mielipiteidesi ilmaisemiseen? Miten mielipiteitäsi ymmärrettiin? Miten työntekijät tukivat osallistumistasi tapaamisessa? Miten pystyit vaikuttamaan tapaamisen kulkuun? Mitkä asiat edistivät osallistumistasi tapaamisessa? Mitkä asiat estivät osallistumistasi tapaamisessa? Miten mielipiteesi vaikuttivat jatkotoimien suunnitteluun? Mikä oli vallitseva tunnetilasi tapaamisen aikana? Muuta kerrottavaa? 				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus					
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kuopio				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Nelivuotiaiden lasten hyvinvointitiedon keruu -malli

LAPSEN ÄÄNI

		Palvelun laatu				
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)	
Palvelukokonaisuus						
Toimintamalli						
Menetelmä	x					
Lyhyt kuvaus	Tiedonkeruumallin tavoitteena on tuottaa tietoa pienten lasten hyvinvoinnista siten, että lapset itse osallistuvat tiedon tuottamiseen. Lasten kokemuksia päivän tapahtumista, sosiaalisista suhteista ja vuorovaikutuksesta sekä turvallisuudesta selvitetään kyselyllä, jossa lasten vanhemmat toimivat lasten haastattelijoina.					
Kohderyhmän ikä	alle kouluikäiset lapset (4-vuotiaat)					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Haastattelulomakkeen kysymykset liittyvät päivähoidon ja kodin tavanomaisiin tilanteisiin. Lomakkeen lopussa on kysymyksiä lapsen huoltajille. Lomakkeessa kysytään lapsen ikä, mutta ei nimeä. Lomakkeet käsitellään ja analysoidaan tutkimusta tekevässä organisaatiossa siten, että yksittäisten lasten ja perheiden tiedot eivät tule missään vaiheessa esiin. Selvityksestä saatua tietoa käytetään lasten ja lapsiperheiden palveluiden kehittämistyössä. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, lapsille ja vanhemmille tiedotetaan tuloksista. Lapsia haastatellessa haastattelijan henkilöllä on erityistä merkitystä. Haastattelutilanteessa on tärkeää, että haastattelijan ja lapsen välillä vallitsee luottamuksellinen suhde. Vanhempien valintaa lastensa haastattelijaksi puoltaa se, että lasten haastattelemine ei lisää päivähoidon henkilöstön työmäärää. Kysely on siten helpompi toteuttaa myös jatkossa. Vanhempien valinta lastensa haastattelijaksi antaa vanhemmalle mahdollisuuden kuulla oma lastaan ja vahvistaa lapsen ja vanhemman suhdetta. Selvityksessä lasten kokemuksia tarkastellaan kodin ja päivähoidon arjessa, koska ne ovat pienen lapsen merkityksellisimpiä kehitysympäristöjä. Selvityksen tarkoituksena on hyvinvointitiedon lisäksi antaa kuva lasten tyytyväisyydestä samaansa varhaiskasvatuksen palveluun. Tyytyväisyyttä ei kysytä lapsilta suoraan, vaan tyytyväisyyteen liittyviä tulkintoja tehdään päivähoidon kivoista ja ikävistä puuhista, kaveri- ja aikuissuhteista, turvallisuuden kokemuksesta sekä kokemuksista ruokailusta. Kysymykset rauhallisen paikan löytymisestä ja päivähoitopaikan melusta antavat kuvaa myös palvelun laadusta.</p> <p>Ohjeita lapsen haastatteluun: Lasten haastattelussa käytetään sähköistä internetistä löytyvää lomaketta. Lomakkeen täyttäminen vie aikaa noin 15-30 minuuttia. Haastattelutilanteeksi on hyvä valita kiireetön hetki rauhallisessa tilassa. Esittäkää lapselle yksi kysymys kerrallaan ilman lomakkeen valmiita vastausvaihtoehtoja ja odottakaa lapsen omaa vastausta. Valitkaa sen jälkeen kyselyn vastausvaihtoehtoja lapsen vastausta parhaiten kuvaava vaihtoehto. Mikäli ette löydä sopivaa vaihtoehtoa, kirjoittakaa vastaus lapsen omin sanoin Muu, mikä -kohtaan. Välttäkää mahdollisimman pitkään vastausvaihtoehtojen lukemista lapselle, jotta lapsi voi vastata omin sanoin spontaanisti. Jos lapsi ei ymmärrä kysymystä, voitte kertoa sen hänelle omin sanoin.</p> <p>Kysymysten luokittelu: 1) Arkipäivän mukavat ja ikävät puuhut ja asiat - Lapsen kokemuksia päivähoidon ja kodin puuhista ja leikeistä (esim. tehdäänkö päivähoidossa asioita, joista pidät? Mitä asiat päivähoidossa ovat kivoja? Entä kotona, mitkä asiat ovat kivoja? Mitkä asiat ovat ikäviä päivähoidossa? Entä kotona, mitkä asiat ovat ikäviä kotona?) 2) Vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet (Esim. Onko sinulla kavereita päivähoidossa? Mitä kiva teet kavereiden kanssa päivähoidossa? Onko sinulla kavereita kotona?) 3) Turvallisuuden tunne ja hyvinvointi (Esim. Pelottaako sinua jokin asia päivähoidossa? Pelottaako sinua jokin asia kotona? Mihin paikkaan menet, kun haluat olla rauhassa tai yksikseen päivähoidossa? Mikä ruokailussa on parasta päivähoidossa? Mikä saa sinut</p>					

	hyvälle mielelle yleensä) 4) Taustakysymyksiä huoltajalle (Esim. Lapsen päiväkotia, lapsen ikä, lapsen sukupuoli) 5) Vanhempien arvio lapsen keskimääräisestä päivittäisestä tai viikottaisesta ajankäytöstä eri kysymyksissä (Esim. päivähoitossa olo aika, yöunen määrä, TV:n katsominen, pelaaminen, liikkuminen) 6) Huoltajan kommentit haastattelusta.
Osaamistarpeet	Kysymyslomake (sähköinen) ja raportti toteutetusta tutkimuksesta: http://www.kirkkonummi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kirkkonummi/embeds/kirkkonummiwwwstructure/23324_Lasten_kokemuksia_paivahoidosta_ ja_kotoa.pdf
Oletettu vaikuttavuus	Tuotetaan tietoa lasten omista kokemuksista hyvinvoinnistaan lasten itsensä kertomana
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Länsi- ja Keski-Uudenmaan alueella (Järvenpää, Kirkkonummi, Lohja, Vihti).
Todetut vaikutukset	Haastattelututkimus on toteutettu edellä mainituissa kunnissa, vastaajia 376 lapsen vanhemmat. Vanhempien toimimiseen lasten haastattelijoina liittyy joitain rajoituksia. Tämän selvityksen vastausten keruu toteutettiin sähköisesti. Tämä saattoi rajoittaa joidenkin perheiden osallistumista. Yleisesti voidaan todeta, että tämän kaltaiset tiedonkeruun menetelmät eivät tavoita kaikkia: esteenä voi olla esimerkiksi vanhempien kiire, väsymys, motiivin puute, ongelmat perheessä tai lapsen kasvatukseen liittyvät vaikeudet. Tulosten sisältöjä vääristää myös se, että ikäviä asioita ei kirjata siten, kun lapsi ne ilmaisee. Eräs vanhemmista kiteytti ongelmat seuraavasti: "Jos kotona asiat eivät ole hyvin, kuka kirjoittaa sen paperiin?" Jos kotona asiat eivät ole lapsella hyvin, on lapsen näkemyksen kuuleminen vanhemmille kuitenkin terveellistä, vaikka kaikkea ei kirjattaisikaan. Lasten haastattelujen toteuttaminen kotona yhdessä vanhempien kanssa on mahdollisuus pysähtyä kuuntelemaan lapsen ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä päivän tapahtumista ja kokemuksista normaalista arjesta poikkeavalla tavalla. Tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää kunnan ja päivähoiton yksiköiden varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa, päivähoiton toiminnan kehittämisessä ja vanhempainiltojen sekä neuvolan vanhempien kanssa käymien keskustelujen materiaalina.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Perhepalveluopas

TUKEVA

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä	x				
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Perhepalveluopas on kunnan nettisivulle tarkoitettu kunnan asukkaille kohdistettu opas, johon on koottu kaikki kunnassa järjestettävät lapsiperhepalvelut. Perhe-palveluopas sisältää kunnan järjestämien palveluiden lisäksi seurakunnan, järjestöjen, yhdistysten ja yrittäjien järjestämät palvelut kuntalaisille. Perhepalveluopas on yksi keino kunnan asiakaspalvelun parantamiseen ja palvelumarkkinointiin. Perhepalveluopas sijaitsee kunnan internet-sivujen pääsivulla sekä myös linkkinä eri sektoreiden sivuilla ja intranetissä. Otsikkona oppaalla on perhepalvelut. Alaotsikoina ovat: alle kouluikäisille, ala-asteikäisille, nuorille/nuorille aikuisille ja lapsiperheille/vanhemmille. Oppaassa siis käytetään ikäkausiluokittelua palvelutarjonnan jaottelussa. Tällä halutaan helpottaa palvelutarjonnan hakijaa.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Oppaan toteutusmuotona on linkkilista. Suurotsikoiden alla on yleisluontoinen kuvausteksti sekä linkit palveluihin joista pääsee ko. toiminnan nettisivulle. Näin perhepalveluopas päivittyy samalla kun kukin päivittää omaa internetsivuaan. Lisäksi tarvitaan nimetty vastuhenkilö joka aika-ajoin tarkistaa linkkien toimivuuden ja lisää ja poistaa linkkejä tarpeen mukaan. Oppaan sisältämä palvelutieto muodostuu yhteistyössä eri toimintasektoreiden työntekijöiden kanssa: kulttuuri ja vapaa-aika, liikunta, sosiaalitoimi, terveydenhoito, varhaiskasvatus- ja koulutoimi. Muun kuin kuntapalveluiden osuudesta on hyvä tiedottaa ja pyytää tarkistuksia ja kysyä linkinjulkaisulupia eri toimijoilta (seurakunta, järjestöt, yhdistykset, yritykset). Perhepalveluopas on osa jatkuvaa palvelutiedottamisen kokonaisuutta.				
Osaamistarpeet	www-sivujen ylläpito				
Oletettu vaikuttavuus	Tietoisuus perhepalvelukokonaisuudesta paranee niin palvelun käyttäjillä kuin palveluiden tarjoajilla. Tämä vähentää päällekkäisyyksiä ja tehostaa palveluohjausta ja siten säästää aikaa ja kustannuksia. Ennaltaehkäisevyyden näkökulmasta katsottuna oppaan antama koottu kattava tieto lapsiperhepalveluista mahdollisesti lisää lapsiperheiden aktiivisuutta ja omavastuullisuutta oman hyvinvointinsa edistämiseen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Liminka (http://www.liminka.fi/sivu/fi/info/perhepalveluopas/), Haukipudas				
Todetut vaikutukset	Kootulle palvelutarjontatiedolle on tarvetta niin palveluiden käyttäjien, palveluiden tarjoajien kuin palvelutiedottamisenkin näkökulmasta. Opas on saanut erittäin hyvää palautetta.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Varhaisen tuen toimintamallit kooste 31.12.2011

Nimi: Vauvaperhetyö

TUKEVA		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Vauvaperhetyön tarkoituksena on tukea vauvan ja vanhemman vuorovaikutusta, kiintymyssuhteen kehittymistä ja vanhemmuutta. Tukiverkoston rakentaminen perheelle ennen vauvan syntymää ja ennakoiva suunnitelma kotiutumisesta synnytyksen jälkeen silloin, kun ollaan huolissaan perheen voinnista ja jakamisesta.				
Kohderyhmän ikä	Raskaana olevat perheet, lapset 0-1 v				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Vauvaperhetyöntekijä tapaa ja tukee perhettä jo odotusaikana ja synnytyssairaalassa ennen kotiutusta. Synnytyksen jälkeen hän jatkaa työskentelyä perheen kotiympäristössä. Ensimmäinen kotikäynti tehdään terveydenhoitajan kanssa ja tiivistä yhteistyötä olemassa olevan verkoston kanssa jatketaan tarpeen mukaan lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana. Lastenpsykiatrian yksikön vauvatiimille ohjautuu tuen tarpeessa olevia pikkulasten perheitä, joiden kohdalla ollaan huolissaan kiintymyssuhteen ja varhaisen vuorovaikutuksen kehittymisen ongelmista.				
Osaamistarpeet	Vavu, Kiikku				
Oletettu vaikuttavuus	Toimintamallilla voidaan ennaltaehkäistä vuorovaikutushäiriöiden syntymistä ja lieventää ja hoitaa vakavampia vanhemman ja lapsen vuorovaikutushäiriöitä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kainuun maakunta -kuntayhtymä				
Todetut vaikutukset	Keskolan työntekijöiden ja neuvolan terveydenhoitajien yhteistyö tiivistyi keskosvauvojen perheissä. Terveydenhoitaja oli mukana jo kotiutuspalaverissa sairaalassa tai asiat selvitettiin puhelimitse tiedon siirtymisen varmistamiseksi. Hyviä avauksia uusista ylisektorisista toimintatavoista oli esim. aikuispsykiatrian ja lastenpsykiatrian työntekijöiden yhteisen työskentelyn lisääntyminen asiakasperheissä. Yhteisellä työskentelyllä pystyttiin huomioimaan paremmin koko perheen hyvinvointia ja yhteistyön tiivistämiselle koettiin olevan selkeä tarve ja yhteistä työskentelyä haluttiin lisää. Tiedonkulku yhteisissä asiakasasioissa parantui. Äitiysneuvolasta synnytysosastolle lähetettävä esitietolomake uudistui samoin kuin yleisesti kiinnitettiin enemmän huomiota tietojen kirjaamiseen ja tiedon eteenpäin viemiseen peruspalveluista erityistasolle ja päinvastoin. Kun asiakas on tietoinen tiedonkulusta ja verkostostaan ja hän antaa luvan yhteiseen työskentelyyn, eivät salassapitosäädökset ole este tarpeellisen tiedon siirtämiseen työntekijältä toiselle.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen malli

KASPERI	Palvelun laatu				
	Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x	x	x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen malli ja varhaisen vuorovaikutuksen kysymysten parissa työskentelevä pikkulapsipsykiatrian ja perheneuvolan yhteinen pikkulapsityöryhmä.				
Kohderyhmän ikä	pikkulapsityöryhmä perheille, joissa odotetaan vauvaa tai joissa lapset ovat 0-4-vuotiaita				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Varhaisen vuorovaikutuksen tuki kaikille tarjottavissa palveluissa: perhevalmennus, synnytysairaalan tuki, terveydenhoitajan vavu -haastattelut ennen ja jälkeen lapsen syntymän, masentuneen äidin hoitopolku, ennaltaehkäisevä perhetyö / lapsiperheiden kotipalvelu, varhaiskasvatuksen kasvatuskumppanuus ja yhteistyö vanhempien kanssa, kolmannen sektorin tarjoamat palvelut, vertaisryhmät ym.</p> <p>Kun huoli herää varhaisesta vuorovaikutuksesta: synnytys sairaalassa, neuvolassa / perhetyössä tai päivähoitossa. Yhteydenotto paikalliseen varhaisen vuorovaikutuksen asiantuntijatiimiin. Asiantuntijatiimi arvioi tuen tarpeen ja määrän sekä tarvittavan asiantuntemuksen sekä laatii tukisuunnitelman, järjestää tuen tai ohjaa erityiseen tukeen ja hoitoon. Asiantuntijatiimi myös arvioi tuen vaikuttavuutta. Suuren huolen tilanteissa lähete / Ohjaus erityisen tuen ja hoidon palveluihin. Erityistä tukea ja hoitoa tarjoaa lastensuojelu, perheneuvola, lastenpsykiatrian yksikkö / pikkulapsityöryhmä tai kolmannen sektorin palvelut. Pikkulapsityöryhmässä toimii lastenpsykiatrian ja perheneuvolan työntekijöitä; Yliääkäri, psykologeja, sairaanhoitajia, sosiaalityöntekijä ja puheterapeutti. Työryhmän palvelut on suunnattu perheille, joissa odotetaan vauvaa tai joissa lapset ovat 0-4-vuotiaita ja tarvitsevat tukea ja hoitoa varhaisen vuorovaikutuksen asioissa. Työryhmän palvelut ovat perheille maksuttomia. Työryhmään otetaan yhteyttä, kun huoli vuorovaikutuksesta herää, jos vanhempi kokee itsensä riittämättömäksi tai masentuneeksi tai jos peruspalveluiden tuki on riittämätön. Työryhmä auttaa perhettä tilanteissa, joissa vanhempi ei halua tai uskalla olla kahden kesken vauvansa kanssa, vanhemman on vaikea ymmärtää tai tulkita vauvaansa tai olla kontaktissa lapsen kanssa, vauva itkee paljon tai hänet on vaikea rauhoittaa, vauvalla on syömistilanteissa vaikeutta tai vauva nukkuu huonosti, vauva ei tule vuorovaikutukseen tai vauva on iloton ja katsekontakti välittelevä. Tapaamisesta voidaan sopia joko neuvolaan tai perheen kotiin. Työryhmään tullaan lääkärin läheteellä. <u>Pikkulapsityöryhmän työmuodot:</u> kotikäynnit, vuorovaikutustutkimukset ja -hoidot, perhetutkimukset, ryhmätoiminnot, keskustelut vanhempien kanssa, työparityöskentely ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyvä yhteistyö muiden palvelutahojen kanssa, lääkärin tutkimukset ja yksilötutkimukset.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Erityistä varhaisen vuorovaikutuksen tukea ja hoitoa tarvitsevat lapset ja heidän perheensä saavat palvelut oikeampaan aikaan omassa elinympäristöissä. Tuodaan perustasolle (päivähoitoon, perhetyöhön, neuvolaan) ja kotiin lapsille ja perheille varhaisen vuorovaikutuksen erityistason tukea ja osaamista. Onnistunut varhainen vuorovaikutus luo pohjan lapsen aikuisuudelle ja mahdolliselle omalle tulevalle vanhemmuudelle. Tukemalla ja hoitamalla varhaisista vuorovaikutuksista voidaan ratkaisevalla tavalla olla vaikuttamassa pienen lapsen kehitykseen ja tulevaisuuteen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Päijät-Häme				

Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Vauva - vanhempi vertaisryhmät

TUKEVA	Palvelun laatu				
	Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Ammatillisesti ohjattu vertaistukiryhmä vauvaperheille, jotka haluavat tutkia orastavaa vanhemmuuttaan sekä vauvansa tarpeita arjessa. Toiminta antaa tietoa vanhemmille vauvojen tarpeista. Ryhmässä on mahdollisuus tutkia ja tulla tietoiseksi omasta tavasta toimia vanhempina. Menetelmä mahdollistaa myös ohjaajan havainnot perheistä, jotka tarvitsevat lisätukea.				
Kohderyhmän ikä	Vauvaperheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Ohjaajina toimivat psykiatrinen sairaanhoitaja, perheterapeutti ja ryhmäpsykoterapeutti aikuisten mielenterveyspalveluista. Sopii hyvin osaksi peruspalveluiden tarjoamia ennaltaehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluja. Ryhmiä toteutetaan esimerkiksi perhekeskuksessa ja perhevalmennusten jatkoryhmissä. Ryhmään valitaan 4-8 vanhempi-lapsi paria joko ryhmän ohjaajan tai muun vauvaperheammattilaisen alkuhaastattelun perusteella. Ryhmään voi osallistua perheen äiti tai isä vauvansa kanssa. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa 5 kertaa. Kukin tapaaminen kestää 2 tuntia. Ohjelma sisältää mm. vauvan ja vanhemman yhteistä leikkimistä, vauvatuksen opettelua, keskustelua, kotitehtäviä ja pieniä ryhmäporinoita. Merkityksellistä ja tärkeää on myös vanhempien kahvittelu sillä aikaa kun ohjaajat huolehtivat vauvoista				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Vertaistukiryhmän avulla pyritään tukemaan vauvan ja hänen vanhempiensa varhaista vuorovaikutusta, sen syntymistä ja kehittymistä, tuodaan esiin vauvan tarpeita ja vahvistetaan vanhemmuutta. Ryhmän tavoitteena on tehdä vauvan tarpeet näkyviksi vanhemmille perheen arjessa. Vertaistuki perustuu ryhmän jäsenten keskinäiseen vuorovaikutukseen, mahdollisuuteen jakaa ajatuksiaan, tunteitaan ja pelkojaan. Vertaistuki on tilaisuus kokemuksellisen tiedon kautta oppimiseen, keskusteluun luottamuksellisesti muiden samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien vanhempien kanssa.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kainuun maakunta -kuntayhtymä				
Todetut vaikutukset	Vanhempien kokemukset vertaisryhmistä vauvan kanssa olivat myönteisiä ja ryhmätoimintaa toivottiin lisää. Palvelee parhaiten perheitä, joissa ensimmäinen lapsi.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Hyvinvointineuvolatiimi

KASPERI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universsaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Neuvolassa kokoontuu kuukausittain moniammatillinen tiimi, jonka vetäjänä toimii vastuuterveystenhoitaja. Siihen kuuluvat perheen oman terveydenhoitajan lisäksi perhetyöntekijä ja perheneuvolan edustaja sekä tarvittaessa lääkäri, sosiaalityöntekijä, konsultoiva erityislasterhanopettaja, puheterapeutti, toimintaterapeutti, psyk. sairaanhoitaja ja A-klinikan edustaja. Mukaan voidaan kutsua myös muita ammattihenkilöitä. Tavoitteena asiakkaan tilanteen selkiyttäminen ja tarvittavan avun kohdentaminen tarkoituksenmukaisesti monialaisena ammatillisena yhteistyönä laaditun palvelusuunnitelman avulla. Tavoitteena on myös korjaavan työn tarpeen vähentäminen varhaisella auttamisella sekä eri tahojen yhteistyön selkiennyttäminen ja yhteisen toimintasuunnitelman aikaansaaminen				
Kohderyhmän ikä	Neuvolaikäisten perheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Neuvolassa kokoontuu kuukausittain moniammatillinen tiimi, jonka vetäjänä toimii vastuuterveystenhoitaja. Siihen kuuluvat perheen oman terveydenhoitajan lisäksi perhetyöntekijä ja perheneuvolan edustaja sekä tarvittaessa lääkäri, sosiaalityöntekijä, konsultoiva erityislasterhanopettaja, puheterapeutti, toimintaterapeutti, psyk. sairaanhoitaja ja A-klinikan edustaja. Mukaan voidaan kutsua myös muita ammattihenkilöitä.</p> <p>1) Kun perheellä on pulmia, joissa tarvitaan useamman ammattihenkilön apua, voi lähityöntekijä sopia perheen kanssa moniammatillisen tiimin käyttämisestä. Yhdessä mietitään tiimissä käsiteltäviä asioita ja tarkennetaan tiimin kokoonpanoa. Perhe saa tiimiesitteen ja työskentelysuunnitelmalomakkeen, jonka kysymyksiä he voivat etukäteen miettiä.</p> <p>2) Työntekijä sopii tiimin vastuuterveystenhoitajan kanssa asiakastapaamisen ajankohdasta ja tarvittavista osallistujista, sekä ilmoittaa jäsenille, keitä tässä kokouksessa tarvitaan paikalle. Mikäli lastenpsykiatrialle tulee lähete lapsesta, jonka auttamiseksi he näkevät perustason yhteistyön toimivan parhaiten, he voivat ottaa yhteyttä lapsen terveydenhoitajaan ja ehdottaa hyvinvointineuvolan tiimin käyttämistä. Jos perheen työntekijä on epävarma erikoissairaanhoidon tarpeesta, voidaan perheen luvalla kysyä lastenpsykiatrian edustajan mahdollisuutta osallistua tiimiin.</p> <p>3) Tiimin vastuuterveystenhoitaja toimii kokouksen vetäjänä ja tiimin sihteerinä. Tiimin kokouksessa kartoitetaan asiakkaan ajankohtainen tilanne: mitkä ovat perheen voimavarat ja vahvuudet, mistä perhe on huolissaan. Myös perheen tuntevat työntekijät kertovat oman näkemyksensä näistä asioista. Tärkeä on tietää, mitä perhe itse on tehnyt näille huolenaiheille, ja mistä he ovat saaneet apua. Mistä ratkaisuyrityksistä tai tukitoimista ei ole ollut apua? Mitä apua tarvitaan, ja kuka lähtee työskentelemään? Kaikkien perheenjäsenten tilanne ja mielipide otetaan huomioon. Vastuuterveystenhoitaja kirjaa keskustelun tarvittaessa fläpille.</p> <p>4) Tiimin kokouksessa syntyy työskentelysuunnitelma, joka kirjataan sitä varten laaditulle lomakkeelle. Lomake säilytetään neuvolassa, annetaan asiakkaalle ja niille tahoille, joiden sovitaan työskentelevän perheen kanssa.</p> <p>5) Suunnitelman toteutumista seurataan ja sitä voidaan tarvittaessa tarkistaa, ja kutsua perhe sitä varten uudelleen tiimin kokoukseen.</p> <p>6) Tehdään uusi suunnitelma tai perhe siirtyy neuvolan normaalis seurannan piiriin</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Lisätä lapsiperheiden tukea heidän kasvatustehtävässään ja varhaista auttamista. Asiakkaan tilanteen selkiyttäminen ja tarvittavan avun kohdentaminen tarkoituksenmukaisesti monialaisena ammatillisena yhteistyönä laaditun palvelusuunnitelman avulla. Korjaavan työn tarpeen vähentäminen varhaisella auttamisella.				

Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Hämeenlinna
Todetut vaikutukset	Perheet kokivat pääsääntöisesti puhumisen työryhmän tapaamisissa helpoksi, omasta huolesta puhuminen oli vaivatonta. Osa perheistä koki, että heitä kuunneltiin. Vaikeitakin asioita oli otettu selkeästi, mutta kunnioittavasti puheeksi. Perheen kokonaistilanne oli haastateltavien mielestä kartoitettu ammattitaitoisesti, perheiden tilanne oli ymmärretty oikein. Tapaamisissa puhuttiin asioiden oikeilla nimillä ja puhe oli selkeää, avointa ja suoraa. Tiimikokouksen myötä perheet kokivat saaneensa konkreettista apua tilanteeseensa, kuten helpotusta taloustilanteeseensa, säännöllisiä tapaamisia eri ammattilaisten kanssa sekä käytännön kasvatusvinkejä. Perheille itselle hahmottui oma kokonaistilanne ja kanavat, joiden kautta perhe voi saada apua.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Varhaista tukea kasvatuksellisiin kysymyksiin - Mie ite

K-I LAPSET		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Varhaista tukea kasvatuksellisiin kysymyksiin vanhempien vertaisryhmätoiminnalla (ns. Mie ite –ryhmätoiminta). Taustalla on Lappeenrannassa (Kehikko-hanke) kehitetty, strukturoitu vanhempien vertaisryhmätoiminta. Mallissa on sovellettu perhekoulumallia ja vanhempana vahvemaksi – malleja, mutta tässä toiminnassa painottuu vielä varhaisemman vaiheen tuki. Voimavarana ja tukena ovat toisten vanhempien kokemukset erilaisista pulmatilanteista ja onnistumisista lapsiperheen arjessa.				
Kohderyhmän ikä	Alle 3 –vuotiaiden lasten vanhemmille.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Ryhmä kokoontuu viisi kertaa, jonka lisäksi on yksi seurantatapaaminen. Ohjaajina voivat toimia päivähoidon ja neuvolan työntekijät, tai kuka tahansa perheiden kanssa työskentelevä ammattilainen. Vertaisryhmätoiminnan idea nähdään tärkeänä sen vuoksi, että tavoitteena on löytää perheelle uusia toimintatapoja ja näkökulmia kasvatuspulmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Työntekijöillä on mahdollisuus saada käyttöönsä uudenlainen ryhmätyömuoto. Strukturoidut ryhmätapaamiset, tosin teemojen osalta ollaan joustavia tilanteen mukaan (jos esimerkiksi jokin kasvatuksellinen teema on ajankohtainen, keskitytään ryhmässä sillä kerralla siihen). Tukimateriaalina käytetään Perhekoulu – käsikirjaa soveltavin osin. Ryhmien välissä vanhemmat saavat myös ns. kotitehtäviä.				
Osaamistarpeet	Ryhmien vetäjät ovat kasvatustalon ammattilaisia (varhaiskasvatus, neuvola, perheneuvola, järjestön perhekerho jne.), mutta ryhmän vetämisessä tavoitteena on saada vanhempien vertaistuki keskiöön. Ammattilaisella tulee olla kyselevä ja pohtiva asenne, ei omaan ammattilaisen rooliin kuuluva ohjaus & neuvonta- rooli. Ryhmiä vetäneiltä saadun palautteen mukaan he ovat saaneet käyttöönsä uudenlaisen työmenetelmän (ryhmätyö), joka on tuonut uuden lisän omaan ammatilliseen osaamiseen. Osaamista on myös vetäytyminen paremmin tietävän roolista, jolloin saadaan vanhempien olemassa olevat voimavarat paremmin käyttöön.				
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena on päästä vaikuttamaan perheen kasvatuksellisiin pulmiin varhaisessa vaiheessa, jo paljon ennen "diagnoosia". Perheen omat vahvuudet vanhemmuudessa saadaan käyttöön ja vertaistuen kautta tämä voi toteutua paremmin kuin ammatillisen ohjauksen tai puuttumisen kautta (koska tarvitaan usein "näyttöä" tuen saamiseksi).				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Mie ite –ryhmät toimivat Lappeenrannassa ja sitä ympäröivissä kunnissa. Jyväskylässä malli pilotoidaan 11/2011- 1/2012 välisenä aikana (Joensuussa käynnistymässä).				
Todetut vaikutukset	Lappeenrannasta saadut myönteiset palautteet. Jyväskylän pilotointi meneillään parhaillaan. Vanhemmat ovat kokeneet saaneensa apua ja tukea kasvatuksellisiin pulmiin ja erilaisiin lapsen oman tahdon hallinnan tukemiseen. Vertaistuki on nostettu erittäin merkittäväksi tuen muodoksi perheiltä saadun palautteen mukaan.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Kustannukset syntyvät kahden ohjaajan käyttämästä työajasta ryhmään (6 x 2 tuntia) ja tarvittaessa ryhmän purkuun, suunnitteluun ja konsultaatioon (noin 8 – 10 tuntia). Mahdollisia lastenhoitajia pyritään saamaan oppilaitoksista (jolloin ei kustannuksia). Toiminnan levittämiseen liittyen tavoitteena on, että ryhmään osallistuu seuraajina uusien ryhmien käynnistäjät, joten näihin käytettävä työaika tulee huomioida kuluna. Tarjoilukuluihin jonkin verran. Varsin pienet kustannukset hyötyn nähdän.				

Nimi: Kotiunikoulu

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä		X			
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Kotiunikoulu on menetelmä, jonka psykologi Katja Rintala on tuonut Suomeen. Malli on kehitetty Klaus Minden uniohjauksmallista. Siinä on tavoitteena ohjata ja auttaa lapsi rauhoittumaan yönille sopivana ajankohtana sekä vieroittaa lapsi yöheräilyä ylläpitävistä tottumuksista. Ohjelma on tarkoitettu yli puolivuotiaalle. Vasta silloin vauva on kehittynyt neurologisesti unirytmien muutokseen. Kyseessä on työmenetelmä unipulmien kanssa kipuilevien vauvaperheiden auttamiseksi. Uniohjauksen saaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on todettu lisäävän vanhempien jaksamista ja näin ollen koko vauvaperheen hyvinvointia.				
Kohderyhmän ikä	Vauvaperheet (yli puolivuotiaat)				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kotiunikoulussa korostetaan lapsen, mutta myös vanhemman tarvetta ja mahdollisuutta oppia uutta.</p> <p>1. Avainhenkilöinä toimivat lastenneuvolan terveydenhoitajat. Kun vanhempi kertoo vauvan ja perheen unipulmasta, terveydenhoitaja tarkistaa, ettei pulmaan ole syynä terveydelliset, fyysiset tai ympäristön aiheuttamat häiriöt. Ne tarkistettuaan, hän antaa uniohjaukseen tarkoitettua kirjallista ohjeistusta sekä ohjeistaa vanhempaa kokeilemaan omatoimisesti uniohjausta kotona.</p> <p>2. Mikäli vauvan unirytmien ei muutu ja unipulmat jatkuvat, vanhempia pyydetään olemaan uudelleen yhteydessä terveydenhoitajaan, joka tekee lähetteen perhetyöntekijöille.</p> <p>3. Lähetteen saavuttua perhetyöhön, perhetyöntekijät (parityönä) ottaa yhteyttä puhelimitse perheeseen ja tekevät alkuhaastattelun. Samalla sovitaan kotikäynti, jossa kartoitetaan tilanne, sovitaan pelisäännöt ja vanhemmat saavat ohjeistuksen unikouluun.</p> <p>4. Ensikäynti kestää tunnin kahteen. Uniohjaus alkaa: Mahdollisesti EPDS-lomake, haastattelu, motiivointi, pelisäännöt, toimintaohjeet ja materiaali.</p> <p>5. Kotiunikoulu kestää 4 - 6 vuorokautta. Mallissa molemmat vanhemmat vastuutetaan muutokseen. Siinä luodaan selkeä vuorokausirytmien, jossa päiväsaikaan on runsaasti aktiivista vuorovaikutusta. Menetelmässä käytetään kosketusta, nk. tassutusta, sillä tuntoaisti on yhteydessä lapsen stressikeskukseen. Yöaikaan aistiärsykkeiden ja palveluiden määrä pyritään pitämään mahdollisimman alhaisena. Perhetyöntekijät pitävät perheeseen kiinteästi yhteyttä koko unikoulun ajan puhelimitse (puheluiden kesto on ollut noin 10-15 min / päivä).</p> <p>6. Kotiunikouluprosessin päätyttyä perhetyöntekijä lähettää tiedon unikoulun päättymisestä ja onnistumisesta neuvolan terveydenhoitajille. Loppuarviointikeskustelu puhelimitse vanhempien kanssa käydään n. 1-2 viikkoa uniohjauksen päättymisen jälkeen (10 min).</p>				
Osaamistarpeet	uniohjaajakoulutus				

Oletettu vaikuttavuus	Menetelmänä kotiunikoulun odotetaan vahvistavan vanhemmuutta ja onnistumisen kokemustaselvityä hankalassa tilanteessa. Se valmentaa myös tuleviin pulmatilanteisiin ja antaa selkeitä välineitä toimia sinnikkäästi ja suunnitelmallisesti tuloksia tuottaen. Menetelmän voidaan todetalisäävän perheen sisäistä vuorovaikutusta, luottamusta vanhempien välillä ja varmuutta omastavanhemmuudesta. Vanhemmalle tulee onnistumisen kokemuksia toimimisesta oman lapsen kanssa ja tämä todennäköisesti vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä kiintymystä ja vuorovaikutusta. Kun voimaantumisen lisääntyy esim. väsymyksen vähentymisen myötä, omat resurssit lisääntyvät ja kokemus selviämisestä auttaa jaksamaan myös uusien pulmien kanssa.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Suupohja
Todetut vaikutukset	Kotiunikoulussa oli kokeiluajana mukana 5 perhettä. Samana aikana yhtään perhettä ei ole tarvinnut lähettää erikoissairaanhoidon eikä Unituulen päiväkotiin. Voitaneen siis sanoa että Kotiunikoulu on ollut kaiken kaikkiaan toimiva ja resursseja säästävä toimintamalli, jolla on ollut oleellinen rooli inihäiriöistä kärsivien perheiden auttamisessa. Myös terveydenhoitajien kevyellä uniohjauksella sekä kotiunikoulumateriaalin jakamisella suoraan vanhemmille on varmasti ollut suuri merkitys ohjatun unikoulun vähentymiselle. Näyttäisi siltä, että vanhemmat ovat tulleet tietoisiksi uudesta menetelmästä ja ovat voineet toteuttaa unikoulua itsenäisesti kotona. Vanhempien palautteista nousi esille, että kotiunikoulu toimintamallina koettiin nopeana tapana saada muutos lapsen univalvetrymiin. Tehdyn palautekeskustelun jälkeen kaikki kotiunikouluohjausta saaneet lapset nukkuivat 2 vkon kuluttua uniohjauksesta omassa sängyssään ja unirytmä oli vanhempien mukaan muuttunut paremmaksi. Merkittävimmiksi muutoksiksi vanhemmat kokivat ettei heidän tarvitse enää heräillä yöllä, vauvan ruokahalu oli parantunut sekä itku- ja raivokohtaukset vähentyneet. Näiden muutosten myötä vanhemmat kokivat voimavarojensa lisääntyneen.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö auttaa, kun arki käy haasteelliseksi, raskaana oleva äiti tarvitsee tukea, koet synnytyksen jälkeen alakuloa, tarvitset tukea varhaiseen vuorovaikutukseen, olet epävarma lapsen hoidossa, tarvitset apua yli puolivuotiaan lapsen yönukkumiseen, sinulla on pulmia kasvatuksessa, parisuhde mietityttää. Neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyön toiminta-ajatus on varhaisen tuen tarjoaminen asiakasperheen tarpeista ja tavoitteista käsin. Tavoitteena on perheen voimavarojen vahvistuminen arjen haasteissa.				
Kohderyhmän ikä	Neuvola-asiakkaat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perhetyön prosessi: 1. Yhteys perheohjaajaan 2. Yhdessä perheen kanssa tehtävä tarpeiden kartoitus 3. Yhdessä tehtävä perhetyön suunnitelma 4. Perhetyön toteutus 5-10 käyntikertaa 5. Seurantakäynti ja arvio.</p> <p>Työmuodot: kotikäynnit, aktiivinen kuunteleminen, havainnointi ja keskustelu, ratkaisujen etsiminen pulmatilanteisiin yhdessä perheen kanssa, mallin antaminen arjen pyörittämiseen, auttaa verkostojen rakentamisessa, saattaa palveluiden piiriin esimerkiksi avoim päiväkotia, avustaminen tarvittavien etuuksien hakemisessa, terveysneuvonta esimerkiksi lapsen kehitys, ruokailu ja päivärytmi, apuvälineinä erilaisia lomakkeita ja kortteja esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta ja Pesäpuun kortit, erilaisten vertaisryhmien ohjaaminen. Toimijatahona neuvolan perheohjaajat.</p>				
Osaamistarpeet	erilaisten lomakkeiden ja korttien käyttö (vanhemmuuden roolikartta, Pesäpuu kortit)				
Oletettu vaikuttavuus	Varhainen tuki varmistaa, että perhe saa tukea riittävän ajoissa ja oikea-aikaisesti perheen omassa ympäristössä. Perhetyössä tärkeää on perheen omien vahvuksien löytäminen ja hyödyntäminen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kotka, Hamina				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Monialainen palvelutarpeen arviointitiimi - Monari

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Monialaista ja erityistä apua ja tukea tarvitsevat lapset ja nuoret saavat palvelutarpeen arvion ja palvelut yhdestä toimipisteestä. Tuen tarpeessa olevat vanhemmat, lapset ja nuoret välttävät pallottelun luukulta luukulle ja saavat vahvan monialaisen arvion hyvinvoinnistaan ja palvelutarpeistaan aina silloin, kun lapsi tai nuori on selvästi monenlaisen erityisen tuen tarpeessa.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>1) Perustason työntekijä havaitsee lapsella/nuorella monenlaisia erityisen tuen tarpeita ja ottaa puheeksi perheen kanssa monialaisen arvioinnin mahdollisuuden, kertoo prosessista ja motivoi perheen/lapsen/nuoren, sopii perheen ja tiimin kanssa yhteisen tapaamisen, antaa perheelle ennakkotehtävän ja ohjeistuksen sen tekemiseen. Ennakkotehtävä, perhe työstää yhdessä ennen tiimin tapaamista.</p> <p>2) Monialainen palvelutarpeen arviointitiimi – koululääkäri/psyk.sh, perhetyöntekijä, koulupsykologi, yl.sos.työntekijä, nuorisotyöntekijä, perheneuvolan psykologi, Kelto tiimi kokoontuu säännöllisesti 2 h/vk.</p> <p>3) Aloituspalaveri, mukana koko perhe, arviointiin saattava perustyöntekijä ja monialainen ammattitiimi. Tuloksena yhteinen suunnitelma arviointityöskentelystä sovittu arvioinnin tekevät työntekijät ja ensimmäiset tapaamiset.</p> <p>4) Perheen tilanteen arviointitapaamiset, 4-5 tapaamista / perhe 1xviikossa (arviointivaiheen kesto 6-8 viikkoa max.). (KELTO, psykologi, oppilashuollon koulupsykologi, perhetyöntekijä, aikuissos.työntekijä, koululääkäri / psyk.sair.hoit., nuorisotyöntekijä.</p> <p>5) Tapaaminen tiimin arviointityöskentelijöiden, perheen, jatkotyöskentelijöiden ja perustyöntekijän kesken. Tuloksena suunnitelma jatkotyöskentelystä. Kirjataan Efficaan, annetaan perheelle.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Tuen tarpeessa olevat vanhemmat, lapset ja nuoret välttävät pallottelun luukulta luukulle ja saavat vahvan monialaisen arvion hyvinvoinnistaan ja palvelutarpeistaan aina silloin, kun lapsi tai nuori on selvästi monenlaisen erityisen tuen tarpeessa.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Hämeenlinna. Monari toimintamallina tulee pysyväksi osaksi Uppsala-talon palveluiden valikkoa.				
Todetut vaikutukset	Lähes kaikki kertoivat ensin olleensa hieman hämmentyneitä osallistujien isosta määrästä, mutta lopuksi todella tyytyväisiä, että samalla istumalla saatiin niin monta asiaa keskusteltua ja sovittua arviointi- ja jatkotyöskentelyn etenemisestä. Välitöntä palautetta saatiin myös siitä, että asiakasvanhemman oli todella vaikeaa luottaa sopimuksiin, koska hänellä oli aiemmista kontakteista niin huonoja kokemuksia. Erityisen hyvänä pidettiin sitä, että perhe sai etukäteen pohdittavakseen tärkeimmät huolensa ja toiveensa avusta. Vieläpä niin, että tapaamiset noudattivat tätä samaa rakennetta ja kaikkien perheenjäsenten toiveet ja huolet otettiin huomioon ja puheeksi. Arviointiprosessin hyvänä puolena nähtiin myös, että kaikille perheenjäsenille, lapsille ja vanhemmille, sovittiin räätälöidysti tapaamiset ja myös jatkotyöskentelystä sovittiin tarkasti ja kohdistetusti.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Puhetta tukevien kommunikaatiokeinojen käytön tehostaminen päiväkotikäisten lasten arjessa

REMONTTI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		X			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Puhehäiriöiset lapset saavat tukea kommunikaatioon päivähoidossa heti huolen herättyä, mahdollisesti jo ennen puheterapeuttiseen kuntoutukseen pääsyä. Toimintamallissa puheterapiaosaaminen jalkautetaan päiväkoteihin, jolloin puheterapeutti voi suunnitella, ohjata ja mallintaa koommunikaatiokeinojen käyttöä yhteistyössä henkilökunnan ja keltojen kanssa.				
Kohderyhmän ikä	Päiväkoti-ikäiset lapset				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toiminnan kohdealueen valintaa tehdään yhdessä kiertävien erityislastentarhanopettajien (kelto) kanssa. Valitulla alueella pidetään alkuinfo, jossa puheterapeutti esittelee toiminnan suunnitelmaa ja puhetta tukevia kommunikaatiokeinoja. Päiväkotiryhmät harkitsevat mukaan lähtemistä ja tarvittavia resursseja esittelyjen jälkeen. Halukkaista päivähoitoryhmissä kelto ja puheterapeutti valitsevat esim. kolme ryhmää (sopiva määrä 50% puheterapeutille). Valittujen ryhmien henkilökunta täyttää alkukyselyn, jossa kartoitetaan heidän tietoja ja taitoja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käytöstä. Lasten vanhemmille lähetetään tiedote toiminnan käynnistämistä ja videointiluvat.</p> <p>Aikataulu määräytyy päivähoiton toimintakauden mukaan. Puheterapeutin konsultaatio- ja ohjauskäyntejä päiväkotiryhmissä loka-toukokuun aikana voi olla esim. 1-2/kk tai ryhmien tarpeen mukaan. Kelto osallistuu käynneille mahdollisuuksiensa mukaisesti ja vastaa tukiviittomien opetuksesta (n. 10h). Tapaamisilla suunnitellaan ja mallinetaan mm. kuvien ja tukiviittomien käyttöä yhdessä henkilökunnan kanssa ryhmien toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Lisäksi puheterapeutti tekee havaintoja vuorovaikutustilanteista. Myös videointia käytetään havainnoinnin ja ohjauksen apuna. Materiaalityöpajoissa henkilökuntaa ohjataan itse valmistamaan kommunikointimateriaalia ryhmänsä tarpeisiin.</p> <p>Keväällä henkilökuntaa pyydetään täyttämään loppukysely, jossa arvioidaan kulunutta toimintakautta ja omaa oppimista sekä annetaan kehittämisideoita. Yhteisessä palautekeskustelussa koostetaan yhteen kulunut toimintakausi ja pohditaan miten henkilökunta ylläpitää, kehittää ja levittää omaksumiaan taitoja jatkossa. Työstetty materiaali jaetaan myös alueen keltolle sähköisessä muodossa.</p> <p>Toimijat: Päivähoiton henkilökunta, puheterapeutti, kiertävä erityislastentarhanopettaja</p>				
Osaamistarpeet	Puheterapeutin ammatillinen pätevyys, kiertävä erityislastentarhanopettaja yhteistyöparina				
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena mm. päiväkotitilanteiden rauhoittuminen kun varhaiskasvatuksessakin käytössä kommunikaatiota tukevat menetelmät (viittomat, kuvat)				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Turussa				
Todetut vaikutukset	Vuorovaikutustilanteet sujuvoituneet ja arkitilanteiden jäsentäminen helpottunut. Lapsen tarve lisätuelle helpompi havaita. Päivähoiton henkilökunta on saanut rohkeutta ja taitoja käyttää eri keinoja ja valmistaa materiaalia. Päivähoiton henkilökunta koki, että on helpompi lähestyä puheterapeuttia kun hän on arjessa mukana.				
Kustannukset					

Nimi: Kiintymyspohjainen leikki lapsen vuorovaikutuksen tukena

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamalli, jossa integroidaan perheen arjessa mukana olevien lähityöntekijöiden osaaminen tukemaan perheen arkea omissa toimintaympäristössään. Vanhemmuutta ja parisuhdetta tukevia ja hoitavia ryhmiä perustasolla ylisektorisena, moniammatillisena yhteistyönä. Toiminnallisella menetelmällä lapsen kehitysympäristössä voidaan parantaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tunneilmaisua.				
Kohderyhmän ikä	vauvaperheistä alle 13 vuotiaisiin				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kiintymyspohjaisen vuorovaikutusleikin indikaatiot: Jokainen vanhempi-lapsi -pari hyötyy suunnan ja tiedon antamisesta (perhevalmennus, neuvolan terveysseuranta). Raskauden aikana erityisiä huolia. Ensimmäisen vuoden aikana (lapsen terveydentilaan liittyvät erityiskysymykset, vanhemman masennus). Taaperoleikki -vaiheessa (kehitystehtäviin liittyvät pulmat kuten syöminen, nukkuminen, uhma, sisarus-suhteet, kehityksen eteneminen). Eskari-koulu -vaiheessa (itsetunnon ongelmat). Muu terveydenhuolto ja perhetyö (korkean riskin perheissä), perheneuvola, päiväkodit, kerhot.</p> <p>Suostumus ryhmään ja videointilupa: Ryhmään osallistujilta (vanhemmilta) pyydetään kirjallinen suostumus ryhmään ja videointilupa. Vuorovaikutusleikkituokiot videoidaan ja järjestetään mahdollisuus positiivisen palautteen antamiseen niin ryhmän lapsille ja työntekijälle sekä vanhemmille.</p> <p>Vuorovaikutusleikkiryhmän kokoaminen: Lapsen kehitysympäristön lähityöntekijä (nla terv.hoitaja, lastentarhan opettaja, lastensuojelun sos.työntekijä / perhetyöntekijä, esikoulun / alakoulun opettaja/erityisopettaja) kokoaa ryhmän. Ryhmän koko määräytyy lapsen edun mukaisesti. Jos lapsella on paljon säätelyn vaikeuksia, on oma aikuinen ryhmässä tarpeen. Ideaali ryhmän koko on 4-6 lasta ja vähintään kaksi ohjaajaa. Esimerkkinä terveystoimi: Terveystoimi toteaa tuen tarpeen varhaisessa vuorovaikutuksessa esim. äidin masennusseulan perusteella tai Arjen voimavarat -keskustelun kautta. Tällöin hän kokoaa 2-3 äiti-lapsi-parikkoa, suunnittelee leikintuokion kulun ja sopii tapaamiskerrat parikkien kanssa. Vuorovaikutusleikkituokioita suositellaan pidettäväksi 5-10 tapaamiskertaa. Videointimahdollisuus parantaa positiivisen palautteen antamista parikkien toiminnasta. Vanhemmilla on mahdollisuus saada ryhmästä vertaistukea. Vuorovaikutteisen leikin aikana syntyy jaetun ilon hetkiä, jotka kannattelevat perheen arkea. Vuorovaikutteisen leikin prosessin jälkeen järjestetään seurantakerrat (1-2) puolen vuoden ajalle.</p> <p>ART-ryhmät: Kukin luokka on mukana kokonaisuudessaan siten, että ryhmäkoko on riittävän pieni. Luokka on jaettu kahteen ryhmään, jotka kokoontuvat samana päivänä peräkkäisinä aikoina. Aloituksessa mietitään oppilaiden kanssa ryhmän säännöt ja aloitetaan sosiaalisten taitojen rooliharjoituksilla. Ryhmien edetessä pohditaan moraalisia kysymyksiä. Vihanhallinnan taitoja harjoitellaan myös rooliharjoitusten avulla. 3-6- luokat ja erityisluokka, työparina opettaja / koulupsykologi ja koulun sosiaaliohjaaja.</p>				
Osaamistarpeet	Vuorovaikutteisen leikin ohjaamisen koulutus, Theraplay, kiintymyspohjainen leikki, Kiikka, askeleittain 4-12 vuotiaat, ART-ryhmät 3-6 luokat.				
Oletettu vaikuttavuus	Pyritään ennaltaehkäisemään lasten psykiatrisia ongelmia. Integroidaan perheen arjessa olevia lähityöntekijöitä tukemaan perheen arkea; toiminnalliset ryhmät (varhaiskasvatus, sosiaali- ja terveystoimi, koulutoimi).				

Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Satakunnan sairaanhoitopiirin alueella toiminnassa Pyhäjärviseuutu, Nakkila, Rauma
Todetut vaikutukset	Asiakkaiden palautteiden mukaan vaikutusta myönteisen vuorovaikutuksen lisääntymiseen, lapsen ja perheen voimaantumiseen.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Kustannukset työntekijä normaali kuukausipalkka.

Nimi: Vanhempainkoulu

TUKEVA		Palvelun laatu			
		Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)
Kehittämistyön kohde					
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä		x			
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Menetelmä pohjautuu C. Webster-Strattonin kehittämään Ihmeelliset vuodet -ryhmämuotoiseen ohjelmaan käytöshäiriöisten lasten vanhemmille. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa vanhempien itseluottamusta ja vanhemmuuden taitoja sekä hoitaa ja ennaltaehkäistä lasten käyttäytymisongelmia ja tottelemattomuutta. Tarkoituksena on myös muuttaa vanhempien ja lasten käyttäytyminen sekä heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa myönteisemmäksi. Vuorovaikutusta, kiintymyssuhteen kehittymistä ja vanhemmuutta tuetaan. Tukiverkoston rakentaminen perheelle ennen vauvan syntymää ja ennakoiva suunnitelma kotiutumisen synnytyksen jälkeen silloin, kun ollaan huolissaan perheen voinnista ja jakamisesta.				
Kohderyhmän ikä	7-12 -vuotiaiden lasten vanhemmat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Vanhempainkouluryhmä kokoontuu esim. päiväkodilla tai koululla, jonne on järjestetty lastenhoito. Ensimmäisillä tapaamisilla keskitytään myönteisen vuorovaikutuksen lisäämiseen, myöhemmin opetellaan keinoja puuttua ongelmakäyttäytymiseen. Kokoontumiskerrat ovat hyvin strukturoituja ja keskeistä on vanhempien kokemuksellinen oppiminen. Teemoja käsitellään ryhmässä katsomalla lyhyitä video-otteita vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksesta (valmiit dvd:t) ja tekemällä harjoituksia ryhmässä. Video-otteiden perusteella vanhemmat ratkaisevat ongelmia ja miettivät, mikä nähdyssä oli hyvää ja mitä olisi voitu tehdä toisin. Vanhemmat saavat myös kotitehtäviä ja suomenkielisen Ihmeelliset vuodet -kirjan. Ryhmän vetäjinä toimii moniammatillinen tiimi, joka koostuu sosiaaliohjaajasta, erityislastentarhanopettajasta, terveyskeskuspsykologista ja terveydenhoitajasta. Ryhmänvetäjien ja ryhmäläisten välisen vuorovaikutuksen on tarkoitus toimia esimerkkinä myönteisestä ja kannustavasta vuorovaikutuksesta, minkä vuoksi vanhempia keuhataan ja palkitaan jatkuvasti. Vanhemmat pyritään sitouttamaan tiiviisti ryhmään ja ryhmäläisten keskinäistä tukea vahvistetaan. Vanhemmat soittavat toisilleen ryhmäkertojen välillä ja myös ohjaajat soittavat kotiin. Jos joku ei pääse ryhmätapaamiseen, ohjaajat tekevät kotikäynnin.				
Osaamistarpeet	Ihmeelliset vuodet -toimintamallin koulutus ryhmän vetäjille				
Oletettu vaikuttavuus	Menetelmän vahvuuksia ovat myönteisyys ja kokemuksellinen oppiminen sekä ryhmän jäsenten kannattelu. Ryhmä sopii myös vanhemmille, joiden voimavarat osallistua ryhmään ovat tavallista heikommät. Vahvuutena on myös oppien perusteellisuus ja helppo sovellettavuus arjen poikkeustilanteisiin. Tutkimusten mukaan ryhmän käyneet vanhemmat ovat pystyneet merkittävästi vähentämään lastensa käyttäytymisongelmia ja lisäämään myönteistä käyttäytymistä. Vanhemmat ovat tunteneet myös saaneensa paljon tukea, itseluottamusta ja keinoja vanhemmuuteen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoidaan Oulunkaarella				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Systemiskt arbete för barn i riskzon - SABIR

LAPSEN ÄÄNI

Palvelun laatu					
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	En brukarorienterad, systemisk arbetsmodell för barn i riskzon. En verksamhetsmodell för den inledande samarbetsprocessen och det inledande samarbetsmötet då det finns behov av mångprofessionellt, sektorövergripande samarbete. Målsättning: Främja tillgänglighet av service, samt ett flexibelt arbete med klara strukturer mellan bas- och specialservice. Utvidga det utvecklande och gränsöverskridande handlingsutrymmet				
Kohderyhmän ikä	siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta kouluun				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>En verksamhetsmodell för den inledande samarbetsprocessen och det inledande samarbetsmötet då det finns behov av mångprofessionellt, sektorövergripande samarbete. Inom det svenska nätverket har man formulerat gemensamma grundprinciper för det sektorövergripande samarbetet, klarlagt och utvecklat de faser som ingår i den inledande arbetsprocessen, lagt fokus på utveckling och utprovning av inledande sektorövergripande samarbetsmöten (Tyngdpunkt på dialogiska förhållnings- och förfaringsätt).</p> <p>Gemensamma grundprinciper och inledande arbetsprocess: Betydelsen av att arbeta i barnets naturliga utvecklingsmiljöer. Familjens delaktighet och roll som medaktör för att en förändring ska vara möjlig. Eget förändrat och flexibelt verksamhetssätt med utgångspunkt i egen oro. Tillsammans istället för parallellt, betydelsen av att se sammanhangen. Då parterna i olika delsystem möts utgående från sin sakkunskap, "tänker tillsammans", kan detta ge ny förståelse. Aktiv användning av reflektiva processer under mötets gång hjälper att tillgodose att alla blir hörda och att olika röster blir hörda.</p> <p>1) Oro, hur formulera, ta till tals. 2) Konsultation, tillvägagångs sätt och tillgängligt stöd. 3) Kartläggning, gemensamt med familjen. 4) Inledande samarbetsmöte, klar struktur, roller, dialogiska principer.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Främja tillgänglighet av service, samt ett flexibelt arbete med klara strukturer mellan bas- och specialservice.				
Käyttöön otto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Helsingin alueella ruotsinkielisissä palveluissa				
Todetut vaikutukset	Familjens roll som medaktör: upplevelsen av att bli hörd och delaktig i egen process förstärkts. Klargjorda och gemensamt överenskomna tillvägagångssätt och strukturer stöder ett dialogiskt arbetsgrepp. Förbättrat samarbete, bättre tillgänglighet till service och sänkt tröskel för inledandet av samarbete.				
Kustannukset (pysyvissä toiminnaissa)					

Nimi: Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa

K-I LAPSET

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		X	X	X	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Yhteisöllisessä toimintamallissa paikalliset asiantuntijatyöntekijät muodostavat työskentelyparin tai -kolmikon koululuokassa esille tulleen aiheen mukaan. Nuorisotyötä tekevät työntekijät ovat keskeisesti mukana. Tämä asiantuntijatiimi toteuttaa yhteistyössä yläkoulujen, lukioiden tai ammatillisen oppilaitoksen oppilas / opiskelijahuoltotyöryhmän kanssa luokassa intervention, jonka sisältö, kesto ja intensiteetti määräytyvät tarpeen mukaan. Tässä vaiheessa kokeiltavia interventioaiheita ovat luokan ryhmäturvallisuuden ja -vuorovaikutuksen tukeminen ja nuorten yksinäisyyden ehkäiseminen. Lisäksi kokeilemisen arvoiseksi aiheiksi on suunniteltu nuoren tukemista koululuokassa kriisin kohdatessa häntä ja koulusta poissaolojen vähentämistä.				
Kohderyhmän ikä	13-19 –vuotiaat nuoret yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Kun oppilas / opiskelijahuoltotyöryhmään tulee tieto luokassa esille tulleesta ryhmään liittyvästä ongelmasta, otetaan yhteyttä yhteisöllisen toimintamallin tiimiin. Tiimin muodostavat koulukuraattori, koulupsykologi, kouluterveydenhoitajat, sosiaalityöntekijä, päihdetyöntekijä ja nuorisotyöntekijät. Tiimistä muodostetaan soveltuva työskentelypari, joka selvittää ongelman luonnetta opiskelijoiden ja koulun henkilökunnan kanssa ja suunnittelee heidän kanssaan intervention sisällön ja käytännön toteutuksen. Interventiossa käytetään sekä ongelman tunnistamisessa että korjaamisessa etupäässä toiminnallisia menetelmiä, opiskelijoiden itse tuottamaa materiaalia (esim. kyselylomakkeilla, ryhmäkeskusteluissa) ja opiskelijoiden/luokan voimavaroja.				
Osaamistarpeet	Yhteisöllisen toimintamallin toteuttajatyöntekijöiltä vaaditaan erityistä osaamista nuoren sosiaaliseen kehitykseen, ryhmään kuulumiseen ja toiminnallisiin interventioihin sekä moniammatillisen yhteistyön tekemiseen liittyen.				
Oletettu vaikuttavuus	Palvelun oletetaan tehostavan nuorten ongelmien tunnistamista ja niihin puuttumista varhaisessa vaiheessa perustason työssä. Lisäksi vahvistetaan perustason asiantuntijuutta, aktivoidaan oppilaitosten ja muiden toimijoiden yhteistyötä sekä tarjotaan uusi ryhmämuotoinen vaihtoehto nuoren kehityksen tueksi.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Interventiota kokeillaan Kiteen ja Tohmajärven yläkouluilla vuodenvaihteessa 2011-12. Keväällä 2012 interventiota kokeillaan Pohjois-Karjalan ammattiopistossa Kiteellä.				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Joustavasta joustavasti toiselle asteelle ja JOPO-nuoren ohjattu polku työssäoppimisen jaksolla

TUKEVA		Palvelun laatu				
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)	
Palvelukokonaisuus						
Toimintamalli		x				
Menetelmä						
Sisältö						
Lyhyt kuvaus	<p>Toiminnallisen luokan opettajana toimi erityisluokanopettaja, joka vastaa eri oppiaineiden opetuksesta, tarvittaessa muiden aineiden opettajat osallistuvat opetukseen. Toiminnallisessa luokassa toisena aikuisena toimii ohjaajan tehtävissä JOPO-ohjaaja. Hän vastaa oppilaiden työpaikkaopiskelukajaksojen ja koulutustutustumisjaksojen järjestelystä, mm. yhteydenpidosta yritysten ja toisen asteen oppilaitosten edustajiin sekä oppilaiden tukemisesta ja ohjauksesta jaksoiden aikana. Toimintamallin tavoitteena on motivoida joustavassa perusopetuksessa (JOPO) olevia oppilaita (7-9 lk) omaehtoiseen ja tavoitteelliseen työskentelyyn eri ammattialojen koulutuskokeilujaksojen ja käytännön läheisten työpaikkaopiskelukajaksojen avulla yhteistyössä ammatillisen toisen asteen ja yritysten kanssa. Näin oppilaan toivotaan pääsevän haluamaansa jatko-opiskelupaikkaan, aloittavan opiskelun siellä ja jatkavan siellä ensimmäisen lukukauden jälkeenkin. Lisäksi tavoitteena on tukea oppilasta toisella asteella opiskelussa ensimmäisen lukukauden ajan toimintamallissa olennaisena toimivan ohjaajan toimesta. JOPO on suunnattu oppilaille, joiden koulunkäynti yleisopetuksen ryhmässä on ongelmallista. Lisäksi kohderyhmänä ovat oppilaita, jotka ovat potentiaalisia negatiivisia keskeyttäjiä toisella asteella.</p>					
Kohderyhmän ikä	12-16 vuotiaat					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Tarkoituksena on joustavassa perusopetuksessa olevien nuorten yksilöllisen opinpolun tukeminen moniammatillisesti, 8. luokalta jatko-opintojen käynnistymiseen toisen asteen 1. joulukuun saakka. Toiminnallisen luokan opettajana toimi erityisluokanopettaja, joka vastaa eri oppiaineiden opetuksesta, tarvittaessa muiden aineiden opettajat osallistuvat opetukseen. Toiminnallisessa luokassa toisena aikuisena toimii ohjaajan tehtävissä JOPO-ohjaaja. Hän vastaa oppilaiden työpaikkaopiskelukajaksojen ja koulutustutustumisjaksojen järjestelystä, mm. yhteydenpidosta yritysten ja toisen asteen oppilaitosten edustajiin sekä oppilaiden tukemisesta ja ohjauksesta jaksoiden aikana.</p> <p>Hakeminen joustavaan perusopetukseen (JOPO): JOPO-luokalle pyrkivän oppilaan, jolla on koulunkäyntivaiveuksia ja alisuoriutumisia, asia viedään oppilashuoltoryhmään perheen, opettajan oppilashuollon koordinaattorin tai rehtorin toimesta. Oppilashuollon koordinaattori yhdessä koulun rehtorin kanssa järjestää oppilashuolto-palaverin, johon näiden toimijoiden lisäksi osallistuu JOPO-luokalle pyrkivän oppilaan opettaja sekä muita oppilashuollon toimijoita. Tämän jälkeen järjestetään yhteispalaveri, johon kutsutaan perhe, oppilaan opettaja, JOPO-opettaja ja muita oppilashuollon toimijoita. Jos yhteispalaverissa päädytään, että oppilas hyötyisi JOPO-ryhmässä opiskelusta, oppilas hakee JOPO-ryhmään ja osallistuu yhdessä perheen kanssa haastatteluun.</p> <p>JOPO-ryhmään hyväksytyin oppilaan oppimissuunnitelman päivittäminen: JOPO-luokalle hyväksytyin oppilaan koulunkäyntitilanne kartoitetaan oppiaineittain JOPO-opettajan ja oppilashuollon koordinaattorin sekä tarvittaessa rehtorin toimesta. Kun oppilas aloittaa opiskelun JOPO-luokassa JOPO-ohjaaja kartoittaa oppilaan ja perheen tilanteen voimavaramittarin ja kotikäynnin avulla. Kartoituksen jälkeen JOPO-opettaja järjestää oppimissuunnitelmapalaverin, johon oppilas, oppilaan huoltajat, JOPO-ohjaaja, JOPO-opettaja sekä tarvittaessa rehtori ja oppilashuollon koordinaattori osallistuvat. JOPO-opettaja kirjaa ylös oppimissuunnitelmapalaverin tiedot ja pyytää koulusihteeriä kirjaamaan muutokset koulun tietojärjestelmään.</p> <p>JOPO-ryhmän toiminta: JOPO-luokan oppilas opiskelee yksilöllisen opinpolun mukaan yleisopetuksen joustavassa perusopetuksessa, jossa painottuvat toiminnalliset menetelmät. JOPO-opettaja vastaa pääasiassa opetuksesta, mutta oppilas voi olla myös aineenopettajien tunneilla. JOPO-ohjaaja avustaa tarvittaessa opetuksessa, esim. opetuksen eriytyksessä. JOPO-ryhmän toiminnassa on tarvittaessa mukana yhteistyötoimija, mm. nuorisotoimi, seurakunta, kolmas sektori, jne, jonka toiminta</p>					

	<p>oleellisesti liittyy kyseessä olevan JOPO-ryhmän toimintaan. Yhteistyökumppaneissa on paikallisia eroavaisuuksia.</p> <p>Työssäoppimis- ja koulutustutustumisjaksot: JOPO-ohjaaja valmistelee ja suunnittelee työssäoppimis- ja koulutustutustumisjaksoja yhdessä seuraavien tahojen kanssa: työssäoppimispaikat eli yritykset / työnantajat, jotka järjestävät / tarjoavat oppilaille näitä työssäoppimispaikkoja oppilaiden mieltymysten ja kiinnostusten mukaan, sekä toisen asteen oppilaitokset, jotka tarjoavat koulutustutustumispaikat. JOPO-opettaja, JOPO-ohjaaja ja yhteistyötoimijat järjestävät luokkailtaan, johon JOPO-luokan oppilas osallistuu yhdessä huoltajien kanssa. Yksilöohjaaja / koulun oppilaanohjaaja, koulun JOPO-ryhmän toimintakäytänteistä riippuen, vastaa JOPO-oppilaan koulutustutustumis- ja työssäoppimisjaksoista. Hänen tehtävänä on tutustua toisen asteen oppilaitosten eri koulutusaloihin ja ohjata oppilasta koulutuskokeilu- ja tutustumisjaksoilla. Työssäoppimisjaksojen tarkoituksena on, että nuori saisi jaksojen aikana tietoa ja monipuolisia kokemuksia työelämästä ja siellä pärjäämisestä. Nuori saa henkilökohtaista ohjausta ja tukea mm. koululta, vanhemmilta ja työnantajalta ja sitä kautta onnistumisen kokemuksia, jolloin itsetunto vahvistuu. Nuori myös vahvistaa vuorovaikutustaitojaan, parantaa tietoisuutta omista osaamisen ja kiinnostuksen alueistaan sekä oppii elämänhallintataitoja. Jaksot ohjaavat nuorta ammatinvalinnassa ja laajentavat nuoren oppimisympäristöä.</p> <p>JOPO-oppilaan työssäoppimisjakso: Ennen JOPO-oppilaan työssäoppimisjakson alkua oppilas ja JOPO-ohjaaja / JOPO-opettaja käyvät tutustumassa työpaikkaan ja laativat yhdessä työnantaja kanssa sopimuksen työssäoppimisjaksoista, johon kirjataan jakson työtehtävät ja oppimistavoitteet, työaika ja ruokailukäytänteet. JOPO-opettaja ohjaa oppilasta työssäoppimisjaksolla oppimistavoitteiden osalta. JOPO-oppilaan työssäoppimisjakson aikana JOPO-ohjaaja / JOPO-opettaja käy työpaikalla tutustumassa oppilaan työskentelyyn ja ohjaa oppilasta työssäoppimisjakson yleisiltä osilta. Työssäoppimisjakson jälkeen JOPO-opettaja järjestää kehityskeskustelun, johon JOPO-ohjaaja ja oppilas huoltajineen osallistuvat.</p> <p>JOPO-oppilaan koulutustutustumisjakso: Työssäoppimisjaksoon kuuluu JOPO-oppilaan koulutustutustumis-jakso, jolloin nuori voi tutustua haluamaansa koulutusalaan ja näin saa kattavan käsityksen ko. koulutuksen sisällöstä ja siitä, millaista opiskelu on toisella asteella. Eri koulutuksiin tutustumisilla voidaan välttää oppilaan hakeutuminen alalle, joka ei kiinnosta. Myös JOPO-oppilaiden kynnys toisen asteen jatko-opintoihin madaltuu. Koulutustutustumisjaksojen puitteissa yhteistyötä tehdään toisen asteen oppilaitosten kanssa. Heidän edustaja toimii JOPO-oppilaan ohjaajana koulutustutustumisjakson aikana. JOPO-ohjaaja voi tarvittaessa olla oppilaan mukana koulutustutustumisjaksolla.</p> <p>JOPO-oppilaan siirtyminen jatko-opintoihin: 9. luokan keväällä JOPO-oppilaalla on selkeä käsitys, miten omat opinnot jatkuvat perusopetuksen jälkeen toisella asteella. Koulun opinto-ohjaaja on ohjaamassa JOPO-oppilasta yhteisvalinta-asioissa ja tiedottaa myös tuloksista. Jos oppilas ei tule valituksi hakemaansa opiskelupaikkaan, opinto-ohjaaja ja JOPO-ohjaaja / JOPO-opettaja ohjaavat oppilasta uudessa haussa. JOPO-oppilas hakee heinäkuun täydennyshaussa uutta paikkaa tai hakee joustavassa haussa ammattistarttiin. Kun oppilas tulee valituksi hakemaansa opiskelupaikkaan, hän aloittaa syksyllä opinnot. JOPO-opettaja siirtää tarpeellisen tiedon oppilaasta jatko-opiskelupaikkaan, jossa tarpeellisen tiedon saatuaan otetaan vastuu oppilaan opetuksesta sekä järjestetään ja annetaan tukea, mikäli oppilaalla siihen tarve. Ellei oppilaalla ole tuen tarvetta, toisen asteen oppilaitos vastaa tämän jälkeen opetuksesta. Oppilas jatkaa opintojen suorittamista toisella asteella. Tätä nivelvaihetta, JOPO-oppilaan siirtymistä perusopetuksesta toiselle asteelle, on tukemassa JOPO-ohjaaja, joka jalkautuu joksikin aikaa, toisen asteen koulutuksen alkaessa, oppilaan tueksi toisen asteen oppilaitokseen.</p>
Osaamistarpeet	JOPE-koulutukset, koulutukset toiminnallisiin menetelmiin.

Oletettu vaikuttavuus	JOPO- toiminnan tarkoitus on nuoren tavoitteellisen toiminnan ja opiskelutaitojen kehittäminen siten, että hänen opiskelunsa etenee perusopetuksen jälkeen. Nuorelle luodaan yksilöllinen opinpolku ja koulunkäynti pyritään saamaan käytännönläheisemmäksi ja mielekkäämmäksi. Tätä tukee myös yhteistyö ammattipiston ja työnantajien kanssa. Tarkoituksena on helpottaa oppilaiden siirtymistä perusopetuksesta toiselle asteelle. Tarkoituksena on myös tukea nuoren elämänhallintaa säännöllisillä työajoilla ja sopimuksista kiinni pitäen. Prosessin tarkoituksena on myös vanhemmuuden tukeminen. Lisäksi vanhemmat odottivat nuorten koulumenestyksen ja elämänhallinnan paranevan.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kempele, Kiiminki, Liminka, Oulu, Katso käyttöönottosuunnitelmat Innokylän sivuilta!
Todetut vaikutukset	Koulunkäynti on osalla rauhoittunut huomattavasti. Vastuunkantaminen on parantunut ja elämän suuntaviivat ovat pikkuhiljaa alkaneet vahvistua. Elämänhallintataidot ovat parantuneet, poissaolot vähentyneet, vastuunottaminen omista tekemisistä ja tekemättä jättämisestä on parantunut. Sitoutuneet oppilaat ja vanhemmat pitävät tätä suurena mahdollisuutena nuorelle ja arvostavat koulun ja kodin kumppanuutta kasvattajana. Huoltajissa sitoutuminen näkyy mm. oppilaan poissaolojen ilmoittamisena. Työssäoppimisjaksot ovat motivoineet opiskelijoita koulutyöhön. Osalla työssäoppimisjaksot ovat vahvistaneet ammatinvalintaa, osalla ne taas ovat sulkeneet joitakin ammattialoja valinnan piiristä pois. Työssäoppimisjaksoilla oppilaat ovat pystyneet osoittamaan osaamistaan ja pystyneet sitä kautta vaikuttamaan arvosanoihinsa. Työssäoppimisjaksot ovat tuoneet itsevarmuutta selvittää erilaisissa ympäristöissä uusien ihmisten kanssa. Yhteistyö yritysten kanssa on ollut antoisaa, yritykset ovat olleet yhteistyökykyisiä ja -haluisia. On opittu tuntemaan erilaisia työpaikkoja. Pienten yritysten suhtautuminen on ollut erittäin myönteistä. Työnantajat ovat reilusti perustelleet, jos jostain syystä oppilas ei ole päässyt yritykseen työpaikkaoppimisjaksolle. Tavoite toisen asteen koulupaikasta saavutettiin kaikkien oppilaiden osalta. Sosiaalitoimen asiakkuudet vähenivät JOPO- ryhmän oppilaille lukuvuoden aikana, eikä kodin ulkopuolisia sijoituksia ole tarvittu. Myös muutoin elämänhallinta tuntui oppilaille paranevan.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Nuorten mielenterveyden hoito peruspalveluissa lähellä nuorta ja perhettä - Merkkari -toiminta

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamalli nuorten psyykkisen hyvinvoinnin tukemiseksi ja nuorten mielenterveyden hoitamiseksi peruspalveluissa. Merkkari on psykiatrinen sairaanhoitaja, joka toimii koulujen mielenterveystyöntekijänä. Merkkarin tehtäväalueena on käytännön asiakastyö sekä yhteistyö nuoren verkoston kanssa esim. yläasteilla ja lukioissa.				
Kohderyhmän ikä	13-17 vuotiaat mielenterveyssyistä erityistä tukea tarvitsevat nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Yhteistyökumppaneita koulujen henkilökunnan lisäksi ovat sosiaalitoimi, terveyskeskus, psykiatrinen poliklinikka, nuorisotoimi ja erikoissairaanhoito. Tiiviimmin merkkari tekee yhteistyötä koulukuraattorien ja kouluterveydenhoitajien sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Merkkari osallistuu myös oppilashuoltotyöhön ollen mukana oppilashuoltotyötä toteuttavissa työryhmissä yläasteilla ja lukioissa. Merkkarin toimintaan liittyy yhteistyö koulujen oppilashuoltotyöryhmien ja muun henkilökunnan kanssa koulun toiminnan kehittämiseksi nuorten mielenterveyttä tukevaksi sekä nuorten mielenterveyden hoitamisen mallin luomiseksi osaksi perusterveydenhuoltoa.</p> <p>Ohjautuminen palvelun pariin: Nuori voi ohjautua merkkarille esim. koululääkäriin, kouluterveydenhoitajaan, koulukuraattoriin, oppilashuoltoryhmän, opettajan tai vanhempien ohjaamana. Nuori voi myös itse ottaa yhteyttä jos kokee tilanteensa vaikeaksi ja haluaa keskustella asioistaan. Merkkari tapaa nuorta yksilökäynnillä tai työparina toisen työntekijän (esim. koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä) kanssa. Nuori voi käydä merkkarilla tukikäynneillä esim. 10 kertaa, joiden aikana kartoitetaan tilanne ja työskennellään tavoitesuuntautuneesti sekä ohjataan tarvittaessa jatkohoitoon. <u>Tukikäyntejä</u> voidaan myös jatkaa, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi tai nuori voidaan ohjata jonkin muun tarvittavan palvelun piiriin, esimerkiksi erikoissairaanhoitoon. Tukikäynnit perustuvat dialogiseen vuorovaikutukseen nuoren kanssa ja keskustelut ovat luottamuksellisia. Tapaamisten tavoitteet määritellään nuoren kanssa yhdessä.</p> <p>Myös nuoren perhettä sekä muuta verkostoa tavataan tilanteet ja tavoitteet huomioiden.</p> <p>Merkkarin työote on voimavarakeskeinen, tavoitesuuntautunut ja tukea antava sisältäen keskustelun lisäksi myös toiminnallisia työskentelymenetelmiä esim. mielikuva- ja rentoutusharjoituksia. Merkkari on käytettävissä myös oppilashuoltotyössä sekä erilaisissa nuoren verkostoon liittyvissä haastavissa tilanteissa. Merkkari tekee yhteistyötä asiakkaan perheen ja lähiverkoston kanssa tavalla, joka sovitaa nuoren kanssa. Asiakkaiden ohjautuessa merkkarille tilanteista keskustellaan ohjaavan tahon / henkilön kanssa sovitellen yhteen ammatillisia näkökulmia. Keskusteluissa pohditaan näiden näkökulmien yhteensovittamista sekä työnjaollisia kysymyksiä siten, että tavoitteena nähdään asiakkaan tilanteen edistäminen. On tärkeää kuulla toisen työntekijän näkemys tilanteesta ja yhdessä pohtia merkkarin sopivuutta mahdollisena uutena auttajana asiakkaan verkostossa. Vuoropuhelu ohjaavan tahon / henkilön kanssa on tärkeä ja valaiseva tekijä asiakasprosessin aloitusvaiheessa. Joissakin tilanteissa päädytään johonkin muuhun vaihtoehtoon kuin merkkariin. Tämä tapahtuu avoimen dialogisuuden ja tavoitelähtöisen pohdinnan tuloksena.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Mitä varhaisemmassa vaiheessa lasten ja nuorten avuntarpeeseen pystytään vastaamaan, sitä merkittävämpää mielenterveysongelmien ennaltaehkäisyä voidaan toteuttaa ja tulevaisuuden säästöt syntyvät myös sitä kautta.				

Käyttönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Etelä-Pohjanmaan alueella
Todetut vaikutukset	Merkkarin yhteistyökumppanit olivat sitoutuneet toimintaan hyvin, mikä mahdollisti työskentelyn jatkumisen jouhevasti hankkeen rahoituksen päättymisen jälkeenkin. Yhtenä keskeisenä asiana koettiin; ”Tietoisuus ja kokemus siitä, miten tärkeää on mahdollistaa nuorille matalan kynnyksen keskusteluavun toteutuminen. Ymmärrys mielenterveystyön merkityksestä koulumaailmassa.”
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Psykiatrinen sairaanhoitaja koululla - merkkaritoiminta

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatit)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	Merkkari on terveydenhuollon työntekijä, joka työskentelee alakoululla kartoittaen lasten psykososiaalisia huolia. Merkkari toimii yhteistyössä koulunsa / alueensa opettajien, koululääkärin, terveydenhoitajan, koulupsykologin, koulukuraattorin sekä tarvittaessa muiden tahojen kanssa, tavoitteena oppilaan hyvä psyykinen terveys. Merkkarit kartoittavat oppilaan psykososiaalisia huolia ennaltaehkäisevällä työotteella yhdessä lapsen, perheen ja tarvittaessa muiden ammattilaisten kanssa.				
Kohderyhmän ikä	ala- (ja yläkoululaiset)				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Merkkari on terveydenhuollon työntekijä, joka työskentelee alakoululla kartoittaen lasten psykososiaalisia huolia. Oppilas tai vanhemmat voivat ottaa suoraan merkkariin yhteyttä. Kun koulun työntekijä on huolissaan oppilaasta, täyttää hän vanhempien luvalla saatelomakkeen merkkarille. Merkkarille hakeutumisen syitä voi olla esim. ahdistuneisuus, masentuneisuus, univaikeudet, erilaiset pelkotilat, syömishäiriöt, ryhmässä toimimisen vaikeus, ongelmia kaverisuhteissa, yliviikkkaus/levottomuus, koulukiusatut /-kiusaajat, tunne-elämän ongelmat, elämän-/perhetilanteen muutoskohdat. Merkkari tapaa lasta ja mahdollisesti myös perhettä noin 1-5 kertaa, jonka jälkeen lapsen tilanne arvioidaan ja tehdään jatkosuunnitelma yhdessä perheen kanssa. Merkkarilla on mahdollisuus konsultoida vanhempien luvalla koulun muita ammattilaisia (oppilashuoltoryhmä) tai erikoissairaanhoidon konsultaatiotyöryhmää. Tapaamisissa käytetään apuvälineinä mm. erilaisia tehtäviä, pelejä, musiikkia ja kortteja. Lapsen tilannetta arvioidaan yhdessä vanhempien kanssa. Merkkari toimii yhteistyössä lapsen, perheen ja opettajien kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat tarvittaessa terveydenhoitaja, koulukuraattori, koululääkäri, koulupsykologi, perheneuvola, lastenpsykiatria, lastensuojelu ja muut viranomaiset.				
Osaamistarpeet	Lapsilähtöinen työskentely – menetelmiä ja välineitä lastensuojeluun (Pesäpuu ry), LAMIKE-seulontamenetelmien käyttö, Hoivaa- ja leiki –työmalli.				
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena oppilaan hyvä psyykinen terveys.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kouvolassa ja Lappeenrannassa				
Todetut vaikutukset	Suurin osa lapsista koki hyötyneensä merkkarikäynneistä. Vanhempien palaute oli positiivista. Suurin osa koki tulleensa kuulluksi ja koki lapsen saaneen apua merkkarilta. Vanhemmat kokivat yhteistyön merkkarin kanssa toiveikkaana. Palautea pilotointiin osallistuneilta kouluilta: "Merkkaritoiminta tulisi vakiinnuttaa osaksi oppilashuollollisia palveluja. Yhteiskunta monimutkaistuu, samoin ruohonjuuritason ongelmat: mielenterveysosaamista sekä -ongelmien ennaltaehkäisyn tarve on suuri monen perheen kohdalla. Merkkaritoiminta tulisi alakoulujen lisäksi ulottaa myös yläkouluille."				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Sosiaalityöntekijän toimiminen nuorten verkkoympäristöissä

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Vanhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	Verkkososiaalipalvelun välityksellä tarjotaan tarvittaessa palveluohjausta nuorille verkossa ja samalla kehitetään sähköisiä asiakaspalvelun keinoja. Toimintamallissa olennaista miten sosiaalityöntekijä löytää olennaiset nuorten ympäristöt, joissa olla läsnä ja miten työntekijä tuo myös verkkoympäristöissä esiin nousseet asiat tiedoksi ja toimenpiteiden kohteiksi omaan työympäristönsä.				
Kohderyhmän ikä	verkkoympäristöissä toimivat lapset ja nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toimintamallissa olennaista miten sosiaalityöntekijä löytää olennaiset nuorten ympäristöt, joissa olla läsnä ja miten työntekijä tuo myös verkkoympäristöissä esiin nousseet asiat tiedoksi ja toimenpiteiden kohteiksi omaan työympäristönsä. Toimijatahona Verke (verkkonuorisotyön kehittämiskeskus valtakunnallinen), opetusministeriön rahoituksella. Toimintaympäristöinä nuorten käyttämät sosiaalisen median ympäristöt: Demi, Habbo, Irc yms. Esimerkkinä tässä käytetään IRC-Gallerian keskusteluympäristöä.</p> <p>Valmisteluprosessi: 1. Toimija suunnittelee palvelun kokonaisuutta yhdessä muiden verkkotyötä tekevien tahojen kanssa (terveydenhoitajat, nuorisotyöntekijät). 2. Sovitaan ympäristön ”omistajan” eli palvelun tarjoavan yrityksen kanssa sosiaalityön tekemistä päivystysvuoroista ympäristössä. 3. Työntekijä luo profiilin / omat tunnukset verkkoympäristöön, josta nuori pääsee tutustumaan työntekijäänsä. 4. Palveluntarjoaja luo työntekijän käyttämän chat-painikkeen palveluun (kts. esim. netari-chat).</p> <p>Työskentelyprosessi (päivystysilta): 5. Työntekijä kirjautuu ympäristöön omilla työntekijätunnuksillaan sovituna aikoina. 6. Työntekijä avaa päivystyschatin ja on yhteydessä muihin päivystäviin työntekijöihin skype-yhteyden avulla. 7. Yhteydenottava nuori on kirjautuneena ympäristöön ja pääsee keskusteluun klikkaamalla työntekijän keskusteluun johtavasta chat-painikkeesta. 8. Työntekijä ”poimii” nuoren keskusteluun, keskustelun kesto on max. 45 min. 9. Työntekijä tekee kahdenkeskisen keskustelun jälkeen raportin. 10. Päivystysillan päätteeksi käydään yhteinen loppukeskustelu illan kulusta ja chatissa vierailleista nuorista muiden päivystävien työntekijöiden kanssa. 11. Työntekijä tekee illan päätteeksi loppuraportin (kuinka monen nuoren kanssa keskusteltiin yhteensä, millaisia aiheita, miten nuorta ohjattiin, nousiko huoli jne.).</p>				
Osaamistarpeet	Verkkoympäristöissä toimiminen				
Oletettu vaikuttavuus	Moniammatillisen työteen kehittäminen verkkotyössä. Verkkotyötekevien nuorisotyöntekijöiden tukeminen. Verkossa olevien nuorille suunnattujen matalan kynnyksen palveluiden täydentäminen sosiaalityöntekijän resursseilla. Palveluohjausta nuorille verkossa.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Teinihopperi Facebookissa, Teinihopperi irc-galleriassa				
Todetut vaikutukset	Lastensuojeluilmoitus verkossa menettelytavat ja ohjeistus verkossa nuorten kanssa toimiville tahoille yhteistyössä Nuorille suunnatun verkkotyön foorumin toimijoiden kanssa. Nuorille suunnatut sivustot sosiaalisessa mediassa: Teinihopperi Facebookissa, Teinihopperi irc-galleriassa, Mitä haluat kysyä Teinihopperiltä ?				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Nettipohjainen asiantuntijaneuvonta pienten lasten vanhemmille - Vastaamo

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x			
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	Vastaamo –palvelu on sähköinen, ehkäisevä tukipalvelu lasta odottavien, vauvaikäisten sekä leikki- ja alakouluikäisten lasten vanhemmille vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvistä asioista. Vastaamo on palvelu, jossa voi kysyä mieltä askarruttavista asioista sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta. Kysyä voi milloin vain ja vastauksen saa vuorokauden sisällä. Vastaamo-palvelun kautta kuntien perhepalveluiden asiakkaat voivat käydä suojattua keskustelua Väestöliiton asiantuntijan kanssa.				
Kohderyhmän ikä	eri-ikäisten lasten ja nuorten vanhemmille				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Vastaamo on palvelu, jossa voi kysyä mieltä askarruttavista asioista sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta. Kysyä voi milloin vain ja vastauksen saa vuorokauden sisällä. Keskustelut ovat varmasti yksityisiä, sillä kysymykset esitetään anonyymisti. Käyttääkseen palvelua tarvitaan palveluseteli, jonka voi saada esim. neuvolasta, oppilashuoltotyöryhmän toimesta, kuraattorilta, kouluterveydenhoitajalta, perheneuvolasta tai ostamalla sen verkkokaupasta. Vastaamo-palvelun kautta kuntien perhepalveluiden asiakkaat voivat käydä suojattua keskustelua Väestöliiton asiantuntijan kanssa. Näin Vastaamo toimii osoitteessa https://www.vastaamo.fi/: 1) Syötä palvelusetelisi avain ylänurkassa olevaan ruutuun. 2) Valitse itsellesi käyttäjänimi ja salasana. 3) Esitä yksityinen kysymys tai osallistu vertaistukikeskusteluun. 4) Kysymykseesi vastataan vuorokauden sisällä. 5) Seuraavalla käynnillä riittää, että annat käyttäjänimesi ja salasanasasi. Toimijoina: Perheet ja vanhemmat, neuvola, kouluterveydenhuolto, perhetyö, oppilashuolto, vanhempainyhdistykset, Mental Capital Care, Väestöliitto.				
Osaamistarpeet	Kunnat voivat ostaa palvelusetelitä palveluun kuntalaisten käyttöön.				
Oletettu vaikuttavuus	Vastaamossa voi kysyä sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin ammattilaisilta mitä vain. Vastaamo -palvelun avulla pyritään myös vahvistamaan vanhempien aktiivista roolia sähköisten palvelujen käyttäjinä. Toiminnan tavoitetilana on myös, että kuntalaiset saavat tietoa palveluista helposti ja joustavasti verkossa.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	https://www.vastaamo.fi/				
Todetut vaikutukset	Vastaamon avulla on kunnan perus- ja erityispalveluita tuotu lähemmäksi kuntalaisia ja tavoitteena on ollut parantaa ja kehittää lapsiperheiden palveluja koskevia internetsivustoja, jotta ne tukisivat vanhempia koko perheen terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtimisessa.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	palvelusetelit				

Intensiivisen tuen toimintamallit kooste 31.12.2011

Nimi: Varhainen perhetyö - perhelähtöinen toiminta

REMONTTI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Varhainen, ennaltaehkäisevä tuki 0-8 vuotiaiden lasten perheille arjen haasteisiin. Asiakasperhe kokee tarvitsevansa tukea arjessa ja / tai lapsiperheen kanssa toimijalla herää huoli perheen elämäntilanteesta. Tuen tarpeen tunnistamisen jälkeen otetaan yhteyttä varhaisen perhetyön työntekijään. Nopean intervention avulla perheet saavat oikea-aikaisesti tarvitsemansa tuen. Asiakkaat ohjautuvat varhaisen perhetyön piiriin pääasiassa terveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta ja alkuopetuksesta.				
Kohderyhmän ikä	0-8 vuotiaiden perheet				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Tarve: Asiakasperhe kokee tarvitsevansa tukea arjessa. Lapsiperheen kanssa toimijalla herää huoli perheen elämäntilanteesta. Perhe ottaa itse yhteyttä varhaisen perhetyön työntekijään. Perhe ottaa yhteyttä lapsiperheen kanssa toimijaan (neuvola, varhaiskasvatus tms.).</p> <p>Keskustelu: Asiakasperhe kuvailee huolta/elämäntilannettaan. Sovitaan tapaaminen asiakasperheen ja perhetyöntekijän kanssa. Perheen tarpeista lähtien voidaan mukaan kutsua esim. terveydenhoitaja, lastentarhanopettaja, peruskoulunopettaja tms. Lapsiperheen kanssa toimija kertoo asiakkaalle varhaisen perhetyön mallista ja antaa perhetyön esitteen. Toimija kysyy asiakkaalta, voiko perhetyöntekijä olla yhteydessä perheeseen ja ehdottaa samalla yhteistä tapaamista joko perheen kotona tai toimipaikassa (esim. neuvola, päiväkot). Toimija voi itse sopia tapaamisen perheen ja perhetyöntekijän kanssa tai perhetyöntekijä soittaa asiakasperheelle ja sopii yhteisen tapaamisen. Toimija täyttää varhaisen perhetyön aloitelomakkeen, jossa kartoitetaan perheen elämäntilanne ja toimijan omat mahdollisuudet tukea perhettä. Varhaisen perhetyön aloitelomake löytyy kunkin toimijan omasta toimipaikasta.</p> <p>Alkukartoitus: Työparityöskentelyn avulla kartoitetaan perheen tilanne varhaisen perhetyön alkukartoituslomakkeen ja -keskustelun avulla. Alkukartoitus tehdään mahdollisuuksien mukaan asiakasperheen kotona. Myös tapaaminen työntekijän toimipaikassa on mahdollinen. (esim. neuvola, päiväkot, koulu). Alkukartoituksessa sovitaan tavoitteet ja työskentelymallit perheen tarpeet huomioiden, sekä tehdään päätös varhaisesta perhetyöstä.</p> <p>Päätös varhaisesta perhetyöstä: Vaihtoehto 1: Tehdään päätös varhaisen perhetyön jakson alkamisesta asiakasperheessä. Vaihtoehto 2: Tehdään päätös, että varhaisen perhetyön jaksoa asiakasperheessä ei aloiteta. Asiakasperhe ohjataan muun tuen piiriin tai todetaan että tarvetta varhaisen perhetyön aloittamiselle ei ole. Asiakasperheelle kerrotaan, että he voivat tarvittaessa olla yhteydessä perhetyöntekijään tai lapsiperheen kanssa toimijaan (esim. neuvola, varhaiskasvatus, koulu).</p> <p>Perhetyön jakson aloitus: Aloitetaan työskentely perheen kanssa. Varhainen perhetyö on perhelähtöistä: yhdessä perheen kanssa suunnitellaan perhetyön sisältöä (kotikäynti, palveluohjaus tarvittaessa, tuki lapsiperheille suunnattujen palvelujen hakemisessa ja lomakkeiden täytössä sekä arjen tilanteissa tukeminen esim. kaupassa käynti). Perhetyölle asetetaan myös tavoitteet. Perhetyö suunnitellaan aina yksilöllisesti, perheen tarpeita ja omaa asiantuntijuutta kunnioittaen. Varhaisen perhetyön työskentelyjakson aikana tehdään tarvittaessa verkostotyötä/työparityöskentelyä muiden perheen tuki- ja lähiverkoston kanssa. Näin vahvistetaan esim. työparityöskentelymallia. Myös asiantuntija-avun tehokas käyttö varhaisessa perhetyössä ja perustasolla vahvistuu. Varhaisen perhetyön jakso kirjataan asiakasperheen huoltajan/äidin terveystietomukseen tietojärjestelmään.</p> <p>Arviointi: Arvioinnin tarkoituksena on tarkistaa, ovatko asetetut tavoitteet täyttyneet perheen kohdalla. Kerrataan varhaisen perhetyön jaksot, sisällöt ja toimintatavat.</p>				

	<p>Arviointitapaamisella ovat mukana perhe, perhetyöntekijä sekä se toimija, jolla huoli aluksi heräsi perheen elämäntilanteesta. Vaihtoehto 1: Varhainen perhetyö jatkuu. Asetetaan uudet tavoitteet ja sisällöt perhetyölle edelleen perheen tarpeet huomioiden. Käydään palautekeskustelu menneestä jaksosta ja palautteen avulla pyritään vahvistamaan työskentelyä ja tavoitteiden saavuttamista. Vaihtoehto 2: Varhainen perhetyö perheessä päättyy. Perheen kanssa keskustelemalla todetaan, että asetetut tavoitteet ovat ainakin pääosin saavutettu ja perhe kokee saaneensa tarvitsemansa tuen. Jos perhe kokee, että varhainen perhetyö ei ole antanut riittävää tukea, ohjataan perhe muun tuen piiriin (esim. kasvatus- ja perheneuvola, lasten kuntoutustyöryhmä, perheasiain neuvottelukeskus, lastensuojelu tms.) Perhetyöntekijä haastattelee perhettä ja täyttää samalla loppupalautelomakkeen, jossa arvioidaan perhetyön tavoitteiden toteutumista asiakasperheen näkökulmasta. Sovitaan perheen kanssa seurantakerrassa 1-2 kk kuluttua jakson päättymisen jälkeen.</p> <p>Seuranta: Seurantakerta voi olla kotikäynti/muu tapaaminen tai puhelinkeskustelu. Siinä käydään läpi perheen tilanne ja kuulumiset. Perheelle kerrotaan, että perhetyöntekijään voi olla tarvittaessa yhteydessä.</p>
Osaamistarpeet	Perhetyöntekijän tehtävään sopiva koulutus, vuorovaikutus ja yhteistyötaidot, oman kunnan lapsiperheiden palvelujen tuntemus.
Oletettu vaikuttavuus	Nopean intervention avulla perheet saavat oikea-aikaisesti tarvitsemansa tuen. Työparityöskentelyn avulla vahvistetaan asiakasperheen tuen saamista ja jaetaan ammattiosaamista.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotointi käynnissä Salossa.
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä nuoren kehitysympäristössä erikoissairaanhoidon ja nuoren lähiverkoston yhteistyönä - Lähipalvelutiimi, Liikkuva lastenpsykiatrian konsultaatioryhmä ja vakavien mielenterveyshäiriöiden verkostoituvat varhaisinterventiot - Jeri

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	<p>Lähipalvelutiimi on perustasolla toimiva asiakaslähtöinen tiimi, joka kootaan silloin kun perheessä on jokin huoli. Tiimin työskentely ei ole aina riittävä lapsen tuen tarpeen kannalta, ja sen tueksi on kehitetty konsultaatioryhmä-toimintaa, joka on erityistason liikkuva työryhmä. JERI taas on uudenlainen yhdessä työskentely malli, joka on kehitetty erikoissairaanhoidon ja peruspalvelujen yhteistyönä. Tarkoituksena on tavoittaa mielenterveyshäiriöiden riskissä olevat nuoret mahdollisimman varhain ja tarjota heille joustavasti tarpeenmukaista apua. Erytisenä kohderyhmänä ovat psykoosiriskissä olevat nuoret, joilla ei ole hoitokontaktia erikoissairaanhoidon. Tämänhetkisen tutkimustiedon mukaan asianmukaisella ja leimaamattomalla avulla psykoosin puhkeaminen voidaan jopa estää tai ainakin viivyttää tärkeiden kehitysvaiheiden yli.</p>				
Kohderyhmän ikä	Päivähoitoikäisistä lapsista alakouluikäisiin (lähipalvelutiimi, konsultaatioryhmä), yläkouluikäisistä toiselle asteelle olevat nuoret ja heidän perheensä (JERI).				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Lähipalvelutiimi on perustasolla toimiva asiakaslähtöinen tiimi, joka kootaan silloin kun perheessä on jokin huoli. Tiimi kootaan aina tapauskohtaisesti perheen ympärille ja perheet voivat itse vaikuttaa siihen, ketkä ammattilaiset tapaamisessa on läsnä. Lähipalvelutiimityöskentely ei aina ole riittävä ja sen tukena on konsultaatiotyöryhmä toimintaa, joka on erityistason liikkuva työryhmä. Ryhmään kuuluvat lääkäri, psykologi, ehkäisevän lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Kun perheellä ja/tai jollakin lähipalvelutyöntekijällä on herännyt huoli lapsen psykososiaalisesta kehityksestä, lähipalvelutyöntekijä voi kysyä neuvoa konsultaatiotyöryhmältä puhelimitse. Jos lapsen tai perheen tilanne ei korjaannu kunnan lähipalveluissa tehdyistä tutkimuksista tai hoidoista huolimatta, voidaan avuksi pyytää konsultaatiotyöryhmä. Tällöin lähipalvelutyöntekijä ja perhe yhdessä täyttävät esitietolomakkeen, joka toimii konsultaatiopyyntönä. Järjestettävässä verkostoneuvottelussa lapsi ja hänen perheensä, lähipalvelutyöntekijät ja moniammatillinen konsultaatiotyöryhmä kartoittavat lapsesta syntyneen huolen ja tekevät yhdessä kootun tiedon pohjalta jatkosuunnitelman. Tavoitteena on, että lapsi ja perhe saavat oikea-aikaisen ja tarpeenmukaisen perheen näkemyksiä kunnioittavan avun omassa lähiympäristössään.</p> <p>Konsultaatioverkostossa lasta kunnioitetaan itsenäisenä toimijana, jolla on oikeus olla tietoinen perheensä tilanteesta ja osallistua omien asiointensa käsittelyyn. Lapsen vahuuksia, huolia ja muutosten vaikutuksia kartoitetaan ja niissä lapsen mielipide huomioidaan. Lapsen etu ja tarpeet ovat työskentelyssä ensisijalla. Toimintaan on kehitetty oma esitietolomake, joka toimii konsultaatiopyyntönä konsultaatiotyöryhmälle. Lomake voidaan täyttää aina silloin, kun perheellä ja/tai jollakin työntekijällä herää huoli lapsen psykososiaalisesta kehityksestä.</p> <p>JERI-toiminnan fokuksessa ovat yläasteilla ja toisen asteen oppilaitoksissa opiskelevat nuoret. Työskentely toteutetaan nuoren omassa kehitysympäristössä yhdessä nuoren lähiverkoston kanssa ja tapaamisissa on tarpeenmukaisesti koolla perhe, koulun oppilashuollon edustajia ja perusterveydenhuollon sekä lastensuojelun työntekijöitä. Nuoresta omakohtaisesti huolestunut peruspalveluiden työntekijä ottaa puhelimitse yhteyttä Jeri-työryhmään. Projektityöntekijät vastaavat huoleen kaikkien nuorten kohdalla arvioimalla tilannetta joko puhelimesta tai tapaamisessa nuoren, perheen ja yhteydenottajan kanssa. Tilanteeseen reagoidaan nopeasti ja tapaamisia järjestetään niin monta ja sellaisella kokoonpanolla kuin on tarpeen. Tapaamisissa kartoitetaan</p>				

	<p>nuoren elämässä ajankohtaisia kuormittavia tekijöitä ja haetaan niihin helpotusta käytännön järjestelyillä ja sopimuksilla. Samanaikaisesti haetaan suojaavia tekijöitä, jotka tukevat nuoren selviytymistä ja vahvistavat hänen toimintakykyään. JERI jatkaa interventiota niin kauan, kunnes nuoren vointi on helpottunut ja/tai turvallinen jatko-suunnitelma on löytynyt. Joskus nuoren tilanne edellyttää ohjausta erikoissairaanhoidon tai muuhun tarvittavaan tahoon. Peruspalveluiden työntekijöille järjestetään lukukausittain yhteinen koulutus- ja keskustelutilaisuus. Koulutuksen aiheet liittyvät nuorten mielenterveyteen, psykoosin kaltaisten oireiden tunnistamiseen ja varhaishoitoon sekä verkostoituvaan työotteeseen. JERI-työryhmissä on työskennellyt kolme psykiatrista sairaanhoitajaa, toimintaterapeutti ja psykologi.</p>
Osaamistarpeet	<p>Jalkautuvan toiminnan edellytyksenä työntekijöillä auton käyttö, koska toiminta-alue on laaja. Työntekijät jalkautuvat nuorten toimintaympäristöihin, koteihin ja kouluille.</p>
Oletettu vaikuttavuus	<p>Tavoitteena on vahvistaa peruspalvelujen toimintakykyä lapsen ja perheen psykososiaalisen huolen selvittelyssä ja auttamisessa. Vakavien mielenterveyshäiriöiden riskissä olevien ja muista mielenterveyden ongelmista kärsivien nuorten mahdollisimman varhaiset ja ennaltaehkäisevät auttamiskeinot voivat ehkäistä heidän vakavampaa sairastumistaan ja edistää tarpeenmukaisen avun saantia jo olemassa oleviin vaikeuksiin.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	<p>Lähipalvelutiimi ja konsultaatioryhmä on pilotoitu Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin alueella. Jeri on pysyvää toimintaa pääkaupunkiseudulla, HUS:n alueella.</p>
Todetut vaikutukset	<p>Hyvinvointi ja toimintakyky on parantunut, syrjäytymiskehitys pysähtynyt, nuorten mieliala on parantunut, elämäntilanne on parantunut, nuoret sitoutuneet tukeen kun se on toteutettu nuorten omissa ympäristöissä.</p>
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Nuorten mielenterveyden edistäminen yläkouluissa, 2. asteen oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa - Rajapinta

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Ryhmämuotoisen työskentelyn malli mielenterveyshäiriöistä, kuten käytöshäiriöistä, masennuksesta ja ahdistuneisuudesta, kärsivien nuorten auttamiseksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Koska kouluissa opitaan tietojen ja taitojen lisäksi työskentelemään tavoitteellisesti ja tulemaan toimeen monenlaisten ihmisten kanssa on ryhmämuotoinen työskentely luonteva tapa auttaa oppilaita heidän arkiympäristössään. Yhteistyö kouluterveydenhuollon kanssa takaa nuorille luontevan lähipalvelun lievien ja keskivaikeiden häiriöiden hoidossa ja ennaltaehkäisyssä.				
Kohderyhmän ikä	yläkouluikäisistä ammattikorkeakouluopiskelijoihin (12-20)				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Järjestetään stressinhallintakoulutusta, ART ryhmäharjoitusmenetelmäkoulutusta kouluterveydenhoitajille. Nuorisopsykiatrian työntekijä työskentelee tarvittaessa kouluterveydenhoitajan työparina kouluissa.				
Osaamistarpeet	ART -menetelmäkoulutukset (stressinhallinta ja ryhmäharjoitusmenetelmät)				
Oletettu vaikuttavuus	Tarkoitus on edistää nuorten mielenterveyttä ennaltaehkäisemällä mielenterveyshäiriöiden syntymistä sekä auttaa lievistä mielenterveyshäiriöistä kärsiviä nuoria mahdollisimman varhaisessa vaiheessa heille tutussa arkiympäristössä, osana koulutyötä. Erikoissairaanhoidon palvelujen tarpeen väheneminen, perustason työntekijöille tarvittava tuki psyykkisesti oireilevien potilaiden kanssa, varhaisen puuttumisen mahdollistuminen, erikoissairaanhoidon muuttuminen konsultoivammaksi, erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon yhteistyön syveneminen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Satakunnan sairaanhoitopiirin alueella				
Todetut vaikutukset	Vastauksia ART-ryhmiin osallistuneilta, kysymykseen Mikä ryhmässä auttoi sinua ja millaista hyötyä ryhmästä oli sinulle? "Luokkahenki ja opettajat.", "Kannustus", "Ryhmähenki, ryhmän jäsenet ja ohjaajat." "Auttoi sosiaalisuudessa paljon ja osaan kiittää helpommin." "Oppinut paljon jokaiselta tunnilta sosiaalisia taitoja". Osallistuminen Kasvamme Yhdessä iltoihin oli huomattavasti runsaampaa verrattuna normaaleihin vanhempainiltoihin.				
Kustannukset (pysyvissä toiminnoissa)					

Nimi: Nuorten päihdehoitopolku

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamalli, jossa kiinnitetään huomiota päihtyneisiin alle 18 vuotiaisiin nuoriin yhteispäivystyksessä sekä sovitut käytänteet miten prosessi kulkee myös kunnissa. Erikoissairaanhoidon sekä perusterveydenhuollon päivystyksissä tehdään jokaisesta alle 18 vuotiaasta päihtyneestä nuoresta lastensuojeluilmoitus ottamalla puhelimitse yhteyttä virka-aikana päivystyksen sosiaalityöntekijään ja virka-ajan ulkopuolella maakunnalliseen sosiaalipäivystykseen. Ilmoituksen vastaanottaja ottaa yhteyttä nuoren huoltajaan / huoltajiin ja kertoo heille lastensuojeluilmoituksesta.				
Kohderyhmän ikä	alle 18 vuotiaat nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Erikoissairaanhoidon sekä perusterveydenhuollon päivystyksissä tehdään jokaisesta alle 18 vuotiaasta päihtyneestä nuoresta lastensuojeluilmoitus ottamalla puhelimitse yhteyttä virka-aikana päivystyksen sosiaalityöntekijään ja virka-ajan ulkopuolella maakunnalliseen sosiaalipäivystykseen. Ilmoituksen vastaanottaja ottaa yhteyttä nuoren huoltajaan / huoltajiin ja kertoo heille lastensuojeluilmoituksesta. Päihtynyt nuori jää tilanteensa mukaan joko hoitoon sairaalaan tai lähtee kotiin huoltajansa kanssa. Ennen kotiinlähtöä keskustellaan vielä nuoren ja huoltajien kanssa päihdeidenkäytöstä. Keskustelussa on mukana pääsääntöisesti hoidossa mukana oleva hoitaja yksin tai yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Lastensuojeluilmoituksen tultua kunnan lastensuojeluviranomaisille, tehdään lastensuojelun tarpeen määrittely. Jos nuori ei jää lastensuojelun asiakkaaksi, jatketaan nuoren kanssa keskustelua päihdekäytön riskeistä sekä suojaavista tekijöistä. Nuorta vastuutetaan miettimään päihdekäyttöönä liittyviä tekijöitä. Keskustelun pohjana voidaan käyttää "Omin jaloin" ja "Valomerkki" -toimintamalleissa esitettyjä keskusteluaiheita. Nuoren kanssa käytävien keskustelujen aikana muodostuu kokonaisnäkemys nuoren tilanteesta ja nuori voidaan ohjata tarpeenmukaiseen jatkohoitoon nuorten päihdepalveluihin, mielenterveyspalveluihin tai nuorisopsykiatriseen erikoissairaanhoidon. Nuoren tila voi vaatia myös ohjauksen takaisin lastensuojeluun. Keskustelua voi käydä kunnan toimijoista riippuen esim. kunnan erityisnuorisotyöntekijä, koulukuraattorit/ohjaajat ja koulu- ja opiskeluterveydenhoitajat. Jokaisessa kunnassa voi mallin käytännöistä keskustella lastensuojeluviranomaisten, sosiaalitoimen, koulutoimen ja terveydenhuollon yhteiskeskusteluissa.				
Osaamistarpeet	Vuoropuhelutaitoja, päihdetietoisuutta, työnohjausta. Puhekeskeisiä menetelmiä, esim. Omin jaloin- tai valomerkki -toimintamalleissa esiteltyjä menetelmiä.				
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena saada katkaistua nuoren mahdollinen päihde- ja/tai mielenterveyshäiriö.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Satakunnan keskussairaalan yhteispäivystyksen alueella, sekä yhteispäivystyksessä että kunnissa.				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset					

Nimi: Nuoren neuvontapiste TsekPpoint

TUKEVA

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamallin tarkoituksena on nuorten kokonaisvaltainen auttaminen; elämänhallinnan, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Tavoitteena on tuen tarpeessa olevien nuorten (ja heidän vanhempansa) tavoittamisen tehostaminen matalan kynnyksen periaatteella. Lisäksi toimintamallissa korostuu monisektorisen yhteistyön selkiyttäminen ja tehostaminen nuorelle tehdyn hyvinvointiarvioin mukaisesti. Toiminta perustuu nuoren tarpeista lähtevään keskusteluun, hänen elämäntapojensa ja arjenhallinnan kartoittamiseen, haitallisten elämäntapojen korjaamiseen sekä nuoren oman elämäntilanteen hahmottamisen tukemiseen.				
Kohderyhmän ikä	15-29 -vuotiaat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Ohjautuminen palvelun piiriin nuoren omasta aloitteesta tai yhteistyökumppanien kautta esim. nuorisotoimi, puolustusvoimat yms. Asiakkuus vapaaehtoista. Pääasiallinen toimijataho voi olla esim. terveydenhoitaja tai nuorisotyöntekijä. Yhteistyöverkoston kuuluu opetustoimi, sosiaali- ja terveystoimi, työpajat, TE-toimisto, poliisi, puolustusvoimat, seurakunnat, etsivä nuorisotyö jne. Tuen tarpeen määrittelyyn kuuluu terveystarkastus sekä hyvinvointiarvio. Hyvinvointiarvioon sisältyy voimavaramittari (lomake), kirjallinen yhteenvedo ja hyvinvointisuunnitelma. Voimavaramittarin tuottama arvio nuoren hyvinvoinnin tilasta tulostetaan nuorelle mukaan. Tuloste on graafinen esitys josta näkyy havainnollisesti asiat, jotka nuorella on hallinnassa ja asiat joissa hänellä on vielä parannettavaa. Mittari on kehitetty Tuovi Hakulisen ja Marjaana Pelkosen (2002) suunnitteleman "vauvaperheen arjen voimavarat" -lomakkeen pohjalta (lastenneuvolaopas 2004) ja Kiimingin työpajalla kehitetystä mittarista. Hyvinvointisuunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa.				
Osaamistarpeet	Voimavaramittari				
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena on tuen tarpeessa olevien nuorten (ja heidän vanhempansa) tavoittamisen tehostaminen matalan kynnyksen periaatteella. Syrjäytymisen ehkäisy.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kiiminki				
Todetut vaikutukset	Asiakaspalautteen mukaan toiminta koettiin mielekkääksi ja osa nuorista on pystynyt parantamaan elämäntapojaan. Yhteistyökumppaneiden mukaan toiminta on koettu tarpeelliseksi ja täydentäväksi palveluksi. Palvelun on kerrottu antavan nuorelle lisätukea ja turvaa haastavassa tilanteessa.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Matalan kynnyksen palvelupiste nuorille painottuen sosiaali- ja terveysongelmien auttamiseen perus- ja erikoistason yhteistyönä

K-I LAPSET

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x	x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Matalan kynnyksen palvelupiste keskittyy antamaan 13-20 –vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen omalla paikkakunnalla ensisijaista, arvioivaa ja mahdollisuuksien mukaan hoitavaa apua. Palveluun nuori ja hänen vanhempansa voivat tulla ilman lähetettä puhelinoiton perusteella ja palvelu toimii nopeana ja intensiteetiltään tiiviinä. Palvelua mukailaan Sihti-intervention pohjalta paikallisiin olosuhteisiin ja resursseihin sopivaksi. Matalan kynnyksen palvelupisteen työntekijätiimi muodostuu perustason työntekijöistä, jotka toimivat yhteistyössä erikoistason esim. nuorisopsykiatrian kanssa.				
Kohderyhmän ikä	13-20 –vuotiaat nuoret ja heidän perheensä				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Matalan kynnyksen palvelupiste toimii sote-yksikön yhteydessä, millä taataan nuorten tueksi joustava ja tarpeen mukainen ammattiosaaminen sekä sosiaalitoimesta että terveydenhuollosta. Matalan kynnyksen palvelupiste toimii tiiviissä yhteistyössä yläkoulujen, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten oppilas / opiskelijahuollon työntekijöiden sekä nuorisotyötä tekevien ja työvoimahallinnon työntekijöiden kanssa. Palvelupisteessä työskentelee kokeneiden työntekijöiden vakituinen tiimi, josta muodostetaan työpari kunkin nuoren auttamiseksi. Vakituksen tiimin tukena on paikallisten osaajien joukko, josta kutsutaan mukaan kulloisenkin tarpeen mukainen asiantuntija. Nämä ns. asiantuntijapankin työntekijät voivat olla mistä tahansa yhteistyötoimipisteestä.				
Osaamistarpeet	Matalan kynnyksen palvelupisteen työntekijöiltä vaaditaan erityistä osaamista nuoren kehitykseen, kehityksen häiriintymiseen ja kehityksen tukemiseen sekä moniammatillisen yhteistyön tekemiseen liittyen.				
Oletettu vaikuttavuus	Palvelun oletetaan tehostavan perustason asiantuntijuuden esille saamista ja eri toimijoiden yhteistyötä sekä monipuolistavan palvelujen tarjontaa ja luovan aiempaa järkiperäisempää (sekä nuoren tuen että taloudellisten kustannusten osalta) työnjakoa perus- ja erikoistason palveluihin.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kyseinen toiminta edustaa matalan kynnyksen perustason psykiatrista osaamista. Tämän tyyppisiä yksiköitä on 50% :ssa Suomen sairaanhoitopiireistä osana yhtenäistä hoitoketjua nuorten ongelmien arvioimiseksi ja hoitamiseksi yhteistyössä eri toimijoiden ja perustason ja erikoissairaanhoidon välillä. Palvelua kokeillaan huhti-toukokuussa v. 2012 Siilinjärvellä.				
Todetut vaikutukset	Aiemmin on todettu kyseisen palvelun riittävän noin 30-40%:lle palvelua hakevista nuorista, n. 60 % tarvitsee kyseisen intervention jälkeen myös muita palveluita (Viite SIHTI raportti).				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Nuorten asioiden käsittely kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmässä

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventtiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Nuorten asiakasyhteistyöryhmät ovat nuorten kanssa toimivien tahojen muodostamia moniammatillisia ryhmiä, joiden toimintaa ohjaa laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä. Ryhmien vähimmäiskokoonpanoon kuuluu sosiaali- ja terveydenhuollon edustajat, opetus-, ja työvoimaviranomainen sekä Kela ja tarvittaessa myös muita asiantuntijoita. Tarkoituksena on auttaa nuorta saamaan hänen tarvitsemansa palvelut, tukea kuntoutumista ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää viranomaisten yhteistyötä.				
Kohderyhmän ikä	15-25 vuotiaat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Paikallinen kuntoutuksen asiakastyöryhmä voi jakaantua jaostoihin ja erikoistua käsittelemään tietyn kohderyhmän asioita, esim. nuorten ja lasten. Nuorten ryhmä koostuu työntekijätason henkilöistä. On hyvä jos ryhmässä on mukana korkean statuksen henkilö (sos/ter), jolloin ryhmän toiminnalle on esimiestason tuki. Tukea tarvitseva nuori, hänen vanhempansa tai nuoren lähityöntekijä voivat tehdä aloitteen nuoren tilanteen selvittämiseksi. Eri syistä nuorella voi olla vaikeuksia elämänhallinnassa, opinnoissa tai rajoituksia työllistymisessä. Lähettävä taho voi olla esim. koulukuraattori, terveydenhoitaja tai opinto-ohjaaja. Ryhmässä suunnitellaan yhdessä nuoren kanssa elämänpolkua tavoitteena koulutus, työllistyminen tai muu nuorta tukeva toiminta.</p> <p>1. Asian käsittelyä varten tarvitaan nuoren kirjallinen suostumus ja lähete ryhmään. Nämä lomakkeet saadaan kunnan www-sivuilta. Läheteen tehnyt lähityöntekijää kutsutaan tässä tukihenkilöksi, joka on usein kuraattori tai muu koulun työntekijä, nuorisopsykiatri tai sosiaalityöntekijä. Hänen tehtävänä on toimia nuoren "asianajajana" ja linkkinä ryhmän ja nuoren välillä asian käsittelyn ja seuranta-ajan. Nivelvaiheissa (saattaen vaihtaessa) nimetään ryhmässä uusi tukihenkilö, joka ottaa nuoresta kopin. Ryhmän asiakkuus kestää asia käsittelyn ja seuranta-ajan, joka on yleensä kuukausia.</p> <p>Hallintolain mukaan 15 vuotta täyttäneen nuoren kirjallinen suostumus riittää, mutta yhteistyönäkökulmasta on tärkeää toimia yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa, joten on hyvä pyytää myös huoltajan suostumus.</p> <p>2. Allekirjoitettu suostumus, lähete ja tarvittavat liitteet tukihenkilö postittaa ryhmän sihteerille, joka kutsuu kokouksen koolle. Ryhmä saa sihteeriltä ennen kokousta kopiot saapuneista lähetteisistä, jotta he voivat tutustua etukäteen nuoren tilanteeseen.</p> <p>3. Nuori saa kutsun ryhmään tukihenkilön kautta. Tukihenkilön lisäksi usein nuori ottaa mukaansa kokoukseen myös lähityöntekijöitään.</p> <p>4. Kokouksen alussa ryhmän jäsenet ja nuori esittäytyvät, jäsenillä on edessään nimilappu. Vieraat saavat kahvia ja keskustelua aloitellaan. Puheenjohtaja avaa keskustelun kysyen, mihin asioihin halutaan selvitystä ja mitä toiveita nuorella on. Keskustellaan siitä, mitkä ovat nuoren (perheen) voimavarat ja vahvuudet sekä mahdolliset rajoittavat tekijät. Keskustelu on nuorta kunnioittavaa ja arkaluontoisissa asioissa kysytään aina nuorelta lupa ottaa asia puheeksi. Myös omaisen jaksamista, voimavaroja ja perheen tukiverkostoja käsitellään ja usein täysi-ikäisenkin nuoren tukena ryhmässä on toinen vanhemmista. Puheenjohtaja tarvittaessa aktivoi ryhmän jäseniä keskusteluun ja tekee suullisen loppuyhteenvedon, jossa sovitaan seuranta ja vastuutaho, tarkennetaan onko nuori ymmärtänyt suunnitelman ja arvioidaan hänen sitoutumistaan. Ryhmä antaa kirjallisen konsultaatiovastauksen, jonka tukihenkilö käy vielä nuoren (ja huoltajan) kanssa yhdessä läpi. Tämä on tärkeää, jotta asioista on yhteinen ymmärrys. Myös sovittu seuranta kirjataan niin, että se on jälkepäin</p>				

	<p>luettavissa ja hyödynnettävissä nuoren asioissa.</p> <p>5. Usein nuori haluaa omasta aloitteestaan osallistua myös seurantakäsittelyihin, jolloin voidaan tehdä suunnitelman uudelleen päivittämistä, mikäli nuori ei ollutkaan vielä kyllin vahva sitoutumaan tehtyyn suunnitelmaan. Siksi ryhmässä sovitut seuranta-ajat ja tukihenkilö ovat tärkeitä, koska ne kannattelevat nuorta. Sairaanhoidopiirin kuntoutuksen yksikkö vastaa toiminnasta.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Tarkoituksena on auttaa nuorta saamaan hänen tarvitsemansa palvelut, tukea kuntoutumista ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää viranomaisten yhteistyötä.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Satakunnan alueella
Todetut vaikutukset	Asiakaspalautteiden perusteella asiakkaat kokivat tullessa kuulluksi. Yli puolet ryhmän jäsenistä koki ryhmän toiminnan hyödyllisyyden asiakkaiden kohdalla erittäin hyväksi tai melko hyväksi. Nuoren läsnäolo asiakastyöryhmän käsittelyssä koettiin tärkeänä, sillä läsnäolo auttaa sitoutumaan suunnitelman toteutumiseen.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Intensiivinen tuki nuorten kouluopissaoloihin

KASPERI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventtiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamallin mukaisen työskentelyn tarkoituksena on tukea nuorta, itsetuntoa vahvistamalla, arkielämäntaitoja harjoittelemalla ja nuoren käsitystä itsestään oppijana vahvistamalla. Kaikki toiminta tapahtuu nuoren omassa toimintaympäristössä kuten koti, koulu ja kaverit. Tukea tarjotaan siihen toimintaympäristöön, johon nuorella on eniten tarvetta. Yhdessä luodun yhteistyörakenteen avulla pyritään kouluopissaoloihin puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa ja tukea tarjotaan nopeasti nuoren vaikeaan tilanteeseen ennenkuin nuoren ja perheen tilanne kriisiiytyy liian vaikeaksi.				
Kohderyhmän ikä	12-16 vuotiaat nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toimijatahot: nuorten kanssa työskentelevä sosiaaliohjaaja (lastensuojelussa). Yhteistyössä koulukuraattorit, sosiaalityöntekijät.</p> <p>1) Koulunkäyntiongelmista kärsivien nuorten kartoittaminen, kyseisistä nuorista tehty lastensuojeluilmoitus.</p> <p>2) Valinta palvelun piiriin, yhteistyössä koulukuraattoreiden ja sosiaalityöntekijöiden kanssa.</p> <p>3) Toiminnan käynnistäminen lastensuojelun avohuollon perhetyön työorientaatiosta käsin. Perhetyön näkökulman mukaan perhetyö on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista. Sama toimintatapa toteutetaan myös nuorten kanssa työskentelyssä. Vanhemmille tarjotaan vanhempien vertaisryhmätoimintaa.</p> <p>4) yksilötyöskentely nuoren kanssa. Nuoreen pyritään luomaan hyvä ja luottamuksellinen suhde. Suhteen luomiseen varataan riittävästi aikaa ennen kuin lähdetään pohtimaan nuoren koulunkäyntiin liittyviä kysymyksiä. Perheen tilanteen tulee kuitenkin olla riittävän vakaa eikä perheessä saa olla akuuttia päihde -tai mielenterveysongelmaa, johon vaikuttaminen perhetyön keinoin on vaikeaa, saatikka nuoren kanssa työskentelyssä. Nuorelle laaditaan perhetyönsuunnitelma, jossa erityisen tarkastelun kohteeksi tulee intensiivinen tuki. Perhetyöntekijä pyrkii tapaamaan nuoria 3– 5 kertaa viikossa ja hänen normaali työaikansa sijoittuu kello kahdeksan ja kahdenkymmenen yhden välille. Yksilötyöskentelyssä toiminnalle asetetaan tavoitteet, jotka saattavat olla esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden harjoittelua, jolloin ohjataan nuorta ihan konkreettisesti selviytymään esim. junalla matkustamisesta, kahvilassa käynnistä, ohjataan henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvissä asioissa, itsensä hoitamisessa, opetellaan varaamaan aikoja puhelimitse esim. hammaslääkäriin tai kampaajalle. Yksilötyöskentelyn vaihe nuorilla kestää 7–14 viikkoon. Perhetyöntekijä tapaa nuoria ensimmäisten viikkojen aikana 1–2 kertaa viikossa riippuen nuoren tilanteesta. Sen jälkeen on selkeä intensiivisempi työskentelyvaihe, joka kestää 2–6 viikkoon. Tämän jälkeen jokaiselle nuorelle muotoutuu oma käyntitiheys, joka voi vaihdella viikoittain. Toiminnan alkuvaiheessa perhetyöntekijä voi olla yhteydessä joihinkin nuoriin myös viikonloppuisin. Toiminnalliset hetket voivat sisältää mm. kahvilassa käyntejä, keilaamista tai ostoksilla käymistä eri kaupungissa yms. Intensiivisessä tuessa työntekijällä on korkeintaan viisi nuorta kerrallaan. Intensiiviseen tukeen vaikuttaa paljon mikä nuoren tilanne suhteessa kouluun on. Mikäli nuori käy koulussa, hän voi kokea tarvitsevansa vähemmän tukea. Mikäli, koulunkäynti ei suju, kotikäyntejä voidaan toteuttaa enemmän, ettei nuori jää yksin ongelmansa kanssa.</p> <p>5) Vertaisryhmätoiminta vanhemmille ja nuorille. Tavoitteena on tarjota samanaikaisesti tukea saman perheen nuorille ja vanhemmille, toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. Toiminta on suljettua ryhmätoimintaa, jota tarjotaan perheille nuorella ilmenneiden koulunkäyntivaikeuksien vuoksi. Vanhempien vertaisryhmissä käsiteltäviä teemoja voivat olla esim: millainen vanhempi olen, nuoruusikä/ nuoren tasapainoinen kehitys/ vanhemmuus, vanhemman menneisyys / tunteet, vuorovaikutus perheessä/ vuorovaikutuksellinen vanhemmuus, voimavarat vanhempana, riittävän hyvä vanhemmuus, yksinhuoltajuus/</p>				

	<p>parisuhde. Ensimmäinen kerta tutustutaan erilaisten harjoitteiden avulla ja viimeisellä kerralla keskitytään asetettujen tavoitteiden tarkasteluun ja palautteiden antoon. Nuorille kerrotaan jo yksilötyöskentelyvaiheessa, että heitä on useampi nuori samassa tilanteessa ja heistä tullaan muodostamaan ryhmä. Vertaisryhmätyöskentelyssä vahvistetaan nuoren itsetuntoa ja lisätään nuoren itsetuntemusta erilaisten ryhmässä tapahtuvien harjoitteiden avulla. Ryhmätyöskentely saatetaan käydä läpi esim. NUISKUn periaatteiden mukaisesti. NUISKUn tavoitteena on kehittää osallistujien ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja ja oppia ratkomaan ristiriitailanteita rakentavasti. Menetelmä on hyvin toiminnallinen ja lyhyiden teoriaosuuksien jälkeen harjoitellaan ko. taitoja. Kurssilaisten materiaalina on työkirja, joka sisältää tehtäviä ja oppimispäiväkirjan. Ryhmätapaamisissa käytetään mm. kortteja, harjoitteita, näyttelemistä, keskustelua tai tehtäväkirjojen kanssa työskentelyä.</p>
Osaamistarpeet	nuorisotyö, sosiaalityö
Oletettu vaikuttavuus	Varhaista tukea nuorille, joilla on koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Nuorta voidaan ohjata konkreettisesti omien asioidensa hoitamisessa, josta hän saa mallin myöhemmälle toiminnalleen. Hänelle muodostuu eritasoisia verkostoja, jotka tukevat häntä selviytymään. Tuetaan sellaista toimintaa, joka vahvistaa nuorten omaa selviytymistä arkipäivän tilanteissa.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Riihimäki
Todetut vaikutukset	Koulutehtävien tekeminen yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa on vahvistanut nuoren käsitystä oppijana ja antanut nuorelle toivoa, ettei ”peiliä ole vielä menetetty” ja kouluun palaaminen on vielä mahdollista. Nuorten kanssa keskusteluun perustuva yksilötyöskentely ei useinkaan johtanut tilanteen nopeaan korjaantumiseen, mutta oli välttämätön suhteen luomisen ja luottamuksen syntymisen kannalta. Kun mukaan otettiin toiminnallisia menetelmiä tai vertaisryhmätyöskentelyä nuoret pystyivät ihan eri tavalla puhumaan vaikeistakin asioista. Keskustelu ei kuitenkaan ollut se menetelmä, mitä nuoret halusivat vaan toimintaa toisten nuorten kanssa. Eniten he toivoivat leirejä, jossa he saivat olla vapaasti oma itsensä. Kouluakin pystyi käymään lähes kaikki toiminnassa mukana olleet nuoret.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Nuorten intensiivipalvelumalli

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatit)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintatapa erikoissairaanhoidon nuorisopsykiatrian ja perustyön välimaastoon. Intensiivityöskentely perustuu nuorten palveluiden vaikuttavuutta selvittäneisiin tutkimuksiin, joiden mukaan työskentelyn pitää olla monialaista, riittävän tiheää ja nuoren saatavilla. Työskentelyn täytyy tapahtua nuoren omissa ympäristöissä, yhtäaikaaisesti kotona, koulussa ja vapaa-aikana. Työskentely on keskustelevaa, toiminnallista ja monialaista, nuoren lähellä tapahtuvaa yhteistä matkaamista. Lähiyöntekijä on nuoren oma aikuinen ja vanhempia /koko perhettä tukee oma työntekijä.				
Kohderyhmän ikä	13-16 vuotiaat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toimijat: Nuorten ja heidän perheittensä kanssa työskentelijöitä psykososiaalisentuen yksiköstä (koulukuraattorit), lastensuojelun yksiköstä (Is-sosiaaliohjaajat), opetus- ja kulttuuritoimesta (nuorisotyöntekijät) ja lisäksi varhaisen tuen hallinnonalueelta, poliisilaitoksella toimivan nuorten Ankkuri-tiimin edustaja (psykiatrinen sairaanhoitaja), perheneuvolan nuorisotyöpari (perheneuvoja ja psykologi), etsivät nuorisotyöntekijät sekä monituottajamallin mahdollisuuksia edustamaan yksityisen lastensuojelupalveluita tuottavan yksikön edustaja, konsultti nuorisopsykiatri. Sitoutumis- ja intensiivivaiheen työskentelyä tarkoitetaan tässä mallissa sitä, että nuorta tavataan vähintään 2 kertaa viikossa vähintään 2 kuukauden ajan. Rinnalla tapahtuvat perheen tapaamiset toteutuvat 1-2 kertaa viikossa 2 kuukauden ajan. Työskentely on keskustelevaa, toiminnallista ja monialaista, nuoren lähellä tapahtuvaa yhteistä matkaamista. Lähiyöntekijä on nuoren oma aikuinen ja vanhempia /koko perhettä tukee oma työntekijä. Lähiyöntekijä kirjaa esim. kuukausittain YPH-Effican NIP-tiedostoon lyhyen yhteenvedon nuoren tilanteesta ja omiin asiakastiedostoihinsa tarkemmat yhteenvedot. Sitoutumis- ja intensiivivaiheen menetelmällisenä työkaluna voi käyttää ”Lapsen Ääni”-hankkeen asiakaskyselyn muokattua mallia, jota voi tarpeen mukaan sovittaa omaan käyttöönsä. Matriisissa on myös kysymykset, joilla voidaan mitata työskentelyn vaikutuksia nuoren ja perheen elämään intensiivityöskentelyn päätyttyä. Koko työskentelyaika intensiivityön mallissa voi pisinmillään olla 1,5 vuotta.</p> <p>Prosessi: 1) <u>Tilauskeskustelu:</u> Nuoren asioista huolestunut työntekijä ottaa puheeksi nuoren ja perheen kanssa NIP-työskentelyn. Työntekijä kertoo sisällön, rakenteet ja tavoitteen ja motivoi nuorta ja perhettä mukaan työskentelyyn. Työntekijä täyttää yhdessä keskustellen NIP-tilauksen nuoren ja perheen kanssa. Sopii ehdotukset aloitustapaamisen ajankohdiksi ja lähettää tilauksen NIP-tiimille. 2) <u>NIP-resurssitiimi:</u> 6 nuorisotyöntekijää, 2 ENO:a, 3 Is-sosiaaliohjaaja, 3 koulukuraattoria, 1 perheneuvolapsykologi, 1 psyk.sairaanhoitaja ja nuorisopsykiatri. 3) <u>Sitoutumis- ja intensiivivaihe:</u> Aloitusneuvonpito, jossa mukana valikoituneet työntekijät (nuorisott., koulukur., Is-sos.ohjaaja), nuori ja perhe, tuova työntekijä. Intensiivityön asiakaskysely nuoren kanssa, perheen kanssa työskentelijä, koulukuraattori, psykologi, psyk.sairaanhoitaja. Sovitut toiminnalliset tapaamiset ja keskustelut nuoren kanssa väh. 2x viikossa 2kk:ajan = 18-20 tapaamista. Sovitut tapaamiset vanhempien / perheen kanssa väh 1x viikossa väh 2kk.n ajan. Koulupalaveri mahd. nopeasti työskentelyn alkuun, opettaja, rehtori, kuraattori. Sovitut välineuvonpidot n. 3 kuukauden välein. YPH-Efficaan kirjaamiset, neuvonpitojen muistiot perheelle. 4) <u>Siirtymä- ja kannatteluvaihe:</u> Siirtymävaiheen neuvonpito, jossa mukana kaikki työskentelyyn osallistuneet, nuori ja vanhemmat. Sitoutumis- ja intensiivivaiheen työskentelyn yhteinen arviointi, hyödyt, muutokset, asetettujen tavoitteiden ja välitavoitteiden arviointi ja siihen vaikuttaneet asiat. Kannattelusuunnitelman tekeminen ja siitä sopiminen. Kannatteluvaiheessa nuoren tapaaminen 1-2x kk, läheisverkoston tukisuunnitelman tekeminen ja pohdinta, muiden tukitoimien tarpeellisuuden arviointi, jatko-ohjaaminen perus / erityispalveluihin, jos tarpeen ja siinä auttaminen.</p> <p>Jatkoseurantatapaamisista sopiminen. 5)</p> <p><u>Jatkoseuranta:</u> Jälkitapaamiset nuoren ja perheen kanssa 2-3 x 3kk ja 6 kk kuluttua työskentelyn päättymisestä.</p>				

Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Tehostaa nuorisoiäisten perheisiin, vapaa-aikaan ja kouluun suuntautuvaa tukea.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Hämeenlinna
Todetut vaikutukset	Vanhemmat ovat sanoneet suoraan olleensa erittäin helpottuneita, että nuoren lähelle on heidän avukseen tullut monialainen työskentelytiimi ja että työskentely on lähtenyt nopeasti ja tukevasti käyntiin välittömästi aloitusneuvonpidon jälkeen. Vanhempia ja nuoria on erityisesti huollettanut koulunkäynnin järjestäminen, johon puolestaan opettajat ja koulun muu henkilökunta on lähtenyt avoimin mielin tekemään sopimuksia ja erityisjärjestelyjä, jotta nuori on saanut jumiutuneet opintonsa etenemään. Suurin vaikutus koulunkäyntiin on ollut poissaolojen vähentyminen, joka jo antaa mahdollisuuden selviytyä opinnoista, koska nuori on paikalla oppitunneilla kuuntelemassa opetusta.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Konsultoivan nuorisopsykiatrin palvelut ostopalveluna.

Nimi: Ryhmämuotoinen perhekuntoutus

KASPERI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Intensiivinen perhetyö on määräaikaista perhetyötä lastensuojelun asiakasperheille. Intensiivisen perhetyön tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, saada päivärytmiä säännöllisemmäksi ja tukea vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta. Perheitä ohjataan konkreettisesti heidän toiminnassaan, kuten kasvatustilanteissa ja arkielämän taidoissa. Intensiivistä perhetyötä voidaan tarjota myös tilanteessa, jossa on huostaanoton uhka olemassa tai lasta ollaan kotiuttamassa lyhytaikaisen sijoittamisen jälkeen.				
Kohderyhmän ikä	Pikkulapsiperheille, alle kouluikäisten lasten perheille				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Intensiivisen perhetyön tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, saada päivärytmiä säännöllisemmäksi ja tukea vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta. Toiminnan tavoitteena on löytää hyvin toimivia vuorovaikutuskohtia ja tukea vanhempia ottamaan vastaan lapsen positiiviset kontaktialoitteet. Intensiivisellä perhetyöllä aktivoidaan ja tuetaan sellaista toimintaa, joka vahvistaa perheiden omaa selviytymistä arkipäivän tilanteissa ja tarvittaessa luodaan uusia verkostoja perheiden selviytymisen tueksi. Intensiivinen perhetyönjakso kestää 16–18 viikkoa sisältäen kaksi erillistä kotiviikkoa, jolloin tehdään kotikäyntejä. Toimijoina sosiaaliohjaajat, perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät.</p> <p>Intensiivinen perhetyö toteutetaan ryhmätoimintana, jonka yhtenä tavoitteena on lisätä vanhempien valmiuksia olla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa vahvistetaan vanhemman kykyä ottaa vastaan lapsen kontaktialoitteet ja kykyä vastata lapsen tarpeisiin. Ryhmätyöskentelyn avulla harjoitellaan näitä taitoja yhdessä lapsen ja vanhemman kanssa. Teematyöskentelyn avulla vanhemmat lisäävät omaa tietoisuuttaan kohdata lapsi omine tarpeineen ja lisätä vanhemman valmiuksia selviytyäkseen lapsen mukanaan tuomista haasteista. Ryhmä kokoontuu kolmena päivänä viikossa, tiistaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin klo 9.00–15.00. Intensiiviseen perhetyöhön tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän läheteellä. Toimintaan otetaan 3 perhettä kerrallaan ja toiminta kestää 16–18 viikkoa kerrallaan, keväisin ja syksyisin. Ryhmässä toteutetaan säännöllistä lapsiperheen arkea ruokaillen, ulkoillen ja lepohtekin. Perheitä ohjataan konkreettisesti heidän toiminnassaan esimerkiksi arkielämän taidoissa, kuten ruuanlaitossa, ruokailutilanteissa, lasten nukkuttamisessa ja ulkoilussa. Päivittäinen yhteinen ruuanlaitto on osa ryhmätoimintaa, se mahdollistaa arjen taitojen oppimista ja säännöllistä päivärytmiä. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta tuetaan arkisten tilanteiden lisäksi myös toiminnallisissa hetkissä, jossa vanhempi ja lapsi ovat ohjaajan kanssa, näitä ovat mm. yhteiset lorutellut hetket ja ohjatut leikkihetket. Lasten lepohtekien aikaan äideillä on mahdollisuus teemalliseen työskentelyyn. Isät otetaan toimintaan mukaan 1–2 kertaa kuukaudessa erikseen sovittuina iltapäivinä.</p> <p>Prosessi: 1) <u>Lapsi on lastensuojelun asiakkaana</u>. Alkutarpeen arviointi tai sosiaalityöntekijän arvio perheen tilanteesta on tehty. Perhe on perhetyön piirissä, mutta tuki ei ole riittävää. 2) <u>Perhetyön tilaus</u>. Sosiaalityöntekijä tekee perhetyöntilauksen. Intensiivisen perhetyön tilauksia voi tehdä pitkin vuotta, mutta viimeistään kesäkuun alussa perheet jotka aloittavat elokuussa ja joulukuun alussa perheet, jotka aloittavat tammikuussa. Tilauksen tultua ja paikka vapauduttua perhetyöntekijä ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään ja varmistaa intensiivisen perhetyön tarpeen ja sopii aloituspalaverin ajankohdan. 3) <u>Aloituspalaveri</u>. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ilmoittaa perheelle aloituspalaverin ajankohdan, sovitaan 3–5 kerran motiivointikerrasta. 4) <u>Perheen motiivointi toimintaan</u>. Alkaa noin kuukautta ennen ryhmän alkua. Intensiivisen perhetyön työntekijät tapaavat perhettä 3–5 kertaa pääsääntöisesti perheen kotona. 1 käynti toimintoihin tutustumisen. 5) <u>Jos perhe aloittaa perhetyön jakson, väliarviointi</u>. Tavoitteiden saavuttamisen arviointia yhdessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, intensiivisen jakson puolivälissä (kirjallinen palaute). 6) <u>Intensiivisen jakson / motiivointijakson päätösneuvottelu</u>. Loppuyhteenveto kirjallisesti, jatkosuunnitelman laatiminen, työskentelyn lopettaminen.</p>				

Osaamistarpeet	Ryhmätyöskentelymenetelmät
Oletettu vaikuttavuus	Toiminnan tavoitteena on löytää hyvin toimivia vuorovaikutuskohtia ja tukea vanhempia ottamaan vastaan lapsen positiiviset kontaktialoitteet.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Riihimäki
Todetut vaikutukset	Myönteisinä asioina perheet kokivat vertaistuen, johon kuului uudet kaverisuhteet ja yhteiset keskusteluhetket aikuisten kesken. Vanhemmat kokivat ruuanlaiton ja sitä kautta uusien ruokien löytymisen mukavan asiana. Lasten kanssa loruttelua ja vanhemman ja lapsen välisiä leikkihetkiä kaikki vanhemmat pitivät hyvänä asiana. Kaikki vanhemmat kokivat saaneensa jonkin verran apua omien virikkeiden löytymiseen. Toiminnan ensimmäisellä toimintakaudella tarjoutui eräälle perheelle mahdollisuus kokeille intensiivistä perhekuntoutusta lapsen huostaanoton vaihtoehtona. Lapsi voitiin kotiuttaa intensiivisen perhetyön keinoin.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Perhetyön intensiivijakso toimintamalli nuorten avohuoltoon

KASPERI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Intensiivijakso soveltuu työmenetelmäksi eri tavoilla oirehtivien nuorten kanssa. Nuorella voi olla esim. koulunkäyntiongelmia, psyykkisiä pulmia, ikä- ja kehitystason ongelmia tai päihteiden käyttöä. Vanhempien jaksaminen, keinot ja kyvyt vastata nuoren oireiluun ovat vähentyneet ja vanhemmat kokevat kasvatuskysymykset ja vuorovaikutuksen nuoren kanssa ongelmallisiksi. Vanhemman tahto saada muutos perheen arjen toimivuuteen on osoittautunut hyväksi lähtökohdaksi intensiivijakson aloittamiselle. Nuoren ja perheen arkeen selkeästi vaikuttava tavoite edistää motivoitumista työskentelyyn. Intensiivijakso on hyvä tukimuoto uuden lastensuojelusiakkuuden käynnistyessä. Toisaalta intensiivijakson voi toteuttaa myös lastensuojelun perhetyön asiakkuudessa, jossa perhetyö on jäänyt ”junnaamaan” paikalleen. Intensiivijaksot voivat olla kestoaltaan esim. noin kolmen kuukauden mittaisia.				
Kohderyhmän ikä	13–17 -vuotias avohuollon asiakasnuori ja hänen perheensä				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Jakson valmisteluvaihe: Intensiivijaksotyöskentelyn soveltuvuus nuoren ja perheen tilanteeseen arvioidaan ennen jakson aloittamista. Arviointityössä sosiaalityöntekijä voi hyödyntää asiakasprofiililomaketta, joka kokoaa tiedot nuoresta, perheestä, yhteistyötahoista ja tarjotuista tukitoimista selkeästi yhdelle paperille. Sosiaalityöntekijä esittelee intensiivijakson pääpiirteittäin nuorelle ja perheelle ja keskustelee jakson aloittamisesta. Keskustelussa pohditaan ja nimetään myös ne yhteistyötahot, joiden on tärkeää olla mukana työskentelyssä. Keskustelussa sovitaan yhteistyötahon tai -tahojen kutsumisesta mukaan aloitustapaamiseen. Käydyn keskustelun perusteella sosiaalityöntekijä täyttää perhetyön intensiivijakson asiakastietolomakkeen jaksoa varten ja toimittaa sen perhetyöhön. Lomakkeen avulla perhetyöntekijä saa riittävät tiedot perheestä ja perheen tilanteesta. Lomakkeesta ilmenee myös perheen kokema huoli ja tavoite työskentelylle. Perhetyössä sovitaan intensiivijakson vastuullinen työpari. Suunnittelupalaverissa sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijät hahmottavat intensiivijakson alustavan ajallisen tapaamisakataulun.</p> <p>Aloitustapaaminen: Aloitustapaamisessa on mukana nuori, hänen vanhempansa, sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijätyöpari sekä yhteistyökumppani. Aloitustapaamisen tavoitteena on tarkentaa perheen kanssa keskustellen intensiivijakson tavoite/tavoitteet. Tavoiteen tulee olla riittävän konkreettinen. Lähtökohtaisesti aloitustapaaminen sovitaan perheen kotiin. Koti on perheen luonnollinen, oma ympäristö, missä intensiivijakson tulevat tapaamiset järjestetään niin usein kuin se on mahdollista. Perhetyöntekijä voi ehdottaa perheelle tapaamisten sisällöllisiä teemoja ja osallistujia. Yhdessä perheen kanssa keskustellen varmistetaan aiheet, osallistujat ja aikataulus. Aloitustapaamisesta kirjoitetaan perhetyön asiakassuunnitelma. Keskustelun pohjalta perhetyöntekijä-pari tekee osallistujille intensiivijakson työsuunnitelman tapaamisten ajankohdista, osallistujista, sekä aiheista/teemoista. Perhe saa tämän tapaamisia koskevan aikataulun ensimmäisen asiakastapaamisen yhteydessä.</p> <p>Työskentelyjakso: Työskentelyjakson aikana perhetyöntekijät tapaavat nuorta ja perhettä 1-2 kertaa viikossa. Näiden tapaamisten lisäksi jaksossa toteutuvat tarpeenmukaiset monialaisten toimijoiden ja asiakkaan väliset tapaamiset. Perheen jäsenten lisäksi myös asiakkaan ns. luomuverkostoon kuuluvia henkilöitä kannattaa ottaa mukaan työskentelyyn. Työskentelyjakson tapaamisten lukumäärä voi poiketa edellä esitetystä, määrää tärkeämpää on tapaamisten sisällöllinen laatu ja tavoitteellinen työskentely. Intensiivijakso sisältää ainakin kolme erilaista työskentelyulottuvuutta: vanhemmuuden tukeminen, psykososiaalinen tuki nuorelle ja motivointi muutokseen, arjen hallinta (kodinsäännöt, koulu, harrastukset, vuorokausirytmii, kaverit). Työntekijöiden tuki välittyy nuorelle ja hänen vanhemmilleen käydyissä keskusteluissa ja toiminnallisissa työskentelyissä (esim. Pesäpuun materiaalit, Umbrella-kansio). Asioista puhutaan suoraan ja niiden oikeilla nimillä, puututaan vaikeisiin asioihin ja pyritään selvittämään perhedynamiikkaa. Jaksoon liittyy myös koko perheen kotitehtäviä, tällöin perheellä on harjoiteltavana vuorovaikutukseen ja keskinäiseen toimimiseen liittyviä tehtäviä. Perhetyöntekijä-työpari valmistautuu jokaiseen asiakastapaamiseen suunnitteleamalla tapaamisen sisällön, työmuodot ja työnjaon tavoitteen mukaisesti. Sosiaalityöntekijän</p>				

	<p>työskentely intensiivijaksolla on tiiviimpää sekä perhetyöntekijöiden, asiakkaan että monialaisten yhteistyökumppanien kanssa kuin ns. normaalissa lastensuojelun perhetyön asiakkuudessa.</p> <p>Väliarviointitapaaminen: Työskentelyjakson puolivälissä välissä nuori, vanhemmat, sekä jaksoon liittyvät työntekijät kokoontuvat väliarviointiin. Väliarvioinnissa tarkastellaan toteutunutta työskentelyä ja sen vaikutuksia. Perheellä on mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä jakson aikana tapahtuneista muutoksista sekä tavoitteen tarkastamisesta tai muuttamisesta tarpeen mukaan. Keskustelun perusteella tarkennetaan jakson lopputyöskentelyn tavoitteet. Väliarviointitapaaminen on myös positiivisen palautteen antamisen paikka nuorelle ja perheelle. Työskentely jatkuu väliarviointitapaamisen jälkeen perheen kanssa yhdessä sovitun aikataulun ja suunniteltujen asiakastapaamisten mukaan.</p> <p>Loppuarviointi: Loppuarviointiin osallistuu nuori, vanhemmat, sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijät, sekä mukana olleet monialaiset yhteistyötahot. Perheen täyttämiä palautelomakkeita käytetään keskustelun pohjana. Keskustelussa arvioidaan intensiivijakson vaikutusta nuoren ja perheen tilanteeseen suhteessa yhdessä asetettuun tavoitteeseen.</p> <p>Jälkiarviointi: Intensiivijakson päätyttyä perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät, sekä mukana olleet yhteistyötahot keskustelevat toteutetusta intensiivijaksosta työn kehittämisen ja oman ammatillisen kasvun näkökulmasta.</p>
Osaamistarpeet	esim. Pesäpuun materiaalit, Umbrella-kansio
Oletettu vaikuttavuus	Nopeaa puuttumista vaativien ja/tai uusien asiakkuuksien kohdalla intensiivityöskentelyllä saatetaan pystyä lyhentämään lastensuojelun asiakkuuksien kestoa.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pirkanmaan alueella
Todetut vaikutukset	Pääsääntöisesti kaikki intensiivijaksoihin osallistuneet kokivat tulleen kuulluiksi työskentelyn aikana. Perhetyön intensiivijakson käyttö kiireellisen sijoituksen jälkeisenä tukitoimena näyttäisi pidemmällä aikavälillä vähentävän tarvittavien laitossijoituspäivien määrää.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Aloituspalaveri toimintamalli lastensuojeluilmoitusten tekemisen yhteyteen

KASPERI

Palvelun laatu					
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatit)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamalli tarpeeseen selventää lastensuojeluilmoituksen tekoon liittyvää yhteydenpitoa ja tietojen vaihtoa koulun ja sosiaalityöntekijän välillä. Huomioitu koulun toimijoiden toive voida antaa ja saada tietoa oppilaasta, josta ovat päätyneet tekemään lastensuojeluilmoituksen.				
Kohderyhmän ikä	Alle 18 vuotiaat lapset ja nuoret perheeseen.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Aloituspalaverin rakenne ja sisältö: Kun koulu on tehnyt oppilaasta lastensuojeluilmoituksen, kutsuu sosiaalityöntekijä asianosaiset aloituspalaveriin. Aloituspalaveri toteutetaan koulun tiloissa.</p> <ol style="list-style-type: none"> Sosiaalityöntekijä sopii aloituspalaverin pitoajan koulun kanssa, palaveri pidetään koulun tiloissa. Sosiaalityöntekijä huolehtii palaverikutsujen toimittamisesta oppilaalle, hänen vanhemmilleen ja muille asianosaisille. Sosiaalityöntekijä toimii aloituspalaverin puheenjohtajana. Palaverissa koulu kertoo huolensa oppilaasta ja selvittää toteutetut tukitoimet. Tuodaan esiin myös oppilaan voimavarat. Oppilas ja hänen huoltajansa kertoo oman näkökulmansa ja huolensa tilanteesta. Koulu kertoo niistä tukitoimista, joita on vielä mahdollista tehdä koulun toimesta. Yhteinen keskustelu tilanteesta. Sovitaan miten jatketaan eteenpäin: sovitaan lähitavoitteesta, yhteistyön tavoista ja työnjaosta. Vanhemmilta ja oppilaalta saadaan lupa yhteistyön tekemiseen koulun ja sosiaalityön kesken. Sovitaan koulun puolen yhteyshenkilö oppilaan asiassa. Sovitaan koolla olevan joukon kesken seurantapalaverin ajankohta. Sovitaan milloin ja miten koulu ja sosiaalityö/lastensuojelu ovat keskenään yhteydessä oppilaan tilanteesta ennen seurantapalaveria. Tässä yhteydenpidossa sosiaalityöntekijän on mahdollista antaa koululle tarpeenmukaista oppilaan koulunkäyntiä tukevaa tietoa ja sosiaalityöntekijä voi kuulla oppilaan tilanteen etenemisestä koulussa. Päätetään palaveri tällä kokoonpanolla. Mahdollinen lyhyt jatkokeskustelu samassa tilassa sosiaalityöntekijän (+mahdollisesti perhetyöntekijän ja tarvittaessa kuraattorin ja/tai terveyden-hoitajan) sekä oppilaan ja hänen vanhempansa välillä. Sovitaan tarvittavat tarkennukset työskentelyn aloittamiseksi. 				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Selkeä toimintatapa ja vastuunjako eri toimijoiden kesken.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Kangasalla pysyvänä toimintamallina. Pirkanmaan alueella.				
Todetut vaikutukset	Koulun toimijat totesivat, että aloituspalaverista kirjatut pelisäännöt luovat selkeän toimintatavan ja että vastuunjako tulee selkeästi sovituksi toimijoiden kesken. Perheen hyötynä nähtiin se, että ”perhe sai palaverissa tarkennetun tiedon lastensuojeluilmoituksen syystä ja palaverissa oli helppo vastata kasvokkain vanhempien esittämiin kysymyksiin”. Hyötynä listattiin lisäksi: palaveri auttoi eri toimijat hyvään alkuun nuoren asiassa, saatiin sovittua tiettä painotusasiat joita seurataan, sai tiedon siitä, että oppilaan asiat ovat hoidossa ja huoli otettu vakavasti, sai jonkin verran lisätietoa oppilaasta ja tietoa siitä, miten sosiaalityöntekijät toimivat, sai yhteistyökumppanin, yhteistyö ja yhteydenpito paranivat selvästi.				
Kustannukset					

Nimi: Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuki - BaroFi -menetelmä

TUKEVA		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä			x		
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Tarkoituksena on selvittää haastavasti käyttäytyvän nuoren ja hänen perheensä tilannetta sekä mahdollista tuen tarvetta puolistrukturoitua BARO-fi -haastattelumenetelmää käyttäen, kun jollakin taholla (esim. vanhempi, opettaja, poliisi) herää huoli nuoren tilanteesta. Kyseinen taho on yhteydessä lastensuojeluun tai päihde- ja mielenterveyspalveluiden päivystyksiin. Ilmoituksen vastaanottanut työntekijä arvioi, hyötyykö kyseinen asiakasperhe selvityksen tekemisestä. Mikäli arvioidaan, että nuori ja perhe hyötyy toiminnasta, työntekijä ottaa yhteyttä selvityksiä tekevään yksikköön. Tavoitteena on puuttua nuoren vaikeaan elämäntilanteeseen nopeasti ja tehokkaasti, jotta tarvittava oikeanlainen ja riittävä tuki voidaan tarjota varhaisessa vaiheessa. Tämän menetelmän toivotaan vähentävän nuorten laitossijoituksia ja/tai astastohoidon tarvetta.				
Kohderyhmän ikä	nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toimintamallia on toteutettu perustamalla nuorille suunnattu nopean puuttumisen yksikkö, jossa työskentelee mielenterveys- ja sosiaalipalvelujen työntekijöitä. Asiakkuus alkaa kun jollakin taholla (esim. vanhempi, opettaja, poliisi) herää huoli nuoren tilanteesta. Kyseinen taho on yhteydessä lastensuojeluun tai päihde- ja mielenterveyspalveluiden päivystyksiin. Ilmoituksen vastaanottanut työntekijä arvioi, hyötyykö kyseinen asiakasperhe yksikön toiminnasta. Mikäli arvioidaan, että nuori ja perhe hyötyy toiminnasta, työntekijä ottaa yhteyttä nopean puuttumisen yksikköön. Tämän jälkeen yksikön työntekijät arvioivat saamiensa taustatietojen perusteella, otetaanko kyseinen nuori asiakkaaksi. Mikäli nuori otetaan asiakkaaksi, aloitetaan lakisääteinen lastensuojelutarpeen selvitys.</p> <p>Lastensuojelutarpeen selvitys tehdään mahdollisimman nopeasti ja intensiivisesti strukturoidulla menetelmällä (BARO). Lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen osallistuivat nuori, hänen perheensä, selvityksen tehneen tiimin työntekijät sekä muu tarvittava verkosto.</p> <p>BARO -haastattelumenetelmä on kehitetty Hollannissa. BARO on lyhennelmä hollannin kielestä (Basis Raads Onderzoek/Basic Child Welfare Council Screening) ja sisältää tutkittuun tietoon perustuvat puolistrukturoidut kysymyskokonaisuudet jaoteltuna yhdeksään eri elämänalueeseen. BARO on strukturoitu asiakkuuden seulontamalli, jossa on sovittu etenemisjärjestys. Työmenetelmän tarkoituksena on saada mahdollisimman tulkintavapaata tietoa asiakashaastatteluista ja kolmannelta tielälähteeltä perustaksi arvioinnille, jota käytetään perusteluna palvelu- ja hoitonojaukseen tai asiakkuuden päättämiselle. (Heikkilä, 2008,3) Suomeen menetelmän on tuonut Helsingin kaupungin erityissosiaalityöntekijä Leo Heikkilä. BARO -menetelmä on tällä hetkellä käytössä Helsingin sosiaalivirastossa nuorisoyksikössä. BARO -haastattelua on käytetty mm. lain mukaisen lastensuojelutarpeen arvioinnissa. Haastattelu tehdään erikseen nuorelle, tämän vanhemmille (tai huoltajalle) sekä mahdolliselle kolmannelle taholle, esimerkiksi koulun edustajalle.</p> <p>Perhettä tavataan tarvittava määrä tapauskohtaisesti arvioituna. Keskimäärin tapaamisia on 4 - 6 kertaa. Tapaamisten aikana tehdään arvio perheen kokonaistilanteesta sekä jatkotuen tarpeesta. Nuori ja perhe sekä tarvittaessa muu verkosto ovat koko ajan mukana työskentelyssä. Mikäli tilanteessa on tarvetta lastensuojelullisiin toimenpiteisiin lastensuojelutarpeen selvityksen aikana, tekevät lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät tarvittavat päätökset.</p> <p>Kun työntekijät saavat lastensuojelutarpeen selvityksen tehtyä, he ottavat yhteyttä tarvittaviin yhteistyötahoihin ja sopivat verkostopalaverin ajan. Verkostopalaverissa käydään läpi kirjallinen yhteenveto asiakkaan ja hänen perheensä tilanteesta sekä</p>				

	sovitaan mahdollisesta jatkotyöskentelystä. Yhteenvetotapaamisessa nuorelta ja hänen perheeltä kerätään kirjallinen palaute työskentelystä. Noin kolmen kuukauden kuluttua yhteenvetotapaamisesta ollaan yhteydessä niihin nuoriin ja heidän perheisiinsä, joiden lastensuojeluasiakkuus päättyi lastensuojelutarpeen selvitykseen. Seuranta suoritetaan tapauskohtaisesti arvioituna joko puhelimitse tai tapaamisella.
Osaamistarpeet	BAROfi-menetelmäkoulutus
Oletettu vaikuttavuus	Menetelmän toivotaan vähentävän nuorten laitossijoituksia ja/tai osastohoidon tarvetta.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Liminka, Hailuoto, Muhos, Kiiminki, Tyrnävä, Lumijoki, Oulu Katso käyttöönottosuunnitelmat Innokylän sivuilta!
Todetut vaikutukset	Vanhemmat ovat kokeneet nopean ja intensiivisen puuttumisen tilanteissa hyvänä ja merkityksellisenä. Vanhemmilta on tullut palautetta myös siitä, että he ovat kokeneet hyvänä BARO- haastattelumenetelmään kuuluvat erilliset nuoren ja vanhemman haastattelut. BARO - menetelmä antaa pilotoinnissa saadun palautteen mukaan selkeän struktuurin haastattelun tekemiseen ja tuo ensisijaisesti nuoren ja perheen näkemyksen esille. BARO -menetelmää käyttäen käydään myös tarkemmin läpi nuoren ja perheen elämänhistoria.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Menetelmäkoulutuskustannukset

Nimi: Lastensuojelun avohuollon tuki - Vahvuutta perheelle -verkostopalvelu

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytynyt tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide, jolla varmistetaan lapsen turvallista asumista kotioiloissa sijoituksen tai huostaanoton sijaan. Verkostopalvelussa vanhemmat, läheiset ja viranomaiset kokoontuvat keskustelemaan lapsen asioista yhdessä. Osallistujat sitoutuvat työskentelemään yhdessä ja osallistujat tukevat mahdollisuuksiensa mukaan lasta ja perhettä yksilöllisesti.				
Kohderyhmän ikä	Lastensuojelun avohuollon asiakkaat.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Palvelun vaiheet 1. Verkoston valmistelu vanhempien, lapsen ja perheen kanssa. 2. Vähintään 3 verkostopalaveria vanhempien, läheisten ja työntekijöiden kanssa. 3. Tarvittaessa yksilöllisiä tukitoimenpiteitä lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti.</p> <p>Palaverien rakenne 1, Virittäytyminen ja lapsen kuulumiset 2. Puheenaiheiden kerääminen fläppitululle 3. Aiheiden käsittely yhdessä 4. Tavoitteiden laadinta 5) Lopetus</p> <p>Palvelun psykkinen työskentelyn näkökulmat: Voimaa antava työskentelyote, tunteiden käsittely, psykoedukaatio.</p> <p>Palvelun voimaa antavat kysymykset: 1. Mitä et halua muuttaa lapsesi elämässä? 2. Miten olet itse saanut aikaiseksi ne asiat, joita et halua muuttaa lapsesi elämässä? 3. Miten voisit jatkossa vahvistaa tätä hyvää toimintaasi? 4. Mistä täällä tänään pitäisi keskustella, että sinulle, meille kaikille tulisi tunne, että tähän tapaamiseen kannatti tulla? Palvelu sopii psykiatrisen sairaanhoitajan toimenkuvaksi lastensuojeluun. Psykiatrinen sairaanhoitaja vastaa palvelun toteutumisesta, valmistelee verkoston ja huolehtii verkostoon osallistujista. Verkoston vetäjistä sovitaan erikseen.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Pidentää lapsen mahdollisuuksia asua turvallisesti kotioiloissa. Vahvistaa vanhempien, läheisten ja viranomaisten yhteistyötä. Tukee vanhempia kuulemaan ja ymmärtämään omaa lastaan sekä huolehtimaan hänestä. Auttaa lapsen ja perheen pääsyä lapsen kasvua ja kehitystä tukevien palvelujen piiriin. Antaa psykkinistä tukea lastensuojelun lapsille ja heidän perheilleen.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Osa sisällöstä otettu käyttöön (psykiatrinen sairaanhoitaja lastensuojelun tukena) Perusturvakuntayhtymä Karviainen, Lohjan perusturvakeskuksen yhteistoiminta-alue.				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvissä toiminnoissa)					

Nimi: Nuorelle tarpeellista apua oikea-aikaisesti: Omin jaloin, Noste, Vinssi

LAPSEN ÄÄNI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x		
Menetelmä					
Lyhyt kuvaus	<p>Omin Jaloin -toiminta on 12-17 -vuotiaille nuorille suunnattu yksilötyöskentelyn väline. Toiminta lähtee liikkeelle nuoren tulevaisuuden visiosta viiden vuoden päähän. Nuori pohtii millaiseksi hän haluaa tulevaisuutensa muodostuvan (5-7 tapaamiskertaa). Noste on lastensuojelun avohuollon asiakkaina oleville 12-16 -vuotiaille nuorille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettu lastensuojelun avohuollon palvelu (6-12 kk). Vinssi on 12-14 vuotiaille lastensuojelun avohuollon asiakkaana oleville kotona asuville nuorille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettu monimenetelmällinen tukiohjelma (12 kk).</p>				
Kohderyhmän ikä	Omin Jaloin 12-17 v., Noste 12-16 -vuotiaille, Vinssi				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Omin Jaloin -toiminta lähtee liikkeelle nuoren tulevaisuuden visiosta viiden vuoden päähän. Nuori pohtii millaiseksi hän haluaa tulevaisuutensa muodostuvan. Tämän jälkeen yksi aihealue kerrallaan nuoren kanssa käydään läpi nykytilanne ja pohditaan mikä tässä aiheessa on sellaista, joka tukee tulevaisuudenkuvan saavuttamista ja mikä puolestaan vaatii kehittämistä, jotta nuori saavuttaisi toivotun tulevaisuuden visionsa. Toiminta pitää sisällään yhdeksän lyhytneuvontaa aihealueittain. Osalle nuorista toiminta itsessään toimii toivotun muutoksen tuojana. Toisaalta toiminnan kautta päästään lähelle niitä aiheita, joissa nuorella saattaa olla enemmän kehitettävää ja siten voidaan pohtia yhdessä nuoren ja perheen kanssa mitkä ovat tarpeelliset tukimuodot nuorelle toiminnan jälkeen. Toiminnassa tehtävä kokonaisvaltainen kartoitus mahdollistaa hyvän pohjatiedon eteenpäin viemisen niissä tapauksissa, jolloin nuori päätetään ohjata tarvittavien tukitoimien piiriin.</p> <p>Toimintamalli: 12-17 -vuotiaille nuorille suunnattu yksilötyöskentelyn väline, 5-7 tapaamiskertaa nuoren ja työntekijän kanssa, tapaamiset kestävät 45-60 minuuttia ja ovat viikoittaisia, prosessi kestää lyhimmillään 1,5 kuukautta, mahdollisuus tarkastella omien valintojensa vaikutusta nykyhetken ja tulevaisuuteen ja riskitekijöitä kirjallisten tehtävien ja keskustelun avulla, lopuksi tavataan yhdessä työntekijän, nuoren ja huoltajien kanssa. Lopputapaamisessa, jossa pohditaan yhdessä nuoren tilannetta ja käydään keskustelua siitä, millaista tukea nuori kasvulleen mahdollisesti tarvitsee.</p> <p>NOSTE -ohjelman kesto on 6-12 kuukautta. Nuori ja hänen perheensä saavat ohjelman aikana intensiivistä tukea moniammatilliselta tiimiltä. Tiimissä perheellä on käytössään lastensuojelun perheohjaajan, koulun sosiaaliohjaajan, nuorisotyöntekijän ja psykiatrisen sairaanhoitajan osaaminen. Ohjelma sisältää verkosto-, yksilö- ja perhekohtaista työtä, toimintaa, ryhmiä ja leirejä. Kohderyhmänä ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevat 12 -16 -vuotiaat nuoret perheineen. Kodin olosuhteiden on oltava sellaiset, että nuori voi asua kotona ohjelman ajan. Nuori ja vanhemmat ovat valmiit ottamaan apua vastaan ja he tarvitsevat tiiviimpää tukea, kuin mitä nykyiset palvelut pystyvät tarjoamaan. Asiakasehdokkaat ohjautuvat tiimille lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden aloitteesta. Asiakasvalinta tapahtuu moniammatillisesti nuorten verkostoissa toimivien asiantuntijoiden kanssa. Ohjelmaan valitaan kerrallaan 10 perhettä.</p> <p>Vinssi -nuorten intensiivimenetelmä on lastensuojelun asiakkaina oleville nuorille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettu monimenetelmällinen tukiohjelma. Ohjelman peruselementit ovat yksilö- ja perhetyö sekä ryhmätoiminta. Sen kokonaiskesto on noin 12 kuukautta. Työn kohderyhmänä ovat 12- 14 -vuotiaat lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevat kotona asuvat nuoret, joilla on ollut vaikeuksia sitoutua normaalipalveluihin. Ohjelman aikana nuoren muut palvelut, lastensuojelua lukuun ottamatta, rajataan pois. Työtä tehdään myös perheen vanhempien kanssa. Ohjelma perustuu nuoren kokonaisvaltaiseen auttamiseen ja työotteessa korostuu asiakkaiden</p>				

	<p>osallisuus ja toiminnallisuus. Nuoret ja perheet kohdataan heidän omassa ympäristössään, esimerkiksi kotona, verkossa tai toiminnan parissa.</p> <p>Toimintamalli: 1. <i>Selvittely ja sitoutumisvaihe (1-2 kk):</i> suhteiden luominen, psyykkinen ja sosiaalinen tilannearviointi, moniammatillinen interventio, nuoren ja perheen tarpeisiin liittyvien tavoitteiden etsiminen, tuen suunnittelu tarpeiden mukaan, tapaamistiheyden ja tarpeen yhteinen määrittely, ryhmämuotoisen tuen tarpeen selvittäminen ja ryhmien muodostaminen, toiminta ja sosiaaliset imut. 2. <i>Intensiivivaihe (max 7 kk):</i> yksilötapaamiset, perhetapaamiset, ryhmätoiminta, tapaamistiheys 1-5 krt. viikossa, yksilöllinen työskentely nuoren kanssa tavoitteiden mukaisesti, perhesuhteiden ja vanhemmuuden tukeminen, pienryhmätoiminta, vertaisuuhteisiin ja lähiyhteisöön vaikuttaminen, koulutyön tuki. 3. <i>Siirtymävaihe (2 kk):</i> yksilö-, perhe- ja ryhmätoiminnan suunnitelmallinen lopettaminen, voimavararepun kokoaminen, muiden tukitoimien tarpeellisuuden arviointi, perus ja erityispalveluihin ohjaaminen, yhteenveto ohjelmasta, tapaamistiheys 1-2 krt. kuukaudessa. 4. <i>Jatkoseuranta (6 kk):</i> jälkitapaamiset yht. 2-3 krt. 2kk, 4kk ja 6kk kuluttua.</p>
Osaamistarpeet	Omin Jaloin käsikirja: www.lapsenaani.fi
Oletettu vaikuttavuus	<p>Omin Jaloin: Tarkastelemalla yhdellä elämän osa-alueella tehtyjä valintoja suhteessa muihin osa-alueisiin ja omaan tulevaisuuden suunnitelmaan, voidaan lisätä myös nuoren omaa käsitystä vaikutusten laaja-alaisuudesta. Tarkasteltaessa jokaisella elämän yhdeksällä osa-alueella (perhe, koulu, kaverit, harrastukset ja vapaa-aika, seurustelu, rahan käyttö, päihteiden käyttö, terveys ja hyvinvointi sekä rikokset ja rikkeet) esiin tulleiden suojaavien – ja riskitekijöiden vaikutusta muihin elämän osa-alueisiin saadaan aikaan 36 näkökulmaa. Noste: Ohjelmassa panostetaan koulunkäynnin tukemiseen ja ratkaisujen löytämiseen perhesuhteiden ja/tai kaverisuhteiden ongelmatilanteisiin. Tavoitteena on tukea nuoren ja vanhempien arkielämän sujumista ja ennaltaehkäistä lastensuojelutoimenpiteiden lisätarvetta.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Omin Jaloin pysyvänä toimintana Lohjalla. Noste on toiminnassa Hyvinkäällä. Vinssi on toiminnassa Helsingissä.
Todetut vaikutukset	Omin Jaloin – menetelmää käyttäneet työntekijät ovat kokeneet tapaamisissa käytettävien kirjallisten tehtävien avulla kyenneensä auttamaan nuoria ja heidän perheitään puhumaan vaikeistakin asioista. Vinssi: Tuloksien mukaan ohjelmaan osallistuneista nuorista 75 % arvioi hyvinvointinsa muuttuneen joko hieman tai paljon paremmaksi. Esimerkiksi arjen sujumisessa, läheisten aikuisten ja unen määrässä oli tapahtunut selvää parannusta.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Lasten eroryhmät

TUKEVA

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eritynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä			x		
Lyhyt kuvaus	Sosiaalityöntekijä ohjaa yhdessä perheneuvolan psykologin kanssa vertaisryhmän 8 - 12 - vuotiaille vanhempiensa eron kokeneille lapsille.				
Kohderyhmän ikä	8-12 vuotiaat				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Sosiaalityöntekijä ohjaa yhdessä perheneuvolan psykologin kanssa vertaisryhmän 8 - 12 - vuotiaille vanhempiensa eron kokeneille lapsille. Ryhmässä voi olla enintään kuusi lasta. Ryhmässä hyödynnetään kasvatus- ja perheneuvontaliiton Taikuri-hankkeessa tuotettua materiaalia, "Taikurin salkkua" ja/tai Tunnemuksu - materiaalia. Ryhmä kokoontuu seitsemän kertaa, 1,5 tuntia kerralla. Ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla edellytetään vähintään toisen vanhemmista osallistuvan tapaamiseen.				
Osaamistarpeet	Tunnemuksu -materiaali. Perheneuvolaliiton "Taikurin salkku" -materiaali.				
Oletettu vaikuttavuus	Eroperheiden lapset rohkaistuvat avautumaan ja keskustelemaan vanhempiensa erosta ja siihen liittyvistä tunteista ja kysymyksistä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Rovaniemellä ja Torniossa.				
Todetut vaikutukset	Ryhmän myötä lapset ovat rohjenneet puhua kavereille vanhempien erosta. Vanhemmat kertoivat omassa palautteessaan Lasten ero-ryhmän olleen tärkeä perheelle ja osa toivoi vastaavaa ryhmää myös vanhemmille.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: MaESTRO - nuorten stressinhallintaryhmät

TUKEVA

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytyinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä			x		
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	<p>Maestro-kurssi tulee sanoista MASennuksen Ehkäisyä STRESSinhallintaa Oppimalla. Maestro-kurssia voidaan suositella nuorille, jotka saavat R-BDI -mielialakyselystä lievän masennusoireilun mukaiset pisteet (5-15p) tai joiden voidaan ajatella hyötyvän kurssista. Kurssi perustuu kognitiivis-behavioristisen psykoterapian teoriaan. Se ei ole kuitenkaan psykoterapiaa eikä sovellu vaikeasti oireileville. Kurssilla nuorille opetetaan ja vahvistetaan heillä jo olevia selviytymiskeinoja ja stressinhallintataitoja.</p>				
Kohderyhmän ikä	koululaiset, nuoret				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kurssilla nuorille opetetaan ja vahvistetaan heillä jo olevia selviytymiskeinoja ja stressinhallintataitoja. Kurssilla nuori oppii omien tunteiden, ajatusten ja käyttäytymisen sekä näiden välisten yhteyksien havainnointia. Nuori oppii myös taitoja muuttaa omia toimintamalleja siten, että stressi ja depressioalttius erilaisissa elämän muutostilanteissa lievittyvät. Kurssi koostuu kahdeksasta erillisestä 90 minuuttia kestävästä ryhmäistunnosta. Tapaamiset ovat keskimäärin kerran viikossa koulupäivän aikana. Nuorille tehdään sekä ryhmän aluksi että lopuksi mielialakysely R-BDI, jotta saadaan arvioita kurssin vaikutuksista.</p>				
Osaamistarpeet	Maestro ohjaajakoulutus				
Oletettu vaikuttavuus	<p>Nuori oppii omien tunteiden, ajatusten ja käyttäytymisen sekä näiden välisten yhteyksien havainnointia. Nuori oppii myös taitoja muuttaa omia toimintamalleja siten, että stressi ja depressioalttius erilaisissa elämän muutostilanteissa lievittyvät.</p>				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Ylitorniolla, Simossa, Keminmaalla ja Pellossa.				
Todetut vaikutukset	<p>Nuorten mielestä kurssin aikana opituista taidoista voi olla hyötyä siinä, miten he ajattelevat itsestään ja muista stressaavissa tilanteissa. Samoin heidän mielestään opittuja keinoja ja tekniikoita voi hyödyntää omassa elämässä. Yksi kurssin hienosta annista oli, että jokainen ryhmän jäsen sai tilaisuuden antaa oman tärkeän panostuksensa ryhmään ja sen toimintaan. Nuorille tulee tunne, etteivät he ole ainoita, joilla on kuormittavaa stressiä ja alakuloinen mieliala. Asioita ja ratkaisukeinoja pohdittiin yhdessä, joten kurssi antoi ainutlaatuisen ja nuorille tärkeän vertaistuen mahdollisuuden.</p>				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Erityisen tuen toimintamallit kooste 31.12.2011

Nimi: Perhehoidon tukipilarit

K-I LAPSET		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				X	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Tukipilarit on rakennettu vastaamaan perhehoitajien tuen tarpeisiin sijoituksen alkuvaiheen aikana. Tukipilariin sisältyvillä toimenpiteillä pyritään varmistamaan perhehoitoon sijoitetun lapsen kasvun ja kehityksen onnistuminen sekä perheen kaikkien jäsenten hyvinvointi. Lastensuojelulain muutoksen myötä perhehoidon tulee olla ensisijainen hoitomuoto lasten sijoituksissa. Tämä tavoite edellyttää perhehoitajille tarjottavaa vahvaa tukirakennetta, valmennuksesta alkaen sijoituksen eri vaiheet ja osalliset kohdennetusti huomioivaa tukiprosessia.				
Kohderyhmän ikä	alle 18 -vuotiaiden perhehoitoon sijoitettujen lasten sijaisperheet ja vanhemmat.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Kunnan sosiaalityöntekijä vastaa perheiden ja lasten tuesta sijaishuollon aikana. Alueellinen (esim. Keski-Suomen) Sijaishuoltoyksikkö vastaa suunnitelmallisesta sijoitusprosessista sekä auttaa tarvittaessa sosiaalityöntekijöitä ja sijaisperheitä sijoituksen aikana. Perhehoitajalle nimetään oma vastuuhenkilö, joka varmistaa että perhehoitaja saa riittävästi tukea tehtävässään.</p> <p>Ennakkotyöskentely: Perhehoitajille Pride-valmennus, sukulaissijaisvanhemmuus valmennus. Sijaisperheen lapsille sijaissisaruus työskentely. Sijoitetuille lapsille sijoitukseen valmistaminen. Vanhemmille lapsen sijoitukseen valmistaminen.</p> <p>Sijoituksen alkuvaihe ->6 kk: Perhehoitajille perhekohtainen mentorointi. Sijaisperheen lapsille sisaruus alkaa. Sijoitetuille lapsille sijaisperheen tutustumisvaihe. Vanhemmille oma asiakassuunnitelma.</p> <p>Sijoituksesta 6-12 kk: Perhehoitajille ohjattu intensiivisen tuen ryhmä, 5x2h ryhmätapaamista. Sijaisperheen lapsille ja sijoitetuille lapsille lastenhoito tai ohjattu vertaisryhmä. Lasten ryhmät toteutetaan samanaikaisesti vanhempien ryhmän kanssa, ryhmien toiminta toteutetaan ikätasoisesti. Vanhemmille tukihenkilö.</p> <p>Sijoituksesta 1-2 v: Perhehoitajille ohjattu ryhmätyönohjaus, 10 ryhmänohjauskertaa, joista yksi perhetapaaminen. Sijaisperheen lapsille ja sijoitetuille lapsille lastenhoitoryhmät sovitaan perhekohtaisesti. Vanhemmille Voikukkia-vertaisryhmä.</p> <p>Sijoituksesta yli 2 v: Perhehoitajille itseohjautuva vertaisryhmä. Sijaisperheen lapsille ja sijoitetuille lapsille vertaisryhmät (esim. Sinut ry:n toiminta). Vanhemmille vertaisryhmä.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Tukipilariin sisältyvillä toimenpiteillä pyritään varmistamaan perhehoitoon sijoitetun lapsen kasvun ja kehityksen onnistuminen sekä perheen kaikkien jäsenten hyvinvointi.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Keski-Suomi				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Perhehoidon tuki

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Lapsen biologisen perheen tuki niin, että lapsen yhteydenpito läheisiinsä tukee sijoituksen tarkoitusta. Huostaan otettujen lasten vanhempien tuki, vertaisryhmätoiminta, perhekuntatyön (biologiset- ja sijoitus -vanhemmat, sijoitetut lapset) ja muiden menetelmät tukemaan kriisiytyneitä sijoituksia.				
Kohderyhmän ikä	Alle 18 vuotiaat sijoitetut lapset ja nuoret perheineen.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Alkutukipaketin sisältö: Sijoituksen ensimmäisen puolen vuoden aikana perheeseen tehdään neljäkotikäyntiä. Aikajanan läpikäynti, asiakassuunnitelma tehdään tänä aikana, lapsen kansio. 1. kotikäyntiin osallistuu sos.tt ja perhehoidon sos.ohjaaja. Raha-asiat: käynnistämiskorvaus, matkakulut, lapsilisät, Kelan etuudet jne. Biologisen suvun tapaamiset ja niiden järjestäminen. Miten lapsi on sopeutunut uuteen perheeseen? 2. kotikäynnin tekee perhehoidon sos.ohjaaja. Teemana miten asiat ovat edistyneet / onko noussut jokin tarve - kuulumiset. Usein sijaisvanhemmat ovat listanneet asioita paperille. Kiintymyssuhde, vuorovaikutus. Käydään lasten ja perheen kuulumisia läpi, huomio lapsiin (nallekortit, leikkipuistossa käynti), ehdotetaan vuorovaikutuksen sekä kiintymyssuhteen edistämiseksi yhteisiäleikkejä; hieronta, selkään piirtäminen yms. Sijaisvanhemmille annetaan tehtäväksi kertoa joka ilta, mitä hienoa lapsissa on. Lapsille oma aika, aikajana lasten elämästä. 3. Tapaaminen toimistolla tai kotona: Mukana tapaamisessa lapset, biologinen äiti, sijaisvanhemmat, sos.tt ja perhehoidon sos. ohjaaja. Sijaisvanhempien ja biologisen äidin keskusteluyhteys aluilleen. Lapset tapaamisessa keskiössä. Lapset saavat puhua omista tuntemuksistaan. Elämän tärkeät asiat-kortit. Teemana yhteistyö syntymävanhempien ja sosiaalitoimen kanssa. 4. kotikäynti sijaisperheessä. Aiheena "Missä mennään tällä hetkellä". Kotikäyntiin osallistuu sos.tt. ja sos.perhehoidon ohjaaja. Teemana sijaisperheen ajatukset uudesta perheenjäsenestä. Sijoitetun lapsen ajatuksia perheestä. Yhteistyö ja tukitoiveet jatkossa, palaute sijaisvanhemmilta ja lapselta annetusta tuesta.</p> <p>Läheissijaisvanhempien ryhmä: Osallistujina isovanhempia, tätejä, kummi (pariskuntina). Vetäjät sosiaalityöntekijä ja psykologi. Sijoitettujen lasten iät 2-15 v., sijoitusaika 0,5-4 vuotta. 5+1 tapaamista. Teemat: Läheisestä sijaisvanhemmaksi (Pride-valmiudet, PLACE-asette, sijaisvanhemman asema ja oikeudet), kiintymyssuhde ja traumat, aikajana, lapsen läheisten tapaaminen.</p> <p>Lastenryhmä: 8 lasta (9-15 v.), joiden sijaisvanhemmat ovat osallistuneet läheissijaisvanhempien ryhmään. Vetäjät psykologi ja sosiaaliohjaaja. Kaikki haastatellaan. 9 + 1 kokoontumiskertaa. Esimerkkinä toteutuksesta: Pikku Prinssin tarinaa luetaan jokaisella kerralla, päätöskertana teatteriesitys-piirtäminen, maalaaminen, kirjoittaminen, musiikki, mehua ja syötävää, lapsen oma kansio. Tapaamisten teemoja: Ystävyyden ja toisista huolehtimisen taito, rakastamisen taito, vastuu muista ihmisistä, oman tarinan kertominen ja jakaminen, tunteiden käsittely, kilpailu –häviäminen, omista taidoista iloitseminen.</p> <p>Työnjaon selkiyttäminen: Sosiaalityöntekijä: vastuu prosessista, läheisverkoston kartoitus, työskentely biologisten ja läheisverkoston kanssa. Sosiaaliohjaaja: sijaisperheen tuki, linkki, jonka tavoittaa helposti, päävastuu kotikäynneistä tiedottaa sijaisperheille koulutuksista, tukimahdollisuuksista ym. Parityönä: Lapsen asiakassuunnitelma, biologisten vanhempien asiakassuunnitelma, alkuvaiheen tuen suunnittelu.</p>				

Osaamistarpeet	Nalle-kortit, Pride-valmiudet, PLACE-asette, sijaisvanhemman asema ja oikeudet.
Oletettu vaikuttavuus	Päämääränä on lisätä perhehoidon osuutta lastensuojelun sijaishuollossa. Jokaisella sijoitettavalla lapsella tulee olla mahdollisuus kasvaa tarpeitaan vastaavassa perheessä ja ylläpitää itselleen tärkeitä läheisyyksiä. Sijoituksen kaikkien osapuolten osallisuus prosessissa kasvaa. Perhesijoitusten pysyvyys paranee ja sijoituksen tukirakenne kunnissa toimii samanvertaisesti kunnasta riippumatta.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Satakunnassa.
Todetut vaikutukset	Työn jäsentäminen on säästänyt aikaa, turhauttava työntekijän tavoittelu on vähentynyt. Lasten osallisuus lisääntynyt.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Perhehoidon alkuvaiheen tuki

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Alkuvaiheen tuen avulla halutaan taata tasavertainen tuki sijoitetulle lapselle ja heidän sijaisvanhemmilleen sekä luoda hyvä yhteistyösuhde sijoittajakunnan ja sijaisperheen välille sijoituksen alusta lähtien. Alkutuki selkiyttää sijaisperheen ja kunnan työntekijöiden yhteydenpitoa ja sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen työnjakoa. Sen avulla halutaan vähentää perhehoitosijoitusten suunnittelemattomia katkeamisia.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>A. Lasta odottaviin perheisiin pidetään yhteyttä puhelimitse vähintään kolmen kuukauden välein. Lähetetään perhehoitajuutta koskevaa yleistä informaatiota esim. lakimuutoksista postitse tai sähköpostitse.</p> <p>B. Ensimmäisen vuoden ajan kotikäynnit kerran kuukaudessa. Käyntien teema osana normaalia sosiaalityönprosessia:</p> <p>1. käynti. Perhehoitajuuteen liittyvien käytännön asioiden läpikäyminen. Valmistaminen tulevaan, lapsen mahdollinen taantuminen ja sijoituksen ”kuherrusvaihe”. Tehdään lapsen aikajana. Lapsen muutto perheeseen ja perheenjäsenen muuttuneet roolit. Huomioidaan jokainen perheenjäsen yksilöllisesti. Keskustellaan sijaisvanhempien tarvitsemasta tuesta, kerrotaan eri mahdollisuuksista (työnohjaus, lastenhoitoapu, vertaistuki, täydennyskoulutus jne.), tukipaketin kokoaminen. Myös sijoitetun lapsen on hyvä olla paikalla.</p> <p>2. käynti. Yhteydenpito biologisiin vanhempiin ja sukuun. Käydään ikätasoisesti läpi myös lapsen kanssa, apuna voi käyttää esim. nallekortteja tai muuta menetelmää. Lapsen kanssa voi myös piirtää kuvan sijaisperheestä ja pyytää häntä piirtämään perheenjäsenet eläimen hahmoon. Keskustellaan lapsen kanssa piirroksista. Palataan edellisellä käynnillä käytyyn keskusteluun tuen tarpeesta, onko uusia tuen tarpeita herännyt? Myös sijoitetun lapsen on hyvä olla paikalla.</p> <p>3. käynti. Sijaisvanhempien oma vointi ja jaksaminen. Sijaisperheen loman järjestäminen, perheen toiveet. Sijaisperheen tukiverkosto. Onko tähän saakka saatu tuki ollut sekä sijaisperheen että sijoitetun lapsen osalta riittävää, vai tarvitaanko jotain lisää? Sijoitettu lapsi ei ole paikalla tällä tapaamisella</p> <p>4. käynti. Kiintymyssuhde ja sen syntyminen kuluneiden kuukausien aikana ikätasoisesti Lapsen harrastukset ja niiden tukeminen sosiaalityöntekijän harkinnan mukaan. Sijoitetun lapsen ei ole välttämätöntä olla paikalla.</p> <p>5. käynti. Keskustellaan ikätasoisesti lapsen kanssa siitä, mitä hän muistaa ajastaan biologisten vanhempien luona, taas voi käyttää apuna piirtämistä tai leikkiä. Mikä on nyt erilaista? Miten tapaamiset ovat sujuneet, mikä lapsen (pienen lapsen kohdalla sijaisvanhempien) mielestä auttaisi niitä sujumaan paremmin? Miten sijaisperhe on kokenut tapaamiset. Sijoitettu lapsi on mukana tapaamisella ainakin osan ajasta.</p> <p>6. käynti, sijoituksesta on kulunut n. puoli vuotta. Käydään läpi kaikki aikaisemmat teemat peilaten nykyhetkeen. Missä on tapahtunut edistystä ja missä on menty taaksepäin? Onko lapsella ja perheellä kaikki tarvitsemansa tuki? Sijoitettu lapsi ei ole mukana tapaamisella. Jokin em. kotikäynneistä järjestetään verkostotapaamisena lapsen lähiverkoston esim. päiväkodin tai koulun ja terveydenhuollon kanssa TAI kyseiset tahot kutsutaan mukaan asiakassuunnitelman tekopalaveriin. Kotikäynnin teemat voidaan sovittaa asiayhteyteen sopiviksi ja käydään läpi, mitä lapsen asuminen sijaisperheessä tarkoittaa verkoston kannalta. Arkaluontoisemmat asiat voidaan verkostotapaamisella käsitellä palaverin lopussa, jolloin verkostojen edustajat poistuvat. Tästä sovitaan jo tapaamisen alussa ja kaikkia osallistujia koskevat asiat käsitellään ensin. Mietitään miten verkostossa voidaan tukea lapsen vointia ja asumista perheessä. Huomioidaan myös muiden kuntien sijoittamat lapset pitämällä yhteyttä lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään.</p>				

	<p>C. Seuraavan puolen vuoden ajan perheeseen tehdään kotikäynti kahden kuukauden välein.</p> <p>7. kotikäynti. Miten perhehoitaja kokee kiintymyssuhteen syntyminen. Miten lapsi osoittaa kiintymystään. Esitellään tulevia perhehoitajien koulutuksia ja tapahtumia. Sijoitetun lapsen ei ole välttämätöntä olla mukana.</p> <p>8. kotikäynti. Sijoitetun lapsen ja sijaissisarusten väliset suhteet. Sijoitetun lapsen kanssa piirretään uusi perhekuva ja verrataan sitä aiemmin tehtyyn. Pohditaan lapsen kanssa ikätasoisesti, mitkä asiat sujuvat hyvin ja missä olisi lapsen mielestä parannettavaa. Mitä lapsi ja sijaisperhe odottavat esim. seuraavalta vuodelta? Mikä edistäisi tavoitteiden toteutumista? Sijoitettu lapsi on mukana tapaamiselle. Myös mahdolliset sijaissisarukset voivat osallistua.</p> <p>9. kotikäynti. Yhteydenpidon sujuminen. Yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa, miten sijaisperhe toivoo jatkettavan tapaamisia ensimmäisen vuoden jälkeen. Tukipaketin tarkistus sekä perheen että lapsen osalta. Sijoitetun lapsen ei ole välttämätöntä olla mukana.</p> <p>Sukulaissijaisvanhemmat: Sukulaissijaisvanhemman tukiprosessi kulkee soveltaen samojen teemojen mukaan kuin muidenkin sijaisvanhempien. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tarvittavan Pride-valmennukseen pohjautuvan koulutuksen järjestämiseen. Koulutus tulee käydä vuoden kuluessa sijoituksen alusta. Kaksipäiväinen koulutus pyritään järjestämään ennen lapsen sijoitusta. Selvitetään, onko alueella mahdollisuus päästä erityisesti sukulaissijaisvanhemmille tarkoitettuun vertaistukiryhmään ja yksilötyönohjaukseen. Mikäli avoimuuden asiakkuuden aikana ei ole järjestetty läheisneuvonpitoa ja sosiaalityöntekijä arvioi sen tarpeelliseksi, selvitetään sitä järjestävä taho. Kotikäyntien tiheyttä voidaan tarvittaessa harventaa ja poiketa annetusta mallista, joko perhehoitajasta johtuvasta tai työnorganisointiin liittyvästä syystä. Teemarunko käydään kuitenkin läpi esitetyllä tavalla, mutta pidemmän ajan kuluessa. Sijaisperheeseen ollaan tällaisessa tapauksessa yhteydessä puhelimitse kotikäyntien välillä.</p> <p>Toimijat: Kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, perhetyöntekijät, perhesijoitettu lapsi ja sijaisperhe.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	<p>Taataan tasavertainen tuki sijoitetulle lapselle ja heidän sijaisvanhemmilleen sekä luodaan hyvä yhteistyösuhde sijoittajakunnan ja sijaisperheen välille sijoituksen alusta lähtien. Alkutuki selkiyttää sijaisperheen ja kunnan työntekijöiden yhteydenpitoa ja sosiaaliohjauksen työnjakoa. Sen avulla halutaan vähentää perhehoitosijoitusten suunnittelemattomia katkeamisia.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Mallinnettu Turussa, ei pilotoitu
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvissä toiminnassa)	

Nimi: Perhehoidon alkuvaiheen intensiivinen tuki (INTU)

K-I LAPSET

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Toimintamallissa järjestetään uusille, vasta toimintansa aloittaneille perhehoitajille sijoituksen alkuvaihetta tukevaa, ohjattua vertaistukiryhmätoimintaa. Sijoituksen tapahduttua ryhmänvetäjät: sijaisvanhempi ja sosiaalityöntekijä, tapaavat uusia perhehoitajia työparina, viisi kertaa kaksi tuntia kerrallaan.				
Kohderyhmän ikä	Alle 18-vuotiaiden sijoitettujen lasten sijaisperheet.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Perhehoitajien ohjattu intensiivisen tuen ryhmä (6-12 kk sijoituksesta): 5 x 2 h ryhmätapaamista. Tavoite: Kiintymäsuhteen muodostumisen vahvistaminen, huomioida sijoituksen vaikutukset perhedynamiikkaan, yhteistyön edistäminen sosiaalityöntekijöiden ja lasten vanhempien ja läheisten kanssa, vertaistuen ja työnohjauksen piiriin saattaminen.</p> <p>Perhehoitajan omille lapsille järjestetty lastenhoito- tai ohjattu vertaisryhmä: Lasten ryhmät toteutetaan samanaikaisesti vanhempien ryhmän kanssa, ryhmien toiminta toteutetaan ikätasoisesti.</p> <p>Sijoitetuille lapsille järjestetty lastenhoito- tai ohjattu vertaisryhmä: Lasten ryhmät toteutetaan samanaikaisesti vanhempien ryhmän kanssa, ryhmien toiminta toteutetaan ikä-tasoisesti.</p> <p>Toimijatahoina: Perhehoitajat, perhehoitajien omat lapset perhehoitoon sijoitetut lapset, lasten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät, perhehoitajien vastuu työntekijät, sijaishuoltoyksikkö.</p>				
Osaamistarpeet	Mallissa on tavoitteena tukea sijoitetun lapsen ja perhehoitajan kiintymäsuhteen muodostumista, yhteistyön rakentumista eri osapuolten kesken sekä perhehoitajien jaksamista.				
Oletettu vaikuttavuus	Tuetaan sijoitetun lapsen ja perhehoitajan kiintymäsuhteen muodostumista, yhteistyön rakentumista eri osapuolten kesken sekä perhehoitajien jaksamista.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Keski-Suomi				
Todetut vaikutukset	Osallistujien palautearviointit ovat olleet myönteisiä.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Intensiivinen alkuvaiheen tuki X 5 tapaamista; 2 ohjaajaa, lastenryhmien ohjaajat 2-3, tarjoamiset ja muu materiaali. Huomioida myös prosessin jatko: Intensiivisen tuen ryhmän jälkeen 10 X työnohjaukselliset ryhmätapaamiset / 1 ohjaaja, + lasten ryhmät				

Nimi: Perhehoidon biologisen vanhemman tuen prosessi

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Eriytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Biologisen vanhemman tukiprosessi perhehoitosijoituksen yhteydessä.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>1. Huostaanoton valmistelu. Biologisille vanhemmille kerrotaan perhehoitosijoituksen ensisijaisuudesta.</p> <p>2. Huostaanotto-prosessissa huomioidaan biologisen vanhemman asema. Sovitaan ainakin kaksi lapsen tapaamista huostaanoton jälkeen ja kerrotaan vanhemmille ajankohta, jolloin niitä sovitaan pidemmälle ajalle.</p> <p>3. Tarvittaessa järjestetään läheisneuvonpito ja konsultoidaan moniammatillista työryhmää lapsen asiassa. Selvitetään läheisverkostot ja sukulaissijoituksen mahdollisuus.</p> <p>4. Biologisille vanhemmille järjestetään asiakassuunnitelman tarkistuksien ja huostaanoton kuulemisten lisäksi tukitapaamisia tarvittaessa.</p> <p>5. Huostaanoton jälkeen lapsen muutettua sijaisperheeseen biologisille vanhemmille tehdään vanhemmuudensuunnitelma. Niiden kohdalla, joilla on asiakkuus aikuissosiaalityöhön, päihdepalveluihin jne. pyritään tekemään yhteistyötä kyseisen tahon kanssa. Ohjataan tarvittaviin tuki- ja kuntoutumispalveluihin. Vanhemmuudensuunnitelma voidaan tehdä myös lapsen asiakassuunnitelman teon yhteydessä.</p> <p>6. Vanhemmuuden suunnitelma tehdään vähintään kerran vuodessa ja huolehditaan siitä, että vanhempi saa tarvitsemansa palvelut. Tukitapaamisia järjestetään tarpeen mukaan.</p> <p>Toimijat: lastensuojelun sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, perhetyöntekijät, muut tarvittavat tahot.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus					
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Prosessi kuvattu Turussa, ei pilotoitu				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Kriisiperheiden tuki

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Kriisiperheiden tuki –prosessi vastaanottavaan sijoitusperheeseen kriisisijoitustilanteessa (perheiden Pride-valmennus, avohuollon sosiaalityö, tukimahdollisuudet, kotikäynnit, jatkotyöskentely)				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>A. Perheiden Pride-valmennuspohjainen kriisiperhevalmennus.</p> <p>B. Yhteydenpito puhelimitse lasta odottaviin perheisiin säännöllisesti n. 3kk välein.</p> <p>C. Heti sijoituksen tapahduttua kotikäynti kriisiperheeseen, avohuollon sosiaalityöntekijä ja työpari (Turussa UPS). 1. käynnillä kerrotaan erilaisista tukimahdollisuuksista (siivous- ja lastenhoitoapu, työnohjaus), sovitaan tulevista käynneistä sijoituksen arvioidusta kestosta riippuen, käydään läpi käytännön asioita. Puhelinyhteys perheeseen vähintään kerran viikossa.</p> <p>D. Sijoituksen päätyttyä tehdään vielä kotikäynti perheeseen. Käydään läpi koko sijoituksen kulku ja sen päättymisen aikaansaamat tunteet. Tarjotaan mahdollisuus jatkaa vielä työnohjausta sovittu aika, 1 -2 kertaa. Motivoidaan uuden lapsen ottamiseen kriisisijoitukseen, mikäli sijoitus on sujunut hyvin.</p> <p>E. Sijoituksen jatkuessa pysyvänä, perhe siirtyy perhehoitajan tuen piiriin ja lapsen asiakkuus sijaishuoltoon.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus					
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Prosessi kuvattu Turussa, ei pilotoitu				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Sijoita kotiin -valintatyökalu

K-I LAPSET

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					
Menetelmä				X	
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Työkalu kodin ulkopuolelle sijoitettavien alle 18 -vuotiaiden lasten ja nuorten sijaisperheiden valinnan helpottamiseksi. Valintatyökalun avulla etsitään sijoitettavalle lapselle mahdollisimman sopivaa perhettä. Määriteltyjen valintakriteerien avulla valintatyökalu poimii rekisteristä sopivimpia perheitä sijoituksen jatkotyöskentelyä varten.				
Kohderyhmän ikä	Sosiaalityöntekijöille työväline alle 18 -vuotiaiden lasten ja nuorten sijaisperheiden valinnan helpottamiseksi.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Työväline sijoitusta tekeväälle sosiaalityöntekijälle. Lisäksi valintatyökalu toimii tilastointivälineenä toimistohenkilöille. Sijaisperheiden tiedot kirjataan tietokantaan Pride-valmennusten yhteydessä. Alueellisen lastensuojelun kehittämisorganisaation työntekijä ylläpitää tarjolla olevien perheiden ja tukea tarjoavien yritysten tiedot. 1. Kunnan työntekijä täyttää sähköisen lomakkeen ja syöttää lapsen tiedot järjestelmään. Järjestelmä luo lapselle tunnistenumeron ja lähettää sen alueelliselle sosiaalityöntekijälle. Haku tapahtuu automaattisesti. 2. Alueellisen lastensuojelun kehittämisorganisaation sijoituksista vastaava sos.työntekijä katsoo haun tulokset ja ottaa yhteyttä kunnan sos.työntekijään. Työkalu listaa myös yritykset, jotka voivat tukea perhettä puuttuvien valmiuksien osalta. Eri vaihtoehdot käydään läpi keskustellen. 3. Kunta päättää sijoituspaikan.				
Osaamistarpeet	ATK-taidot				
Oletettu vaikuttavuus	Yhdenmukaistaa perheistä, ammatillisista perhekodeista ja laitoksista kirjattavia tietoja. Selkeyttää ja nopeuttaa sijoitusprosessia.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Käyttöönottovaiheessa Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikössä. Valintatyökalu voidaan levittää valtakunnallisesti keskitetysti eri organisaatioihin.				
Todetut vaikutukset	Perheitten vahvuuksien esille tuonti / dokumentointi. Lasten tarpeitten monipuolinen huomiointi.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	E-lomake -ohjelmiston voi lunastaa tai vuokrata. Pääsääntöisesti kustannukset kertaluonteisia suoritteita ohjelmointitarpeesta riippuen. Tämän hetkiset muutostarpeitten kustannukset n. 500€ (lokietojen kirjaus).				

Nimi: Hoidollis pedagoginen nivelluokka

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	<p>Luokka on tarkoitettu väliaikaiseksi hoidollis-pedagogiseksi yhteisöksi oppilaille, jotka eivät edes vahvoin tukitoimenpitein selviydy koulussa ja jotka tarvitsevat monipuolista erityistukea elämässään. Nivelluokalle voidaan ohjata oppilas, joka odottaa lastenpsykiatrian osastopaikkaa tai on palaamassa sairaalajaksolta. Myös oppilaan erilaiset kriisit, pelot, ahdistuneisuus sekä yleinen syrjään vetäytyminen voivat aiheuttaa tarpeen nivelluokalle.</p> <p>Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa, mm. perheinterventiot kotikäyntien muodossa sekä perheen tukeminen edesauttavat myös oppilaan kuntoutumista.</p>				
Kohderyhmän ikä	alakoululaiset				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Nivelluokassa on kuusi oppilaspaikkaa, joista yksi on kriisipaikka. Luokassa työskentelevät erityisluokanopettaja, kouluohjaaja ja psykiatrian sairaanhoitaja. Sairaanhoitaja työskentelee sekä oppilaan että hänen perheensä kanssa. Oppilaan nivelluokkajakson pituus ja koulutyöskentely suunnitellaan moniammatillisena yhteistyönä kunkin oppilaan yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi. Nivelluokassa harjoitellaan monipuolisesti koulunkäynti- ja vuorovaikutustaitoja sekä tuetaan lapsen minäkuvaan ja itsetuntoon liittyviä asioita. Pääpaino on lapsen psyykkisen tasapainon löytymisessä, jotta oppivelvollisuuden suorittaminen onnistuu kotikoulussa tai mahdollisessa uudessa kouluapaikassa.</p> <p>Haku: Oppilaan kotikoulun oppilashuoltoryhmä päättää oppilaan hakemisesta nivelluokalle. Oppilashuoltoryhmän edustaja, oppilaan opettaja ja huoltajat täyttävät yhdessä nivelluokan hakukaavakkeen. Hakukaavake sisältää tiedot lapsen saamista yleisestä ja erityisestä tuesta sekä nykyhetken tilanteesta. Yksittäinen opettaja ei voi lähettää oppilaan hakemusta nivelluokalle.</p> <p>Oppilaaksiotto-prosessi: 1) Kotikoulun tuet käytetty 2) Keskustelut perheen / koulun kanssa 3) Oppilashuoltoryhmä / vanhemmat 4) Hakemus nivelluokkajaksole 5) Päätös oppilaaksiotosta / niveltöryhmä 6) Tutustuminen kotikouluun / ELO ja psyk.sh 7) Tutustumispalaveri nivelluokassa 8) Lapsi aloittaa nivelluokan.</p> <p>Luokkatyöskentely nivelluokan aikana: <u>Niveltöryhmä:</u> Työskentelyä ohjaa monialainen asiantuntijaryhmä, jossa on edustus lastensuojelusta, psykososiaalisista palveluista, perhetyöstä, sairaalakoulusta, lasten psykiatriasta, opetuspalveluista ja koulu-terveydenhuollosta. Ryhmän tehtävänä on oppilaiden valitseminen nivelluokalle sekä toimenpiteiden ja niiden toteutuksen suunnittelu niin yksittäiselle lapselle kuin ryhmälle sekä jakaa tietoa nivelluokasta omille asiakkailleen ja selkiyttää nivelluokan käytänteitä oman ammattiryhmänsä keskuudessa. <u>Koulupäivän aikana:</u> psykiatrinen sairaanhoitaja tukee ja ohjaa lasta koulutyöskentelyssä. Kouluohjaaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja ohjaavat ja tukevat oppilaita koulutyöskentelyssä opettajan antamien ohjeiden mukaan. He auttavat oppilaan motorisen levottomuuden tai tilanteeseen jumittumisen yli sekä ennakoivat aggressiivisia ja haastavia tilanteita. <u>Oppilaan yksilötapaamiset</u> psykiatrian sairaanhoitajan kanssa ovat kerran viikossa koulupäivän aikana. Yksilötapaamisilla psykiatrinen sairaanhoitaja kartoittaa ja arvioi lapsen elämäntilannetta käyden lapsen kanssa läpi lapsen arkeen, tunteisiin, minäkuvaan ja itsetuntoon liittyviä asioita. <u>Kotikäynnit 1 x kk (myös etävanhemmalle):</u> Perheinterventiot kotikäyntien muodossa auttavat työntekijää havainnoimaan lasta ja koko perhettä sen luonnollisessa ympäristössä. Kotikäynneillä vuorovaikutuksen eräänä tavoitteena on luoda kumppanuuden ilmapiiri työntekijän ja perheen välille. <u>Palaveri osallistuminen:</u> Psykiatrinen sairaanhoitaja osallistuu perheen kanssa lasta koskeviin neuvotteluihin ja palaveriisiin eri yhteistyötahojen kanssa. <u>Iltapäiväkerho:</u> Nivelluokan oppilaille on mahdollisuus osallistua Lasten liikunnan tuki ry:n järjestämään iltapäivätoimintaan. Nivelluokan kouluohjaaja siirtyy oppilaiden mukana kerhoon. <u>Vanhempien vertaisryhmä:</u> Nivelluokassa kokoontuu kerran kuukaudessa vanhempien vertaisryhmä. Lastenhoito ryhmän ajaksi on järjestetty.</p>				

	<p>Konsultointi: Psykiatrista sairaanhoitajaa ja erityisluokanopettajaa voi konsultoida niin yksittäisen oppilaan kuin koululuokankin asioissa.</p> <p>Oppilaiden siirtyminen ja seuranta: Oppilaan palatessa kotikouluun tai siirtyessä uuteen koulupaikkaan, järjestetään <u>siirtopalaveri</u>. Palaveriin osallistuvat oppilas ja huoltajat, nivelluokan opettaja, nivelluokan kouluohjaaja, psykiatrian sairaanhoitaja, tuleva opettaja sekä vastaanottavan koulun oppilashuoltoryhmä. <u>Palautteen kerääminen:</u> Niveljakson päättyessä psykiatrinen sairaanhoitaja kerää vanhemmilta palautetta viimeisellä kotikäynnillä sekä suullisesti että palautelomakkeen avulla.</p> <p>Siirtoprosessi: 1) Koulupaikan valinta 2) Keskustelut perheen / koulun kanssa 3) Tutustuminen uuteen kouluun / luokkaan 4) Vastaanottavan koulun oppilashuoltoryhmä 5) Siirto saattaen 6) Oppilaan seurantatapaamiset 7) Seuranta oppilashuoltoryhmässä 8) Palautteiden keruu 9) Niveljakson tuki päättyy.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	Opetuspalveluista puuttui paikka oppilaille, jotka eivät kykene opiskelemaan edes erityisopetuksen pienluokassa tai jotka jostakin syystä tarvitsevat arviointia sopivan koulupaikan löytämiseksi. Niin ikään kaupungista ei ollut löytynyt sopivaa koulupaikkaa oppilaille, joita oli kohdannut kriisi tai jotka odottivat pääsyä lasten psykiatriselle osastolle.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Hämeenlinnassa
Todetut vaikutukset	Perheet ovat olleet tyytyväisiä muun muassa kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja kotiin vietyyn työmuotoon, vertaisryhmän tukeen, lasten oppivelvollisuuden turvaamiseen, lastenpsykiatrian hoitajaksojen lyhentymiseen tai vähentymiseen.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Kiintymyssuhteen vuorovaikutuksen hoitoon tähtäävä työskentelymalli – Tutki ja turvaa -malli

K-I LAPSET

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				X	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Hoitojakso, joka kohdistuu vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen ja kiintymyssuhteen ongelmiin. Reflektiivisellä, vanhemman työskentelyyn kohdentuvalla hoitojaksolla vahvistetaan vanhemman kykyä luoda kiintymyssuhde lapseen käyttäen tunne- ja mielikuvatyöskentelyä sekä videopalautemenetelmää. Lapsi on mukana vuorovaikutusta videoitaessa sekä kiintymyssuhteeseen kohdentuvilla tapaamisilla yksilöllisten tavoitteiden mukaan. Tutki ja Turvaa – jaksoa vuorovaikutuksen vaikeuksiin esitetään käytettäväksi tutkimusjakson jälkeen.				
Kohderyhmän ikä	Toimintamallin kohderyhmänä pilotoinnissa erikoissairaanhoidossa lasten psykiatrian poliklinikan yksikössä alle kouluikäisten lasten ja vanhempien vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen ongelmiin. Mallia on käytetty myös alle 12 vuotiaitten lasten ja vanhempien yhteydessä.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Toimijoina psykologit, toimintaterapeutit. Hoitojakso rakentuu arviointijaksosta, aloitusjaksosta sekä varsinaisesta ryhmä- ja yksilötyöskentelyjaksosta. Hoitojakson kesto on n. 5 kk, minkä jälkeen jokainen vanhempilapsi pari kutsutaan seuranta-arvioon noin puolen vuoden kuluttua. Hoitojakson aikana tehdään yhteistyötä koko perheen kanssa kotikäynnillä. Perheen verkostoa tavataan aloitusjaksolla ja työskentelyn päättyessä sekä tarpeen mukaan hoitojakson aikana.</p> <p>Arviointijakson kotikäyntien aikana kartoitetaan perheen elämäntilannetta ja mahdollisuutta osallistua hoitojakson työskentelyyn. Perheen kanssa keskustellaan hoitojakson sisällöstä ja heidän omasta motivaatiostaan tällaiseen terapeutiseen työskentelyyn sekä halusta työskennellä suhteessa lapseen.</p> <p>Aloitusjakso sisältää varioiden ja tehdyn perhetutkimuksen huomioiden: MIM - tilanne (videoidaan), vapaa leikki ja erotilanteet (videoidaan), LTP – picnic (videoidaan perhetyöskentelyssä), WWW (videoidaan tarpeen mukaan), WMCI - haastattelu (videoidaan), AAI - haastattelu (videoidaan), MIM - palauteaika/ Työskentelytavoitteista sopiminen, annetaan aikataulut kirjallisena perheelle, varataan aikataulut työntekijöiden kalenteriin, varataan TIIMI ajat työryhmistä MIM – ja WMCI : n - pisteytykseen, AAI : n ja Vapaan leikin katsomiseen sekä työskentelytavoitteiden sopimista ja hoitosuunnitelman (MIRANDA) kirjaamista varten.</p> <p>Hoitosuunnitelman teko: Tiimissä Mirandaan (keskeiset tiedot), Tutki ja Turvaa -hoidon tavoitteet / tavoite, mitä perhe motivoituu tutkimaan / mihin etsimään ratkaisua yhdessä -> kiintymysvanhemmuuteen tukeminen.</p> <p>Työskentelysuunnitelman teko: Ajallinen etenemissuunnitelma, osa-alue / tavoite, jota yhdessä tutkitaan, ne työmuodot ja työskentelymenetelmät jotka valitaan työskentelyä edistämään. <u>Vanhempien kanssa työskentely:</u> Ryhmämuotoinen työskentely, perhetyöskentely, teemat, opetusosiot / reflektointi kiintymysvanhemmuuden teemoista, mielikuvatyöskentely, tunnekortit, muistelu, videotyöskentely, toteutetaan hyödyntäen jokaisen vanhemman ja lapsen omia videopätkiä MIM:stä ja vapaa leikki -videoista, tavoite lisätä vanhemman ymmärrystä lapsen tapaan viestiä tunteitaan ja tarpeitaan / lisätä ymmärrystä käyttäytymisen / oireiden taustasta ja lisätä empatiaa lasta kohtaan / halua kohdata lapsi tunnetasolla pelkän käyttäytymisen ohjaamisen sijaan. <u>Vanhempien yksilökäynnit:</u> Oman hoivahistorian reflektointi. <u>Käytännön tilanteissa kiintymysvanhemmuuteen ohjaaminen; tunnesäätelyyn sitoutumisen tukeminen ja arien tilanteiden reflektointi:</u> Kiintymysvanhempana toimimisen tukeminen, vanhemman työskentelyssä syntyneen ymmärryksen hyödyntäminen arki kohtaamisissa -> uusien</p>				

	<p>merkityksien syntyminen, kotikäynnit, perhetyöskentely poliklinikalla, neuvonanto /ohjaus. <u>Verkostot</u>: Arvioiden sen tarpeellisuutta, mukaan esim. päiväkotia, koulu, sos.toimi, vanhemman oma hoitotaho yms. <u>Välivideoinnit</u> tarkasteltavan tavoitteen mukaan (WWW, LTP, MIM), palautteet välivideoinnista.</p> <p>Ensimmäisellä käynnillä perheelle annetaan työskentelysuunnitelma, joka käydään yhdessä läpi/ muokataan, käydään läpi/ allekirjoitetaan sopimus- ja suostumuskaavakkeet.</p> <p>Kirjaaminen hoitoprosessin ajan: Työntekijä pitää "hoitopäiväkirjaa", johon kirjataan ns. hiljaista tietoa, kuinka hoitoprosessi etenee, millaisia tuntemuksia, oivalluksia tulee esille jakson edetessä. Kirjataan myös tiimissä/työnohjauksessa pohdittuja asioita. Hoitopäiväkirja tallennetaan Tellus-asetalle, josta se on Tutki ja Turvaa työryhmän luettavissa. Lisäksi käyntien jälkeen kirjataan aina Mirandaan SLPY-lehdelle käynnin sisältö, myös MIM-videoinnit kirjataan SLPY-lehdelle. WMCI- ja AAI-haastattelut kirjataan "auki" SLPY-lehdelle: mitkä asiat niissä nousevat keskeisesti esille. Ei sanatarkkaa kirjausta. Perheen kanssa "hoitoprosessi näkyväksi" eli perheen kanssa reflektoidaan työryhmässä syntyneitä ajatuksia ja tapahtunutta työskentelyä.</p> <p>Tutki ja Turvaa – tiimi: Kokoontuu kerran viikossa, hoitojaksolla olevien perheiden asioista keskustellaan ja suunnitellaan hoidon toteuttamista, tiimijän voi varata sähköisen kalenterin kautta, hoitojaksolla olevan perheen asioista voidaan puhua tarvittaessa myös poliklinikan tiimeissä.</p> <p>Hoitava lääkäri mukana perheen tapaamisissa n 2-3 kertaa jakson aikana, tarvittaessa useammin, jakson lopussa työryhmän tiimikäsittelyssä ja hoitoneuvottelussa, jossa päätetään perheen jatkohoito.</p> <p>Hoitojakson palautekaavake annetaan hoitojaksolle osallistuneille vanhemmille / vanhemmalle viimeisellä käynnillä. Kuukauden päähän annetaan palauteaika, jossa kaavake käydään läpi suullisesti ja esitetään avoimet lisäkysymykset.</p> <p>MIM – seurantavideointi ja palauteaika, jakson päättymisestä puolen vuoden päähän.</p>
Osaamistarpeet	terapiaprosessi-koulutus, kiintymyssuhteeseen liittyvät perustiedot, videopalaute-menetelmä, tunnetyöskentelytaidot
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena on lisätä lapsen turvallista kiintymistä ja mahdollisuuksia tukeutua vanhempansa saadakseen turvaa, hoivaa ja lohdutusta sekä tukea tunnesääntelyyn ja kasvamiseen. Hoitojakson aikana pyritään aktivoimaan myönteistä muutosta vanhemman tavoissa toimia suhteessa, havaita lapsen viestejä ja tarpeita sekä sitoutua niihin vastaamiseen ja kiintymyshahmona toimimiseen.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Hoitojakson työskentelytapaa on hankekaudella jalkautettu lastenpsykiatrian poliklinikkaan sitouttamalla perheen työryhmä hoitoprosessin ohjaamiseen Kuopiossa.
Todetut vaikutukset	Vanhemmat ovat arvioineet palauteissaan mm., että osallistuminen hoitojaksolle on lisännyt heidän kykyään huomata lapsensa aloitteita, ymmärtää lapsen käyttäytymistä ja tunnereaktioita. Toisaalta oireilevien lasten kohdalla on tullut esille vanhempien turhautumista mm. muutoksen hitauteen ja vanhemmat ovat esittäneet toiveita lapsen konkreettisesta mukaan ottamisesta työskentelyyn. Työskentelytapana vahvistanut työntekijöiden ajatusta siitä, että vanhempien oma työskentelyprosessi on tärkeä osa lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen hoitoa. Vanhemmuudessa tapahtuvat muutokset näyttäisivät olevan pienen lapsen kehitysympäristön kannalta merkityksellisiä, varsinkin kun ongelmat näyttäytyvät vielä vuorovaikutuksen tasolla ja suhteen korjaaminen poistaa lapsen oireilua selkeästi.
Kustannukset (pysyvissä toiminnassa)	

Nimi: Lapset fokuksessa - Sosiaalisemotionaalista tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa

REMONTTI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Sosiaalisemotionaalista tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa. Päiväkodissa huoli lapsesta ja mahdollisesti perheen tilanteesta. Tavoitteena on, että lapsen tilanne saadaan vietyä eteenpäin ja lapselle saadaan oikeat palvelut oikeaan aikaan. Lasten psykiatrian palvelut jalkautetaan päiväkodin toimintaan. Yhteistyö lasten psykiatrian ja varhaiskasvatuksen kesken.				
Kohderyhmän ikä	Päiväkoti-ikäiset lapset				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Päiväkodissa huoli lapsesta ja mahdollisesti perheen tilanteesta. Keskustelu vanhempien kanssa tavoitteena ohjata heitä neuvolan lääkäriille tai psykologille. Neuvolasta perhe voidaan ohjata kasvat- ja perheneuvolaan tai lastenpsykiatrialle. Hoidollinen ohjaaminen ei korvaa lastensuojelutarpeen selvittelyä ja perhe voi ensisijaisesti tarvita yhteyttä lastensuojeluun. Arvion voi nähdä kasvatuksellisena, sosiaalisena tai psykiatrisena.</p> <p>Tutkimusvaihe: Psykiatrian lasten poliklinikalle tarvitaan lähete. Poliklinikalla lähete käsitellään lähetetyöryhmässä, jossa päätetään jatkotoimista. 1. Perhekäynnit: Pyydetään lupa olla yhteydessä aiemmin lasta tutkineeseen paikkaan sekä päiväkotiiin. 2. Lapsen yksilöarvio, johon voi sisältyäpäiväkotiobservaatio. 3. Verkosto, jossa mukana päiväkotii: Perhe saa palautteen, jolloin voidaan kirjata hoito- ja kuntoutussuunnitelma. Perheen ja lapsen jatkaessa poliklinikalla, alkaa hoidollinen vaihe. Sovitaan yhdyshenkilö poliklinikalta. Sovitut konsultaatiot, jotka sovittu myös vanhempien kanssa. Verkostoyhteistyö: Päivitetään lapsen tilannetta. Puhelinkonsultaatiot kiireellisissä asioissa, nopeampi reagointi päiväkotiiin.</p> <p>Konsultaatio: Keskittyy hoidossa olevaan lapseen. Työntekijä tai työntekijäpari lasta hoitavasta tiimistä. Aika sovitaan lapsikohtaisesti. Vanhempien tulee olla tietoisia etukäteen. Tiedottamisesta jälkikäteen sovitaan yhdessä. Päiväkodin työntekijöillä tulee olla mahdollisuus puhelinkonsultaatioon lapsen tilanteen kriisiytyessä. Puheluun vastaaja huolehtii tiedon välittämisestä hoitavalle tiimille. Konsultaatio on osa hoito ja kuntoutussuunnitelmaa.</p> <p>Verkostoyhteistyö: Päiväkodin työntekijät aktiivisesti mukaan. Kootaan lapsen asioiden ympärillä toimivia tahoja. Keskustelussa toimijoiden roolit ja vastuut. Informaatiota lapsen tilanteesta. Parhaimmillaan helpottaa ja säästää vanhempien taakkaa käydä eri paikoissa keskusteluissa. Verkostot toimivat päiväkodissa tai psykiatrian lasten poliklinikalla.</p> <p>Hoito- ja kuntoutussuunnitelma: Lapsikohtainen suunnitelma sisältää toimijoiden yhteistyömuodot, roolit ja vastuut sekä sopimisen verkostotyöskentelystä. Tutkimusvaiheessa voidaan sopia päiväkotiobservaatiosta, jossa hoitavan tiimin työntekijä käy havainnoimassa lasta päiväkodissa. Observointi on "neutraalia" havainnoimista. Käsitellään sovittu myöhemmin. Suunnitelmaan sisältyy lasta koskevat konsultaatiot. Konsultoivat työntekijät toimivat yhdyshenkilöinä hoitavan tiimin ja päiväkodin välillä. Työnohjauskäytäntöjen vahvistaminen on suositeltavaa.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Tavoitteena on, että lapsen tilanne saadaan vietyä eteenpäin ja lapselle saadaan oikeat palvelut oikeaan aikaan.				

Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tämän hetken käyttöönottilanteesta ei tarkkaan tietoa, mahdollisesti tulossa käyttöön Turun psykiatrian lasten poliklinikan toiminta-alueella.
Todetut vaikutukset	
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Konsultaatiokahvila (Nepsy)

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x		x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Tuetaan autismikirjo-, ADHD/ADD- sekä Tourette-lasten ja -nuorten kehitystä sekä kehitysympäristöjä. Apua lapsille ja nuorille, joilla on neuropsykiatrinen häiriö. Konsultaatiossa pyritään antamaan mahdollisimman yksinkertaisia ja helposti arkeen vietäviä keinoja nepsy-lapsen tai -nuoren kanssa toimimiseen ja tukemiseen. (Nepsy - neuropsykiatrinen)				
Kohderyhmän ikä	Neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivät lapset ja nuoret, heidän perheensä sekä heidän parissa toimivat perustason työntekijät.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Konsultaatiokahvila on keskustelupaikka ja -tilaisuus vanhemmille ja / tai lasten ja nuorten kanssa työskenteleville. Konsultaatiokahvilassa on mahdollisuus jakaa kasvatuksellisia, haasteellisen lapsen ja / tai nuoren kanssa eteen tulevia ajatuksia ja tilanteita, sekä saada ja antaa vertaistukea. Lisäksi jaksamisen tukeminen ja uudenlaisen näkökulman saaminen lapsen ja / tai nuoren erityisyyteen on yksi kahvilan tarkoitus. Sekä vanhemmat että ammattilaiset voivat jakaa keskenään hyviä käytäntöjä ja kehittää niitä edelleen. Kuunteleminen, puhuminen ja oivaltaminen vievät omaa vanhemmuutta tai ammatillisuutta vuorovaikutteisen oppimisen avulla eteenpäin. Eräs variaatio konsultaatiokahvilasta on viedä se kouluihin ja päivähoitoon.				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Konkreettinen apu nepsy-lasten perheiden arkeen ja nepsy-lapsiperheiden kanssa työskenteleville perustason työntekijöille.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tampereen alueella				
Todetut vaikutukset	Konsultaatiopalvelujen suurin anti on käyttäjien mukaan ollut konkreettinen apu arkeen. Moni on kokenut saaneensa uusia näkökulmia, innostavia työvälineitä sekä käytännön ohjeita. Palautteessa on myös korostunut se, että jo nimien saaminen asioille sekä tunne siitä, ettei ole ongelmiensa kanssa yksin, on ollut huojentavaa. Joskus myös päiväkotit tai koulu on toiminut aloitteen tekijänä ja innostajana. Kahvila on toiminut myös Nepsytieto-luennoilla saatujen tietojen syventämisen paikkana. Useat kahvilassa käyneet ovat samalla tutustuneet Materiaalipankkiin ja Lainaamoon sekä hankkeen nepsy-palveluihin.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Nepsy-työntekijä työparina lapsen ja nuoren kasvuympäristöissä

KASPERI

Palvelun laatu					
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Tavoitteena on tukea autismin kirjo-, ADHD-, ADD- sekä Tourette -lasten kehitystä ja kehitysympäristöjä, joista keskeisimpiä ovat koti, päivähoito, koulu ja harrastukset, sekä kehittää käytännön palveluja yhteistyön keinoin. Työparityöskentelyn tavoitteena on lapsen / nuoren ja hänen lähipiirinsä palveleminen kokonaisvaltaisesti sekä tukea ammattilaista moniammatillisuuden keinoin.				
Kohderyhmän ikä	Ei määriteltyä ikäryhmää				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Pyyntö työparityöskentelylle tulee aina yksittäiseltä työntekijältä ja lähtee tämän omasta halusta. Käynneillä Nepsy-työntekijä havainnoi arjen tilanteita ja niissä tapahtuvia konflikteja sekä onnistumisen hetkiä. Havainnoinnin jälkeen yhdessä alan ammattilaisten kanssa pohditaan erilaisia motivointi- ja ratkaisukeinoja arkea helpottamaan. Toisaalta pyritään löytämään lapsen/nuoren vahvuudet. Nepsy-työntekijän kanssa asetetaan usein myös tavoitteita eri toiminnoille ja niitä seurataan yhdessä esimerkiksi puolivuositain. Yhtenä tavoitteena onkin jatkuvuuden aikaansaaminen lapsen ja nuoren kanssa toimiessa. Työparityöskentely sisältää keskimäärin kahdesta viiteen projektityöntekijän käyntiä. Nepsy-työntekijä ei ole lapsen tai nuoren arjessa mukana päivittäin. Sitä kautta hänellä on objektiivisempi ja etäisempi suhtautuminen lapsen/nuoreen. Tämä auttaa arvioinnissa. On tärkeää, että lapsella/nuorella on pysyviä, turvallisia ja läheisiä aikuissuhteita, mutta Nepsy-työntekijä osaa katsoa lapsen/nuoren kehitystä ulkopuolisemmin ja osaa kenties tuoda ratkaisukeinoksi jotakin sellaista mitä lähellä olevat aikuiset eivät välttämättä osaa nähdä ja tarjota. Nepsy-työntekijä ei kuitenkaan ole työparilleen korkeampiarvoinen asiantuntija, vaan tuki ja kumppani.				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Palvelumallin avulla on mahdollista tarjota aiempaa varhaisempaa apua lapsille ja nuorille, joilla on neuropsykiatrisen häiriön. Varhainen puuttuminen vähentää ongelmien kärjistymistä sekä ehkäisee neuropsykiatrisesti oirehtivien lasten ja nuorten syrjäytymiskehitystä. Arjen sujumista helpottavat apuvälineet ovat useimmiten yksikertaisia, kuten yksinkertaisia kuvia ja stressipalloja, mutta ne tuovat helpotusta koko perheelle ja kasvuympäristölle. Työparityöskentelyn ideana on levittää tietoa neuropsykiatrisista häiriöistä ja kuntoutuksesta, sekä auttaa ammattilaisia ottamaan käyttöön arkea helpottavia hyviä käytäntöjä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tampereen alueella				
Todetut vaikutukset	Työparityöskentelystä saatu palaute on ollut suurimmaksi osaksi positiivista. Ammattilaiset ovat kokeneet saaneensa työskentelyvälineitä, tietoa ja kontaktin, mikä on luonut turvallisuuden tunnetta.				
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)					

Nimi: Nepsy materiaalipankki ja lainaamo

KASPERI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli		x		x	x
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Tuetaan autismikirjo-, ADHD/ADD- sekä Tourette-lasten ja -nuorten kehitystä sekä kehitysympäristöjä. Apua lapsille ja nuorille, joilla on neuropsykiatrisen häiriön. Pyritään antamaan mahdollisimman yksinkertaisia ja helposti arkeen vietäviä työkaluja nepsy-lapsen tai -nuoren kanssa toimimiseen ja tukemiseen. Materiaalipankki ja Lainaamo perustettiin tarjoamaan lapsiperheille ja ammattilaisille matalan kynnyksen palvelua, kuten tietoa, ohjausta ja visuaalista materiaalia arjen strukturointiin. Materiaaleja voi hyödyntää arjen pulmatilanteissa silloinkin, kun kyse ei ole varsinaisista neuropsykiatrisista häiriöistä. (Nepsy - neuropsykiatrisen)				
Kohderyhmän ikä	Neuropsykiatrisista häiriöistä kärsivät lapset ja nuoret, heidän perheensä sekä heidän parissa toimivat perustason työntekijät.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Materiaalipankin ja Lainamon palvelut ovat tärkeä osa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten kuntouttamista. Niiden avulla voidaan tukea arjen sujumista ja ennalta ehkäistä erilaisten ongelmatilanteiden kärjistymistä. Kohderyhmänä ovat näin ollen lapset ja nuoret, perheet sekä kehitysympäristöjen ammattilaiset.</p> <p>Vapaasti hyödynnettävää visuaalista materiaalia, kuten toimintaa ohjaavia kuvia, voi itse tulostaa internet-sivuilta löytyvästä Materiaalipankista. Kuvat on suunniteltu asiakkaiden tarpeisiin, niissä ohjataan esimerkiksi pukeutumiseen, peseytymiseen, leikin valintaan ja tunteiden hallintaan. Osoitteessa www.tampere.fi/neptunus on kuvien lisäksi koottu tietopaketti tukemaan neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten tunnistamista ja kuntouttamista. Sivulla on myös paljon tietoa alan kirjallisuudesta sekä linkkejä muun muassa eri järjestöjen sivustoille. Nepsy:n toimitiloissa sijaitsevasta Materiaalipankista on saanut maksutonta kuntoutusmateriaalia, kuten kangaslokerikkoja, kuvia sekä valmiita päiväohjelmakortteja kotiin, päiväkotiin ja kouluun. Materiaalipankissa on myös aina opastettu käyttämään sieltä annettuja tai lainattuja välineitä. Materiaali soveltuu käytettäväksi erilaisista syistä visuaalista tukea tarvitseville lapsille / nuorille.</p> <p>Materiaalipankin palvelut ovat tärkeä osa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten kuntouttamista. Niiden avulla voidaan tukea arjen sujumista ja ennalta ehkäistä erilaisten ongelmatilanteiden kärjistymistä. Kohderyhmänä ovat näin ollen lapset ja nuoret, perheet sekä kehitysympäristöjen ammattilaiset. Perheillä ja varhaiskasvatusympäristöillä on myös yksilöllisiä tarpeita, joihin tarvitaan räätälöityjä kuvia. Räätälöityjä kuvia voidaankin tehdä esimerkiksi perheen omista valokuvista, yhdistämällä eri kuvia tai lisäämällä niihin tekstiä. Lainaamo ja Materiaalipankki täydentävät toisiaan ja lähtevät samasta tarpeesta.</p> <p>Yhteistyössä Tevelan ja Leikkien Groupin kanssa toteutetusta Lainamosta saa kotiin kahden-kolmen viikon ajaksi vapaasti ja maksuttomasti kokeiltavaksi kuntoutusvälineitä ennen varsinaisen ostopäätöksen tekemistä. Kolmannella viikolla tulee tehdä ostopäätös tai palauttaa tuote Lainaamoon. Koska monet neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ja nuoret vastustavat aluksi muutosta ja uusia välineitä, koettiin tarpeelliseksi turvata riittävän pitkän totutteluajan. Tämä hyödyttää myös lähiympäristöä, joka saa rauhassa tutustua välineeseen ja opetella sen käyttöä. Saadun kokemuksen varassa on helpompi tehdä päätös välineen hankkimisesta tai palauttamisesta. Lainamon apuvälinevalikoimaan kuuluvat muun muassa Time Timer -sektorikello, tiimalasi, stressipallo, nystyräistuinalusta, värillinen lukualueen rajaaja ja liikennevalokommunikaattori.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Nepsy materiaalipankin ja lainaamon avulla voidaan tukea arjen sujumista ja ennalta ehkäistä erilaisten ongelmatilanteiden kärjistymistä.				

Käyttönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Tampereen alueella
Todetut vaikutukset	Materiaalipankista ja Lainaamosta saatu palaute on ollut hyvin positiivista ja niiden tarjoamien työkalujen on kerrottu tuoneen helpotusta arkeen.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Lainaamo ei Materiaalipankin tapaan vaadi suuria resursointeja ja molempia toimintamalleja on helppo toteuttaa ja levittää. Materiaalien päivittäminen sekä palvelujen käytännön pyörittäminen edellyttävät kuitenkin sitoutumista.

Nimi: Lasten psykiatrian jalkautuva verkostotyö

REMONTTI

Kehittämistyön kohde	Palvelun laatu				
	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Lastenpsykiatrian erikoissairaanhoidon työpari jalkautuu akuuttitilanteissa osaksi lapsen ja hänen perheensä paikallista työntekijäverkostoa. Lasten mielenterveysambulanssin toiminnalla tuetaan lapsen ja perheen hyvinvointia yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti pyrkimällä mahdollistamaan arjen sujuvuus paikallisten toimijoiden aktiivisella yhteistyöllä dialogisen verkostotyön kautta.				
Kohderyhmän ikä	Toiminta on tarkoitettu 4–12-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>1. Lasten psykiatrian akuuttityöryhmän työpari osallistuu lapsen asiassa järjestettävään verkostoon tarkoituksena kannustaa ja lisätä lapsen ja perheen osallisuutta. Lapsen ja perheen lähityöntekijöitä aktivoidaan ja tuetaan työskentelyssään. Yhteydenotto, tarvittaessa lähete.</p> <p>2. Verkostossa pyritään dialogisen keskustelun avulla yhdessä ajattelemaan ja ymmärtämään, mikä olisi lapsen ja perheen tilanteessa tarkoituksenmukaista. Lapsi ja perhe saavat tarvitsemansa avun mahdollisimman nopeasti ja eri yhteistyötoimien resurssien kannalta järkevällä tavalla omassa kehitysympäristössään.</p> <p>3. Verkostossa tehdään yhdessä suunnitelma jatkohoidosta.</p> <p>4. Verkostoa järjestetään tarpeen mukainen määrä, kunnes riittävän turvallinen suunnitelma on syntynyt.</p> <p>Toimijat: Lapsi, perhe ja muut läheiset sekä lisäksi verkostossa mukana lapsen ja perheen kannalta tärkeät työntekijät (esim. psykologi, sosiaalityöntekijä, lääkäri, sairaanhoitaja, mielenterveyshoitaja, terapeutti, lastensuojelun työntekijä, oppilashuollon jäsen, koulun tai päiväkodin työntekijä). Lähityöntekijä järjestää verkostotapaamisen ja osallistuu dialogiseen, moniammatilliseen verkostotyöskentelyyn. Lapsi huomioidaan verkostossa koko ajan. Hänen mielipiteensä ja ajatuksensa pyritään selvittämään ja häntä kannustetaan osallistumaan. Lapsen ja perheen asioista keskustellaan rohkeasti mutta kunnioittavasti. Hoitovastuu säilyy perustason työntekijöillä ja lapsi perheineen saa tarvitsemansa avun luonnollisessa elinympäristössään.</p>				
Osaamistarpeet	Oman alan ammatillinen tietotaito.				
Oletettu vaikuttavuus	Pyritään tukemaan lapsen ja perheen hyvinvointia mahdollisimman yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti tukemalla arjen sujuvuutta paikallisten toimijoiden aktiivisella yhteistyöllä.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu TYKS:n lasten psykiatrian toiminta-alueella.				
Todetut vaikutukset					
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Toiminta ei aiheuta lisäkuluja, koska dialogista verkostoyhteistyötä voi toteuttaa kulloinkin olemassa olevissa tiloissa perheen ja niiden työntekijöiden kesken, jotka lapsen asiassa ovat osallisina.				

Nimi: Jalkautuva konsultoiva nuorisopsykiatrinen arviointityöryhmä - SIHTI

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli				x	x
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Moniammatillinen arviointityöryhmä yli hallintorajojen yhteistyössä peruspalvelujen ja erikoissairaanhoidon kanssa 13-18 -vuotiaiden nuorten ohjaamiseksi asianmukaisten mielenterveyspalveluiden piiriin.				
Kohderyhmän ikä	13-18 vuotiaiden nuorten kanssa työskentelevien perustason työntekijöiden tukena				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Sihti on 13-18 -vuotiaiden nuorten kanssa työskentelevien perustason työntekijöiden tukena toimiva helposti lähestyttävä, konsultoiva nuorisopsykiatrinen arviointityöryhmä. Työryhmän tavoitteena on yhdessä verkoston ja perheen kanssa selvittää nuoren tilanne ja ohjata nuori tarvittaessa tarkoituksenmukaiseen tutkimus- ja hoitopaikkaan. Konsultaatioissa pyritään dialogisuuteen, jossa on tavoitteena keskinäisen ymmärryksen kehittyminen arvostavassa vuoropuhelussa. Konsultaatio on vuoropuhelua, yhdessä pohtimista. Keskustelemme nuoren tilanteesta ja suunnittelemme yhdessä yhteistyökumppanin kanssa jatkotoimenpiteistä, sekä sovimme työnjaosta. Koska olemme ”Nuorisopsykiatrinen arviointityöryhmä”, arvioiva ote liittyy kaikkiin osa-alueisiin ryhmän työskentelyssä. Aina ei tarvita nuoren ja perheen konkreettista tapaamista Sihdissä. Tarvittaessa Sihti-työryhmä arvioi nuoren psyykkisen tilanteen 1-5 käyntikerran puitteissa. Vanhemmat osallistuvat Sihti-käynteihin.</p> <p>Prosessikuvaus:</p> <p>Nuorisopsykiatrinen huoli herää: Eri tahot (koulu, terveydenhuolto, lastensuojelu, erityisnuorisotyö jne.), yhteistyö vanhempien kanssa. Akuutissa sairaalahoitoa vaativassa tilanteessa ohjaus päivystykseen (akuutti kriisi, itsemurhavaara).</p> <p>Huolen käsittely oppilashuoltoryhmässä / moniammatillisessa verkostossa: Perustason tutkimukset ja selvittelyt (esim. somaattiset ja peruslaboratoriotutkimukset, omalääkäriin, terv.hoitajan, koulupsykologin, kuraattorin arvio). Tarvittaessa ohjaus perheneuvolaan (perhetason ongelmat nuoren oireilun taustalla) tai lähete nuorisopsykiatrin poliklinikalle (syömishäiriö, psykoosiepäily).</p> <p>Tarpeen mukaan SIHTI-konsultaatio: Konsultaatio puhelimitse, oppilashuoltoryhmässä, koulutustarpeet yms. Tarvittaessa ohjaus perheneuvolaan (perhetason ongelmat nuoren oireilun taustalla) tai lähete nuorisopsykiatrin poliklinikalle (syömishäiriö, psykoosiepäily).</p> <p>Konsultaation tuoman avun käyttö: Koulussa, perheen kanssa, erityisnuorisotyössä, lastensuojelussa jne. (oppilashuoltoryhmä, moniammatillinen verkosto). Mahdollisesti siirrytään suoraan Sihdin arviointikäynteihin tarvittaessa, 1-5 kertaa, vanhemmat osallistuvat.</p> <p>Tarpeen mukaan verkostopalaveri: Sovitaan osallistujat (Sihti, oppilashuoltoryhmän edustus, erityisnuorisotyö, lastensuojelu, huoltaja, nuori...).</p> <p>Verkostopalaverin tuoman avun käyttö: Koulussa (esim. koulu- ja opetusjärjestelyt), perheen tuki, erityisnuorisotyö, lastensuojelu jne.</p> <p>SIHTI:n arviointikäynnit tarvittaessa: 1-5 kertaa, vanhemmat osallistuvat.</p> <p>Verkostopalaveri: Sihti, oppilashuoltoryhmän edustus, erityisnuorisotyö, lastensuojelu, huoltaja, nuori. Verkostopalaverin jälkeen vaihtoehtoina arviointikäyntien ja verkostopalaverin tuoman avun käyttö nuoren elämän ja koulunkäynnin järjestämisessä, lastensuojelun toimenpiteet, Perheneuvola, hoitojärjestelyt perustasolla tai nuorisopsykiatrin tutkimus / hoito tarvittaessa, jonka jälkeen vielä verkostopalaverit tarvittaessa.</p>				
Osaamistarpeet	Dialogisuus työotteessa				

Oletettu vaikuttavuus	Päämääränä on parantaa nuorten oikea-aikaista tukemista ja arviointiin pääsyä sekä tehostaa verkostojen yhteistoimintaa ja prosessien sujuvuutta nuorten psykososiaalisissa palveluissa. Huomiota kiinnitetään sekä psykikkiseen että sosiaaliseen hyvinvointiin. Tavoitteena on, että oikea-aikaisen arvioinnin ja hoitoonohjauksen lopputuloksena paine erikoissairaanhoidon ja nuorisovastaanotolle vähenee. Pidemmällä aikavälillä toivotaan perustason ja erikoissairaanhoidon välisen työnjaon ja toimintamallien selkityvän siten, että erikoissairaanhoidon tehtäväksi jää diagnosointi, hoitosuositusten antaminen ja vaikeiden häiriöiden hoito sekä terapia-arviot ja perustason tehtäväksi vastata jatkohoidosta sekä lievempien häiriöiden hoidosta ja seurannasta.
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Pilotoitu Päijät-Hämeen keskussairaalan alueella (Lahti). Käyttöönotosta pysyvästi ei tietoa tässä vaiheessa.
Todetut vaikutukset	Yksi tärkeimmistä ohjaamisen tavoista oli nuorten kokemana heidän oma mahdollisuutensa ohjata arvion etenemistä. Nuoret kertoivat kokeneensa olevansa osallisena omassa sihtiarviossaan. Nuoret kertoivat ajanvaraamisen ja aikataulun sovittamisen itselle sopivaksi lisänneen heidän motivaatiotaan. Vuorovaikutuksen lisäksi nuorten osallisuuden kokemukseen on vaikuttanut mm. miellyttävä paikka. Nuorten itsensä mukaan sihtiarviota voitaisiin kehittää mm. lisäämällä nuorten tietoisuutta toiminnasta, jolloin ennakkoluulot vähenisivät. Nyt on tavoitettu myös ne nuoret, jotka muuten olisivat jääneet palvelujen ulkopuolelle syrjäytymisvaaraan. Odotettavissa on, että sosiaalitoimen huostaanottojen tarve voi laskea ja kustannukset laskevat pitkällä aikavälillä.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Jalkautuva lasten ja nuorten psykiatrian palvelujen konsultaatio ja arviointimalli - Resurssitiimi -malli

KASPERI

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventtiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli			x	x	x
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Yhdessä työskentelemällä tuetaan mm. oppilashuoltoa ja muita lasten / nuorten kanssa toimivia tahoja. Psykiatrian asiantuntijoilta voi pyytää matalan kynnyksen konsultaatioita ilman lähetettä kuntien toimijoille peruspalveluiden tueksi.				
Kohderyhmän ikä	Koululaiset (ala- ja yläkoulu) perheineen.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>1. Terveystoimittaja, kuraattori, opettaja tai muu perustason työntekijä voi perheen luvalla ottaa yhteyttä Resurssitiimin työntekijään (lasten- ja nuorten psykiatrian työntekijä) ja sopia tapaamisen, jos perustasolla koetaan, että haastavaan tilanteeseen tarvitaan ulkopuolista apua. Työntekijä kysyy samalla vanhemmilta, missä he mieluiten haluavat pitää kokousta (koulussa, kotona tai muualla) ja keitä vanhemmat haluavat olevan läsnä kokouksessa. Vanhemmilta on hyvä selvittää myös mitä muita tahoja / työntekijöitä mahdollisesti jo työskentelee perheen kanssa. Perustason työntekijällä on mahdollisuus konsultoida puhelimitse Resurssitiimiä perheen, lapsen tai nuoren nimeä kertomatta, jos työntekijä on epävarma siitä, kuuluuko asia Resurssitiimille vai ei vai pitäisikö asian johdosta mahdollisesti tehdä lähete psykiatriselle poliklinikalle.</p> <p>2. Lapset tai nuoret huolestuneet perustason työntekijä ja Resurssitiimin projektityöntekijä tapaavat yhdessä lasta, nuorta ja perhettä ja heidän mahdollista verkostoaan perheen omassa arkiympäristössä. Kuullaan, mihin lapsi, nuori ja perhe omasta mielestään tarvitsevat tukea. Lapsen tai nuoren tilanteeseen etsitään ratkaisuja keskustelujen ja konkreettisten keinojen kautta, jotta lapsen tai nuoren ongelmat helpottuisivat. Jokainen yhteis-työtaho tuo mukaan omaa osaamistaan, kokemustaan ja ammattitaitoaan. Perustason työntekijä(t) ja Resurssitiimin työntekijä työskentelevät yhdessä perheen, lapsen tai nuoren kanssa noin 1-5 krt koulussa tai kotona sopimuksen mukaisesti. Jatkosta sovitaan yhdessä, jos koetaan, että on tarvetta jatkaa työskentelyä.</p> <p>3. Sovitaan, kuka työskentelyä jatkaa ja millä lailla. Yhteistyö voi myös jatkua niin, että Resurssitiimin työntekijä jatkaa pelkästään konsultoimalla perustason työntekijää. Tähänkin pitää olla vanhempien lupa. Resurssitiimiä on mahdollista konsultoida vanhempien luvalla, jotta päästään eteenpäin työskentelyssä. Vanhemmat voivat yhdessä Resurssitiimin ja perustason työntekijöiden kanssa keskustella ja miettiä miten työskentely voisi jatkua. Mikäli ongelmat ovat jo sen tasoisia, että lasta tai nuorta voitaisiin parhaiten auttaa psykiatrian poliklinikalla, voi peruspalvelun työntekijä tehdä lähetteen lasten tai nuorten psykiatrian poliklinikalle ja perhe jatkaa työskentelyä siellä normaalin käytännön mukaan.</p>				
Osaamistarpeet					
Oletettu vaikuttavuus	Lasten ja nuorten psykiatrian osaaminen ja palvelut tuodaan suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin kuten esim. kotiin, päivähoitoon, kouluun.				
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Vaasan sairaanhoitopiirin alueella				

<p>Todetut vaikutukset</p>	<p>Palautteiden mukaan on koettu tärkeäksi, että se, joka on tuonut huolensa esiin lapsesta / nuoresta, on myös mukana kokouksessa. Vanhemmilta saadut palautteet ovat olleet myös positiivisia. Jalkautuva työote vaatii enemmän aikaa paikasta toiseen siirtymiseen ja sen takia oman auton käyttö on edellytys. Vastaavaa työtä tekevä pääkaupunkiseudulla toimiva erikoissairaanhoidon JERI-tiimi on toiminut jo noin 5 vuotta. JERI-tiimin kokemusten ja seurantalutkimuksen tulosten perusteella välimaastossa toimiva, perhe- ja verkostokeskeinen, liikkuva ja moniammatillinen interventio näyttää lisäävän psykoosiriskissä olevien ja muista psyykkisistä oireista kärsivien nuorten toimintakykyä ja hyvinvointia. Kustannussäästöä syntyy, kun viranomaiset eivät tee päällekkäistä työtä ja mahdollinen erikoissairaanhoidon tarve vähenee.</p>
<p>Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)</p>	

Konsultatiiviset toimintamallit kooste 31.12.2011

Nimi: Ihmeelliset vuodet -menetelmää soveltava konsultointi

REMONTTI		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erityinen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					X
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Viedään käytösongelmien ennaltaehkäisyyn ja hoitoon kehitettyjä "Ihmeelliset vuodet" -menetelmiä lapsiryhmissä toimiville ammattilaisille pienimuotoisen koulutuksen ja konsultaatioiden avulla.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijat/ohjelmat, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Päiväkodissa: Kouluttajat lähettävät etukäteen päiväkodin henkilökunnalle alkukartoituskyselyn. Kyselyssä esitellään lyhyesti "Ihmeelliset vuodet" -opettajien ohjelmaa ja kartoitetaan päiväkodin henkilökunnan käytössä olevia työmuotoja sekä kehittämistoiveita. Kouluttajat osallistuvat päiväkodin kehittämispäivään, jossa he esittelevät "Ihmeelliset vuodet" -opettajan ohjelman periaatteita (PPT-esitys). Jokaiselle osallistujalle jaetaan monisteena tietopaketti Opettajan ohjelmasta sekä Opettajan pyramidi. Kehittämispäivään osallistuu koko henkilökunta: päiväkodin johtaja, lastentarhan opettajat, lastenhoitajat, laitospulaiset, avustajat sekä kiertävä erityislastentarhanopettaja. Tämän jälkeen päiväkodin eri lapsiryhmien aikuisille järjestetään kullekin ryhmälle 4 konsultaatiokertaa n. kuukauden välein. Konsultaatiot tapahtuvat päiväkodilla lasten lepoaikaan.</p> <p>Lastenkodissa: Kouluttajat lähettävät etukäteen lastenkodin henkilökunnalle alkukartoituskyselyn. Kyselyssä kartoitetaan lastenkodin henkilökunnan toimintatapoja lasten kanssa sekä kysytään konsultaatioiden sisältöä koskevia toiveita. Kouluttajat osallistuvat lastenkodin kehittämispäivään, jossa esittelevät "Ihmeelliset vuodet" -vanhemmuusohjelman periaatteita ja sisältöjä (puolipäivää kestävä koulutus) käyttämällä samanlaisia opetusmuotoja kuin vanhempainryhmässä (esim. keskustelu näytettyjen videoesimerkkien pohjalta sekä harjoitukset). Lastenkodin työntekijöille annetaan välitehtäviä, joita he toteuttavat työssään ennen seuraavia osastokohtaisia konsultaatiotilaisuuksia. Osastokohtaiset konsultaatiotilaisuudet (2 kullekin osastolle) toteutetaan osallistujien toiveiden mukaisesti.</p> <p>Toimijat: Kouluttajina menetelmäkoulutuksen saaneet lapsen kehityksen ja kasvatuksen ammattilaiset kuten psykologit, lastentarhaopettajat, erityislastentarhaopettajat, luokanopettajat, sosiaalityöntekijät, lääkärit. Asiakkaina erilaisissa lapsiryhmissä toimivat ammattilaiset esim. päiväkotien työntekijät, luokanopettajat, iltapäiväkerhojen vetäjät, sijaishuollon työntekijät. Ihmeelliset vuodet vanhempainryhmässä olevat käyttöhäiriöisten lasten vanhemmat otetaan mukaan suunniteltaessa tukitoimia kodin ulkopuolisessa kehitysympäristössä. Vanhemmat ja päivähoiton (tai koulun) henkilökunta tekevät aktiivista yhteistyötä lapsen terveen kasvun edistämiseksi.</p>				
Osaamistarpeet	"Ihmeelliset vuodet" -koulutus (koulutus vanhempainryhmän vetäjäksi tai koulutus opettajan ohjelman toteuttajaksi) Koulutusta järjestävät mm. Omaiset mielenterveystyön tukena sekä Suomen mielenterveysseura. Koulutus on kolme päiväinen ja englanninkielinen. Lisäksi vaatii kirjallisuuteen perehtymistä.				
Oletettu vaikuttavuus	Katkaistaan negatiivisen vuorovaikutuksen kierre, joka usein on syntynyt käytösongelman lapsen ja hänen ympäristönsä välille. "Ihmeelliset vuodet" -menetelmien käyttö lisää positiivista vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välillä, lisää lapsen turvallisuuden tunnetta ja parantaa lapsen itsetuntoa. Lisäksi menetelmien käyttö tukee kaikkien ryhmässä olevien lasten tervettä kasvua ja kehitystä.				
Käyttöönotto,	Pilotoidaan Turussa				

(onko otettu käyttöön, missä?)	
Todetut vaikutukset	Palautekyselyssä koulutustilaisuudesta: "Mikä Ihmeelliset vuodet -ohjelman esittelyssä oli antoisinta" tai "Mitä voin siirtää suoraan työhöni?" vastauksissa nousi usein esille lapsen positiivisen huomioimisen ja kannustamisen. Ryhmäkohtaisten konsultaatioiden palautekyselystä päiväkodissa: Sisältöä ja ryhmäkeskustelua osallistajat pitivät erittäin hyödyllisenä tai hyödyllisenä.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	

Nimi: Korjaavat kiintymyssuhdekokemukset lastensuojeluprosessien arjessa - prosessinomainen koulutus

K-I LAPSET

		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatio)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					x
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Moniammatillinen ja -alainen koulutus: Korjaavat kiintymyssuhdekokemukset lastensuojeluprosesseissa. Tavoitteena on tukea ja kehittää sijaishuollossa toimivien työtä, kehittää erikoissairaanhoidon osaamista työskentelyssä sijaishuollossa olevien lasten / nuorten sekä heidän lähiverkostojensa kanssa ja luoda uutta toimintakulttuuria sijaishuollossa toimivien ja lasten- ja nuorisopsykiatriassa työskentelevien väliseen yhteistyöhön. Monialainen ryhmä koostuu ammattilaisista eri lastensuojelun sektoreilta (perhekotiäitejä, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, lastensuojelun perhetyöntekijä ja lastensuojelulaitosten eri tehtävissä toimivia työntekijöitä) sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian ammattilaisia.				
Kohderyhmän ikä					
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	<p>Työskentelytavaksi on valittu kokeileva kehittävä koulutusmenetelmä. Koulutuksen taustaorientaatioksi on valittu kiintymyssuhdeteoria. Koulutus toteutetaan intensiivisenä ja ryhmämuotoisena koulutuksena. Monialainen ryhmä koostuu ammattilaisista eri lastensuojelun sektoreilta (perhekotiäitejä, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, lastensuojelun perhetyöntekijä ja lastensuojelulaitosten eri tehtävissä toimivia työntekijöitä) sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian ammattilaisia. Kokonaisuuteen kuuluu myös laajemmalle kohderyhmälle tarkoitettuja koulutuksia, joissa käsitellään asiaa yleisemmällä tasolla liittyen esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatria ja lastensuojelun sosiaalityöhön ja niiden ajankohtaisiin haasteisiin. Ryhmämuotoisen koulutuksen erityinen voima on sen monialaisuus, joka mahdollistaa eri näkökulmien tuomisen keskusteluun. Sijaishuoltajat kohtaavat lapsen arjen tilanteet ja toiminnan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän roolit näyttävät lasta sekä hänen sijaishuoltajiaan tukevana tehtävänä.</p> <p>He voivat olla mahdollistamassa ja auttamassa sijaishuoltajan ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen syntymistä. Lasten- ja nuortenpsykiatrian rooli on lähempänä terapeutista työskentelyä. He voivat eri kokoonpanoilla toimia välittäjinä ja tulkkina lapsen ja häntä hoitavien aikuisten välillä.</p> <p>Koulutuksen rakenne: Koulutuksen teoreettisesta sisällöstä vastaa ulkopuolinen asiantuntijakouluttaja. Koulutus toteutetaan seitsemänä kokopäiväisenä koulutuspäivänä noin vuoden aikana. Koulutuksessa kaikki teoreettinen sisältö käsitellään keskustellen ryhmässä. Ryhmäkeskusteluissa on mahdollista peilata omia kokemuksiaan lasten / nuorten kanssa teorian valossa. Keskusteluissa ryhmänjäsenen kokemukset nousevat arjen työstä, työn rutiineista ja lasten / nuorten arjesta. Eri toimijat saavat reflektiivistä palautetta toisiltaan. Ryhmätilanteet toteutetaan yhteistoiminnallisen oppimisen ja yhteistoiminnallisen työskentelyn mukaisesti. Ryhmä työskentelee yhteisen tavoitteen suuntaisesti, kuinka tukea ja korjata lapsen / nuoren kiintymyssuhteita lastensuojelun eri konteksteissa. Jokainen ryhmän jäsen tuo oman osaamisensa ja kokemuksensa yhteiseen käyttöön ja työskentelyyn. Välillä ryhmä jakautuu pienempiin ryhmiin käsittelemään eri teemoja. Pienryhmätyöskentelyssä toimitaan joko sekaryhminä jolloin eri toimijat työskentelivät yhdessä tai saman ammattiryhmän ryhminä. Ryhmien pohdinnat käydään läpi koko koulutusryhmässä. Koulutusprosessiin liittyy myös kaksi laajemmalle yleisölle suunnattua koulutustilaisuutta. Ensimmäisessä päivässä käsitellään turvattomien kiintymyssuhteiden ja traumojen vaikutuksia lapsen ja nuoren mielenterveyteen ja lastensuojelun toimintaan. Toisena päivänä käsitellään lastensuojelun ja psykiatrian rajaa ja risteysaluetta ammatillisen ja organisatorisen yhteistyön areenana ja lasten- ja nuorisopsykiatrian ja lastensuojelun yhteisiä haasteita. Näiden päivien aikana koulutusryhmäläisten on mahdollista tarkastella omaa perustehtävänsä osana laajempaa kokonaisuutta.</p> <p>Koulutusprosessin eteneminen: Koulutuksessa on vahva omaa työstä ja arkea reflektoiva ote. Osallistujilla on mahdollisuus tarkastella omaa vuorovaikutustaan ja tapaa</p>				

	<p>toimia lapsen / nuoren arjessa omassa perustehtävässään. Ryhmän jäsenet tutkivat omia tapojaan lapsen / nuoren kuulemisessa ja rakentavat omia kohtaavan vuorovaikutuksen mallejaan. Koulutuksen edetessä alkoi syntyä yhteinen ymmärrys lapsen turvallisuuden kokemuksesta ja sen tukemisesta ja ylläpitämisestä. Koulutuksen edetessä ryhmässä alkaa syntyä kehittämissajatuksia ja mahdollinen tarve yhteistyöstä. Tässä prosessin vaiheessa ryhmä työstää yhdessä toimimisen ja yhteistyön tapoja. Tärkeänä on nähty tarve työskennellä biologisten vanhempien kanssa lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden kokemuksen edistämiseksi. Ryhmässä tutkitaan, työtetään ja testataan uusia työtapoja ja yhteistyömalleja.</p>
Osaamistarpeet	
Oletettu vaikuttavuus	<p>Lisätä perustason lastensuojelun toimijoiden sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian henkilöstön kykyä vastata sijoitettujen lasten/nuorten psyykkisen tuen tarpeeseen sijaishuollon sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian prosesseissa. Tavoitteena on, että lasten / nuorten kiintymyssuhteita korjaavat kokemukset syntyisivät lapsen / nuoren arjessa ja lisätä erikoissairaanhoidon roolia tätä työskentelyä tukevana yksikkönä. Koulutuksella pyritään lisäämään koulutukseen osallistuvien tietoisuutta kiintymyssuhteiden merkityksestä lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä lisätä koulutukseen osallistuvien valmiutta konsultoida ja työnohjata muita lastensuojelulasiakkaiden kanssa työskenteleviä.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Mikkelin ammattikorkeakoulu
Todetut vaikutukset	<p>Koulutuskokeilussa saatiin kokemus kehittävästä moniammatillisesta ryhmämuotoisesta koulutuksesta, joka on sovellettavissa esimerkiksi lastensuojelussa toimivien täydennyskoulutuksessa. Koulutuksessa saatiin kokemus lapsen / nuoren kasvua ja kehitystä tukevasta työskentelytavasta heidän arkiympäristöissään sekä viranomaistyöskentelystä. Koulutusprosessin aikana havaittiin kuinka lapsen / nuoren myönteisistä kiintymyssuhdekokemuksia on mahdollista edesauttaa ja tukea kaikissa lastensuojelun eri prosesseissa ja lasten- ja nuorisopsykiatriassa. Koulutuksen avulla saatiin kokemus siitä, kuinka erilaisissa työyhteisöissä ja työtehtävissä lastensuojelussa ja lasten- ja nuorisopsykiatriassa voidaan yhteisen ymmärryksen kautta tukea lapsen/nuoren ja aikuisen välistä vuorovaikutusta ja tuottaa lapselle/nuorelle korjaavia kiintymyssuhdekokemuksia. Kiintymyssuhdeteoria on hyvin sopiva teoreettinen perusta yhteisen ymmärryksen löytymiseen hyvinkin erilaisissa tehtävissä toimivien kesken.</p> <p>Ryhmän jäsenten kokema hyöty koulutuksesta: Erikoissairaanhoidossa on alettu koulutusprosessin aikana tavata sijoitettujen lasten / nuorten biologisia vanhempia sijaisvanhempien lisäksi. Perheiden arjen kunnioittamisen on koettu lisääntyneen. Lastenpsykiatrian tiimi on jalkautunut lastensuojelulaitoksiin. Kotona tehtävän työn on koettu tuovan uusia voimavaroja ja ratkaisumalleja lapsen/nuoren pulmiin.</p>
Kustannukset (pysyvissä toiminnoissa)	

Nimi: Lähisuhde- ja kuritusväkivallan ehkäisyn koulutus- ja kouluttajamalli

K-I LAPSET		Palvelun laatu			
Kehittämistyön kohde	Universaali (kaikille tarkoitettu, promotiivinen)	Varhainen tuki (kohdennettu preventiivinen)	Intensiivinen tuki (rajattu aika)	Erytynen tuki (eritystason työntekijä)	Konsultatiivinen (ei asiakas-konsultaatiot)
Palvelukokonaisuus					
Toimintamalli					x
Menetelmä					
Sisältö					
Lyhyt kuvaus	Kouluttajat ja koulutettavat ovat lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleviä toimijoita. Lähisuhde- ja kuritusväkivallan ehkäisyn koulutuksen sisältö on rakennettu yhteistyössä lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden ja neuvolan asiakasraadin kanssa. Kouluttajat tulevat peruspalveluista (äitiys- ja lastenneuvola, neuvolan perhetyö, varhaiskasvatus, nuorisotoimi, sosiaalityö) ja järjestöstä (esim. Kriisikeskus Mobile) ja kouluttavat työajallaan esimiehensä kanssa sovitun mukaisesti.				
Kohderyhmän ikä	Kouluttajat ja koulutettavat ovat lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleviä toimijoita eri ikäryhmistä. Koulutettavien osaamisen vahvistumisen myötä hyödynsaajina ovat eri-ikäiset lapset, nuoret ja perheet.				
Toimintatapa, toimijatahot, käytettävät menetelmät, lomakkeet yms.	Koulutusprosessi sisältää kolme puolikasta päivää suunnitellun sisällön mukaisesti. Koulutettavilta kerätään päiväkohtainen palaute ja viimeisenä koulutuspäivänä laajempi laadullinen palaute sekä kolmen kuukauden kuluttua koulutuksesta tehdään Weprobol-kysely koulutuksen hyödyistä käytännön työssä. Kouluttajilta kerätään itsearvointi. Erillinen neljäs koulutus sisältää lähisuhde- ja kuritusväkivallan seulan käytön opastuksen ja on suunnattu neuvola-asetuksen mukaiseen toimintaan äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajille ja perhetyöntekijöille sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajille. Seula on muokattu KSshp:n Daphne väkivaltaprojektissa kehitetystä seulasta. Seulan käyttöönoton myötä saatu aineisto kerätään ja käsitellään muun arviointiaineiston kanssa neuvolatyön ohjausryhmässä. Koulutusprosessin päätyttyä kouluttajat käyvät palautteet läpi ja tekevät tarvittavat muutokset koulutustoimintaan. Esimerkki koulutussisällöistä (puolikkaita päiviä): 1. päivän aiheita: Väkivalta ilmiönä, Hoitotyön suositus; Lasten kaltoin kohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämistoimintaohjelma 2010-2015; Älä lyö lasta!, Milloin hälytyskellojen pitäisi soida & lastensuojelulaki. 2. päivän aiheita: Edellisen kerran yhteenvetoa, Puheeksi otto ja miten toimia, kun ohjaan eteenpäin, Väkivallan ylisukupolvinen periytyminen; Väkivaltaisen käyttäytymisen selitysmalleja, tekijänä mies tai nainen, onko väkivallassa eroja, merkkejä mistä tunnistaa väkivaltaa käyttävä henkilö, käytännön työn näkökulma. 3. päivän aiheita: Edellisen kerran yhteenvetoa, Omat asenteet, arvot ja kokemukset ja niiden merkitys, Miten turvaan asiakkaan ja itseni.				
Osaamistarpeet	Kouluttajilla oman perustyön ja jo hankittujen lisäkoulutusten myötä osaaminen koulutuksen eri sisältöteemoihin, joista he valitsevat omat vahvuusalueet.				
Oletettu vaikuttavuus	Kunnan omien palveluiden asiantuntijoista ja osajista rakennetun kouluttajamallin avulla lisätään monialaista yhteistyötä kunnan, seurakunnan ja järjestötyön välillä. Madalletaan yhteydenotto kynnystä, lisätään väkivaltaan liittyvää keskustelua ja tehdään asiaa näkyväksi. Suunnitelmallinen toteutus ja arviointi mahdollistavat pidemmän aikavälin vaikuttavuuden arvioinnin. Asiakas; Väkivalta tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja asiakas osataan ohjata oikeisiin avun antokohteisiin Tunnistetaan riskiperheet ja oikea-aikaisen tuen myötä voidaan ennalta ehkäistä tilanteen huononeminen. Perheiden hyvinvointi lisääntyy. Koulutettavat; väkivallan tunnistamisen, puheeksi oton ja tarvittavan eteenpäin ohjaamisen osaaminen lisääntyy ja vahvistuu koulutuksen sekä sähköisen palvelupolun myötä. Oman henkilökohtaisen tilanteen tunnistaminen ja mahdollinen avun hakeminen lisää henkilökohtaisen arjen hyvinvointia				

	<p>sekä ammatillista osaamista asiakastilanteissa, joihin liittyy lähisuhde- tai kuritusväkivaltaa tai sen epäilyä. Kouluttajat; kunnan, seurakunnan ja järjestötyössä toimivien ”kentän tilanteen” tuntemus lisääntyy kouluttajana toimimisen myötä. Väkivaltatyöhön ja kouluttamiseen liittyvä osaaminen vahvistuu .Organisaatio; Suunnitelmallinen toiminta ja sen arviointi väkivallan ehkäisyyn koulutus ja kouluttajamallin sekä sitä tukevien toimintojen myötä. Koulutetun ja osaavan henkilöstön avulla väkivallan aiheuttamat kustannukset vähenevät.</p>
Käyttöönotto, (onko otettu käyttöön, missä?)	Jyväskylä, Jyväskylän terveydenhuollon yhteistoiminta-alue.
Todetut vaikutukset	Koulutuksen jälkeen yhteydenotot Kriisikeskus Mobileen lisääntyivät. Koulutukseen osallistuneet ohjasivat asiakkaita avun piiriin sekä ottivat yhteyttä omiin henkilökohtaisiin tilanteisiin liittyen.
Kustannukset (pysyvässä toiminnassa)	Kunnassa ja järjestöissä toimivien kouluttajien käyttämän työajan kustannukset (käytetyn työajan palkka) sekä mahdolliset tilavuokrat. Koulutusmateriaali, lomakkeet ja palvelupolku -malli lähetetään koulutukseen osallistuville sähköisenä.

Yhteystiedot toimintamalleihin

Lisätietoja Lasten Kaste-hankeiden toimintamalleista (yhteystiedot tammikuu 2012)		Lisätietoja (s-posti, puh)
Toimintamalli		
Lapsen ääni	Varhaiskasvatuksen kehittämisen toimintamalli - tutkimuspäiväkoittamista	saila.nevanen@hel.fi
	Siirtymävaihe päivähoitosta esiopetuksen kautta kouluun	merja-riitta.schantz@espoo.fi
	Siirtymävaihe alakoulusta yläkouluun - Tukevasti toimintamalli	marinoora.alanne@hel.fi
	Lapsen ääni koulussa -toimintamalli	terhi.laine@tiak.fi
	Tukevasti toimintamalli monitoimijaiseen perhevalmennukseen	leeni.lothman-kilpelainen@vantaa.fi
	Yhteinen keskustelurunko neuvolaan ja päivähoitoon - HYVE 4	saila.nevanen@hel.fi
	Neuvoitaiden lasten hyvinvointitiedon keruu -malli	timo.turunen@sosiaalitalo.fi
	Neuvolan ennaltaehkäisevä perhetyö	tiina.palviainen@kotka.fi
	Systemiskt arbete för barn i riskzon - SABIR	evor.soderstrom@hel.fi
	Psykiatrinen sairaanhoitaja koululla - Merkkaritoiminta	kristiina.sihvonen@kouvola.fi
	Sosiaalityöntekijän toimiminen nuorten verkkoympäristöissä	heli.parikka@hel.fi
	Nettipohjainen asiantuntijaneuvonta pienten lasten vanhemmille - Vastaamo	heli.parikka@hel.fi, pia.seivo@espoo.fi
	Ennaltaehkäisevää mielenterveytyötä nuoren kehitysympäristöissä - Lähipalvelutiimi, Liikkuva lastenpsykiatrian konsultaatioryhmä ja vakavien mielenterveyshäiriöiden verkostoituvat varhaisinterventiot - Jeri	marjaana.karjalainen@hus.fi
	Lastensuojelun avoimuus tuki - Vahvuutta perheelle -verkostopalvelu	satu.karppanen@karviainen.fi
	Nuorelle tarpeellista apua oikea-aikaisesti. Omin Jaloin, Noste, Vinssi	maikki.arola@lojha.fi; tiina.ruottu@hyvinkaa.fi; leena.mannisto@hel.fi

Remontti	Toimintamalli	Lisätietoja (s-posti, puh)
Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajat	Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajat	paivi.penkkala-arikka@remontti-hanke.fi 040-766 1099
Hyvinvointisuunnitelmien seurantajärjestelmä	Hyvinvointisuunnitelmien seurantajärjestelmä	paivi.penkkala-arikka@remontti-hanke.fi 040-766 1099
Monialaisen asiakasyhteistyön kehittäminen	Monialaisen asiakasyhteistyön kehittäminen	tiina.lyyra@remontti-hanke.fi; 040-196 0297 tiina.yla-herranen@remontti-hanke.fi 040-196 0270
Perhekeskuksen toiminnan johtaminen	Perhekeskuksen toiminnan johtaminen	petra.zilliacus@vaasiaboland.fi 044-358 5709
Torin kulma - pehekeskus haastavassa elämäntilanteessa olevien pikkulapsiperheiden tukemiseksi	Torin kulma - pehekeskus haastavassa elämäntilanteessa olevien pikkulapsiperheiden tukemiseksi	nana.luoma@turku.fi 040-480 2247
Kasvamme yhdessä -vanhempainillat yläkoulussa	Kasvamme yhdessä -vanhempainillat yläkoulussa	anna-majaja.puukka@turku.fi 040-538 5570
Puhetta tukevien kommunikointikeinojen käytön tehostaminen päiväkotikäisten lasten arjessa	Puhetta tukevien kommunikointikeinojen käytön tehostaminen päiväkotikäisten lasten arjessa	elina.kaukonen@turku.fi 040-356 1593
Kiintymyspohjainen leikki lapsen vuorovaikutuksen tukena	Kiintymyspohjainen leikki lapsen vuorovaikutuksen tukena	kristiina.siirto-honkanen@satshp.fi 044-707 9757
Varhainen perhetyö - perhelähtöinen toiminta	Varhainen perhetyö - perhelähtöinen toiminta	nina.tattari@saalo.fi 044-772 3673
Nuorten mielenterveyden edistäminen yläkoulussa, 2. asteen oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa - Rajapinta	Nuorten mielenterveyden edistäminen yläkoulussa, 2. asteen oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa - Rajapinta	tiina.ilola@satshp.fi 044-707 9772
Nuorten päihdehoitopolku	Nuorten päihdehoitopolku	alpo.komminaho@satshp.fi 02-627 7785
Nuorten asioiden käsittely kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmissä	Nuorten asioiden käsittely kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmissä	elina.lehmus@satshp.fi 02-627 7575
Perhehoidon tuki	Perhehoidon tuki	leila.visa@turku.fi 02-262 6429
Perhehoidon alkuvaiheen tuki	Perhehoidon alkuvaiheen tuki	marketta.raivio@pori.fi 044-701 9551
Perhehoidon biologisen vanhemman tuen prosessi	Perhehoidon biologisen vanhemman tuen prosessi	marketta.raivio@pori.fi 044-701 9551
Kriisiperheiden tuki	Kriisiperheiden tuki	leila.visa@turku.fi 02-262 6429
Lapset fokuksessa - Sosiaalisenominaalisia tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa	Lapset fokuksessa - Sosiaalisenominaalisia tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa	ralli.svartsojo@turku.fi 02-266 1189
Lasten psykiatrisen jalkautuva verkostotyö	Lasten psykiatrisen jalkautuva verkostotyö	laura.tulensalo@tyks.fi 040-725 6380
"Ihmeelliset vuodet" -menetelmiä soveltava konsultointi	"Ihmeelliset vuodet" -menetelmiä soveltava konsultointi	ritva.vuoti@turku.fi 02-262 6825

Lisätietoja (s-posti, puh)	Toimintamalli
kirsi.makila@heinola.fi, 044-797 8577	Perhekustointimalli
auli.romppainen@seinajoki.fi, 044-754 1790	Verkkopohjainen perhekeskus - www.kersanetti.fi
kirsi.koski-sanitti@kauhajoki.fi, 040-068 3307	Pikkulapsiperheiden kohtaamispaikka Pernetupa Sofia
pamela.anttila@vaasa.fi, 044-785 1861	Monikulttuurinen avoin kohtaamispaikka - Helmi
aija-riitta.saastamoinen@phsotey.fi, 044-797 8577	Keskittetyt perheoikeudelliset palvelut
arja.korhonen@hameenlinna.fi, 03-621 4880	Montialainen kasvatuskumppanuus -tuote
milja.koljonen@tamperere.fi, 040-801 6362	Nepsy palvelumalli
britt-helen.tuomela-holtti@pietarsaari.fi, 044-785 1860	Resurssikoulu
kirsi.makila@heinola.fi, 044-797 8577	Toiminnallinen vanhempainilta - Täysosuma
milja.koljonen@tamperere.fi, 040-801 6362	Vaihtoehtoväitönti
sirpa.tuomela-jaskari@seinajoki.fi, 044-754 1789	Varhaiskasvatuksen Hyvinvoinva lapsi -työprosessi
miia.kemppi@phsotey.fi, 044-729 7982	Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen malli
sirpa.seppanen@hameenlinna.fi	Hyvinvointineuvoliittimi
kirsi.koski-sanitti@kauhajoki.fi, 040-068 3307	Kotiunikoulu
tytti.rantanen@riihimaki.fi, 050-598 6513	Montialainen palvelutarpeen arviointitiimi - Monari
sirpa.tuomela-jaskari@seinajoki.fi, 044-754 1789	Nuorten mielenterveyden hoito peruspalveluissa lähellä nuorta ja perhettä - Merkkari -toiminta
anne.uppman@riihimaki.fi, 050-361 0061	Intensiivinen tuki nuorten koulupoissaoloihin
tytti.rantanen@riihimaki.fi, 050-598 6513	Nuorten intensiivipalvelumalli
anne.uppman@riihimaki.fi, 050-361 0061	Ryhmämuotoinen perhekuntoutus
irene.rinne@tamperere.fi	Perheyön intensiivijakso toimintamalli nuorten avoeluotoon
irene.rinne@tamperere.fi	Aloituspalaveri toimintamalli lastensuojelutoimistusten tekemisten yhteyteen
marika.tuomi@hameenlinna.fi, 03-621 2191	Hoidollis pedagoginen nivelluokka
milja.koljonen@tamperere.fi, 040-801 6362	Konsultaatiokahvila (Nepsy)
milja.koljonen@tamperere.fi, 040-801 6362	Nepsy-työntekijä työparina lapsen ja nuoren kasvuympäristöissä
milja.koljonen@tamperere.fi, 040-801 6362	Nepsy materiaalipankki ja lainaamo
pirjo.sipilainen@phsotey.fi, 03-819 11	Jaikautuva konsultoiva nuorisopsykiatrisen arviointityöryhmä - SIHTI
jarmo.yhinen@vshp.fi	Jalkautuva lasten ja nuorten psykiatrisen palvelujen konsultaatio ja arviointimalli - Resurssitiimi

Kasper!

Itä- ja Keski-Suomen Lasten Kaste	Toimintamalli	Lisätietoja (s-posti, puh)
Neuvolatyön ohjausryhmä	Neuvolatyön ohjausryhmä	merja.pihlajasaari@jkl.fi 040-767 3356
Varhaisen tuen tiimi ja ehkäisevän lastensuojelun työryhmä - Vatupassi	Varhaisen tuen tiimi ja ehkäisevän lastensuojelun työryhmä - Vatupassi	marianne.kuorelahti@jkl.fi 0400-962 560
Neuvolan asiakasraati	Neuvolan asiakasraati	merja.pihlajasaari@jkl.fi 040-767 3356
Ohjattu vertaisryhmätoiminta	Ohjattu vertaisryhmätoiminta	hannele.vesteriin@mikkeli.fi 044-794 5822
Osallisuustutkimus -lomake	Osallisuustutkimus -lomake	minna.tenhunen-kejonen@kuh.fi, 044-717 5080
Varhaista tukea kasvatuksellisiin kysymyksiin - Mite ite	Varhaista tukea kasvatuksellisiin kysymyksiin - Mite ite	marianne.kuorelahti@jkl.fi 0400-962 560, mia.ylhainen@jns.fi
Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa	Ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen toimintamalli yläkoulujen, lukioiden ja ammattioppilaitosten luokissa	seija.leinonen@kuh.fi 044-717 5440
Matalan kynnyksen palvelupiste nuorille painottuen sosiaali- ja terveysongelmien auttamiseen perus- ja erikoistason yhteistyönä	Matalan kynnyksen palvelupiste nuorille painottuen sosiaali- ja terveysongelmien auttamiseen perus- ja erikoistason yhteistyönä	seija.leinonen@kuh.fi 044-717 5440, markku.makinen@jkl.fi 0400-589 943
Perhehoidon tukipilarit	Perhehoidon tukipilarit	riitta.siekkinen@jkl.fi 040-708 0335, tuija.raitanen@siilinjärvi.fi 044-740 1993
Perhehoidon alkuvaiheen intensiivinen tuki (INTU)	Perhehoidon alkuvaiheen intensiivinen tuki (INTU)	riitta.siekkinen@jkl.fi 040-708 0335, tuija.raitanen@siilinjärvi.fi 044-740 1993
Sijojta kotiin -valintatyökalu	Sijojta kotiin -valintatyökalu	teemu.kirjavainen@siilinjärvi.fi 044-740 1995 tarja.pitkanen@siilinjärvi.fi 044-740 991
Kiintymyssuhteen vuorovaikutuksen hoitoon tähtäävä työskentelymalli - Tutki ja turvaa -malli	Kiintymyssuhteen vuorovaikutuksen hoitoon tähtäävä työskentelymalli - Tutki ja turvaa -malli	minna.tenhunen-kejonen@kuh.fi 044-717 5080
Korjaavat kiintymyssuhdekokemukset lastensuojeluprosessin arjessa - prosessinomainen koulutus	Korjaavat kiintymyssuhdekokemukset lastensuojeluprosessin arjessa - prosessinomainen koulutus	anne.ingberg-raiha@esshp, 044-351 2863
Lähisuhde- ja kuritusväkivallan ehkäisy koulutus ja kouluttajamalli	Lähisuhde- ja kuritusväkivallan ehkäisy koulutus ja kouluttajamalli	merja.pihlajasaari@jkl.fi 040-767 3356 markku.makinen@jkl.fi 0400-589 943

TUKEVA	Toimintamalli	Lisätietoja (s-posti, puh)
	Seudullinen lapsi- ja nuorisopolitiittinen ohjelma	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Perhekeskus Oulunkaari	anne.leppala-hast@oulunkaari.com, 050-353 6711
	Perhekeskus Kainuu	maarit.rusanen@kainuu.fi, 044-797 0436
	Vauvatyön verkosto -malli	maarit.rusanen@kainuu.fi, 044-797 0436
	Raskausajan tuen polku	irja.lampinen@ouka.fi, 044-703 1614
	Laaja terveystarkastus 4-vuotiaille (hyvinvointiarviointijärjestelmän osana)	irja.lampinen@ouka.fi, 044-703 1614
	Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku	irja.lampinen@ouka.fi, 044-703 1614
	Moniammatilliset toiminnalliset menetelmät ohjatut vanhempainillat	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Vapaaehtoisuuden kurssi	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Perhepalveluas	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Vauvaperhetyö	maarit.rusanen@kainuu.fi, 044-797 0436
	Vauva-vanhempi vertaisryhmät	maarit.rusanen@kainuu.fi, 044-797 0436
	Vanhempainkoulu	anne.leppala-hast@oulunkaari.com, 050-353 6711
	Joustavasta joustavasti toiselle ja JOPO-nuoren ohjattu polku työssäoppimisen jaksolla	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Nuorten neuvontapiste - TsekPoint	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Haastavasti käytäytyvän nuoren tuki - BaroFi -menetelmä	leena.hassi@ouka.fi, 044-703 1643
	Lasten eroryhmät	marja-sisko.tallavaara@poskelappi.fi, 040-726 1851
	Maestro - nuorten stressinhallintaryhmät	marja-sisko.tallavaara@poskelappi.fi, 040-726 1851